PROCEEDINGS

การประชุมวิชาการ ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ระดับชาติครั้งที่ 4 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 2

หัวข้อ

การขับเคลื่อนองค์ความรู้ การวิจัยเพื่อสร้างท้องถิ่นไทยให้ยั่งยืน

8 กันยายน 2566

ชั้น 15 อาคาร 90 ปี ราชภัฏเชียงใหม่ (ศูนย์เวียงบัว)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

www.human.cmru.ac.th https://www.facebook.com/humancmru

คำนำ

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ระดับชาติ ครั้งที่ 4 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 2 หัวข้อ "การขับเคลื่อนองค์ความรู้การวิจัยเพื่อสร้างท้องถิ่นไทยให้ยั่งยืน" ฉบับนี้ จัดทำขึ้นภายหลังการจัดงานประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ระดับชาติ ครั้งที่ 4 และระดับนานาชาติครั้งที่ 2 โดยจัดขึ้นในวันศุกร์ ที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2566 ซึ่งคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่เป็นเจ้าภาพหลักในการจัดงาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเวทีให้คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย บุคลากร และนักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และสถาบันการศึกษาเครือข่ายทั่วประเทศได้มีโอกาสนำเสนอผลงานวิชาการ และผลงานวิจัยที่เกิดประโยชน์ต่อสังคมและชุมชนท้องถิ่น แลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวปฏิบัติในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอันนำไปสู่การพัฒนาประเทศ และเผยแพร่ข้อมูลงานวิจัย และสร้างเครือข่ายด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ของคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย บุคลากร และนักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่และสถาบันการศึกษาเครือข่ายทั่วประเทศ เนื้อหาในเล่ม Proceedings ประกอบด้วย บทความวิจัยและบทความวิชาการของผู้เข้าร่วมการนำเสนอผลงานในภาคบรรยาย (Oral Presentation) จำนวน 16 บทความ บทความที่นำเสนอแบบโปสเตอร์ (Poster Presentation) จำนวน 9 บทความ และบทความรับเชิญจำนวน 4 บทความ รวมบทความทั้งหมดจำนวน 29 บทความ ซึ่งผ่านการตรวจประเมินคุณภาพทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิหลายสถาบัน โดยพิจารณาบทความจำนวน 3 ท่านต่อ 1 บทความ ตามกลุ่มเรื่องที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ 1) กลุ่มมนุษยศาสตร์ 2) กลุ่มสังคมศาสตร์ 3) กลุ่มครุศาสตร์และศึกษาศาสตร์ 4) กลุ่มวิจัยรับใช้สังคมและ 5) กลุ่มศิลปกรรม

คณะผู้จัดงานขอขอบพระคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอกทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ประเมินบทความ และวิพากษ์การนำเสนอบทความในครั้งนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าการจัดประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติในครั้งนี้จะเป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้อาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย บุคลากรและนักศึกษาในแวดวงวิจัย ตลอดจนผู้สนใจทุกท่าน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการร่วมกัน เป็นเครือข่ายในการสร้างสรรค์ผลงานวิจัย และสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น สังคมและประเทศชาติต่อไป

คณะผู้จัดงาน

สาส์นจากบรรณาธิการ

การวิจัยเป็นภารกิจที่สำคัญของสถาบันอุดมศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลการวิจัยมาพัฒนาหรือต่อยอดให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อผู้เรียน ผู้สอน สถาบัน นอกจากนั้นผลงานวิจัยยังเป็นตัวบ่งชี้สำคัญที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ได้เล็งเห็นความสำคัญของภารกิจด้านการวิจัย และมีนโยบายส่งเสริมให้อาจารย์เพิ่มศักยภาพทางด้านการวิจัย การผลิตผลงานวิชาการต่าง ๆ จึงได้มีการสนับสนุนให้อาจารย์ส่งผลงานลงตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการระดับชาติและนานาชาติ รวมถึงการนำเสนอผลงานผ่านเวทีการประชุมวิชาการทั้งภายในและภายนอกประเทศ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่จึงได้จัดงานประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ระดับชาติ ครั้งที่ 4 และระดับนานาชาติครั้งที่ 2 หัวข้อ "การขับเคลื่อนองค์ความรู้การวิจัยเพื่อสร้างท้องถิ่นไทยให้ยั่งยืน" ขึ้นเมื่อวันศุกร์ ที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2566 เพื่อเป็นเวทีให้คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย บุคลากร และนักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และสถาบันการศึกษาเครือข่ายทั่วประเทศได้มีโอกาสนำเสนอผลงานวิชาการและผลงานวิจัยที่เกิดประโยชน์ต่อสังคมและชุมชนท้องถิ่น แลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวปฏิบัติในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอันนำไปสู่การพัฒนาประเทศ และเผยแพร่ข้อมูลงานวิจัย และสร้างเครือข่ายวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ของคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย บุคลากร และนักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และสถาบันการศึกษาเครือข่าย รวมทั้งเพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสครบรอบ 100 ปี การสถาปนามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ในวาระ 1 ศตวรรษราชภัฏเชียงใหม่ ที่จะครบรอบในปี พ.ศ. 2567 นี้

ในนามคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ขอขอบคุณคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย บุคลากร และนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และสถาบันการศึกษาเครือข่ายทั่วประเทศทุกท่านที่ได้ส่งผลงาน และเข้าร่วมการประชุมวิชาการ ตลอดจนคณะกรรมการ และผู้จัดงานทุกท่านที่ได้ร่วมแรงร่วมใจเพื่อพัฒนาศักยภาพและพัฒนาคุณภาพทางวิชาการให้ก้าวหน้าต่อไป

(รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสอง)
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
บรรณาธิการ

รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ระดับชาติครั้งที่ 4 และระดับนานาชาติครั้งที่ 2 หัวข้อ "การขับเคลื่อนองค์ความรู้ การวิจัยเพื่อสร้างท้องถิ่นไทยให้ยั่งยืน"
วันศุกร์ ที่ 8 กันยายน 2566 (Onsite Presentation)
ณ ห้องประชุม ชั้น 15 และ ห้องประชุมวิทยาลัยนานาชาติ ชั้น 7 อาคาร 90 ปี ราชภัฏเชียงใหม่

เจ้าภาพ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ประธานกรรมการ

รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสอง	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

คณะกรรมการอำนวยการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณัฐพร จาดยางโทน	รองคณบดีฝ่ายวิชาการและงานวิจัย
อาจารย์ ดร.เสกสรร ท้าวทุมมา	รองคณบดีฝ่ายพัฒนานักศึกษา วางแผนและประกันคุณภาพการศึกษา
อาจารย์นิมิต วุฒิอินทร์	รองคณบดีฝ่ายบริหารและบริการชุมชน
อาจารย์ ดร.รณวีร์ พาผล	ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวิเทศสัมพันธ์และศิลปวัฒนธรรม
อาจารย์นิชธิมา บุญเฉลียว	ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวางแผนและบริการชุมชน
อาจารย์ ดร.สุรสิงห์ แสงโสด	ผู้อำนวยการสำนักงานจัดการศึกษาทั่วไปและศิลปวิทยาศาสตร์
นางสาวพักตร์พิมล สมบัติใหม่	รักษาการหัวหน้าสำนักงานคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ภายในคณะ

ตามคำสั่งคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ที่ 185/2566 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ระดับชาติครั้งที่ 4 และระดับนานาชาติครั้งที่ 2 หัวข้อ "การขับเคลื่อนองค์ความรู้การวิจัยเพื่อสร้างท้องถิ่นไทยให้ยั่งยืน" ลงวันที่ 5 กันยายน 2566

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสอง	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

คณะกรรมการในกองบรรณาธิการ (ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก)

1. ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สิทธิ์ บุตรอินทร์
2. ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์
3. ศาสตราจารย์เกียรติคุณปรีชา เถาทอง
4. ศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์ ปัญญานุวัฒน์
5. ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์
6. ศาสตราจารย์ ดร.ณัชชา พันธุ์เจริญ
7. ศาสตราจารย์ ดร.เทิดชาย ช่วยบำรุง
8. รองศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ โชคเหมาะ
17. รองศาสตราจารย์ ดร.พูนชัย ปันธิยะ
18. รองศาสตราจารย์ ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง
19. รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ทองดี
20. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ระวี จันทร์ส่อง
21. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรมกุล
22. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เชษฐา ทรัพย์เย็น
23. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทีป พืชทองหลาง
24. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงศักดิ์ พรมดี

9. รองศาสตราจารย์ ดร.อัชกรณ์ วงศ์ปรีดี
10. รองศาสตราจารย์ ดร.ธัชเฉลิม สุทธิพงษ์ประชา
11. รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี
12. รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรมย์ ศรีดาคำ
13. รองศาสตราจารย์ ดร.วิวัฒน์ มีสุวรรณ์
14. รองศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ อินทนนท์
15. รองศาสตราจารย์ ดร.ปรุตม์ บุญศรีตัน
16. รองศาสตราจารย์ ดร.ชรินทร์ มั่งคั่ง
25. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วนิจ ผาเจริญ
26. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศักราช ฟ้าขาว
27. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง
28. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สยาม ราชวัตร
29. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แสวง แสนบุตร
30. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตระกูล ชำนาญ
31. อาจารย์ ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์
32. อาจารย์ ดร.เอกอมร เอี่ยมศิริรักษ์

คณะกรรมการในกองบรรณาธิการ (ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน)

1. ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.มนัส สุวรรณ
2. รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรวุฒิ สมยานะ
3. รองศาสตราจารย์รังสรรค์ จันต๊ะ
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมาน ฟูแสง
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุวัติ ศรีแก้ว
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมลณัฏฐ์ พลวัน
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภฤกษ์ ธาราพิทักษ์วงศ์
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนิดา สัตโยภาส
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุติมันต์ สะสอง
10. อาจารย์ ดร.ชาญ ยอดเละ

คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรมย์ สีดาคำ
2. รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสอง
3. รองศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ แสงทอง
4. รองศาสตราจารย์สนิท สัตโยภาส
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ผาเจริญ
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรมกุล
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐกร วิทิตานนท์
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงศักดิ์ พรมดี
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรมกุล
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุติมันต์ สะสอง
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์พันธุ์ ลีฬหเกรียงไกร
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนิดา สัตโยภาส
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชโรชีนีย์ ชัยมินทร์
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปณชนก ชาญไววิทย์
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐ์ฤทัย อรุณศิโรจน์
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุพร เสถียรคง
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รชฎ นุเสน
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำเนา หมื่นแจ่ม
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณัฐพร จาดยางโทน
20. ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิรุตร์ แก้วหล้า
21. ผู้ช่วยศาสตราจารย์รักฎา เมธีโภคพงษ์
22. ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัญนลินต์ กมลนันธกิจ
23. ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรสวรรค์ จันทะวงศ์
24. อาจารย์ ดร.วินยาภรณ์ พราหมณโชติ
25. อาจารย์ ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์
26. อาจารย์ ดร.วศิน ยิ้มแย้ม
27. อาจารย์ ดร.กมลาส สาลี สุกัณศิล
28. อาจารย์ ดร.ชุติวลัญชน์ เสมมหาศักดิ์
29. อาจารย์ ดร.รณวีร์ พาผล
30. อาจารย์ ดร.ไกรลาส จิตร์กุล
31. อาจารย์ ดร.ศริยา หงส์ยี่สิบเอ็ด
32. อาจารย์ ดร.ธนางกูร ขำศรี
33. อาจารย์ ดร.สุรสิงห์ แสงโสด
34. อาจารย์ ดร.เสกสรร ท้าวทุมมา
35. อาจารย์ ดร.กันยารัตน์ รินศรี

คณะผู้จัดทำ	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ที่ปรึกษาบรรณาธิการ	คณะกรรมการบริหารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
บรรณาธิการ	รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสอง

สำนักงานคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

202 ถนนช้างเผือก ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300

โทร 0 5388 5700 , 062-3104906 Fax. 0 5388 5709

เว็บไซต์ http://www.human.cmru.ac.th

กำหนดการประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 4
และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 2
หัวข้อ "การขับเคลื่อนองค์ความรู้การวิจัยเพื่อสร้างท้องถิ่นไทยให้ยั่งยืน"
ในวันที่ 8 กันยายน 2566
รูปแบบออนไซต์ (Onsite Presentation) ณ ห้องประชุม ชั้น 15 อาคาร 90 ปีราชภัฏเชียงใหม่
โดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

วันศุกร์ที่ 8 กันยายน 2566

08.00 – 08.30 น.	ลงทะเบียนแบบออนไซต์ (Onsite Presentation) ณ ห้องประชุม ชั้น 15 อาคาร 90 ราชภัฏเชียงใหม่
08.30 – 09.00 น.	การแสดงต้อนรับผู้เข้าร่วมงาน โดยหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
09.00 – 09.15 น.	กล่าวรายงานการจัดประชุมวิชาการ โดย รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสอง คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
09.15 - 09.30 น.	กล่าวเปิดการประชุมวิชาการ โดยประธานในพิธี รองศาสตราจารย์ ดร.ชาตรี มณีโกศล รักษาราชการแทนอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
09.30 – 11.30 น	การบรรยายพิเศษ เรื่อง "การพัฒนาท้องถิ่นไทยให้ยั่งยืนตามเป้าหมาย SDGs" โดย อาจารย์ ดร.อัครสิทธิ์ บุญส่งแท้ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา และอาจารย์ ดร.วิภาวี ศรีคะ รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
11.30 – 12.00 น.	บรรยายพิเศษ เรื่อง "ภารกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏในการพัฒนาท้องถิ่นให้เข้มแข็ง" โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ชูสิทธิ์ ชูชาติ ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
12.00 – 13.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 17.00 น.	การนำเสนอผลงานวิจัยแบบบรรยาย (Oral presentation) การนำเสนองานวิจัยแบบโปสเตอร์ (Poster presentation)

กำหนดการ (ต่อ)

17.00 – 17.30 น.	ประกาศผลและพิธีมอบรางวัลสำหรับผู้นำเสนอบทความดีเด่น โดยรองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสอง คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
17.30 น.	พิธีปิด

- -

หมายเหตุ : รับประทานอาหารว่างระหว่างการบรรยาย เวลา 10.30 น. และ 14.30 น.

ห้องนำเสนอ ① สถานที่: ห้องประชุมชั้น 15 อาคาร 90 ปีราชภัฏเชียงใหม่ (ตึก 29)					
ผู้ทรงคุณวุฒิ 1: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนทร คำยอด		**ผู้ทรงคุณวุฒิ 2:** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุติมันต์ สะสอง		**ผู้ทรงคุณวุฒิ 3:** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงษ์พันธุ์ ลีฬหเกรียงไกร	
รหัส	**ชื่อ-นามสกุล ผู้นำเสนอ**	**ประเภทบทความ**	**นำเสนอ**	**ชื่อบทความ**	**วันและเวลานำเสนอ**
1-HUSO001	นางสาวศยามล อินทิยศ	บทความวิจัย	บรรยาย	กลยุทธ์การสร้างคุณค่าสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจสตาร์ทอัพในจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้เศรษฐกิจตลาดเสรีนิยมใหม่	8 กันยายน 2566 13.15 – 13.30 น.
1-HUSO002	อ.ดร.ภรณี แก้วบวร	บทความวิชาการ	บรรยาย	ประเทศไทยภายใต้ยุคสื่อสังคมออนไลน์ กับปัจจัยในการเข้าถึงธรรมตามสายพุทธเถรวาท	8 กันยายน 2566 13.30 – 13.45 น.
1-HUSO003	อ.ดร.ธนวัตน์ ตันติพณิชย์กูล อ.อิสระพงษ์ เขียนปัญญา	บทความวิจัย	บรรยาย	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19	8 กันยายน 2566 13.45 – 14.00 น.
1-HUSO004	นายธนศกร ชำนาญ รศ.กรวลัย พันธุ์แพ ผศ.ดร.มิ่งขวัญ ภาคสัญไชย	บทความวิจัย	บรรยาย	การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนห้องเรียนพิเศษทางวิทยาศาสตร์ เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีโดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้น ร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง	8 กันยายน 2566 14.00 – 14.30 น.
1-HUSO005	นางสาวนลินดา รัตนวิจิตร อ.ดร.พุลิยา ธีระธัญศิริกุล	บทความวิจัย	บรรยาย	ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางการเงินและพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณ: กรณีศึกษา พนักงานธนาคารกสิกรไทย จังหวัดภูเก็ต	8 กันยายน 2566 14.30 – 14.45 น.
1-HUSO006	นางสาวณัฐนรี ไทยาภิรมย์ อ.ดร.อับดุลฮากัม เฮ็งปิยา	บทความวิจัย	บรรยาย	ชุดฝึกอบรมสำหรับครู เรื่อง การพัฒนาทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับ วิชาวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนสันติศึกษา จังหวัดเชียงใหม่	8 กันยายน 2566 14.45 – 15.00 น.
1-HUSO007	ผศ.ดร.อนุพงศ์ วงศ์ไชย นางสาวสุดารินทร์ รอดมณี ดร.ลักษณา โชติคุต	บทความวิจัย	บรรยาย	ผลกระทบของโควิด-19 ที่ส่งผลต่อรายได้ของครัวเรือนเกษตรในประเทศไทย	8 กันยายน 2566 15.00 – 15.15 น.

ห้องนำเสนอ ① สถานที่: ห้องประชุมชั้น 15 อาคาร 90 ปีราชภัฏเชียงใหม่ (ตึก 29)					
ผู้ทรงคุณวุฒิ 1: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนทร คำยอด		**ผู้ทรงคุณวุฒิ 2:** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุติมันต์ สะสอง		**ผู้ทรงคุณวุฒิ 3:** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงษ์พันธุ์ ลีฬหเกรียงไกร	
รหัส	**ชื่อ-นามสกุล ผู้นำเสนอ**	**ประเภทบทความ**	**นำเสนอ**	**ชื่อบทความ**	**วันและเวลานำเสนอ**
	นางเอื้อมพร ลอยประดิษฐ์				
1-HUSO008	นางสาวสุดารินทร์ รอดมณี ผศ.ดร.อนุพงศ์ วงศ์ไชย ดร.ลักษณา โชติคุต นางสาววันทนีย์ เจริญลาภ นางเอื้อมพร ลอยประดิษฐ์	บทความวิชาการ	บรรยาย	การจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวของเกษตรกร กรณีศึกษา จังหวัดขอนแก่น	8 กันยายน 2566 15.15 – 15.30 น.

หมายเหตุ: 1) ห้องนำเสนอห้องที่ 1 มีจำนวน 8 บทความ

2) ผู้นำเสนอแบบบรรยาย (Oral Presentation) เข้าห้องนำเสนอตามวันเวลาและสถานที่ข้างต้น นำเสนอพร้อมเผยแพร่ ไฟล์ Power Point หรือ PDF ด้วยตนเองเป็นเวลา 10 นาที และผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์ ให้ข้อเสนอแนะ เป็นเวลา 5 นาที

ห้องนำเสนอ ② ห้องประชุมวิทยาลัยนานาชาติห้องที่ 2 ชั้น 7 อาคาร 90 ปีราชภัฏเชียงใหม่ (ตึก 29)					
ผู้ทรงคุณวุฒิ 1: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ผาเจริญ		**ผู้ทรงคุณวุฒิ 2:** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปณชนก ชาญไววิทย์		**ผู้ทรงคุณวุฒิ 3:** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงศักดิ์ พรมดี	
รหัส	**ชื่อ-นามสกุล ผู้นำเสนอ**	**ประเภทบทความ**	**นำเสนอ**	**ชื่อบทความ**	**วันและเวลานำเสนอ**
2-HUSO001	Mr. ZhongKai Han	Research article	Oral	Explaining Factors Affecting Telework Outcomes in Information Technology Industry Practitioners	8 September 2023 1.15 – 1.30 pm.
2-HUSO002	Ms. Yangmengying Shi	Research article	Oral	Strategic Human Resource Management in the Primary Hospital: A Case of XYZ Hospital in Chengde, China	8 September 2023 1.30 – 1.45 pm
2-HUSO003	Mr. Wilert Chaimee Asst.prof. Thanyaporn Nualsing Mr.Wichit Kammantakhun Ph.D.Hatai Noisombut	Research article	Oral	The Need Assessment for Information Technology and Communication Management for Basic Education Schools under Roi Et Primary Educational Service Area Office	8 September 2023 1.45 – 2.00 pm
2-HUSO004	นางสุภาพร เรืองจันทร์	บทความวิจัย	บรรยาย	การศึกษาพฤติกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยที่กระทำผิดซ้ำ กรณี ไม่สวมหมวกนิรภัย	8 กันยายน 2566 14.00 – 14.15 น.
2-HUSO005	นายธีรวัฒน์ กุณาอิ่น อ.นิชธิมา บุญเฉลียว	บทความวิจัย	บรรยาย	แนวทางการป้องกันไฟป่าอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่	8 กันยายน 2566 14.15 – 14.30 น.
2-HUSO006	อ.ดร.สมพร ชาลีเครือ อ.ดร.รัตนวดี รอดภิรมย์ อ.นิภาพร ใจปานแก่น อ.อารีย์ลักษณ์ ประการแก้ว อ.กชกร หวังเติมกลาง	บทความวิจัย	บรรยาย	การประเมินเพื่อพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ของมหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล ปีการศึกษา 2565	8 กันยายน 2566 14.30 – 14.45 น.

ห้องนำเสนอ ② ห้องประชุมวิทยาลัยนานาชาติห้องที่ 2 ชั้น 7 อาคาร 90 ปีราชภัฏเชียงใหม่ (ตึก 29)					
ผู้ทรงคุณวุฒิ 1: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ผาเจริญ		**ผู้ทรงคุณวุฒิ 2:** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปณชนก ชาญไววิทย์		**ผู้ทรงคุณวุฒิ 3:** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงศักดิ์ พรมดี	
รหัส	**ชื่อ-นามสกุล ผู้นำเสนอ**	**ประเภทบทความ**	**นำเสนอ**	**ชื่อบทความ**	**วันและเวลานำเสนอ**
	ผศ.สายพิณ อัครปัทมานนท์				
2-HUSO007	อ.ดร.กันยารัตน์ รินศรี	บทความวิจัย	บรรยาย	ความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนจากพุทธศาสนาในล้านนา	8 กันยายน 2566 14.45 – 15.00 น.
2-HUSO008	อ.นันทกร พงศ์เลิศวุฒิ	บทความวิชาการ	บรรยาย	วิเคราะห์บทเพลงมินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์ ผลงานลำดับที่ 114 ประพันธ์โดยคริสเตียน เพตโซลด์	8 กันยายน 2566 15.00 – 15.15 น.

หมายเหตุ: 1) ห้องนำเสนอห้องที่ 2 มีจำนวน 8 บทความ

2) ผู้นำเสนอแบบบรรยาย (Oral Presentation) เข้าห้องนำเสนอตามวันเวลาและสถานที่ข้างต้น นำเสนอพร้อมเผยแพร่ ไฟล์ Power Point หรือ PDF ด้วยตนเองเป็นเวลา 10 นาที และผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์ ให้ข้อเสนอแนะ เป็นเวลา 5 นาที

③ การนำเสนอแบบโปสเตอร์ สถานที่ : หน้าห้องประชุมชั้น 15 อาคาร 90 ปีราชภัฏเชียงใหม่ (ตึก 29) เวลา: 10.30 น. เป็นต้นไป				
ผู้ทรงคุณวุฒิ 1: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนทร คำยอด		**ผู้ทรงคุณวุฒิ 2:** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุติมันต์ สะสอง		**ผู้ทรงคุณวุฒิ 3:** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงษ์พันธุ์ ลีฬหเกรียงไกร
รหัส	**ชื่อ-นามสกุล ผู้นำเสนอ**	**ประเภทบทความ**	**นำเสนอ**	**ชื่อบทความ**
3-HUSO001	นางสาวธัญวรัตน์ แสงสุวรรณ์ ผศ.ดังกมล ณ ป้อมเพชร	บทความวิจัย	โปสเตอร์	การพัฒนาความเชื่อและจินตนาการของนักแสดง: การแสดงเป็นแมรี่แอนน์ เรื่อง ฤกษ์รัก ของ นิค เพย์น
3-HUSO002	นางสาวพัชรีญา ฟองจันตา นางสาวเพ็ญภัค รัตนคำฟู พระสมุห์กิตติพงษ์ กิตฺติวํโส	บทความวิชาการ	โปสเตอร์	ประชาธิปไตย : การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนบนฐานพลเมืองยุคใหม่
3-HUSO003	พระมหาบวรวิทย์ รตนโชโต, ดร. พระมหากีรติ วรกิตฺติ ดร.	บทความวิชาการ	โปสเตอร์	รูปแบบและวิธีการจัดการเลือกตั้งสมัยใหม่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งท้องถิ่นไทย
3-HUSO004	ดร.มนูญ บุญนัด	บทความวิชาการ	โปสเตอร์	เสถียรภาพ: การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างไทยกับญี่ปุ่น
3-HUSO005	นายปรชล พงศ์ชัญ นางสาวสุภาวดี บุญถึง นางสาวนลินพรรณ จันผา	บทความวิจัย	โปสเตอร์	ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์พื้นที่รอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
3-HUSO006	พระสมุห์กิตติพงษ์ กิตฺติวํโส นางสาวพัชรีญา ฟองจันตา	บทความวิชาการ	โปสเตอร์	สัจจะทางการเมือง
3-HUSO007	พ.ต.ต. ชาญวิสุทธิ์ ต้นมณี ผศ.ดร.สุทธิพร สายทอง	บทความวิชาการ	โปสเตอร์	การระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองโดยวิธีการอนุญาโตตุลาการ

③ การนำเสนอแบบโปสเตอร์ สถานที่ : หน้าห้องประชุมชั้น 15 อาคาร 90 ปีราชภัฏเชียงใหม่ (ตึก 29) เวลา: 10.30 น. เป็นต้นไป				
ผู้ทรงคุณวุฒิ 1: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนทร คำยอด		**ผู้ทรงคุณวุฒิ 2:** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุติมันต์ สะสอง	**ผู้ทรงคุณวุฒิ 3:** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงษ์พันธุ์ ลีฬหเกรียงไกร	
รหัส	**ชื่อ-นามสกุล ผู้นำเสนอ**	**ประเภทบทความ**	**นำเสนอ**	**ชื่อบทความ**
3-HUSO008	พระมหานพดล สุวณฺณเมธี ผศ.อนันต์ อุปสอด	บทความวิชาการ	โปสเตอร์	หมู่บ้านรักษาศีล 5 : กระบวนการเสริมสร้างความสมานฉันท์ในชุมชนแบบบูรณาการเชิงพื้นที่
3-HUSO009	พระครูสุตชยาภรณ์, ผศ.ดร. เขียวสุข ดร.จีรศักดิ์ ปันลำ	บทความวิชาการ	โปสเตอร์	จริยธรรมกับการพัฒนาสังคมไทยปัจจุบัน

หมายเหตุ: 1) จุดนำเสนอ 3 เป็นการนำเสนอแบบโปสเตอร์ จุดวางโปสเตอร์ คือ **หน้าห้องประชุมชั้น 15 อาคาร 90 ปีราชภัฏเชียงใหม่ (ตึก 29)**

2) ผู้นำเสนอแบบโปสเตอร์ (Poster Presentation) เข้าห้องนำเสนอตามวันเวลาและสถานที่ข้างต้น โดยยืนประจำจุดที่จัดวางหรือติดตั้งโปสเตอร์ (กรณีที่ผู้ทรงคุณวุฒิประสงค์ให้นำเสนอ ให้เตรียมข้อมูลนำเสนอปากเปล่า ไม่เกิน 10 นาที) และผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์ ให้ข้อเสนอแนะ เป็นเวลา 5 นาที

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สาส์นจากบรรณาธิการ	ข
คณะกรรมการ	ค-จ
กำหนดการประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 4 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 2	ฉ
ตารางรายละเอียดลำดับการนำเสนอ	ช
สารบัญ	ซ-ฎ

บทความรับเชิญ
(Guest article)

เรื่อง	หน้า
Belief: The foundation of Buddhist ceremonies in the Thai way of life *Associate Professor Dr. Sanya Sasong*	1
เศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน *ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชูสิทธิ์ ชูชาติ*	17
แนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตด้วยกระบวนการวิศวกรสังคมของเด็กชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน *อาจารย์นิชธิมา บุญเฉลียว, สิรวิชญ์ คำตุ้ย, นครินทร์ วงศ์หาญ, นวียา ชุ่มอินทร์จักร, น้ำเพชร เตปินสาย และชัชชญา ชุติณัฐภูวดล*	24
การจัดการธุรกิจเลี้ยงช้างเชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นของปางช้าง Elephant Rescue Park จังหวัดเชียงใหม่ *สัญญา สะสอง, ชุติมันต์ สะสอง และสุกัญญา สุทธาวาสน์*	39

(International Oral Presentation)

เรื่อง **หน้า (ต่อ)**

Explaining Factors Affecting Telework Outcomes in Information Technology Industry Practitioners 46
Zhong Kai Han

Strategic Human Resource Management in the Primary Hospital
: A Case of XYZ Hospital in Chengde, China 58
Shi Yangmengying

The Need Assessment for Information Technology and Communication Management for Basic Education Schools under Roi Et Primary Educational Service Area Office 71
Wilert Chaimee, Asst.Prof. Dr. Thanyaporn Nualsing, Asst.Prof. Dr. Wichit Kammantakhun and Dr. Hatai Noisombut

การนำเสนอแบบบรรยาย
(Oral Presentation)

กลยุทธ์การสร้างคุณค่าสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจสตาร์ทอัพในจังหวัดเชียงใหม่ภายใต้เศรษฐกิจตลาดเสรีนิยมใหม่ 84
ศยามล อินทิยศ

ประเทศไทยภายใต้ยุคสื่อสังคมออนไลน์ กับปัจจัยในการเข้าถึงธรรมตามสายพุทธเถรวาท 101
อาจารย์ ดร.ภรณี แก้วบวร

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19 114
อาจารย์ ดร.ธนวัตน์ ตันติพณิชย์กูล และอาจารย์อิสระพงษ์ เขียนปัญญา

การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนห้องเรียนพิเศษทางวิทยาศาสตร์ 122
เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีโดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้น ร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง
ธนศกร ชำนาญ , รองศาสตราจารย์กรวลัย พันธุ์แพ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มิ่งขวัญ ภาคสัญไชย

ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางการเงินและพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณ
: กรณีศึกษา พนักงานธนาคารกสิกรไทย จังหวัดภูเก็ต 136
นลินดา รัตนวิจิตร และอาจารย์ ดร.พุลิยา ธีระธัญศิริกุล

เรื่อง **หน้า (ต่อ)**

ชุดฝึกอบรมสำหรับครู เรื่อง การพัฒนาทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้
แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับ วิชาวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนสันติศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ 146
ณัฐนรี ไทยาภิรมย์ และอาจารย์ ดร.อับดุลฮากัม เฮ็งปิยา

ผลกระทบของโควิด-19 ที่ส่งผลต่อรายได้ของครัวเรือนเกษตรในประเทศไทย 161
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุพงศ์ วงศ์ไชย, สุดารินทร์ รอดมณี, ดร.ลักษณา โชติคุต และเอื้อมพร ลอยประดิษฐ์

การจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวของเกษตรกร กรณีศึกษา จังหวัดขอนแก่น 172
นางสุดารินทร์ รอดมณี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.อนุพงศ์ วงศ์ไชย, ดร.ลักษณา โชติคุต, วันทนีย์ เจริญลาภ และเอื้อมพร ลอยประดิษฐ์

การศึกษาพฤติกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยที่กระทำผิดซ้ำ กรณี ไม่สวมหมวกนิรภัย 183
สุภาพร เรืองจันทร์

แนวทางการป้องกันไฟป่าอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ 198
ธีรวัฒน์ กุณาอิ่น, สถาพร คำแก้ว, อาจารย์ฐากูร ข่าขันมะลี และอาจารย์นิชธิมา บุญเฉลียว

การประเมินเพื่อพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
ของมหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล ปีการศึกษา 2565 212
อาจารย์ ดร.สมพร ชาลีเครือ, อาจารย์ ดร.รัตนวดี รอดภิรมย์, อาจารย์นิภาพร ใจปานแก่น, อาจารย์อารีย์ลักษณ์ ประการแก้ว, อาจารย์กชกร หวังเติมกลาง และผู้ช่วยศาสตราจารย์สายพิณ อัครปัทมานนท์

ความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนจากพุทธศาสนาในล้านนา 222
อาจารย์ ดร.กันยารัตน์ รินศรี

วิเคราะห์บทเพลงมินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์ ผลงานลำดับที่ 114 ประพันธ์โดยคริสเตียน เพตโซลด์ 237
อาจารย์นันทกร พงศ์เลิศวุฒิ

การนำเสนอแบบโปสเตอร์
(Poster Presentation)

การพัฒนาความเชื่อและจินตนาการของนักแสดง: การแสดงเป็นแมรี่แอนน์
เรื่อง ฤกษ์รัก ของ นิค เพย์น 250
ธัญวรัตน์ แสงสุวรรณ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดังกมล ณ ป้อมเพชร

ประชาธิปไตย : การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนบนฐานพลเมืองยุคใหม่ 264
พัชรีญา ฟองจันตา, เพ็ญภัค รัตนคำฟู และพระสมุห์กิตติพงษ์ กิตฺติวํโส

รูปแบบและวิธีการจัดการเลือกตั้งสมัยใหม่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งท้องถิ่นไทย 273
พระมหาบวรวิทย์ รตนโชโต, ดร. และพระมหากีรติ วรกิตฺติ ดร.

เสถียรภาพ : การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างไทยกับญี่ปุ่น 283
ดร.มนูญ บุญนัด

ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์พื้นที่รอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะ
อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง 295
ปรชล พงศ์ชัญ, สุภาวดี บุญถึง และนลินพรรณ จันผา

สัจจะทางการเมือง 307
พระสมุห์กิตติพงษ์ กิตฺติวํโส และพัชรีญา ฟองจันตา

การระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองโดยวิธีการอนุญาโตตุลาการ 316
พ.ต.ต.ชาญวิสุทธิ์ ต้นมณี และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพร สายทอง

หมู่บ้านรักษาศีล 5 : กระบวนการเสริมสร้างความสมานฉันท์ในชุมชนแบบบูรณาการเชิงพื้นที่ 329
พระมหานพดล สุวณฺณเมธี และผู้ช่วยศาสตราจารย์อนันต์ อุปสอด

จริยธรรมกับการพัฒนาสังคมไทยปัจจุบัน 339
พระครูสุตชยาภรณ์, ผศ.ดร. เขียวสุข และดร.จีรศักดิ์ ปันลำ

บทความทุกบทความที่ตีพิมพ์ได้รับการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิหลายสถาบัน
ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความของรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการฯ นี้ เป็นของผู้เขียน
ซึ่งมิใช่ความคิดเห็นของกองบรรณาธิการ
และมิใช่ความรับผิดชอบของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บทความรับเชิญ

(Guest article)

Belief: The foundation of Buddhist ceremonies in the Thai way of life.

Sanya Sasong

Associate Professor in Philosophy, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Chiang Mai Rajabhat University

Introduction

Belief is the sum of concepts that are the foundation of human thinking towards all things and are trained, taught, practiced, being as samples, and passed down through generations without interruption, whether it be local beliefs or religious beliefs. As for Buddhist ceremonies, they are rituals that Buddhists invent, practice, take as a guideline, propagate, and pass on continuously according to beliefs that have been continuously trained in order to remember the Buddha's virtues, dhamma virtues, and Sangha, as well as to inherit Buddhism so that it continues to prosper. There are many ceremonies in Buddhism. There are guidelines that Buddhists of each sect, path, and area have continuously practiced and passed down through generations.

Beliefs: Foundation of Ceremonies

Belief is a person's adherence to teachings, people, principles, or things that have power over humans, such as the power of the earth, sky, weather, natural disasters, or events that humans do not know the origin of. Humans therefore have a feeling of acceptance and trust in the power of that thing and sometimes will plead for help. The beliefs of people in each area are different, such as the cult of worshiping nature regarding the sun, water, wind, fire, etc. Later, the cult developed into a religion, believing in and adhering to various gods, which are said to have miraculous powers that can help people. Beliefs have evolved over time in the era of increasing technological advancement. Belief in things gradually decreases and people turn to believing in more rationality. (Manee Payomyong, 1991: 178)

Belief refers to feelings and thoughts that have been inherited that affect the behavior of individuals or groups of people towards things, regardless of reason or basis in reality. Therefore, belief has a broad scope that includes not only faith in spirits, demons, magic spells, superstitions and black magic but also belief in natural phenomena that humans respect depending on their consistency with each local environment

In conclusion, belief is the sum of concepts that are the foundation of human thinking toward all things, with training, instructing, being as samples and passed down through generations without interruption, whether it be local beliefs or religious beliefs. In Thailand, there are local beliefs that can be gathered into 7 types as follows:

1) Beliefs about Natural Phenomena

2) Beliefs about Birth and Death

3) Beliefs about Maintaining Health

4) Beliefs about Prophecy

5) Beliefs about Profession

6) Beliefs about Loss and Return

7) Beliefs about Household

1. Beliefs about Natural Phenomena

Belief in nature arises from humans trying to find answers to natural phenomena. This is a belief that humans cannot explain, but attempts are made to explain it in the form of supernatural things. Examples of beliefs about natural phenomena include the following:

1.1) If the weather is hot and stuffy and the sky is red, It will rain heavily and there will be a thunder storm.

1.2) Do not point at the rainbow. It will cause the amputated finger.

1.3) If ants carry eggs, it means that it will rain.

1.4) If a jackfruit tree is planted behind the house. People in that house will be supported.

1.5) If you plant a gooseberry tree in front of your house. It will make people popular.

2. Beliefs about Birth and Death

2.1 Beliefs about Birth

It is believed that if you see a shooting star, it means that a spirit from heaven will be reborn. If you see a shooting star in someone's house, that house will have children. When seeing a shooting star, do not verbally mention it because the spirit will be born as a dog. It is believed that everyone's soul comes from heaven and is born as a human being. There is a belief that hell is for evildoers. Whoever does bad deeds will go to hell; whoever does good and dies will be reborn in heaven.

While pregnant, some mothers dream of receiving a silver, gold, a ring, or a Buddha amulet. The dream will have an interpretation about the gender of their child. During pregnancy period, there are beliefs about how to behave or how to make the baby healthy. Even the diet of pregnant mothers, if the mother eats strange foods, there is a belief that the child comes from a bad world.

2.2 Beliefs about Death

Death is the last stage of life that everyone is afraid of and searches for answers about why and where to go after death. Humans have therefore tried to create many beliefs about death to help eliminate that fear, with the following details:

2.2.1) Arranging a funeral for the dead involves bathing the body as a show of respect and asking forgiveness for the deceased before being placed in a coffin. Monks were invited to pray. A cremation date has been set. It can be seen that every action given to the dead is prepared and done with the utmost

care because it is considered the last act before being cremated. It is believed that bathing the corpse is the final cleansing of the body to keep the body free from sin and to dress the deceased beautifully. When they leave this world, they will have clothes to wear, and choose the clothes that the deceased likes the most.

2.2.2) The components of life and death include having a body and having a mind. A living person must have two parts. The shape of a living person can be felt, such as moving, breathing, and having flesh and blood. But when people die, the form or body will decay and the soul leaves the body. It is believed that after death the soul will be reborn. When the time comes, they will be reborn as living beings and continue circling like this until their karma is gone and they will not be born again.

2.2.3) There are many causes of illness or danger that lead to death, such as illness itself or death in an accident. Belief in sacred things like treating house spirits badly will cause illness, if not performed correctly it will lead to death, or if they are subjected to some kind of black magic it may lead to death as well.

3. Beliefs about Maintaining Health

In the past, medicine was not as advanced as it is today. Methods for treating disease that are effective according to the traditional beliefs of each local group are still practiced as follows:

3.1) Beliefs about health and welfare: It is a belief that how to behave will be safe and hygienic. For example, forbidding a woman and a mother with a young child to eat acacia or white buffalo meat will make them sick, or forbidding a sick superstitious person from eating eggs will make them sick.

3.2) Beliefs about commonly found items: It is the belief that certain plant parts, certain animal organs, or things that occur naturally such as soil and rocks can cure disease. It cannot be proven true or false.

3.3) Beliefs in superstitious: It is believed that sickness is due to old karma, eating bad things, or being punished by ghosts.

4. Beliefs about Prophecy

Prophecy means making predictions about people, living things, non-living things, and past and present events. Prophecy is something that everyone in society is interested in. People who have a lot of faith will take it as their main focus.

Prophecy is a belief that has been passed down from generation to generation. There is a belief in the words of those who prophesy. It is believed that those who make predictions have the ability to understand past and future events and are superior to other people. In fact, it is wisdom and observations that ancient people gathered similar to collecting statistical data and then used it to predict what will happen next, especially in the future. Therefore, people wait to see whether events will proceed as predicted or not because no one is able to know his/her own future.

There are four categories of prophecy

4.1) Physiognomy which means prediction by observing the characteristics of the body, for example:

4.1.1) Nose charateristics: A round nose with a lot of flesh and both cheeks with the same full flesh means the person will have a lot of wealth.

4.1.2) Facial characteristics: A person with a full, oval facial structure and a wide, even forehead will have the power like a lion. They often become powerful people, are supported, and don't get in trouble.

4.2) Black magic refers to beliefs about magic spells or spirits that influence human life, such as believing that certain magic spells make one invincible or immortal or magical amulets. As for nymphs, there are both good and bad ones. For example, Than ghost and ancestor ghost are considered good ghosts, while Phop ghost, Prethu ghost, and Krasue ghost are evil ones.

4.3) Palmistry means predicting life characteristics, mind, past, and future by observing the palm lines, which requires looking at the palm, fingers, nails, bumps on the palm, palm lines, etc.

4.4) Horoscope means prediction by calculating days, months, and years. Thai people believe in fortune telling by looking at astrology texts and Brahmajati texts, which will predict the year of birth, characteristics of the year of birth, and lifestyle of the person born each year. Astrological beliefs about auspicious times such as building a house, marriage, ordination, setting up a shrine, interpreting dreams, or the characteristics of pets. For example, building house on Thursday is auspicious, Getting a hair cut on Wednesday may cause bad fortune, seeing snakes in a dream means having soul mate, or loosing teeth in a dream means there will be a funeral.

5. Beliefs about Occupation

Occupational beliefs are beliefs or actions related to various occupations, which vary according to region.

5.1) Agriculture: Most north-eastern people have a career in farming because of geography. Beliefs about the agricultural profession include worshiping farmland spirits, rice worshiping ceremony, or offering smoked sticky rice to monks in order to bring good fortune to the agricultural profession.

5.2) Wild-life hunting or Huntsman: It is believed that in the forest there is a spirit who takes care of it. Entering the forest must not make the forest lord angry, otherwise, it will be dangerous. While walking into the forest, do not talk loudly. There is also a belief in forest ghosts that trekkers must have magic spells and amulets to protect them from danger from forest ghosts and wild animals.

5.3) Acting career: For high-class performances, if the performer does not have confidence, he or she will not be able to convey art and emotion to the audience. Such beliefs will help the actor have confidence in himself and be able to embody the spirit of that character so that he or she can act smoothly and please the audience.

6. Beliefs about Loss and Return

Events involving whether stolen or not remembered where it was kept, such as a gold necklace, one may use the method of throwing a needle as a tool to find lost items. There may be divination by throwing things and praying, then if the things point in a certain direction, they will go in that direction, etc. The belief in loss and recovery can be a way to encourage hope in those who are suffering. At the same time, when one still not be able to find things, one will begin to consciously consider themselves carefully.

7. Beliefs about Household

A household is a place where people live and is a gathering place for people we love, such as parents, relatives, and siblings. A household is a place where people who are about to create a family. There are beliefs that must be practiced for the happiness of themselves and those in their families. Household beliefs may be considered in four categories:

7.1) Beliefs about people: Common people believe that each household has a house spirit to protect, take care of children, or take care of property. Whatever one does must be informed to the house spirit, otherwise, it will disappoint the spirits. The house spirit will haunt the person and express the wrongdoing. During important festivals, house spirits are worshipped. In addition to believing in house ghosts, they also believe in the ancestors' spirits.

7.2) Beliefs about house: Thai people believe that houses must face the east and the door of the house open to the inside for the safety of the homeowner. There is a belief in building a house according to the auspicious time of installing the main pillar. There is a merit-making ceremony for housewarming. There are ceremonies related to the shrine for the deities to take care of the house and its members.

7.3) Beliefs about food: Thai people believe that sick people can eat only rice porridge with salt or dried fish. Women after giving birth can eat only rice and salt. Sometimes they are allowed to eat rice and grilled chicken, but must avoid all types of vegetable foods. People with certain occupations, such as sorcerers, are forbidden to eat meat, etc.

7.4) Beliefs about household items: The stove has a sacred spirit called stove spirit (Phi Kon Sao) because the stove is able to cook. Whenever children the bed, worship the stove spirit and they will not wet the bed again. At a wedding, do not break objects or containers or allow the Bai Sri tray (auspicious pedestal tray) to fall because it is believed that it means disunity between husband and wife. (Pinyo Jittham, http://benchama.ac.th/social/kanokporn/pdf/ lesson%202_03.pdf (online) (accessed 15 March 2023)

Buddhist beliefs are the source of various traditions and rituals in each locality in Thailand, such as traditions and rituals for making merit during Buddhist Lent, making merit at the end of Buddhist Lent, Chak Phra tradition, etc. All of these come from beliefs in Buddhism and have been passed down through generations hoping for happiness prosperity and tranquility for members of the community and society.

Culture: Prosperity of Ceremonies

Culture comes from the English word "culture," which is derived from the Latin word cultura, meaning "culture." Cultivation and nourishment to flourish and the word "culture" is a word that comes from combining 2 words in a combined manner, namely in Thai "Wattana" or "Phatthana", which means growth, prosperity, and progress. Tham' means an action or a rule that should be followed, for example, "Benjasila" means prohibition or "Benjadhamma" means practice. Therefore, the word culture refers to the rules that human beings must follow in order to flourish in body, speech, and mind all at the same time. (Suphattra Suphab, 1999, 1-5)

Phraya Anumanrajathon revealed the meaning of culture as follows: "Culture is something that humans change, improve, or produce in order to flourish in the way of life of humans as a whole that can be copied, imitated, or replicated. Culture is therefore a collective product that humans have learned from people in the past and passed on as a tradition. Culture is thus the opinions or actions of mankind as a whole that are of the same nature and manifest in language, beliefs, rules, traditions. (Phraya Anumanrajathon, 1999 : 16)

Culture is something created or determined by humans that is not based on instinct. It may be the determination of behavior and or thoughts as well as methods or systems of work. Therefore, culture is the system in human society created by man. When considering the meaning of culture, it is found that culture is something that arises from learning, creation, continuation, and transmission. Like human life, cultures are born, grow, change, and decay. Culture occurs when people living in close proximity to each other in society create agreement on what systems to adhere to, what behaviors are appropriate to what they mean, and what ideas are appropriate. These conventions are what assign meaning to things in society so that members of society can understand each other and adhere to the same system. In other words, human might call a system in which members of society agree on this meaning a symbolic system. Therefore, culture is the system of symbols in human society created by man. Once it was created, it was taught to the next generations. (Amra Phongsapit, 1998 :25)

Culture therefore arises from the results of activities that humans have invented to lead to correct, good, and appropriate practices that will create peace, and harmony in a group of society, and establish laws, regulations, and rules for living together in peace and safety. People in any society who adhere to morality and ethics will be viewed as having a good culture. But if there is a lack of morality and ethics, culture in the society will not arise. This is because values are the basis of culture. Values arise from the ideas of social leaders to guide the governance of a group or society. An idea must be accepted by a majority of members of society before it can be considered valid and continue to be adhered to. The practice passed down from one generation to the next will lead to the establishment of customs and traditions. Good traditions usually come from members of society adhering to morals. Morals, then, create culture.

Types of Culture

1. Moral culture

Moral culture is a culture that is concerned with the principles of living in society, which is mostly a matter of the mind, focusing on morality because it is considered a necessity of human life. If there is a lack of moral culture, it will result in an imperfect human being, having difficulty living in society, or having difficulty getting along with other people. Morals emphasize that individuals must be diligent, frugal, sacrifice, love and unity in the group, honesty towards oneself, family and the public, punctuality, and knowing how to use one's intelligence in the right and appropriate way.

2. Legal culture

Legal culture is a culture that involves laws, social rules, or customs that the majority of society accepts as being as important as the law. If people in society adhere to traditions and have morals, laws are probably not necessary to govern society. But because humans have become more knowledgeable and intelligent, they have avoided their own laws. Therefore, it is necessary to have both laws and customs to control and close gaps in the rules so that people do not commit crimes or commit fewer crimes.

3. Material culture

Material culture is a culture about objects, tools, and various tools used in life, such as eating, clothing, houses, medicine, antiques, ancient sites, objects of art, or things that are in the public domain for occupation, increasing income, or lifting living conditions.

4. Social culture

Social culture is a social culture that includes various virtues that allow humans to live together happily and respectfully to one another, including rules and etiquette that should appropriately and correctly treat each other in society. (Yot Santasombat, 1994: 42-44)

Culture is constantly changing, mainly because of the problems that humans regularly face, along with the desire to make the lives of themselves and their families better than before. It can be seen that culture and society must go together or have interrelated effects. Culture often focuses on lifestyles, beliefs, traditions, religion, objects, and values, which in fact are related to the structure of society. Cultural change requires actors, who must be individuals in society. The causes of cultural change can be divided into the following aspects:

1.Changes result from the maintenance and promotion of culture in order to enhance and flourish the culture of one's society, the invention of a new culture, and the improvement and modification of old culture to suit the current society.

2. Natural changes include weather conditions that cause soil deterioration, floods, storms, drought, and cold. Such changes in nature have stimulated humans to invent new things to control such changes, such as producing fertilizer to make the soil fertile or inventing air conditioners to eliminate the heat of the air. These things change the way of life or culture of humans.

3. Changes in human needs are caused by humans having high intelligence. Human thought is therefore widespread. It is said that man is a slave to his own thoughts at all times. This mindset has led to changes in human desires. Humans need to search for things to meet the increasing demands of their work, such as inventing new things and new methods that result in cultural changes.

4. Changes in the social environment are caused by human society that is neither static nor constantly changing. For example, the increasing population causes increased competition and conflicts between classes. Humans must therefore find methods and create regulations to solve such difficult problems. Therefore, human culture will change as well.

5. Exchange or borrowing of cultures: Humans in various societies are in constant communication, especially nowadays communication with each other is convenient and fast. The exchange of cultural borrowing is therefore widespread.

6. Culture may change due to the development of new knowledge and technology that society creates or borrows from other societies. This causes a change in attitudes and beliefs from the old to the new in order to be modern and not outdated. Social leaders are always updating new ideas to guide the practices of people in society.

7. Culture that was changed due to the wishes of those authorities in society, such as changes in dress and other aspects during the reign of Field Marshal P. Pibulsongkram, former Prime Minister of Thailand from 1938-1944.

8. Seeing the benefits and necessity of various things makes people adopt other cultures to use in their lives. For example, when the population increases, it is necessary to rely on industrial production or the use of machines to help in the production of factory systems. (Narong Sengpracha, 1998 : 9-17)

It can be said that culture is the continuation or transmission of various traditions and rituals until it becomes something that must be done and eventually becomes culture. Although culture changes over time, good and valuable culture, whether at the local or national level, will be continually preserved and practiced. Culture is therefore considered to be the growth of traditions and rituals.

Sacredness: Elements of Ordinance

The Royal Institute Dictionary, 1999, describes the meaning of sacredness as "believing that one has the power to make one achieve one's wishes, magical, such as a sacred thing or sacred objects". Sacred ceremonies are therefore rituals to create success for those performing the ceremony and those participating in the ceremony. Having the power to create success in what the person performing the ceremony desires is therefore the main objective of the ceremony in order to achieve power, magic, and holiness. In a society, therefore, people search for various strategies to achieve their objectives, such as strategies to purify those performing the ceremony, strategies for making sacrifices with strange things, etc. (Suriya Rattanakul, 2012: 4-6)

The word sacred (sacred) comes from the Latin word sacer, meaning to set apart or limit. This means that people or things are sacred only if they are different from other people or things, which are unique, stand out, are unlike any other person or thing in general, and have a surreal, unusual, noble, special power, and mysterious nature. (numen) In pantheistic religions, sacred things have a relationship with the gods. People's reactions to sacred objects include trembling, chills, goosebumps, tears, hearing voices, or seeing lights that do not exist in the real world. Each civilization has different words for sacred things, such as the word hagios in Greek, the word qadosh in Hebrew, the word tapu in Polynesian, and the word haram in Arabic, etc.

The concept of sacredness is often related to purity. Sacred things must be pure and free from blemishes. In the major religions that people practice in modern times, sacred things give off positive and constructive energy. But in ancient religions or primary religions, sacred things have both good and bad powers, both constructive and destructive. In the Polynesian islands, sacred things called tapu are special things that ordinary people should not touch, cannot be used in ordinary things, and sometimes refer to curses or corpses. In Roman civilization some two and a half thousand years ago, one meaning of the word sacred was something ordinary that could be uncleaned if people, animals, or objects touched. There is an explanation that sacred things are so powerful that they can destroy anything that comes near them. For example, the lightning bolt is considered the weapon of Zeus, the king of all gods. No one could touch the lightning. When lightning strikes anywhere, that area will be fenced in and activity in that area is strictly prohibited. The only thing that can be done is to build a temple of Zeus (Suriya Rattanakul, 2012: 8-9).

Phenomena believed to be an expression of something sacred

In theory, sacred things can manifest themselves anywhere, at any time, or in any situation because sacred things are independent of anything and do not relate to anything at all. Therefore, there will be a belief that sacred things will appear as sounds or as various phenomena which is considered a specific symbol and does not occur in general.

Sometimes it is believed that certain animals or objects are vehicles or bearers of the messenger of sacred things. Many countries in Southeast Asia consider animals that are white or albino, which is not their normal color, to be close to the sacred. There are still many tales or folklore about the special nature of these animals (Suriya Rattanakul, 2012: 16-17).

Animals, trees, or objects that have unique or strange characteristics are considered sacred in Asian society. For example, in Thailand, bananas have strange combs resembling a Naga, cows with three legs or one eye, and rocks that have strange characteristics from other rocks. All of them are considered sacred or phenomena that were created or inspired to be that way by all sacred things. People must pay homage and worship for the auspiciousness of their lives, making them prosperous and free from various illnesses. This includes asking for good fortune to get rich, win the lottery, win various prizes, etc. All of these are beliefs that have been passed down for a long time in Thai society.

Socialization: the goal of religious ceremonies

Socialization is the process of instilling group norms into individuals who are members of society so that they can live together and work well with others in society (Narong Sengpracha, 1995: 163).

Socialization is a social and psychological process that results in a person's personality conforming to what society desires. Children must be raised to be full-fledged members of society and able to live harmoniously with others.

In addition, socialization makes humans change their natural state, become cultural humans, and have different conditions from other animals on Earth. Therefore, socialization has two meanings:

1. Socialization means the transmission of culture because every human being does not have knowledge of culture from birth, such as using spoken language, reading, writing, social etiquette, or various customs and regulations. Socialization is therefore the transmission of culture that allows humans to learn that culture and be able to behave correctly to fit into society, such as receiving language training that allows humans to communicate with each other, learning to eat correctly, for example, should sit down to eat neatly or not walk while eating.

2. Socialization refers to personality development. Each society has a different culture. Humans in each society have different personalities. For example, Thai people smile easily, are gentle and respectful towards their elders, while Westerners have a harsh personality, are not gentle, and like to express their emotions whether in front of the elderly or those of the same age. Anyway The socialization process has a greater effect on personality development than natural conditions. For example, Thai children generally have similar appearances but not all expressions are the same. Children who come from families where adults are always attentive and nurturing will have more polite manners and will speak more eloquently than children who are neglected and no one cares for them.

Every human being needs to be socialized in order to have the same personality as other humans and know the rules of society or culture. Otherwise, he or she will behave like other animals and will not be able to integrate into human society.

Socialization can be done in two ways: 1) direct socialization, such as parents training children to speak and social manners, teachers teaching students and students to have various arts and sciences, as well as to act as good citizens, etc. and 2) indirect socialization, such as listening to discussions or lectures to gain knowledge and understanding of various things, reading books in the library, listening to the radio, watching television and movies. This causes a process of learning about various rules in society. In addition, joining groups with friends both at work and in educational institutions helps with adjustment and personality development.

Purposes of Socialization

The socialization process teaches people to become proper members of their community, to know what to learn in order to develop their potential and to receive stable and meaningful responses. Humans are not born with the ability to participate in group activities but must learn, such as knowing how to adjust their behavior to be consistent or compatible with the behavior of others, and knowing how to share and how cooperate with others. The socialization process is one of control that aims to benefit group life and to develop the individual.

In general, socialization has the following purposes;

1. Building basic discipline, such as knowing how to use the bathroom or toilet, or knowing how to use complex scientific methods. Discipline must be cultivated until it becomes a habit.

2. Create inspiration and discipline in individuals. Discipline is rigorous but takes inspiration to make it easier and more meaningful. The process of socialization inspires individuals in many ways, for example, strict adherence to religious teachings leads to inspiration to practice strict religious practices, such as becoming a monk. Some people are inspired to educate themselves in science and technology, conduct research to become experts in various fields of science, and create success in a person's life in general through force. These causes from inspiration.

3. Socialization teaches people about social roles and the attitudes that support those roles. Humans in society have different roles and responsibilities according to their status or position, such as the role of being a soldier, the role of being a teacher, the role of being a student, etc. The aforementioned positions have roles defined only through the socialization process. Humans learn how to adapt to their various roles and understand the roles of other people as well, which harmoniously establishes social relationships.

4. Socialization gives people expertise and skills in various fields and helps them prepare to participate in social activities, such as letter writing skills, neighborly relations skills, telephone skills, food ordering skills, etc. Such skills are important conditions for participation in social activities.

Purification in the meaning of Buddhism refers to actions of body, speech, and mind that lead to the development of life to perfection in all aspects. Refining is therefore an important goal of Buddhism. The Buddha said when accepting disciples to be ordained as monks: "You are all welcome to become a monk. I have revealed the Dhamma well. You must practice celibacy in order to do the utmost rightly." The practice of celibacy is self-purification that aims at liberation from all suffering. This behavior is a method that is consistent with the way of life of monks. As for the refinement in the way of life of laypeople, it is similar in that it involves developing oneself to be complete in various appropriate aspects, such as having a good life, being happy, having honest work, having a stable status, and having a warm family, etc. The meaning of refinement therefore focuses on developing oneself to achieve the true goals of life at various levels. The content of refinement covers all aspects of the self-development process as follows:

1. Thama (Adustment): Refining is the process of training oneself, including training the body, speech, and mind to be able to behave correctly, training the inner sense-sphere which includes the eyes, ears, nose, tongue, body, and mind so that they do not fall under the influence of form, sound, smell, taste, touch, and Dhamma senses. All 6 senses, if trained well, will lead to a happy life. But if not trained, it will cause suffering. In some places, the word 'Sallekha' is used, which means to purify one's own desires.

2. Sikha (Training): Refining is a process of learning and learning to develop one's life, which includes the educational process according to the threefold principles: Adhisilasikkha (learning for the refinement of behavior), Adhicittasikkha (learning for refinement of the mind), and Adhipanyasikkha (learning for intellectual refinement).

3. Bhavana (Meditation): Refining is the process of developing oneself to have desired qualities and creating good things for oneself, emphasizing mental and intellectual development. Buddhism divides Bhavana into two levels: Samatha Bhavana (training to refine the mind to be calm and focused) and Vipassana Bhavana (training to refine one's intelligence to have knowledge and understanding of various things according to reality).

The essence of refinement according to Buddhist principles is practice, training, learning, and creating a life of goodness, being able to eliminate defilements that are the cause of suffering, and being able to live well with others. Refining is a process that must be continued throughout one's life until one reaches the ultimate goal of Buddhism, which is to practice perfect celibacy (Vusitang Brahmachariyang). At that time, refining is considered complete because it has reached the highest level.

In conclusion, socialization refers to the process of training individuals in behavior, mind, and intelligence, with the goal of developing life to be complete according to one's own condition. Individuals who give training are in a position to support refinement to achieve the desired goals correctly.

Meaning of Religious Ceremony

The 1999 Royal Institute Dictionary explains the word ceremony as "an event organized according to religion or belief according to traditions for magical or auspiciousness, such as the royal plowing ceremony, wedding ceremony, graduation ceremony; example, custom, such as making it proper; ....." and describes ritual as "worship, model or various patterns practiced in religion".

A ceremony is a model or pattern that is practiced together, whether it is a religious ceremony or a ritual within a community. For Buddhist ceremonies, they are called religious ceremonies (or Buddhist ceremonies). This religious ceremony is an activity that must be done with steps, readiness, completeness, and harmony because it is a matter in which sacredness is involved. In fact, almost all rituals tend to occur later than the prophet because the prophet of each religion instituted it himself, some of the followers of that religion instituted it, or it existed before. All of these have the same purpose, which is to use them in the ritual in an orderly, beautiful, and respectable manner.

Buddhist ceremonies refer to Buddhist worship rituals that have been practiced until they have become a traditional pattern for Buddhists in general in order to bring good fortune to life and society as well as to eliminate bad luck from life and society.

History of Bhuddist Ceremonies

Buddhist ceremonies arise from the principles of Buddhism which the Lord Buddha laid down in the year of his enlightenment so that his disciples could regard them as principles for preaching Buddhism called Ovadhi Patimokkha which the Buddha laid down three important principles:

1. Releasing from all sins
2. Doing good deeds
3. Purifying mind

Through these three principles, Buddhists must try to quit all bad behavior and strive to create goodness for themselves as fully as they can, including trying to purify their minds at all times. Trying to follow these three principles is an intentional practice of good deeds, called merit-making, which the Lord Buddha has shown three methods called 'Boonkiriyawathu' (bass of meritorious action; grounds for accomplishing merit) which consists of;

1. Giving for merit
2. Maintaining good moral
3. Developing mental

These bases of meritorious actions can be described in 10 aspects as follows;

1) Dana (Generosity) means giving in terms of charity includes gift of food to the hungry, medicine to the sick, monetary aid to the poor, blood or organ donation to the sick and education to those who are uneducated.

2) Sila (Moral Conduct) means the foundation of the whole practice eightfold path and is one of the threefold training namely morality, concentration and wisdom.

3) Bhavana (Medication) means one of the richest fields of making merit. There are two types of meditations namely Tranquillity (Samatha) i.e. concentration (Samadhi) and Insight (Vipassana) i.e. wisdom (Panna).

4) Apacayana (Respect of reverence) means paying respect and reverence to Buddha, Dhamma and sangha (Refuge in triple gem), to parents and elders, to teachers and to others leading virtuous lives.

5) Veyyavacca (Volunteerism) means doing voluntary work to serve the needs of fellow beings with compassion can gain merits.

6) Pattanumodana (Rejoicing in other's merit) means a meritorious deed is to rejoice with the words, "Good, well done (sadhu) when others share merits with us or when they perform a meritorious act.

7) Pattidana (Transference of merits) means a transference and sharing of merits which is a way to make merit.

8) Dhamma-savana (Listening to Dhamma) means the form of attending Buddhist courses, going to Buddhist forum talks, attend talks by sangha and listening to other dhamma teachers.

9) Dhamma-desana (Teaching the Dhamma) means to teach and explain the dhamma to others, to deviate them from wrong path and lead them to the right path, to introduce what is moral, to organize dhamma discussions, to write and print dhamma books.

10) Ditthiju-Kamma (Correcting one's view) means the intention to correct one's view in order to develop right view and understanding of 4 noble truths and avoid incorrect views.

Later, when more people believed in Buddhism, it became a guideline for Buddhists to follow and was the cause of various religious ceremonies. Therefore, Buddhists like to make merit, no matter what happens, it should be arranged according to the above principles. In the first part of the ritual, there will be worship, receiving precepts, and meditation by chanting or listening to the monks' chant.

At the end of the ritual there will be appropriate donations. Making merit in these various cases has resulted in many rituals and practices that have been passed on until they become traditions. Rituals thus became religious ceremonies. Therefore, there are many religious ceremonies that Buddhists scattered around the world in each country, region, or culture perform and consider as religious ceremonies. Religious ceremonies can be synthesized into 4 categories:

1) Kusala Bhidhi (Merit-making Ceremony)

2) Boon Bhidhi (Blessing Ceremony)

3) Dana Bhidhi (Donation Ceremony)

4) Pakinnaka Bhidhi (Miscellaneous Ceremony)

Each category contains activities for Buddhists to follow for prosperity in life and according to traditions passed down through generations as follows:

1. Kusala Bhidhi (Merit-making Ceremony)
    1) Presenting oneself as a Buddhist
    2) Candle procession ceremony on important Buddhist holy days
    3) Ceremony for keeping the Uposatha precepts
2. Boon Bhidhi (Blessing Ceremony)
    1) Making merit on unauspicious ceremonies
    2) Making merit on auspicious ceremonies
3. Dana Bhidhi (Donation Ceremony)
    1) Offering Dharma necessities
4. Pakinnaka Bhidhi (Miscellaneous)
    1) Ceremony of showing respect
    2) Ceremony of bestowing on monks
    3) Ceremony of making letters of prayer and letters of recommendation for the four necessities
    4) Ceremony of invoking the precepts
    5) Setting up the altar table (Khun Tokhan, 2005: 1-3)

Conclusion

Belief can be considered the basic root of traditions and various rituals. Religious ceremonies are important in connecting religious people to preserve the religion through ritual traditions. Religious ceremonies are therefore considered a very important tool for religious people to pass on the religion to prosperity. In Buddhism, there are many religious ceremonies for Buddhists to continuously practice in order to pass on Buddhism. Buddhist ceremonies occur to remind Buddhists of the virtues of the Buddha, Dhamma, and Sangha, as well as to preserve Buddhism as an inheritance for younger generations. Buddhist ceremonies are divided into 4 categories: 1) Kusala Bhidhi (Merit-making Ceremony) 2) Boon Bhidhi (Blessing Ceremony) 3) Dana Bhidhi (Donation Ceremony) and 4) Pakinnaka Bhidhi (Miscellaneous Ceremony)

New Explicit knowledge

From this study of beliefs as the foundation of Buddhist religious ceremonies in Thai people's way of life, revealed that the origins of most Buddhist religious ceremonies that appear in Thailand come from traditional beliefs and were later mixed with Buddhism. That belief has been perpetuated and transmitted through traditions and rituals continuously. It has also been applied to today's society and will continue to be inherited in the future. These beliefs have been deeply rooted in Thai society for a long time and have been continuously practiced.

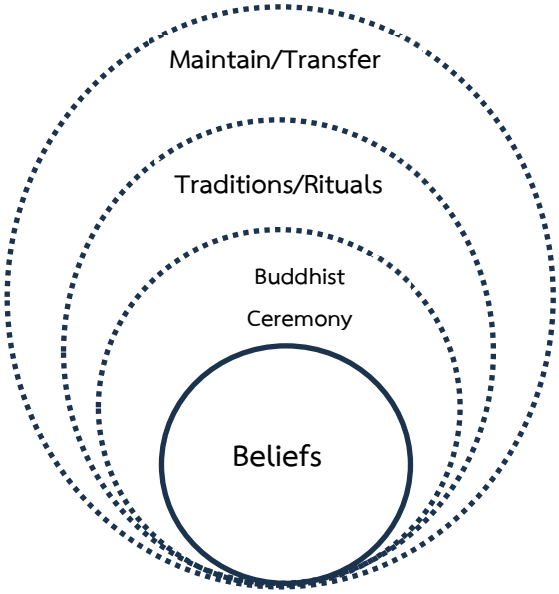

(Sanya Sasong, a form of transmitting beliefs through Buddhist ceremonies. 2023)

References

Koon Tokhan. (2005). Buddhist ceremonies. Bangkok : Odeon Store.

Ngamphit Satsa-nguan. (1995). Principles of cultural anthropology. Bangkok : Book Center.

Narong Sengpracha. (1995). Humans and society. 3rd printing, Bangkok: Odeon Store.

Pornpimon Worawutputthawong. (1982). Contemporary psychology. Department of Psychology, Faculty of Humanities, Chiang Mai University.

Phra Dhamma Pitaka (P.A. Payutto). (1995). The Dhamma of life. Bangkok: Buddhadham Foundation.

Phraya Anuman Ratchathana (1995). Culture. Bangkok: Mae Kham Phang Printing. Phinyo Jittham. Belief. (http:// benchama.ac.th/social/kanokporn/pdf/ lesson2_03.pdf (online) (retrieved on 15 March 2023)

Manee Payomyong. (1991). Community. In Lanna. Bangkok: Thai Culture Journal.

Yot Santasombat. (1994). Humans and culture. 2nd edition, Bangkok: Thammasat University.

Royal Institute. (1999). Royal Institute Dictionary. Bangkok: Aksorn Charoenthat.

Sanya Sasong. (2018). The truth of life. 13th printing, Chiang Mai: Wiang Bua Printing.

Sanya Sasong. (2019). Philosophy and religion. 5th printing, Chiang Mai: Wiang Bua Printing.

Sanya Sasong. (2021). Buddhist ceremonies. 4th printing, Chiang Mai: Darawan Printing.

Sitthi Butin. (2011). Comparative philosophy of Eastern and Western humanism. Bangkok: Creative Books.

Suwat Chandrajamnong. (1997). Human beliefs regarding philosophy and religion. Bangkok: Mental health.

Supattra Suphap. (1997). Society and culture. 5th printing, Bangkok: Chulalongkorn University.

Supattra Suphap. (1990). Sociology. 11th edition, Bangkok: Thaiwattanapanich. S

Supattra Suphap. (1993). Thai society and culture, values, family, religion, traditions. Bangkok: Chulalongkorn University.

Suriya Ratanakul. (2012). Religious ceremonies, Volume 1. 2nd printing, Bangkok: Mahidol University.

Suriya Ratanakul. (2012). Religious ceremonies, Volume 2. 2nd printing, Bangkok: Mahidol University.

Amara Phongsapitch. (1991). Culture, religion and ethnicity. Bangkok: Chulalongkorn University.

"เศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน"

ชูสิทธิ์ ชูชาติ
ศูนย์ศึกษาศาสตร์พรราชาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

นักสังคมวิทยา William Ogbun ได้กล่าวถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม 3 ประการ คือ การประดิษฐ์คิดค้น การค้นพบ และการแพร่กระจาย (การเปลี่ยนแปลงทางสังคม, 2556) และทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงของ Kurt Lewin ก็ได้กล่าวถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่คล้ายคลึงกัน 3 ประการ คือ การละลายพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลง และการดำรงพฤติกรรมใหม่ (กลยุทธการบริหารการเปลี่ยนแปลง, ม.ป.ป)

Alvin Toffler ได้เขียนหนังสือ The Third Wave เพื่ออธิบายวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์จากสังคมบุพกาล ร่อนเร่ล่าสัตว์ เก็บหาของป่า สู่สังคมเกษตรกรรมเมื่อหมื่นปีก่อน และเข้าสู่คลื่นลูกที่สอง ด้วยสังคมอุตสาหกรรม ต่อจากนั้นสังคมจะสร้างอารยธรรมจากเบื้องล่างไปเบื้องสูงนี่คือความหมายของคลื่นลูกที่สาม (Alvin Toffler, 2539, น. 19-20.) นับตั้งแต่มนุษย์วานร หรือ Homo Erectus เป็นมนุษย์ปัจจุบัน Homo Sapiens จากชุมชนการเกษตรผ่านรัฐชนเผ่านครรัฐจนกลับกลายเป็นประเทศในปัจจุบัน ล้วนพัฒนามาจากต้นแบบเดียวกันแต่หลากหลายระบบนิเวศ และภูมิสังคมจึงก่อให้เกิดวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน วัฒนธรรมของกลุ่มคนที่เจริญก้าวหน้ากว่าก็มีอิทธิพลครอบคลุมแพร่กระจายเข้าสู่กลุ่มคนที่อารยธรรมด้อยกว่า

อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมมนุษย์รวมตัวเป็นรัฐชนเผ่า นครรัฐ และประเทศ ต่างก็มีวัฒนธรรมที่เกิดจากการตกผลึกจนเป็นรากเหง้าของตนเอง แต่กระแสวัฒนธรรมที่แข็งกว่าก็สามารถทำลายรากเหง้าวัฒนธรรมของกลุ่มชน หรือรัฐที่ด้อยกว่าให้สูญสลายได้โดยการใช้อำนาจทางการเมืองโจมตียึดครอง การใช้อำนาจทางเศรษฐกิจเพื่อบ่อนทำลาย และการใช้อำนาจทางวัฒนธรรม เพื่อละลายพฤติกรรมเก่า เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการดำรงพฤติกรรมใหม่ ตามหลักการของ Kurt Lewin หรือการประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมแล้วแพร่กระจายให้สังคมอื่นยอมรับตามหลักการของ Willaim Ogbun

วัตถุประสงค์

เพื่ออธิบายพัฒนาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมไทยที่ได้รับจากการแพร่กระจายมาจากภายนอก และสังคมไทยต้องรับไว้ ตั้งแต่สมัยอาณาจักรต่าง ๆ ในสยามประเทศแต่การเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงครอบงำทุกด้าน และส่งผลกระทบต่อปัจจุบันคือการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มจาก สนธิสัญญาเบาว์ริง (พ.ศ.2398)

การเปลี่ยนแปลงทำให้ต้องเปลี่ยนโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมเกิดช่องว่างระหว่างคนจน (มีมาก) กับคนร่ำรวย (มีน้อย) และความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท หรือท้องถิ่นกันดาร

การนำเศรษฐกิจสร้างสรรค์ หรืออุตสาหกรรมสร้างสรรค์ เข้ามาแก้ปัญหาบนพื้นฐานหลักศาสตร์พระราชา เศรษฐกิจพอเพียง และศึกษารูปแบบการสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยใช้อุตสาหกรรมบันเทิง บนพื้นฐานวัฒนธรรม (Culture) เนื้อหา (Content) และการสร้างสรรค์ (Creative) จนกระทั่งประสบผลสำเร็จ เกิดความเจริญเติบโตทั้งด้านเศรษฐกิจ และการรื้อฟื้นวัฒนธรรม ประเทศที่พัฒนาจนประสบความสำเร็จ เช่น เกาหลี มีวิธีการปฏิบัติงานอย่างไร รากเหง้าของประวัติศาสตร์วัฒนธรรม เป็นสิ่งสำคัญในการปกป้องการสูญเสียอำนาจทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง ความภาคภูมิใจ การเห็นคุณค่าการนำเทคโนโลยีเหมาะสมเข้ามาพัฒนานวัตกรรมวัฒนธรรม หรืออุตสาหกรรมวัฒนธรรม (Cultural Industry) หรือเศรษฐกิจ

สร้างสรรค์ (Economy Industry) จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รัฐ หรือประเทศ ตลอดจนชุมชนท้องถิ่น เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ไม่สูญเสียดุลการค้า การชำระเงิน และไม่สูญเสียจิตสำนึกในความเป็นคนไทย

สังคมไทยก่อนกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ.1893 - 2310)

แผ่นดินไทยในปัจจุบัน มีมนุษย์อาศัยอยู่ตั้งแต่ก่อนสมัยประวัติศาสตร์ (Prehistoric Era) ตั้งแต่วัฒนธรรมยังชีพ โดยเก็บหาของป่า ล่าสัตว์ อาศัยตามถ้ำเพิงผา จนกระทั่งเกิดสังคมเกษตรกรรมในยุคหินใหม่ (Neolithic) มากกว่า 10,000 ปีล่วงมาแล้ว ผ่านยุครัฐชนเผ่า นครรัฐ และอาณาจักรเก่าแก่ เช่น ฟูนัน ทวารวดี ตามพรลิงค์ ลังกาสุกะ หริภุญชัย โยนกนาคนคร โคตรบูรณ์ ล้านนา และสุโขทัย

วัฒนธรรมของรัฐชนเผ่า และอาณาจักรดังกล่าวแล้ว เริ่มต้นจากความเชื่อเรื่องผี ศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธทั้งหินยาน และมหายาน ศาสนาอิสลาม เพิ่งเข้ามาปลายสมัยสุโขทัย ประมาณพุทธศตวรรษที่ 20

ในระยะเวลาดังกล่าวแล้ว มีการติดต่อค้าขายกับจีน ทั้งทางบก และทางเรือ แต่จีนก็ไม่ได้มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทยในด้านศาสนา ประเพณี และความเชื่อ

ดังนั้นรากเหง้าของสังคมไทยสมัยนี้ จึงเกิดจากอิทธิพลของอินเดีย ซึ่งผ่านทางอาณาจักรมอญ(พุทธศาสนา) และผ่านทางอาณาจักรเจนละ (ศาสนาพราหมณ์ และพุทธมหายาน) ผสมผสานกับลัทธิเชื่อผีดั้งเดิม

สังคมไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงสนธิสัญญาเบาว์ริง (พ.ศ 2398)

สังคมไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา นอกจากรับวัฒนธรรมจากอินเดีย เรื่องพุทธศาสนาแล้วยังรับวัฒนธรรมจากอินเดียด้านการปกครอง กฎหมาย ความเชื่อเกี่ยวกับสมมุติเทพของพระมหากษัตริย์ การดนตรี การแสดง ฯลฯ กรุงศรีอยุธยารับวัฒนธรรมจากอินเดียเกือบทุก ๆ ด้าน นอกจากนี้ยังมีการติดต่อค้าขายกับจีน เปอร์เซีย ญี่ปุ่น และฝรั่ง ชาติยุโรป และเกิดการยอมรับศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์

รากเหง้าของกรุงศรีอยุธยา จึงหลากหลายมากกว่าสุโขทัย แต่การรับวัฒนธรรมฝรั่งจากยุโรปของกรุงศรีอยุธยาก็หยุดชะงักในสมัยราชวงศ์บ้านพลูหลวง (พ.ศ.2231 - พ.ศ.2310) และติดต่อมาจนถึงสมัยกรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2310 - พ.ศ.2352)

ดังนั้นรากเหง้าของวัฒนธรรมในระยะเวลาดังกล่าว จึงเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากอินเดียเป็นหลักผสมผสานกับจีน เปอร์เซีย และยุโรปบ้าง แต่วัฒนธรรมยุโรปก็หยุดชะงัก บางระยะเวลาดังกล่าวแล้ว มิได้ต่อเนื่อง

สังคมไทยหลังสนธิสัญญาเบาว์ริง (พ.ศ. 2398 – ปัจจุบัน)

หลังจากสยามประเทศ ต้องจำยอมทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษ ใน พ.ศ. 2398 ทำให้ไทยต้องยกเลิกระบบผูกขาดซื้อขายสินค้าของหลวง (Royal Monopoly) ซึ่งต้องซื้อขายผ่านกรมพระคลังสินค้าเป็นพ่อค้าคนกลาง กลับกลายเป็นการค้าแบบเสรี ตามลัทธิทุนนิยม (Capitalism) แบบอังกฤษ ส่งผลให้เกิดการค้าเสรี แรงงานเสรี และการสร้างปัจจัยการผลิตเพื่อรองรับเศรษฐกิจแบบใหม่

การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจแบบเก่าสู่ระบบทุนนิยม และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมด้านการแต่งกาย เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2347 - พ.ศ.2411) หลังจากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง (พ.ศ.2398)

สำหรับการปฏิวัติสังคมทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การศาล กฎหมาย และการสร้างปัจจัยพื้นฐานการผลิต การเลิกทาส การเลิกไพร่ การปฏิรูปการศึกษา ฯลฯ ได้เปลี่ยนอย่างพลิกแผ่นดิน ตามแบบยุโรปในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2411 - พ.ศ.2453)

การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ เป็นการเปลี่ยนแบบถอนรากถอนโคน จากระบบเก่าสู่ระบบใหม่แบบยุโรป และได้ดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

ดังนั้นงานชิ้นสำคัญของ "คณะราษฎร" คือ "การล้มเจ้า" ให้อยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญส่วนการปฏิวัติการเมือง การปกครอง การศาล กฎหมาย การภาษีอากร การเลิกทาส การเลิกไพร่การสร้างปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต ได้เริ่มต้นก่อนแล้วตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 คณะราษฎร เพียงแต่ใช้วิธีการสืบสาน ต่อยอด หรือตัดยอดระบบศักดินาบางอย่าง เช่น การยกเลิกราชทินนามสำหรับหลัก 6 ประการของคณะราษฎร (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2018) ก็มิได้บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร เช่น เกิดปัญหาความยากจน โจรผู้ร้ายขาดสถาบันการศึกษาในท้องที่ชนบทขาดระบบการคมนาคม

สาเหตุสำคัญอย่างหนึ่ง นอกจากขาดงบประมาณแล้ว คือการแย่งอำนาจกันเองในกลุ่มคณะราษฎรจนกลุ่มบางคนต้องลี้ภัยไปอาศัยต่างแดน ด้วยความขัดแย้งของคณะราษฎรกันเอง และบางคนก็เกิดจากความขัดแย้งกับระบบศักดินาเดิม

การพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวม 13 แผน ตั้งแต่พ.ศ. 2504 - พ.ศ. 2570 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504 – พ.ศ.2509) ถึงฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520 - พ.ศ.2524) เป็นแผนพัฒนาที่ฯ มุ่งเน้นการสร้างปัจจัยพื้นฐานทางการผลิตเน้นความเจริญของเมืองมากกว่าชนบท สินค้าออกเน้นผลิตผลทางการเกษตรเป็นหลัก (สำนักสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป) ผลของการพัฒนาตามแบบอย่างตะวันตกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยังไม่สามารถแก้ไข "ความโง่ จน เจ็บ" และความแร้นแค้นของสังคมชนบท ในที่สุดจึงเกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525 – พ.ศ.2529) หรือแผนพัฒนาชนบทยากจนเพียงระยะสั้น ๆ ในที่สุดก็หันกลับไปใช้การพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแบบเดิมอีกแต่เน้นอุตสาหกรรมแทนการเกษตร แก้ไขระบบการเงินในการค้าขายกับต่างประเทศอย่างเสรีเน้นอุตสาหกรรมบริการ และอุตสาหกรรมโรงงานมากขึ้นกว่าเดิม ในที่สุดก็นำประเทศไปสู่วิกฤตการณ์เศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 และดำเนินการแก้ไขติดต่อกันมาหลายปี

หลักเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร (พ.ศ.2470 - พ.ศ.2559) ทรงมีพระบรมราโชวาทครั้งแรกใน พ.ศ. 2517ที่หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เรื่อง การพัฒนาประเทศตามลำดับขั้น และความพอมีพอกินก็ได้มีพระบรมราโชวาทอย่างต่อเนื่องทุกปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539

ในที่สุด ก็อัญเชิญหลักเศรษฐกิจพอเพียง หรือปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 - พ.ศ.2549) จนถึงปัจจุบัน

การพัฒนาประเทศให้ทันสมัยแบบตะวันตก ซึ่งเริ่มต้นจากการถูกบังคับ และต้องพัฒนาประเทศให้เจริญทัดเทียมกับยุโรปเพื่อปกป้องเอกราชของชาติไทย การพัฒนาประเทศให้ทันสมัยอย่างต่อเนื่องอย่างยาวนานมากว่าหนึ่งศตวรรษ ทำให้คนไทย หรือวัฒนธรรม เทคโนโลยี และภูมิปัญญาเดิมบางกลุ่มก็สูญเสียเอกราชทางจิตวิญญาณ ลืมไทย หันไปนิยมตะวันตก หรือ ญี่ปุ่น เกาหลี การสูญเสียเอกราชทางวัฒนธรรมส่งผลกระทบโดยตรงกับการสูญเสียเอกราชทางเศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นการฟื้นฟูเยียวยาจิตวิญญาณ ต้องพึ่งพิงการผูกจิตสำนึกทางวัฒนธรรม ให้เกิดความภาคภูมิใจ ศรัทธาในความเป็นไทย และต้องใช้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) หรืออุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industry) หรืออาจเรียกว่าอุตสาหกรรมวัฒนธรรม (Cultural Industry) เข้ามาแก้ปัญหาแบบประเทศเกาหลี ควบคู่กับการใช้ศาสตร์พระราชาและหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้สังคมไทยดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

เศรษฐกิจสร้างสรรค์คืออะไร

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ให้คำนิยาม Creative Economy ไว้ว่า "เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการสร้างและการใช้องค์ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์และทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคม เทคโนโลยี และนวัตกรรม ในการผลิตสินค้า และบริการใหม่เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ" (สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, 2023)

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน) ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาเศรษฐกิจโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์บนฐานขององค์ความรู้ ทรัพย์สินทางปัญญา และการศึกษาวิจัยซึ่งเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ การสั่งสมความรู้ของสังคม เทคโนโลยี และนวัตกรรมเพื่อใช้ในการพัฒนาธุรกิจการผลิตสินค้า และบริการในรูปแบบใหม่ ซึ่งสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจหรือคุณค่าทางสังคม (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 2563)

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน) หรือ CEA ได้ส่งเสริมสาขาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์หลัก 5 ประการคือ 1.กลุ่มรากฐานทางวัฒนธรรมสร้างสรรค์ 2.กลุ่มคอนเทนต์และสื่อสร้างสรรค์ 3.กลุ่มบริการสร้างสรรค์ 4. กลุ่มสินค้าสร้างสรรค์ 5.กลุ่มอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 2563)

นอกจากนี้ในพระราชกฤษฎีกาการจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2561 ได้แบ่งอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของประเทศไทย ประกอบด้วย 15 สาขาคือ(สำนักงานเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 2563)

1. งานฝีมือและหัตถกรรม
2. ดนตรี
3. ศิลปะการแสดง
4. ทัศนศิลป์
5. ภาพยนตร์
6. การแพร่ภาพและกระจายเสียง
7.การพิมพ์
8. ซอฟต์แวร์
9. การโฆษณา
10.การออกแบบ
11. การให้บริการด้านสถาปัตยกรรม
12. แฟชั่น
13. อาหารไทย
14. การแพทย์แผนไทย
15. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

นอกจากนี้รัฐบาลพร้อมผลักดันวัฒนธรรมที่มีศักยภาพ 5F เร่งส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์สู่โมเดลเศรษฐกิจใหม่ BCG Economy โดยใช้วัฒนธรรมที่มีศักยภาพ 5F ได้แก่

1. อาหาร (Food)
2. ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ (Film)
3. การออกแบบแฟชั่นไทย (Fashion)

4. ศิลปะและการป้องกันตัวแบบไทย (Fighting)
5. เทศกาลประเพณีไทย (Festival)

ถ้าพิจารณาในมิติประวัติศาสตร์ของความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ของรัฐสยามในอดีต ตั้งแต่สุโขทัยถึงกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยก่อนเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป สินค้าออกสำคัญ ซึ่งเป็นมูลเหตุของความมั่งคั่ง ร่ำรวยของรัฐสยาม คือผลิตภัณฑ์จากป่า เช่น สัตว์ พืช หรือผลิตผลจากระบบนิเวศป่าในรูปแบบของเครื่องเทศ สมุนไพร พืช และสัตว์

สินค้าออกสำคัญ เช่น ช้าง เขากวาง หนังกวาง ครั่ง ไม้ฝาง ไม้สัก กระวาน กานพลู อบเชย พริกไทย ดีปลี เร่ว หรือเครื่องเทศ และสมุนไพร ซึ่งใช้ในด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค รัฐสยามในอดีตเป็นแหล่งผลิตสินค้าออกที่สำคัญ ทั้งในยุโรป และเอเชีย และได้เปรียบดุลการค้าประเทศต่าง ๆ สินค้าออกสมัยโบราณบางอย่าง เช่น ไม้ฝาง ยังเป็นเครื่องราชบรรณาการ

การใช้มิติประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ยกคุณค่าของสินค้าออกในอดีต ที่ยังมีประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมในปัจจุบัน เช่น ไม้ฝาง ไม้สัก ครั่ง เร่ว กระวาน กานพลู ฯลฯ ก็จะทำให้เกิดการ เพิ่มมูลค่า และคุณค่าในผลผลิต หรือ นวัตกรรม ซึ่งเกิดจากพื้นฐานของภูมิปัญญาไทย

ศาสตร์พระราชา และเศรษฐกิจพอเพียง

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ หรืออุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ที่สร้างนวัตกรรมบนพื้นฐานประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เทคโนโลยี รวมทั้งระบบการตลาดที่เหมาะสม ก็ต้องคำนึงถึงหลักเศรษฐกิจพอเพียง หรือสมดุลระหว่างความต้องการ (Demand) และผลผลิต หรือ บริการ (Supply) ที่ตอบสนองความต้องการ จึงเกิดดุลยภาพแห่งราคามีเหตุผล ข้อมูลในธุรกิจที่ทำการผลิตต้องมีการป้องกันความเสี่ยง ในเรื่องภัยธรรมชาติ ภัยจากมนุษย์ ปัญหาเศรษฐกิจ และความวุ่นวายทางการเมือง ซึ่งต้องหาทางป้องกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมสร้างสรรค์บางอย่างซึ่งเปราะบางยืดหยุ่นได้ง่าย เช่น การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เงื่อนไขของพื้นฐานความรู้ ความรอบคอบ และระมัดระวัง เป็นสิ่งสำคัญในการประกอบธุรกิจ ทุกประเภท การลงทุนทางธุรกิจ มิใช่การทำงานแบบลองผิด ลองถูก เพราะต้นทุนราคาแพง ดังนั้นจึงต้องศึกษาหาความรู้ ให้เกิดความรู้แจ้ง หรือเกิดการฉลาดรู้ ในธุรกิจของตนเอง แล้วทำด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง ตระหนักถึงความพอประมาณ มีเหตุผล และการป้องกันความเสี่ยง

เงื่อนไขที่สำคัญ อีกอย่างหนึ่ง คือ คุณธรรม การประกอบอาชีพ ต้องซื่อสัตย์ต่อลูกค้า ธุรกิจจึงจะดำรงอยู่ได้นาน และมั่นคง ลูกค้าไว้วางใจในคุณภาพของสินค้า ความมีคุณธรรม นอกจากรับผิดชอบต่อลูกค้าแล้ว ต้องรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมในเรื่องมลพิษ การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ และการทำลายทรัพยากรชีวภาพ ทั้งมนุษย์ สัตว์ และพืช คุณธรรมข้อนี้สรุปได้ว่า "คนดี ต้องคู่กับคนเก่ง" สังคมจึงดำเนินไปได้อย่างยั่งยืน

ศาสตร์พระราชาเรื่องอื่น ๆ ที่ควรยึดในการดำเนินงาน ด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ได้แนวศาสตร์พระราชาในเรื่องโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้แก่ ดิน น้ำ ป่า และอากาศ การพลังงาน การศึกษา การสหกรณ์ การเกษตร และอื่น ๆ (ชูสิทธิ์ ชูชาติ, บก, 2563)

ในการดำเนินธุรกิจ ต้องยึดหลักการทรงงานเกี่ยวกับ เรื่อง เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ศึกษาข้อมูล อย่างเป็นระบบ ทำตามลำดับขั้น เริ่มต้นจากเล็กขยายไปสู่ใหญ่ ทำแบบเบ็ดเสร็จครบวงจรการระเบิดจากข้างใน ภูมิสังคม ถุงเงิน และทำงานแบบโง (NGO) (ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2564, 112-115)

หลักเศรษฐกิจพอเพียง และศาสตร์พระราชา เป็นแนวคิด และการดำเนินงานในเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี เพราะหลักการดังกล่าวแล้ว ยืนอยู่บนรากเหง้าของสังคมไทยที่พร้อมสืบสาน ต่อยอด รับการเปลี่ยนแปลง และเทคโนโลยีที่เหมาะสม สู่เป้าหมายสูงสุด คือ การพัฒนาที่ยั่งยืน

บทเรียนจากเกาหลี

เกาหลี เป็นประเทศแรกของเอเชีย ที่ได้ส่งเสริมอุตสาหกรรมบันเทิง ใน พ.ศ. 2511 ได้จัดตั้งกระทรวงวัฒนธรรมและสารสนเทศ และในปี พ.ศ. 2533 ได้แยกกระทรวงวัฒนธรรมออกเป็นหน่วยงานอิสระ และในปีเดียวกันนี้ ได้เกิดกระแส Korean Wave จากกลุ่มนักร้อง K-POP แพร่หลายไปสู่ประเทศญี่ปุ่น จีน รวมทั้งประเทศอื่น ๆ ในเอเชีย ในปี พ.ศ. 2541 เกาหลี ได้จัดตั้งกระทรวงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ได้จัดการส่งเสริมการสร้างโทรทัศน์และภาพยนตร์ อิงประวัติศาสตร์จนกระทั่งโด่งดังหลายเรื่อง เช่น Dae Jang Geum ซึ่งโด่งดังทั่วโลก ใน พ.ศ. 2546 – พ.ศ. 2547 ต่อมาในปี พ.ศ. 2560 กลุ่มนักร้องบอยแบรนด์ BTS ได้ประสบผลสำเร็จจากทัวร์คอนเสิร์ตในสหรัฐอเมริกา (อุตสาหกรรมบันเทิงเกาหลีใต้, 2563)

บทบาทสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ในการพัฒนาอุตสาหกรรมบันเทิงของเกาหลีใต้ คือ สถาบัน KOCCA (The Korea Content Agency) ซึ่งตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2552 ในปัจจุบัน KOCCA ได้ส่งเสริมธุรกิจเกี่ยวกับอุตสาหกรรมบันเทิง 12 ธุรกิจ (อุตสาหกรรมบันเทิง เศรษฐกิจหลักเกาหลี หมัดเด็ดจากรัฐบาล, ม.ป.ป.) คือ

1. ระบบโทรทัศน์คลื่นดิจิตอล (Broadcasting)
2. เพลง (Music)
3. เกม (Game)
4. การ์ตูน (Comics)
5. ภาพเคลื่อนไหว (Animation)
6. คาแรดเตอร์ (Character Licensing)
7. แฟชั่น (Fashion)
8. การขยายไปยังต่างประเทศ (Overseas Expansion)
9. เทคโนโลยีวัฒนธรรม (Culture Technology)
10. การสร้างเนื้อหาสำหรับคนรุ่นหลัง(Next Generation Content)
11. การพัฒนาทรัพยากรบุคคล (Human Source Development)
12. การสร้างศูนย์สนับสนุนและเรียนรู้ด้านธุรกิจ (CKP. Business support Center and Academy)

ความสำเร็จของอุตสาหกรรมบันเทิงของเกาหลี เริ่มต้นจากการจัดตั้งกระทรวงวัฒนธรรมและสารสนเทศ ใน พ.ศ. 2511 แล้วเกิดกระแส Korean Wave จากวงนักร้อง K-Pop ในปี พ.ศ. 2533 ต่อจากนั้นรัฐบาลเกาหลี ได้จัดตั้งกระทรวงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ใน พ.ศ. 2541และสร้างวิสัยทัศน์ทางวัฒนธรรม 2000 (Cultural Vision 2000) สนับสนุนการศึกษา เพื่อผลิตเยาวชนรุ่นใหม่ ให้มีความคิดสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม แล้วต่อจากนั้นก็จัดตั้งสถาบัน KOCCA เพื่อทำหน้าที่เบ็ดเสร็จครบวงจร ทางด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมเพื่อมุ่งสู่ธุรกิจ

ในปัจจุบันอุตสาหกรรมบันเทิง บนพื้นฐานวัฒนธรรมของเกาหลี ได้เป็นที่ยอมรับทั่วโลกสำหรับประเทศไทยมีรากเหง้าทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ต่อเนื่องกันมายาวนาน ผสมผสานกันจนตกผลึก แต่ผลึกในแต่ละสมัยอาจเปลี่ยนแปลงบ้าง ตามแรงผลักดันของสังคมภายนอก ซึ่งสังคมไทยมีทั้งยอมรับ ปฏิเสธ และปรับปรุงให้กลมกลืน

ในสมัยที่เศรษฐกิจสร้างสรรค์กำลังรุ่งเรือง ประเทศไทยก็มีพื้นฐานประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมยาวนานไม่น้อยกว่าชาติอื่น ๆ การพัฒนาตามระบบทุนนิยม บนพื้นฐานความคิดตะวันตกส่งผลต่อความยากจน แร้นแค้น ยากลำบาก สูญเสียเอกราชด้านวัฒนธรรม ทำลายสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ

การแก้ปัญหาการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน ด้วยการใช้หลักเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ตามแบบอย่างเกาหลี และประยุกต์ให้สอดคล้องกับสังคมไทย บนพื้นฐานหลักเศรษฐกิจพอเพียง และศาสตร์พระราชา อาจเป็นทางเลือกใหม่ ในการนำสังคมไทยทั้งภาคเมือง และท้องถิ่น ไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ได้อย่างสมดุล พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

บรรณานุกรม

ชูสิทธิ์ ชูชาติ. (2564). *หลักการทรงงานเพื่อคนยากไร้ ด้อยโอกาส.* ศูนย์ศึกษาศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. เชียงใหม่ : วนิดา การพิมพ์, 121 หน้า.

_____. บก. (2563). *ศาสตร์พระราชา.* ศูนย์ศึกษาศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. เชียงใหม่ : วนิดา การพิมพ์, 340 หน้า.

พัชรี บอนคำ. (ม.ป.ป).*อุตสาหกรรมบันเทิงเศรษฐกิจหลักเกาหลี.* สืบค้นจาก www.urbancreature.co.th

สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2018). *หลัก 6 ประการของคณะราษฎร.* สืบค้นจาก www.soc.go.th

สำนักงานสภานโยบาย การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมแห่งชาติ. (2023*). Creative Economy พาเศรษฐกิจไทยก้าวไกลสู่สากลโลก.* สืบค้นจาก www.nxpo.or.th

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.* สืบค้นจาก www.nesdc.go.th

สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ กรุงโซล. (2563). *อุตสาหกรรมบันเทิงในประเทศเกาหลีใต้.* สืบค้นจาก www.ditp.go.th

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์. (2563). *เศรษฐกิจสร้างสรรค์.* สืบค้นจาก www.cea.or.th

_____. (2563). *ABOUT CEA*. สืบค้นจาก www.cea.or.th

ทอฟฟเลอร์ อัลวิน. (2539). สุกัญญา ตีระวณิชย์ แปล. *คลื่นลูกที่สาม.* พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 370 หน้า.

แนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตด้วยกระบวนการวิศวกรสังคมของเด็กชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

Guidelines for developing life skills through the social engineering process of ethnic children in Mae Hong Son Province

นิชธิมา บุญเฉลียว[1], สิรวิชญ์ คำตุ้ย[2], นครินทร์ วงศ์หาญ[3], นวียา ชุ่มอินทร์จักร[4], น้ำเพชร เตปินสาย[5] , และชัชชญา ชุติณัฐภูวดล[6]

[1] อาจารย์ประจำสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

[2 3 4] นักศึกษาสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

[5 6] นักวิชาการศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บทคัดย่อ

แนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตด้วยกระบวนการวิศวกรสังคมของเด็กชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยการพัฒนาทักษะที่เกี่ยวกับการทำงานและการใช้ชีวิต (Soft Skills) ด้วยกระบวนการวิศวกรสังคม สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี ภาคปกติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินชีวิตของเด็กชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อค้นหาแนวทางการเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับเด็กชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน และเพื่อใช้ทักษะด้านวิศวกรสังคมเสริมแรงทักษะชีวิตให้กับเด็กกลุ่มชาตพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษาพบว่า เด็กชาติพันธุ์ประสบปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ด้านตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น อาศัยอยู่ในพื้นที่ทุรกันดารขาดสิ่งอำนวยความสะดวกโดยเฉพาะไฟฟ้าและน้ำสำหรับการอุปโภคและบริโภค แนวทางการเสริมสร้างทักษะชีวิตเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ ด้านการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น มีความกล้าแสดงออกทางความคิด และการกระทำด้วยความมั่นใจ สัมพันธ์กับการวิเคราะห์ตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ส่วนการใช้ทักษะด้านวิศวกรสังคมเสริมแรงทักษะชีวิตให้กับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยการเสริมสร้างทักษะชีวิต Soft Skills' 4Cs Model ทั้งทักษะนักคิด ทักษะนักสื่อสาร ทักษะนักประสาน และทักษะนักสร้างนวัตกรรม ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสรรค์กระบวนการพัฒนานักวิศวกรสังคม ด้วยการเห็นคุณค่าของอดีต เข้าใจปัจจุบัน สามารถวางแผนอนาคต และสร้างสรรค์กระบวนการพัฒนาที่ตอบโจทย์ปัญหาและความต้องการชุมชนและองค์กรเป้าหมาย

คำสำคัญ: วิศวกรสังคม, ทักษะชีวิต, เด็กกลุ่มชาติพันธุ์, จังหวัดแม่ฮ่องสอน

Abstract

Guidelines for developing life skills through the social engineering process of ethnic children in Mae Hong Son Province. It is part of a research project on developing skills related to work and life (Soft Skills) through the social engineering process for undergraduate students, regular semester, Chiang Mai Rajabhat University. The objective is to study the lifestyle problems of ethnic children in Mae Hong Son Province. Find ways to enhance life skills for ethnic children in Mae Hong Son Province. And to use social engineering skills to reinforce life skills for ethnic children in Mae Hong Son province. The results found that Ethnic children face life-related problems. Awareness and appreciation of oneself and others Living in a remote area, lacking amenities, especially electricity and water for consumption. Guidelines for enhancing life skills for ethnic children, awareness and appreciation of oneself and others have the courage to express your thoughts, and act with confidence. Related to analysis, decision making, and creative problem solving. As for using social engineering skills to reinforce life skills for ethnic children by strengthening life skills, Soft Skills' 4Cs Model, including critical thinking, communication, collaboration, and creativity. Which will lead to the creation of a development process for social engineers. By appreciating the value of the past, understand the present, able to plan the future, and create creative development processes that answers the problems and needs of communities and target organizations.

Keywords: social engineering, life skills, ethnic children, Mae Hong Son Province

1. บทนำ

ประเทศไทยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมค่อนข้างมาก นอกจากประชากรไทยทั่วไปแล้วยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายกระจายอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ มีภาษาที่ใช้แต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันออกไป วัฒนธรรม และประเพณีที่แตกต่างกันไปจากชนกลุ่มใหญ่ กลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายเหล่านี้ส่วนใหญ่ผสมกลมกลืนภายใต้นโยบายบูรณาการของรัฐและมีฐานะเป็นพลเมืองของรัฐไทยแต่เป็นกลุ่มเสี่ยงที่มีโอกาสจะได้รับผลกระทบสูงกว่าคนกลุ่มอื่นจากการเปลี่ยนแปลง ทำให้ต้องประสบพบเจอกับปัญหาในมิติต่าง ๆ ทั้งความมั่นคง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ท่ามกลางสถานการณ์โลกและประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เกิดเป็นความท้าทายในการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะภาวะวิกฤตทางภาษาและวัฒนธรรม แม้จะมีความพยายามอนุรักษ์ไว้ในระดับหนึ่ง (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2560) โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตภาคเหนือของประเทศไทย ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นราษฎรบนพื้นที่สูงได้มีการกระจายตัวจำแนกได้ 10 กลุ่มหลัก ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง ลีซู ลาหู่ อาข่า เมี่ยน ขมุ มลาบรี ถิ่น และลัวะ ซึ่งมีจำนวนทั้งหมดประมาณ 1,116,669 คน โดยกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงมีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือ ม้ง ส่วนที่มีจำนวนน้อยที่สุดคือ กลุ่มมลาบรี (พรรณี สุวัตถี, 2563)

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายในชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ประชากรที่อาศัยอยู่หลากหลาย โดยมีทั้งชาวไต (ไทใหญ่) จีนฮ่อ และยังมีกลุ่มชาติพันธุ์มากมายหลายกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มต่างมีวัฒนธรรมประเพณีของตัวเองเป็นเฉพาะและยังมีการใช้ภาษาเฉพาะในกลุ่มของตนอีกด้วย อีกทั้งสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาและพื้นที่สูง ชุมชนกระจายห่างไกล การสัญจรลำบากมาก รวมถึงการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ขาดโอกาสในการพัฒนาหลาย ๆ ด้าน เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล การคมนาคม สาธารณูปโภค สินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน

เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ และเป็นปัญหาที่ได้รับผลกระทบกันอย่างยาวนาน

เด็กและเยาวชนคือทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าเพราะต้องเติบโตเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในภายภาคหน้า ดังคำกล่าวที่ว่า "เด็กเป็นเสมือนกล้าไม้ที่รอวันเติบโตเป็นไม้ใหญ่ ที่ให้คุณค่าแก่ระบบนิเวศในอนาคต" ดังนั้น การพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ เป็นทั้งคนเก่ง มีคุณธรรมจริยธรรม และมีความสุขกับความพอเพียง จึงเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่ง อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีคุณภาพต้องมีความเข้าใจในปัจจัยหลายด้านทั้งสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ความต้องการของเด็กและเยาวชนความสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรม โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่และเติบโตในกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งอาจมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากเด็กและเยาวชนทั่วไป (ปริวัฒน์ ช่างคิด, 2560) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เด็กกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งจัดเป็นกลุ่มเด็กที่มีความเปราะบางและได้รับผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำทางชาติพันธุ์ในสังคม และอาจส่งผลต่อการพัฒนาทักษะชีวิตของกลุ่มเด็กชาติพันธุ์ ซึ่งปัจจุบันทักษะชีวิตเป็นทักษะที่สำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งกับเด็กและเยาวชน ที่จะช่วยให้สามารถเผชิญหน้าและรับมือกับปัญหาต่าง ๆ ในสังคมปัจจุบันได้ ภายใต้เงื่อนไขสภาพความแตกต่างดังกล่าว ทำให้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่เด็กกลุ่มชาติพันธุ์จะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อที่จะสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและรู้เท่าทันต่อไป (กำพล จาววัฒนาสกุล, 2547)

โรงเรียนศูนย์ปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ถือเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่จัดการศึกษารองรับนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งเด็กนักเรียนส่วนใหญ่มักได้รับผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่มีการพัฒนาอยู่ในเขตเมือง ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งถือเป็นกลุ่มเด็กที่มีความเปราะบางเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาจากความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรม การถูกเลือกปฏิบัติ และทัศนคติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชาติพันธุ์ที่ต้องเข้าไปอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตด้วยกระบวนการวิศวกรสังคมของเด็กชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้วยการศึกษาถึงสภาพปัญหาการดำเนินชีวิตของเด็กในกลุ่มชาติพันธุ์ ตลอดจนค้นหาแนวทางการเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับเด็กในกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อเสริมแรงทักษะชีวิตด้วยการใช้ทักษะด้านวิศวกรสังคมเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะ soft skills ที่สำคัญในศตวรรษที่ 21

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการดำเนินชีวิตของเด็กในกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.2 เพื่อหาแนวทางการเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับเด็กในกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.3 เพื่อใช้ทักษะด้านวิศวกรสังคมเสริมแรงทักษะชีวิตให้กับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. กรอบแนวคิดการวิจัยต

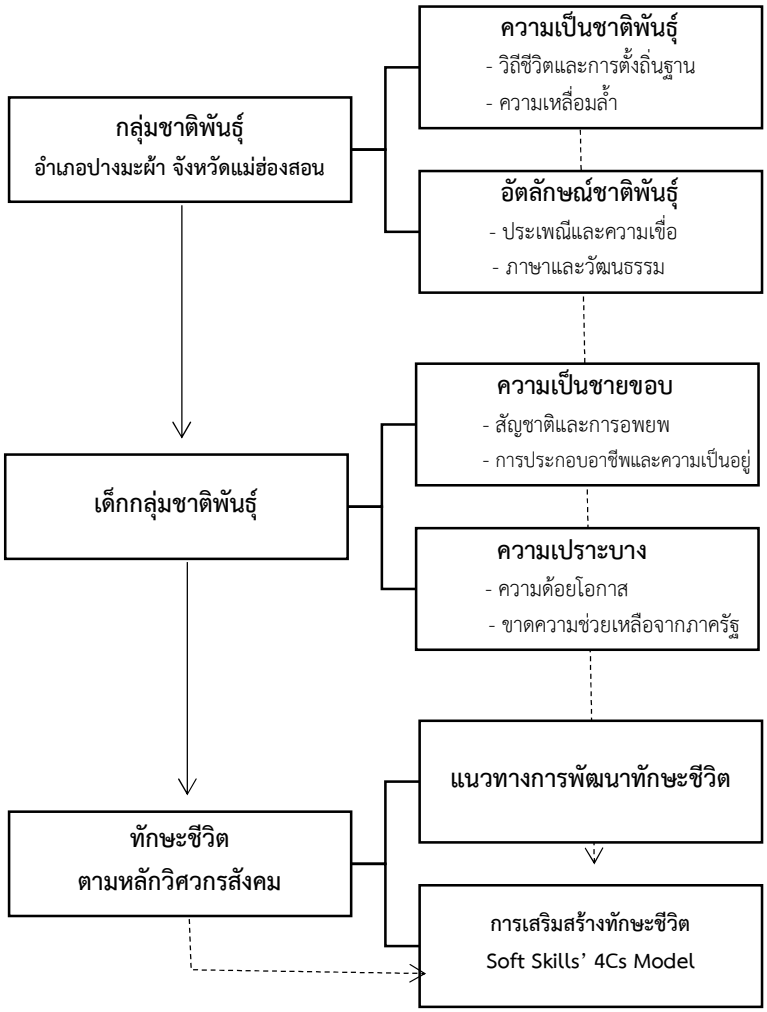

4. การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินชีวิตของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน และเพื่อหาแนวทางการเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันในเขตอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบกับมีการย้ายถิ่นฐานมาอาศัยอยู่พื้นที่บริเวณรอยต่อชายแดนไทยพม่า จากการได้รับความเหลื่อมล้ำบริเวณพื้นที่ดังกล่าวส่งผลให้กลุ่มชาติติพันธุ์เหล่านี้เป็นกลุ่มชายขอบจากการย้ายถิ่นฐานจากรัฐฉานมาอาศัยอยู่บนพื้นที่สูงอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน อีกทั้งยังไม่มีสัญชาติ ไม่มีการประกอบอาชีพที่มั่นคง และไม่มีความเป็นอยู่ที่ดี ทำให้เกิดภาวะความเปราะบางตกอยู่ในสภาวะด้อยโอกาส คุณภาพชีวิตต่ำ และขาดความช่วยเหลือจากภาครัฐ

กลุ่มเด็กชาติพันธุ์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการเสริมสร้างทักษะชีวิตเพื่อเพิ่มทักษะชีวิตทั้งการปรับตัวการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงในการจัดการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพื่อเรียนรู้ในการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน การศึกษาครั้งนี้จึงอาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎีมาใช้ประกอบการศึกษาคือ 1) **แนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์** ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตในการอยู่อาศัยร่วมกัน ความเป็นมาของบรรพบุรุษในการย้ายถิ่นฐานในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และการเผชิญกับความเหลื่อมล้ำของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ 2) **แนวคิดทฤษฎีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์** ที่บ่งบอกถึงความเป็นชาติพันธุ์ที่มีความเชื่อ ความคิด และ

การแสดงออกทั้งทางการแต่งกาย ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรมที่ต่างกันอันแสดงถึงเอกลักษณ์ที่ชัดเจนของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ **3) แนวคิดทฤษฎีความเป็นชายขอบ** ที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ถูกแบ่งแยก เกิดความไม่เท่าเทียม ถูกเอารัดเอาเปรียบเพราะไม่มีสัญชาติหรือเชื้อชาติ ทำให้คุณภาพชีวิตของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ได้รับโอกาสในการใช้สิทธิและประโยชน์ของตนเองและถูกมองว่าเป็นชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มเปราะบางในสังคม **4) แนวคิดเกี่ยวกับความเปราะบาง** ในการทำความเข้าใจภาวะความเปราะบางที่กลุ่มชาติพันธุ์ขาดการได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐ จากความเปราะบางของกลุ่มชาติพันธุ์ทำให้เกิดสภาวะด้อยโอกาสทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สิทธิ การศึกษา การรักษาพยาบาล การเดินทาง และทรัพยากรในการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งถือเป็นกลุ่มเสี่ยงที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้หรือจัดการกับสภาวะที่ตนเองเสียเปรียบ และ **5) แนวคิดเกี่ยวกับทักษะชีวิต** เพื่อช่วยเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ และเพื่อศึกษาว่าเด็กกลุ่มชาติพันธุ์จะสามารถหาแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร โดยการพิจารณาควบคู่กับ **6) แนวคิดวิศวกรสังคม** โดยใช้ชุมชนท้องถิ่นเป็นห้องเรียนสำหรับการทำกิจกรรมของนักศึกษาระหว่างเรียนเพื่อสร้าง "Soft Skills" ที่จำเป็นสำหรับการใช้ชีวิตในศตวรรษที่ 21 ด้วย "ทักษะวิศวกรสังคม" ในฐานะทักษะชีวิต Soft Skills ที่จะสามารถเสริมแรงทักษะชีวิตให้กับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผ่านบทบาทหน้าที่ของวิศกรสังคมทั้งการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน การยกระดับองค์ความรู้ในชุมชน การสร้างนวัตกรรมเพื่อการแก้ปัญหาชุมชน และสร้างความยั่งยืนในการแก้ปัญหาเชิงพื้นที่บนฐานข้อมูลของชุมชนอย่างไร

5. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นผลมาจากการพัฒนาทักษะชีวิต Soft Skills' 4Cs Model ตามหลักวิศวกรสังคม ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะที่เกี่ยวกับการทำงานและการใช้ชีวิต (Soft Skills) ด้วยกระบวนการวิศวกรสังคม สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี ภาคปกติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งนักศึกษาได้พัฒนาโครงการเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่เป้าหมายจังหวัดแม่ฮ่องสอน เรื่องแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินชีวิตของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อค้นหาแนวทางการเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน และเพื่อใช้ทักษะด้านวิศวกรสังคมเสริมแรงทักษะชีวิตให้กับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

5.1 รูปแบบและประเภทของการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้กำหนดใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ที่เปิดโอกาสในสังคมได้มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้และทำความเข้าใจกับสภาพการณ์ที่ปรากฏอยู่ รวมทั้งเปิดพื้นที่ให้เรียนรู้และแก้ไขปัญหาร่วมกันคือการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยภายนอกกับกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นนักวิจัยภายใน (พันธุ์ทิพย์ รามสูต, 2540) ด้วยกระบวนการที่สัมพันธ์กันและกัน ได้แก่ การค้นหาปัญหาและประเด็นปัญหา การวิเคราะห์ข้อมูลและสถานการณ์ และการปฏิบัติการร่วมกันระหว่างนักวิจัย นักศึกษาฝึกประสบการณ์ฯ ตัวแทนจากฝึกประสบการณ์ฯ และเด็กกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยใช้ประเภทการวิจัยผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) สำหรับการค้นคว้าหาข้อมูลเก็บข้อมูลโดยวิธีการสำรวจใช้แบบสอบถามในการศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการใช้สูตรทางสถิติให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ดำเนินการโดยใช้แบบสอบถามปลายปิดในการศึกษาข้อมูลในประเด็นสภาพปัญหาและความต้องการของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ จากนั้นจัดเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการของเด็กชาติพันธุ์เพื่อนำไปสู่แนวทางการเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับเด็กชาติพันธุ์ และสังเคราะห์กระบวนการใช้ทักษะด้านวิศวกรสังคมระหว่างนักวิจัยภายนอกกับกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นนักวิจัยภายในที่สามารถเสริมแรงทักษะชีวิตให้กับเด็กชาติพันธุ์ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

5.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้คือกลุ่มเด็กชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวนทั้งสิ้น 3,479 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ด้วยวิธีการเจาะจงกลุ่มตัวอย่างจากเด็กชาติพันธุ์โดยสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non Probability Sampling) ซึ่งผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการเลือกสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota sampling) ที่เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจากกลุ่มเด็กชาติพันธุ์ในโรงเรียนอนุบาลปางมะผ้า จำนวน 50 คน โดยผู้ศึกษาได้เลือกเฉพาะเจาะจงจำนวน 1 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนศูนย์ปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

5.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้กำหนดใช้เครื่องมือในการศึกษาด้วยแบบสอบถามปลายปิด (Closed-ended Form) โดยใช้รูปแบบเชิงปริมาณในการค้นคว้าหาข้อมูลซึ่งใช้เป็นแบบสอบถามกำหนดประเด็น คำถามในการศึกษาครั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและคำตอบที่เป็นจริงสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลรวมถึงมีความครอบคลุมประเด็นอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สัญชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ และศาสนา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามปัญหาการดำเนินชีวิตของเด็กในกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเลือกใช้แบบสอบถามในลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยกำหนดค่าน้ำหนักของการประเมินของข้อคำถาม

ตอนที่ 3 แบบสอบถามแนวทางการเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับเด็กในกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเลือกใช้แบบสอบถามในลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยกำหนดค่าน้ำหนักของการประเมินของข้อคำถาม

5.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

5.4.1 การศึกษาข้อมูลด้านเอกสาร ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา รวมถึงบทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีผู้ศึกษาไว้ในแง่มุมต่าง ๆ

5.4.2 หลังจากที่ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแบบสอบถามจนสมบูรณ์สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามจากกลุ่มประชากรที่ตั้งเป้าหมายไว้ โดยผู้วิจัยได้สุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยไม่อาศัยทฤษฎีความน่าจะเป็นซึ่งกำหนดเลือกใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบโคต้าจากนักเรียนกลุ่มเด็กชาติพันธุ์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนอนุบาลปางมะผ้าจำนวน 50 คน

5.4.3 นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของคำตอบและรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.5 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้กำหนดการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยนำข้อมูลจากแบบสอบถามนักเรียนโรงเรียนอนุบาลปางมะผ้าที่เข้าร่วมโครงการนำไปจัดระเบียบและสร้างคู่มือลงรหัสแล้วจึงนำข้อมูลไปวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์และใช้สถิติเชิงพรรณนาสำหรับการอธิบายถึงลักษณะทั่วไปของข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ โดยนำเสนอข้อมูลด้วยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และแปลผลข้อมูลโดยใช้แผนภูมิประกอบการพรรณนาข้อมูลพร้อมภาพประกอบ โดยมีการกำหนดค่าเฉลี่ยจากคะแนนที่ใช้เป็นเกณฑ์การประเมินผลตามมาตรวัดของ ลิเคิร์ท (Likert Scale) ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งเป็น 5 ระดับ (ศิริชัย พงษ์วิชัย, 2551) ดังนี้

ค่าคะแนน	4.21 - 5.00	หมายถึง	มากที่สุด
ค่าคะแนน	3.41 - 4.20	หมายถึง	มาก
ค่าคะแนน	2.61 - 3.40	หมายถึง	ปานกลาง
ค่าคะแนน	1.81 - 2.60	หมายถึง	น้อย
ค่าคะแนน	1.00 - 1.80	หมายถึง	น้อยที่สุด

6. ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากการศึกษานักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนอนุบาลปางมะผ้า จำนวน 50 คน ส่วนใหญ่เป็นชาติพันธุ์ไทใหญ่ ร้อยละ 60.00 รองลงมา ชาติพันธุ์ลาหู่ ร้อยละ 16.00 ชาติพันธุ์ลีซู ร้อยละ 12.00 ชาติพันธุ์ม้ง ร้อยละ 8.00 และชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ ร้อยละ 4.00 ตามลำดับ โดยมีผลการวิจัยดังนี้

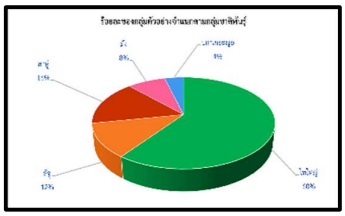

ภาพที่ 1 กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์

6.1 สภาพปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของเด็กในกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในภาพรวมมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.77 เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า ด้านตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.65 ส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการถูกครอบครัวละเลยและไม่มีเวลาเลี้ยงดูมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.28 ด้านการเงิน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.56 โดยพบว่าส่วนใหญ่มีปัญหาหนี้สินครัวเรือนทั้งในและนอกระบบมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 3.92 ด้านการศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.77 ซึ่งส่วนใหญ่ถูกกลั่นแกล้งจากบุคคลรอบข้างในโรงเรียนมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.00 และด้านสภาพแวดล้อม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 โดยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่ทุรกันดารจึงทำให้ขาดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ไฟฟ้าและน้ำในการอุปโภคบริโภค มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.36

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่า S.D. และการแปลผลสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

ลำดับ	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D.	แปลผล
1. ปัญหาด้านสภาพแวดล้อม	4.12	1.05	มาก
2. ปัญหาด้านการศึกษา	3.77	0.99	มาก
3. ปัญหาด้านครอบครัว	3.65	0.96	มาก
4. ปัญหาด้านการเงิน	3.56	1.14	มาก
รวม	**3.77**	**1.03**	**มาก**

6.2 แนวทางการเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับเด็กในกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.45 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.62 ส่วนใหญ่มีความกล้าแสดงออกทางความคิด ความรู้สึก และการกระทำของตนเองด้วยความมั่นใจ ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 3.90 ด้านการวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89 ส่วนใหญ่สามารถวิเคราะห์ปัญหาและตัดสินใจเลือกแก้ปัญหาหรือวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.14 ด้านการจัดการอารมณ์และความเครียด ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.19 โดยส่วนใหญ่สามารถควบคุมอารมณ์และความรู้สึกของตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้มากที่สุด

มีค่าเฉลี่ย 3.58 และด้านการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.11 ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการเปิดรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างได้มากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 3.42

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่า S.D. และการแปลผลแนวทางการเสริมสร้างทักษะชีวิตของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์

ลำดับ	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D.	แปลผล
1. การคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์	3.89	0.95	มาก
2. การตระหนักรู้คุณค่าของตนเองและผู้อื่น	3.62	1.20	มาก
3. การจัดการอารมณ์และความเครียด	3.19	1.17	ปานกลาง
4. การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น	3.11	1.05	ปานกลาง
รวม	**3.45**	**1.09**	**มาก**

ภาพที่ 2-5 แสดงการดำเนินกิจกรรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ภายใต้ "โครงการอบรมแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตเด็กกลุ่มชาติพันธุ์" เมื่อวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2566 ณ โรงเรียนอนุบาลปางมะผ้า ตำบลสบป่อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

6.3 การใช้ทักษะด้านวิศวกรสังคมเสริมแรงทักษะชีวิตให้กับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้วยการเสริมสร้างทักษะชีวิต Soft Skills' 4Cs Model ด้วยกระบวนการวิศวกรสังคม ประกอบด้วย ทักษะนักคิด (Critical Thinking) ทักษะนักสื่อสาร (Communication) ทักษะนักประสาน (Collaboration) และทักษะนักสร้างนวัตกรรม (Creativity) ผ่านการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคม 5 ชนิด คือ ฟ้าประทาน นาฬิกาชีวิต ไทม์ไลน์พัฒนาการ ไทม์ไลน์กระบวนการ และ M.I.C. Model แสดงผ่านกระบวนทัศน์การพัฒนาทักษะชีวิต Soft Skill 4Cs Model ด้วยกระบวนการวิศวกรสังคมของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนี้

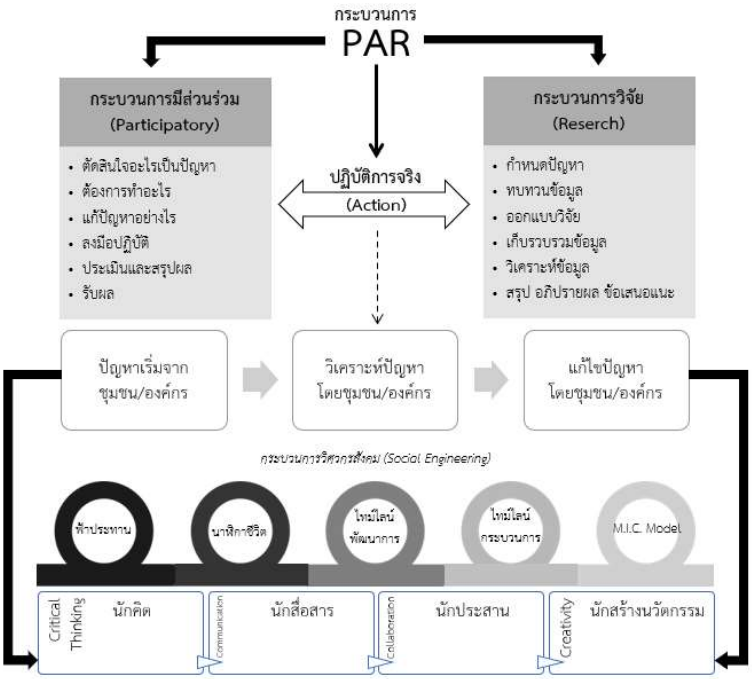

ภาพที่ 6 แสดงกระบวนทัศน์การศึกษาที่อาศัยรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีต่อการพัฒนาทักษะชีวิต Soft Skills' 4Cs Model ด้วยกระบวนการวิศวกรสังคมของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ที่มา : นิชธิมา บุญเฉลียว, 2566)

6.3.1 ทักษะนักคิด (Critical Thinking) คือ ทักษะในการคิดวิเคราะห์และทักษะในการแก้ปัญหาของทีมวิจัย เกิดจากการร่วมกันกำหนดประเด็นปัญหาในการศึกษาระหว่างนักวิจัยภายในคือตัวแทนชุมชน/องค์กร และนักวิจัยภายนอก คือนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพการพัฒนาชุมชน ณ พื้นที่อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่สอดคล้องกับความต้องการชุมชน/องค์กรเป็นหลักคือ การกำหนดพื้นที่เป้าหมายและกลุ่มตัวอย่างคือ กลุ่มเด็กชาติพันธุ์ในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นพื้นที่ดำเนินการหลักของมูลนิธิรักษ์เด็ก โดยมีพันธกิจสำคัญคือ การทำงานเพื่อเสริมพลังให้กับเด็กและเยาวชนกลุ่มคนด้อยโอกาสในสังคม กระบวนการวิศวกรสังคมที่ใช้นี้ส่งผลให้เด็กที่เข้าร่วมโครงการฯ สามารถใช้ทักษะนี้ โดยให้ความสำคัญกับวิธีคิดอย่างมีเหตุผลและมีวิจารณญาณผ่านการใช้เครื่องมือฟ้าประทานและนาฬิกาชีวิตของทีมวิจัย ที่ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาการดำเนินชีวิตของเด็กในกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งนี้ เครื่องมือ "ฟ้าประทาน" เป็นเครื่องมือที่มุ่งสร้างทักษะวิธีคิดและทำความเข้าใจความหลากหลายของสังคมโดยมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจในความแตกต่างหลากหลายเกิดขึ้น ในขณะที่ "นาฬิกาชีวิต" เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการทำความเข้าใจการดำเนินชีวิต รูปแบบการกระทำ และเหตุผลการกระทำของผู้คนเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคม

6.3.2 ทักษะนักสื่อสาร (Communication) คือ ทักษะในการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นผ่านการใช้เครื่องมือ "Timeline พัฒนาการ" ในการศึกษาประวัติศาสตร์เฉพาะเรื่องเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในประเด็นที่สนใจ เพื่อทำให้ทราบถึงที่มาและเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาและทราบถึงทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่กำกับอยู่เบื้องหลังการเปลี่ยนแปลงของประเด็น ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสรรค์กระบวนการพัฒนาเพื่อต่อยอดได้ในอนาคต ด้วยการเห็นคุณค่าของอดีต เข้าใจปัจจุบันและเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลง และเพื่อวางแผนอนาคตด้วยการสร้างสรรค์กระบวนการพัฒนาของผู้เข้าร่วมโครงการฯ

6.3.3 ทักษะนักประสาน (Collaboration) คือ ทักษะในการทำงานกับผู้อื่น รวมถึงทักษะในการเป็นผู้นำผู้เข้าร่วมโครงการฯ ผ่านการใช้เครื่องมือ "Timeline กระบวนการ" เพื่อทำความเข้าใจขั้นตอนของประเด็นเรื่อง/ปรากฏการณ์เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจเลือกกระบวนการในการพัฒนา รวมถึงการวางแผนพัฒนาเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีขึ้นในอนาคต ไทม์ไลน์กระบวนการ จึงเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความเข้าใจต่อกระบวนการการทำงานในชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการทบทวนการทำงานของตัวเองของกลุ่ม/องค์กรในชุมชน

6.3.4 ทักษะนักสร้างนวัตกรรม (Creativity) คือ ทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ที่มีต่อกระบวนการทำงานและการคิดแก้ไขปัญหาของผู้เข้าร่วมโครงการฯ ผ่านการใช้เครื่องมือ "M.I.C. Model" ในการออกแบบโครงการเพื่อการพัฒนา ซึ่งเป็นผลมาจากการหลอมรวมทักษะทุกด้านผ่านการใช้เครื่องมือทุกชิ้นมาประกอบสร้างเป็นโครงการที่เหมาะสมกับชุมชนเป้าหมาย จากการดำเนินงานในครั้งนี้ ผู้เข้าร่วมโครงการได้เลือกใช้การสร้างขั้นตอนเพิ่มเติมด้วยองค์ความรู้เพื่อให้มีประสิทธิภาพ โดยพัฒนาเป็นโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กชาติพันธุ์ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ตอบโจทย์ปัญหาและความต้องการชุมชนและองค์กรเป้าหมาย ซึ่งถือเป็นการพัฒนาทักษะที่เกี่ยวกับการทำงานและการใช้ชีวิต (Soft Skills) ด้วยกระบวนการวิศวกรสังคม สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี ภาคปกติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ อย่างมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล

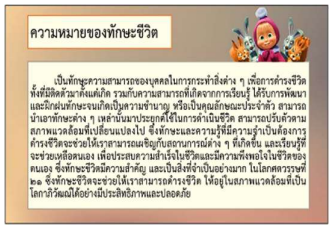

ภาพที่ 7-9 แสดงภาพประกอบการดำเนินโครงการอบรมให้ความรู้ทักษะชีวิตของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ภายใต้ "โครงการอบรมแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตเด็กกลุ่มชาติพันธุ์" เมื่อวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2566 ณ โรงเรียนอนุบาลปางมะผ้า ตำบลสบป่อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

7. อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยมีประเด็นการอภิปรายผลของการวิจัย ดังนี้

สภาพปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของเด็กในกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ปัญหาสำคัญคือ ด้านสภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่เป็นพื้นที่ทุรกันดารขาดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ไฟฟ้า น้ำในการอุปโภคบริโภค ไฟกิ่งสาธารณะ และเสียงตามสาย ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ที่สะท้อนถึงสภาวะความเปราะบางที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์ สอดคล้องกับแนวคิดความเปราะบางของมูลนิธิมั่นพัฒนา (2557) กล่าวถึงบุคคลเปราะบางต่อเหตุการณ์หรือสถานการณ์บางอย่างซึ่งมีหลายมิติที่เชื่อมโยงกัน กล่าวคือ กลุ่มคนเหล่านั้นมีความเสี่ยงที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ตกอยู่ในกลุ่มต่ำกว่ามาตรฐานทั้งมิติด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา และความต้องการทางด้านวัตถุที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและความมั่นคงของชีวิต ทัศนะดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของสม จะเปา (2560) จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์คะฉิ่น บ้านใหม่สามัคคี ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เห็นได้ว่าความเปราะบางทางด้านคุณภาพชีวิต ความยากจน การศึกษา กฎหมาย สังคม และความต้องการทางด้านวัตถุจำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวันและสร้างความมั่นคงในชีวิต ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านการดำรงชีวิตและการเสริมทักษะการเรียนรู้ให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ สอดคล้องกับนิยามความเป็นชายขอบของพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน

(2524) ให้ความหมายถึงคนชายขอบคือกลุ่มคนที่ยังไม่ได้กลืนเป็นส่วนหนึ่งของคนกลุ่มใหญ่อย่างสมบูรณ์และเป็นกลุ่มที่มีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง กลุ่มชายขอบนี้จะมีวัฒนธรรมผสมกันมากมาย ทั้งวัฒนธรรม ประเพณี และการศึกษา ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรินรดา พันธ์น้อย (2552) จากการศึกษาการดำรงอยู่และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของประชาชนในสังคมพหุวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนบุ่งกะแทว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ความเป็นชายขอบที่แตกต่างกันทางเชื้อชาติสัญชาติวัฒนธรรมประเพณีในการดำรงชีวิตร่วมกันเพื่อเกิดการผสมผสานการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมการศึกษาและทัศนคติในการดำรงชีวิตประจำวันร่วมกัน

สำหรับแนวทางการเสริมสร้างทักษะชีวิตให้เด็กกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอนจากความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาและตัดสินใจเลือกแก้ปัญหาหรือวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมนั้น จะเห็นได้ว่าแนวทางการเสริมสร้างทักษะชีวิตให้เด็กกลุ่มชาติพันธ์ซึ่งจัดเป็นกลุ่มเปราะบางควรให้ความสำคัญกับวิธีคิดที่ส่งผลต่อด้านการวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการใช้ความคิดและเหตุผลในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รู้จักการประเมินสถานการณ์และหาสาเหตุในการแก้ไขปัญหา รู้จักตัดสินแก้ไขปัญหาที่มีต่อสถานการณ์เฉพาะหน้าได้ สามารถรับผิดชอบต่อการตัดสินใจของตนเองและผู้อื่นได้ และสามารถตัดสินใจเลือกแก้ปัญหาที่ถูกต้องได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดทักษะชีวิตของ ธนพัชร แก้วปฏิมา (2547) กล่าวว่าทักษะชีวิตที่ต้องผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของตนเองเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาเพื่อตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาและปรับตัวให้สามารถเผชิญหน้ากับสถานการณ์ในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้น ทักษะชีวิตจึงเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตที่มีต่อความรับผิดชอบตนเอง รวมถึงการจัดแจงการปรับตัวในการดำรงชีวิตประจำวันของตนเองเพื่อช่วยให้ตนเองมีความรู้ความเข้าใจในการคิดแก้ไขปัญหาและตัดสินใจได้อย่างถูกต้องในการดำรงชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฑานันท์ ก้อนแก้ว (2550) จากการศึกษาการจัดการเรียนรู้ทักษะชีวิตในการป้องกันการถูกคุกคามทางเพศ สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนบ้านร่องน้ำ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ในด้านความรู้ความเข้าใจที่มีต่อความรู้สึกมีค่าในตนเอง ด้านทักษะการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และทักษะการปฏิเสธต่อรองของนักเรียน จากกรณีตัวอย่าง นักเรียนมีความประพฤติไม่ดี ไม่สนใจการเรียน ไม่เห็นคุณค่าของตนเอง หนีเที่ยว และเสี่ยงต่อการโดนคุกคามทางเพศจากคนแปลกหน้า สะท้อนให้เห็นถึงทักษะชีวิตที่ต้องคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาอย่างรอบคอบจากการป้องกันการถูกคุกคามทางเพศ เช่นเดียวกันกับงานศึกษาของ กาญจนา จุ่งรุ่งเรือง (2543) จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะชีวิตและการปรับตัวของนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่าความสัมพันธ์ของทักษะชีวิตและการปรับตัวของนักศึกษาประกอบด้วยด้านการตัดสินใจด้านการเห็นคุณค่าในตนเองและด้านการจัดการกับอารมณ์ การปรับตัวจากการสร้างสัมพันธภาพอันดีร่วมกัน การคิดวิเคราะห์ตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาในการทำงานร่วมกัน แต่มีการปรับตัวด้านการเรียนอยู่ในระดับต่ำ โดยข้อเสนอนี้สะท้อนให้เห็นถึงระดับทักษะชีวิตของนักศึกษาที่ได้ใช้ทักษะชีวิตในการคิดวิเคราะห์ตัดสินใจและแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์รวมถึงการปรับตัวเพื่อให้ความสำคัญต่อการพัฒนาด้านทักษะการเรียนรู้ของตนเองเพิ่มมากขึ้น

การใช้ทักษะด้านวิศวกรสังคมเสริมแรงทักษะชีวิตให้กับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้วยการเสริมสร้างทักษะชีวิต Soft Skills' 4Cs Model ด้วยกระบวนการวิศวกรสังคมคือ ทักษะนักคิด (Critical Thinking) ทักษะนักสื่อสาร (Communication) ทักษะนักประสาน (Collaboration) และทักษะนักสร้างนวัตกรรม (Creativity) ผ่านการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคม 5 ชนิด คือ ฟ้าประทาน นาฬิกาชีวิต ไทม์ไลน์พัฒนาการ ไทม์ไลน์กระบวนการ และ M.I.C. Model เป็นไปตามหลักการของวิศวกรสังคมของ ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด (2564) หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถในคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ เป็นเหตุเป็นผล เชื่อมโยงอย่างบูรณาการแบบข้ามศาสตร์ คละศาสตร์ ผสมศาสตร์มีความรู้การใช้เครื่องมือ เทคนิควิธีและกระบวนการขั้นตอนในการพัฒนาคนในชุมชนท้องถิ่น สอดคล้องกับการให้นิยามวิศวกรสังคม (Social Engineer) ของความรู้สู่สาธารณะ (2564) หมายถึง คนที่ใส่ใจเรื่องราวต่าง ๆ ในสังคม และเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสังคมให้ดีขึ้น โดยใช้การสังเกต เก็บข้อมูล

คิดวิเคราะห์ แบบมีเหตุและผล รวมทั้งการแก้ไขปัญหาแบบเป็นระบบ ในการลงพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหาและสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนไปสู่ความเป็นพลเมือง และสร้างชุมชนที่มีการยกระดับสามารถจัดการตนเองได้ ผ่านบทบาทหน้าที่ของวิศกรสังคมทั้งการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน การยกระดับองค์ความรู้ในชุมชน การสร้างนวัตกรรมเพื่อการแก้ปัญหาชุมชน และสร้างความยั่งยืนในการแก้ปัญหาเชิงพื้นที่บนฐานข้อมูลของชุมชน จึงแสดงให้เห็นว่าทักษะสำคัญของวิศวกรสังคมจะประกอบด้วยทักษะการคิดวิเคราะห์ เชิงเหตุ-ผล เห็นปัญหาเป็นสิ่งท้าทาย (นักคิด) ทักษะในการสื่อสารองค์ความรู้เพื่อการแก้ปัญหา (นักสื่อสาร) ทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ระดมสรรพกำลังทรัพยากรเพื่อการแก้ปัญหา (นักประสานงาน) และทักษะการสร้างนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาสังคม (นักสร้างนวัตกรรม) กระบวนการดังกล่าว สอดคล้องกับการนำกระบวนการวิศวกรสังคมมาใช้เพื่อการพัฒนาทักษะชีวิต Soft Skills' 4Cs Model ด้วยกระบวนการวิศวกรสังคมเพื่อเสริมแรงทักษะชีวิตให้กับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานศึกษาของ แก้วตา ผิวพรรณ (2565) โครงการบ่มเพาะวิศวกรสังคมเพื่อพัฒนานวัตกรรมในการเพิ่มศักยภาพพัฒนาเชิงพื้นที่ในอำเภอเขาค้อ จากการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ พบว่า วิศวกรสังคมของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ สามารถสร้างนวัตกรรมใหม่เพื่อช่วยเหลือชุมชนโดยการสร้างฝายชะลอน้ำให้กับชุมชนโดยบูรณาการร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนขึ้น สามารถบูรณาการผสานองค์ความรู้สู่การสร้างนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนกำหนดอัตลักษณ์ของบัณฑิต คือวิศวกรสังคมโดยพัฒนาบัณฑิตให้เป็นวิศวกรสังคมประกอบด้วยการมีทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงเหตุผลเห็นปัญหาเป็นสิ่งท้าทายมีทักษะในการสื่อสารสื่อสารองค์ความรู้เพื่อแก้ไขปัญหามีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยปราศจากความขัดแย้งระดมสรรพกำลังทรัพยากรเพื่อแก้ไขปัญหาและมีทักษะการสร้างนวัตกรรมเพื่อสังคม

8. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาสภาพปัญหาการดำเนินชีวิตของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ถือว่าเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำทางสังคมค่อนข้างมาก ความด้อยสามารถในการปกป้องสิทธิและประโยชน์ของตนเองเนื่องจากขาดอำนาจ การศึกษา สภาพแวดล้อม หรืออื่น ๆ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้จะต้องเผชิญกับความเสี่ยงในหลากหลายรูปแบบ และเป็นกลุ่มที่ถูกเอารัดเอาเปรียบได้ง่ายในสังคม

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างทักษะชีวิตที่เหมาะสมกับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยกลุ่มเด็กเหล่านี้ ต่างมีความพยายามปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเดิมเพื่อสร้างอัตลักษณ์ใหม่ ในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นได้ รวมถึงความคาดหวังที่จะสามารถจัดการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพื่อเรียนรู้ในการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน แนวทางในการเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์สามารถกำหนดได้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตระหนักรู้ในตนเอง เป็นขั้นแรกของการแสดงความสามารถในการรับรู้ และทำความเข้าใจต่อพฤติกรรมความรู้สึกของตนเองในการเผชิญหน้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของตน โดยช่วยให้เด็กกลุ่มชาติพันธุ์สามารถเข้าใจว่าสถานการณ์เหล่านี้ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตอย่างไร ซึ่งช่วยให้การดำเนินชีวิตของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์สามารถประเมินจุดบกพร่องของตนเอง เพื่อนำไปวิเคราะห์สภาพปัญหาต่าง ๆ และเกิดการพัฒนาตนเอง

2. ขั้นวิเคราะห์ ตัดสินใจ และสามารถแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ โดยจะเป็นขั้นที่สูงขึ้นไปที่ส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ในการเลือกแก้ปัญหาได้อย่างตรงจุด ซึ่งเป็นวิธีการที่ถูกต้องโดยการใช้ความคิดและเหตุผลแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งปัจจัยภายใน เช่น ปัญหาครอบครัว ที่อยู่อาศัย และปัจจัยภายนอก เช่น การถูกกลั่นแกล้งทางสังคมซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจและอารมณ์ของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อย่างยิ่ง หากเด็กเหล่านี้รู้จักประเมินสถานการณ์ และสามารถค้นหาสาเหตุในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ ก็จะหาโอกาสในการปรับตัวเข้าสู่สังคม ร่วมกับการจัดการอารมณ์ของตนเองให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

3. ขั้นจัดการอารมณ์ของตนเอง เป็นลักษณะของการตอบสนองทางอารมณ์ของตนเองในการแสดงออกทางความคิด ความรู้สึก และการกระทำของตนด้วยความมั่นใจ เพื่อปรับตัวเข้ากับสังคมและกล้าเผชิญหน้าต่อสถานการณ์ต่าง ๆ และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม ทั้งกับเพื่อนและคนรอบข้าง การมอบความรัก ความกตัญญูต่อบิดามารดา และผู้อื่นตามโอกาสที่เหมาะสม เพื่อให้สังคมเกิดการยอมรับและนำไปสู่การสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ตลอดจนเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ในอนาคต

4. ขั้นสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น เป็นขั้นสูงสุดของแนวทางทางการเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งมาจากการดำเนินกิจกรรมตามโครงการอบรมแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิต โดยเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กกลุ่มชาติพันธุ์ได้เข้าร่วมปฏิสัมพันธ์กัน และฝึกฝนให้เด็กกลุ่มชาติพันธุ์เกิดความเชื่อมั่นในการปรับตัวเข้าสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในสังคมทั้งภายในและภายนอก อีกทั้ง เป็นการส่งเสริมให้เด็กกลุ่มชาติพันธุ์เกิดแรงจูงใจที่มีต่อความคาดหวังในการดำเนินชีวิตในอนาคต ผ่านการเปิดรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง การนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้มาประยุกต์ใช้ และสามารถถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นอย่างเหมาะสมเพื่อเป็นการสร้างคุณค่าของตนเองในการพยายามปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของตนเพื่อสร้างอัตลักษณ์ใหม่และเกิดการยอมรับทางสังคม

จากการค้นหาแนวทางเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ขึ้นอยู่กับ **การสร้างโอกาส** ให้เด็กกลุ่มชาติพันธุ์ได้เข้ามาเรียนรู้ ฝึกประสบการณ์ แสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง และการประกอบกิจกรรมร่วมกัน เพื่อเป็น **การสร้างแรงจูงใจ** และฝึกฝนให้เด็กกลุ่มชาติพันธุ์รู้จักการตระหนักในคุณค่าของตนเอง เกิดความเชื่อมั่นที่จะเผชิญหน้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ และสามารถวิเคราะห์ปัญหาได้ด้วยตนเองอย่างสร้างสรรค์ ตลอดจนสามารถจัดการกับอารมณ์ของตนเองในการปรับตัวเข้ากับสังคม ทั้งนี้ แนวทางการเสริมสร้างทักษะชีวิตของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อจะนำไปสู่ขั้นสูงสุด ต้องมาจาก **ความสมัครใจ** ของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ในการดำเนินกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น การนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม และผู้ดำเนินกิจกรรมต้องมีทักษะความรู้ ความชำนาญ ตลอดจนเทคนิคการสร้างแรงจูงใจ ซึ่งมีความสำคัญต่อการยกระดับการเสริมสร้างทักษะชีวิตของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ในอนาคต ท่ามกลางสังคมที่มีความแตกต่างกันได้อย่างมั่นใจ และเกิดความสมบูรณ์

อย่างไรก็ตาม ทักษะวิศกรสังคมเป็นอีกหนึ่งทักษะที่มีประโยชน์ต่อการเสริมแรงทักษะชีวิตให้กับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเป็นทักษะเฉพาะของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏที่ผ่านการปลูกฝังความรู้ การมีจริยธรรม การคิดวิเคราะห์ปัญหาอย่างมีเหตุมีผล การใช้ความคิดเชิงสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ มีทักษะการสื่อสารที่ดี มีความสามารถในการประสานงานกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง และรู้จักพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา โดยอาศัยการใช้เครื่องมือวิศวกรสังคมและเทคนิคซึ่งถูกออกแบบเพื่อให้นักศึกษาได้เกิดกระบวนการฝึกฝนพัฒนาตนเองให้มีทักษะวิศวกรสังคมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนอยู่ 5 ชิ้น ประกอบด้วย ฟ้าประทาน นาฬิกาชีวิต ไทม์ไลน์พัฒนาการ ไทม์ไลน์กระบวนการ และ M.I.C. Model เพื่อนำมาใช้เสริมแรงทักษะชีวิตให้กับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ ได้มีโอกาสสร้างปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ผ่านการจัดกิจกรรมที่มาจากสถาบันการศึกษา โดยให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมบทบาทให้เด็กกลุ่มชาติพันธุ์เกิดการรับรู้ตนเอง และเป็นแนวทางในการสร้างแรงกระตุ้นให้เด็กกลุ่มชาติพันธุ์สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ภายใต้แรงกดดันทางสังคมหลากหลายรูปแบบที่เหนี่ยวรั้งความสัมพันธ์ของกลุ่มเด็กชาติพันธุ์เหล่านี้ ให้อยู่ในสถานะความเป็นชายขอบ ดังนั้น ทักษะวิศวกรสังคมจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการเสริมสร้างทักษะชีวิตของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ ให้เกิดความเข้มแข็งทั้งทางด้านอารมณ์ จิตใจ และจิตวิญญาณ เพื่อให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปลอดภัย และเกิดความมั่นใจในศักยภาพของตนเองที่จะกล้าแสดงออกถึงอัตลักษณ์ใหม่สู่สังคมภายนอก สามารถเติบโตท่ามกลางสังคมยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และกลายเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพของประเทศในอนาคตต่อไป

ภาพที่ 10 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ณ โรงเรียนอนุบาลปางมะผ้า ตำบลสบป่อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน23 มกราคม 2566

9. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1. เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันยังเผชิญกับความเหลื่อมล้ำ การเอารัดเอาเปรียบ และการกลั่นแกล้งซึ่งมีอยู่หลายรูปแบบ โดยงานวิจัยนี้สามารถนำไปออกแบบการดำเนินโครงการที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ได้อย่างเหมาะสม

2. หน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน และชุมชนต่าง ๆ สามารถนำผลวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายที่สามารถขับเคลื่อนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรยกระดับงานวิจัยในรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อสามารถสำรวจกลุ่มตัวอย่างที่มีความเหมาะสมโดยอาศัยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ในการทราบถึงปัญหาของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ที่กำลังเผชิญอยู่ในสังคมปัจจุบัน

2. ควรขยายขอบเขตพื้นที่ศึกษาอื่นให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาที่มีเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ เพื่อให้ได้ข้อมูลในการนำมาเปรียบเทียบกับงานวิจัยของผู้วิจัยในครั้งนี้ และสามารถศึกษากลุ่มตัวอย่างที่มีความหลากหลาย เพื่อนำมาพัฒนางานวิจัยของผู้วิจัยให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

10. เอกสารอ้างอิง

กาญจนา จุ่งรุ่งเรือง. (2543). *ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะชีวิตและการปรับตัวของนักศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก, มหาวิทยาลัยขอนแก่น). สืบค้นจาก https://dric.nrct.go.th/index.php?/Search/SearchDetail/96189

แก้วตา ผิวพรรณ. (2565). *โครงการบ่มเพาะวิศวกรสังคมเพื่อพัฒนานวัตกรรมในการเพิ่มศักยภาพพัฒนาเชิงพื้นที่ในอำเภอเขาค้อ.* มจร การพัฒนาสังคม, 7(3), 148-164. สืบค้นจาก file:///C:/Users/Dell/Downloads/0.11+โครงการบ่มเพาะวิศวกรสังคมเพื่อพัฒนานวั.pdf

กำพล จาววัฒนาสกุล. (2547). *การปรับตัวของนักเรียนนักศึกษาชาวเขาในเขตชุมชนเมือง.* ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

ความรู้สู่สาธารณะ. (2564). *วิศวกรสังคม คืออะไร ?.* สมุทรสงคราม: บริษัท สร้างสรรค์ปัญญา จำกัด. สืบค้นจาก https://www.sangsanpanya.com/วิศวกรสังคม-คืออะไร/

จุฑานันท์ ก้อนแก้ว. (2550). *การจัดการเรียนรู้ทักษะชีวิตในการป้องกันการถูกคุกคามทางเพศสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนบ้านร่องน้ำ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่). สืบค้นจาก http://cmuir.cmu.ac.th/handle/6653943832/23069

ธนพัชร แก้วปฏิมา. (2547). *การพัฒนาแบบวัดทักษะชีวิต สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6.* วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ปริวัฒน์ ช่างคิด. (2560). *การพัฒนาเด็กและเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองไทย.* วารสารสถาบันพระปกเกล้า ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม 2560.

พรรณี สุวัตถี. (2563). *การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสังคมผู้สูงวัย กลุ่มชาติพันธ์ในภาคเหนือตอนบน.* สืบค้นจาก http://cmruir.cmru.ac.th/bitstream/123456789/2174/7/Chapter1.pdf

พันธุ์ทิพย์ รามสูต. (2540). *การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม.* (พิมพ์ครั้งที่ 1). นครปฐม : บริษัท พี.เอ.ลิฟวิ่ง จำกัด.

วรินรดา พันธ์น้อย (2552). *การดำรงอยู่และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของประชาชนในสังคมพหุวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนบุ่งกะแทว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี). สืบค้นจาก https://www.sac.or.th/databases/ethnicredb/research_detail_print.php?id=1945

ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด. (2564). *แนวคิดของวิศวกรสังคม.* สืบค้นจาก https://elfhs.ssru.ac.th/phusit_ph/pluginfile.php/42/block_html/content/บทที่%201%20แนวคิดของวิศวกรสังคม%20-%20ปรับแก้%206-11-64.pdf

มานิตย์ กลางขอนนอก. (2564). *การวิเคราะห์ทฤษฎีวิศวกรรมสังคมของรอสโค พาวนด์.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่). เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สืบค้นจาก http://cmuir.cmu.ac.th/handle/6653943832/73711?mode=full

มูลนิธิมั่นพัฒนา. (2557). *รายงานพัฒนามนุษย์ ปี 2014.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มีดี จำกัด.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2524). *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

ศิริชัย พงษ์วิชัย. (2551). *การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์.* (พิมพ์ครั้งที่ 19). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สม จะเปา (2560). *การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์คะฉิ่น บ้านใหม่สามัคคี ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา). สืบค้นจาก https://so02.tcithaijo.org/index.php/JBS/article/view/ 133281?fbclid=IwAR1WDvWGAheKhQaug-MapCKY7_qmeHCfA27re8Pm3LozlZ8sHzurFX2wmYg

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2560). *กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยงานวิจัยและความท้าทาย.* สืบค้นจาก https://www.tsri.or.th/dl/548/A2

การจัดการธุรกิจเลี้ยงช้างเชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ของปางช้าง Elephant Rescue Park จังหวัดเชียงใหม่

สัญญา สะสอง [1] , ชุติมันต์ สะสอง [2] และสุกัญญา สุทธาวาสน์ [3]

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบผสมผสาน เน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้ประกอบการปางช้าง และวิจัยเชิงสำรวจ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะจงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้มีส่วนได้เสีย คือ เจ้าของปางช้าง แกนนำชุมชน มัคคุเทศก์ และควาญช้าง จำนวน 20 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์พัฒนาการในการจัดการธุรกิจปางช้าง Elephant Rescue Park และเพื่อสร้างรูปแบบการจัดการธุรกิจปางช้าง Elephant Rescue Park เชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า ด้านพัฒนาการในการทำธุรกิจปางช้างนั้น เริ่มต้นจากการร่วมหุ้นกันทำธุรกิจปางช้างและเมื่อหุ้นส่วนถอนตัว ก็ทำเป็นธุรกิจครอบครัวที่ค่อยพัฒนามาเรื่อย ๆ ด้วยหลักการเชื่อใจและไว้ใจกัน จนปัจจุบันเป็นปางช้างได้รับการยอมรับจากนักท่องเที่ยวและลูกค้าในระดับต้น ๆ ของจังหวัดเชียงใหม่ ในด้านบริบทชุมชน มีการประสานความร่วมมือกับชุมชนอย่างต่อเนื่องเพื่อบริหารปางช้างในแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม และชุมชนแบบเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน และสามารถสร้างรูปแบบการจัดการธุรกิจปางช้าง Elephant Rescue Park เชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย SPRE Model (Sustainability, Participation, Rescue, Elephant Ecotourism) คือการจัดการท่องเที่ยวธุรกิจปางช้างเชิงนิเวศผ่านการมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ด้วยการดูแลรักษาช้างและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนสืบไป

บทนำ

ประเทศไทยมีช้าง 2 กลุ่ม คือ ช้างป่า และช้างบ้าน หรือช้างที่อยู่ในวิถีวัฒนธรรมมาแต่โบราณ ช้างบ้านผูกพันกับชนชาวสยามมายาวนาน เป็นเพื่อนร่วมรบ กอบกู้บ้านเมือง เป็นเพื่อนขับเคลื่อนเศรษฐกิจสมัยที่มีการให้สัมปทานตัดไม้ ช้างก็เป็นแรงงานชั้นดีช่วยลากจูงไม้ซุงออกจากป่า จนปัจจุบัน ในโลกสมัยใหม่ ช้างถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนแบรนด์ที่เชื่อมโยงกับความเป็นไทยหรือมาจากประเทศไทย และเป็นแม่เหล็กดึงดูดนักท่องเที่ยวและเม็ดเงินในภาคบริการและการท่องเที่ยว อัตราการตายของช้างเลี้ยงจำนวนมากเกิดมาจากโรคระบาด เช่น โรคคอบวมจากเชื้อแบคทีเรีย หรือ ในปัจจุบันโรคระบาดที่อันตรายมากคือโรคไวรัสลำไส้อักเสบติดต่อเฉียบพลันในช้าง (Elephant Endotheliotropic Herpesvirus – EEHV) ซึ่งทำให้ช้างที่ติดเชื้อ เส้นเลือดฝอยแตกทั้งตัว อุจจาระเป็นเลือดและตายภายใน 48 ชั่วโมง โดยเฉพาะช้างเด็กมีโอกาสตายสูงมาก "ในปี 2554 เราสูญเสียช้างบ้านไปด้วยโรคระบาดค่อนข้างมาก โดยเฉพาะลูกช้าง กว่าจะหาตัวยามารักษาและช่วยชีวิตช้างได้ ต้องใช้เวลา 5 – 6 ปี" **ความสำเร็จจากการหายารักษาโรคระบาดร้ายแรงในช้างทำให้ปัจจุบันอัตราการเสียชีวิตของช้างลดลง ในปี 2564 ช้างบ้านเสียชีวิตจากโรคระบาดเพียง 2 เชือกเท่านั้น แต่เรามีเป้าหมายมากกว่านั้น "เราหวังให้อัตราการ**

---

[1] รองศาสตราจารย์ สาขาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาบริหารธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

[3] อาจารย์ประจำ ภาควิชาบริหารธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

เสียชีวิตของช้างบ้านจากโรคระบาดเป็น 0% ในอนาคต" ไม่เพียงลดอัตราการตายในช้าง แต่ต้องเพิ่มอัตราการเกิดของช้างให้ได้ด้วย เพื่อจะเพิ่มประชากรช้างก่อนสูญพันธุ์ ถ้าช้างอยู่ในสภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีอาหารการกินพร้อม ช้างเพศเมียจะสามารถผสมพันธุ์และออกลูกได้ถึง 3 – 5 เชือก ในช่วงอายุขัยเฉลี่ยของช้าง 60 ถึง 70 ปี **"หากเราสูญเสียช้างเพศเมีย 1 เชือก เราจะเสียโอกาสที่จะมีช้างเพิ่ม 3 – 5 เชือก และจะเป็นความเสี่ยงต่อการลดลงหรือสูญพันธุ์ของประชากรช้างได้"** ตลอดระยะเวลา 40 กว่าปีที่ผ่านมา ทีมสัตวแพทย์ช่วยกันลดอัตราการเสียชีวิตของช้าง และเพิ่มอัตราการเกิด รวมถึงขึ้นทะเบียนช้างเลี้ยง (บ้าน) **โดยในปัจจุบัน มีช้างบ้านขึ้นทะเบียนและติดไมโครชิพแล้วประมาณ 4,500 เชือก "แต่ในอนาคต เราก็ต้องดูกันว่าประเทศไทยมีศักยภาพในการดูแลเฉพาะช้างบ้านประมาณกี่เชือก เพื่อลดความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ รวมทั้งเฝ้าระวังการการทารุณกรรม การปล่อยละเลยสวัสดิภาพ การหาประโยชน์จากช้างอย่างไม่เป็นธรรม และโรคระบาดที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต"** น.สพ.อลงกรณ์ กล่าวถึงพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ให้ "นำช้างกลับบ้าน" โดยปัจจุบัน มีการตั้ง "ศูนย์คชศึกษา" ที่จังหวัดสุรินทร์ เพื่อป้องกันไม่ให้ควาญช้างนำช้างออกมาเร่ร่อน (นายสัตวแพทย์อลงกรณ์ มหรรณพ, 19 มิถุนายน 2566) (ออนไลน์)

สำหรับผลการสำรวจช้างเลี้ยง (บ้าน) ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า ในปี 2566 ที่ผ่านมา สถาบันวิจัยและบริการสุขภาพช้างแห่งชาติ กรมปศุสัตว์ จังหวัดสุรินทร์ โรงพยาบาลช้าง ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย Elephant Hospital, TECC ศูนย์สุขภาพช้างและสัตว์ป่า โรงพยาบาลสัตว์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ Thai Elephant Alliance สมาคมสหพันธ์ช้างไทย ได้ออกตรวจสุขภาพช้างในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้ดำเนินการกันเป็นประจำทุกปี โดยเป็นการสำรวจประชากรช้างเลี้ยง ตรวจไมโครชิพ ตรวจสุขภาพช้างเบื้องต้น ถ่ายพยาธิ มอบยาและเวชภัณฑ์พื้นฐาน พร้อมให้คำแนะนำการจัดการสุขภาพช้างแก่เจ้าของและควาญช้างในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนการให้ข้อมูลในการเตรียมตัวและยื่นขอมาตรฐานปางช้างโดยกรมปศุสัตว์ จากการสำรวจประชากรช้างเลี้ยง ปี 2566 พบว่าในจังหวัดเชียงใหม่ มีประชากรช้างเลี้ยงประมาณ 830 ตัว กระจายอยู่ในเขต 12 อำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ โดยส่วนใหญ่เป็นช้างเลี้ยงที่อยู่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและเป็นช้างเลี้ยงตามบ้าน เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลประชากรช้างเลี้ยงในจังหวัดเชียงใหม่ของปี 2564

(**ที่มา :** ศูนย์สื่อสารองค์กรและนักศึกษาเก่าสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2566)

จะเห็นได้ว่า จำนวนช้างเลี้ยงลดลงร้อยละ 6.95 แต่มีการเลี้ยงช้างในเขตอำเภออื่น ๆ มากขึ้น โดยพื้นที่ที่มีจำนวนช้างเลี้ยงมากที่สุด คือ พื้นที่อำเภอแม่แตง โดยมีช้างเลี้ยงทั้งหมด 397 เชือก โดยหลังจากสถานการณ์ COVID-19 เริ่มคลี่คลาย พบว่า สถานการณ์การท่องเที่ยวเกี่ยวกับช้างในจังหวัดเชียงใหม่มีการฟื้นตัวที่ดีถึงดีมาก ปางช้างหลายแห่งมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาจำนวนมาก จากหลายภูมิภาคทั้งจากยุโรปและเอเชีย จากการสอบถามพูดคุยพบว่า ปัจจุบันการฟื้นตัวของการท่องเที่ยวปางช้างกลับมามากถึง 80% ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว เมื่อเทียบกับช่วงก่อนการแพร่ระบาดของ COVID-19 ด้านสุขภาพของช้าง พบว่าช้างส่วนใหญ่มีสุขภาพที่ดี คะแนนร่างกายอยู่ในเกณฑ์ พบปัญหาสุขภาพเล็กน้อย เช่น พยาธิภายนอก เล็บยาว เป็นต้น ซึ่งทีมสัตวแพทย์ก็ได้ให้บริการป้องกันโรคและคำแนะนำในการจัดการสุขภาพให้กับช้างเหล่านี้ด้วย (ศูนย์สื่อสารองค์กรและนักศึกษาเก่าสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 21 มีนาคม 2566) (ออนไลน์)

สำหรับปางช้าง Elephant Rescue Park ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านช้าง ต.บ้านช้าง อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ ซึ่งรับผิดชอบดูแลช้าง ประมาณ 10 เชือก ส่วนมากเป็นช้างที่ได้รับบาดเจ็บ หรือเจ้าของเดิมไม่สามารถดูแลต่อไปได้ ทางเจ้าของปางช้างก็รับซื้อมาดูแลต่อ กิจการปางช้าง เป็นลักษณะการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเน้นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจในการดูแลหรือเลี้ยงช้าง หรือร่วมกิจกรรมการดำเนินชีวิตของช้าง ทั้งแบบกิจกรรมครึ่งวันและกิจกรรมเต็มวัน โดยปางช้างห้ามการขี่ช้างทุกกรณี ซึ่งการดำเนินการของปางช้างได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จะให้ความสนใจกับกิจกรรมการเลี้ยงช้างเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งปางช้างดังกล่าวเปิดประกอบกิจการเมื่อเดือนสิงหาคม 2558 จนถึงปัจจุบัน ทำให้คณะนักวิจัยสนใจที่จะลงพื้นที่เพื่อถอดองค์ความรู้ของเจ้าของปางช้างและผู้มีส่วนได้เสียในการประกอบกิจการปางช้างให้ประสบความสำเร็จต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อวิเคราะห์พัฒนาการในการจัดการธุรกิจปางช้าง Elephant Rescue Park

2) เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการธุรกิจปางช้าง Elephant Rescue Park เชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน เน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้ประกอบการปางช้าง (participatory action research) และวิจัยเชิงสำรวจ (exploratory research) มีการดำเนินงานวิจัยเป็น 6 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 คณะผู้วิจัยลงพื้นที่หารือร่วมกับผู้ประกอบการปางช้าง Elephant Rescue Park และกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย ไม่ว่าจะเป็น เจ้าของ/ผู้ประกอบการ แกนนำชุมชน มัคคุเทศก์ และควาญช้าง เพื่อค้นหาประเด็นมาออกแบบเครื่องมือแนวทางการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการออกแบบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่มย่อย

ระยะที่ 2 จัดเก็บข้อมูล และนำข้อมูลมาวิเคราะห์พื้นที่เป้าหมายหลัก คือ ปางช้าง Elephant Rescue Park ในพื้นที่ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ระยะที่ 3 การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มย่อยกับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย คือ เจ้าของ/ผู้ประกอบการปางช้าง Elephant Rescue Park แกนนำชุมชน ควาญช้าง มัคคุเทศก์ และนักท่องเที่ยว จำนวน 20 คน เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพการจัดการธุรกิจปางช้างในภาพรวม และจัดเวทีแลกเปลี่ยนแนวความคิด ข้อคิดเห็น เพื่อหาแนวทางและรูปแบบในการจัดการธุรกิจปางช้างเชิงสร้างสรรค์ ที่มีความยั่งยืน และเป็นต้นแบบของปางช้างอื่น ๆ

ระยะที่ 4 รวบรวมข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อหารูปแบบการจัดการปางช้างที่มีประสิทธิภาพ และเป็นต้นแบบให้กับปางช้างอื่น ๆ

ระยะที่ 5 เขียนรายงานฉบับสมบูรณ์

ระยะที่ 6 ถ่ายถอดองค์ความรู้จากผลงานวิจัยสู่ชุมชนและนำเสนอบทความวิจัยในเวทีวิชาการหรือตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับชาติ/นานาชาติ

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์พัฒนาการในการจัดการธุรกิจปางช้าง Elephant Rescue Park ผลการวิจัยพบว่า จากการสัมภาษณ์เจ้าของปางช้าง Elephant Rescue Park และผู้มีส่วนได้เสีย แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1) ด้านพัฒนาการในการทำธุรกิจปางช้าง

จากการสัมภาษณ์เจ้าของปางช้าง Elephant Rescue Park ทำให้ทราบว่า เจ้าของปางเริ่มต้นธุรกิจปางช้างเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2558 ด้วยความรักช้างและอยากช่วยเหลือช้าง ยิ่งในช่วงวัยเด็ก เห็นการแสดงของช้างน้อยแสนรู้ ที่ต้องเดินทางไปกับรถเพื่อไปแสดงให้ผู้คนชมตามสถานที่ต่าง ๆ โดยไม่ได้พักผ่อน ยิ่งรู้สึกสงสารเห็นใจ และมีความมุ่งมั่นตั้งใจว่าหากมีโอกาสจะทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ช้าง จนในที่สุดเมื่อจบการศึกษาและทำธุรกิจด้านมัคคุเทศก์และการท่องเที่ยว ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องช้างด้วย จึงตัดสินใจทำการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ช้าง โดยได้แสวงหาเครือข่ายด้านการทำธุรกิจปางช้างที่มุ่งการดูแลช้าง ศึกษาพฤติกรรมช้างตามแบบวิถีคนเลี้ยงช้าง ไม่ใช่ใช้ช้างลากจูงหรือขึ้นขี่หลังช้างเพื่อความบันเทิงของนักท่องเที่ยวเหมือนที่ผ่านมา ตลอดจนได้ให้สัตวแพทย์มาดูแลสุขภาพช้างอย่างต่อเนื่อง จะอย่างไรก็ตาม ในช่วงโรคระบาดโควิด-19 ที่ผ่านมา ทำให้การท่องเที่ยวทั่วโลกหยุดชะงัก ส่งผลต่อธุรกิจการท่องเที่ยวทั้งระบบ ปางช้างก็ได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก ต้องดิ้นรนหาทางดูแลธุรกิจปางช้างให้รอดจากภาวะวิกฤติครั้งนี้ ถึงกับจำเป็นต้องขายทรัพย์สินส่วนตัวบางอย่างออกไปเพื่อหาเงินมาซื้ออาหารให้ช้าง รวมถึงยังมีนักท่องเที่ยวและผู้ที่เป็นห่วงช้างทั้งในประเทศและต่างประเทศจำนวนหนึ่งได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือโดยการบริจาคเงินสำหรับดูแลช้าง ทำให้สามารถประคับประคองธุรกิจให้อยู่ได้ ถึงแม้ขณะนี้ ธุรกิจการท่องเที่ยวจะเริ่มกลับมาดีขึ้น แต่ก็ยังต้องรออีกสักพัก ถึงจะทำให้ธุรกิจปางช้างดำเนินการได้อย่างคล่องตัวมากขึ้นกว่านี้ ซึ่งเจ้าของปางยืนยันว่าจะปกปักรักษาธุรกิจปางช้างและสืบทอดให้กับลูกหลานต่อไป

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนควาญช้าง พบว่า ควาญช้างมีความพึงพอใจต่อการดูแลเอาใจใส่ในเรื่องเงินเดือนสวัสดิการ และความเป็นอยู่ของควาญทุกคนเป็นอย่างดี ซึ่งเจ้าของปางช้างเป็นคนจิตใจดี มีความเป็นกันเองกับควาญและลูกจ้างทุกคนเหมือนเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน ทำให้ทุกคนรักปางช้างและพยายามช่วยกันดูแลปางช้างแห่งนี้เหมือนเป็นปางของทุกคน สำหรับการดูแลช้าง ก็เป็นไปด้วยดี เนื่องจากปางแห่งนี้ไม่ให้นักท่องเที่ยวขี่ช้าง จึงทำให้ดูแลช้างได้ง่าย เพียงแต่คอยระมัดระวังเวลาที่ช้างเดินไปกับนักท่องเที่ยว รวมถึงการอธิบายให้นักท่องเที่ยวทราบถึงเทคนิควิธีการดูแลช้าง การสังเกตเวลาช้างตกมัน การเอาตัวรอดเมื่อเกิดสถานการณ์ฉุกเฉิน สิ่งใดควรทำและไม่ควรทำเมื่ออยู่ใกล้ช้าง และคอยดูแลสังเกตอาการช้างป่วย เป็นต้น ซึ่งปางช้างแห่งนี้เอาใจใส่ดูแลช้างทุกเชือกเป็นอย่างดี มีการให้หมอมาตรวจทุกระยะ จึงทำให้ปางช้างมีคุณภาพ

2) ด้านบริบทของชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนเขตบ้านช้าง พบว่า ในพื้นที่ตำบลบ้านช้าง และตำบลกึ๊ดช้าง เป็นพื้นที่ชุมชนเลี้ยงช้างมาตั้งแต่สมัยบรรพชน ซึ่งถ่ายทอดวิถีคนเลี้ยงช้างจากรุ่นสู่รุ่นมาโดยตลอด และช้างถือเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมือง และมีบุญคุณต่อผู้คนเพราะได้อาศัยช้างในการทำมาหากินหล่อเลี้ยงครอบครัว/ชุมชนจนมีอยู่มีกินมาถึงปัจจุบัน ซึ่งปางช้าง Elephant Rescue Park แห่งนี้ ถือว่า เป็นปางช้างที่มีคุณภาพ มีระบบการดูแลรักษาช้างเป็นอย่างดี เจ้าของปางฯ มีการประสานงานกับ

ชุมชนในการเข้ามาเลี้ยงช้าง เป็นมิตรกับชาวบ้าน และช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนมาโดยตลอด อีกทั้งรูปแบบจัดการปางช้างก็เป็นไปในลักษณะให้อิสระกับควาญช้างในการดูแลรักษาช้าง การพานักท่องเที่ยวไปเลี้ยงช้าง เรียนรู้วิถีชีวิตของช้าง อาบน้ำให้ช้าง ให้อาหารช้าง และปั้นยาสมุนไพรรักษาช้างป่วย โดยห้ามไม่ให้นักท่องเที่ยวขี่ช้างเป็นอันขาด ซึ่งถือเป็นการจัดการปางช้างที่ได้มาตรฐานและได้รับการยอมรับจากชุมชนอย่างดียิ่ง

2. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการธุรกิจปางช้าง Elephant Rescue Park เชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการสัมภาษณ์เจ้าของปางช้าง พบว่า แนวทางในการบริหารจัดการปางช้าง จะทำปางช้างให้เป็นแบบ Ecotourism โดยนำหลัก BCG มาเป็นหลักในการดำเนินงาน เน้นการบริหารจัดการปางช้างให้เป็นธุรกิจสีเขียวที่มุ่งพัฒนาทั้งระบบ ตั้งแต่การจัดการด้านอาหารช้างที่ถูกสุขลักษณะ การจัดการมูลช้างด้วยการทำเป็นแก๊สหุงต้ม การดูแลสุขภาวะองค์รวมของช้าง การจัดการสิ่งแวดล้อม และการดูแลชุมชนแวดล้อม โดยสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา เช่น คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยศิลปากรมาทำเรื่องไบโอแก๊สจากมูลช้างเป็นโมเดลต้นแบบภาคครัวเรือน องค์กรมูลนิธิที่เกี่ยวข้องกับการดูแลช้าง ภาคเอกชน/ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม และชุมชนมาโดยตลอด ปัจจุบันเจ้าของปางช้างรับหน้าที่เป็นอุปนายกสมาคมช้าง กรรมการสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวเชียงใหม่ กรรมการสมาชิกสหพันธ์การท่องเที่ยวแม่แตง เป็นวิทยากรบรรยายเรื่องการบริหารจัดการปางช้าง/องค์ความรู้ด้านการดูแลช้างให้กับภาครัฐและเอกชนทั้งในและต่างประเทศ จัดตั้งกลุ่มชาวช้างดับไฟป่าเพื่อช่วยชุมชนในการเฝ้าระวังและร่วมดับไฟป่าเป็นประจำทุกปี และทำงานด้านจิตอาสาต่าง ๆ มาโดยตลอด ทั้งนี้เพื่อให้ธุรกิจเป็นธุรกิจเพื่อสังคมมากกว่าเป็นธุรกิจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งถือว่าเป็นการบริหารจัดการธุรกิจปางช้างเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดความสมดุลทั้งคน ช้าง และสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลกันและกันอย่างยั่งยืน

เจ้าของปางใช้วิธีการผสานศาสตร์สมัยใหม่ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นการดูแลช้างแบบดั้งเดิม จะเห็นได้ว่าในการรักษาช้างป่วย จะมีทั้งการใช้สมุนไพรในการรักษาร่วมกับยาแผนปัจจุบัน หรือการดูแลช้างท้องผูกก็ใช้ยาสมุนไพรตามแบบภูมิปัญญาพื้นบ้านในการรักษา ตลอดจนวิธีการดูแลช้างของควาญ ก็เน้นการใช้การเลี้ยงด้วยจิตวิญญาณมากกว่าการใช้อาวุธควบคุม ควาญจะเรียนรู้และทำความคุ้นเคยกับช้างเชือกที่ตัวเองรับผิดชอบดูแลอย่างใกล้ชิด เลี้ยงเขาแบบเพื่อนให้ความรักความเข้าใจ ทำให้ควาญกับช้างอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี และไม่เคยเกิดเหตุการณ์ช้างทำร้ายควาญหรือนักท่องเที่ยวเลยตั้งแต่เปิดธุรกิจปางช้างมา

สำหรับการจัดการกับควาญช้าง จะเน้นให้ควาญดูแลสุขภาพช้างเป็นสำคัญ โดยกำชับให้ควาญต้องช่วยกันดูแลรักษาช้างไม่ให้เกิดเจ็บป่วย หรือเมื่อช้างเจ็บป่วยต้องรีบรักษาอย่างทันท่วงที และไม่ให้ควาญนำช้างไปลากจูงเป็นอันขาด ตลอดจนใช้หลักบริหารคนให้ถูกกับงาน คือใครถนัดด้านไหน ก็ให้ปฏิบัติงานในด้านนั้น เพื่อจะได้ใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่

ธุรกิจ Elephant Rescue Park เดิมทีเป็นการรวมหุ้นกันทำกับหุ้นส่วนธุรกิจท่องเที่ยว ต่อมาเมื่อหุ้นส่วนถอนตัวออกไป จึงกลายเป็นธุรกิจครอบครัวแบบเต็มตัว ซึ่งต้องใช้หลักความเชื่อใจและไว้ใจกันในการบริหารจัดการ โดยเริ่มต้นจากการหยิบยืมเงินจากบุคคลในครอบครัวไปซื้อช้างป่วย และช้างทำงานหนักจากการลากจูงมาดูแลรักษา ซึ่งเป็นภาระมากกว่าจะเกิดผลประโยชน์ในเวลาอันใกล้ ครอบครัวจึงต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ ยอมรับ และเข้าใจในสิ่งที่เจ้าของปางตัดสินใจทำธุรกิจนี้ ซึ่งเมื่อครอบครัวไว้ใจ จึงทำให้ธุรกิจสามารถยืนหยัดมาได้จนถึงทุกวันนี้

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนมัคคุเทศก์ พบว่า ปางช้าง Elephant Rescue Park เป็นปางช้างที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นอันดับต้น ๆ ของจังหวัดเชียงใหม่ มีนักท่องเที่ยวจากยุโรป เช่น สเปน ฝรั่งเศส เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีนักท่องเที่ยวจากอเมริกา เอเชีย เช่น สิงคโปร์ เกาหลี ญี่ปุ่น เวียดนาม และกัมพูชา มาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก ซึ่งกลุ่มลูกค้า/นักท่องเที่ยวรู้จักปางช้างดังกล่าวผ่าน กูเกิล อินตราแกรม เฟซบุ๊ค อินครูสเซอร์ และแฟลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ ซึ่งเข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็วในยุคปัจจุบัน โดยมีนักท่องเที่ยวจำนวนหนึ่งที่เข้ามาเยี่ยมชมปางช้างแห่งนี้เป็นประจำทุกปีอีกด้วย ซึ่ง

มัคคุเทศก์ยอมรับว่าปางช้างแห่งนี้บริหารจัดการได้ดี และดูแลลูกค้า/นักท่องเที่ยวเหมือนคนในครอบครัว เป็นกันเอง เอาใจใส่ดูแลเป็นอย่างดี มีอาหารที่สะอาด ปลอดภัย และไม่คิดราคาการเยี่ยมชม/การดูแลช้างที่แพงเกินไป จัดการสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้ดี รวมถึงควาญก็มีมารยาทเรียบร้อยและปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างดีเยี่ยม จึงทำให้ปางเป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีความประทับใจในปางช้างแห่งนี้มาก โดยเฉพาะด้านการดูแลช้าง การให้ความรู้เรื่องช้าง การดูแลสิ่งแวดล้อม และการไม่ทรมานช้าง รวมถึงความเป็นกันเองของเจ้าของปางและควาญช้าง ซึ่งถือเป็นเสน่ห์ของปาง ทำให้นักท่องเที่ยวต้องมาเยี่ยมชม และร่วมเลี้ยงช้างเป็นประจำทุกปี ตลอดจนร่วมระดมทุนบริจาคทุนทรัพย์ในการดูแลช้าง เพราะเห็นความตั้งใจของเจ้าของปางที่มุ่งมั่นดูแลช้างป่วย ช้างพิการ และช้างที่ถูกให้ทำงานหนักในการลากจูงมาก่อน ซึ่งตัวแทนนักท่องเที่ยวแจ้งว่า หากมีโอกาสจะมาเยี่ยมชมปางช้างแห่งนี้อีกแน่นอน และพยายามจะมาหลาย ๆ ครั้งเนื่องจากความประทับใจดังกล่าว

ผลจากการสัมภาษณ์ ทำให้สร้างโมเดลการจัดการธุรกิจปางช้างเชิงสร้างสรรค์ได้รูปแบบ SPRE Model ดังนี้

Sustainability ความยั่งยืน คือ ความมั่นคงยั่งยืนของธุรกิจปางช้างผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมที่เกื้อกูลกันบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นคนเลี้ยงช้าง

Participation การมีส่วนร่วม คือ การสร้างเครือข่ายในการร่วมกันดูแลรักษาช้าง ผ่านองค์กร มูลนิธิ หน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัย ภาคธุรกิจ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม/ชุมชนบนฐานความเข้าใจร่วมกันเพื่อยกระดับมาตรฐานการดูแลช้างทั้งระบบในฐานะที่เป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมือง และเป็นสัตว์ที่มีความคุ้นเคย มีและบุญคุณกับประเทศชาติมาตั้งแต่ครั้งอดีต

Rescue การดูแลช่วยเหลือ คือ การดูแลรักษาช้างเจ็บป่วย ช้างพิการ ตลอดจนการไปซื้อช้างที่ถูกทรมานหรือใช้งานหนักจนทำงานไม่ได้มาเลี้ยงดูรักษา และจัดหาสัตวแพทย์มาช่วยดูแลรักษาด้วยความเอาใจใส่

Elephant Ecotourism การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศผ่านปางช้าง คือ การจัดการท่องเที่ยวที่รักษาระบบนิเวศด้วยการใช้ธุรกิจปางช้างเป็นผู้ร่วมปกปักรักษาดูแลธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ใช้ประโยชน์จากมูลช้าง และร่วมกันป้องกันไฟป่าจากการเผาทำลาย เพราะป่าคือที่อยู่ของช้าง จึงต้องเน้นการร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลาย

SPRE Model

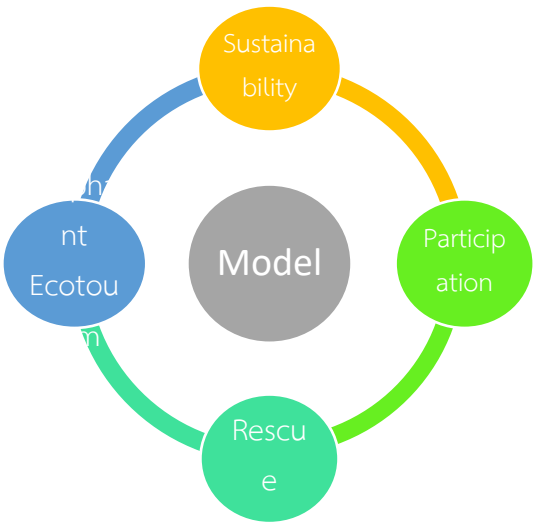

(ที่มา : สัญญา สะสอง, 2566)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรนำ SPRE Model เสนอต่อสมาคมธุรกิจนำเที่ยว เป็นต้น เพื่อขับเคลื่อนเป็นนโยบายและจัดทำเป็นยุทธศาสตร์ธุรกิจปางช้างเชิงสร้างสรรค์ในการร่วมรักษาระบบนิเวศทรัพยากรให้ดำรงอยู่สืบไป

2. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

นำเสนอ SPRE Model ขยายผลให้กับธุรกิจปางช้างแห่งอื่น ๆ ในพื้นที่อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ และพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศ ในการร่วมสร้างธุรกิจปางช้างเชิงสร้างสรรค์เพื่อรักษาระบบนิเวศร่วมกัน

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำวิจัยด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในธุรกิจปางช้างเปรียบเทียบกับธุรกิจอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

กุลปราณี ศรีใย, ณัฏฐ์นรี ศรีสมบูรณ์, ณัชชา ฮาเกมันน์. (2560). *ปัญหาทางกฎหมายในการอนุรักษ์ช้างป่าโดยชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่าในตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี.* จันทบุรี : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

งามอาภา วัฒนอังกูร. (2560). *การจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี.* จันทบุรี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

จิรชัย อาคะจักร และวุฒินันท์ พวงสาย. (2558). *การศึกษาพฤติกรรมการกินพืชอาหารของช้างฝูงและช้างโทน ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง จังหวัดเลย.* กรุงเทพฯ : กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.

นิธิกานต์ ปภรภัฒ. (2566). *สมานฉันท์ "คนกับช้าง"*. สืบค้นได้จาก https://www.chula.ac.th/highlight/121425/#--hd-6530cc6149665_(ออนไลน์, สืบค้นเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2566)

เบญจวรรณ กล้าแข็ง. (2560). *อนุรักษ์วิถี ชุมชนคนเลี้ยงช้าง*. (สหกิจศึกษา). กรุงเทพฯ : คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม.

ผู้จัดการออนไลน์. (2564). *แผน 10 ปี แก้ปัญหาช้างป่า!.* สืบค้นได้จาก https://mgronline.com/greeninnovation/detail/9640000112887 (ออนไลน์, สืบค้นเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2566)

เพ็ญศักดิ์ จักษุจินดา และคณะ. (2547). *ศึกษาหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับช้างเลี้ยงและช้างป่าในประเทศไทย.* กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขานุการวุฒิสภา.

วรัญญา ยิ้มแย้ม. (2565). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาคนกับช้างป่า กรณีศึกษา : การท่องเที่ยวสัตว์ป่าอุทยานแห่งชาติกุยบุรี.* กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

ศูนย์สื่อสารองค์กรและนักศึกษาเก่าสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, https://www.facebook.com/ photo.php?fbid=668030261995911&set=pb.100063668285242.-2207520000&type=3 (ออนไลน์, สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2566)

International Oral Presentation

Explaining Factors Affecting Telework Outcomes in Information Technology Industry Practitioners

Zhong Kai Han[1]

[1]Master of Business Administration, Faculty of Management Science, Dhonburi Rajabhat University

Abstract

This study investigated the effect of teleworker characteristics, job characteristics, communication, management, organizational culture, environment, technology, and asynchronous work on the outcomes of remote work. It specifically focused on job effectiveness, work-life balance, and well-being. The research was conducted within the context of the information technology industry. The investigation took place in information technology-related companies, utilizing questionnaires to gather data from 500 information technology practitioners located in Beijing, Shanghai, Shenzhen, and Qingdao. Multiple linear regression was employed to analyze the relationships among these factors.

The findings indicated that management, organizational cultures, teleworker characteristics, and job characteristics had substantial positive effects on the outcomes of remote work. Additionally, asynchronous work, communication, and environment were significantly positively correlated with these outcomes. Notably, there was a negative correlation between technology and work-life balance. This research contributed both theoretically and practically to the field of remote work-related studies. This study has contributed the theoretical landscape of remote work research and provided tangible suggestions, particularly in the aspect of creating a holistic approach for successful telecommuting, which improves efficiency and well-being in dynamic work environments. In the conclusion, directions for future research were also presented.

Keywords: Telework outcome, Job Effectiveness, Work-life balance, Well-being

1. The Significance of the Problems

The advancement of telework has had the potential to address issues related to high living costs and low efficiency. It became an increasingly popular choice for organizations (Gajendran & Harrison, 2007). From the perspective of societal development, telecommuting offered significant advantages in various aspects that traditional office workers did not possess. These advantages included energy conservation, time savings, and location flexibility. For instance, telecommuting conserved energy and reduced pollution by lessening the necessity for commuting to and from the office (Moglia et al., 2021). Moreover, telecommuting enabled employees to dedicate the time they would have spent commuting to their work tasks, resulting in heightened productivity (Oluka, & Kader, 2023).

Telework progressively gained favor among employees and employers alike. By granting increased flexibility, telecommuting had the potential to enhance work-life balance and alleviate stress associated with commuting, thereby boosting job satisfaction and retention rates (Iswahyudi, & Ramadhani, 2023). Tele work aided companies in cutting costs and enhancing efficiency by accessing a broader talent pool and minimizing the necessity for physical office space (Shipman et al., 2023).

While remote work brought about numerous advantages, it also introduced several challenges that required resolution. One of the most prominent hurdles was the absence of social interaction and face-to-face communication, leading to feelings of isolation and loneliness (Lal et al., 2021). Additionally, remote workers might encounter difficulties in self-discipline, time management, and the blurring of boundaries between work and personal life (Vyas & Butakhieo, 2021). Furthermore, the literature review has not definitively pinpointed which factors exert the greatest and least impacts. While previous efforts may have been directed toward certain areas, the expected benefits were not realized. This particular gap in knowledge signifies the need for further analysis to uncover correlations.

2. Objectives

To analyze the factors affecting telework outcomes in information technology industry practitioners.

3. Conceptual Framework

This conceptual framework will be used to analyze the factors that affect telework outcomes for IT industry practitioners, including the following independent and dependent variables, including the independent and dependent variables as shown in Figure1.

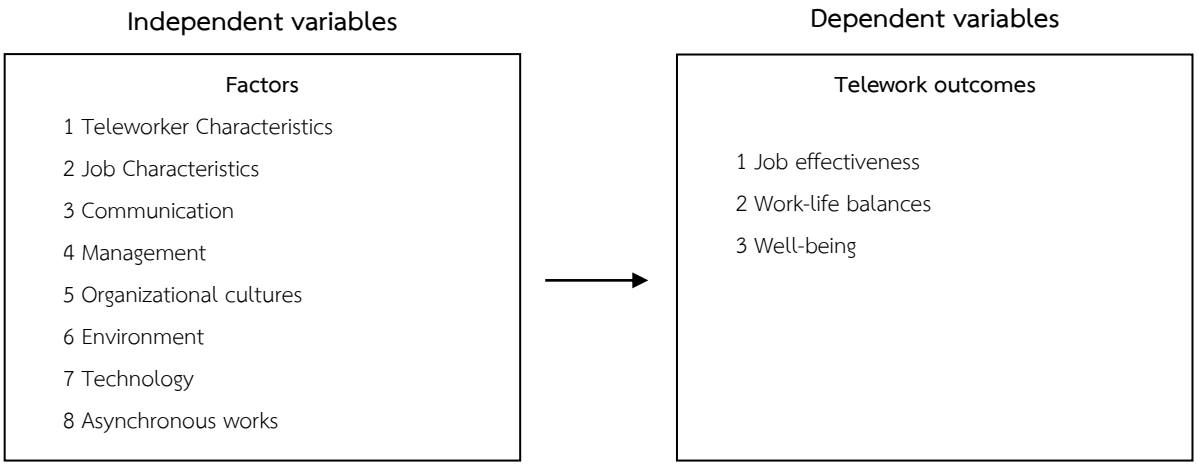

Figure1. Conceptual framework

4. Literature Review

In this paper, by learning about teleworker characteristics, job characteristics, communication, management, and organizational cultures, the conceptual model is derived from several types of research related to environment, technology, asynchronous work, job effectiveness, work-life balance, and well-being. It is summarized as follows:

4.1 Teleworker Characteristics

Demographic characteristics of remote workers include age, gender, education, and work experience. According to research by Nakrošiene et al. (2019), remote workers tend to be older, more educated and have more work experience compared to traditional office workers. The authors also found that remote workers are more likely to be male, although this gender gap has decreased in recent years. Another study by Grant et al. (2013) found that remote workers tend to have higher job tenure and more autonomy in their work.

4.2 Job Characteristics

One of the most important job characteristics in remote work is autonomy. Autonomy refers to the level of control and independence the worker has in their work. Remote workers tend to have higher levels of autonomy compared to traditional office workers (Nakrošiene et al., 2019). This autonomy can lead to increased motivation, job satisfaction, and creativity (Hackman & Oldham, 1980).

4.3 Communication

According to a study by Gajendran & Harrison (2007), remote workers experience less communication and feedback compared to traditional office workers. This lack of communication can lead to increased feelings of isolation, job dissatisfaction, and decreased motivation. The study also found that communication is critical for remote workers to maintain social relationships and support, which are essential for their well-being and job performance.

4.4 Management

Trust is a critical factor in remote work, and it plays a significant role in effective management. According to a study by Hu et al. (2020), trust between remote workers and their managers can lead to increased job satisfaction and performance. The study found that trust is built through regular communication, feedback, and support from managers.

4.5 Organizational culture

Research has shown that remote work can have a significant impact on organizational culture. One study by Golden and Veiga (2008) found that remote workers tend to feel less connected to their organization and coworkers than traditional office workers. This lack of connection can lead to lower levels of organizational commitment and engagement among remote workers. an organizational culture that encourages employee input and the generation of new ideas can stimulate creative thinking and exploratory behavior, thereby driving continuous innovation in technology (Baer et al., 2015). Additionally, some studies

suggest that an organizational culture that supports innovation and learning can promote employee technical learning and career development, thereby enhancing technological competence and the competitiveness of the organization (Lee & Choi, 2003).

4.6 Environment

Research has shown that the physical environment can have a significant impact on remote workers' productivity and well-being. For example, a study by Hua et al. (2019) found that working in a comfortable and well-lit space can increase remote workers' job satisfaction and reduce their stress levels.

4.7 Asynchronous work

Asynchronous work and remote work are two forms of flexible work arrangements that have become increasingly popular in recent years. Both of these approaches to work can have a positive impact on employee job satisfaction. In fact, research has shown that when used in combination, asynchronous and remote work can lead to even higher levels of job satisfaction (Golden & Veiga, 2008).

4.8 Technology

With the widespread adoption of remote work, companies face increased security risks in their networks. Remote workers need to access confidential information and systems, which require protection. Therefore, network security is a critical issue. To ensure the security of remote work, companies need to invest a lot of time and money in establishing and maintaining network security infrastructure, as well as regularly updating and upgrading it (Nader, 2020).

4.9 Job Effectiveness

Remote work has been shown to have both positive and negative effects on work efficiency. On the one hand, remote work can increase productivity and reduce time spent commuting, leading to more efficient use of time (Brynjolfsson et al., 2018). On the other hand, remote work can lead to distractions and interruptions, resulting in reduced efficiency and effectiveness (Golden et al., 2006).

4.10 Work-life balance

One study by Golden et al. (2006) found that remote workers reported greater levels of work-life balance compared to office workers. The authors suggested that remote work allowed workers to have more control over their work schedules and to better manage their work and personal responsibilities. However, other studies have found mixed results regarding the relationship between remote work and work-life balance.

4.11 Well-being

One study by Gajendran and Harrison (2007) found that remote work can have a negative impact on well-being, particularly when communication technology is overused. The authors suggested that the constant pressure to be available and respond to work-related messages can lead to increased stress and reduced well-being. Similarly, a study by Ten Brummelhuis et al. (2014) found that telecommuting can lead

to increased work-related exhaustion, suggesting that remote work can lead to greater workload and blurred boundaries between work and personal life.

5. Methodology

In this paper, the quantitative research design is adopted to obtain the relationship between the relevant factors in the remote.

After summarizing and screening the data collected from the questionnaire, the reliability test, correlation test, and multiple linear regression analysis were conducted for each item to obtain the correlation between the elements of the process, and finally the most widely affected aspects of remote work and the most cost-effective solutions to the problems.

5.1 Population and Sample

Population: Random sampling was used in this study. A total of 12 information technology-related companies, which employ about 3,000 people, will be surveyed.

Sample: Based on the 95% confidence, 3000/(1+3000*0.05*0.05)=352, so at least 352 valid samples are needed, and finally 500 valid samples are obtained after collecting samples from 560 people.

5.2 Research Instruments

A Questionnaire survey is adopted as a research tool in this study, which mainly consists of three parts. The first section provides basic personal information, including age, gender, education level, type of work, etc. The second part includes 8 independent variables in the conceptual model. A 7-level scale was used. The third part includes three dependent variables in the conceptual model. A 7-level scale was used.

5.3 Data analysis

Once the data collection is complete, the data were sorted into CSV files, and then the data with identical options were screened through EXCEL, and the scores corresponding to each variable were converted according to the scale to generate EXCEL files. Then the Excel files were imported into SPSS for reliability and validity analysis, base Information statistics analysis, single sample T-test, single factor ANOVA test, and multiple linear regression analyze. Finally, various results are obtained.

6. Results

6.1 Linear Regression of All Independent Variables and Job Effectiveness

Table 1. Result of linear Regression of all independent variables and job effectiveness

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Tolerance	VIF
	B	Std. Error	Beta				
(Constant)	-0.364	0.098	0	-3.719	0	0	0
environment	0.022	0.021	0.026	1.025	0.306	0.283	3.535
job_characteristics	0.162	0.028	0.114	5.673	0	0.454	2.205
teleworker characteristics	0.211	0.023	0.231	9.29	0	0.295	3.385
communication	0.134	0.016	0.165	8.303	0	0.465	2.151
management	0.148	0.021	0.198	7.084	0	0.235	4.257
organizational culture	0.109	0.013	0.21	8.381	0	0.29	3.451
technology	0.05	0.017	0.069	2.905	0.004	0.326	3.069
asynchronous work	0.273	0.014	0.357	19.038	0	0.52	1.922
R Square					0.91		
F					623.126		
P(Sig.)					.000b		

job effectiveness = -0.364 + job characteristics *0.162 +teleworker characteristics *0.211 + communication *0.134 + management *0.148 +organizational culture *0.109 + asynchronous work *0.273

6.2 Linear Regression of All Independent Variables and Work-life Balance

Table 2. Result of linear Regression of all independent variables and work-life balance

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Tolerance	VIF
	B	Std. Error	Beta				
(Constant)	0.354	0.109	0	3.251	0.001	0	0
environment	0.259	0.023	0.331	11.027	0	0.283	3.535
job_characteristics	0.045	0.032	0.034	1.424	0.155	0.454	2.205
teleworker_characteristics	0.11	0.025	0.128	4.369	0	0.295	3.385
communication	0.054	0.018	0.071	3.025	0.003	0.465	2.151
management	0.392	0.023	0.553	16.802	0	0.235	4.257
organizational_culture	-0.013	0.015	-0.026	-0.892	0.373	0.29	3.451
technology	-0.064	0.019	-0.093	-3.335	0.001	0.326	3.069
asynchronous_work	0.155	0.016	0.215	9.706	0	0.52	1.922
R Square					0.875		
F					430.081		
P(Sig.)					.000b		

work-life balance = 0.354 + environment *0.259 + teleworker characteristics *0.11 + communication *0.054 + management *0.392 + technology *-0.064 + asynchronous work *0.155

6.3 Linear Regression of All Independent Variables and Well-Being

Table 3. Result of linear Regression of all independent variables and well-being

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Tolerance	VIF
	B	Std. Error	Beta				
(Constant)	-0.644	0.088	0	-7.299	0	0	0
environment	0.078	0.019	0.08	4.097	0	0.283	3.535
job_characteristics	0.162	0.026	0.097	6.28	0	0.454	2.205
teleworker_characteristics	0.228	0.02	0.213	11.134	0	0.295	3.385
communication	0.112	0.015	0.117	7.678	0	0.465	2.151
management	0.285	0.019	0.323	15.082	0	0.235	4.257
organizational_culture	0.186	0.012	0.305	15.821	0	0.29	3.451
technology	0.024	0.016	0.028	1.557	0.12	0.326	3.069
asynchronous_work	0.081	0.013	0.09	6.256	0	0.52	1.922
R Square					0.947		
F					1099.946		
P(Sig.)					.000b		

well being = -0.644 + environment *0.078 + job characteristics *0.162 + teleworker characteristics *0.228 + communication *0.112 + management *0.285 + organizational culture *0.186 + asynchronous work *0.081

6.4 Linear Regression of All Independent Variables and Telework Outcomes

Table 4. Result of linear Regression of all independent variables and telework outcomes

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Tolerance	VIF
	B	Std. Error	Beta				
(Constant)	-3.115	0.993	0	-3.137	0.002	0	0
environment	1.707	0.214	0.144	7.972	0	0.283	3.535
job_characteristics	1.754	0.289	0.087	6.063	0	0.454	2.205
teleworker_characteristics	2.612	0.23	0.201	11.352	0	0.295	3.385
communication	1.43	0.164	0.123	8.724	0	0.465	2.151
management	3.93	0.213	0.367	18.479	0	0.235	4.257
organizational_culture	1.346	0.132	0.182	10.163	0	0.29	3.451
technology	0.049	0.175	0.005	0.28	0.779	0.326	3.069
asynchronous_work	2.419	0.145	0.222	16.644	0	0.52	1.922
R Square					0.954		
F					1286.439		
P(Sig.)					.000b		

Telework outcomes = -3.115 + environment *1.707 + job characteristics *1.754 + teleworker characteristics *2.612 + communication *1.43 + management *3.93 + organizational culture *1.346 + asynchronous work *2.419

After all the independent variable factor analysis environment, job characteristics, teleworker characteristics, communication, management, organizational culture, technology, and asynchronous work all have a significant impact on at least one of the three dependent variables, job effectiveness, work-life balance, and well-being. Among them, technology has the least impact on the overall situation, while management has the most impact on the overall situation. In a comprehensive analysis, remote worker characteristics, job characteristics, communication, management, organizational culture, environment, asynchronous work, and technology have a positive impact on remote work outcomes, including job effectiveness, work-life balance, and well-being.

7. Discussion, Conclusion, and Suggestions

7.1 Discussion

7.1.1 The main characteristics and related factors of telecommuting in efficiency, life balance, and happiness.

To maintain a good remote work environment, effective measures need to be taken, including sound job effectiveness, work-life balance management, and strategies that focus on employee well-being. In addition, asynchronous work is the cornerstone of telecommuting, increasing productivity, promoting life balance, and enhancing happiness. However, working asynchronously also comes with communication and social challenges. At the same time, the relationship between telecommuting and personal characteristics and job characteristics also affects each other. The key is to improve the quality of telecommuting workers and adjust the job attributes flexibly. In addition, telecommuting is closely linked to organizational culture, and a positive culture contributes to productivity, life balance, and happiness. Technology has a dual impact on work-life balance, and an integrated approach should be taken to balance technology applications with life demands. Strict information security management may cause employees to work longer hours, feel stressed and anxious, and fail to achieve a balance between work and life, thus affecting their health and well-being. Employees may need to use personal devices to access the company's internal network during working hours. This may lead to a decrease in employee productivity. Unable to rest for fear of violating information security management requirements. This may lead to employees' mental health being affected, and even symptoms such as anxiety and depression. When technology is too complex, it can be difficult for employees to learn and use it. This can lead to reduced productivity, increased errors, and employee frustration and turnover. When researchers consider device compatibility when selecting devices, they may choose to use generic technologies that may not be suitable for their research. This can lead to poor research quality. In short, telecommuting provides families with more opportunities for parent-child time, improving family relationships and employee happiness by optimizing time allocation. The results of this study consistent with the research conducted by Manroop & Petrovski (2023). This emphasizes the importance for organizations to offer employees an accurate preview of the challenges linked to remote work. This involves implementing measures to help them effectively handle the daily stresses that come with working from home. Furthermore, it suggests the provision of virtual employee support programs, such as online counseling.

7.1.2 Improve the job effectiveness of telecommuting, the balance of life and work, and the contribution of well-being to the development of the whole society.

Management, asynchronous work, and organizational culture not only affect remote employee performance, life and work balance, and satisfaction, but also have a profound impact on digital transformation, social intelligence, and human resource optimization, thereby further driving the continuous progress of society. The integration of the characteristics and job attributes of remote workers goes beyond specific industries and roles to become the cornerstone of multiple remote working models. This integration

helps scale telecommuting and improve employee job effectiveness, life-work balance, and overall well-being. By cleverly applying these characteristics in different remote working environments, companies can shape a productive, adaptable, and satisfying work environment. Improving work-life balance and well-being will have multiple benefits, not only increasing employee productivity and creativity, and reducing brain drain, but also helping to create a positive social climate that promotes progress and prosperity for society as a whole. In the age of globalization and digitalization, caring for the well-being and quality of life of employees has become a shared responsibility of businesses and society, and a key component of sustainable development, contributing to a more harmonious and efficient social landscape.

7.2 Conclusion

The study examined the impact of remote work on various aspects. Regarding job effectiveness, findings showed that asynchronous work mode, remote worker characteristics, and job characteristics significantly positively affect effectiveness. Factors like communication, management, organizational culture, and technology also have positive impacts. However, there's no significant connection between environmental factors and efficiency, possibly due to varied perceptions.

Furthermore, remote work's influence on work-life balance reveals that factors like environment, remote worker characteristics, communication, and management positively affect balance. Job characteristics and organizational culture have minimal correlation, while technology displays a negative impact, possibly causing disruption.

The study on individual well-being indicates that environment, job characteristics, remote worker characteristics, communication, management, organizational culture, and asynchronous work positively impact well-being. Technology's effect on well-being is not significant. Overall, remote work positively influences individual well-being, particularly in areas like communication, management, and organizational culture.

Examining demographic differences, participants aged 25 to 39 showed more positive feelings towards remote work, possibly due to their adaptability to new work styles. Those with bachelor's degrees or above also had more positive sentiments, likely because of their familiarity with new technologies. Factors such as company nature, job type, and experience also impacted perceptions, with foreign-funded enterprises, research and development roles, and 2-5 years of experience displaying higher positivity.

Hence, promoting remote work should prioritize communication, management, and organizational culture to enhance effectiveness and well-being. Attention to technology application, avoiding its negative impact, and tailored support measures for different groups are essential for its successful and sustainable implementation.

7.3 Suggestions

7.3.1 Recommendations for Enterprises

Companies need to pay attention to the relationship between employees' work-life balance, well-being, and job effectiveness. It is recommended to adopt a flexible working system, provide technical support, strengthen team communication, and pay attention to the mental health of employees. The management style and corporate culture in telecommuting cannot be ignored, affecting employee productivity and well-being. It is recommended to adopt flexible management methods, cultivate positive corporate culture, and establish good communication channels. The negative correlation between technical support and work-life balance is a challenge, in addition to providing stable equipment, technical training, and intelligent assistants, to prevent the transition of technology from becoming complicated. In short, telecommuting requires companies to focus on their employees' work-life balance and well-being, with technical support and a positive corporate culture to help them grow.

7.3.2 Recommendations for Individuals

Remote work is a completely new way of working that requires adapting and adjusting work habits and lifestyles. Firstly, it's essential to maintain high output efficiency by staying focused, avoiding distractions, and ensuring genuine value creation. Secondly, continuous learning is key – mastering remote tools and skills to better meet changing demands. Self-discipline and time management are crucial, involving creating reasonable work plans and balancing work and rest. Team collaboration and communication are equally vital, utilizing online collaboration tools to stay connected. Moreover, creating a suitable work environment to enhance job effectiveness is essential. Prioritize physical and mental well-being through regular exercise and maintaining a proper schedule to better handle work pressures. Lastly, continual adaptation and improvement are necessary, as remote work is a new lifestyle requiring constant adjustments. In summary, remote work offers flexibility but demands self-discipline and adaptability. By following these recommendations, we can better embrace remote work, enhance effectiveness, and achieve work-life balance.

7.3.3 Recommendations for upstream and downstream industries

Strengthen the overall support and establish a remote office management system to ensure smooth operation; Network and data security services to ensure the security of data transmission and sharing; Provide training and mental health support for individuals to help employees better adapt to remote work and relieve the stress of long-term remote work; Provide individualized support based on employee needs to achieve work-life balance; Provide resources and tools to help employees collaborate better to accomplish tasks; Establish communication channels, adjust and improve the support mode in time. To sum up, the upstream and downstream industries should provide multi-level support from a holistic and individual perspective to help enterprise employees adapt to the challenges of remote work, improve efficiency, enhance happiness, and create greater value.

7.3.4 Recommendations for future research

As a new working mode, telecommuting is getting more and more attention and application. Studies have shown that it has a positive impact on employee effectiveness, work-life balance, and well-being. However, there are also management problems and challenges that need to be addressed. From the perspective of technical support, management style, and corporate culture, we offer advice to companies to promote remote working. For individuals, telecommuting also requires continuous learning and improvement. The industry chain involving telecommuting also needs more comprehensive support. Future research could further delve into the impact of telecommuting on home life, examine the relationship between technology and work life, explore the applicability of alternative ways of working, and gender differences in telecommuting perceptions. Through continuous research and exploration, we can continuously optimize the remote working model to achieve a more effectiveness, more balanced, and happier working life.

References.

Baer, M., Oldham, G. R., & Cummings, A. (2015). Rewarding creativity: When does it really matter? *The Leadership Quarterly, 26*(6), 810-831.

Gajendran, R. S., & Harrison, D. A. (2007). The good, the bad, and the unknown about telecommuting: Meta-analysis of psychological mediators and individual consequences. *Journal of Applied Psychology, 92*(6), 1524–1541. https://doi.org/10.1037/0021-9010.92.6.1524

Golden, T. D., & Veiga, J. F. (2008). The impact of extent of telecommuting on job satisfaction: Resolving inconsistent findings. *Journal of Management, 34*(2), 317-337.

Golden, T. D., Veiga, J. F., & Dino, R. N. (2008). The impact of professional isolation on teleworker job performance and turnover intentions: Does time spent teleworking, interacting face-to-face, or having access to communication-enhancing technology matter?. *Journal of applied psychology, 93*(6), 1412–1421. https://doi.org/10.1037/a0012722

Golden, T. D., Veiga, J. F., & Simsek, Z. (2006). Telecommuting's differential impact on work-family conflict: Is there no place like home? *Journal of Applied Psychology, 91*(6), 1340-1350. doi: 10.1037/0021-9010.91.6.1340

Grant, C. A., Wallace, L. M., & Spurgeon, P. C. (2013). An exploration of the psychological factors affecting remote e-worker's job effectiveness, well-being and work-life balance. *Employee Relations, 35*(5), 527-546.

Hu, Q., Liang, X., & Wei, L. (2020). Trust and job outcomes in remote work: The moderating role of communication frequency and media richness. *Journal of Business and Psychology, 35*(3), 373-387.

Hua, Z., Peng, Y., & Liao, Z. (2019). The effect of physical environment on job satisfaction and stress: A study on telecommuting employees in China. *Journal of Facilities Management, 17*(2), 152-166.

Iswahyudi, M. S., & Ramadhani, S. (2023). The effect of work-life balance, telecommuting, job satisfaction,

sleep duration, and stress management on the physical and mental health of overseas workers in Jakarta. *West Science Interdisciplinary Studies, 1*(3), 134-142.

Lal, B., Dwivedi, Y. K., & Haag, M. (2021). Working from home during Covid-19: doing and managing technology-enabled social interaction with colleagues at a distance. *Information Systems Frontiers*, 1-18.

Lee, K., & Choi, B. (2003). Knowledge management enablers, processes, and organizational performance: An integrative view and empirical examination. *Journal of Management Information Systems, 20*(1), 179-228.

Manroop, L. and Petrovski, D. (2023). Exploring layers of context-related work-from-home demands during COVID-19. *Personnel Review, 52*(6), 1708-1727. https://doi.org/10.1108/PR-06-2021-0459

Moglia, M., Hopkins, J., & Bardoel, A. (2021). Telework, hybrid work and the United Nation's Sustainable Development Goals: Towards policy coherence. *Sustainability, 13*(16), 9222. https://doi.org/ 10.3390/su13169222

Nader, M. (2020). Cybersecurity Challenges in the Remote Working Era. *Journal of Cybersecurity and Information Management, 3*(2), 17-26.

Oluka, A., & Kader, A. (2023). Adoption of remote work: implications for tax practitioners. *Technology audit and Production Reserves, 3*(4 (71)), 17-24.

Shipman, K., Burrell, D. N., & Huff Mac Pherson, A. (2023). An organizational analysis of how managers must understand the mental health impact of teleworking during COVID-19 on employees. *International Journal of Organizational Analysis, 31*(4), 1081-1104.

Ten Brummelhuis, L. L., Bakker, A. B., Hetland, J., & Keulemans, L. (2014). Do new ways of working foster work-family conflict? *Journal of Personnel Psychology, 13*(4), 179–187.

Vyas, L., & Butakhieo, N. (2021). The impact of working from home during COVID-19 on work and life domains: An exploratory study on Hong Kong. *Policy design and practice, 4*(1), 59-76.

Strategic Human Resource Management in the Primary Hospital: A Case of XYZ Hospital in Chengde, China

Shi Yangmengying

Master of Business Administration, Faculty of Management Science, Dhonburi Rajabhat University

Abstract

The research objectives were 1) to study the problems of human resource management at XYZ Hospital in Chengde, China and 2) to design the strategic human resource management of XYZ Hospital in Chengde, China. A mixed qualitative and quantitative approach was used in the design of this study. Interviews with experts were conducted to understand the past status of human resource management in the hospital and the experts' assumptions about the future direction of human resource management. Satisfaction surveys were utilized to comprehend employees' views and opinions on the past status of human resource management in the hospital, as well as to understand the composition of the departing employee group and the main reasons for resignation, and to analyze the past management problems. Furthermore, the researchers conducted document analysis to gather data that supported the research findings. SWOT analysis and the 5P model were used to design the strategic human resource management of XYZ Hospital. The research findings revealed that XYZ Hospital in Chengde, China, had key HR issues, including varying employee skills, high turnover rates with costly recruitment, low salaries, and a lack of effective performance management. In designing the strategic human resource management for XYZ Hospital in Chengde, China, several key areas were addressed. These included a people-oriented human resource philosophy, diverse policies to enhance recruitment, training, and development, leveraging healthcare reform policies, demand forecasting, and supply analysis, efforts to standardize personnel management processes, and a focus on transparency and rule implementation to improve efficiency and staff motivation.

Keywords: Strategi human resource management, Primary hospital, 5P Model

1. The Significance of the Problems

Human resource is the core resource and the core competitiveness of hospital, as it is the skilled workforce that is responsible for delivering quality healthcare services to patients (Budhwar, 2010; Kakemam et al., 2021). Hospitals rely on their employees to provide exceptional care and create a positive patient experience. According to Al-Sawai (2013), hospitals must recruit and retain competent staff to improve their overall performance and competitiveness in the healthcare industry.

The importance of human resource in hospitals can be further supported by a study conducted by Onyango & Wanyoike (2014), which found that hospitals that invested in employee development and

training programs saw a significant improvement in their overall performance and patient outcomes. This highlights the crucial role that skilled human resources play in the success of hospitals. Moreover, the value of human resource management (HRM) practices in hospitals has been widely acknowledged in the literature (Delaney & Huselid, 1996; Guest, 1997; Huselid, 1995; Greenfield et al., 2019; Mousa & Othman, 2020). Effective HRM practices, such as recruitment, selection, training, and development, have a significant impact on employee performance, job satisfaction, and organizational commitment (Delery & Doty, 1996; Cherif, 2020).

Guo Hongyan (2016) analyzed the reasons for the loss of human resources in primary hospitals, and Zhang Weihong (2018) described the significance of performance appraisal and current problems. Xun Shasha et al. (2022) proposed that primary hospitals were also gradually attaching importance to the construction of a human resource management system, but due to their own limitations, problems arose and solutions were proposed.

XYZ Hospital is a primary hospital, established in 1995, and is one of the important medical institutions in the area. Currently, the hospital has 100 beds and a total staff of more than 50, with medical staff accounting for more than 80 percent. With advanced equipment and strong technical force, the hospital has a number of departments and can provide comprehensive and professional medical services. These authors analyzed the current situation of human resource management in primary hospitals, and the exposed problems and their causes were used to provide a good basis for optimizing the human resource management system. It was of great significance to optimize human resource management, improve work quality and efficiency, and promote the effective play of management value.

The hospital still has some problems in human resource management. For example, hospitals have a single recruitment channel, unable to attract more outstanding talents; The allocation of human resources is not reasonable, some departments have surplus or shortage of personnel; Selection mechanism is not fair enough, there are certain personnel corruption problems. These problems lead to certain blind spots and deficiencies in human resource management in the hospital. Therefore, in order to further improve the level of human resources management in the hospital, hospital need to develop more scientific and reasonable human resources management strategies, strengthen the attraction, training and management of talents, improve the work enthusiasm and satisfaction of employees, and provide more powerful human resources guarantee for the development of XYZ hospital.

2. Objectives

2.1 To study the problems of human resource management at XYZ hospital in Chengde, China.

2.2 To design the strategic human resource management of XYZ hospital in Chengde, China.

3. Conceptual Framework

Designing strategic human resource management (SHRM) that aligns with the hospital's SWOT analysis, strategy, culture, and staff resignation is an essential factor in achieving success in the healthcare industry. In this regard, a conceptual framework can be developed SHRM as shown in Figure 1.

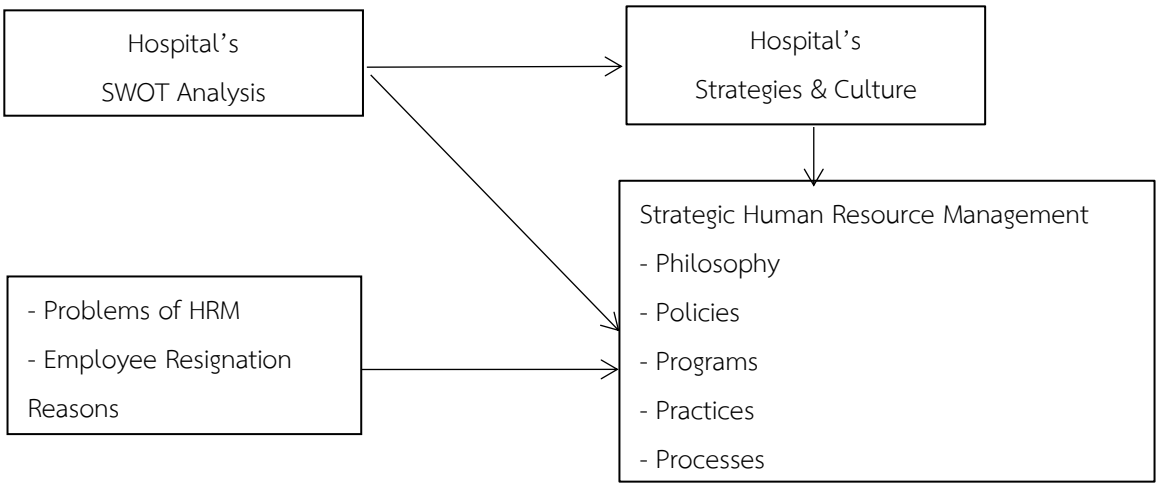

Figure1. Conceptual framework

4. Literature Review

4.1 Strategic management

Strategic management was the process of formulating, implementing, and evaluating an organization's long-term strategies and plans to achieve its objectives and gain a sustainable competitive advantage in its operating environment (David, 2015). It played an important role in enterprise management, helping enterprises seize market opportunities and improve competitiveness. Through the analysis of the external environment, internal resources, and capabilities, it determined the long-term development direction and objectives of the enterprise and formulated corresponding strategies and plans to realize expected performance and benefits.

Strategic management was an ongoing, iterative process designed to keep an organization as a whole appropriately matched to its environment (Samuel C. Certo, Strategic Management). Strategic management aligned the business with the management and marketing forces within the company. SWOT analysis facilitated corporate strategic planning, the development of strategic objectives for hospital development, and the establishment of a scientific and rational performance management system (Wang Dingyu, 2010). Meanwhile, RBV was a strategic management theory that focused on an organization's internal resources and capabilities as a primary source of sustainable competitive advantage. The theory suggested that an organization's resources and capabilities were unique and difficult to imitate, enabling the organization to achieve a competitive advantage over its competitors (Barney, 1991).

4.2 Concept of SHRM

Strategic human resource management (SHRM) can be defined as the proactive alignment of an organization's human capital with its overall strategic goals and objectives. It involves deliberate and integrated planning and management of an organization's human resources to gain a competitive advantage, enhance organizational performance, and achieve long-term business success (Schuler & Jackson, 1987). According to Boxall & Purcell (2011), SHRM involves the integration of HRM with the strategic goals of the organization. This integration includes adopting HR practices aligned with the organization's goals and developing HR policies that support goal achievement. SHRM entails a strategic approach encompassing human resource planning, talent management, and performance management designed to enhance organizational effectiveness and support the achievement of a competitive advantage.

The 5-P model of strategic human resource management comprises various HR activities with strategic significance. From this perspective, many activities within the five "Ps" (human resources philosophy, policies, programs, practices, and processes) can be strategic. Categorizing these activities as strategic depends on their systematic alignment with the business's strategic needs rather than whether they are short-term or long-term focused or directed at senior managers or managerial employees (Schuler, 1992). It is an indispensable aspect of enterprise management. In modern enterprise management, human resource management has become a core competitiveness factor for enterprises, necessitating attention to the importance of HRM and the formulation of corresponding management strategies and programs to realize long-term development goals.

In designing strategic human resource management, it is imperative to emphasize organizational strategy and organizational culture. Alignment between organizational strategy, culture, and SHRM is crucial for organizational performance. Therefore, SHRM should closely align with the organization's strategy and culture to ensure that HR policies and practices are effective and support the organization's goals. Additionally, addressing various HR issues, especially employee resignations, is vital. Several reasons prompt employees to resign from their jobs. Research indicates that the most common reasons include low job satisfaction, inadequate compensation and benefits, limited career development opportunities, poor working conditions, and conflicts with managers or colleagues (Chaudhary et al., 2020).

5. Methodology

5.1 Research Design

This study took a primary hospital as an example or case study. Qualitative approach was analyzed in-depth through document study and expert interviews, while quantitative data were collected from questionnaires. These were combined to conclude the problem of human resource management. The SWOT analysis was used as a framework to understand the situation of human resource management, and the 5P model was utilized to design strategic human resource management.

5.2 Population and Sample Size

A comprehensive survey was used to survey all 32 employees who left and all 53 employees who are currently working at XYZ Hospital, including doctors, nurses, administrators and other functionaries. The interviews involved the administrators of this hospital and three experienced and representative specialists were selected in order to obtain their perspectives and experiences.

5.3 Research Instruments

Questionnaires and expert interviews were used as research tools. The questionnaire on the reasons for leaving includes the employee structure of the departing employees, the reasons for leaving and the future plans of the employees. Employee satisfaction questionnaire includes the structural indicators of the active employees participating in the questionnaire survey; the index of employees' overall satisfaction with their own work; the index of salary, benefit level and fairness of performance plan; the expected indicators of industry and personal career development; and the identification indicators of the hospital's culture system and work environment. The expert interviews investigate the basic human resource situation of the hospital and the main factors affecting the development of resources.

5.4 Data Collection

The data collection methods in this paper included document study, expert interviews, and questionnaires. The documentary study method was convenient, fast, safe, and free. The interview method involved qualitative research, with a basic content outline guiding the interviews, and each session focused on the main task.

The interview questions covered topics related to HR management direction, HR issues, and various HR practices. For example, questions like, 'From your perspective, what were the problems in human resource management at XYZ hospital? How did XYZ hospital address employee training and development needs? Were there any specific programs in place? What did you expect for the future development of human resource management at XYZ hospital?' Interviews provided rich and detailed data, adhering to specific rules and collecting information through dialogues in a qualitative research method.

The questionnaire survey was a form of quantitative research that covered a wide range of user groups and yielded extensive user behavior and data. The questions were related to staff resignations and job satisfaction

5.5 Data Analysis

The data obtained from staff resignation surveys and job satisfaction questionnaires were analyzed using frequency distribution and percentages. Meanwhile, qualitative data were analyzed using content analysis. This analysis involved several steps, including data organization, screening, statistical analysis, and interpretation, aiming to understand the reasons for employee turnover and job satisfaction. The results of expert interviews were organized and analyzed using SWOT and 5 P analysis frameworks to

identify strengths, weaknesses, opportunities, and threats in human resource management. These findings informed the formulation of a strategic human resource management in alignment with the 5P model of SHRM.

6. Results

6.1 The problems of human resource management at XYZ hospital in Chengde, China.

Firstly, the professional skills and knowledge of employees vary, with some lacking practical experience and requiring further training and improvement.

Secondly, the staff turnover rate is high, and the associated costs of recruitment and staff turnover adversely affect the hospital's stable operation.

Additionally, the salary level for employees is relatively low, making it challenging to attract and retain high-quality talent.

Finally, there is a lack of an effective performance management mechanism, and employee performance assessments are somewhat subjective. This limitation places constraints on employee motivation and development.

6.2 SWOT analysis

There are some significant advantages in human resource management in XYZ Hospital. First of all, there are 27 employees under 30, more than half of the active employees, and the average age of the hospital's overall talents is moderate. The number of employees recruited in the past three years is relatively high, and the youth team under 35 years old in the hospital is still growing, indicating that the hospital's talents are full of vigor and vitality, thus providing talent guarantee for the rapid development of the hospital. The hospital's primary facility has lower human resource management costs due to its small size and relatively small number of employees.

> *"Our primary hospital has lower human resource management costs because of its small size and relatively small number of employees. In this case the hospital can have more money and energy to invest in healthcare. (Expert interview)"*

There are some disadvantageous factors. Firstly, it was learned from the interview results that the managers of the hospital admitted that the human resource managers of the hospital lacked professional knowledge and experience, which led to the inadequacy and irrationality in the recruitment, training and allocation of human resources. Secondly, in the statistics of the results of the survey of employees' satisfaction, it was found that the choice of general and dissatisfaction for the satisfaction of the remuneration reached 71.7%. In 2022, the average salary of public hospitals is 135,222 yuan, and the average salary of grass-roots hospitals is 71,060 yuan. Finally, the hospital uses paper files as the main record-keeping method and lacks an electronic file management system, which leads to organization, slow

searching, and loss and damage, resulting in inefficient management and difficulty in accurately obtaining and analyzing data and information on human resource management in a timely manner.

Opportunity analysis is an important part. Firstly, the rapid development of the healthcare industry provides opportunities for XYZ Hospital. Academician Zhong Nanshan said in the 4th Hongqiao International Economic Forum that the XYZ epidemic has led to a big shift in the whole society's concept of disease and health. Secondly, changes in the social environment also provide opportunities for XYZ Hospital. With the aging of the society and the decline of fertility rate, the service targets of hospitals are also changing, requiring more geriatric medical services and children's medical services.

Threat analysis is an important part of SWOT analysis. Firstly, the competition in the healthcare industry is getting more and more intense, and all the major hospitals are actively expanding their scale and improving their service quality and efficiency, which puts a lot of pressure on human resource management in XYZ Hospital. In addition to this, the human resource management of XYZ Hospital also faces high staff turnover: a total of 32 employees left the hospital from 2017 to January 2023, The turnover rate was 37.65 percent, and before that it had been below 20 percent every year. limited space for staff career development: the number of people who are generally satisfied and dissatisfied with their career development is 29, which accounts for 54.72% of the total sample.

6.3 Design the strategic human resource management of XYZ hospital in Chengde, China.

6.3.1 Human Resource Philosophy

Table 1. Statistical table of satisfaction survey result

Are you satisfied with your career development?	Satisfaction	21	39.62%
	Average	17	32.08%
	Dissatisfaction	15	28.30%
Satisfied with the professional title promotion mechanism?	Satisfaction	24	45.28%
	Average	10	18.87%
	Dissatisfaction	19	35.85%

From the table it is clear that more than half of the employees are not satisfied with the training and development system. XYZ Hospital's human resource training and development philosophy is people-oriented and treats human resources as an investment. It means that employees are regarded as assets of the organization, and emphasizes the importance of employee development and competence enhancement to the organization. Emphasis is placed on training and career development of employees to enhance job opportunities and improve their professional knowledge and job skills.

6.3.2 Human Resource Policies

Recruitment and Selection: The shortage of doctors and nurses has increased the workload and pressure on the existing medical and nursing staff. XYZ Hospital has formulated a recruitment plan to recruit medical, nursing, service,

technical and other professionals according to demand, and select suitable talents through interviews and examinations. Selection and hiring do not emphasize education over ability.

Employee development and promotion opportunities: training methods are single, resulting in poor results. Training methods need to include internal and external, online and offline training to improve the ability and quality of employees. Regularly evaluate and assess employees, and reward those who are excellent and provide promotion opportunities.

Two to three external trainings are organized by government agencies or parent hospitals each year, and employees can participate voluntarily. There are also online learning platforms and healthcare workers can choose the right time and place to study and take exams according to their own specific conditions. (Expert interview)"

Policies: Make full use of the healthcare reform policy to promote the improvement of medical technology, optimize the hospital operation process by introducing modern management concepts and information technology, and improve the efficiency and quality of service.

Policy support for the healthcare sector also provides opportunities for hospitals, such as promoting the development of primary healthcare services and improving the quality of healthcare services. (Swot analysis)"

6.3.3 Human Resource Programs

Demand forecast: The deepening of healthcare reform and the rising health consciousness of Chinese people will increase demand and provide business opportunities for the hospital. According to the demand forecast the number of medical staff to solve the problem of staff shortage and unreasonable distribution.

Supply analysis: Hospitals need to analyze the quantity, ability and quality of existing human resources, and understand factors such as the separation rate and turnover rate.

Primary hospitals need to balance demand forecasting and supply analysis to develop recruitment, training and incentive programs to meet the demand for medical services.

6.3.4 Human Resource Practices

Only a few employees in primary hospitals take initiative, while the others just need to work by the book, and their actions should be limited by practices. XYZ hospital administrators develop processes and systems for medical staff management, including personnel file management and attendance management to ensure that the management of medical staff is standardized and orderly.

"In practice, XYZ hospital administrators lacked expertise and experience. (Disadvantage analysis in swot analysis)"

6.3.5 Human Resource Processes

As a primary hospital, XYZ Hospital's personnel management process is not sufficiently transparent, and more than half of the staff are dissatisfied with the rules and regulations and their implementation, believing that it lacks humanization and makes it difficult to fully mobilize the work motivation of healthcare service personnel. In order to effectively improve the efficiency and quality of personnel management work, clear work objectives, strengthen personnel training and management, and fully familiarize and understand the personnel management process. The Personnel Section clarifies the importance of personnel management process reengineering and optimization, adopts WeChat, QQ group and other network intelligence tools for training and learning from time to time, and offline, under the premise of ensuring basic work, carries out necessary training to effectively help the staff to fully familiarize with and understand the personnel management process, and to enhance the efficiency and quality of personnel management work.

7. Discussion, Conclusion, and Suggestions

7.1 Discussion

7.1.1 Problems with human resource management:

Problems with human resource management at XYZ Hospital were evident on several fronts. Firstly, there was a notable lack of overall planning, which resulted in the uneven distribution of human resources. Over one-third of the employees expressed dissatisfaction with the degree of work matching (Zeytinoglu & Denton, 2006). This misalignment can hinder productivity and employee satisfaction. Additionally, the hospital's human resource management practices lacked scientific and systematic approaches. Decision-making power was concentrated among a select few, limiting autonomy among the majority of staff and undermining motivation and development opportunities (O'Donoghue & van der Werff, 2022).

Furthermore, the hospital's human resource management exhibited a lack of innovation. It heavily relied on traditional offline training methods that contributed to employee dissatisfaction (Karim, 2019). This issue can hinder skill development and hinder the organization's ability to adapt to evolving healthcare practices. Transparency and fairness were also major concerns in the hospital's human resource management practices. Rules and standards were often unclear, leading to dissatisfaction among more than half of the employees (Al-Tarawneh, 2020). This lack of clarity discourages talented individuals from staying at the hospital and can contribute to high turnover rates.

Lastly, professionalism was a critical issue in human resource management. There was a shortage of human resource managers, and the single organizational structure led to inadequate and inefficient management (Racko et al, 2019). This can result in suboptimal resource allocation and ineffective utilization of the hospital's workforce.

7.1.2 Design the strategic human resource management strategy of the hospital:

Establish scientific management concepts, classify management and focus on humanized management. Pay attention to the career development of the workers, formulate career development planning and training programs, Strategic human resource management, as a systematic management activity, has the following working mechanism: continuously improve the ability of employees, pay attention to career development, and give full play to their potential (Hong Jiandi 2020). Establish scientific incentive mechanism, adopt performance appraisal and salary differentiation management. A systematic and global performance appraisal and compensation system that can improve business performance(Wang Dingyu, 2010). Strengthen the construction of human resource management informationization and improve management efficiency. Formulate personalized management plans according to the different character and characteristics of employees. Improve the organizational structure and optimize the job setting and duty division.

7.2 Conclusion

7.2.1 Problems of human resource management XYZ hospital in Chengde, China.

Problems with human resource management at XYZ Hospital included a lack of overall planning leading to uneven resource distribution, limited decision-making power, outdated training methods, transparency and fairness issues, and a shortage of professional HR managers, all contributing to dissatisfaction among employees and talent drain.

7.2.2 Design the strategic human resource management of XYZ hospital in Chengde, China.

The strategic human resource management plan for XYZ Hospital in Chengde, China, encompasses a human resource philosophy where the hospital adopts a people-oriented approach, viewing employees as valuable assets and emphasizing their development and competence enhancement. Human resource policies address the shortage of medical staff by implementing recruitment plans to hire professionals based on demand. Training methods are diversified to improve employee abilities, and performance evaluations are conducted with rewards for excellence.

Regarding human resource programs, healthcare reform and increased health consciousness are driving demand, requiring the hospital to forecast the number of medical staff needed. Supply analysis considers the quantity, ability, and quality of existing human resources.

In the realm of human resource practices, the hospital aims to standardize medical staff management through processes and systems, addressing issues such as a lack of initiative among employees. This necessitates support from human resource processes, emphasizing transparency. Staff satisfaction with rules and regulations is also a concern, prompting efforts to enhance personnel management through clear objectives, training, and the use of digital tools. These strategies aim to optimize human resource management and align it with the hospital's strategic goals in the context of the changing healthcare landscape.

7.3 Suggestions

7.3.1 Practical recommendation

First of all, for the problem of human resources recruitment, it is recommended to strengthen the cooperation with universities, broaden the recruitment channels and increase the diversity of recruitment channels in order to attract more excellent talents. Secondly, for the human resources training problem, a perfect training system should be established to strengthen the development of career development planning and training programs for employees to improve their professional skills and management capabilities in order to improve the overall competitiveness of the hospital. Thirdly, for the human resource allocation problem, a scientific human resource allocation system should be established to carry out reasonable job adjustment and promotion according to the ability and performance of the staff, and to improve the career development prospect and incentive mechanism of the staff, so as to stimulate the staff's work enthusiasm and creativity. In the end, for the issue of human resources remuneration, a fair, reasonable and transparent remuneration system should be established, and differentiated remuneration settings should be carried out according to the ability and performance of the employees, so as to improve the work motivation and enthusiasm of the employees, and at the same time, the remuneration level should be reasonably adjusted according to the market conditions and the economic situation, in order to ensure that the remuneration package of the employees is in line with the market.

7.3.2 Future research recommendation

In terms of strategic management of human resources in primary hospitals, this study puts forward a series of feasible countermeasures and suggestions, but these countermeasures and suggestions are only a starting point, and further in-depth research and practice are needed to verify their feasibility and effectiveness.

Firstly, in terms of establishing scientific human resource management concepts, it is necessary to further study how the concepts of classification management and change management can be carried through the management of the whole hospital in order to form a scientific and reasonable management system.

Secondly, in terms of establishing a scientific incentive mechanism, it is necessary to further study how to integrate the performance appraisal system and remuneration system throughout the management of the entire hospital in order to form an effective incentive mechanism.

Thirdly, in strengthening the construction of human resource management informatization, it is necessary to further study how to establish an effective informatization platform and data management system in order to improve the efficiency and precision of human resource management.

In the end, in terms of formulating different management plans according to people, it is necessary to further study how to formulate personalized management plans according to the characteristics and needs of different employees in order to improve their work motivation and satisfaction.

In conclusion, the strategic management of human resources in primary hospitals is a complex and important issue, which requires us to constantly deepen my research and practice in order to promote the sustainable development of primary hospitals in China.

References.

Al-Sawai, A. (2013). Leadership of healthcare professionals: where do we stand? *Oman Medical Journal, 28*(4), 285–287. https://doi.org/10.5001/omj.2013.79

Al-Tarawneh, K. I. (2020). Business ethics in human resources management practices and its impact on the organizational performance. *Verslas: teorija ir praktika, 21*(1), 402-411.

Barney, J. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. *Journal of Management, 17*(1), 99–120.

Boxall, P., & Purcell, J. (2011). *Strategy and human resource management*. Palgrave Macmillan.

Budhwar, P. (2010). Evaluating levels of strategic integration and devolvement of human resource management in India. *Journal of World Business, 45*(2), 168–179.

Chaudhary, R., Sareen, S., & Singh, S. (2020). Employee turnover: Causes, consequences, and retention strategies. *Indian Journal of Positive Psychology, 11*(2), 186-194.

Cherif, F. (2020). The role of human resource management practices and employee job satisfaction in predicting organizational commitment in Saudi Arabian banking sector. *International Journal of Sociology and Social Policy, 40*(7/8), 529-541.

David, F. R. (2015). *Strategic management: A competitive advantage approach, concepts, and Cases*. Edisi ke-15.

Delaney, J. T., & Doty, D. H. (1996). Modes of theorizing in strategic human resource management: tests of universalistic, contingency, and configurational performance predictions. *Academy of management Journal, 39*(4), 802–835.

Delaney, J. T., & Huselid, M. A. (1996). The impact of human resource management practices on perceptions of organizational performance. *Academy of management Journal, 39*(4), 949–969.

Greenfield, D., Lawrence, S. A., Kellner, A., Townsend, K., & Wilkinson, A. (2019). Health service accreditation stimulating change in clinical care and human resource management processes: A study of 311 Australian hospitals. *Health Policy, 123*(7), 661-665.

Guest, D. E. (1997). Human resource management and performance: A review and research agenda. *The International Journal of Human Resource Management, 8*(3), 263–276, DOI: 10.1080/095851997341630.

Guo, H. Y. (2016). Discussion on the management of human resources in primary hospitals. *China Collective Economy, 16*, 109-110.

Huselid, M. A. (1995). The impact of human resource management practices on turnover, productivity, and corporate financial performance. *Academy of management Journal, 38*(3), 635–672.

Kakemam, E., Janati, A., Mohaghegh, B., Gholizadeh, M., & Liang, Z. (2021). Developing competent public hospital managers: A qualitative study from Iran. *International Journal of Workplace Health Management, 14*(2), 149-163.

Karim, M. M., Choudhury, M. M., & Latif, W. B. (2019). The impact of training and development on employees' performance: an analysis of quantitative data. *Noble International Journal of Business and Management Research, 3*(2), 25-33.

Mousa, S. K., & Othman, M. (2020). The impact of green human resource management practices on sustainable performance in healthcare organisations: A conceptual framework. *Journal of Cleaner Production, 243*, 118595. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.118595

O'Donoghue, D., & van der Werff, L. (2022). Empowering leadership: balancing self-determination and accountability for motivation. *Personnel Review, 51*(4), 1205-1220.

Onyango, J. W., & Wanyoike, D. M. (2014). Effects of training on employee performance: A survey of health workers in Siaya County, Kenya. *European Journal of Material Sciences, 1*(1), 11–15.

Racko, G., Oborn, E., & Barrett, M. (2019). Developing collaborative professionalism: an investigation of status differentiation in academic organizations in knowledge transfer partnerships. *The International Journal of Human Resource Management, 30*(3), 457-478.

Samuel C. C. (1988). *Strategic Management*. New York: Random House.

Schuler, R. S. (1992). Strategic human resources management: Linking the people with the strategic needs of the business. *Organizational dynamics, 21*(1), 18- 32.

Schuler, R. S., & Jackson, S. E. (1987). Linking competitive strategies with human resource management practices. *Academy of Management Executive, 1*(3), 207-219.

Wang, D. Y. (2010). Performance management based on strategic objectives: Performance management practice of a hospital in the Three Gorges Reservoir Area. *Modern Economic Information, 15*, 83-85.

Xun, S. S., Liu, X., Jiang, X. C., Wang, L. (2022). Current situation and Countermeasures of human Resource Management in primary hospitals. *Journal of Jining Medical College, 04*, 298-300.

Zhang, W. H. (2018). Discussion on the application of performance appraisal in human resource management of grassroots hospitals. *Modern Marketing (next issue), 12*, 188.

Zeytinoglu, I. U., & Denton, M. (2006). *Satisfied workers, retained workers: Effects of work and work environment on homecare workers' job satisfaction, stress, physical health, and retention* (p. 117). Ottawa: Research Institute for Quantitative Studies in Economics and Population, McMaster University.

The Needs Assessment for Information Technology and Communication Management for Basic Education Schools under Roi Et Primary Educational Service Area Office

Wilert Chaimee [1] Thanyaporn Nualsing [2] Wichit Kammantakhun[3] and Hatai Noisombut [4]

[1] Educational Administration Program, Faculty of Education, Roi Et Rajabhat University

[2 3 4] Educational Administration Program, Faculty of Education, Roi Et Rajabhat University

Abstract

This research aimed to investigate and assess the needs for Information Technology and communication management for basic education schools under Roi Et primary educational service area office. The research methodology applied the quantitative research design. The samples were 368 administrators, teachers responsible for information and communication, and other subject-teachers at the primary schools. The instruments used for data collection were a questionnaire to investigate the needs for Information Technology and communication management for basic education schools with reliability at 0.897 and the assessment form. The statistics used for data analysis were mean, standard deviation and the needs index. The research found that the needs for Information Technology and communication management for basic education schools under Roi Et primary educational service area in descending order as follows: strategies for the use of technology and communication to improve the learning quality of students, strategies for using technology and communication to develop management and provide educational services, strategies for the development of technology and communication infrastructure for education, strategies for the development of efficient management of technology and communication systems, strategies for information technology and communication services for learning, and strategies for personnel development in technology and communication respectively.

Keywords: The needs assessment, Information technology and communication management, Basic education schools

1. Significance of the problem

Changes in the global society under globalization affect Thai society. The changes were both opportunities and constraints for the development of the country. The drain of people, capital, knowledge, and technology encourage rapid change in all areas without limitations and these changes have connected around the world (Office of the Education Council Secretariat. 2011). The obvious changes are widespread competitions in all social systems. This is due to the international competitions as the starting point. When the overall picture of changes is in the world society, we are certainly inevitable these situations. The more encouragements from Thai government determine to make Thailand step into competition systems of the

world society, the more constantly active, changing and developing of Thai society (Paitoon Sinlarat. 2010).

Information and Communication Technology (ICT) has played an important role in the development of the country's capabilities and in today's global society. It is an important mechanism for changing people's way of life. It affects development in all areas including economy, society, environment, and education. Educational institutions cannot avoid using technology in teaching and learning. Instead, they must be aware of how to use it. This will promote learning and promote the information society and learning society. This leads to the national needs of human resource development. In the future, technology and communication will be very important and valuable to education system. The proper use of technology is expanding the scope of learning widely. In addition, it is also the combination of various types and elements of educational process including teachers, students, materials, buildings, premises, time, and budget. This makes it able to meet the needs of effective teaching and learning management (Office of the Secretary-General of the National Information Technology Commission, 2002).

Information and communication technology (ICT) combines two technologies: Information and Technology (IT) and Communication Technology (CT) into ICT. Information technology is computer media, software, and devices used. It works for data storage, information search, information presentation, networking, and various technologies. Communication technology is a technology used to communicate, store, create, display, share or exchange information by electronic methods. From such definitions, ICT included technologies such as radio, television, video, DVD, wireless and mobile phones, satellite systems, hardware, software, computer systems and networks. Including equipment and services related to these technologies, such as video conferencing, e-mails, blogs, cameras, video footage, robots, etc. (Buppachart Thalikorn. 2009: 32)

However, the development of information and communication technology in Thailand is still at a moderate level compared to the Asian region (Patcharapon Thammasaeng, Phadungchai Pupat, and Sawas Petchaboon, 2016). One of the reasons may be because government agencies lack of personnel or staff who have knowledges and abilities to apply information and communication technology to increase operational efficiency. As a result of the survey and evaluate the use of information and communication technology or ICT in the education system of SEAMEO member, it found that Thailand was in the second group of countries. This means the status of information and communication technology development for the most was in the infusing stage in almost all dimensions. However, there was a development gap between urban and rural areas. That lead to some dimensions of development in the application stage (Applying) or may be in the initial stage (Emerging) only. For example, developments in Indonesia's teaching and learning pedagogies range from emerging levels in provinces far from prosperity to infusing in more prosperous provinces. In Vietnam, ranging from applying levels to transforming stages. In addition, Thailand and Vietnam have developed more information and communication technology for education than Indonesia and Philippines. (Office of the Permanent Secretary, Ministry of Education. 2011: 3-5)

Therefore, the current study showed that information and communication technology play a very important role. It is increasing opportunities for students to choose educational approaches and provides an opportunity for students to find their own methods more easily and conveniently. As Brown, and Moberg (1997) said, technology focuses more on education and personalization. Proper adoption of technology is a broad expansion of the scope of learning. It's a combination of all educational elements. In addition, personnel must be developed to have knowledge, capabilities in information and communication technology. Otherwise, it will hinder the development of other matters which corresponds to Policy on Information Technology Development for Communication of Ministry of Education. The study promoted the use of information and communication technology to enhance learning efficiency, with a strategy to improve the availability of information and communication technology to educational institutions for learning and management. (Office of the Basic Education Commission. 2010: 26)

The above importance and problems of information and communication technology above, the researcher interested in the development of information and communication technology. Therefore, the researcher formulated a research title "The Needs Assessment for Information Technology and Communication Management for Basic Education Schools under Roi Et Primary Educational Service Area Office". The results of this research could be a framework for improving educational management. Schools were able to apply information and communication technology to achieve the goals of education reform.

2. Research objectives

To evaluate the needs for Information Technology and communication management for basic education schools under Roi Et primary educational service area office.

3. Literature review

Information Technology

Kidanan Malithong (2005: 12) said that information technology (IT) is a collaboration between hardware (Hardware) and software (Software) in the processing, storing, accessing, retrieving, presenting and disseminating information with electronic devices for computers with very high performance, able to work in addition to process and store simple data as a medium for creating 3D images, film editing, mixing, sound, and as a medium for importing. presenting information in various forms.

Chadaporn Sanguankaew (2006: 18) defined information technology as a combination of information technology that covers various communication systems into the computer system database and information management software as well as a large number of telecommunication networks that are interconnected and shared.

Anop Thananchana (2007: 9) defined information technology as a technology for information processing which covers the transmission, conversion, storage, processing and research of information.

Shanoun Uttho (2010:12) said that information technology refers to the application of computer technology. Telecommunications technology combines information processing processes from the acquisition, analysis, processing, storage, retrieval, exchange, and dissemination of information electronically, which may be in pictures, sounds, texts, or images.

Natnicha Tuenjai et al. (2010: 2) gave the definition of information technology that equipment or tools related to the collection of data. preserve and distribute information, including hardware, software, databases, and telecommunications.

Chinakorn Kaewraksa (2012: 14) gave the definition of information technology that means the use of technology which consists of computer technology and telecommunications technology, which are essential as necessary to the operation process Information operations include acquiring, analyzing, processing, managing, storing, retrieving, exchanging. and disseminate information as well electronic system to increase efficiency in terms of accuracy, accuracy, and speed of use.

Information Technology Management in Schools

Jiraporn Noosawat, (2011: 95) proposed a technology development strategy information and communication. This strategy is a guideline for information management in educational institutions at each level.

1. Schools use strategies for establishing permanent networks within the school for the administration of teachers and students by allocating enough computers for servers and clients in schools; along with creating and developing software for personnel management and learning activities in schools.

2. Set up an information and communication technology system by adopting the first strategy as a base for student registration. Measurement and evaluation, reporting, along with organizing E-books, E-library, E-learning, and school Website.

3. Strategies for developing teachers and students to be able to use the management system in item two by developing teachers to have skills in using and creating based on the aforementioned strategies, school administrators can apply best practice techniques to the use of information and communication technology (ICT) in schools.

Natsaporn Nilarun (2010: 37) proposed a method of using information technology in school of personnel development by focusing on developing teachers' skills to be able to access and use information technology for important in teaching and learning management by using an overview of the development of training models, teachers to be able to use information technology to develop teaching and learning effectively must take into account.

The four main components are:

1. Information technology infrastructure includes computer hardware, software, and peripheral equipment, computer networks, internet, portable technology devices such as graphing calculators. experimental storage device.

2. Policy on the use of information technology for education stipulate by the national information technology policy up to the school level as well as the curriculum standard framework that facilitates the use of information technology in curriculum-based teaching and learning.

3. Development of training for teachers from the basic to the advanced level in the application of information technology in the curriculum.

4. Personnel involved in teacher development training from teachers, educators, administrators, educators, school administrators' education, supervision or even the private sector that supports it. It is necessary to It has also been developed as appropriate for duties and responsibilities to develop and train teachers to use information technology appropriately.

Need Analysis

Need analysis is the procedure used to collect information about learners' needs (Richards, 2001). Needs analysis is the pertinent approach in planning the educational programs (Stufflebeam et al, 1985 in Richards, 2001). For Brown (1995), needs analysis refers to the activities involved in gathering information that will serve as the basis for developing a curriculum that will meet the learning needs of a particular group of students. There are four categories of people may become involved in a needs analysis: the target group, the audience, the needs analysts, and the resource group. According to Brown (1995), many of the needs that are initially perceived as important may not turn out to be so. As a result, Brown (1995) suggests that the needs analyst should narrow the scope of the investigation base on the three dichotomies proposed as follow: Firstly, situation needs versus language needs, situation needs concerns in the human aspects while the language needs is information about the target linguistic behavior that learners must primarily acquire. Secondly, objective versus subjective needs, objectives needs are those needs determined by observable data gathered about the situation, the learners, the language should be required by the learners, while the subjective needs is the wants, desire, and expectations (Brindley, 1984 in Brown, 1995). Thirdly, linguistic content versus learning processes. Linguistic content position tends to favor needs analyzed objectively from a language needs perspective and spelled out the linguistic terms; phoneme, morpheme, discourse markers while the learning processes position leans toward needs specified from a situation needs in the affective domain such as motivation and self-esteem. In addition, the kinds of needs are also separated by Hutchinson and Waters (1989) into two categories: the target needs and learning needs. Target needs are the learner needs to do in the target situation while the learning needs are what the learner to do to learn. They divided the target situation into three terms; necessities, lacks and wants.

Necessity is the type of needs determined by the demands of the target situations; what the leaner must know to function effectively in the target situation. Lacks is the gap between the target proficiency and the leaners existing proficiency. Wants is also called the needs of the learner from the learners' point of view.

Needs Analysis Procedure

Due to the incomplete and partial of the source of information, a triangular approach is desirable (Richards, 2001). Triangular approach is collecting information from the two or more sources. While the procedure for collecting information during a needs analysis can conducted as follows; 1) questionnaire, 2) interviews, 3) observation, 4) analysis of available information and 5) case study. Brown (1995) sees that the questionnaire, interviews, and observation as an instrument while case study is a procedure.

Firstly, Questionnaires are the most common instruments used in analyzing needs analysis. They are relatively easy to prepare, they can be used in a huge number of subjects and the result is easy to analyze. They also can be used to elicit the information about different issues. Secondly, interviews. Interviews allow for the deeper exploration of issues rather than questionnaire. They take a longer to conduct and only feasible for smaller groups. Thirdly, observation is conducted to see the learners' behavior in a target situation. Fourthly, an analysis of available information is normally the first step in a needs analysis because there are very few problems in language teaching that have not been written about or analyzed. Fifthly, with a case study, a single student or a selected group of students is followed through a relevant work or educational experience to determine the characteristics of that situation. It provides very rich information that may complement information obtained from other sources.

Related research

Patcharapon Thammasaeng, Phadungchai Pupat, and Sawas Petchaboon. (2016). Studied title Needs Assessment of Information and Communication Technology Literacy (ICT Literacy) of Students in Secondary Educational Service Area. The objectives of this research were (1) to study authentic situations of Information Communication Technology literacy of students in secondary educational service area (2) to compare situations of ICT literacy of students in secondary educational service area, divided in each level (3) to examine needs assessment of ICT literacy of students in secondary educational service area (4) to priorities needs assessment of ICT literacy of students in secondary educational service area. The sample consisted of 340 ICT teachers, teaching in Grade 7 to 9 from schools in secondary educational service area in 2015. The sampling group was drawn from 2,343 ICT teachers by using multi-stage sampling technique. Data were collected by using questionnaire, to collect data of expected and authentic situations of students understanding about ICT. The questionnaires include 76 questions from 7 components in which the questionnaires were approved content validity from experts at level of 0.98 and 0.99, respectively. The statistics were used to analyze the data as follows: mean (M), standard deviation (SD), one-way ANOVA, Matrix analysis, priority needs index modified (PNI modified). The study revealed that (1) authentic situation of ICT literacy of students in secondary educational service area was found at "Moderate" level (2) authentic

situation of ICT literacy of students in secondary educational service area, divided in levels was found "No different" (3) authentic situation of needs assessment in 7 aspects (Define, Access, Manage, Evaluate, Integrate, Create and Communicate) fell in the third quadrant, in which means "Needs to be improved" (4) priorities needs assessment from the most necessary to the least was found as follows: Manage, Evaluate, Create, Define, Access, Integrate and Communicate, respectively.

Phacharat Tumkham studied and researched information management in basic educational institutions under the Ubon Ratchathani Primary Educational Service Area Office, Area 4. The results of the research found that: 1. Conditions and problems of information management in basic educational institutions. under the jurisdiction of the Educational Service Area Office Ubon Ratchathani Primary Education Area 4 is as follows: 1.1 Information management condition Overall average and each aspect was at a high level. 1.2 Information management problems. It was found that information management in educational institutions in terms of planning still lack participation in setting goals of those involved. The development of educational institution curricula still lacks continuity and lacks connection in setting common goals of each department. Operational aspects are still lacking. Systematic supervision and lack of evaluation of its effectiveness overall supervision inspection Follow up and evaluate Lack of overall results and the preparation of the assessments is overlapping. A report has been prepared on the development of educational quality. The importance of reporting and publicizing educational institutions is greater than the use of information that Can be analyzed and synthesized for use in improving and developing education. (Phacharat Tumkham. 2016)

Wilaiporn Pithaksa studied information technology management models in educational institutions. Under the jurisdiction of the Secondary Educational Service Area Office, Area 6. The results of the research found that 1) administrative conditions and problems manage information technology in educational institutions under the Secondary Educational Service Area Office, Area 6, overall, the conditions of information technology management There was practice at a high level and there were problems at a high level. (Wilaiporn Pithaksa. 2016).

Thitaree Wilailert has studied and researched Information technology management model and Dream School Communication Kalasin Province. The result of the research was the current state of ICT management of the dream school; Kalasin Province had 2 areas of practice at a high level, 2 areas of practice at a moderate level, and all aspects of ICT management problems at a high level. As for the need for ICT management, it found that teachers should be trained to have a lot of ICT knowledge and competence that could be applied in practice, organize ICT teachers, and provide sufficient budget. (Thitaree Wilailert. 2011)

Phenvara Chuprawat has studied and researched development of information technology management strategies and communication for education in schools under the Office of Educational Service Areas It was found that the current condition and problems of ICT management and strategy consisted of 4 aspects: 1) Personnel: lack of personnel and lack of continuous development; 2) Equipment and

technology system: lack of equipment and Internet network system is important. 3) The administrative system is the ICT policy from the Ministry of Education. Lack of involvement of stakeholders 4) Executives: Executives give importance to ICT use but lack continuous ICT skills development. (Phenvara Chuprawat. 2010)

4. Research methodology

The assessment of the needs for Information Technology and communication management for basic education schools under Roi Et primary educational service area office to prioritize essential needs by improving the needs index. The procedures as follows:

1. The researcher applied a questionnaire about current and desirable situations of Information Technology and communication management for basic education schools under Roi Et primary educational service area office.

2. Data collection by integrating the paper questionnaire and the electronic questionnaire.

3. The reliability was calculated by measuring internal consistency in term of Cronbach's alpha method found that the reliabilities of Cronbach's alpha coefficient.

4. Populations were 9,064 school administrators and teachers under Roi Et primary educational service area office.

5. Samples were 368 administrators, teachers responsible for information and communication, and other subject-teachers at the primary schools. The sample size was determined by using the Krejcie and Morgan table. The samples were randomized using Multi-stage Random Sampling method.

6. Synthesizing the Priority Needs Index Modification to prioritize the needs of Information Technology and communication management for basic education schools under Roi Et primary educational service area office.

7. Analyzed for Priority Needs Index Modified ($PNI_{Modified}$) High $PNI_{Modified\ means}$ weaknesses or threats of the needs assessment for learning management to promote creative thinking of primary school students, Thailand. (Wongwanit, Suwimon, 2002: 275).

8. Statistics used for data analyze were frequency, percentage, average, standard deviation, and Priority Needs Index Modified ($PNI_{Modified}$).

5. Research results

The needs for Information Technology and communication management for basic education schools under Roi Et primary educational service area office.

The results of needs assessment for Information Technology and communication management for basic education schools under Roi Et primary educational service area office in descending order as showed in table 1:

Table 1 the needs assessment for Information Technology and communication management for basic education schools under Roi Et primary educational service area office

Component	Strategies	I	D	PNI $_{modified}$	Order
1	Strategies for the development of efficient management of technology and communication systems.	4.63	3.39	0.37	4
2	Strategies for personnel development in technology and communication.	4.75	3.75	0.27	6
3	Strategies for the use of technology and communication to improve the learning quality of students.	4.58	3.06	0.50	1
4	Strategies for the development of technology and communication infrastructure for education.	4.48	3.24	0.38	3
5	Strategies for using technology and communication to develop management and provide educational services.	4.84	3.41	0.42	2
6	Strategies for information technology and communication services for learning.	4.64	3.41	0.36	5

From table 1 found that the results of Modified Priority Needs Index (PNI $_{modified}$) of Information Technology and communication management for basic education schools under Roi Et primary educational service area office in descending order that 1) Strategies for the use of technology and communication to improve the learning quality of students. (PNI$_{modified}$ was 0.50), 2) Strategies for using technology and communication to develop management and provide educational services (PNI$_{modified}$ = 0.42), 3) Strategies for the development of technology and communication infrastructure for education. (PNI$_{modified}$ = 0.38), 4) Strategies for the development of efficient management of technology and communication systems (PNI$_{modified}$ = 0.37), 5) Strategies for information technology and communication services for learning (PNI$_{modified}$ = 0.36), and 6) Strategies for personnel development in technology and communication (PNI$_{modified}$ = 0.27) respectively.

6. Conclusion and Discussion

The results of the research entitle the needs assessment for Information Technology and Communication Management for Basic Education Schools under Roi Et Primary Educational Service Area Office can be concluded as follows.

The needs for the Information Technology and communication management for basic education schools under Roi Et primary educational service area office in descending order as follows:

1. Strategies for the use of technology and communication to improve the learning quality of students.

2. Strategies for using technology and communication to develop management and provide educational services.

3. Strategies for the development of technology and communication infrastructure for education.

4. Strategies for the development of efficient management of technology and communication systems.

5. Strategies for information technology and communication services for learning.

6. Strategies for personnel development in technology and communication.

The results of the research entitle the needs assessment for Information Technology and Communication Management for basic education schools under Roi Et primary educational service area office can be discussed as follows.

A study of the needs assessment for Information Technology and communication management for Basic Education Schools under Roi Et Primary Educational Service Area Office, from the necessary needs index (PNI Modified), it was found that school administrators and teachers have a needs for the development of management of information and communication technology for basic education institutions under the Roi Et primary educational service area office in descending order from the highest needs to the lowest needs. It consists of 1) strategies for the use of technology and communication to improve the learning quality of students, 2) strategies for using technology and communication to develop management and provide educational services, 3) strategies for the development of technology and communication infrastructure for education, 4) strategies for the development of efficient management of technology and communication systems, 5) strategies for information technology and communication services for learning, and 6) strategies for personnel development in technology and communication.

This may be because this era is regarded as the era of knowledge-based society and economy. It will lead to success and prosperity. As for education administration, it is also necessary to change the approach and develop in various areas, especially the development of information and communication technology, which is very important in the time when knowledge has become It has great power and influence on individual, national, regional, and global development. Therefore, the current education management Information and communication technology has a role and is very important. It increases the opportunity to choose an educational approach for students. It also opens opportunities for students to find their own methods more easily and conveniently. As Brown and Moberg (1997: 34-36) said that technology focuses more on education towards personalization. Proper adoption of technology extends the scope of learning. It is a combination of all educational elements. In addition, there must be personnel development to have knowledge and ability in information and communication technology. Otherwise, it will hinder further development in other matters. This is in line with the Ministry of Education's information

technology development policy that promotes the use of information and communication technology to increase learning efficiency. There is a strategy to develop the readiness of information and communication technology for educational institutions for learning. and education management.

In line with the National Education Act (No. 3), 2010, Section 9, Technology for Education, Section 63-69, with the essence of information technology, that is, the state must promote the production and development of textbooks, textbooks, books. academic and technology development for education to develop human resources both producers and users of educational technology. To have the knowledge and skills in production, including the use of appropriate technology. There is quality and efficiency in the development of the ability to use that technology. Learners have the right to develop their ability to use technology for education as soon as possible. To have sufficient knowledge and skills to use technology for education in the pursuit of knowledge. on their own continuously throughout life (Office of the National Education Commission, 2010: 37-38).

7. Suggestions

From the results of this research, the researcher has the following suggestions

1. Suggestions to apply in the field. The use the strategy for managing in information technology and communication for educational of basic school education under Roi-Et primary educational service area office should be promoted to be a pilot school to manage education in educational institutions with higher efficiency through information and communication technology system.

2. Suggestions to apply in the future research

2.1 There should be a model of management of information and communication technology for basic schools to get a model that suitable the context of each school

2.2 Create a strategic implementation manual for the management of information and communication technology. This is to make the strategy more effective.

8. References

Brown, Warren B., and Moberg, Denis J. (1997). *Organizational Theory and Management: A Macro Approach.* New York: John Wiley & Sons.

Buppachart Thalikorn. (2009). *Application of information technology in teaching and learning. (2nd edition).* Bangkok: Bureau of Technology for Teaching, Office of the Basic Education Commission. (In Thai)

Ministry of Education. (2014). *Information and Communication Technology Master Plan for Education of Ministry of Education 2011 - 2013.* Bangkok: Office of the Permanent Secretary, Ministry of Education. (In Thai)

Office of the Basic Education Commission. (2010). *National Education Act B.E.2542 (1999) and Amendments (Third National Education Act B.E. 2553 (2010).* Bangkok: *The Office of the Prime Minister.* Teacher's Council of Trade Organization. (In Thai).

Office of the National Education Commission. (2010). *Policy and practical summaries and recommendations from the results of the second round of external quality assessment (B.E.2549-2553) (2006-2010) of educational institutions under Office of the Basic Education Commission***.** Bangkok: Agricultural Cooperative Printing Demonstrations of Thai Co., Ltd. (In Thai).

Office of the Permanent Secretary, Ministry of Education. (2011). *Education reform proposals in the second decade (B.E.2552 –2561)* ***(2009-2018)****.* Bangkok: Prikwarn Graphic Co., LTD. (In Thai).

Office of the Permanent Secretary, Ministry of Education. (2011). *Education Development Plan of Ministry of Education, Eleventh Edition, 2012-2016.* (Online) Retrieved from www.thailibrary.in.th (Accessed when 5 October 2017) (in Thai)

Chadaporn Sanguankaew. (2006). *Information and communication technology management of the model school.* Developing the use of ICT for learning. Master of Education Thesis in Educational Administration Chandrakasem Rajabhat University, Bangkok.

Jiraporn Nusawad. (2011). Experimental model of integrated teaching and learning through the web-based expansion theory concept. *Journal of Keeping Up with the World of Science 11*(1), 95-111.

Natsaporn Nilarun. (2010). *The development of knowledge management system for of the Office of Education Area*. Bangkok: Office of Academic Resources, Chulalongkorn University.

Pacharat Tumkham. 2016. **Information Management in Basic Education Institutions under the district office Ubon Ratchathani Primary Education Area, Area 4**. Theses of Masteral degree. Educational Administration, Ubon Ratchathani Rajabhat University.

Paitoon Sinlarat. (2010). *Creative and Productivity Leader: A new paradigm and a new leader in education.* Bangkok: Printing House of Chulalongkorn University. (In Thai).

Penwara Chuprawat. (2010). **Development of Information and Communication Technology Management Strategy For education in schools under the Bangkok Educational Service Area Office.** Ph.D. Thesis. Education Administration, Department of Policy Educational Management and Leadership, Faculty of Education, Chulalongkorn University.

The Office of the Secretary-General of the National Information Technology Commission. (2002). *Status and availability reports Information and communication technology for education of primary schools across the country.* Bangkok: Teacher's Council of Trade Organization. (In Thai).

The Office of the Secretary of the National Information Technology Commission. (2002). *National Education Act B.E.2542 (1999) and Amendments (Second National Education Act B.E. 2553 (2010).* Bangkok: Teacher's Council of Trade Organization. (In Thai).

Thitaree Wilailert. 2011. **Information and communication technology management model dream school Kalasin Province**. Ph.D. Thesis: Educational Administration Program. Rajabhat Maha Sarakham University.

Wilaiporn Pithaksa. 2016. **Information Technology Management Model in Educational Institutions Under the jurisdiction of the Secondary Educational Service Area Office, Area 6**. Ph.D. Thesis. Department of Educational Administration, North Bangkok University.

Wongwanit Suwimon. (2002). *Classroom action research*. Revised edition, 3rd Edition. Bangkok: Aksornthai Publisher. (In Thai).

การนำเสนอแบบบรรยาย

(Oral Presentation)

กลยุทธ์การสร้างคุณค่าสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจ สตาร์ทอัพในจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้เศรษฐกิจตลาดเสรีนิยมใหม่

Value Creation Strategies for Chiang Mai Startup Entrepreneurs In the neoliberal market economy

ศยามล อินทิยศ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาพัฒนาผู้ประกอบการสตาร์ทอัพในเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ รัฐทุกรัฐนั้นจำเป็นต้องพึ่งพาเจ้าของธุรกิจขนาดเล็กที่เกิดในประเทศเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจและช่วยให้เศรษฐกิจเจริญรุ่งเรือง การศึกษานี้มุ่งเน้นไปที่เจ้าของธุรกิจสตาร์ทอัพในจังหวัดเชียงใหม่ที่ต้องการเงินทุนและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของผู้ประกอบการสตาร์มอัพในจังหวัดเชียงใหม่

คำสำคัญ: ผู้ประกอบการสตาร์ทอัพ, เสรีนิยมใหม่, นวัตกรรมทางสังคม

Abstract

This article is a study of the development of startup entrepreneurs in the neoliberal economy. Every state relies on native-born small business owners to fuel its economy and help it thrive. This study focuses on startup business owners in Chiang Mai who need funding and solve problems arising from the economic activities of start-up entrepreneurs in Chiang Mai.

Keywords: 1. Startup entrepreneur 2. Neoliberalism 3. Social Innovation

1. บทนำ

บทความนี้ศึกษาการสร้างผู้ประกอบการเชียงใหม่ภายใต้เศรษฐกิจตลาดเสรีนิยมใหม่ผ่านกระบวนการผลิตที่มีคุณค่าในการเจรจาต่อรองกับผู้มีบทบาทที่หลากหลายเพื่อเปลี่ยนตนเองจากแรงงานไปสู่สตาร์ทอัพ โดยจะมุ่งเน้นไปที่ผู้ประกอบการขนาดเล็กถึงขนาดกลางที่เพิ่งจัดตั้งขึ้นใหม่ ซึ่งทำงานเพื่อสร้างทุนทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อขยายขนาดบริษัทอย่างยั่งยืนภายใต้การครอบงำของวาทกรรมของรัฐและตลาด ล่าสุด มีคนจำนวนมากที่พยายามประสบความสำเร็จในฐานะสตาร์ทอัพในเชียงใหม่ในธุรกิจที่หลากหลาย แต่ส่วนใหญ่ยังอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่มั่นคงซึ่งเผชิญกับความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ การต่ออายุของสตาร์ทอัพหน้าใหม่ในเชียงใหม่กำลังดิ้นรนเพื่อสร้างความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม และเครือข่ายด้วยเทคโนโลยีออนไลน์ มีเพียงไม่กี่รายที่สามารถเชื่อมต่อกับสถาบันสนับสนุน เช่น มหาวิทยาลัยและธนาคาร ในฐานะศูนย์บ่มเพาะ เพื่อขอความรู้และความช่วยเหลือทางการเงิน ที่น่าสนใจคือบางส่วนสามารถสร้างเครือข่ายออนไลน์ได้

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีคุณลักษณะสำคัญทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับสตาร์ทอัพ เช่น นวัตกรรม เครือข่าย ความเป็นผู้ประกอบการ และเทคโนโลยี แต่ก็ไม่สามารถรับประกันผลลัพธ์ที่ยั่งยืนได้ เพื่อให้เข้าใจแนวทางการดำเนินธุรกิจในแต่ละวันได้ดีขึ้น และต้องดิ้นรนผ่านการเจรจากับอำนาจของตลาด การศึกษาครั้งนี้จะให้ความสนใจกับสตาร์ทอัพในเชียงใหม่ในฐานะนักแสดง โดยใช้แนวคิดจากทฤษฎีการปฏิบัติของ Pierre Bourdieu การประยุกต์ใช้งานของ Michel Callon กับนักแสดงของ Bruno Latour - ทฤษฎีเครือข่าย (ANT) เพื่อศึกษาตลาดและแนวคิดเรื่องความใกล้ชิดทางสังคมของ Ara Wilson

การศึกษาครั้งนี้จะพยายามเสนอมุมมองทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นกรอบการทำงานสำหรับการวิเคราะห์กรณีศึกษาจากการวิจัยภาคสนามผ่านการวางแนวความคิดของทฤษฎีและแนวคิดข้างต้น โดยไม่จำกัดเฉพาะมิติทางเศรษฐกิจซึ่งปัจจุบันถูกครอบงำโดยเศรษฐกิจตลาดเสรีนิยมใหม่ แต่จะมุ่งเน้นไปที่การต่อสู้ดิ้นรนของสตาร์ทอัพในเชียงใหม่ในความสามารถในการเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับตลาดโดยเสนอทางเลือกทางสังคมและวัฒนธรรมให้กับมุมมองทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะ ในการศึกษาครั้งนี้ จะนำคำจำกัดความและความหมายของผู้ประกอบการสตาร์ทอัพที่จะครอบคลุมนักแสดงที่หลากหลายและแตกต่างกันมาเป็นกรณีศึกษา

2. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

คำว่าสตาร์ทอัพหมายถึงรูปแบบการทำธุรกิจในระยะแรกของการดำเนินงาน โดยปกติแล้วพวกเขาจะก่อตั้งขึ้นโดยผู้ประกอบการตั้งแต่หนึ่งรายขึ้นไปโดยมีผลิตภัณฑ์หรือบริการที่พวกเขาเชื่อว่าเป็นที่ต้องการในตลาด สตาร์ ทอัพอาจใช้เทคโนโลยีและสร้างนวัตกรรมโดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญดิจิทัล โดยทั่วไป บริษัทเหล่านี้เริ่มต้นด้วยต้นทุนสูงและมีรายได้จำกัด ซึ่งเป็นสาเหตุที่พวกเขาต้องการการสนับสนุนทางการเงิน STEVE BLANK (2010) ให้คำจำกัดความของสตาร์ทอัพว่าเป็นรูปแบบองค์กรที่จัดตั้งขึ้นสำหรับโมเดลธุรกิจที่ทำซ้ำและปรับขนาดได้ ความสำคัญของคำจำกัดความของสตาร์ทอัพเหล่านี้ทำให้พวกเขาแตกต่างจากธุรกิจ SMES ซึ่งโดยปกติแล้วจะเป็นบริษัทที่จัดตั้งขึ้นมากกว่า คำจำกัดความของสตาร์ทอัพ จะเป็นโมเดลธุรกิจที่ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเป็นหัวใจสำคัญของธุรกิจ (สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

นับตั้งแต่วาระการพัฒนาประเทศด้วยนวัตกรรมที่จัดตั้งขึ้นในปี 2559 รัฐได้ให้การสนับสนุนทางการเงินแก่สตาร์ทอัพมากขึ้น รัฐบาลไทยยังได้ร่วมมือกับภาคเอกชนในการจัดทำโครงการบ่มเพาะนวัตกรรมสำหรับสตาร์ทอัพอีกด้วย มีการจัดงานระดับประเทศ เช่น "STARTUP THAILAND" นวัตกรรมในระดับอุดมศึกษา การแข่งขันสตาร์ทอัพระดับภูมิภาคและระดับประเทศยังได้รับการสนับสนุน (SIPA, 2016) THAILAND TECH STARTUP ASSOCIATION ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2014 ข้อเสนอของ THAILAND TECH STARTUP ASSOCIATION เกี่ยวกับกฎหมาย การปฏิบัติตามภาษี และการลงทุนได้รับการอนุมัติจากรัฐบาล นอกจากนี้ยังสนับสนุนสมาคมการค้าสตาร์ทอัพที่ส่งเสริมผู้ประกอบการด้านเทคโนโลยีใหม่อีกด้วย ก่อนที่รัฐจะเข้ามาพัฒนาสตาร์ทอัพในประเทศไทย การก่อตั้งบริษัทสตาร์ทอัพขึ้นอยู่กับการริเริ่มของภาคเอกชน ตั้งแต่ปี 2559 รัฐบาลเริ่มเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาสตาร์ทอัพมากขึ้น โดยมอบหมายให้ สสว. (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม) จัดทำยุทธศาสตร์และแผนส่งเสริม SMES ในระยะสั้น โดยจัดทำโครงการพัฒนาผู้ประกอบการใหม่ (เริ่มต้น). วัตถุประสงค์หลักคือการดึงกลุ่มเป้าหมายผู้สนใจทำธุรกิจหรือผู้ที่เริ่มต้นธุรกิจแล้วให้รีบปิดตัวโดยเร็วที่สุด สำหรับผู้ที่เริ่มต้นธุรกิจแล้วไม่ควรใช้เวลาเกินสามปี แต่สำหรับผู้ที่ยังไม่ได้จดทะเบียนพาณิชยกรรม นิติบุคคล หรือยังไม่ได้เข้าสู่ระบบภาษีวิสาหกิจชุมชน และยังไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล สามารถเข้าสู่กระบวนการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันโดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาครัฐและเอกชน สถาบันการเงินเอกชน ที่น่าสังเกตคือ สสว. ซึ่งเป็นหน่วยงานแรกที่ได้รับมอบหมายจากภารกิจของรัฐ มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมกลุ่มสตาร์ทอัพ

สตาร์ทอัพไทยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือประเภทที่รัฐบาลคัดเลือกและประเภทที่ไม่ได้รับการคัดเลือก สตาร์ทอัพที่ไม่ได้เลือกสามารถกำหนดการเติบโตของตนเองและเลือกที่จะหยุดการเติบโตของพื้นที่ให้บริการบางแห่งได้ สตาร์ทอัพที่ไม่ผ่านการคัดเลือกสามารถเพิ่มรายได้จากรูปแบบธุรกิจและขยายฐานลูกค้าในพื้นที่ได้ ในขณะที่ผู้ที่ไม่รับการคัดเลือกจะไม่สามารถขยายได้เนื่องจากจำนวนลูกค้าที่จำกัด ดังนั้นปัญหาประการหนึ่งของการขยายธุรกิจสตาร์ทอัพคือการจำกัดการเข้าร่วมโครงการสนับสนุนภาครัฐ นี่จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้สตาร์ทอัพไทยรายย่อยเพียงไม่กี่รายเท่านั้นที่ประสบความสำเร็จและมีรายได้ทะลุล้านบาท (สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

สตาร์ทอัพชาวไทยในเชียงใหม่ ชื่อ "STARTUP CNX - NEW STARTUP CHIANG MAI" ก่อตั้งขึ้นผ่าน FACEBOOK GROUP มีสมาชิก 491 คน คิดเป็นร้อยละ 1.8 เท่านั้น เมื่อเทียบกับพันธมิตรกลุ่มร่อนเร่ดิจิทัลเชียงใหม่ที่มีสมาชิกกว่า 27,037 คน (STARTUP, บ้านเฮา, 2561) สมาชิกกลุ่ม STARTUP-CNX ที่ดำเนินธุรกิจสตาร์ทอัพในเชียงใหม่ค่อนข้างเป็นที่รู้จักและย้ายจากการเป็นคนทำงานทั่วไปมาทำงานด้านดิจิทัล รวมถึงขยายฐานการทำงานไปยังต่างจังหวัด ในขณะที่สตาร์ทอัพต่างประเทศส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเชียงใหม่ นอกจากนี้สตาร์ทอัพไทยส่วนใหญ่ในเชียงใหม่ยังดำเนินธุรกิจอย่างไม่เป็นทางการอีกด้วย พวกเขายังทำงานอย่างอิสระโดยไม่ต้องสร้างความร่วมมือกับคู่ค้าต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ยังมีกลุ่ม STARTUP-CNX จำนวนไม่มากที่สามารถขยายฐานการให้บริการไปยังต่างจังหวัดได้ แม้ว่าสตาร์ทอัพเชียงใหม่จะมีเพียงไม่กี่รายแต่ก็รู้จักกันดี อีกทั้งยังสนับสนุนซึ่งกันและกัน เช่น การให้ยืมบุคลากรไปสตาร์ทอัพอีกรายเผื่อขาดแคลน (CHIANG MAI DIGITAL NOMADS, 2018)

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษา บุคคลทั่วไป ผู้ประกอบการที่ไม่ใช่นิติบุคคลที่ดำเนินธุรกิจมาไม่เกิน 3 ปี และผู้เข้าร่วมโครงการสนับสนุน NORTHERN INNOVATIVE STARTUP THAILAND (NIST) ซึ่งเป็นโครงการฝึกอบรมการสร้างผู้ประกอบการด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีในภาคเหนือ โครงการ NIST เป็นความร่วมมือระหว่างอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (STEP) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมธุรกิจอุทยานวิทยาศาสตร์ (MOU) หอการค้าภาคเหนือและอุทยานวิทยาศาสตร์ภาคเหนือ (NORTHERN INNOVATIVE STARTUP THAILAND, MPU) เป็นต้น แม้ว่าจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลอย่างเข้มแข็ง แต่สตาร์ทอัพในเชียงใหม่ส่วนใหญ่ยังตกอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่มั่นคง ไม่เพียงเพราะความไม่แน่นอนของตลาด แต่ยังมีความเสี่ยงทางการเงินด้วย เนื่องจากยังคงเน้นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลักภายใต้การครอบงำของอุดมการณ์ตลาดเสรีนิยมใหม่ ดังนั้นหลายคนจึงดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของตลาดโดยไม่มีทางเลือกอื่น แม้ว่าสตาร์ทอัพในเชียงใหม่บางแห่งจะสร้างเครือข่ายช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่หลายสตาร์ทอัพก็ยังล้มเหลวในการดำเนินธุรกิจต่อไป ดังนั้น การศึกษานี้จะพยายามค้นหาว่ากรณีศึกษาในเชียงใหม่บางกรณีสามารถพัฒนากลยุทธ์ทางธุรกิจได้อย่างไร และทำไมจึงสามารถค้นหาการดำเนินธุรกิจทางสังคมและวัฒนธรรมมาเป็นทางเลือกแทนพลังของเหตุผลทางการตลาดได้ จึงนำไปสู่การตอบคำถามวิจัย 3 ข้อ คือ 1) สตาร์ทอัพที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจหรือสังคมประเภทใดได้บ้าง? 2) สตาร์ทอัพสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจหรือสังคมได้อย่างไร 3) สาเหตุของการที่สตาร์ทอัพต้องการการแสวงหาแหล่งเงินทุน คืออะไร

3. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ:

1.3.1 เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติของสตาร์ทอัพที่สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคมได้

1.3.2 เพื่อวิเคราะห์กระบวนการเจรจาของสตาร์ทอัพแต่ละประเภทสำหรับทุนประเภทต่างๆ

1.3.3 เพื่อศึกษาความเข้าใจศักยภาพของบริษัทสตาร์ทอัพในการพัฒนากลยุทธ์ในการเปลี่ยนแปลงตนเองเป็นผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืน

4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีและแนวคิดที่ได้รับการทบทวนให้เป็นกรอบแนวคิดเดียว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปปฏิบัติในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่รวบรวมจากการวิจัยภาคสนาม ซึ่งกรอบแนวคิดนี้เน้นกลยุทธ์ของสตาร์ทอัพที่อยู่ตรงกลาง ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีบทบาทหลายฝ่าย ได้แก่ ตลาด ลูกค้า และสถาบันสนับสนุนในกระบวนการเจรจาเพื่อแปรสภาพเป็นผู้ประกอบการในจังหวัดเชียงใหม่ ความสัมพันธ์เหล่านี้จะถูกวิเคราะห์จาก 3 มิติ

มิติที่ 1 ที่เกี่ยวข้องกับตลาด สตาร์ทอัพจะแบ่งออกเป็น 3 โมเดลธุรกิจที่ทำงาน ได้แก่ นวัตกรรม ความสามารถในการแข่งขัน และการใช้เงินทุนสูง โดยสมมติว่าสตาร์ทอัพในรูปแบบธุรกิจอาจใช้กลยุทธ์ที่แตกต่างกันในการเจรจากับตลาด พวกเขาก็จะเกี่ยวข้องกับการบิดเบือนสินค้าโภคภัณฑ์บางประเภทด้วย

มิติที่ 2 กลยุทธ์สตาร์ทอัพจะเชื่อมโยงกับลูกค้าผ่านกระบวนการซึ่งเปรียบเสมือน

มิติที่ 3 ของความสัมพันธ์กับสถาบันสนับสนุนในฐานะผู้บ่มเพาะ กระบวนการเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหลายระดับโดยมุ่งเน้นไปที่การเจรจากับนักแสดงหลายคนที่กล่าวถึงข้างต้นในสิ่งที่ Michel Callon (2542) เรียกว่ากระบวนการกำหนดค่าที่เกี่ยวข้องกับสินค้าโภคภัณฑ์ ในกระบวนการบริหารจัดการจริง สตาร์ทอัพจะต้องสร้างและผสมผสานทุนทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานในการดำเนินธุรกิจและการเจรจาต่อรอง ซึ่งส่วนใหญ่จะดำเนินการได้โดยการเชื่อมต่อในรูปแบบของเครือข่าย

5. การทบทวนวรรณกรรม

5.1 แนวทางปฏิบัติในการเจรจาต่อรองกลยุทธ์และพลวัตของทุนทางสังคม

ในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ในปัจจุบัน มีทฤษฎีหลักปฏิบัติอยู่ 3 ทฤษฎี ได้แก่ Antonio Gramsci, Pierre Bourdieu และ Michel de Certeau การแนะนำแนวคิดนี้สามารถพบได้ในหนังสือชื่อ "Selections from the Prison Notebooks" โดย Antonio Gramsci (1971) เขาแนะนำความเข้าใจของเขาในการปฏิบัติโดยการโต้แย้งว่าการปฏิบัตินั้นเป็นปฏิบัติการ "ภูมิประเทศ" ของอุดมการณ์ที่ให้ความหมายแก่บุคคลในฐานะที่เป็นวิชาและเป็นตัวแทนทางสังคมในสังคม เนื่องจากอุดมการณ์มีหน้าที่สำคัญในการผลิตและในโครงสร้างโดยรวมของสังคม จึงสามารถสร้างความขัดแย้งในบริบทของการต่อสู้แย่งชิงอำนาจได้ (Gramsci, 1971) ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ตามคำกล่าวของ Gramsci สามารถอธิบายได้ผ่านแนวคิดเรื่องอำนาจเป็นใหญ่ซึ่งเป็นวาทกรรมทางอุดมการณ์บางประเภทของชนชั้นที่มีอำนาจซึ่งครอบงำชนชั้นที่อยู่ใต้บังคับบัญชาในสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่ง แนวคิดเรื่องความเป็นเจ้าโลกรวมอยู่ในแนวคิดเรื่องอำนาจของ Gramsci ซึ่งมีพื้นฐานอยู่บนช่วงเวลาสองช่วงเวลาของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ - การบีบบังคับและความยินยอม ดังนั้น ความเป็นเจ้าโลกจึงถือเป็นการครอบงำทางชนชั้นโดยความยินยอม และการได้มาซึ่งความชอบธรรมในการปกครองเหนือชนชั้นย่อยอื่นๆ ในช่วงวิกฤต เมื่อชนชั้นรองไม่ยินยอมต่อวาทกรรมทางอุดมการณ์ของชนชั้นที่มีอำนาจอีกต่อไป การต่อสู้แย่งชิงอำนาจก็จะเกิดขึ้น Gramsci วางตัวว่าการปฏิบัติเป็นเรื่องเกี่ยวกับการต่อสู้เพื่ออำนาจในรูปแบบของการโต้แย้งความหมายในการเป็นเจ้าโลก (Gramsci, 1971)

ในทางตรงกันข้าม de Certeau เสนอแนวทางเชิงบวกมากขึ้นในการทำความเข้าใจแนวทางปฏิบัติในการบริโภค เพราะเขาเชื่อว่าผู้คนที่ถูกมองว่าเป็นผู้บริโภคที่ไม่โต้ตอบในทุกสังคม สามารถเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ที่เป็นสัญลักษณ์และวัสดุใด ๆ ในวัฒนธรรมผู้บริโภคยุคใหม่ได้โดยการสร้าง 'กลยุทธ์' บางอย่างในชีวิตประจำวันของพวกเขา "แบบจำลองการกระทำ" ของชีวิตตามตรรกะการปฏิบัติงานของตนเอง ด้วยวิธีการปฏิบัติงานเหล่านี้ ผู้คนสามารถพัฒนาแนวทางปฏิบัติมากมายโดยการจัดพื้นที่ใหม่ร่วมกับเทคนิคการผลิตทางสังคมวัฒนธรรม (de Certeau, 1984) De Certeau ถือว่าการปฏิบัติเป็นกลยุทธ์ในการบงการบางพื้นที่หรือพื้นที่ของความสัมพันธ์ทางอำนาจ อย่างไรก็ตาม กลยุทธ์ไม่เหมือนกับยุทธวิธีที่ถูกมองว่าเป็น

"ศิลปะของผู้อ่อนแอ" เป็นผลให้ยุทธวิธีไม่มีทั้งอำนาจหรือพื้นที่ แม้ว่าผู้บริโภคสามารถใช้กลยุทธ์ได้ทั่วทั้งพื้นที่ของอีกฝ่ายหนึ่ง แต่พวกเขาก็ไม่ได้มีความเหนือกว่าเชิงพื้นที่เหนือกลยุทธ์ ดังนั้นกลยุทธ์จึงมีข้อดีบางประการเฉพาะในความสามารถในการเคลื่อนที่เท่านั้น ในระหว่างการปฏิบัติที่หลากหลาย ผู้บริโภคยังสามารถพัฒนากลยุทธ์และกลวิธีในการสร้างอัตลักษณ์ที่หลากหลายในการบิดเบือนความสัมพันธ์ทางอำนาจและพื้นที่ (de Certeau, 1984)

Bourdieu ได้นำเสนอแนวคิดเรื่องการปฏิบัติในหนังสือของเขาเรื่อง "โครงร่างของทฤษฎีการปฏิบัติ" โดยเน้นการปฏิบัติทางสังคมในชีวิตประจำวันมากขึ้นในแง่ของการเจรจา แม้ว่าเขาจะให้ความสนใจกับบุคคลโดยเน้นไปที่การกระทำและความรู้สึกของพวกเขา แต่การปฏิบัติจะต้องเข้าใจในบริบทของวิภาษวิธีระหว่างโครงสร้างและสิทธิ์เสรี นอกจากนี้เขายังชี้ให้เห็นว่า แนวคิดในการปฏิบัติของเขาเกี่ยวข้องกับแนวคิดอื่นอีก 3 แนวคิด ได้แก่ นิสัย ทุ่งนา และทุน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการต่อสู้ดิ้นรนและกลยุทธ์ของผู้ที่ตั้งใจจะเปลี่ยนจุดยืนของตนในด้านการแข่งขันและความขัดแย้งทางสังคม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ แนวคิดเรื่องกลยุทธ์ของ Bourdieu มุ่งเน้นไปที่กระบวนการต่อสู้และการเจรจาเพื่อเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างผู้ที่มีส่วนร่วมในภาคสนาม (Bourdieu, 1977) เพื่อมีส่วนร่วมในการต่อสู้และการเจรจา Bourdieu เสนอแนะว่านักแสดงเหล่านั้นจำเป็นต้องมีทุนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งซึ่งเขาเข้าใจในแง่ของอำนาจและทรัพยากร รูปแบบทุนส่วนใหญ่มักถูกเข้าใจผิดว่าเป็นรูปแบบที่มีอยู่แล้ว แต่สำหรับ Bourdieu รูปแบบของทุนเป็นกลยุทธ์ที่มีพลวัตในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางอำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการผลิตและการแปลมูลค่า ทุนทุกรูปแบบจึงสามารถผลิตและแปลเป็นยุทธศาสตร์ในด้านความสัมพันธ์ทางอำนาจผ่านการเจรจาได้ นักแสดงแต่ละคน เช่น บริษัทสตาร์ทอัพ จะต้องมีส่วนร่วมในการเจรจาอย่างต่อเนื่องสำหรับรูปแบบของทุนที่พวกเขาต้องการลงทุน (Bourdieu 2001)

ในทางตรงกันข้าม โคลแมนให้คำจำกัดความทุนทางสังคมโดยไม่มีแนวคิดเรื่องอำนาจอยู่ในใจ โดยมุ่งเน้นไปที่หน้าที่ทางสังคมแทน จากมุมมองนี้ ทุนทางสังคมจะถูกมองว่าเป็นทุกแง่มุมของโครงสร้างทางสังคมที่ดำเนินการบางอย่างภายในโครงสร้างโดยตัวแทนรายบุคคลหรือกลุ่ม ดังนั้นทุนทางสังคมสามารถมีได้สามรูปแบบ: ภาระผูกพัน ความคาดหวัง และบรรทัดฐาน แม้ว่าโคลแมนก็เหมือนกับ Bourdieu ที่เน้นย้ำถึงลักษณะของทุนทางสังคมที่ไม่เป็นรูปธรรม ไม่เป็นรูปธรรม และไม่แน่นอน เมื่อเปรียบเทียบกับทุนรูปแบบอื่นๆ แต่ก็ถือเป็นประโยชน์สาธารณะ ดังนั้นทุนทางสังคมจึงไม่ได้เป็นของตัวแทนบุคคลใดๆ ที่สร้างมันขึ้นมา แต่ยังเป็นของบุคคลอื่นและชุมชนด้วย (Coleman 1988) ในทำนองเดียวกัน Putman มีคุณลักษณะร่วมกันบางประการของทุนทางสังคมเช่นเดียวกับ Coleman อย่างไรก็ตาม แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมของ Putnam ครอบคลุมระดับต่างๆ ตั้งแต่ตัวแสดงระดับบุคคลและกลุ่มไปจนถึงระดับองค์กรและชุมชนตลอดจนชีวิตทางสังคม ทุนทางสังคมเป็นเรื่องเกี่ยวกับทัศนคติแบบมีส่วนร่วมในชุมชนมากกว่า และไม่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ดังนั้นทุนทางสังคมจึงไม่สามารถวิจัยได้โดยตรง แต่สามารถดำเนินการได้ผ่านตัวชี้วัดบางตัว เช่น ระดับการมีส่วนร่วมในองค์กรอาสาสมัคร (Putnam 2000)

เมื่อเปรียบเทียบความหมายของทุนทางสังคมโดยนักวิชาการทั้งสามคนที่กล่าวมาข้างต้น แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมของ Bourdieu ถือได้ว่ามีความเกี่ยวข้องกับความเข้าใจในการเจรจากลยุทธ์ในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางอำนาจมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมุ่งเน้นไปที่แง่มุมที่มีพลวัตของทุนทางสังคมในรูปแบบของเครือข่ายนั้นเอื้ออย่างยิ่งต่อการวางแนวความคิดของทฤษฎีและแนวความคิดต่อไปนี้

5.2 ทฤษฎีเครือข่ายนักแสดงในตลาด

ทฤษฎีสังคมศาสตร์ส่วนใหญ่ในอดีตติดกับดักของการแบ่งขั้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างธรรมชาติกับวัฒนธรรม หรือธรรมชาติกับสังคม มีความพยายามหลายครั้งในการแก้ไขปัญหานี้ เมื่อไม่นานมานี้ สิ่งที่โดดเด่นที่สุดถูกค้นพบใน Actor Network Theory (ANT) ของ Bruno Latour เขาได้อภิปรายแนวคิดนี้เป็นครั้งแรกในหนังสือของเขาชื่อ "วิทยาศาสตร์

ในการดำเนินการ: วิธีติดตามนักวิทยาศาสตร์และวิศวกรผ่านสังคม" โดยผสมผสานวาทกรรมการเมือง วิทยาศาสตร์ ยอดนิยม และผู้เชี่ยวชาญเข้าด้วยกัน เขาแย้งว่าปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ปรากฏการณ์ทางสังคม และวาทกรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์เหล่านั้น ไม่ได้ถูกมองว่าเป็นวัตถุแยกกันที่ผู้เชี่ยวชาญจะศึกษา แต่เป็นปรากฏการณ์ลูกผสมที่สร้างขึ้นและตรวจสอบโดยปฏิสัมพันธ์สาธารณะของผู้คน สิ่งของ และแนวความคิด จากมุมมองเบื้องต้นนี้ Latour ได้พัฒนา ANT ของเขาเพิ่มเติมอีกเป็นแนวทางเชิงทฤษฎีและระเบียบวิธีเพื่อศึกษาทั้งโลกทางสังคมและธรรมชาติที่อยู่ร่วมกันในเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นวัตถุ ความคิด และกระบวนการ ถือเป็นแรงผลักดันในการสร้างสถานการณ์ทางสังคม ดังนั้น จะไม่มีกองกำลังทางสังคมภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องกับการมีปฏิสัมพันธ์ภายในเครือข่าย ซึ่งรวมถึงความสามารถของผู้ที่ไม่ใช่มนุษย์ในการดำเนินการด้วย สำหรับ Latour สิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ครอบคลุมถึงเอนทิตีต่างๆ ตั้งแต่สิ่งของ วัตถุ สัตว์ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ โครงสร้างทางวัตถุ อุปกรณ์การขนส่ง ข้อความ และสินค้าทางเศรษฐกิจ (Latour 1991) ดังนั้นแนวคิดเรื่องเครือข่ายนี้จึงใกล้เคียงกับสิ่งที่ Deleuze และ Guattari เรียกว่า assemblage (1987) ในแง่ที่ว่า ตัวตนทั้งหมดทั้งที่เป็นมนุษย์และไม่ใช่มนุษย์ ถูกสร้างขึ้นในเครือข่ายความสัมพันธ์ โดยที่นักแสดงคือสิ่งที่กระทำ ในขณะที่นักแสดง เป็นบ่อเกิดของการกระทำ Latour ดูเหมือนจะเห็นด้วยกับข้อสังเกตดังกล่าวในขณะที่เขานำคำที่คล้ายกันมาใช้ในชื่อหนังสือเล่มล่าสุดของเขาที่มีชื่อว่า "Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory" (Latour 2005)

แม้ว่า Latour อาจมุ่งความสนใจไปที่ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ปรากฏการณ์ทางสังคม วิทยาศาสตร์ และวาทกรรมมากกว่า แต่เขายังรวมสินค้าทางเศรษฐกิจหรือสินค้าโภคภัณฑ์ไว้เป็นตัวตนที่ไม่ใช่มนุษย์ภายใน ANT (Actor Network Theory) ของเขาด้วย Michel Callon มองเห็นข้อเสนอแนะของ Latour ว่าเป็นโอกาสในการนำ ANT (Actor Network Theory) ไปใช้ในการศึกษาตลาดโดยหลีกเลี่ยงกับดักของแนวคิดที่ตายตัวของเครือข่าย เขาแย้งว่าตลาดไม่ใช่ความสัมพันธ์สำเร็จรูป แต่ควรถูกมองว่าเป็นการเกิดขึ้นจากกระบวนการเจรจาของนักแสดงโดยเน้นไปที่การทำงานของตลาดเศรษฐกิจ (Callon 1999). กล่าวอีกนัยหนึ่ง Callon ยืมแนวคิดจากทฤษฎีเครือข่ายนักแสดงของ Bruno Latour ด้วยความพยายามที่จะทดสอบทฤษฎีในการดำเนินงานของตลาด ซึ่งถูกมองว่าเป็นกลไกที่ประสานงานโดยตัวแทนในการเพิ่มมูลค่าทางเศ รษฐกิจสูงสุด ในการปฏิบัติการ ANT (Actor Network Theory) ของ Callon ความหมายโดยตัวแสดงนั้นรวมถึงทั้งมนุษย์ (ผู้ผลิต ผู้ขาย และผู้บริโภค) และอมนุษย์ (สินค้าโภคภัณฑ์) โดยมุ่งเน้นไปที่ความสามารถของพวกเขา สำหรับ Callon การดำเนินการทางการตลาดเกี่ยวข้องกับธุรกรรมที่ขัดแย้งกันและการคำนวณทางเศรษฐกิจโดยตัวแทนที่มีส่วนร่วมในสิ่งที่ Callon เรียกว่ากระบวนการของการกำหนดค่า (Callon 1999) การวิเคราะห์ตลาดและเศรษฐกิจของ Callon ได้พิจารณามุมมองทางสังคมวิทยาโดยการใช้แนวคิดของเขาเกี่ยวกับเครือข่ายเทคโนโลยีและเศรษฐกิจ (TENs) ว่าเป็นการเชื่อมโยงระหว่าง 'สังคม' กับ 'เศรษฐกิจ' ด้วยการกำหนด 'เศรษฐกิจ' ในแง่ของการไหลเวียนของตัวกลาง เช่น เงิน สัญญา ฯลฯ และแนวคิดทางสังคมวิทยาของนักแสดงผ่านความสัมพันธ์ของพวกเขา Callon แนะนำว่ามุมมองของนักสังคมวิทยาและนักเศรษฐศาสตร์สามารถนำมารวมกันได้โดยการมุ่งเน้นไปที่นักแสดงที่รู้จักตัวเอง ในการปฏิสัมพันธ์ตามที่เป็นตัวกลางในตัวกลางที่พวกเขาเองนำไปเผยแพร่ (Callon 1992)

จากการสนทนาข้างต้น เห็นได้ชัดว่า Callon พยายามวิพากษ์วิจารณ์ตำนานเสรีนิยมใหม่เกี่ยวกับตลาดที่ควบคุมตนเอง เพื่อสนับสนุนข้อโต้แย้งของเขา เขายืมแนวคิดเรื่องการฝังตัวของ Polanyi (Polanyi 2001) แต่ Callon ไม่เห็นด้วยกับ Polanyi ว่าเศรษฐกิจถูกฝังอยู่ในสถาบันที่ออกจากระบบ แต่เขาหันไปใช้การดัดแปลงแนวคิดของ Granovetter เพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในสถานการณ์ที่มีความไม่แน่นอนที่รุนแรง สำหรับ Granovetter ทางออกเดียวที่เป็นไปได้นั้นมาจากการฝังตัวของเศรษฐกิจเข้ากับเครือข่ายโซเชียล ไม่ใช่เครือข่ายที่มีอยู่ แต่ถูกสร้างขึ้นผ่านความสัมพันธ์แบบไดนามิกระหว่างตัวแทนที่มีอัตลักษณ์ ความสนใจ และวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย (Granovetter 1985 และ Callon 1998) ในกระแสของโซเชียลเน็ตเวิร์ก Callon แย้งว่านี่คือจุดที่สินค้าและบริการถูกเปลี่ยนเป็นสินค้าโภคภัณฑ์ที่มีมูลค่าการแลกเปลี่ยน ข้อโต้แย้งนี้

ได้รับอิทธิพลอย่างชัดเจนจากแนวคิดของอัปปาดูไรเกี่ยวกับชีวิตทางสังคมของสรรพสิ่ง เพราะเขาแนะนำว่าการทำให้เป็นสินค้ามีประวัติชีวิตที่อยู่ภายใต้การควบคุมทางวัฒนธรรม และการตีความก็เปิดกว้างสำหรับการบงการส่วนบุคคลเช่นกัน สิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่สามารถเป็นสินค้าโภคภัณฑ์ได้ด้วยตัวเอง แต่จะกลายเป็นหนึ่งเดียวกันผ่านการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจที่สร้างมูลค่า ดังนั้นมูลค่าจึงถือเป็นตัวเป็นตนในสินค้าโภคภัณฑ์ที่มีการแลกเปลี่ยน

ความสนใจทางวิชาการเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับความรู้สึกปรากฏค่อนข้างเร็วในแนวคิดของเรย์มอนด์ วิลเลียมเกี่ยวกับโครงสร้างของความรู้สึกในช่วงปลายทศวรรษ 1950 หลังจากนั้นเขาก็ได้ขยายความแนวคิดนี้อย่างต่อเนื่องในงานเขียนหลายชิ้นในเวลาต่อมา แต่ก็ยังไม่สามารถให้ความหมายที่ชัดเจนซึ่งทั้งคลุมเครือและขัดแย้งได้ อย่างไรก็ตาม Williams Raymond โต้แย้งว่า ในบริบทของการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างความรู้สึกนี้สามารถเป็นแรงผลักดันที่เอื้อต่อการเกิดขึ้นของความสัมพันธ์ทางสังคมใหม่ (William, 1977) เมื่อเร็ว ๆ นี้ สังคมศาสตร์ได้หันมาอภิปรายแนวคิดเรื่องความรู้สึกจริงจังมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการให้ความสำคัญกับการศึกษาเรื่องความใกล้ชิดมากขึ้นดังที่เห็นได้ชัดเจนในงานของนักวิชาการสองคนได้แก่ นักสังคมวิทยา Anthony Giddens และนักมานุษยวิทยา Michael Herzfeld Giddens เป็นหนึ่งในคนกลุ่มแรกๆ ที่โต้แย้งว่าในยุคสมัยใหม่ตอนปลาย เรื่องทางเพศที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นส่วนตัวที่สุดได้ปรากฏตัวในชีวิตสาธารณะมากขึ้น นอกจากนี้ เขายังเสนอว่าความสัมพันธ์ในยุคสมัยใหม่ตอนปลายนั้นมีพื้นฐานอยู่บนความไว้วางใจมากกว่าภาระผูกพัน (Giddens, 1992)

เนื่องจากความใกล้ชิดมีส่วนช่วยในเนื้อหาทางวัฒนธรรมของสินค้าโภคภัณฑ์ จึงถือได้ว่าเป็นแรงงานที่ไม่มีสาระสำคัญตามคำจำกัดความของ Maurizio Lazzarato ในตอนแรก Lazzarato ให้คำจำกัดความของแรงงานที่ไม่มีสาระสำคัญง่าย ๆ ว่าเป็น "แรงงานที่ผลิตเนื้อหาข้อมูลและวัฒนธรรมของสินค้าโภคภัณฑ์" ซึ่งเขามองว่าเป็น "แรงงานที่มีชีวิต" จากนั้น เขาได้อธิบายเพิ่มเติมว่าแรงงานที่ไร้วัตถุมีบทบาทในการ 'ส่งเสริมนวัตกรรมอย่างต่อเนื่องในรูปแบบและเงื่อนไขของการสื่อสาร' โดยให้ 'รูปแบบและความต้องการที่เป็นรูปธรรม จินตนาการ รสนิยมของผู้บริโภค และอื่น ๆ และผลิตภัณฑ์เหล่านี้ก็กลายเป็นที่มีประสิทธิภาพ ผู้สร้างความต้องการ ภาพลักษณ์ และรสนิยม สินค้าที่ผลิตขึ้นโดยใช้แรงงานที่ไม่มีวัตถุจะไม่ถูกทำลายในการบริโภค แต่จะขยาย เปลี่ยนแปลง และสร้างสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของผู้บริโภคหรือ "ความสัมพันธ์ทางสังคม" ซึ่งในทางกลับกันจะทำหน้าที่เป็น 'ส่วนต่อประสานที่เจรจาความสัมพันธ์ระหว่าง การผลิตและการบริโภค Lazzarato แย้งว่าแรงงานที่ไม่มีสาระสำคัญประกอบตัวมันเองในรูปแบบรวมกลุ่มทันทีที่ออกมาเป็นเครือข่ายและการไหล ซึ่งถือได้ว่าเป็นกระบวนการทางสังคมแห่งความคิดสร้างสรรค์ (Lazzarato 1996) ในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา รูปแบบแรงงานเหล่านี้ถูกมองว่ามีคุณค่ามากขึ้นในเศรษฐกิจหลังยุคอุตสาหกรรม เมื่อเร็ว ๆ นี้นักวิชาการบางคนยังโต้แย้งอีกว่าแรงงานเชิงสัมพันธ์ในบริบทของการเป็นผู้ประกอบการออนไลน์ดูเหมือนจะเกิดขึ้นในรูปแบบที่มีการแบ่งแยกเพศสูง ซึ่งเรียกว่า "ความใกล้ชิดเชิงโต้ตอบ" โดยการโต้แย้งว่าผู้หญิงมีส่วนร่วมกับโซเชียลมีเดียมากกว่าผู้ชาย อย่างไรก็ตาม แรงงานเชิงสัมพันธ์อาจเป็นภาระเพิ่มเติมสำหรับผู้ประกอบการสตรีบางรายที่รู้สึกว่าความใกล้ชิดแบบมีปฏิสัมพันธ์อาจส่งผลเสียต่อธุรกิจของตน ดังนั้น พวกเขาจึงต้องสร้างสมดุลระหว่างความเป็นกันเองและความเป็นมืออาชีพในการแสดงความใกล้ชิดแบบโต้ตอบ เพื่อให้แน่ใจว่าความพยายามในการรักษาความสัมพันธ์ทางออนไลน์จะไม่ส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือทางธุรกิจของพวกเขา และยังสามารถสร้างผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจได้อีกด้วย (Duffy และ Pruchniewska, 2017) ในฐานะคนทำงานอิสระในยุคปัจจุบัน กิจกรรมออนไลน์ของพวกเขามักมีโครงสร้างผ่านสิ่งที่ Baym เรียกว่า "แรงงานเชิงสัมพันธ์" ซึ่งนิยามว่าเป็นการปลูกฝังความสัมพันธ์กับผู้ชมที่เกิดขึ้นบนโซเชียลมีเดียมากขึ้น งานดังกล่าวจำเป็นต้องมีการเจรจาเพื่อแรงจูงใจทางสังคมและเศรษฐกิจ (Baym, 2015) โดยสรุป ความใกล้ชิดไม่เพียงแต่เป็นรูปแบบหนึ่งของแรงงานที่ไม่มีสาระสำคัญและสัมพันธ์กันเท่านั้น แต่ยังถือเป็นแรงงานที่แสดงอารมณ์ด้วย (Hardt & Negri, 2001) ดังนั้นการจะปลูกฝังและรักษา

ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลให้มีความใกล้ชิดกันนั้น จำเป็นต้องมีการสร้างความสัมพันธ์ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะการสื่อสารออนไลน์

5.3 เศรษฐกิจตลาดเสรีนิยมใหม่

โดยทั่วไปแล้วเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism) มักถูกมองว่าได้ถือกำเนิดขึ้นภายหลังจากวิกฤติการณ์ในช่วงต้นทศวรรษที่ 1970s ดังเช่นในมุมมองของ Alvater ที่มองว่า "เสรีนิยมใหม่" ได้เริ่มขึ้นหลังจากการสิ้นสุดลงของระบบเบรตตันวู้ดส์ (Bretton Woods) หรืออัตราแลกเปลี่ยนเงินตราแบบคงที่ในปี 1973 ต่อเนื่องด้วยการเปิดเสรีตลาดการเงิน (Liberalisation of financial markets) ในสมัยของ Margaret Thatcher ในสหราชอาณาจักร (2009, 73) เสรีนิยมใหม่จึงมักถูกนิยามเข้ากับลักษณะเฉพาะเกี่ยวกับการ การสะสมทุนของระบบทุนนิยมโดยมีลักษณะพิเศษคือการครอบงำของทุนการเงิน (Financial capital) อยู่เหนือทุนในการผลิตจริง (Production capital) นอกจากนี้เสรีนิยมใหม่เองยังมักถูกเชื่อมโยงเข้ากับรัฐที่อ่อนแอ กล่าวคือเป็นรัฐที่ไม่สามารถต้านทานใดๆ ต่อพลังของตลาดเสรีได้ ดังนั้นรัฐเสรีนิยมใหม่ (Neoliberal state) จึงทำหน้าที่เป็นเพียงรัฐที่คอยอำนวยความสะดวกให้กับกิจกรรมในการตลาดต่าง ๆ เท่านั้น

ระบอบการสะสมทุนแบบเสรีนิยมใหม่ถูกมองว่าได้เดินทางมาถึงจุดจบในปี 2008 เมื่ออุตสาหกรรมธนาคารนั้นไม่รีรอที่จะดึงรัฐกลับเข้ามาและการกลับมาของรัฐรอบนี้นั้นมีลักษณะที่กร้าวแกร่งกว่าในยุคสมัยแบบเคนเซียนส์ (Keynesian) ด้วย เมื่อรัฐได้กลับเข้ามามีบทบาท ทุนนิยมแบบเสรีนิยมใหม่จึงได้ถูกแปรเปลี่ยนไปสู่รูปแบบหนึ่งของ "สังคมนิยมทางการเงิน" (Financial socialism) (Altvater, 2009, 79, citing Sennett) สังคมนิยมรูปแบบนี้ได้ทำให้การสูญเสียทางการเงินเป็นเรื่องทางสังคม อีกทั้งยังได้ทำการการันตีหนี้เสียต่างๆ พร้อมกับการรับประกันผลตอบแทนของเอกชน และเพื่อจะรักษาไว้ซึ่งดุลการเงินต่าง ๆ ก็จำเป็นต้องทำลายเงื่อนไขต่าง ๆ ลงไป และนั่นได้นำไปสู่การกระจายความมั่งคั่งกันใหม่จากแรงงานสู่ทุนอย่างขนานใหญ่ สังคมนิยมทางการเงินได้ฉายภาพแนวคิดของมาร์กซ์ว่าด้วยรัฐแบบทุนนิยมในฐานะที่เป็นคณะกรรมการบริหารของชนชั้นกระฎุมพี (State as the executive committee of the bourgeoisie) ให้ปรากฏขึ้น อย่างไรก็ตามสิ่งที่น่าสนใจก็คือการดึงรัฐกลับมาอีกครั้งนั้นมีความหมายอย่างไร และการที่รัฐกลับมานั้นได้ทิ้งอะไรไว้ในช่วงเวลาของระบอบการสะสมทุนแบบเสรีนิยมใหม่ แนวความคิดที่ว่ารัฐได้ถูกดึงกลับมานั้นถูกมองว่าเป็นการฟื้นคืนชีพของรัฐโดยการได้คืนมาซึ่งมาตรการในการควบคุมกลไกตลาด มุมมองเช่นนี้มองแนวคิดว่าด้วยตลาดและรัฐในฐานะที่เป็นองค์กรทางสังคมสองแบบที่แยกจากกัน และคำถามสำคัญที่มีต่อแนวคิดเช่นนี้ก็คือว่าตลาดนั้นมีความเป็นอิสระในเชิงเปรียบเทียบกับรัฐหรือว่าเป็นรัฐที่มีความเป็นอิสระโดยเปรียบเทียบกับตลาด อย่างไรก็ดีประเด็นเรื่อง "การกำหนดสร้างทางสังคม" (Social constitution) ของรัฐและตลาดในฐานะที่เป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ทางสังคมที่แตกต่างกันนั้นไม่ได้ถูกหยิบยกเป็นประเด็นสำคัญ บทความนี้มุ่งอธิบายตามแนวทางแบบของ Clarke (1988) โดยมีข้อเสนอหลักว่ารัฐทุนนิยมนั้นโดยรากฐานแล้วเป็นรัฐเสรีนิยม (Liberal state) ชุดความคิดเช่นนี้ส่งผลต่อการมองชนชั้นในฐานะที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบและสารัตถะ (Form and content) ของรัฐทุนนิยม

5.4 กลยุทธ์การเป็นผู้ประกอบการ

ผู้ประกอบการ (Entrepreneur) เป็นบุคคลที่ก่อตั้งธุรกิจ หรือบริษัท ที่ขายสินค้า ผลิตภัณฑ์ หรือ <u>การบริการ</u> โดยถือสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของแบรนด์ ทั้งแบบจดทะเบียน หรือไม่จดทะเบียน แต่จะเป็นผู้ที่สร้างโอกาส และสร้างผลกำไรจากการทำยอดให้ได้ตามเป้าหมาย ผู้ประกอบการจะมีทั้งแบบรายเล็ก ไปจนถึงขนาดใหญ่ ขึ้นอยู่กับธุรกิจที่สร้างขึ้นมาว่าเป็นธุรกิจด้านไหน ซึ่งใคร ๆ ก็สามารถที่จะกลายเป็น ผู้ประกอบการ ได้อย่างไม่ยากเย็น เพียงมีเงินทุนเท่านั้น แต่จะมีสักกี่คนที่จะกลายเป็น ผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จ จะต้องมีปัจจัยและองค์ประกอบที่จะนำไปสู่ปลายทางความสำเร็จได้อย่างไรบ้าง

ต้องมีวิสัยทัศน์ การจะเป็นผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จ ผู้ประกอบการจะต้องมีวิสัยทัศน์ในการทำธุรกิจ มีการกำหนดเป้าหมายเสมอว่ากำลังทำธุรกิจอะไรอยู่และมีทิศทาง กลยุทธ์การตลาด และ กลุ่มเป้าหมาย ที่ชัดเจน

มีความมุ่งมั่นตั้งใจ ผู้ประกอบการที่ดี ต้องมีความมุ่งมั่น ตั้งใจที่จะทำธุรกิจด้วยความอดทน แม้จะล้มแค่ไหน สามารถลุกขึ้นมาหาแนวทางใหม่ ๆ ได้ กล้าที่จะแก้ปัญหา

กล้าคิด กล้าทำ ผู้ประกอบการ ต้องมีคุณสมบัติในการกล้าคิด กล้าหาไอเดียใหม่ ๆ เพื่อวางกลยุทธ์ให้กับธุรกิจ และต้องกล้าลงมือทำ กล้าตัดสินใจการบริหารงาน การลงทุนต่าง ๆ ให้ไปในแนวทางที่ดี

มีความคิดสร้างสรรค์ ผู้ประกอบการต้องไม่มีขีดจำกัดทางความคิด ต้องมีความคิดสร้างสรรค์ ในการจัดการธุรกิจ ให้มีอะไรใหม่ ๆ เกิดขึ้นเสมอ ทำให้ธุรกิจแตกต่าง ก็จะได้เปรียบในตลาดด้วย ไม่ว่าจะเป็นช่องทางในการดำเนินธุรกิจใหม่ ๆ เช่น การตลาดออนไลน์ หรือที่หลายคนเรียกว่า Digital Marketing เครื่องมือทางการตลาดใหม่ ๆ เช่น LINE OA หรือจะเป็น ระบบ CRM เพื่อทำให้เกิดการซื้อซ้ำอย่าง Loyalty program

ชอบความท้าทาย ความมท้าทาย ไม่ใช่การเสี่ยงเป็นเสี่ยงตาย แต่การเป็นผู้ประกอบการ นอกจากต้องไม่หวั่นไหว ง่าย ๆ ทั้งยังต้องกล้ารับกับความเสี่ยง แต่เสี่ยงด้วยการที่คิดวิเคราะห์มาแล้ว ว่ามันจะต้องดีอย่างแน่นอน วิเคราะห์สถานการณ์ ให้เป็น เพื่อปรับปรุงธุรกิจให้ดีขึ้น

พร้อมเรียนรู้อยู่เสมอ ผู้ประกอบการ จะไม่ทำตัวเป็นน้ำเต็มแก้ว แต่จะคิดค้นหาจุดบกพร่องของธุรกิจ หรือ Pain Point อยู่เสมอ พยายามเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้ธุรกิจเติบโตให้ได้มากที่สุด

มีพลังความสำเร็จ ความย่อท้อ เป็นอุปสรรคต่อการประกอบธุรกิจ ผู้ประกอบการต้องมีทัศนคติเชิงบวกอยู่เสมอ มองเป้าหมายแห่งความสำเร็จเป็นหลัก ว่าจะต้องทำได้แน่นอน

ทำงานเป็นทีมให้ได้ ผู้ประกอบการ จะต้องมีความสนใจ ในการทำงานเป็นทีม ร่วมกับเพื่อนร่วมงาน และลูกน้องได้ มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีกับทุกคน มองภาพรวมการทำงาน จูงใจให้ทุกคนเติบโตไปด้วยกัน

นอกจากการมีทักษะของการเป็นผู้ประกอบการที่ดีแล้ว ผู้ประกอบการต้องมองหาโอกาสให้ตัวเองเสมอ ทดลอง และ หานวัตกรรมต่าง ๆ เพื่อนำมาส่งเสริมธุรกิจ และการเป็นผู้ประกอบการ ก็ต้องใช้เวลาสั่งสมประสบการณ์พอสมควร เพื่อนำมา พัฒนาธุรกิจเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Funcrowd, 2023)

5.5 การสร้างคุณค่า

"คุณค่าของธุรกิจ" อาจเป็นเรื่อง นามธรรม จับต้องไม่ได้ แต่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะแสดงถึงมูลค่าที่แท้จริง อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสินค้าหรือบริการของเรา เมื่อลูกค้าได้สัมผัสคุณค่าในสินค้าหรือบริการของเรา เขาจะรู้ว่า สินค้า หรือบริการของเราแตกต่างจากคู่แข่งอย่างไร ทำให้ธุรกิจของเราสามารถสร้างยอดขายให้เติบโตได้อย่างยั่งยืน โดยไม่ต้อง เสียเวลาทำการตลาดในระยะสั้น เพื่อแข่งขันในอุตสาหกรรม โดยขอนำเสนอขอนำเสนอเนื้อหาที่ได้เรียบเรียงส่วนหนึ่ง จากงานสัมมนา The Next Trend Series by ห้องเรียนผู้ประกอบการ ในหัวข้อ "Value Proposition Design: Tool to create value for your customer" โดย ดร.ปรเมษฐ์ ชุ่มยิ้ม ซึ่งได้อธิบายถึงคุณลักษณะ 8 ประการ ที่ทุกธุรกิจควรให้ความ สนใจในการสร้างคุณค่าของสินค้าหรือบริการให้โดนใจลูกค้า และโดดเด่นกว่าคู่แข่ง

1) อยู่ในโมเดลธุรกิจที่เหมาะสม โมเดลธุรกิจที่เหมาะสม วัดจากความสามารถในการทำกำไร ระบบในการ ดำเนินงาน การตลาด ฯลฯ โดยเป็นไปตามเป้าหมายที่เราต้องการ รวมถึงวัดจากมาตรฐานของอุตสาหกรรม

2) พุ่งไปที่งาน ปัญหา ประโยชน์ที่มีความสำคัญสูงสุดต่อลูกค้า เราไม่สามารถทำให้สินค้าหรือบริการของเราตอบโจทย์ได้ทุกอย่าง แต่สามารถตอบโจทย์ในสิ่งที่ลูกค้าให้ความสำคัญที่สุดได้ ก็จะเป็นโอกาสให้ลูกค้าเลือกเรามากกว่าคู่แข่ง

3) จดจ่อกับงานที่ยังไม่น่าพึงพอใจ ปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข และประโยชน์ที่ยังไม่มีใครสร้างขึ้นค้นหาความต้องการของลูกค้าที่ยังไม่มีแบรนด์ไหนตอบโจทย์ พัฒนาสร้างสิ่งใหม่ๆ ที่เติมเต็มความต้องการนั้น

4) ไม่สนใจแค่งานสร้างผลลัพธ์ แต่ใส่ใจงานทางความรู้สึกและงานทางสังคมด้วยหมายถึง สินค้าหรือบริการไม่ใช่แค่ให้คุณประโยชน์ตามที่ควรจะเป็น แต่เติมเต็มความรู้สึกและส่งผลดีต่อสังคมเมื่อมีการผลิตหรือใช้สินค้าหรือบริการนั้น

5) พุ่งไปที่งาน ปัญหา ประโยชน์ของคนจำนวนมากหรือไม่ก็จำนวนน้อยที่ยินดีจ่ายราคาสูงเข้าไปช่วยแก้ปัญหาที่คนส่วนใหญ่มีเหมือน ๆ กัน เพื่อโอกาสในการเข้าถึงตลาดขนาดใหญ่ หรือจับปัญหาเฉพาะที่อาจจะอยู่ในกลุ่มคนพิเศษ ที่มีจำนวนน้อยแต่ที่มีกำลังซื้อสูง

6) ฉีกตัวออกจากคู่แข่ง โดยจัดการกับงานปัญหา หรือ ประโยชน์ที่ลูกค้าให้ความสำคัญสร้างความแตกต่างจากคู่แข่งไม่ว่าจะเป็นด้านคุณประโยชน์ที่ดีกว่า มากกว่า ให้ภาพลักษณ์ที่แตกต่างช่องทางจำหน่ายที่แตกต่าง ฯลฯ โดยสินค้าหรือบริการยังคงตอบสองความต้องการของลูกค้าได้

7) มีจุดแข็งเหนือกว่าทางเลือกอื่นๆ อย่างน้อย 1 ด้านคำว่า "เหนือกว่า" คือ ทำให้ลูกค้ารู้สึกว่า สินค้าหรือบริการของธุรกิจเรา มีคุณประโยชน์เป็นอย่างน้อย 1 ด้านที่ดีกว่า เร็วกว่า สะดวกกว่า ได้มากกว่า ฯลฯ ของทางเลือกอื่น ๆ ในที่นี้ซึ่งก็คือ คู่แข่ง หรือสินค้าทดแทน

8) เลียนแบบได้ยากแม้เราจะไม่สามารถป้องกันการเลียนแบบได้ แต่เราสามารถทำให้เลียนแบบได้ยาก ซึ่งมาจากการทำวิจัยและการพัฒนาสินค้าหรือบริการ (R&D) รวมถึงกระบวนการออกแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ที่ใครเห็นก็รู้ว่าเป็นของแบรนด์เรา

คุณลักษณะทั้งหมดในข้างต้น เป็นเสมือนรายการตรวจสอบในการที่จะสร้างสินค้าหรือบริการ นำเสนอ รวมถึงผลิตปรับปรุง พัฒนาสินค้าและบริการของเรา ให้ตอบโจทย์ตามที่ลูกค้ามีความต้องการ สำคัญที่สุดคือ คุณค่าของเราที่คิด วิเคราะห์สร้างสรรค์ออกมาจากภายในธุรกิจของเรา ย่อมไม่เหมือนใคร และไม่มีคู่แข่งคนไหนในอุตสาหกรรมเดียวกัน จะมาเลียนแบบได้ง่าย และทำให้ธุรกิจของเรามีความได้เปรียบในการแข่งขัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการอยู่รอดของธุรกิจในยุคนี้ ธุรกิจทั่วไปเอาชนะที่ราคา ธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ เอาชนะที่คุณค่า (ธนโชค, 2566)

6. วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีการวิจัยของฉันมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์ระดับ meso ซึ่งจริงๆ แล้วหมายถึงการศึกษา "ระดับกลาง" การวิเคราะห์ระดับกลางนี้ตอบสนองต่อความเร่งด่วนทั่วไปในหมู่นักวิจัยเพื่อให้ได้นามธรรมที่ชัดเจนเกี่ยวกับการทำงานของชีวิตทางสังคม ในบรรดานักสังคมวิทยา Turner (2012) อธิบายแนวคิดเรื่องระดับ meso ว่าเป็นสถานที่สำหรับการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแทนส่วนรวม เช่น กลุ่มและองค์กร ในบรรดานักมานุษยวิทยา de Munck (1994) ใช้แนวคิดเรื่องระดับ meso เพื่อดูแบบจำลองพฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจง ใช้หมวดหมู่การวิเคราะห์เศรษฐกิจการเมือง เช่น คำจำกัดความหัวข้อ วาทกรรมหัวข้อย่อย และคำจำกัดความของส่วนย่อยของข้อมูลบางส่วน หัวข้อย่อยประกอบด้วยประสบการณ์เชิงโต้ตอบและชีวิตประจำวัน วิธีนี้จะวิเคราะห์กลยุทธ์ในระดับมหภาคของการเป็นตัวแทนเชิงบวกและการนำเสนอเชิงลบของผู้ประกอบการเริ่มแรกที่เกี่ยวข้องกับข้อความ ตัวอย่างข้อมูลที่ต้องพิจารณาในการวิเคราะห์ ได้แก่ หัวข้อ แบบฟอร์ม ใบเสนอราคา การตั้งชื่อผู้เข้าร่วม และการเข้าถึงข้อมูล ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การบันทึก บันทึกภาคสนาม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม รวมถึงการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ การสัมภาษณ์เชิงลึก การบันทึกที่ได้รับอนุญาต

จากผู้ให้สัมภาษณ์ บันทึกภาคสนาม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมถูกนำมาใช้ในระหว่างการทำงานภาคสนามของผู้วิจัยเพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก รวมถึงบทบาทและตำแหน่งของพวกเขาในการเคลื่อนไหว ฉันได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อรวบรวมชีวประวัติและข้อมูลว่าพวกเขามีส่วนร่วมในการรณรงค์อย่างไรและใช้กลยุทธ์ใด ในขณะเดียวกัน ฉันก็บันทึกการสัมภาษณ์และจดบันทึกด้วย นอกจากนี้ ฉันใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเมื่อไปภาคสนามและสัมมนาหรือประชุมที่เชียงใหม่

7. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

บทความนี้พยายามที่จะแสดงให้เห็นว่ากรณีศึกษา 12 กรณีของผู้ประกอบการสตาร์ทอัพในเชียงใหม่ที่สร้างความแตกต่างด้วยโมเดลธุรกิจ 3 แบบ ได้แก่ นวัตกรรม การแข่งขัน และการใช้เงินทุนจำนวนมากได้พัฒนากลยุทธ์เพื่อรับมือกับความไม่แน่นอนของตลาดภายใต้วาทกรรมเศรษฐกิจตลาดเสรีนิยมใหม่ได้อย่างไร กรณีศึกษาสตาร์ทอัพเหล่านี้ พบว่าเป็นบริษัทธุรกิจ ห้างหุ้นส่วน หรือองค์กรชั่วคราวที่มีแผนสำหรับโมเดลธุรกิจที่ปรับขนาดได้ ซึ่งในขั้นต้นสามารถนำแนวคิดใหม่ ๆ ออกสู่ตลาด และแปรสภาพเป็นวิสาหกิจที่ทำกำไรได้ในเชิงเศรษฐกิจ กรณีศึกษาเหล่านี้ก็มีขนาดของบริษัทธุรกิจที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับจำนวนเงินลงทุนตั้งแต่ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ คนจำนวนไม่มากถือได้ว่าเป็นผู้ประกอบการที่เริ่มต้นเป็นรายบุคคลซึ่งทำงานร่วมกันผ่าน Facebook ผู้ประกอบการเหล่านี้มีความเป็นอิสระทั้งในด้านการเงินและในแง่ของความรู้และทักษะทางธุรกิจ อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการสตาร์ทอัพเหล่านี้บางส่วนส่วนใหญ่เป็นชายหรือหญิง หรือกลุ่มอายุ 20-30 ต้น ๆ ที่มีประสบการณ์ทางธุรกิจเพียงน้อยนิด ดังนั้น หลาย ๆ รายยังต้องพึ่งสินเชื่อจากธนาคาร และจำเป็นต้องมีเครือข่ายกับศูนย์บ่มเพาะ เช่น หน่วยงานภาครัฐ และมหาวิทยาลัยด้านความรู้เทคโนโลยีและทักษะทางธุรกิจ ระบบนิเวศของสตาร์ทอัพประเภทนี้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางธุรกิจของสตาร์ทอัพอยู่บ้าง

การศึกษาครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้ประกอบการเชียงใหม่ในกระบวนการผลิตและการแปลคุณค่าในแนวทางการเจรจาต่อรองกับผู้มีบทบาทที่หลากหลายในการเปลี่ยนแปลงตนเองจากคนงานไปสู่สตาร์ทอัพ โดยเน้นไปที่กลุ่มผู้ประกอบการขนาดเล็กถึงขนาดกลางที่จัดตั้งขึ้นใหม่ ซึ่งทำงานเพื่อสร้างทุนทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อขยายขนาดบริษัทอย่างยั่งยืน แม้ว่าผู้ประกอบการบางรายจะประสบความสำเร็จในธุรกิจที่หลากหลาย แต่ก็ยังอยู่ภายใต้การปกครองของสตาร์ทอัพของรัฐและตลาดในฐานะตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจยุคใหม่ ส่งผลให้ส่วนใหญ่ตกอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่มั่นคงและเผชิญกับความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ นี่คือสาเหตุที่สตาร์ทอัพหน้าใหม่ในเชียงใหม่พยายามดิ้นรนสร้างความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม และเครือข่ายด้วยเทคโนโลยีออนไลน์ สิ่งที่น่าสนใจคือบางส่วนสามารถสร้างเครือข่ายออนไลน์ได้ เมื่อต้องเผชิญกับการครอบงำวาทกรรมของรัฐและตลาด สตาร์ทอัพในเชียงใหม่บางรายจึงต่อต้านการปฏิบัติตามสถาบันและบรรทัดฐาน การต่อสู้เหล่านี้สามารถพบได้ในขอบเขตวัฒนธรรมที่ช่วยให้พวกเขาสามารถหลีกเลี่ยงการครอบงำของเสรีนิยมใหม่ผ่านความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่กับชีวิตและความรู้สึกของนักแสดง พื้นที่วัฒนธรรมนี้เกี่ยวข้องกับทั้งความคิดสร้างสรรค์และความใกล้ชิด ซึ่งช่วยให้สตาร์ทอัพสามารถสร้างกลยุทธ์การสร้างสรรค์ทางสังคมเพื่อเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างพวกเขากับผู้บริโภค

8. สรุปการวิจัย

เพื่อตอบคำถามวิจัยทั้งสามข้อ: 1) สตาร์ทอัพที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจหรือสังคมประเภทใดที่สามารถสร้างได้ 2) เหตุใดบริษัทสตาร์ทอัพแต่ละประเภทจึงต้องเจรจาหาทุนประเภทต่าง ๆ 3) บริษัทสตาร์ทอัพแต่ละประเภทจะพัฒนากลยุทธ์ในการเปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืนได้อย่างไร การศึกษาครั้งนี้ได้ตอบคำถามเหล่านี้ด้วยการอธิบายแนวทางปฏิบัติของสตาร์ทอัพในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคม และโดยการวิเคราะห์กระบวนการเจรจาเพื่อหาทุนประเภทต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจ ศักยภาพของบริษัทสตาร์ทอัพในการพัฒนากลยุทธ์ในการ

เปลี่ยนแปลงตัวเองเป็นผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืน การค้นพบที่สำคัญสามารถพูดคุยได้ผ่านข้อโต้แย้ง 2 ข้อต่อไปนี้

ข้อโต้แย้งแรก: การเจรจาเครือข่ายเป็นกลยุทธ์การทำงานร่วมกันเพื่อทุนทางสังคมและนวัตกรรมทางสังคมการศึกษานี้พบว่าสตาร์ทอัพเชียงใหม่ในฐานะผู้มีบทบาทในตลาดสามารถสร้างกลยุทธ์ในกระบวนการเจรจากับผู้มีบทบาทหลายรายได้ในบางกรณี กลยุทธ์มีความซับซ้อนภายใต้วาทกรรมของตลาดเสรีนิยมใหม่ เพราะไม่ได้กำหนดไว้เฉพาะในแง่เศรษฐกิจเท่านั้นผสมกับค่านิยมทางสังคมด้วย กลยุทธ์ที่โดดเด่นคือการสร้างเครือข่ายในฐานะกระบวนการของนวัตกรรมทางสังคม อย่างไรก็ตาม กรณีศึกษาส่วนใหญ่ยังคงให้ความสำคัญกับการทำกำไรและความอยู่รอดของตลาดมากกว่าผลประโยชน์ทางสังคมเบื้องต้น กรณีศึกษาสตาร์ทอัพในเชียงใหม่โมเดลดำเนินธุรกิจด้วยนวัตกรรมทางเทคโนโลยี ไม่ใช่ทั้งหมดจะมุ่งเน้นไปที่เทคโนโลยีหรือความคิดสร้างสรรค์ทางการตลาดเท่านั้น แต่ยังพยายามรวมเทคโนโลยีเข้ากับการเชื่อมต่อทางสังคมและวัฒนธรรมในกลยุทธ์ทางธุรกิจของพวกเขา กรณีศึกษาทั้ง 4 กรณีภายใต้โมเดลธุรกิจที่เน้นนวตกรรมระบุไว้อย่างชัดเจนว่า ด้วยประสบการณ์การเป็นผู้ประกอบการในระดับปานกลาง ผู้ประกอบการสตาร์ทอัพสามารถมีส่วนสนับสนุนนวัตกรรมทางสังคมได้ ผลิตภัณฑ์และบริการของผู้ประกอบการสตาร์ทอัพตอบสนองความต้องการทางสังคมไปพร้อม ๆ กัน มากกว่าเพียงได้รับแรงจูงใจจากการเพิ่มผลกำไรสูงสุดโดยไม่มีผลกระทบต่อสังคม ภายใต้ระบบนิเวศน์สตาร์ทอัพที่เหมาะสม ผู้ประกอบการสตาร์ทอัพสามารถมีความสามารถและสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่ประกอบด้วยนักแสดงประเภทต่าง ๆ ผู้ประกอบการสตาร์ทอัพที่เริ่มต้นกิจการใหม่มักจะขาดประสบการณ์การบริหารจัดการซึ่งถือเป็นทุนทางสังคมซึ่งจะทำให้พวกเขาได้เปรียบจากโอกาสทางนวัตกรรม อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการไม่ได้กระทำการโดยลำพัง แต่ร่วมกับผู้อื่น ดังนั้นประสบการณ์การเป็นผู้ประกอบการจึงฝังอยู่ในเครือข่ายที่อยู่รอบตัวผู้ประกอบการ (รวมถึงผู้บริโภคและสถาบันสนับสนุน) ดังนั้นความสามารถในการจัดการเครือข่ายจะขึ้นอยู่กับทุนทางสังคมที่ฝังอยู่ในผู้ประกอบการ ด้วยความร่วมมือและทุนทางสังคมที่แข็งแกร่ง บริษัทสตาร์ทอัพขนาดกลางที่มีความยืดหยุ่นและปรับตัวมากขึ้นโดยไม่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการพัฒนาสังคมด้วยจะให้ความสำคัญกับนวัตกรรมทางสังคมมากขึ้น เป็นผลให้พวกเขาสามารถขยายขนาดและกลายเป็นบริษัทที่ยั่งยืนได้ กรณีศึกษาเหล่านี้ยืนยันข้อโต้แย้งว่านวัตกรรมไม่ได้เป็นเพียงผลลัพธ์ของความคิดสร้างสรรค์ของนักแสดงที่เป็นอัจฉริยะหรือการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ของความรู้ที่สั่งสมมาเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างนักแสดงที่มีส่วนร่วมหลายรายและสถาบันที่สนับสนุน

ข้อโต้แย้งที่สอง: กลยุทธ์ทางวัฒนธรรมในคุณค่าของความใกล้ชิดในฐานะเครือข่ายทางสังคมของความคิดสร้างสรรค์ทางสังคม บทความนี้ให้ข้อค้นพบที่ชัดเจนว่าผู้ประกอบการเชียงใหม่นำกลยุทธ์ทางวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมสตาร์ทอัพเป็นทางเลือกแทนวาทกรรมทางเศรษฐกิจที่โดดเด่น กลยุทธ์ทางวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นแนวทางที่มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ทางสังคมที่ปลูกฝังความสัมพันธ์ส่วนตัวร่วมกันผ่านการปลูกฝังความรู้สึกและประสบการณ์ส่วนตัวของนักแสดงหลายคนที่เกี่ยวข้องกับตลาด เห็นได้ชัดว่าความคิดสร้างสรรค์ทางสังคมในชีวิตประจำวันทำให้พวกเขามีความรู้สึกที่ไม่สอดคล้องกับสถาบันที่เป็นทางการและบรรทัดฐานของเหตุผลทางเศรษฐกิจ เมื่อรวมกับกลยุทธ์ด้านวัฒนธรรมแล้ว สตาร์ทอัพในเชียงใหม่ยังนำกลยุทธ์การเป็นผู้ประกอบการมาประยุกต์ใช้โดยคำนึงถึงคุณค่าของความใกล้ชิดอีกด้วย ความสัมพันธ์ใกล้ชิดนี้ต้องใช้เครือข่ายทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านการสื่อสารออนไลน์ นักวิชาการบางคนเรียกการปลูกฝังความสัมพันธ์นี้ว่าเป็นแรงงานที่ไม่มีสาระสำคัญ แรงงานด้านความรู้สึก และแรงงานเชิงสัมพันธ์ เนื่องจากสิ่งนี้เกิดขึ้นมากขึ้นบนโซเชียลมีเดียซึ่งมีการเจรจาแรงจูงใจทางสังคมและเศรษฐกิจ. แนวทางที่หลากหลายสำหรับกลยุทธ์ทางวัฒนธรรมเหล่านี้สร้างขึ้นโดยสตาร์ทอัพที่มีขนาดและกลยุทธ์ทางธุรกิจที่แตกต่างกัน กลยุทธ์ทางวัฒนธรรมของความคิดสร้างสรรค์ทางสังคมเหล่านี้สามารถสร้างการเชื่อมต่อระหว่างสตาร์ทอัพและผู้บริโภคที่เจรจาความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีร่วมกันผ่านการปลูกฝังความรู้สึกและประสบการณ์ส่วนตัวของนักแสดงที่พบในแนวทางปฏิบัติของเครือข่ายแบบพลวัตร ผู้ที่มีแนวโน้มจะปฏิบัติตามกลยุทธ์เหล่านี้

เป็นลำดับความสำคัญมากกว่าคือผู้ประกอบการรายย่อยที่มีความเสี่ยงต่อการแข่งขันในตลาดและความผันผวนมากที่สุด พวกเขากำลังปลูกฝังความรู้สึกร่วมกันของผู้เข้าร่วมเครือข่ายเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ทางสังคมและคุณค่าร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โซเชียลมีเดียมักถูกใช้เป็นตัวกลางของเครือข่ายส่วนใหญ่ซึ่งมอบโอกาสในการสร้างทั้งมิตรภาพส่วนตัวและการมีส่วนร่วมทางธุรกิจในระยะยาว ด้วยเหตุนี้ เครือข่ายมิตรภาพอันยาวนานประเภทนี้จึงกลายเป็นการแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในรูปแบบที่แตกต่างกัน บริษัทขนาดกลางที่มีนวัตกรรมทางสังคมยังนำกลยุทธ์ทางวัฒนธรรมของความคิดสร้างสรรค์ทางสังคมมาใช้เมื่อพวกเขาเริ่มต้นธุรกิจตามความรู้สึกที่มีความปรารถนาที่จะขยายและรักษาบริการของตน แนวทางของพวกเขาคือกลยุทธ์ในการสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับลูกค้าโดยรองรับความต้องการส่วนใหญ่ของพวกเขาในขอบเขตที่พวกเขาจะได้รับความมั่นใจและความไว้วางใจจากลูกค้ามากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับกลยุทธ์ทางวัฒนธรรมแล้ว แรงงานเชิงสัมพันธ์ถือเป็นความใกล้ชิดเชิงโต้ตอบ โดยที่ผู้หญิงมีส่วนร่วมกับโซเชียลมีเดียมากกว่าผู้ชายเพราะพวกเขาแสดงออกทางสังคมและทางอารมณ์เป็นพิเศษ และมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ชมที่เป็นผู้หญิงในลักษณะใกล้ชิดเสมอ โซเชียลมีเดียดิจิทัลช่วยให้ผู้ประกอบการสตรีเข้าถึงตลาดสตรีได้ดีขึ้น พวกเขาจะต้องสร้างสมดุลระหว่างความเป็นกันเองและความเป็นมืออาชีพในการแสดงความใกล้ชิดเชิงโต้ตอบ เพื่อให้แน่ใจว่าความพยายามในการรักษาความสัมพันธ์ทางออนไลน์จะไม่ส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือทางธุรกิจของพวกเขา และยังสามารถให้ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจได้อีกด้วย นอกจากนี้ การเสริมสร้างการเชื่อมต่อที่ใกล้ชิดยิ่งขึ้นยังเปิดช่องทางในการระบุตัวตนทั่วไปทางออนไลน์ โดยสตาร์ทอัพจะเข้าถึงลูกค้ากลุ่มต่าง ๆ ดังนั้น ความใกล้ชิดจึงมีคุณค่าทั้งทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจในความสัมพันธ์ทางการตลาด การค้นพบนี้ยังชี้ให้เห็นว่าความใกล้ชิดสามารถเข้าใจได้อย่างมีวิจารณญาณว่ามีลักษณะที่ขัดแย้งกัน เนื่องจากสามารถเอื้อให้เกิดความสัมพันธ์เชิงเอารัดเอาเปรียบ ดังที่พบในกรณีของสตาร์ทอัพขนาดใหญ่ในเชียงใหม่ที่แสวงหาความใกล้ชิดในรูปแบบแสวงหาผลประโยชน์นี้ ถือได้ว่าเป็นการแสวงหาประโยชน์จากความใกล้ชิดเพื่อเพิ่มผลกำไรสูงสุดในธุรกิจมากกว่าความรู้สึกที่แท้จริงของความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างเพื่อน

9. ข้อเสนอแนะ

บทความนี้เริ่มต้นด้วยความพยายามที่จะให้มุมมองที่สำคัญบางประการเกี่ยวกับวาทกรรมเสรีนิยมใหม่ที่โดดเด่นของตลาดการควบคุมตนเองในฐานะเหตุผลทางเศรษฐกิจทั่วไป แทนที่จะมุ่งเน้นไปที่โครงสร้างตลาด การศึกษาครั้งนี้กลับเป็นการวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติในการเจรจาของผู้มีบทบาทหลายรายในตลาด โดยเฉพาะสตาร์ทอัพในเชียงใหม่ ลูกค้าของพวกเขาและสถาบันสนับสนุนในฐานะผู้บ่มเพาะ การค้นพบที่สำคัญที่กล่าวถึงข้างต้นบ่งชี้ถึงความสำคัญบางประการของการศึกษานี้ ผลลัพธ์ที่สำคัญประการแรกของการศึกษาเกี่ยวข้องกับบทบาทของระบบนิเวศของสตาร์ทอัพในการเสริมสร้างทุนทางสังคมที่ช่วยเพิ่มความรู้ ทักษะ และการสนับสนุนทางการเงินของผู้ประกอบการรายใหม่ การสนับสนุนดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสตาร์ทอัพที่ไม่มีประสบการณ์ในการพัฒนาความสามารถในการสร้างเครือข่ายเพื่อขยายขนาดบริษัทอย่างยั่งยืนผ่านกระบวนการทำงานร่วมกัน การค้นพบนี้ให้นัยเชิงนโยบายเชิงปฏิบัติบางประการสำหรับสถาบันที่สนับสนุน รวมถึงรัฐ มหาวิทยาลัย และธนาคาร เพื่อเสนอโปรแกรมการดูแลที่เหมาะสมมากขึ้นเพื่อส่งเสริมบริษัทสตาร์ทอัพ แทนที่จะปล่อยให้พวกเขาเผชิญกับความไม่แน่นอนของตลาดด้วยตัวเอง การวิจัยในอนาคตจะต้องระบุแนวทางอื่นสำหรับโครงการสนับสนุนที่เกี่ยวข้องมากขึ้น จุดวิกฤติประการที่สองบ่งชี้ว่าไม่ใช่ว่าสตาร์ทอัพในเชียงใหม่ทุกรายจะมีส่วนร่วมในนวัตกรรมทางเทคโนโลยีหรือการเพิ่มผลกำไรสูงสุดเท่านั้น แต่ยังรวมถึงนวัตกรรมทางสังคมด้วย เห็นได้ชัดว่าพวกเขาไม่ได้ดำเนินธุรกิจเฉพาะในแง่เศรษฐกิจ แต่ยังผสมกับคุณค่าทางสังคมด้วย ดังนั้นผลิตภัณฑ์และบริการของพวกเขาจึงตอบสนองความต้องการทางสังคมไปพร้อม ๆ กันพร้อมทั้งสร้างผลกระทบทางสังคมที่มองเห็นได้ ในแง่ของผลกระทบเชิงนโยบาย ผู้ประกอบการประเภทนี้จะต้องได้รับการปลูกฝังอย่างเข้มแข็งให้เป็นบริษัทธุรกิจที่ประสบความสำเร็จในการตอบสนองความต้องการทางสังคมและความต้องการทางเศรษฐกิจ การวิจัยในอนาคตจะต้องพยายามมากขึ้นเพื่อค้นหาว่าสตาร์ทอัพสามารถสร้างนวัตกรรมทางสังคมที่มี

ผลกระทบทางสังคมที่แข็งแกร่งได้อย่างไร ประเด็นสำคัญประการที่สามเกี่ยวข้องกับแนวทางทฤษฎีทางเลือกในการศึกษาสตาร์ทอัพซึ่งให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและเศรษฐกิจตลาดมากขึ้น การศึกษาครั้งนี้ได้เสนอแนะการมุ่งเน้นไปที่กลยุทธ์ทางวัฒนธรรมผ่านแนวคิดเรื่องแรงงานเชิงสัมพันธ์ซึ่งสามารถเห็นได้ในรูปแบบของความใกล้ชิดเชิงโต้ตอบ การเสริมสร้างการเชื่อมต่อที่ใกล้ชิดสามารถเปิดทางสำหรับการระบุตัวตนทั่วไปทางออนไลน์ โดยสตาร์ทอัพจะเข้าถึงลูกค้ากลุ่มต่าง ๆ เนื่องจากความใกล้ชิดมีคุณค่าทั้งทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจในความสัมพันธ์ทางการตลาด เนื่องจากความสัมพันธ์ใกล้ชิดจำเป็นต้องมีเครือข่ายทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านการสื่อสารออนไลน์ การวิจัยในอนาคตจะต้องเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการทำงานของการสื่อสารประเภทนี้ในบริบทที่เฉพาะเจาะจงและหลากหลาย

10. การอ้างอิง

Ahmad et al. 2020. Mobile money, financial inclusion and development: A review with reference to African experience. **Journal of Economic Surveys** 34(4): 753-792.

Altvater, E. (2009). Postliberalism or postcapitalism? Development Dialogue 51.

Amornsak Kitthananan. 2008. Developmental states and global neoliberalism, in Patricia Kennett (ed.) **Governance, Globalization and Public Policy (77-**103). Cheltenham, UK • Northampton, MA: Edward Elgar

Appadurai, A. 1986. **The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective**, Cambridge: Cambridge University Press.

Appadurai, A. 1996. **Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization.** Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.

Bank of Thailand. 2020. Economic and Monetary Report of the Northern Region**.** https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/Northern/EconomicReport/

BBC News. (2016). Jakarta taxi drivers protest against Uber and Grab**.** Retrieved June 19, 2019, from http://www.bbc.com/news/ world-asia-35868396.

Blank, Steve. (2010). What's A Startup? First Principles**.** Retrieved June 19, 2019, from https://steveblank.com/2010/01/25/whats-a-startup- rst-principles/

Baym, N. K. 2015. Connect with your audience! The relational labor of connection. **The Communication Review**, 18(1): 14–22.

Bianchini, Franco, and Michael Parkinson. 1994. **Cultural Policy and Urban Regeneration**. Manchester: Manchester University Press.

Bourdieu, Pierre.1977. **Outline of a Theory of Practice.** Cambridge: Cambridge University ' Press.

Bourdieu, Pierre. 2001. Forms of Capital., in Mark Granovetter and Richard Swedberg (eds) **The Sociology of Economic Life** (96-111). 2nd ed. Boulder, CO: Westview.

Callon, M. 1984. Some elements of a sociology of translation: Domestication of the scallops and the fishermen of St. Brieuc Bay. **The Sociological Review** 32(S1): 196-229).

Callon, M. 1986. The Sociology of an Actor-Network: The Case of the Electric Vehicle". (19-34), in M. Callon, J. Law and A. Rip (eds.) **Mapping the Dynamics of -Science and Technology**. London: Macmillan.

Callon, M. 1990. Techno-economic Networks and Irreversibility. **The Sociological Review** 38(S1): 132-161.

Callon, M., 1992**. The dynamics of techno-economic networks., in Coombs, R., Saviotti, P.& Walsh, V., (eds) Technological Change and Company Strategies: Economic and sociological perspectives (72-102). London: Academic Press.**

Callon, Michel. 1999**.** Actor-network theory—the market test., The Sociological Review 47(S1): 181-195.

Callon, Michel. 1998**.** Introduction: the embeddedness of economic markets in Economics., **The Sociological Review** 46(S1): 1-57.

Chiang Mai Digital Nomads. 2018. Retrieved June 19, 2019, from https://www.facebook.com/groups/cmnomads/

Chaiwat Baimai. 2017. Startup: Defining the importance and guidelines for conducting research. **Journal of Executive**. 37 (2), 10-21. (in Thai).

Clarke, S. (1988). **Keynesianism, Monetarism and the Crisis of the State.** Aldershot: Edward Elgar.

Coleman, James S. 1988. Social Capital in the Creation of Human Capital, **American Journal of Sociology** 94: (95–120).

De Certeau, M. 1984. **The Practice of Everyday Life**. Trans. Steven F. Rendail. Berkeley, CA: University of California Press.

Deleuze, Gilles **and** Félix **Guattari.**1987. **A Thousand Plateaus** A Critical Introduction and Guide. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Duffy, Brooke Erin and Urszula Pruchniewska. 2017. Gender and self-enterprise in the social media age: a digital double bind., **Information, Communication & Society** 20 (6): 843–859.

Funcrowd, 2023. ผู้ประกอบการใครก็เป็นได้ แต่ไม่ใช่ใครที่จะประสบความสำเร็จ. Retrieved September 2, 2023. https://funcrowd.co.th/%E0%B8%9C%E0%B8%B9%E0%B9%89%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%81%E0%B8%AD%E0%B8%9A%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3/

Ghosh, Ipshita. 2020. Investment, value, and the making of entrepreneurship in India., **Economic Anthropology** 7(2): 190-202.

Ghosh, Ipshita. 2022. **Venture Capital, Value(s) and the Making of Entrepreneurship in Contemporary India**. PhD. Dissertation, Syracuse University.

Giddens, Anthony. 1993. **The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love, and Eroticism in Modern Societies**. Stanford University Press.

Gopinath, Gita. 2020. **The Great Lockdown: Worst Economic Downturn Since the Great Depression**, IMF Blog, Retrieved September 14, 2020.

Gramsci, Antonio. 1971. **Selections from the Prison Notebooks**. New York, NY: International Publishers.

Granovetter, M.S**.** 1985. Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness**. American Journal of Sociology** 91(3): 481-510.

Kao, Caroline. 2021**. Startup Capitalism: Gendered Transformations of Home, Work, and Value in Silicon Valley. PhD. Dissertation,** University of California, Santa Cruz.

Landry, Charles, and Franco Bianchini. 1995. The Creative City. London: DEMOS.

Latour, B. 1987. **Science in Action: How to Follow Scientists and Engineers Through Society.** Milton Keynes: Open University Press.

Latour, B. 1991. **We Have Never Been Modern**. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Latour, B., 2005. Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory. Oxford: ขOxford University Press.

Lazzarato, M. 1996. Immaterial labour, In P. Virno & M. Hardt (Eds.), **Radical Thought In Italy: A Potential Politics** (133–150). Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.

Montiean Pornparnomchai1 and Kittichai Rajchamaha. 2021. Sharing knowledge on the sustainable business model: An aquaculture start-up case in Thailand. **Cogent Business & Management** 8: 1924932 https://doi.org/10.1080/23311975.2021.

Office of the National Economic and Social Development Council. (2017). Summary National Economic and Social Development Plan Twelfth edition. 2017 – 2021. Retrieved June 19, 2019, from http://www.nesdb.go.th/ewt_news.php?nid=6420& lename=develop_issue. (in Thai).

Office of Small and Medium Enterprises Promotion. 2019. **Principles and reasons, objectives, target groups that benefit areas, project activities.** Retrieved June 19, 2019, from http://www.startuptracking.com/index.php?module=detail. (in Thai).

Peck, Jamie. 2005. Struggling with the Creative Class. **International Journal of Urban and Regional Research** 29 (4): 740–770.

Piccarozzi, Michela. 2017. Does Social Innovation Contribute to Sustainability? The Case of Italian Innovative Start-Ups, **Sustainability** 9: 2376. (open access)

Pisit Potjanajaruwit. 2018. "Competitive advantage effects on firm performance: A Case study of startups in Thailand". Journal of International Studies 11(3): 104-111.

Polanyi, Karl. 2001. **The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time.** Boston, MA: Beacon Press.

Putnam, Robert D. 2000. **Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community**. New York: Touchstone.

Raslapat Suteeca. 2017. **Frameworks of the Relations of the "Customer Value" for the**

"Start-Up" business through "E-Service" in the North of Thailand. 2017 International Conference on Digital Arts, Media and Technology (ICDAMT)

Rutherford, Danilyn. 2016. Affect Theory and the Empirical. **Annual Review of Anthropology** 45: 285–300.

Thailand Tech Startup Accociation. (2016). **WhitePaper**. Retrieved June 19, 2019, from https://www.dropbox.com/s/x4mjaqkumzbrblw/white%20paper1.pdf?dl=0. (in Thai).

Sasken, Gitika and Abhishek Mohanty. 2020. Everybody's a Winner: A Study on How Unidimensional Scaling Up as an Entrepreneurial Rite of Passage Is Beginning to Be Resisted in India's Startup Capital, 2020 **Ethnographic Praxis in Industry Conference**, EPIC Proceedings pp. 27–45, ISSN 1559-8918, https://www.epicpeople.org/epic.

Small and Medium Enterprise Development Bank of Thailand. 2560. **Obstacles affecting startup businesses**. Retrieved June 19, 2019, from www.smebank.co.th (in Thai).

Songphon Munkongsujarit. 2016. Business Incubation Model for Startup Company and SME in Developing Economy: A Case of Thailand. 2016 Proceedings of PICMET '16: **Technology Management for Social Innovation.**

Spender, John-Christopher, Vincenzo Corvello, Michele Grimaldi and Pierluigi Rippa. 2017. Startups and open innovation: a review of the literature., **European Journal of Innovation Management** 20 (1): 4-30.

Startup Ban Hoa .2018. Startup Ban Hao. Retrieved June 19, 2019, from https://www.facebook.com/startupnorththai (in Thai).

Stiglitz, J.E. and J. Driffill. 2000. Economics. New York, NY.: W.W. Norton.

Szabo-Huff, Amanda L. 2020. **Assembling a Startup Economy: How Communication Organizes Value in Startup Community**. PhD. Dissertation. University of Colorado.

Suvit Maesincee. 2016. **Concept of Thailand 4.0 model**. Retrieved August 1,2016. https://planning2.mju.ac.th/goverment/20111119104835_ planning /Doc_25590823143652_358135.pdf

Williams, Raymond. 1977. Structures of Feeling. **In Marxism and Literature**, (128–35). Oxford, UK: Oxford University Press.

Wilson, Ara. 2004. **The Intimate Economies of Bangkok: Tomboys, Tycoons, and Avon Ladies in the Global City.** Berkeley, CA: University of California.

ธนโชค โลเกศกระวี, 2023. **การสร้างคุณค่าของธุรกิจให้โดดเด่นกว่าคู่แข่งอย่างไร.** สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กันยายน 2566. https://www.live-platforms.com/education/article/8494

ประเทศไทยภายใต้ยุคสื่อสังคมออนไลน์ กับปัจจัยในการเข้าถึงธรรมตามสายพุทธเถรวาท

Thailand in the social media Era and Attainment Factors in Theravada Buddhism

ภรณี แก้วบวร

สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

บทคัดย่อ

ชีวิตตามกระแสทุนนิยมที่มุ่งเน้นกำไร มีเป้าหมายเพื่อหาสิ่งบำบัดความต้องการที่ไม่สิ้นสุดจนลืมไปว่าทุกคนต้องตาย สิ่งเหล่านี้คือความทุกข์ที่มองว่าเป็นความสุข หากเป็นความสุขแท้คือต้องตระหนักว่าพบแล้ว ไม่ต้องพยายามต่อแล้ว แต่ความจริงยังแสวงหาอยู่ บทความวิชาการชิ้นนี้ไม่มีเป้าหมายเพียงแค่การตีพิมพ์ แต่แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีองค์ที่สามารถเข้าถึงธรรม ด้วยปัจจัยของสมบัติ 4 ตามเถรวาท ซึ่งพบได้ยากในประเทศอื่น ด้วยการศึกษากับหลักภูมิศาสตร์มนุษย์ตาม Humanistic Geography สอดคล้องกับ Reception Theory มุ่งวิเคราะห์การรับสาร Dominant Reading ถึงแม้ข้อมูลข่าวสารเป็นดาบสองคม แต่หากนำข้อมูลในเชิงบวกมาเป็นสารตั้งต้นของชีวิตก็จะเข้าถึงธรรมตามพระไตรปิฎกที่มีอยู่จริงได้

คำสำคัญ : ยุคสื่อสังคมออนไลน์, ปัจจัยในการเข้าถึงธรรม, พุทธเถรวาท

Abstract

Even if religions exist, evil minds based on selfishness exist as well. The capitalist system provides physical happiness but not true happiness, and it is incapable of stopping greed. As it is not permanent. The objective of this academic article is to illustrate that Thailand is full of factors, namely Sompatti 4, Humanistic Geography, and Dominant Reading, which lead to genuine Dharma.

Keywords: Social media era, Factors to attain Dharma, Theravada Buddhism

1. บทนำ

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในลำดับต้นๆของหลายประเทศ ที่มีผู้คนหลากหลายศาสนาเดินมาทางจากทั่วโลกเพื่อการท่องเที่ยว ทำงาน ศึกษาหรืออยู่อาศัย และคนไทยในประเทศไทยเองมีอิสระและความหลากหลายในการนับถือศาสนา ประเทศที่นับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาทมีไม่มากนักหากนับจากการนับถือศาสนาของผู้คนทั่วโลก ซึ่งในเว็บไซท์ของรัฐบาลอเมริกันปี ค.ศ. 2022 แสดงรายละเอียดโดยประมาณการประชากรของคนไทยที่มี 69.5 ล้านคนไว้เมื่อกลางปี ค.ศ. 2021 ระบุว่าร้อยละ 93 ของทั้งประเทศนับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาท (U.S.Department of State,2022) ประเทศเมืองพุทธแห่งนี้ต้อนรับการเดินทางของผู้คนมาหลายทศวรรษ ผู้คนมากมายชื่นชอบประเทศไทยจากหลายเหตุผลไม่ว่าจะเป็นอาหารไทย อากาศที่ไม่ร้อนและไม่หนาวจนเกินไปเหมาะกับการพักผ่อนกับสถานที่ท่องเที่ยวที่มีหาดทรายสวยงาม มีโบราณสถานอันโด่งดังติดอันดับโกล เช่นวัดพระแก้ว หรือวัดพระศรีศาสดาราม ที่สะท้อนวัฒนธรรมในเชิงศาสนา ผู้คนนับถือศาสนาอื่นเองก็ต้องวางแผนในการเดินทางเพื่อเข้าเยี่ยมชม ประการสำคัญคือลักษณะธรรมชาติของคนไทยที่มีน้ำใจและรอยยิ้มอย่างเป็นมิตรบนพื้นฐานความเชื่อและหลักปฏิบัติของพุทธเถรวาท

สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงส่วนเล็ก ๆ แต่ไม่ใช่เป็นส่วนเดียวที่นำมาสู่บทความชิ้นนี้ แต่นับเป็นการสะท้อนภาพในมุมกว้างของความน่าหลงไหลในประเทศไทย แต่ก็มิอาจปฏิเสธได้ว่าประเทศไทยก็มีมิติในเชิงลบเช่นเดียวกับทุก ๆ ประเทศในโลก อย่างไรก็ดีรายละเอียดในบทความวิชาการนี้จะนำเสนอบทวิเคราะห์ว่าประเทศไทยไม่ใช่เป็นแค่น่าอยู่หรือน่าเดินทางมาสัมผัสเพียงครั้งคราว แต่ในเชิงลึกของศาสนาพุทธนิกายเถรวาทแล้ว ประเทศไทยมีองค์ประกอบที่เหมาะสมต่อการเข้าถึงธรรมในเบื้องต้นและธรรมชั้นสูงหรือไม่ อย่างไร หรือทิศทางใด

ก่อนที่จะนำไปสู่การพิจารณาและนำเสนอว่าประเทศไทยมีความพร้อมในมิติใดบ้าง และเหตุใดต้องเข้าถึงธรรมหรือต้องมีความพยายามเพื่อเข้าถึงธรรม จำเป็นอย่างไรที่ต้องเข้าถึงธรรม ผู้คนในสังคมต้องรับรู้รับทราบและเข้าใจก่อนว่าพุทธศาสนามิได้ก่อกำเนิดมาเพื่อมาเป็นที่พึ่งทางใจเฉกเช่นศาสนาอื่น หากกล่าวว่าเป็นแค่ทำให้ใจสบาย ใจสงบก็เข้าวัด พุทธศาสนาก็ไม่ต่างอะไรกับศาสนาอื่นลัทธิอื่นหรือที่พึ่งอื่น ๆ ศาสนาพุทธจะไม่มีความโดดเด่นหรือเป็นพิเศษใดๆถึงขั้นที่ต้องเข้าถึงธรรม ทั้งนี้สถานที่และองค์ประกอบทางนามธรรมศาสนาทุกศาสนาหรือกลุ่มลัทธิใดเกิดขึ้นมาบนพื้นฐานของความดีงามและสวยงามเป็นที่พักใจของผู้คนมากมายตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันอยู่แล้ว แต่จะแตกต่างจากพระพุทธศาสนาตรงที่ในองค์หลักนั้นศาสนาพุทธเกิดขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์เดียวคือดับทุกข์ หรือดับกิเลส และดับจริงไม่มีส่วนเหลือ ซึ่งเป็นความแตกต่างจากที่พึ่งทางอื่นอย่างชัดเจน สิ่งนี้เป็นความจำเป็นประการแรก และประการสำคัญที่สุดในการเข้าใจศาสนาพุทธ

สิ่งที่ปรากฏอย่างชัดเชนในสังคมไทยประการหนึ่งที่นำมาสู่ความพยายามในการวิเคราะห์ประเด็นการเข้าถึงธรรมตามที่กล่าวมา คือความเสื่อมในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะจิตใจและความคิดที่สะท้อนถึงการกระทำดังปรากฏเป็นข่าวมากมายตั้งแต่ระดับกลุ่มใหญ่ลงมาระดับปัจเจกในสังคมไทย อาทิ กรณีนักการเมืองทุจริตในโครงการใหญ่ระดับแสนล้านเมื่อหลายปีก่อน ประเด็นเงินทอนวัดของข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานพุทธศาสนา การรับสินบนของข้าราชการในหน่วยงานต่าง ๆ กลุ่มมิจฉาชีพคอลเซ็นเตอร์ที่ตั้งใจหลอกลวงอยู่ทุกวี่วัน หรือกรณีสะเทือนขวัญของการเปิดฉากยิงอย่างโหดเหี้ยมที่สถานรับเลี้ยงเด็กเล็กที่หนองบัวลำภู หรือการยิงอย่างอุกอาจจากการปล้นร้านทองจังหวัดลพบุรี เฉพาะอย่างยิ่งกับเหตุการณ์ที่ทำให้คนไทยถึงกับตัวชากับข่าวการฆาตกรรมต่อเนื่องอย่างเลือดเย็นกรณีไซยาไนด์ สิ่งเหล่านี้ที่กล่าวมาสะท้อนความเสื่อมทางจิตใจที่คาดไม่ถึงกับหลายๆเหตุการณ์ ถึงแม้จะไม่มีมาตรฐานใดในการนำมาวัดความเสื่อม ซึ่งในอดีตอาจมีความเสื่อมทางจิตใจดังที่กล่าวมา แต่อาจเป็นอดีตที่ยังไม่มีศาสนา จึงไม่มีสิ่งดีงามยึดเหนี่ยวจิตใจความเสื่อมเกิดขึ้นได้ หากนับจากเสร็จสิ้นสงครามโลกแต่ละประเทศเข้าสู่ความสงบ มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยที่รักสงบเป็นเมืองพุทธ แต่ความเสื่อมก็ยังมีอยู่และไม่มีสิ่งบ่งชี้ถึงความเสื่อมที่จะลดลง

นอกเหนือจากคดีโด่งดังมากมายตามหน้าสื่อต่าง ๆ สิ่งที่คนในสังคมต้องประสบอีกประการคือการใช้ชีวิตที่ตั้งอยู่บนฐานของระบบทุนนิยม ผู้บริโภคถูกกระตุ้นให้เกิดการซื้อด้วยการมีความอยากเป็นเครื่องมือ การรวยเร็วหรือรวยทางลัดบนถนนสายสีเทาด้วยการพนันที่อาจนำชีวิตไปสู่อาชญากรรมในรูปแบบต่างๆ กระนั้นก็ตามการใช้ชีวิตปกติที่อาจไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดกฎหมาย แต่กระแสของทุนนิยมก็พยายามจุดประกายให้จิตใจของคนทุกอายุ ทุกเพศ เกิดความอยากความต้องการในสินค้าทั้งอุปโภคและบริโภคด้วยสีสันสัมผัสมากมาย อาทิ อาหารที่ดูน่าทานหรือสิ่งเสริมอาหารที่คิดว่าดีต่อร่างกายป้องกันโรคร้าย ในสังคมยังมีวิถีทุนนิยมที่สร้างสิ่งกระตุ้นความต้องการภายนอกให้ชีวิตเสพแต่ความสุข ร้านกาแฟในฝันทั่วประเทศที่เสมือนเดินเข้าไปแล้วจะนำไปสู่อีกมิติหนึ่งแห่งความสุขไร้ขอบเขต กระแสทุนที่ส่งเสริมแต่การขายสินค้าภายใต้เป้าหมายคือกำไร หนึ่งในสินค้าขายดีคือผลิตภัณฑ์ที่สวนทางกับการเห็นทุกข์ ไม่ว่าจะเป็นสินค้าส่งเสริมความงามไร้ริ้วรอยอย่างหลือเชื่อที่แข่งขันการโฆษณาอยู่ทุกวัน ประหนึ่งลืมไปแล้วว่ามนุษย์ทุกคนต้องเกิดต้องแก่ต้องเจ็บและต้องตาย สิ่งเหล่านี้ดูเหมือนจะทำให้เดินทางของชีวิตห่างไกลจากความเป็นพุทธเถรวาท เนื่องจากมนุษย์มองว่าเป็นความสุขที่แท้จริง นอกจากนี้กระแสทุนยังเปิดความเป็นเสรีในโลกสังคมออนไลน์อีกด้านหนึ่งคือ การค้าขายที่ไม่มีหน้าร้าน การสร้างยอดการเข้าชมด้วยเครื่องมือบนเส้นทางเสรีจากการความเป็นอิสระอย่างไร้ขอบเขตด้วยการบรรยายความรู้สึกตามความต้องการของตนเองผ่านสื่อออนไลน์ รูปแบบหนึ่งที่สังคมได้รับจากโลกออนไลน์คือการเสพข้อมูลข่าวสารที่ไร้กำแพงใดๆกั้น ผู้คนในสังคมจะรับสารที่ยากจะรับรู้ได้ว่าตนเองจะเป็นเหยื่อข่าวสารที่เป็นข้อมูลเท็จหรือไม่ รวมถึงเนื้อหาที่ไม่มีการสร้างสรรค์คุณธรรมความดีที่ส่งผลโดยตรงต่อจิตใจที่ต่ำทรามลง

อย่างไรก็ดี มิติหนึ่งของกระแสสังคมคือความเชื่อที่ส่งเสริมให้คนไทยอ่อนแอ ขาดสติ ขาดปัญญา การมีวิถีชีวิตด้วยการอ้อนวอนกับสิ่งเร้นลับ ความเคลื่อนไหวนี้ไม่มีผู้นำ แต่มีแรงจูงใจ ทั้งหมดทั้งมวลที่กล่าวมาดูเหมือนสวนทางกับนิยามของความเป็นไทยพุทธเถรวาทด้วยจำนวนประชากรดังข้อมูลข้างต้น กระนั้นก็ตามบทความวิชาการชุดนี้มุ่งที่จะอธิบายฉากทัศน์ของประเทศไทยก็ยังมีฐานความเชื่อ และการปฏิบัติตามแนวพุทธเถรวาท เนื่องจากหากที่กล่าวมาเป็นความสุขจริง พบแล้วว่าสุขจริง ก็ต้องหยุดดิ้นรนเสาะแสวงหาต่อไป แต่ความพยายามใคว่คว้าเพื่อความสุขสมหวังยังมีอยู่ไม่จบสิ้น ความเป็นพุทธเถรวาทซึ่งเชื่อว่าการดำเนินกิจกรรมทางจิตด้วยลักษณะที่เป็นนามธรรม จะสะท้อนออกมาเป็นรูปธรรมจะนำไปสู่การวางกรอบชีวิตที่เต็มไปด้วยความสงบร่มเย็น และท้ายที่สุดจะนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดทางธรรมโดยไม่มีการดิ้นรนทะยานอยากหาความสุขอีกต่อไป

เหนือสิ่งอื่นใด หากมองถึงเป้าหมายที่แท้จริงในความสำเร็จของบทความ ไม่อาจวัดได้แค่เพียงการได้รับการยอมรับให้มีการตีพิมพ์หรือหรือนำเสนองานในเวทีวิชาการ หากมองไกลกว่านั่นคือคนไทยไม่มากก็น้อยเดินทางสู่ทางเป้าหมายสูงสุดทางธรรมหรือสังคมที่ดีกว่าที่ผ่านมา แต่อย่างน้อยได้สะกิดหรือข้อคิดอย่างใดอย่างหนึ่งและพัฒนาระดับจิตไปสู่การพัฒนาความคิดตลอดจนการกระทำที่อาจเดินทางไปสู่ผลเชิงประจักษ์ในอนาคตต่อไป การกล่าวถึงลักษณะองค์รวมของความเป็นประเทศไทยที่มีปัจจัยเพื่อการเข้าถึงธรรมนี้นับเป็นช่วงเวลาที่ยังเหมาะสมอยู่ อาจดูเหมือนจะช้าไปหากนับจากช่วงเวลาการมีอยู่ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีการเผยแผ่ธรรมจนเสด็จดับขันธปรินิพพานซึ่งก็เลยกึ่งพุทธกาลมาแล้ว แต่ก็ไม่ช้าจนสายเกินกว่าที่จะหลับแล้วลืมตามาพบความมืดดังคนตาบอดถาวร บทความชิ้นนี้พยายามศึกษาหลากหลายมิติ หลากหลายแง่มุมเพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่ายังมีความพร้อมไม่มากก็น้อยสำหรับผู้ที่ต้องการความสุขที่แท้จริงนั่นคือความสุขทางธรรม

ประเทศไทยน่าศึกษาทั้งในประเด็นเชิงกายภาพและความละเอียดอ่อนทางความรู้สึกหรือจิตวิญญาณอย่างน่าทึ่งในเวลาเดียวกัน อีกทั้งชื่อเสียงของไทยพุทธนี้ก็เป็นที่รู้จักมานานสำหรับต่างชาติที่จะเข้ามาแสวงหาความสงบทางจิต หรือศึกษาความลึกซึ้งของศาสนาพุทธเถรวาทด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อแสวงหาการพ้นทุกข์ไม่ว่าจะเป็นวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ คณะ5 ด้วยการกำหนดดูรูป-นาม (สำนักงานกลางกองการวิปัสสนาธุระ,ม.ป.ป) หรือในสายวัดป่าตามแนวสมถะด้วยการกำหนด พุท-โธ อย่างเช่นวัดป่านานาชาติ จังหวัดอุบลราชธานี (วัดป่านานาชาติ,ม.ป.ป.) ประเทศไทยเองยังมีชื่อเสียงด้าน

การมีครูบาอาจารย์ที่ต่างเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นผู้มีความเป็นพิเศษ อาทิ การย้อนดูอดีต หรืออนาคตที่บรรยายโดยหลวงพ่อฤๅษีลิงดำ วัดท่าซุง จ.อุทัยธานี ในประเด็น "วิธีรู้อนาคตได้ : เหตุการณ์ข้างหน้าจะเป็นยังไง หลวงพ่อฤๅษีลิงดำ (พระราชพรหมยาน) ที่บรรยายไว้เมื่อ17 กรกฎาคม 2527(หลวงพ่อฤๅษีลิงดำ,2527) บทความชิ้นนี้จะอธิบายถึงความพร้อมดังกล่าวด้วยปัจจัยที่แสดงถึงความเหมาะสมตามองค์ของสมบัติ 4(ดังจะกล่าวลำดับต่อไป) และเทียบเคียงแนวทางการศึกษาภูมิศาสตร์มนุษย์ตามแนวทาง Humanistic Geography เพื่อนำมาวิเคราะห์การรับสารตามหลักการ Reception Theory ของ Stuart Hall

1.1 วัตถุประสงค์ของบทความวิชาการ

เพื่อจำแนกปัจจัยที่แสดงถึงความพร้อมของประเทศไทยในการเข้าถึงธรรมตามหลักพุทธเถรวาท

1.2 กรอบแนวคิด

แนวทางในการวิเคราะห์ว่ามีปัจจัยใดบ้างสามารถเข้าถึงธรรมตามหลักพุทธเถรวาทนั้น ในเบื้องต้นบทความชิ้นนี้ได้นำหลักการของสมบัติ 4 มาเป็นหลักในการวิเคราะห์ เนื่องจากเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเข้าถึงธรรมหรือกล่าวได้ว่าเป็นเงื่อนไขด่านแรก ๆ เพราะหากขาดองค์ใดองค์หนึ่งก็ไม่สามารถเข้าถึงธรรมได้เลย หลักการอื่น ๆ ที่นำมาวิเคราะห์ร่วมกันคือลักษณะทางภูมิศาสตร์มนุษย์ คือ Humanistic Geography ที่มุ่งอธิบายความสำคัญของประสบการณ์และความหมายของมนุษย์ในการจะเข้าใจความสัมพันธ์ของมนุษย์กับพื้นที่และสภาพแวดล้อม ในประเด็นนี้คือการศึกษาว่าองค์ประกอบทางสภาพแวดล้อม และองค์ประกอบทางความคิดในพื้นที่นั้นๆเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน นอกเหนือจากที่กล่าวมาสังคมไทยปัจ จุบันเป็นสังคมที่ผู้คนขับเคลื่อนชีวิตด้วยความเคลื่อนไหวของสื่อที่เต็มไปด้วยข้อมูลที่หลากหลาย จึงได้นำทฤษฎี Reception Theory ซึ่งเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการรับสารของ Stuart Hall (1980) ที่อธิบายว่าผู้คนในสังคมมีลักษณะทางความคิดและการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกับผู้ส่งสาร ที่มีลักษณะการรับสารแบบ หรือ Dominant Reader ตามแผนภาพด้านล่าง

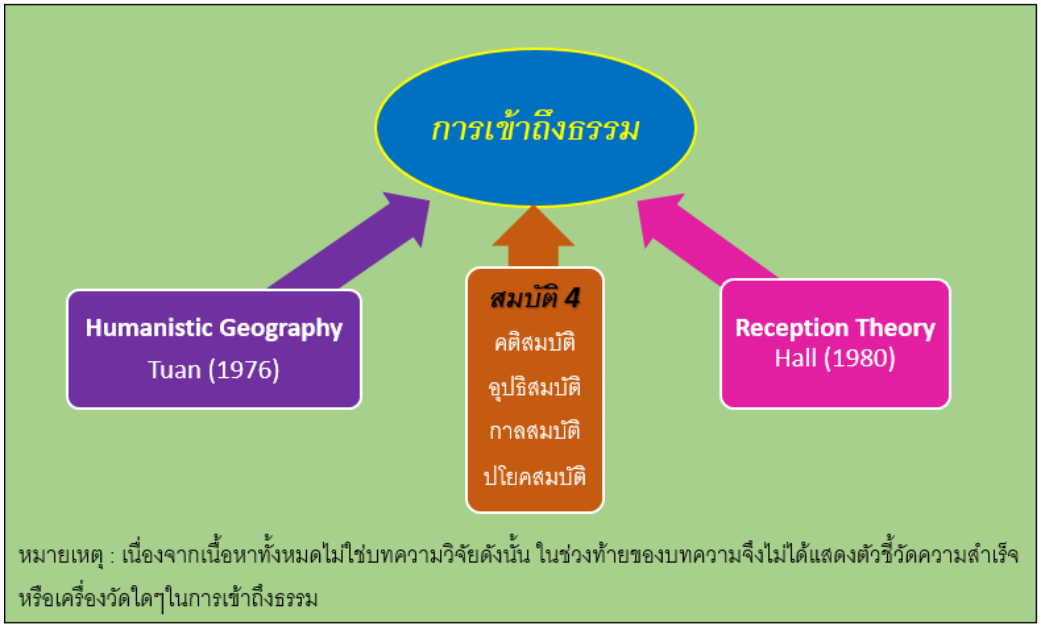

แผนภาพที่ 1 : กรอบแนวคิด

1.3 นิยามศัพท์

ประเทศไทย หมายถึง ประเทศไทยมีศักยภาพที่สามารถนำไปสู่การเข้าถึงธรรมตามหลักนิกายเถรวาท

สังคมออนไลน์ หมายถึง สังคมที่ของข้อมูลข่าวสารที่เข้าถึงง่าย หลากหลาย ประกอบไปด้วยเนื้อหาสาระทางธรรมและเพื่อการเข้าถึงธรรม ธรรม "ธรรม" มาจาก "ธรรมชาติ" หมายถึง กฎของธรรมชาติ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ รวมถึงผลของการทำหน้าที่ความเข้าใจในสภาพธรรมชาติและกฎของธรรมชาติ โดยในทางธรรมแล้วหมายถึงกฎของ กฎอิทัปปัจจยตา หรือกฎที่อาศัยกันและกันเกิดขึ้น หรือคำกล่าวที่ว่า 'เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี' (ธรรมนิยาม.2564)[1]

การเข้าถึงธรรม หมายถึง ลักษณะเป้าหมายในพระพุทธศาสนาหรือการเข้าถึงซึ่งประโยชน์มี 3 ประการคือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์เบื้องหน้า และการเข้าถึงธรรมหรือการเข้าถึงประโยชน์สูงสุด (รายละเอียดจะอธิบายต่อไป)

พุทธเถรวาท หมายถึง ศาสนาพุทธนิกายเถรวาท

1.4 หลักการพื้นฐานในการศึกษาและวิเคราะห์

จากที่อธิบายในช่วงต้นว่าบทความชิ้นนี้เป็นบทความวิชาการ จึงไม่มีระเบียบวิธีใด ๆ ในลักษณะของบทความวิจัยที่มุ่งความสำคัญไปที่ผลการวิจัย แต่เป็นการให้กระบวนการทางความคิด หรือมิติที่เชื่อมโยงแนวคิดที่สามารถนำไปสู่ความสุขที่ไม่ต้องแสวงหาอีกต่อไป ซึ่งโดยทั่วไปแล้วแนวการเขียนบทความจะมีหลากหลายรูปแบบ อาทิ กรณีศึกษาที่นำประเด็นต่างๆมาศึกษา บทความที่มีระเบียบวิธีเพื่อนำเสนอระเบียบวิธีวิจัยใหม่ๆ บทความความเห็นคือการแสดงความเห็นด้วยนำเสนอจุดแข็งจุดอ่อนของสมมุติฐานรวมถึงการนำเสนอความคิดความเชื่อในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือบทความวิจารย์ที่แสดงหลักการเฉพาะที่มีการวิจารย์อย่างเป็นระบบ อีกส่วนคือรายงานเรื่องสั้นที่แสดงถึงเนื้อหาเฉพาะที่มีผลต่อชีวิตและบทความวิจัย (Abroadin,n.d.) อย่างไรก็ดีบทความชิ้นนี้มีลักษณะไปในแบบบทความที่แสดงความเห็น โดยผู้เขียนมีจุดเริ่มต้นมาจากความเชื่อมั่นศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่หากมีผู้ทำตามคำสอนก็จะมีความสงบในระดับที่มนุษย์ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ บทความวิชาการชิ้นนี้จึงมีทิศทางของการวิพากษ์ในเชิงที่เป็นบวกและสร้างสรรค์ลักษณะขององค์ประกอบที่นำมาซึ่งความเป็นไปได้ในการเข้าถึงธรรม

1.4.1 ขั้นตอนในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งลักษณะการทำงานไว้ 3 ขั้นตอนด้วยกันคือ

- การรวบรวมข้อมูล ในองค์ธรรมจากพระไตรปิฎกด้านต่าง ๆ เริ่มจากองค์ธรรมที่มีฐานในการวิเคราะห์จากภาพกว้างไปหาแคบ หรือทางกายภาพไปสู่ความเป็นนามธรรม การเข้าถึงธรรมตามองค์สมบัติ 4 เชื่อมโยงกับหลัก Humanistic Geography แล้วก็สามารถนำมาสนับสนุนองค์ของสมบัติ 4 ได้ในหลายมิติ อย่างไรก็ดีด้วยสภาพแวดล้อมในสังคมปัจจุบันผู้คนต่างมีชีวิตที่ต้องพึ่งระบบสื่อออนไลน์ จึงได้ประมวลภาพกว้างจากองค์สมบัติ 4 และHumanistic Geography เข้าด้วยกันแล้วจึงเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปรากฏการณ์ของข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อออนไลน์เป็นลำดับต่อมา
- การให้ความหมายของข้อมูล นำหลักการทั้ง 3 ส่วนที่ได้มาทำการบันทึกลงตารางด้วยการคัดแยกความหมายจากเนื้อหาของข้อมูลทั้งหมดเพื่อนำมาจำแนกข้อมูลทั้ง 3 ด้าน และประมวลผลลงในตาราง โดยอธิบายความหมายและมีการนำผลมาเทียบเคียงผ่านการวิเคราะห์ด้วยเช่นกัน
- การอภิปรายผล ขั้นตอนสุดท้ายเป็นขั้นตอนของการอภิปรายผลจากองค์ประกอบที่กล่าวมาว่าในท้ายที่สุดนำไปสู่การเข้าถึงธรรมได้อย่างไร

1.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลมีหลายรูปแบบบ หรือกล่าวโดยสรุปการวิเคราะห์แบบ Descriptive analysis Diagnostic analysis และ Predictive analysis รวมถึง Prescriptive analysis (Coursera,2023) ในบทความวิชาการจะนำ

[1] นิยามของคำว่า "ธรรม" มาจากบทสัมภาษณ์ของท่านพุทธทาสภิกขุ ผ่านรายการ "รู้ทันประเทศไทย" เมื่อปี 2534 และได้ถูกนำมาบันทึกเป็น Clip video ในช่อง YouTube และเผยแพร่เมื่อปี ค.ศ.2021(อย่างไรก็ดี ที่มีการอ้างอิงในปี 2534นั้น เนื่องจากในช่วงระหว่าง 5-10 ที่ผ่านมายังไม่มีหรือพบพหูสูตรท่านใดที่แสดงนิยามของคำว่า "ธรรม" ได้ชัดเจนกว่าหรือเทียบเท่า)

รูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูล Prescriptive analysis มาใช้ด้วยการรวมหลักการวิเคราะห์ทั้งสามข้างต้นและสร้างเครื่องนำทางข้อเสนอแนะ หรือการสร้างแนวปฏิบัติ โดยแนวทางนี้ไม่ได้เพียงศึกษาข้อมูลแต่เพียงอย่างเดียว แต่เพื่อตอบโจทย์ของข้อมูลด้วยว่าจะทำอย่างไรต่อกับข้อมูลที่ได้มา อีกทั้งยังเลือกข้อมูลหลักหรือผลการวิเคราะห์ในเบื้องต้นมาประมวลผลเพื่อสร้างข้อสรุปในตอนท้ายด้วยเช่นกัน (สุภางค์ จันทวานิช,2554,น.137-141)

2. ศาสนาพุทธนิกายเถรวาทกับการเข้าถึงธรรม

ในเบื้องต้นจะแสดงคำอธิบายจากสำนักงานราชบัณฑิตยสภาซึ่งได้ให้คำจำกัดความคำว่า "เถรวาท" เมื่อ (๒ กรกฎาคม ๒๕๕๖) โดยมีเนื้อหาว่า *"**เถรวาท** (เถ-ระ-วาด) ประกอบด้วยคำว่า เถร (เถ-ระ) หมายถึง พระผู้ใหญ่ซึ่งพระวินัยกำหนดว่าต้องมีอายุพรรษาตั้งแต่ ๑๐ พรรษาขึ้นไป เรียกว่า **พระเถระ. วาท** (อ่านว่า วาด) หมายถึง คำพูด ถ้อยคำหรือลัทธิ. **เถรวาท** แปลว่า ถ้อยคำของพระเถระ หมายถึง นิกายหนึ่งของพระพุทธศาสนาที่ถือหลักธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าซึ่งพระอรหันต์พุทธสาวก ๕๐๐ รูป ได้รวบรวมไว้โดยการประชุมสังคายนาพระธรรมวินัย ภายหลังจากที่พระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วได้ ๓ เดือน และใช้เวลาสอบทานอยู่ ๗ เดือน ถือเป็นการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งแรก เรียกว่า ปฐมสังคายนา. คำสอนของพระพุทธเจ้าที่ได้สังคายนานี้เป็นบ่อเกิดของคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี"* (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.2556) ขณะที่พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แสดงเนื้อหาเกี่ยวกับคำว่า "**เถรวาท**" ไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ว่า *"วาทะหรือลัทธิของพระเถระ,นิกายพระพุทธศาสนาฝ่ายใต้ ซึ่งถือตามคติที่พระอรหันต์พุทธสาวกได้วางหลักธรรมวินัยเป็นแบบแผนไว้เมื่อครั้งปฐมสังคายนา ได้แก่พระพุทธศาสนาอย่างที่นับถือแพร่หลายในประเทศไทย พม่า ลังกา ลาว และกัมพูชา"* (พระธรรมปิฎก ๒๕๓๘) เพื่อความกระจ่างชัดเกี่ยวกับพุทธเถรวาท อาจารย์เสถียร โพธินันทะ ได้บรรยายประวัติของการทำสังคายนาครั้งที่ 1 เนื่องจากเหตุการณ์นี้บ่งบอกถึงความแตกต่างของการกำเนิดสิ่งที่มิใช่เถรวาทไว้โดยระบุว่าพระมหากัสสปะ ผู้ซึ่งเป็นประธานในการสังคายนาครั้งที่ 1 นี้ มีมติ *"มิให้เพิกถอนสิขาบทใด ๆ ที่พระพุทธองค์มิได้ให้เพิกถอนและไม่เพิ่มเติมสิขาบทใดๆที่พระองค์ท่านมิได้บัญญัติไว้ เพื่อมิให้เป็นที่ครหาว่าพุทธสาวกประพฤติธรรมวินัยชั่วกาลแห่งควันไฟหรือเคร่งครัดในพระธรรมวินัยเพียงแค่ช่วงเวลาที่พระองค์ท่านมีพระชนม์อยู่เท่านั้น"* สรุปเนื้อหาในมติของการทำสังคายนาครั้งที่ 1 นี้ คือไม่มีการเปลี่ยนแปลงสิขาบทใด ๆ และเมื่อการทำสังคายนาเสร็จสิ้นลง มีพระเถระผู้ใหญ่คือพระปุราณะ ผู้ไม่ได้ร่วมในการทำสังคายนาประกาศไม่ยอมรับในการทำสังคายนาครั้งนี้[2] จึงได้มีการแยกนิกายตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (โดยสรุปในความหมายของพระปุราณะคือ มีการเปลี่ยนแปลงรวมถึงการปรับสิขาบทได้ตามยุคตามสมัย และต่อมาภายหลังก็มีการแยกนิกายออกมามากมายหลากหลายนิกาย) พุทธศาสนานิกายเถรวาทที่ปฏิบัติสืบต่อมาในประเทศไทยนี้ คือพระธรรมวินัยเดิมแท้ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆเลยนับตั้งแต่ช่วงที่พระพุทธเจ้าปรินิพาน ซึ่งนับเป็นวงศ์ของนิกายเถรวาทนับจากนั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (เสถียร โพธินันทะ,2021)

ทั้งนี้ด้วยวัตถุประสงค์ของบทความวิชาการที่แสดงองค์ประกอบในการเข้าถึงธรรมตามหลักพุทธเถรวาท จึงจำเป็นต้องอธิบายภาพกว้างของพุทธนิกายหลักอีกหนึ่งนิกายคือ "มหายาน" เพื่อให้เห็นความแตกต่างว่า ความเชื่อรวมถึงแนวทางปฏิบัติของมหายานนั้น มุ่งเน้นไปที่การเดินตามแนวทางโพธิสัตว์มรรคคือผู้ที่มีภูมิรู้ในการรู้แจ้งต้องเมตตาส่งเสริมให้สรรพสัตว์ให้ไปสู่ความรู้แจ้ง เพิ่มเติมจากการเดินตามแนวอริยะเพียงอย่างเดียว(นิกายมหายาน,ม.ป.ป.) ขณะที่นิกายเถรวาทให้ความสำคัญกับการฝึกปฏิบัติทางจิตเพื่อการเข้าสู่มรรคผลในระดับปัจเจกบุคคล ไม่มีผู้ใดสามารถทำแทนหรือนำพาใครสู่พระนิพานได้ หากแต่บุคคลนั้นจะปฏิบัติด้วยตนเองดังที่มีคำกล่าวว่า *'อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ.' หมายถึง 'ตนแลเป็นที่พึ่งแห่ง*

[2] การไม่ยอมรับในที่นี้หมายถึง พระปุราณะรับฟังพระธรรมวินัยและสิขาบทในข้อใดจากพระพุทธเจ้าโดยตรง ก็จะขอยอมรับแต่เพียงที่ได้ยินได้ฟังตรงหน้าเท่านั้น จะไม่ยอมรับหากมีผู้ใดได้ยินได้ฟังการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม ถึงแม้ท่านผู้นั้นจะได้ยินได้ฟังสิขาบทจากพระพุทธเจ้าโดยตรงก็ตาม (เรื่องพระปุราณเถระ,2546)

ตน' (ขุ.ธ. 25/36, 66)[3] ดังนั้นการแสดงองค์ประกอบหรือปัจจัยในการเข้าถึงธรรมไม่ว่าจะเป็นในระดับของศีล สมาธิ หรือปัญญา ตามเนื้อหาของบทความนี้คือการอธิบายภาพกว้างไปหาแคบ หรืออีกนัยคือองค์ประกอบภายนอกทางกายภาพ ประเทศถิ่นที่อยู่เหมาะสม มีสภาพแวดล้อมดภายนอก อาหาร อากาศ สภาพความสงบของถิ่นที่อยู่ที่เหมาะสม มีสภาพบุคคลที่เกิดเป็นมนุษย์มีร่างกายพร้อมที่จะฝึกฝนตนเอง ไปสู่องค์ประกอบภายในคือระดับจิตของบุคคลที่มีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติธรรมตามข้อองค์ธรรมต่าง ๆ เพื่อเป้าหมายในการเข้าถึงธรรม

3. ประเทศไทย และศักยภาพในการเข้าถึงธรรมตามองค์สมบัติ 4

สมบัติ 4 คือองค์ประกอบที่ช่วยอำนวยส่งเสริมกรรมดี ประกอบด้วย คติสมบัติ อุปธิสมบัติ กาลสมบัติ และ ปโยคสมบัติ พจนานุกรมพุทธศาสร์ ฉบับประมวลธรรม โดยพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้มีคำอธิบายไว้ดังนี้คือ

คติสมบัติ หมายถึง *สมบัติแห่งคติ คือที่เกิด หรือที่ไป* ที่เกิดที่ไปอันเจริญหรืออำนวยคือการเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในภูมิมนุษย์ที่มีขันธ์5 เป็นภูมิที่บรรลุธรรมได้ง่ายที่สุด[4] มีสถานที่หรือสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการกระทำความดี การเป็นเมืองพุทธและเป็นสถานที่ที่สงบมีความสมบูรณ์มีที่พักพิง อาหารเหมาะสม อากาศเหมาะสม คิตสมบัติยังรวมถึงองค์ประกอบของการเกิดในที่ที่เหมาะสมด้านอื่น ๆ หรือบางครอบครัวเกิดมาต้องมีการทำผิดศีลเป็นอาชีพ หรือเกิดในบางครอบครัวที่ส่งเสริมการผิดศีลก็เป็นการยากต่อการปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรม

อุปธิสมบัติ หมายถึง *สมบัติแห่งร่างกาย* การถึงพร้อมด้วยรูปกาย การเกิดเป็นมนุษย์ที่มีร่างกายสมบูรณ์สุขภาพแข็งแรง ในที่นี้หมายถึงการมีร่างกายรวมถึงสมองที่ไม่เป็นอุปสรรค์หรือพร้อมในการทำความดี มีตามองเห็นอ่านออกเขียนได้ มีหูที่สามารถฟังธรรมได้ ไม่มีความจำบกพร่อง พิการทางตา ทางหู หรือพิการด้านอื่นที่เป็นอุปสรรคต่อการการบรรลุธรรม

กาลสมบัติ หมายถึง *สมบัติแห่งกาล* ในที่นี้หมายถึงการได้เกิดในช่วงเวลาที่โลกมีความเจริญ บ้านเมืองมีความสงบสุข ได้เกิดในช่วงเวลาที่มีการฟังธรรมและปฏิบัติธรรมเป็นช่วงเวลาที่ยังมีพระธรรมวินัย มีการเผยแผ่พระธรรมวินัย เป็นช่วงเวลาที่ยังมีครูบาอาจารย์ที่สอนแนะนำทางในทางที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ก่อนหน้าหรือบางช่วงเวลาเป็นช่วงเวลาแห่งส่งครามตั้งแต่ยุคก่อนกรุงศรีอยุธยาเรื่อยมาหรือยุคสงครามโลก ยุคที่มีภัยพิบัติต่างๆ หรือยุคที่มีผู้คนหรือผู้นำเห็นผิดเป็นชอบ เห็นกงจักรเป็นดอกบัว เห็นหรือยึดมั่นในหลักการอื่นไม่มีการส่งเสริมพระพุทธศาสนา หรือผู้นำและผู้ค นทำลายศาสนา เชิดชูศาสนาอื่น ทำลายศาสนาพุทธหรือในสมัยก่อนหน้าผู้คนกราบไหว้บูชาสิ่งรอบตัว เช่น ต้นไม้ ภูเขา ด้วยเชื่อว่าเป็นเทพเจ้า บูชาผี บูชาไฟ บูชาสัตว์ บูชายัญ บูชาเจ้าป่าเจ้าเขา (Kasembunditunivesity,2008)

ปโยคสมบัติ หมายถึง *สมบัติแห่งการประกอบ* มีการฝักใฝ่มีความเพียรในทางที่ถูกต้องตามหลักธรรม มีความเพียรในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักพุทธ เป็นความเพียรที่ไม่ขัดขวางแนวทางตามหลักธรรมวินัย (พรหมคุณาภรณ์. 2546) ประเทศไทยในอดีตหรือประเทศอื่นๆในปัจจุบันมีการประกอบกิจทางศาสนาตามความเชื่อของตน เช่น การฆ่าแพะจำนวน 500 ตัวทุกปีเพื่อบูชาพระเจ้า หรือการอาบน้ำในแม่น้ำที่มาจากสถานที่ที่เชื่อว่ามีพระเจ้าเพื่อชำระล้างร่างกายและจิตใจให้

---

[3] ขุททกนิกาย ธรรมบท เล่มที่ 25 ข้อที่ 36 หน้าที่ 36

[4] ***หากเกิดในภูมิสูง*** เช่น สวรรค์ จะเป็นภูมิที่มีแต่ความสุข ถึงแม้ปฏิบัติธรรมได้แต่ผู้เกิดบนสวรรค์จะเห็นทุกข์น้อย (ซึ่งการเห็นทุกข์คือการเห็นอริยสัจ4 หากไม่เห็นทุกข์ก็ยากยิ่งที่จะเห็นธรรม เนื่องจากการเห็นทุกข์คือการเห็นไตรลักษณ์ เพราะหากผู้ใดไม่เห็นไตรลักษณ์จะไม่มีทางเห็นการหลุดพ้น)

หากเกิดในภูมิอื่นต่ำ เช่น เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน หรือสัตว์นรก ก็เป็นภูมิที่มีแต่การเสวยทุกข์อย่างแสนสาหัส นรกจะเสวยทุกข์สถานเดียวมีแต่ความทุกข์ทรมาน หรือภูมิเปรต และอสูรกายเป็นภูมิที่ก็เสวยแต่ทุกข์เช่นกัน ส่วนภูมิสัตว์เดรัจฉานก็ไม่มีจิต สมอง หรือกายพร้อมหรือเอื้อต่อการปฏิบัติธรรม ไม่มีการฟังธรรม ไม่มีการรักษาศีล จึงเป็นการยากยิ่งที่จะบรรลุธรรม

บริสุทธิ์เพื่อเข้าถึงพระเจ้า หรือการฆ่าตัวตายเพื่อเข้าถึงธรรมสูงสุด สิ่งที่กล่าวมาเป็นเพียงตัวอย่างเล็กน้อยที่แสดงการประกอบที่ไม่เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัยของพุทธเถรวาทแต่อย่างใด

ตารางด้านล่างนี้เป็นการจำแนกข้อมูลที่เชื่อมโยงกับความหมายตามองค์ธรรมในประเด็นของสมบัติ 4 ว่าองค์ทั้งหมดนำไปสู่ความเป็นไปได้ในการเข้าถึงธรรมได้อย่างไร

สมบัติ 4	*ประเทศไทย*	*ความพร้อม*
คติสมบัติ คือที่ไป	1.**การเกิดเป็นมนุษย์** เป็นภูมิที่มีขันธ์5 เป็นภูมิที่บรรลุธรรมได้ การเกิดในภูมิอื่นเช่นสัตว์เดรัจฉาน เปรต หรือนรก ไม่อาจฝึกปฏิบัติให้เข้าถึงธรรมได้ การเกิดเป็นมนุษย์ในประเทศไทยที่มีความพร้อมของการเป็นเมืองพุทธ	ภูมิมนุษย์เป็นภูมิที่เห็นทุกข์เห็นสุขชัดเจนมากกว่าภูมิใดๆ แคบลงมาคือเกิดเป็นมนุษย์ในประเทศไทยที่มีความสงบและมีองค์ประกอบที่เอื้อต่อการเข้าถึงธรรม
	2.**ศาสนาพุทธ** คนส่วนใหญ่ของประเทศนับถือพุทธนิกายเถรวาท (รายละเอียดในบทนำ)	หากประเทศไทยไม่นับถือพุทธเถรวาท และนับถือศาสนาอื่นก็ไม่สามารถเข้าถึงธรรมได้เลย
	3.**สภาพแวดล้อมภูมิประเทศ อาหาร อากาศ** ประเทศไทยมีความอุดมสมบูรณ์มีความมั่งคงทางอาหารเมื่อเปรียบเทียบกับอีกหลายประเทศ มีอากาศที่ไม่ร้อนและไม่หนาวจนเกินไป มีภัยธรรมชาติที่ความรุนแรงน้อยหากเทียบกับหลายประเทศทั่วโลก	หากเป็นสถานที่ที่ร้อนเกินไปหรือหนาวเกินจนติดลบ หรือมีสภาพธรรมชาติที่เพาะปลูกสิ่งใดไม่ขึ้น หรือขาดแคลนอาหารก็จะไม่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม ส่งผลให้เกิดความไม่สงบในจิตใจจะมีความเป็นกังวลซึ่งจะนำไปสู่อุปสรรคในการปฏิบัติธรรม
	4.**ปราศจากสงครามรุนแรง** ถึงแม้จะมีความขัดแย้งภายในประเทศก็จะมีเป็นบางพื้นที่เช่นเดียวกับหลายๆประเทศ แต่ไม่มีสงครามรุนแรงที่กระทบการใช้ชีวิตในวิถีปกติ	บางประเทศหรือหลายประเทศมีสงครามรุนแรง หลายประเทศประสบปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองผู้คนต้องหนีภัยทางการเมืองไปอยู่ในค่ายผู้ลี้ภัย ซึ่งจะเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งในการปฏิบัติธรรม
	5. **ธรรมชาติของคนไทย** สิ่งที่โดดเด่นที่เป็นอุปนิสัยของคนไทยคือความเอื้ออาทร มีน้ำใจ และมีมุขขำขัน รวมถึงการให้อภัย	สิ่งเหล่านี้ทำให้คนไทยมีอุปนิสัยที่ไม่เครียดจนคิดมากถึงขั้นอาฆาตเครียดแค้น มีลักษณะธรรมชาติทางจิตที่เป็นไปเพื่อการปล่อยวาง
	6. **การมีกัลยาณมิตร** สืบเนื่องจากข้อ 1 มีพระมีนักบวชที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีผู้ที่มีความรู้ทางธรรมหรือมีครูอาจารย์สอนธรรมได้ และเป็นนาบุญเพื่อให้สาธุชนได้ทำบุญ	มีผู้ที่สั่งสอนธรรม บุคคลแรกที่เป็นกัลยาณมิตรในศาสนาพุทธคือพระพุทธเจ้าที่บรรลุมรรคผลแล้วนำธรรมมาสอน ขณะที่มีคำสอนและบุคคลที่พร้อมให้ความรู้ทางธรรม มีสถานที่ที่เป็นแหล่งของการปฏิบัติธรรม
อุปธิสมบัติ คือการเกิดเป็นมนุษย์	การเกิดเป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ทางกาย	ถึงแม้อุปธิจะไม่เชื่อมโยงถึงประเทศไทยโดยตรงแต่ข้อธรรมข้อนี้อยู่ในสมบัติ 4 ที่หากไม่มีแล้วก็ไม่สามารถเข้าถึงธรรมได้ หากมีความพิการทางสมองไม่สามารถจดจำเข้าใจข้อธรรม เสื่อมทางตาไม่สามารถอ่านข้ออรรถ ข้อธรรมได้ หากมีความเสื่อมทางหูก็ไม่สามารถได้ยินได้ฟังธรรมได้
กาลสมบัติ คือเวลาที่เหมาะสม	ช่วงเวลาอื่นก่อนหน้านี้ส่วนใหญ่หลายประเทศจะมีแต่การก่อสงคราม เช่น สงครามโลก หรือหากย้อนก่อนหน้านั้นเป็นยุคล่าอาณานิคม ก่อนหน้านี้ประเทศไทยก็พบกับภาวะสงครามมาโดยตลอด นับแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี เรื่อยมาถึงช่วงกรุงรัตนโกสินทอนต้น หรือช่วงเวลาหลังจากนี้ก็จะเข้าสู่ยุคเสื่อมทางพุทธศาสนาจะไม่ใช่ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการเข้าถึงธรรมเช่นกัน	ช่วงเวลาก่อนหน้าและหลังจากนี้ของประเทศไม่ใช่ช่วงที่เหมาะสมที่ศาสนามีความรุ่งเรือง เนื่องจากช่วงเวลาหลังจากนี้ประเทศไทยจะให้ความสำคัญกับพิธีกรรม การกราบไหว้ มากกว่าการปฏิบัติธรรม โดยประการสำคัญในความหมายกาลสมบัติคือการเกิดในเวลาที่มีศาสนาของพระพุทธเจ้า ซึ่งหากเกิดก่อนก็จะไม่พบคำสอน หากเกิดหลังจากที่ศาสนาเสื่อมแล้ว อาจพบข้อธรรมที่บิดเบือน การปฏิบัติเพื่อการเข้าถึงธรรมจะไม่เกิดขึ้น
ปโยคสมบัติ	ประเทศไทยมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา มีการฟังเทศน์ฟังธรรมเพื่อให้เกิดการมีความเพียรซึ่งเป็นเครื่องประกอบกิจเพื่อเข้าถึงธรรม สิ่งนี้นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เพราะหากปัจจัยด้านอื่นพร้อมแต่ไม่มีความเพียร หรือเพียรในทางอื่นก็ไม่สามารถเข้าถึงธรรมได้เลย	สังคมปัจจุบันมีโซเชียลมีเดีย มีคลิปแนะนำสั่งสอนธรรม เพื่อกระตุ้นให้เกิดความเพียร กระตุ้นให้เห็นโทษเห็นภัยในการไม่มีธรรมะ บทความนี้อธิบายถึงว่าปโยคสมบัติหรือการขวนขวายในธรรมเกิดขึ้นได้ตามองค์ประกอบข้างต้นดังที่กล่าวมา บทความที่จะเป็นอีกหนึ่งความพยายามที่ส่งผลให้เกิดปโยคสมบัติ

ตารางที่ 1 : การวิเคราะห์องค์สมบัติ 4 กับศักยภาพในการเข้าถึงธรรมของประเทศไทย

4. หลักการของ Humanistic Geography กับศักยภาพในการเข้าถึงธรรมในประเทศไทย

ลักษณะของ Humanistic Geography เป็นการศึกษาความเข้าใจในความสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์กับปรากฏการณ์ทางภูมิศาสตร์ที่เชื่อมโยงกัน ภูมิศาสตร์มนุษย์นั้นเกี่ยวข้องกับการปรากฏขึ้นของสิ่งต่างๆรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นความเป็นมนุษย์ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม รวมถึงสภาพแวดล้อม Yi-Fu Tuan (1930-2022) อธิบายว่า Geography นั้นคนส่วนใหญ่ให้ความหมายว่าเป็นสถานที่ที่เป็นที่ตั้ง แต่ในความหมายของ Tuan นั้นหมายถึงสถานที่ในมิติของความรู้สึก อารมณ์

ความหมายทางสังคม ความสูญเสีย หรือแม้กระทั่งความสุข โดย Tuan ให้บริบทไว้เป็นภาษาอังกฤษว่า 'sense of place' (Gabriel,2023) ทั้งยังย้ำความสำคัญในหลายมุมมองของบคุคลิภาพและสังคมที่มีต่อพื้นที่ พื้นที่ที่เชื่อมโยงในมุมของความรู้สึกและศักยภาพที่เกิดขึ้นได้ (Gahagen,2022) และได้เริ่มใช้คำว่า 'humanistic geography' โดยเชื่อมโยงบริบทความเป็นมนุษย์ รวมถึงการคงอยู่ของมนุษย์โดยมุ่งการศึกษาการมีเหตุผลและอิสระ เป็นการพิจารณาบทบาทในส่วนที่เป็นความสัมพันธ์ที่มีการติดต่อแลกเปลี่ยนกันของมนุษย์ การศึกษา Humanistic Geography ไม่ได้มุ่งเน้นที่กายภาพและเป็นความรู้สึกนึกคิด (Wikipedia, 2564)

การนำแนวทางของ Humanistic Geography มาอธิบายในบทความนี้เป็นการหยิบยกการศึกษาส่วนหนึ่งในช่วงหลังคือตั้งแต่ 1900 เป็นต้นมา ด้วยการให้ความสำคัญกับภูมิศาสตร์มนุษย์ในเชิงภูมิศาสตร์ทางความคิด เนื่องจากความคิดเป็นการก่อกำเนิดสรรพสิ่ง คือรวมทั้งพื้นที่ประสบการณ์ในความเป็นอยู่ของมนุษย์ด้วย (Seamon & Lundberg,2017) อย่างไรก็ดีเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้น การนำหลักการ Humanistic Geography มาศึกษาและสนับสนุนความพร้อมของประเทศไทยนี้ได้จำแนกไว้ 3 บริบทคือ Idealism, Phenomenology และ Existentialism โดย Idealism นั้น Collingwood (1947) กล่าวว่า 'all history is the history of the history of human thought' (Britannica,n.d.)คือประวัติศาสตร์ทั้งหมดทั้งมวลคือประวัติศาสตร์ของประวัติศาสตร์ความคิดมนุษย์ ขณะที่ Phenomenology จะมุ่งเน้นไปสู่ปรากฏการณ์แห่งความรู้ (Knowledge) และ Existentialism คือความรู้สึกต่อสิ่งที่เป็นอยู่จากโลกที่อยู่ (Slideserve,2023)

ทั้งนี้ในส่วนของแนวทางการเข้าถึงธรรมนั้น บทความนี้จะอธิบายในบริบทของธรรมชาติความเป็นมนุษย์ที่มีความคิดเป็นศูนย์กลาง (ซึ่งธรรมชาติของมนุษย์ประการหนึ่งคือการเอาตัวรอดเป็นแรงกระตุ้นที่ก่อให้เกิดความคิด) โดยประมวลผลออกมาเป็นความคิดบนฐานของสังคมและสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อกันและเป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้เข้าใจว่าสิ่งใดคือความสุขแท้และสามารถนำไปทางสู่การเข้าถึงธรรมซึ่งได้อธิบายไว้ในแผนภาพที่ 2

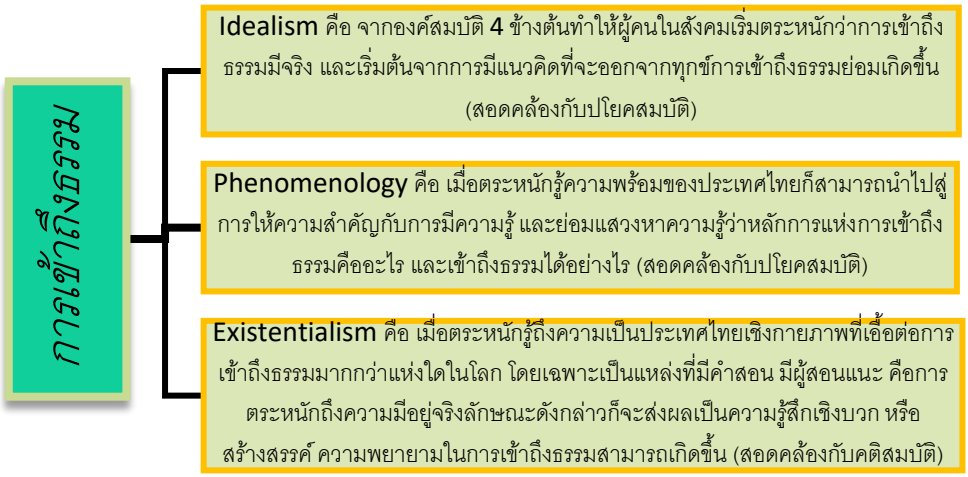

แผนภาพที่ 2 การวิเคราะห์หลักการตามทิศทางของ Humanistic Geography หรือ ภูมิศาสตร์มนุษย์กับความพร้อมในการเข้าถึงธรรมของประเทศไทย

5. หลักการของ Reception Theory (หลักการรับสาร 3 รูปแบบ)

Reception theory ได้รับการพัฒนามาจาก Stuart Hall (1980) ในชื่อ Audience theory (1973) โดยเนื้อหาเป็นการแสดงความสำคัญของการเข้ารหัส (Encode) และการถอดรหัส (Decode) การเข้ารหัสหมายถึงการออกแบบเนื้อหารวมถึงส่งสารไปยังผู้รับสาร การถอดรหัสคือการรับสารซึ่งเนื้อหาจะมีความสมบูรณ์ได้ผู้ถอดรหัสต้องมีความเข้าใจ รับรู้เนื้อหา

ในทิศทางเดียวกันกับวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร หลักการของ Reception theory แบ่งการรับสารไว้ 3 ประเภทด้วยกันคือ Dominant Reader หมายถึงการรับสารของผู้รับจะเป็นไปหรือเข้าใจเนื้อหาในทิศทางหรือมุมมองเดียวกันกับผู้ส่งสารตามปัจจัยที่สอดคล้องกัน อาทิ อายุ ความเชื่อ วัฒนธรรม ประสบการณ์ หรือองค์ประกอบเดียวหรือใกล้เคียงกับผู้รับสาร Negotiated Reader อธิบายไว้ว่าการรับสารจะมีรูปแบบความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันกับผู้ส่งสารด้วยบางส่วน หากแต่มีรายละเอียดหรือนัยยะที่มีเสริมหรือเพิ่มเติมประเด็นของผู้รับสารเองขึ้นมา ส่วนแบบสุดท้ายที่ Hall อธิบายไว้คือ Oppositional Reader เป็นการรับสารในทิศทางที่ตรงข้ามกับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ผู้ส่งสารออกแบบหรือตั้งใจไว้อันเนื่องมาจากปัจจัยดังที่กล่าวไปไม่สอดคล้องกัน

อย่างไรก็ตามทิศทางของบทความชิ้นนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยในปัจจุบันผู้รับสารมักจะมีทิศทางการรับสารในเชิงลบ การตั้งรับและดำเนินชีวิตบนฐานของข้อมูลที่เป็นเชิงบวกไม่ปรากฏชัดเจนนัก ทั้งนี้ผู้รับสารสามารถรับสารไปในลักษณะของการขับเคลื่อนเพื่อเข้าถึงธรรมได้ ซึ่งในมุมที่เป็นด้านบวกหรือสร้างสรรค์คือข้อมูลหรือเนื้อหาเพื่อส่งเสริมทางธรรม การให้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาทางธรรมเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อเจริญในธรรมจากผู้รู้ ผู้ที่เป็นพระปฏิบัติดีปฏิบัติชอบที่สังคมให้การยอมรับ รวมถึงข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานของรัฐ หรือเอกชน ในส่วนนี้ผู้รับสารมีโอกาสมากมายในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการเข้าถึงธรรม

อย่างไรก็ดีในมุมของการรับสาร ถึงแม้ Hall จะแสดงรูปแบบไว้ 3 ลักษณะแต่ทิศทางการรับสารส่วนใหญ่ผู้รับสารจะรับสารไปในแบบที่เรียกว่า Dominant Reader บทความชิ้นนี้พยายามอธิบายว่า สิ่งเลวร้ายรอบด้านในชีวิตจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดความพยายามในการเข้าถึงธรรมประการหนึ่ง แต่ประการสำคัญคือในส่วนท้ายของบทความจะแสดงให้เห็นภาพเมื่อมีการนำมาเชื่อมโยงกับ Humanistic Geography หรือภูมิศาตร์มนุษย์จนก่อให้เกิดระบบคิดในทิศทางของการตระหนักรู้ว่าสิ่งใดคือความสุขที่ไม่ต้องตามหาอีกต่อไป ผู้รับสารก็จะเลือกรับสารในทิศทางของ Dominant Reader

6. ประโยชน์ 3 ประการ (ในที่นี้หมายถึง การเข้าถึงธรรม หรือการเข้าถึงซึ่งประโยชน์ 3 ประการ)

การเข้าถึงธรรม หรือการเข้าถึงประโยชน์นี้ในบทความของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แบ่งเนื้อหาไว้ 3 ประการด้วยกันคือ ทิฏฐธัมมิกัตถะ เรียกกันว่า ประโยชน์ปัจจุบัน สัมปรายิกัตถะ แปลกันว่า ประโยชน์เบื้องหน้า ปรมัตถ์ หรือ ปรมัตถะ คือ ประโยชน์อย่างสูงสุด (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์,2564) โดย***ทิฏฐธัมมิกัตถะ*** หรือการเข้าถึงประโยชน์ในปัจจุบันเป็นเรื่องของประโยชน์ของการดำเนินชีวิตในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นการมีปัจจัย 4 คืออาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย มีฐานะ มีลาภ มีเกียรติ มียศ และอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม ส่วน***สัมปรายิกัตถะ*** หมายถึงการเข้าถึงประโยชน์ในเบื้องหน้าคือพ้นจากเรื่องทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมในเบื้องต้นคือเป็นการเข้าถึงประโยชน์ทางจิตใจ การมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ การมีศรัทธา มีศีล มีจาคะ มีสุตะ อธิบายเพิ่มเติมคือการเข้าถึงข้อนี้จะเป็นเครื่องรับประกันชีวิตในเบื้องหน้าคติชีวิตจะเป็นไปในทางที่ดี[5] ขณะที่การเข้าถึงประโยชน์สุดท้ายคือ ***ปรมัตถะ*** หรือประโยชน์สูงสุด คือการเป็นอิสระจากกิเลสทั้งปวง มีจิตหลุดพ้นเข้าถึงพระนิพพาน

แผนภาพด้านล่างเป็นการแสดงรายละเอียดของประโชน์ 3 ประการที่มนุษย์สามารถเข้าถึงได้ผ่านแนวทางของศีล การเจริญสมาธิ และการปฏิบัติวิปัสสนาตามลำดับ โดยแนวทางตามประโยชน์ในปัจจุบันเมื่อกระทำโดยสมบูรณ์แล้วจะนำส่งให้แนวทางของประโยชน์ในเบื้องหน้าเกิดขึ้นได้ และเมื่อกระทำตามแนวทางในเบื้องหน้าสมบูรณ์แล้ว จะนำส่งให้แนวทางของประโยชน์สูงสุดเกิดขึ้นได้ และเมื่อกระทำตามแนวทางของประโยชน์สูงสุดสมบูรณ์แล้วจะนำส่งให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้

[5] ในข้อนี้ท่านหมายถึงการมีศีลสมบูรณ์(ศีล 5) และการมีศีลสมบูรณ์คือการมีความประพฤติหรือปฏิบัติตัว หรือการดำเนินชีวิตที่เป็นปกติ ที่ไม่เป็นไปในทางที่ทำให้ไปเกิดในอบายภูมิ 4 คือสัตว์เดรัจฉาน เปรต อสูรกาย และนรก

แผนภาพที่ 3 แนวทางของประโยชน์ 3 ประการ

7. ปัจจัยที่แสดงถึงความพร้อมในการเข้าถึงธรรม

ตารางต่อไปนี้เป็นการนำองค์ประกอบในด้านต่างๆคือสมบัติ4 แนวคิด Humanistic Geography และการรับสารในทิศทางของ Dominant Reader ตามหลัก Reception Theory มาประมวลผลในตารางที่แสดงถึงปัจจัยที่เอื้อต่อกันของการเข้าถึงธรรมหรือการยังประโยชน์ให้ถึงพร้อม 3 ประการได้

การเข้าถึงธรรม / ปัจจัย	การเข้าถึง**ธรรม**หรือการเข้าถึง**ประโยชน์ 3 ประการ**		
	ทิฏฐธัมมิกัตถะ (ประโยชน์ในปัจจุบัน)	**สัมปรายิกัตถะ** (ประโยชน์ในเบื้องหน้า)	**ปรมัตถะ** (ประโยชน์สูงสุด)
สมบัติ 4	**คติสมบัติ**คือการเข้าถึงประโยชน์จากการเป็นมนุษย์และมีถิ่นที่อยู่ในปัจจุบันที่มีอาหารอากาศพร้อม	**อุปธิสมบัติ**คือการเข้าถึงประโยชน์ทางด้านจิตใจจากความพร้อมทางกายในการฟังธรรม จดจำ วิเคราะห์และนำไปปฏิบัติ จนมีหลักยึดเหนี่ยวและนำไปสู่ความสงบทางจิตใจ	**กาลสมบัติ**คือช่วงเวลาที่ยังมีธรรมะ มีพุทธเถรวาทที่มีการอบรมสั่งสอนธรรม ไม่ใช่ยุคที่ไม่มีการปรากฏของพระพุทธเจ้า[1] อันจะยังประโยชน์สูงสุดได้ ขณะที่**ปโยค** คือการฝักใฝ่ในธรรม เริ่งศึกษาเรียนรู้ทำความเข้าใจและปฏิบัติถึงยังประโยชน์สูงสุดได้
Humanistic Geography	Existentialism คือการตระหนักรู้ถึงการมีอยู่จริงที่เกิดมาในประเทศไทยที่สามารถเข้าถึงประโยชน์ในปัจจุบันได้ และการตระหนักรู้ถึงประสบการณ์หรือสิ่งที่มีอยู่จริงในที่อื่นๆที่ยากต่อการเข้าถึงธรรม		Idealism ในประเด็นภูมิศาสตร์มนุษย์ทางความคิดที่ผ่านการประมวลผล รวมถึงการเห็นโทษของทุกข์และประโยชน์ในการออกจากทุกข์ ซึ่งเป็นฐานเพื่อความเพียรและจึงนำไปสู่ประโยชน์สูงสุดได้ ขณะที่ Phenomenology การมีความรู้ต่อปรากฏการณ์เชิงพื้นที่ที่มีผลต่อการศึกษาและปฏิบัติในการนำพาชีวิตเพื่อความอยู่รอด คือรอดจากทุกข์ทั้งปวง
Reception Theory	Dominant Reader การมีและเปิดรับข้อมูลเนื้อหาที่เผยแพร่เกี่ยวกับคำสอน พร้อมกับมีทิศทางความคิดและการปฏิบัติตามแนวทางคำสอนนั้น สามารถยังประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ในเบื้องหน้า และประโยชน์สูงสุดได้		

1 การปรากฏของพระพุทธเจ้าหมายถึง เป็นช่วงเวลาที่ยังคงมีการดำรงอยู่ของศาสนาพุทธ เป็นช่วงเวลาที่มีศาสดาซึ่งหมายถึงคำสอน ที่ในสมัยพุทธกาลพระศาสดาได้เคยสั่งสอนธรรม เคยกล่าวข้ออรรถ ข้อธรรมใดๆ สิ่งนั้นยังคงอยู่ ซึ่งหากมีการเปลี่ยนศาสนา เปลี่ยนศาสดาคำสอนก็เปลี่ยนไป

ตารางที่ 2 ตารางสรุปปัจจัยในการเข้าถึงธรรมหรือการเข้าถึงประโยชน์ 3 ประการ

8. สรุป

หากเมื่อนำปัจจัยข้างต้นมาพิจารณากับประเทศอื่นๆ อาจมีบางประเทศแต่ก็ไม่กี่แห่งที่มีหลักธรรมที่เป็นเถรวาท แต่ปัจจัยด้านอื่นก็ไม่สมบูรณ์เช่นประเทศไทย หากแต่การมีอาหารแบบไม่ขาดแคลน การมีสังคมที่มีความสงบไม่รุนแรง การมีภัยธรรมชาติที่ไม่ใช่ภัยใหญ่และสามารถรับมือไม่ได้ และการมีการสอนธรรมจากครูบาอาจารย์มากมายผ่านสื่อที่มีความหลากหลายและเป็นไปตามมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นหนทางแห่งการเข้าถึงธรรมอย่างแท้จริง จะเป็นส่วนที่กระตุ้นเตือนให้ตระหนักถึงเวลาที่ต้องเริ่มอย่างจริงจังด้วยความพากเพียร หากประสงค์ความสุขที่แท้จริงที่จะไม่มีการดิ้นรนเสาะแสวงหาอีกต่อไป ทั้งนี้เมื่อมีการพิจารณาองค์ประกอบข้างต้นดังที่กล่าวมา กล่าวได้ว่าประเทศไทยยังมีความพร้อมในทุกมิติสำหรับผู้ที่แสวงหาความสุขที่แท้จริงซึ่งหมายถึงความสุขที่ยั่งยืน

อย่างไรก็ดีถึงแม้ในยามนี้ไม่อาจกล่าวว่าเป็นช่วงเวลาที่ดีที่สุดตาม"กาลสมบัติ"เนื่องจากไม่ได้เป็นพุทธกาลที่มีพระพุทธเจ้าอยู่ตรงหน้าและตอบปัญหาข้อธรรม แต่ก็ไม่สายเกินไปที่จะเข้าถึงธรรมเพราะพระธรรมตามพระไตรปิฎกและการสอนธรรมตามพระไตรปิฎกด้วยองค์แห่งศีล สมาธิ และปัญญา ในการนำพาสู่การเข้าถึงธรรมด้วยการเห็นอริสัจ 4 ยังคงอยู่ ซึ่งหากเวลาล่วงเลยไปนานขึ้น "การเสพคบธรรม" ก็น้อยลง ธรรมะที่ถูกต้องก็จะถูกบิดเบือน หรือถูกลืมเลือนไป ดังจะเห็นได้จากที่มีการกราบไหว้สิ่งที่ไม่ใช่พุทธมากมายหรือที่เรียกกันติดปากสั้น ๆ อาทิ ไอ้ไข่ เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ท้าวเวสสุวรรณ หรือล่าสุดคือครูกายแก้ว การขอพรจากสิ่งเหล่านี้อาจสร้างความสมหวังได้ชั่วคราว แต่ก็ไม่ใช่หนทางของพุทธเถรวาทแต่อย่างใด ณ เวลาที่ยังมีอยู่ วิธีการและปัจจัยในการเข้าถึงธรรมที่นำความสุขถาวรยังมีอยู่ จึงควรเร่งศึกษาปฏิบัติก่อนที่สิ่งที่มีอยู่จะไม่มีอยู่อีกต่อไป

9. อ้างอิง

ธรรมนิยาม. (2564,1 พฤษาคม). สนทนาท่านพุทธทาสภิกขุ (๑) *การศึกษา นิเวศ การเมือง เกษตรสนทนา 2534*.[ยูทป]. สืบค้นจาก. https://www.youtube.com/watch?v=EylL3wc0HA8

นิกายมหายาน. (ม.ป.ป.).นิกายมหายาน. พุทธศาสนานิกายมหายาน-Mahayana. ธรรมะไทย. สืบค้นจาก http://www.dhammathai.org/buddhism/mahayana.php

พรหมคุณาภรณ์. (2546). สมบัติ 4.*พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พิมพ์ครั้งที่ 12*. https://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=177

พระธรรมปิฎก. (๒๔๓๘). เถรวาท.*พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เรื่องพระปุราณเถระ.(2546).เรื่องพระปุณาเถระ.พระไตรปิฎกเล่มที่ ๗ พระวินัยปิฎกเล่มที่ ๗

จุลวรรค ภาค ๒. สืบค้นจาก https://84000.org/tipitaka/attha/v.php?B=7&A=7536&Z=7564

วัดป่านานาชาติ. (ม.ป.ป). วัดป่านานาชาติ.อุบลราชธานี.สืบค้นจาก http://www.esanpedia.oar.ubu.ac.th/esaninfo/?p=610

วิกิพีเดียสารุกรมเสรี. (2564). ภูมิศาสตร์มนุษย์.วิกิพีเดียสารานุกรมเสรี. สืบค้นจาก https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%A0%E0%B8%B9%E0%B8%A1%E0%B8%B4%E0%B8%A8%E0%B8%B2%E0%B8%AA%E0%B8%95%E0%B8%A3%E0%B9%8C%E0%B8%A1%E0%B8%99%E0%B8%B8%E0%B8%A9%E0%B8%A2%E0%B9%8C

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (2019). สติปัฏฐานกับโพชฌงค์.บทบรรยายธรรม.[ยูทูป].สืบค้นจาก. https://www.youtube.com/watch?v=hxdofeUqyv4

สำนักงานกลางกองการวิปัสสนาธุระ. (ม.ป.ป.). สำนักงานกลางกองการวิปัสสนาธุระ.วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์.กทม. สืบค้นจาก https://udomwid.org/

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (2564). ประโยชน์ ๓ ประการ.หลักทั่วไปของพุทธศาสตร์.วัดญาณเวศกวัน.สืบค้นจาก https://www.watnyanaves.net/th/book-reading/468/10

เสถียร โพธินันทะ. (2021*). เหตุการณ์หลังพุทธปรินิพพาน.*017 เหตุการณ์หลังพุทธปรินิพพาน.นะโมธรรมะฟังสบาย.[ยูทูป]. สืบค้นจาก. https://www.youtube.com/watch?v=soPwB6xNZlE

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2556). เถรวาท.บทวิทยุรายการ "รู้ รัก ภาษาไทย" ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา๗.๐๐-๗.๓๐ น.สืบค้นจาก http://legacy.orst.go.th/?knowledges=%E0%B9%80%E0%B8%96%E0%B8%A3%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%97-%E0%B9%92%E0%B9%97-%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%81%E0%B8%8F%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%A1-%E0%B9%92%E0%B9%95%E0%B9%95%E0%B9%96#:~:text=%E0%B9%80%E0%B8%96%E0%B8%A3%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%97%20(%E0%B9%80%E0%B8%96%2D%E0%B8%A3%E0%B8%B0%2D%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%94.%E0%B8%AD%E0%B8%A3%E0%B8%AB%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%95%E0%B9%8C%E0%B8%9E%E0%B8%B8%E0%B8%97%E0%B8%98%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%81%20%E0%B9%95%E0%B9%90%E0%B9%90%20%E0%B8%A3%E0%B8%B9%E0%B8%9B

สุภางค์ จันทวานิช. (2554) . วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ.พิมพ์ครั้งที่ 19.*สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*(น.137-141)

หลวงพ่อฤๅษีลิงดำ.(2527).วิธีรู้อนาคต.บรรยายวันที่ 17 กรกฎาคม 2527.เสียงแห่งธรรม. [ยูทูป].สืบค้นจาก. https://www.youtube.com/watch?v=p35fqmd3vrA

Abroadin. (n.d.) 6 Types of Academic Papers and Journal Articles.Retrieved from. https://abroadin.com/blog/6-types-of-academic-papers-and-journal-articles/

Britannica. (n.d). Intellectual history.*Britannica.*Retrieved from https://www.britannica.com/topic/historiography/History-of-science

Coursera. (2023). What is Data Analysis? (With Examples).*Coursera*.Retrieved from https://www.coursera.org/articles/what-is-data-analysis-with-examples

Gabriel, M. E. (2023). Yi-Fu Tuan 1930-2022.*American Association of Geographers*. Retrieved from https://www.aag.org/memorial/yi-fu-tuan/

Gahagen, M. (2022). Yi-Fu Tuan, 1930-2022 : The Father of Humanistic Geography.Social Science Space.Retrieved from https://www.socialsciencespace.com/2022/12/yi-fu-tuan-1930-2022-the-father-of-humanistic-geography/

Hall, S. (1980). Encoding and Decoding in the Television Discourse. In S. Hall, ed., Culture, Media, Language. London: *Hutchinson*.Quoted in Baran, S. J. &Davis, D.K. (2009). Mass Communication Theory: Foundations, Ferment, and Future.*5th Edition*. (p.243) .USA. Wadsworth Cengage Learning

Kasembundituniversity. (2008). วิวัฒนาการของศาสนา.ศูนย์คอมพิวเตอร์สารสนเทศ.*Kasembundituniversity* .สืบค้นจาก. https://ctc.kbu.ac.th/drupal/node/80

Seamon, D.& Lundberg, A. (2017). Humanistic Geography.ResearchGate. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/337050585_Humanistic_geography

Slideserve. (2023). Early Approaches: Humanistic Geography.Retrieved from https://www.slideserve.com/glenda/early-approaches-humanistic-geography

U.S. Department of State. (2022).2021 Report on International Religious Freedom : Thailand. U.S. Department of State. Retrieved from https://www.state.gov/reports/2021-report-on-international-religious-freedom/thailand/

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19
Factors Influencing Travel Choices within Community Tourist Destinations Post the Emergence of COVID-19

ธนวัตน์ ตันติพณิชย์กูล[1] และ อิสระพงษ์ เขียนปัญญา[2]

[1] สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการบริการ คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น

[2] สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะเทคโนโลยีการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์ในเพื่อศึกษาและวิเคราะห์ระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19 โดยใช้วิธีการเก็บแบบสอบถามออนไลน์นักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 400 คน เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19 ประกอบด้วย ด้านความน่าสนใจของสถานที่ท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านที่พัก ด้านการเข้าถึง และด้านกิจกรรม ด้วยการเก็บรวบรวมจากแบบสอบถาม และนำมาการวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19 ของนักท่องเที่ยวชาวไทย คือ ความน่าสนใจของสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งมีระดับสูงที่สุดเมื่อเทียบกับปัจจัยด้านอื่น รองลงมาคือด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ในส่วนของด้านที่พักและด้านกิจกรรม มีระดับของค่าเฉลี่ยเท่ากัน และด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเป็นด้านที่มีระดับน้อยที่สุด

คำสำคัญ: ทัศนคติของนักท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวชุมชน, ไวรัสโคโรน่า 2019

Abstract

This article aims to study and analyze the level of Factors Influencing Travel Choices within Community Tourist Destinations Post the Emergence of COVID-19. Using an online questionnaire, 400 Thai tourists were asked about Factors Influencing Travel Choices within Community Tourist Destinations Post the Emergence of COVID-19, consisting of Attraction. Amenities, Accommodation, Accessibility, and Activities by collecting from the questionnaire and analyzed by using descriptive statistics. The study found that Factors Influencing Travel Choices within Community Tourist Destinations Post the Emergence of COVID-19 of Thai tourists is the Attractiveness of tourist attractions. which is the highest level compared to other factors Followed by the amenities. in terms of accommodation and activities having the same level of mean and accessibility to tourist attractions was the aspect with the lowest level.

Keywords: Tourists Attitudes, Community-Based Tourism, Corona Virus 2019.

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรน่า 2019 (COVID-19) ส่งผลกระทบอย่างมากต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทั่วโลก ทำให้ต้องมีการประเมินการตัดสินใจและความชอบในการเดินทางของนักท่องเที่ยวใหม่ ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวไทยและการท่องเที่ยวโลกอย่างมาก ทำให้การเดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศหยุดชะงัก รวมถึงส่งผลกระทบต่อจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. 2564). องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO) แสดงให้เห็นถึงการเติบโตของการท่องเที่ยวโลกในช่วงไตรมาสแรกของปี 2563 (มกราคม-มีนาคม 2563) ด้วยจำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ลดลงร้อยละ 22.7 จากช่วงเวลาเดียวกันของปี 2562 (UNWTO, 2020) ในส่วนของภาคการท่องเที่ยวได้มีมาตรการในการบรรเทา เยียวยา และฟื้นฟูผลกระทบที่ เกิดขึ้นกับผู้ประกอบการและแรงงานในภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย ซึ่งมีการดำเนินการใน 2 ระยะโดยในระยะแรก ประกอบด้วย 1) มาตรการด้านการเงินและการคลัง และ 2) มาตรการด้านการให้การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ ส่วนมาตรการในระยะที่สองประกอบด้วย 1) มาตรการเสริมสร้างและการรักษาขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยว 2) มาตรการด้านการสร้าง รายได้แก่สถานประกอบการท่องเที่ยว 3) การพัฒนาทักษะบุคลากรด้านการท่องเที่ยว 4) การสร้างมาตรฐานความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยวและด้านสุขอนามัย 5) การช่วยเหลือกลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว 6) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563) ปัจจุบันนักท่องเที่ยวต้องเผชิญกับการรับรู้ถึงความเสี่ยงที่สูงขึ้นที่เกี่ยวข้องกับการเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยว เนื่องจากมีโอกาสสัมผัสเชื้อโควิด-19 การตรวจสอบปัจจัยที่นำไปสู่การรับรู้ความเสี่ยงและมาตรการที่นักท่องเที่ยวใช้เพื่อลดความเสี่ยงเหล่านี้สามารถแจ้งกลยุทธ์การจัดการปลายทางได้ การท่องเที่ยวชุมชนมักเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของชุมชนท้องถิ่น การทำความเข้าใจว่าการตัดสินใจเดินทางในช่วงที่มีการระบาดใหญ่ส่งผลต่อความยั่งยืนทางเศรษฐกิจของจุดหมายปลายทางเหล่านี้นั้นมีความสำคัญต่อความอยู่รอดในระยะยาวอย่างไร ทั้งนี้ Wongmonta, S. (2021). ได้กล่าวถึง วิธีเพิ่มความสามารถในการแข่งขันและสร้างความยืดหยุ่นด้านการท่องเที่ยว โดยการทำการตลาดเนื้อหาบนแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย (Social Media Content Marketing) เป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้างความสามารถในการแข่งขันให้กับจุดหมายปลายทาง เนื้อหาที่การตลาดเนื้อหาบนแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียควรสอดคล้องกับ 5 A's อีกทั้ง เตือนใจ จันทร์หมื่น (2562) กล่าวว่า 5A'S ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยว ได้แก่ 1.ด้านการดึงดูด 2.ด้านกิจกรรม 3.ด้านการคมนาคม 4.ด้านที่พัก และ5.ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

การแพร่ระบาดของโรคได้นำไปสู่ความใส่ใจที่เพิ่มขึ้นในการสัมผัสจุดหมายปลายทาง อีกทั้งนักท่องเที่ยวกำลังมองหาพื้นที่ที่เงียบสงบ ผู้คนไม่พลุกพล่านและมองหาประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่แท้จริง ซึ่งเอื้อต่อการเว้นระยะห่างทางสังคม เช่น การแพร่ระบาดได้นำไปสู่การหยุดชะงักอย่างมากในการเข้าถึงการเดินทาง การจำกัดการเดินทาง ข้อกำหนดในการกักตัว และการยกเลิกเที่ยวบินทำให้การไปถึงจุดหมายปลายทางบางแห่งทำได้ยากขึ้น นักท่องเที่ยวมีความกังวลเกี่ยวกับสุขภาพและความปลอดภัยในระหว่างการเดินทางมากขึ้น ความคาดหวังและความชอบเกี่ยวกับที่พักของนักท่องเที่ยวเปลี่ยนไป ปัจจุบันนักท่องเที่ยวจำนวนมากให้ความสำคัญกับความสะอาด สุขอนามัย และความปลอดภัยต่อสุขภาพเมื่อเลือกโรงแรมหรือที่พักอื่นๆ ข้อจำกัดเกี่ยวกับโควิด-19 และข้อกังวลเกี่ยวกับพื้นที่แออัดทำให้ประเภทของกิจกรรมและประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวแสวงหาเปลี่ยนไป นักท่องเที่ยวตระหนักถึงสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้ความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัยมากขึ้น ทางเลือกในการรับประทานอาหารกลางแจ้ง และบริการแบบไร้สัมผัสมีความสำคัญมากขึ้น เป็นต้น (Chihkang Kenny Wu et.al. 2022)

การทำวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19 เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและสร้างความยืดหยุ่นของจุดหมายปลายทาง ข้อมูลที่ได้รับจากการวิจัยนี้สามารถสร้างแนวทางปฏิบัติในการจัดการจุดหมายปลายทาง ช่วยในการฟื้นตัวของเศรษฐกิจ และช่วยให้เราเข้าใจว่าวิกฤตโลกเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างไร

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์ระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประชากรในการวิจัยคือนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีประสบการณ์ในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ใช้การกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบไม่ทราบจำนวนประชากร มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 400 คน เก็บข้อมูลใช้การสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ด้วยการแจกแบบสอบถามไปยังช่องทางต่าง ๆ ในสื่อสังคมออนไลน์ เนื่องจากผู้วิจัยยังคำนึงถึงการเว้นระยะห่างตามมาตรการของภาครัฐและเพื่อความสะดวกในการเก็บข้อมูล เพื่อลดการสัมผัส โดยมีคำถามคัดกรองในประเด็นของประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน หากผู้ตอบแบบสอบถามไม่เคยมีประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวชุมชน จะสิ้นสุดการตอบแบบสอบถามทันที งานวิจัยนี้มุ่งเน้นในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ทั้ง 5 ด้าน อันเป็นปัจจัยด้านองค์ประกอบทางการท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย 1.ด้านความน่าสนใจของสถานที่ท่องเที่ยว 2. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 3. ด้านที่พัก 4. ด้านการเข้าถึง และ 5. ด้านกิจกรรม โดยนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าทางสถิติโดย หาความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอในรูปแบบการพรรณนา งานวิจัยชิ้นนี้เป็นเพียงงานวิจัยเริ่มต้นเพื่อการต่อยอดการวางแผนการท่องเที่ยวในอนาคตหลังการแพร่ระบาดของโควิด-19 อันจะนำไปสู่การสร้างความยืดหยุ่นของอุตสาหกรรมและความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้

4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

4.1 สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา และเพ็ญศิริ ศรีคำภา (2557) ระบุว่าสิ่งที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวคือองค์ประกอบการท่องเที่ยวหรือทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อาทิ วัฒนธรรมพื้นบ้าน โบราณสถาน ความสวยงามของธรรมชาติ รวมไปถึงขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ หัตถกรรม โบราณวัตถุ ภาษา วิถีชีวิต และด้านอื่น ๆ เป็นต้น สิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวก็เป็นองค์ประกอบสำคัญ

Buhalis, D. (2000) ระบุว่า แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพจะต้องประกอบไป ด้วยองค์ประกอบ 6 ประการหรือ 6A's ได้แก่ 1. สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (Attractions) 2. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) 3. สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว (Amenities) 4. บริการเสริม (Ancillary Service) 5. ที่พักแรม (Accommodation) และ 6. กิจกรรม (Activities) อีกทั้ง บุญลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) กล่าวว่า องค์ประกอบ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1. สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว 2.การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และ3.สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ส่วน Tourism Western Australia (2008) ระบุว่า องค์ประกอบ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ 1. สิ่งดึงดูดใจ 2. ด้านความสามารถในการเข้าถึง 3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 4. ด้านที่พัก และ 5. ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

4.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อัณณ์จิรภา ธนาชัยกุลวัฒน์ และศรัญญา กันตะบุตร (2563) ได้ศึกษา กระบวนการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวต่างชาติ ในการเลือกจังหวัดเชียงใหม่เป็นสถานที่ท่องเที่ยว โดยกำหนดองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว 6 องค์ประกอบ เพื่อเป็นตัววัดด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย 1. สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว

(Attractions) 2. การเข้าถึงแหล่ง ท่องเที่ยว (Accessibility) 3. สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว (Amenities) 4. บริการเสริม (Ancillary Service) 5.ที่พักแรม (Accommodation) และ 6. กิจกรรมต่าง ๆ (Activities) พบว่าองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญมากต่อการเลือกสถานที่ท่องเที่ยว คือ 1. ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว 2. ด้านกิจกรรม 3. ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 4. ด้านที่พัก 5. สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว และ 6. บริการเสริม ตามลำดับ

การศึกษาองค์ประกอบการท่องเที่ยว 5A'S ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัด น่าน ของ เตือนใจ จันทร์หมื่น. (2562). มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการศึกษาองค์ประกอบการท่องเที่ยว 5A'S ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดน่าน พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวได้ดีที่สุดคือ ปัจจัยด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ปัจจัยด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และปัจจัยด้านที่พัก และ5.สิ่งอำนวยความสะดวก ตามลำดับ

ศศิประภา บุดดี จารุวรรณ ศักดิ์สมบูรณ์ และจุรีรัตน์ หนองหว้า. (2566). ได้ศึกษาองค์ประกอบในการเดินทางท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1.ศึกษาองค์ประกอบในการเดินทางท่องเที่ยว และ2.เปรียบเทียบองค์ประกอบในการเดินทางท่องเที่ยวตามปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา พบว่า ด้านความดึงดูดใจ มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านความสามารถในการเข้าถึง และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกตามลำดับ

ดังนั้น จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงนำปัจจัยด้านองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวทั้ง 5 ด้าน อันประกอบไปด้วย 1. ด้านความน่าสนใจของสถานที่ท่องเที่ยว 2. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 3. ด้านที่พัก 4. ด้านกิจกรรม และ 5. ด้านการเข้าถึง มาเป็นปัจจัยเพื่อใช้วัดผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19 ต่อไป

5. ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลและการสังเคราะห์ข้อมูล จากผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 400 คน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูในรูปแบบสถิติเชิงพรรณนา โดยแบ่งเป็น ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19 ดังต่อไปนี้

5.1 ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็นด้านเพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 400 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 267 คน คิดเป็นร้อยละ 67 รองลงมาคือเพศชาย จำนวน 133 คน คิดเป็นร้อยละ 33

ประเด็นด้านอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 400 คน ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 21 – 25 ปี โดยมีจำนวน 185 คน คิดเป็นร้อยละ 46 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด รองลงมาจะอยู่ในช่วงอายุ 26 – 30 ปี จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 17 ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็นด้านสถานะภาพ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในสถานภาพโสดจำนวน 317 คน คิดเป็นร้อยละ 79 ของผู้ตอบแบบสอบถาม รองลงมาคือผู้ที่มีสถานภาพสมรส จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 17 สุดท้ายคือผู้ที่มีสถานภาพหย่าร้าง/ม่าย จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 4 ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเด็นด้านอาชีพ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่คือ พนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 28 รองละมาคือนักเรียน / นักศึกษา จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 25 ของผู้ตอบแบบสอบถาม รองละมา คือพนักงาน

รัฐวิสาหกิจ จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 19 ผู้ที่ประกอบธุรกิจส่วนตัว/ ค้าขาย จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 12 ส่วนผู้ที่รับราชการมีจำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 10 ผู้ที่เป็นเกษตรกรและอื่น ๆ มีจำนวนเท่ากัน ส่วนแม่บ้าน / พ่อบ้าน มีจำนวนน้อยสุดตามลำดับ

ประเด็นด้านรายได้ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีรายได้ระหว่าง 15,000-19,999 บาท 166 คน คิดเป็นร้อยละ 42 รองลงมาคือผู้ที่มีรายได้น้อยกว่า 10,000 บาท จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 21 ตามด้วยผู้ที่มีรายได้ระหว่าง 10,000-14,999 บาท จำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 18 ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามส่วนน้อยที่สุดมีรายได้อยู่ที่ 30,000 บาทขึ้นไป จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 4

ประเด็นด้านระดับการศึกษา แสดงถึงระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี จำนวน 284 คนคิดเป็นร้อยละ 71 รองลงมาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช. จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 12 ตามด้วยผู้ตอบแบบสอบถามที่อยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและปริญญาโท ซึ่งมีจำนวนเท่ากันคือ 28 คน คิดเป็นร้อยละ 7

5.2 ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19 ด้านความน่าสนใจของสถานที่ท่องเที่ยว ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.97) และเมื่อพิจารณาเป็นประเด็นย่อยพบว่า นักท่องเที่ยวมีทัศนคติต่อปัจจัยด้านความน่าสนใจของสถานที่ท่องเที่ยว ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรน่า 2019 เฉลี่ยในระดับมากที่สุดอยู่ 2 ประเด็น ได้แก่ คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X}$ = 4.44) และชุมชนมีทรัพยากรที่น่าสนใจ ($\bar{X}$ = 4.23) อีกทั้งยังพบว่ามีประเด็นย่อยที่มีค่าเฉลี่ยมาก อีก 3 ประเด็นย่อย ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวมีการจัดการ ป้องกันการแพร่ระบาดของ Covid-19 ($\bar{X}$ = 3.80) แหล่งท่องเที่ยวได้รับมาตรฐาน SHA ($\bar{X}$ = 3.80) และความหลากหลายของกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ($\bar{X}$ = 3.59) ตามลำดับ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน พบว่า นักท่องเที่ยวมีทัศนคติต่อปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.68) เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่า มีประเด็นย่อยที่อยู่ในระดับมากทุกประเด็น คือ ความสะอาดของสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำ ($\bar{X}$ = 3.74) ด้านศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว เช่น ข้อมูลด้านการแพร่ระบาดของ Covid-19 ($\bar{X}$ = 3.71) จำนวนห้องน้ำในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ($\bar{X}$ = 3.71) และจำนวนร้านขายของที่ระลึก ($\bar{X}$ = 3.54) ตามลำดับ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19 ด้านที่พัก จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน พบว่า นักท่องเที่ยวมีทัศนคติต่อปัจจัยด้านที่พักโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.60) เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่า มีประเด็นย่อยที่อยู่ในระดับมากทุกประเด็น คือ ที่พักได้รับมาตรฐาน ($\bar{X}$ = 3.70) ที่พักมีการจัดการป้องกันการแพร่ระบาดของ Covid-19 ($\bar{X}$ = 3.62) ความสะอาดของที่พัก ($\bar{X}$ = 3.60) และที่พักไม่แออัดจนเกินไป ($\bar{X}$ = 3.48)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19 ด้านการเข้าถึง จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน พบว่า นักท่องเที่ยวมีทัศนคติต่อปัจจัย ด้านการเข้าถึง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.52) เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่า มีประเด็นย่อยที่อยู่ในระดับมาก 3 ประเด็น คือ รถโดยสารมีมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของ Covid-19 ($\bar{X}$ = 3.70) มีการรองรับด้านการคมนาคมที่เพียงพอ ($\bar{X}$ = 3.53) การตรวจป้องกันการแพร่ระบาด

ของ Covid-19 การเข้า-ออกชุมชน ($\bar{X}$ = 3.51) และมีประเด็นย่อยที่อยู่ในระดับปานกลาง 1 ประเด็น คือ การจัดระเบียบการจราจรในพื้นที่ ($\bar{X}$ = 3.34) ตามลำดับ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19 ด้านการรับรู้ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน พบว่า นักท่องเที่ยวมีทัศนคติต่อปัจจัยด้านการรับรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.60) เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยพบว่า มีประเด็นย่อยที่อยู่ในระดับมากทุกประเด็น ประกอบไปด้วย กิจกรรมมีความปลอดภัยจากการแพร่ระบาด ($\bar{X}$ = 3.71) ความคุ้มค่าจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ($\bar{X}$ = 3.59) และ ความตระหนักในการป้องกันการแพร่ระบาดของ Covid-19 ของกิจกรรมในชุมชน ($\bar{X}$ = 3.51) ตามลำดับ

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19 พบว่า นักท่องเที่ยวมีทัศนคติต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยว โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.67) และหากพิจารณารายปัจจัยพบว่า ปัจจัยด้านความน่าสนใจของสถานที่ท่องเที่ยว มีความสำคัญลำดับ 1 รองลงมาคือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านที่พัก ด้านกิจกรรม และด้านการเข้าถึง ตามลำดับ ดังตารางที่ 1.12

ตารางที่ 1.12: ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19	($\bar{X}$)	(S.D.)	ระดับความคิดเห็น
- ด้านความน่าสนใจของสถานที่ท่องเที่ยว	3.97	0.783	มาก
- ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	3.68	0.785	มาก
- ด้านที่พัก	3.60	0.931	มาก
- ด้านกิจกรรม	3.60	0.910	มาก
- ด้านการเข้าถึง	3.52	0.882	มาก
รวม	**3.67**	**0.858**	**มาก**

6. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19 ที่มีนำหนักมากที่สุด คือ ด้านความน่าสนใจของสถานที่ท่องเที่ยว โดยเฉพาะ ประเด็นของคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว และความน่าสนใจของทรัพยากรภายในชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมีการเดินทางมากที่สุด รองลงมาคือ สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ความสะอาดของสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำ และด้านศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว เช่น ข้อมูลด้านการแพร่ระบาดของ Covid-19 ซึ่งนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญในปัจจัยนี้เป็นอย่างมากในด้านของสิ่งอำนวยความสะดวก อีกทั้ง ปัจจัยด้านที่พัก เช่น มาตรฐานของที่พัก ทั้งมาตรฐานที่พักและมาตรฐานความปลอดภัย และการจัดการป้องกันการแพร่ระบาดของ Covid-19 ภายในที่พักในชุมชน ปัจจัยด้านกิจกรรม เช่น ความปลอดภัยจากการแพร่ระบาดของกิจกรรม และ ความคุ้มค่าจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม และปัจจัยด้านสุดท้ายคือ ด้านการเข้าถึง ถึงแม่ว่านักท่องเที่ยวจะประเมินให้ด้านการเข้าถึงเป็นปัจจัยที่มีลำดับความสำคัญเป็นอันดับท้ายสุด แต่หากประเมินจากค่าเฉลี่ยด้านการเข้าถึง พบว่า ก็ยังเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลในระดับมาก อันแสดงให้เห็นว่ายังคงเป็นปัจจัยที่ผู้มีส่วนเกี่ยวในการท่องเที่ยวหรือการพัฒนาการท่องเที่ยวยังคงต้อให้ความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวในสถานการณ์หลังการแพร่ระบาด

7. การอภิปรายผล

จากผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19 สามารถอภิปรายผลงานวิจัยได้ดังนี้

ผลการศึกษาสอดคล้องกับ อัณณ์จิรภา ธนาชัยกุลวัฒน์ และศรัญญา กันตะบุตร (2563), เตือนใจ จันทร์หมื่น. (2562). และศศิประภา บุดดี จารุวรรณ ศักดิ์สมบูรณ์ และจุรีรัตน์ หนองหว้า. (2566). ที่ระบุว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยว คือ ด้านความน่าสนใจของสถานที่ท่องเที่ยวหรือสิ่งดูดใจทางการท่องเที่ยว เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวมากที่สุด ทั้งนี้ จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ที่มีระดับความคิดเห็นอยู่ในลำดับที่ 2 ไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาไม่สอดคลการศึกษาของ อัณณ์จิรภา ธนาชัยกุลวัฒน์ และศรัญญา กันตะบุตร (2563) และ เตือนใจ จันทร์หมื่น. (2562). ที่มีระดับความคิดเห็น อยู่ในลำดับที่ 5 และ ศศิประภา บุดดี จารุวรรณ ศักดิ์สมบูรณ์ และจุรีรัตน์ หนองหว้า. (2566). ที่อยู่ในลำดับที่ 3 ซึ่งเป็นลำดับที่ใกล้เคียงกับผลการศึกษา มากที่สุด ส่วนปัจจัยด้านที่พัก มีระดับความคิดเห็นอยู่ในลำดับที่ 3 ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อัณณ์จิรภา ธนาชัยกุลวัฒน์ และศรัญญา กันตะบุตร (2563) และ เตือนใจ จันทร์หมื่น. (2562). ที่มีระดับความคิดเห็น อยู่ในลำดับที่ 4 แต่มีความใกล้เคียง ส่วนด้านกิจกรรม ไม่มีผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน และปัจจัยด้านที่มีระดับความคิดเห็นอยู่ในลำดับที่ 5 จากการศึกษาคือ ปัจจัยด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พบว่า ไม่มีความสอดคล้องกับงานวิจัยใด

ทั้งนี้จากผลการศึกษาและการอภิปรายผลจะแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน หลังการระบาดของโควิด-19 มีความแตกต่างกันจากก่อนการระบาดของโควิด-19 แสดงให้เห็นว่าปัจจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงไป การศึกษานั้นไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับความท้าทายที่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ต้องเผชิญเท่านั้น แต่ยังเพื่อทำความเข้าใจว่าการท่องเที่ยวอาจเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรในโลกหลังการระบาดใหญ่ สามารถให้ข้อมูลที่นำไปปฏิบัติได้สำหรับผู้กำหนดนโยบาย ธุรกิจ และชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และนำไปสู่การอภิปรายในวงกว้างเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและยืดหยุ่นในช่วงการแพร่ระบาลของเชื้อโรคในอนาคต ด้านความน่าสนใจของสถานที่ท่องเที่ยว ในระดับสูงที่สุดเมื่อเทียบกับทัศนคติด้านอื่น รองลงมาคือด้านสิ่งอำนวยความสะดวกขั้น ในส่วนของด้านที่พักและด้านกิจกรรม มีระดับของค่าเฉลี่ยเท่ากัน และด้านการเข้าถึงเป็นด้านที่มีระดับทัศนคติน้อยที่สุด

8. ข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้เป็นการสำรวจว่านักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการรับรู้และมีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวชุมชนในช่วงวิกฤตอย่างไร และแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหลังจากการระบาดของโควิด-19 ซึ่งเป็นปัจจัยที่เป็นปัจจัยพื้นฐานตามองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยว ทั้งนี้ในการวิจัยครั้งต่อไปหากจะสามารถชี้ให้เห็นถึงความยืดหยุ่น ของอุตสาหกรรมและความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ หรือความปกติใหม่ "New Normal" จะเป็นประโยชน์อย่างมากในการวิจัย อีกทั้งการศึกษานี้สามารถนำไปสู่วรรณกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว การจัดการภาวะวิกฤต และการพัฒนาชุมชน ซึ่งอาจเป็นข้อมูลอ้างอิงสำหรับการวิจัยในอนาคตในสาขาเหล่านี้

9. กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง "ทัศนคติของนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่มีต่อการท่องเที่ยวชุมชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 – Covid 2019" ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนโครงการวิจัยจากคณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่นประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564

10. อ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2562). *รายงานภาวะเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ไตรมาส 3/2562*. สืบค้น 10 กุมภาพันธ์ 2566 จาก https://www.mots.go.th/download/Tourism EconomicReport/3Presentation Tourism Economic.pdf.

เตือนใจ จันทร์หมื่น. (2562). *การศึกษาองค์ประกอบการท่องเที่ยว5A'S ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดน่าน*. การค้นคว้าอิสระ มหาวิทยาลัยรามคำแหง: กรุงเทพมหานคร

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว.กรุงเทพฯ*: เพรส แอนด์ ดีไซน์.

วงษ์ปัญญา นวนแก้ว และคณะ. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวในภาคเหนือของประเทศไทย. *วารสารโครงงานวิทยาการคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ*, (5)1: 95 – 103

ศศิประภา บุดดี, จารุวรรณ ศักดิ์สมบูรณ์, & จุรีรัตน์ หนองหว้า. (2566). องค์ประกอบในการเดินทางท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วิทยาการจัดการวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์*, 4(1), 74-89.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2564). *โครงการประเมินผลกระทบของโควิด-19 ต่อสังคมและเศรษฐกิจ.* สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) 2564. ค้นหาเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2566 จาก https://tdri.or.th/2021/02/covid-112/

อัณณ์จิรภา ธนาชัยกุลวัฒน์ และศรัญญา กันตะบุตร. (2563). กระบวนการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวต่างชาติ ในการเลือกจังหวัดเชียงใหม่เป็นสถานที่ท่องเที่ยว. *การประชุมวิชาการระดับนานาชาติและระดับชาติด้านบริหารธุรกิจและการบัญชี 2563*, วันที่ 20-21 กุมภาพันธ์ 2563. หน้า 118 -127

Buhalis, D. (2000). Marketing the Competitive Destination of the Future. *Tourism Management*, 21(1): 97-119.

Wongmonta, S. (2021). Post-COVID 19 tourism recovery and resilience: Thailand context. International *Journal of Multidisciplinary in Management and Tourism,* 5(2), 137-148.

Tourism Western Australia. (2008). *5A's of Tourism*. สืบค้น 10 กุมภาพันธ์ 2023, จาก www.tourism.wa.gov.au/jumpstartguide/totb_5Asoftourism.

UNTWO. (2020). *UNWTO WORLD TOURISM BAROMETER*. สืบค้น 10 กุมภาพันธ์ 2023, จาก https://www.unwto.org/unwto-world-tourism-barometer-data.

Wu, C. K., Ho, M. T., Le, T. K. T., & Nguyen, M. U. (2022). The COVID-19 Pandemic and Factors Influencing the Destination Choice of International Visitors to Vietnam. *Sustainability*, 15(1), 396.

การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนห้องเรียนพิเศษทางวิทยาศาสตร์ เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีโดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้น ร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง

The development of analytical thinking skills of gifted students on chemical kinetics by using the inquiry approach cycle with argument driven inquiry.

ธนศกร ชำนาญ[1] กรวลัย พันธุ์แพ[2] และมิ่งขวัญ ภาคสัญไชย[3]

[1] นักศึกษาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเคมีศึกษา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

[2] [3]คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนกับหลังการจัดกิจกรรมและประเมินความพึงพอใจของนักเรียนในการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง เรื่องอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนห้องเรียนพิเศษทางวิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบง่าย จำนวน 30 คน รูปแบบการวิจัยเป็นการทดลองแบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อนเรียนหลังเรียน (One Group Pretest-Posttest Design) เครื่องมือในงานวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ และแบบสอบถามความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าทีชนิดกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระต่อกัน (Dependent samples t-test) ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้นักเรียนมีความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้งอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=4.33, S.D.= 0.24)

คำสำคัญ : การสืบเสาะแบบโต้แย้ง, วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้น, การคิดวิเคราะห์

Abstract

The purposes of this study were to compare their analytical thinking skill before and after the implementation with the activities using the inquiry approach cycle with argument driven inquiry of chemical kinetics. The sample group consisted of 30 students from gifted students at a large school in Samutprakarn, selected through simple random sampling. The research design is One Group Pretest-Posttest Design. The research tools included the lesson plan, a scientific analytical thinking measurement test, and a satisfaction questionnaire. Data were analyzed by mean values, standard deviations, and conducting dependent t-tests for paired samples. The results found students' analytical thinking skills after the activities were significantly higher than before the activities at the .05 level of significance. Furthermore, the satisfaction of students learning with the inquiry approach cycle with argument driven inquiry was at a good level ($\bar{x}$=4.39, S.D.= 0.24)

Keywords: Argument driven inquiry, Inquiry approach cycle, Analytical thinking

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การจัดการศึกษาในปัจจุบันต้องปรับเปลี่ยนให้ตอบสนองกับทิศทางการผลิตและการพัฒนากำลังคน โดยมุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในศตวรรษที่ 21ซึ่งทักษะสำคัญที่จำเป็นประกอบด้วยทักษะ 3Rs คือ การอ่านออกเสียง (Reading) การเขียน (Writing) และคำนวณ (Arithmetic) รวมทั้งทักษะ 8Cs ที่ประกอบด้วยทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรมและความรู้สึกในฐานะตัวเอง (Cross-cultural Understanding) ทักษะด้านการทำงานเป็นทีม การสื่อสาร และภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork, and Leadership) ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ (Communications, Information, and Media Literacy) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ (Computing and ICT Literacy) ทักษะด้านอาชีพและการเรียนรู้ (Career and Learning Skills) และคุณธรรมและจริยธรรม (Compassion) เพื่อให้ได้ทั้งความรู้และทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศท่ามกลางกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ซึ่งความสามารถในการคิดวิเคราะห์เป็นหนึ่งทักษะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21

การคิดวิเคราะห์เป็นกระบวนการที่แยกแยะและจำแนกข้อมูลหรือวัตถุสิ่งของต่าง ๆ หรือเรื่องราว เหตุการณ์เป็นส่วนย่อย ๆ ตามหลักการหรือเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อค้นหาความจริงหรือความสำคัญที่ซ่อนอยู่หรือปรากฏอยู่ และให้เกิดความคิดที่นำไปสู่ข้อสรุปและการประยุกต์ใช้ (สุคนธ์ สินธพานนท์, 2560) โดย Bloom (1976) สามารถแบ่งการคิดวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วนได้แก่ การคิดวิเคราะห์ความสำคัญเป็นการแยกแยะข้อมูลเพื่อเข้าใจและแบ่งส่วนย่อย การคิดวิเคราะห์ความสัมพันธ์เป็นการระบุและสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลต่าง ๆ และการคิดวิเคราะห์หลักการเป็นการระบุโครงสร้างหลักการ หลักผลิต จุดมุ่งหมาย และแนวคิดที่สำคัญของเรื่อง เพื่อให้เข้าใจและเชื่อมโยงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไพฑูรย์ สินลารัตน์และคณะ (2561) กล่าวว่า การคิดวิเคราะห์มีประโยชน์ในการช่วยพิจารณาเรื่องราวต่างๆให้ครบถ้วนรอบด้าน เป็นการประเมินเหตุการณ์ต่างๆได้อย่างละเอียดทำให้เกิดข้อสรุปได้อย่างสมเหตุสมผล ทำให้เป็นคนที่รู้จักประเมินเพื่อตัดสินใจและคาดการณ์ความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต เกษมสันต์ พุ่มกล่ำ (2563) ได้ศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ในรายวิชาประวัติศาสตร์ เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผลการศึกษาพบว่า ทักษะการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน เพราะการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูใช้คำถามในการกระตุ้นความคิดของนักเรียน ทำให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ข้อมูลและค้นคว้าหาคำตอบได้ด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้สร้างหรือกำหนดปัญหาให้นักเรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น เกิดความสงสัยและนำไปสู่ข้อสรุปที่ถูกต้อง ดังนั้นทักษะการคิดวิเคราะห์เป็นทักษะสำคัญที่จะช่วยให้นักเรียนพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้องและครบถ้วนมากขึ้น

การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์นั้นสามารถจัดได้หลายรูปแบบ การสอนแบบการสืบเสาะหาความรู้เป็นหนึ่งการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยในการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ได้ เนื่องจากวัฏจักรการเรียนรู้ หมายถึงกระบวนการสืบเสาะหาความรู้โดยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถบนพื้นฐานของความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อที่ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถของตนได้อย่างเหมาะสม มีความสอดคล้องกับความรู้เดิม เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนภายใต้สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (สุนิสา สุขผล, 2564) ซึ่งวัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นประกอบด้วย ขั้นตรวจสอบความรู้เดิม ขั้นเร้าความสนใจ ขั้นสำรวจค้นหา ขั้นอธิบายและลงข้อสรุป ขั้นขยายความรู้ ขั้นประเมินผล และขั้นนำความรู้ไปใช้ จะเห็นได้ว่ารูปแบบวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ได้ (ประสาท เนืองเฉลิม, 2550) นอกจากนี้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ได้ ซึ่งจากการศึกษา

ของพิชญ์สินี เจดีย์รัตน์ (2563) เรื่อง การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม พบว่า ทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน เนื่องจากการจัดการเรียนรู้นี้ได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ผ่านสถานการณ์และเรื่องราวต่าง ๆ จากที่ครูกำหนดขึ้น ผู้เรียนได้วิเคราะห์ถึงการจัดหมวดหมู่ การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดและการสรุปหลักการ

นอกจากนี้แนวทางหลักในการพัฒนาการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์ ทักษะการคิดวิเคราะห์ และความมีเหตุมีผล คือ การโต้แย้ง(argumentation) ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างองค์ความรู้ ทักษะการคิดและเหตุผล หลักการสำคัญของการสร้างความรู้ทางวิทยาศาสตร์ คือ การสืบสอบทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างองค์ความรู้หรือคำอธิบายที่ถูกสร้างขึ้นมาด้วยการให้ความหมาย ข้อมูล และนำเสนอคำอธิบายนั้นต่อสังคมเพื่อให้เกิดการวิพากษ์ วิจารณ์ โต้แย้งและปรับปรุงใหม่ (Sampson & Clark, 2009) Pınar Seda Çetin และ Guluzar Eymur (2017) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาทักษะการเขียนทางวิทยาศาสตร์และทักษะการนำเสนอของนักเรียนผ่านการสืบเสาะแบบโต้แย้ง ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนพัฒนาทักษะการเขียนทั้งสามด้าน คือ โครงสร้างการโต้แย้ง เนื้อหาการโต้แย้งและการเขียนกลไก อีกทั้งช่วยพัฒนาทักษะการนำเสนอทางวิทยาศาสตร์ รวมทั้งยังสอดคล้องกับ พาอีหม๊ะ เจะสา (2561) ศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสืบเสาะแบบมีการโต้แย้งที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชีววิทยา การคิดวิเคราะห์ และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า การคิดวิเคราะห์ของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสืบเสาะแบบมีการโต้แย้งหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน เพราะผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการโต้แย้ง Sampson (2009) ได้นำเสนอขั้นตอนการเรียนการสอนสืบเสาะแบบโต้แย้งที่ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน คือ ขั้นระบุภาระงาน เพื่อให้นักเรียนเชื่อมโยงความรู้กับการแก้ปัญหา ขั้นสร้างและวิเคราะห์ข้อมูล โดยทำงานเป็นกลุ่มเพื่อเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่นักเรียนออกแบบเอง ขั้นสร้างข้อโต้แย้งชั่วคราวที่ประกอบด้วยข้อกล่าวอ้าง หลักฐาน และการให้เหตุผล ขั้นโต้แย้งนำเสนอข้อโต้แย้งในการสืบเสาะหาความรู้และแสดงความเห็นกับกลุ่มอื่น ๆ และโต้แย้งข้อเท็จจริงที่นำเสนอพร้อมทั้งให้เหตุผล ขั้นเขียนรายงานผลการสืบเสาะหาความรู้เป็นรายบุคคล ขั้นตรวจสอบและประเมินรายงานผลการสืบเสาะหาความรู้โดยเพื่อนโดยวิธีการให้คำแนะนำตามเกณฑ์ที่กำหนด และขั้นปรับปรุงรายงานผลการสืบเสาะหาความรู้ตามคำแนะนำของเพื่อน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นและการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์ เรื่องอัตราการเกิดปฏิกิริยายาเคมี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผู้วิจัยเชื่อว่าการจัดการสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้งและวัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นจะสามารถพัฒนาการคิดวิเคราะห์ได้เป็นอย่างดี

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เรื่องอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ก่อนกับหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง

2. เพื่อประเมินความพึงพอใจของนักเรียนห้องเรียนพิเศษทางวิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

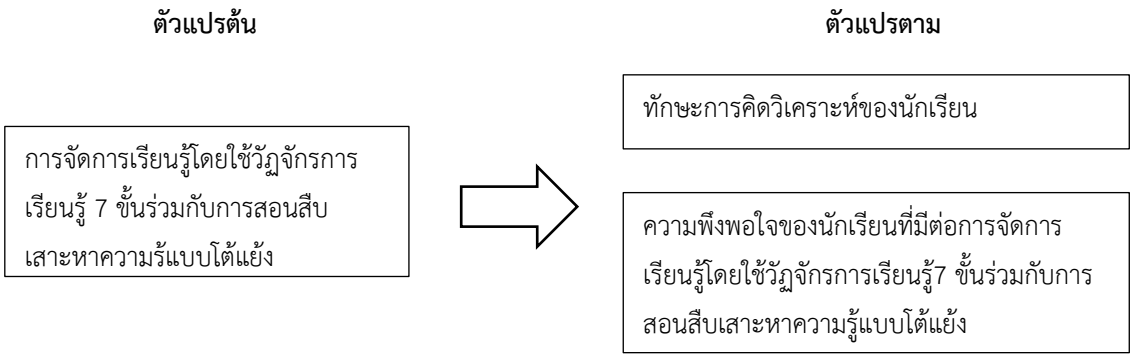

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. การทบทวนวรรณกรรม

1. ทักษะการคิดวิเคราะห์

การคิดวิเคราะห์ หมายถึง การคิดที่มีความซับซ้อนอย่างลึกซึ้ง ละเอียดถี่ถ้วนในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นข้อมูล เรื่องราว หรือสถานการณ์ประกอบด้วยความสามารถในการจำแนกแยกแยะองค์ประกอบออกเป็นส่วนย่อย โดยสามารถให้รายละเอียดด้วยการให้เหตุผลที่ถูกต้องจากพื้นฐานความรู้หรือหลักการ ระบุได้ว่าองค์ประกอบหรือส่วนย่อยนั้น ๆ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างไร ระบุได้ว่าสิ่งใดเป็นเหตุสิ่งใดเป็นผล นำไปสู่ข้อสรุป หรือการตัดสินใจที่ถูกต้องเพื่อแก้ปัญหาหรือสถานการณ์การคาดการณ์ทำนายคำตอบล่วงหน้า นำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ หรือเกิดเป็นความรู้ใหม่ (ดนุพล สืบสำราญ, 2563) รวมทั้งการคิดวิเคราะห์เป็นการแยกแยะข้อมูลและส่วนประกอบของสิ่งต่าง ๆ เพื่อค้นหาความสำคัญ ความจริง และหลักการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำลังวิเคราะห์ การวิเคราะห์ช่วยให้เราสามารถรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจมีการซ่อนอยู่ในข้อมูล โดยใช้ทฤษฎีหรือหลักการต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจและสรุปข้อสรุป นอกจากนี้การคิดวิเคราะห์ยังช่วยในการประยุกต์ใช้หรือทำนายสิ่งต่าง ๆ ให้ถูกต้อง และได้แบ่งความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนออกเป็น 3 ส่วน(ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ, 2551) ดังนี้

1. วิเคราะห์ความสำคัญ เป็นการจำแนกว่าสิ่งที่กำหนดมานั้นมีความสำคัญและมีบทบาทสำคัญอย่างไร โดยเข้าใจว่าสิ่งหนึ่งสามารถเป็นเหตุให้เกิดสิ่งอื่นหรือเป็นผลจากสิ่งอื่นได้อย่างไร

2. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ เป็นการค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยของเหตุการณ์หรือเรื่องราว และวิเคราะห์ว่าส่วนย่อยเหล่านั้นเชื่อมโยงหรือมีความสัมพันธ์กันอย่างไร เกี่ยวข้องหรือขัดแย้งกันอย่างไร

3. วิเคราะห์หลักการ เป็นการค้นหาโครงสร้างและระบบของวัตถุ สิ่งของเรื่องราว หรือการกระทำต่าง ๆ เพื่อให้เข้าใจว่าสิ่งเหล่านั้นรวมกันและอยู่ในสภาพเช่นนั้นได้อย่างไร และหาวิธีการเชื่อมโยงหรือหลักการสำคัญที่ใช้ในการวิเคราะห์

2. การจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้น (7E)

วัฏจักรการเรียนรู้ หมายถึงกระบวนการสืบเสาะหาความรู้โดยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถบนพื้นฐานของความสนใจความถนัด และความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อที่ผู้เรียนได้ใช้กำลังความสามารถของตนได้อย่างภาคภูมิใจ สอดคล้องกับความรู้เดิม เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนภายใต้สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (สุนิสา สุขผล, 2564)

การเรียนแบบวัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้น มีสาระสำคัญในแต่ละขั้น (ประสาท เนืองเฉลิม, 2550) ดังนี้

1. ขั้นตรวจสอบความรู้เดิม (Elicitation Phase) ครูกระตุ้นให้นักเรียนแสดงความรู้ที่มีอยู่เพื่อประเมินความรู้เดิมและวางแผนการเรียนรู้ต่อไปให้ตรงกับความรู้เดิมของนักเรียน

2. ขั้นเร้าความสนใจ (Engagement Phase) นักเรียนถูกกระตุ้นให้สำรวจในหัวข้อที่น่าสนใจหรือเริ่มจากความสนใจของตนเองหรือเกิดจากการอภิปรายภายในกลุ่ม

3. ขั้นสำรวจและค้นหา (Exploration Phase) นักเรียนดำเนินกิจกรรม ทดลอง หรือวิจัยเพื่อรวบรวมข้อมูลและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่สนใจ

4. ขั้นอธิบาย (Explanation Phase) นักเรียนวิเคราะห์และตีความข้อมูลที่รวบรวมได้ สรุปและนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ

5. ขั้นขยายความคิด (Expansion/Elaboration Phase) นักเรียนเชื่อมโยงความรู้ที่ได้รับกับความรู้ที่มีอยู่แล้วนำไปใช้ในบริบทที่แตกต่างกัน

6. ขั้นประเมินผล (Evaluation Phase) นักเรียนถูกประเมินเพื่อวัดความรู้ความเข้าใจที่ได้รับในระหว่างกระบวนการเรียนรู้

7. ขั้นนำความรู้ไปใช้ (Extension Phase) นักเรียนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในสถานการณ์ชีวิตจริงและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

3. การจัดการเรียนรู้สืบเสาะแบบโต้แย้ง

การโต้แย้งเชิงวิทยาศาสตร์ หมายถึงการปฏิบัติทางสังคมที่แสดงถึงกระบวนการที่สมาชิกในสังคมสร้างความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ โดยใช้การศึกษาประเมินผล วิพากษ์วิจารณ์และปรับปรุงข้อกล่าวอ้าง (Berland and Reiser, 2011)

Sampson (2009) กล่าวว่า รูปแบบการสืบเสาะแบบโต้แย้ง (Argument-Driven Inquiry, ADI) ประกอบด้วยขั้นตอนทั้งหมด 7 ขั้นตอนดังนี้

1. การระบุภาระงาน (Identification of the task) ครูนำเสนอภาระงานที่ต้องการให้นักเรียนมีการสืบเสาะเพื่อพัฒนาความเข้าใจในปรากฏการณ์หรือแก้ปัญหาที่กำหนด ภาระงานนี้เชื่อมโยงกับความรู้เก่าและเป็นการสร้างความสนใจของนักเรียน

2. การสร้างและวิเคราะห์ข้อมูล (Generation and analysis of data) นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มย่อยเพื่อเก็บรวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลที่ได้รับจากการสังเกต ทดลองหรือการสำรวจ ข้อมูลนี้จะถูกนำมาสร้างข้อโต้แย้งชั่วคราว

3. การสร้างข้อโต้แย้งชั่วคราว (Production of a tentative argument) นักเรียนสร้างข้อโต้แย้งชั่วคราวที่ประกอบด้วยข้อกล่าวอ้าง หลักฐาน และการให้เหตุผล โดยข้อกล่าวอ้างเป็นคำอธิบายหรือคำตอบ หลักฐานเป็นข้อมูลที่ได้รับ และการให้เหตุผลอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างหลักฐานกับข้อกล่าวอ้าง

4. กิจกรรมการโต้แย้ง (Argumentation session) กลุ่มของนักเรียนเข้าร่วมการสนทนาในห้องเรียน โดยนักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอข้อโต้แย้งชั่วคราวของตนและร่วมการโต้แย้งกับ กลุ่มอื่น ๆ ตอบสนองและให้เหตุผลเพื่อสนับสนุนหรือท้าทายข้อโต้แย้งที่นำเสนอ ขั้นตอนการโต้แย้งประกอบด้วย (1) ครูกำหนดเรื่องโต้แย้ง (2) ครูนิยามคำสำคัญของการโต้แย้ง (3) นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอข้อโต้แย้ง และ (4) นักเรียนกลุ่มอื่น ๆ แสดงความเห็นและขัดแย้งข้อโต้แย้งที่นำเสนอพร้อมให้เหตุผลประกอบ

5. การเขียนรายงานผลการสำรวจตรวจสอบ (Write-up investigation report) นักเรียนเขียนรายงานผลการสำรวจตรวจสอบเป็นรายบุคคล รายงานระบุจุดประสงค์ของการสำรวจตรวจสอบ อธิบายขั้นตอนการดำเนินการ และให้คำอธิบายเชิงวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา

6. การตรวจสอบโดยเพื่อน (Double-blind peer review) นักเรียนตรวจสอบและให้ความเห็นเกี่ยวกับรายงานผลการสำรวจตรวจสอบของผู้อื่นโดยใช้เกณฑ์การประเมินที่กำหนด โดยครูรวบรวมรายงาน แจกแบบประเมินการตรวจสอบโดยเพื่อน ซึ่งประกอบด้วยเกณฑ์การประเมินที่ใช้ในการประเมินคุณภาพของรายงาน นักเรียนแต่ละกลุ่มจะต้องลงคะแนนให้กับรายงานที่ได้รับและปรับปรุงตามคำแนะนำ

7. การปรับปรุงรายงาน (Revision of the report) นักเรียนแก้ไขและปรับปรุงรายงานการสำรวจตรวจสอบตามคำแนะนำที่ได้รับจากเพื่อนและการประเมินของครู

5. วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตเนื้อหาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้คือ แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในงานวิจัยนี้คือ นักเรียนห้องเรียนพิเศษทางวิทยาศาสตร์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 2 ห้อง 60 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยนี้คือนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ GT5/1 นักเรียนห้องเรียนพิเศษทางวิทยาศาสตร์ โรงเรียนสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบง่าย (Simple random sampling) โดยนักเรียนห้องเรียนพิเศษทั้ง 2 ห้อง มีความรู้ความสามารถที่ใกล้เคียงกัน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 4 แผน ระยะเวลาในการสอน 12 คาบ คาบละ 50 นาที

3.2 แบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 30 ข้อ แบบทดสอบเป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก

3.3 แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง เรื่องอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

4. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

4.1 การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ ศึกษาสาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ คู่มือครูและหนังสือเรียนวิชาเคมี เล่ม 3 เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี เพื่อเป็นแนวทางจัดการเรียนรู้เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 กำหนดเนื้อหาและจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

ของแผนการจัดการเรียนให้สอดคล้องกับระยะเวลาที่เหมาะสม รวมถึงการวัดและประเมินผล ดำเนินการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีโดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง จำนวน 4 แผน ระยะเวลาในการสอน 12 คาบ คาบละ 50 นาที นำแผนการจัดการเรียนรู้เสนอผู้เชี่ยวชาญ เพื่อทำการตรวจสอบความถูกต้องของแผนการจัดการเรียนรู้แล้วนำมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ นำแผนการจัดการเรียนรู้ไปทดลองใช้กับกลุ่มทดลอง จากนั้นปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดการเรียนรู้ให้สมบูรณ์ก่อนนำไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง

4.2 การสร้างแบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ศึกษาผลการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหาเรื่องอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีเพื่อสร้างแบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี จำนวน 40 ข้อ แบบทดสอบเป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก แล้วจัดทำรูปตาราง IOC เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างแบบทดสอบกับผลการเรียนรู้ ความถูกต้องด้านภาษา ตัวเลือก และการใช้คำถาม นำผลประเมิน IOC มาวิเคราะห์ซึ่งได้ค่าตั้งแต่ -0.20 ถึง 1 แบบทดสอบข้อที่ได้ค่าตั้งแต่ 0.6-1.00 ผลปรากฏว่าสามารถนำแบบทดสอบไปใช้ได้ 34 ข้อ จากนั้นนำแบบทดสอบไปทดลองใช้กับกลุ่มทดลอง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าระดับความยากง่าย (p) พบว่าได้ค่าตั้งแต่ 0.13 - 0.6 ค่าที่ได้ตั้งแต่ 0.3 - 0.8 สามารถนำแบบทดสอบไปใช้ได้จำนวน 30 ข้อ และค่าอำนาจจำแนก (r) พบว่าได้ค่าตั้งแต่ 0.27 -0.70 ค่าที่ได้ตั้งแต่ 0.30 ขึ้นไป สามารถนำแบบทดสอบไปใช้ได้จำนวน 32 ข้อ ดังนั้นแบบทดสอบที่ใช้ได้มีจำนวน 30 ข้อ จากนั้นหาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ โดยใช้สูตรของคูเดอร์–ริชาร์ดสัน 20 (Kuder - Richardson 20:KR-20) พบว่าแบบทดสอบมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.87 นำแบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ที่ปรับปรุงแล้วไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

4.3 การสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนมีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง สร้างแบบสอบถามความพึงพอใจเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) กำหนดค่าคะแนนเป็น 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคิร์ท (Likert) จำนวน 15 ข้อ หลังจากนั้น นำแบบสอบถามความพึงพอใจเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ซึ่งจะได้ค่าตั้งแต่ 0.5-1.00 จึงสามารถนำแบบทดสอบไปใช้ได้ ผลปรากฏว่า สามารถนำแบบทดสอบไปใช้ได้ 12 ข้อ แล้วนำแบบสอบถามความพึงพอใจที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

5.1 นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนจัดการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง กับผู้เรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบทดสอบวัดการคิดวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

5.2 จัดการเรียนรู้กับผู้เรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ดังนี้

5.2.1 ขั้นตรวจสอบความรู้เดิม ครูจะทบทวนความรู้ของนักเรียนโดยใช้คำถามเป็นหลัก

5.2.2 ขั้นเร้าความสนใจ ครูสร้างความสนใจโดยใช้การทดลองอย่างง่ายๆ หลังจากนั้นครูจะเข้าสู่ขั้นระบุภาระงาน โดยการกำหนดโจทย์ปัญหาให้นักเรียนทำการพิสูจน์

5.2.3 ขั้นสำรวจและค้นหา โดยขั้นตอนนี้จะประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 2 ขั้น คือขั้นสร้างและวิเคราะห์ข้อมูล นักเรียนจะค้นหาข้อมูล วางแผนการทดลองและลงมือทำการทดลองเพื่อพิสูจน์ตามที่โจทย์กำหนด เมื่อนักเรียนทำการพิสูจน์จนได้ข้อสรุปเสร็จแล้วเข้าสู่ขั้นการสร้างข้อโต้แย้งชั่วคราว โดยครูจะให้นักเรียนแต่ละคนเขียน

ข้อโต้แย้งชั่วคราวซึ่งประกอบไปด้วย ข้อกล่าวอ้างหลักฐานและการให้เหตุผล หลังจากนั้นนำเสนอให้เพื่อนในกลุ่มเพื่อคัดเลือกและปรับปรุงให้เป็นข้อโต้แย้งของกลุ่ม

5.2.4 ขั้นอธิบาย เป็นกิจกรรมขั้นการโต้แย้ง โดยครูจะแบ่งนักเรียนออกเป็นฝ่ายเสนอ ทำหน้าที่นำเสนอผลการพิสูจน์และตอบคำถาม ฝ่ายซักค้านทำหน้าที่ซักค้านผลการพิสูจน์ของฝ่ายนำเสนอและตอบคำถาม ฝ่ายวิพากษ์ทำหน้าที่วิพากษ์กลุ่มนำเสนอและฝ่ายซักค้าน และฝ่ายสังเกตการณ์ ทำหน้าที่รับฟังและถามคำถามฝ่ายเสนอ ฝ่ายซักค้านและฝ่ายวิพากษ์

5.2.5 ขั้นขยายความคิด เป็นกิจกรรมขั้นเขียนรายงานผลการสืบเสาะหาความรู้ โดยนักเรียนทุกคนเขียนรายงานรายบุคคล ซึ่งเป็นรายงานที่กล่าวถึงจุดประสงค์ของการสำรวจตรวจสอบ อธิบายวิธีการสำรวจตรวจสอบพร้อมให้เหตุผล

5.2.6 ขั้นประเมินผล ประกอบด้วยกิจกรรม 2 ขั้นคือ ขั้นการตรวจสอบโดยเพื่อน โดยครูเป็นผู้รวบรวมรายงานแล้วแจกกลับให้นักเรียนอย่างสุ่ม ให้นักเรียนตรวจสอบและประเมินรายงานผลการสำรวจตรวจสอบของเพื่อน หลังจากนั้นส่งรายงานคืนและเข้าสู่ขั้นการปรับปรุงรายงาน นักเรียนปรับปรุงรายงานตามคำแนะนำของเพื่อนและส่งครู

5.2.7 ขั้นนำความรู้ไปใช้ (Extension Phase) นักเรียนทำใบงานแบบฝึกหัดส่งครู

5.3 ทำแบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี หลังการจัดการเรียนรู้กับผู้เรียนกลุ่มตัวอย่างอีกครั้ง โดยใช้แบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีฉบับเดิม

5.4 ทำแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนมีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง 5

5.5 วิเคราะห์ทักษะการคิดวิเคราะห์เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ก่อนกับหลังการจัดการเรียนรู้และวิเคราะห์แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนมีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง ด้วยวิธีการทางสถิติ

5.6 วิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนแบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้ Normalized gain <g> เสนอโดย Richard R. Hake ซึ่งเป็นวิธีการประเมินที่สามารถทำได้ด้วยการพิจารณาผลต่างของคะแนนทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียนและหลังเรียนเทียบกับโอกาสที่นักเรียนแต่ละคนจะสามารถทำคะแนนเพิ่มขึ้น ซึ่งค่า Normalized gain สามารถแบ่งเป็นระดับได้ 3 ระดับ ดังนี้

High gain	หมายถึง ได้ค่า	$\langle g \rangle \geq 0.7$
Medium gain	หมายถึง ได้ค่า	$0.7 > \langle g \rangle \geq 0.7$
Low gain	หมายถึง ได้ค่า	$0.0 \leq \langle g \rangle < 0.3$

5. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองตามวิธีดำเนินการวิจัยทำให้ได้ผลการวิจัยดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์คะแนนจากแบบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ เรื่องอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ก่อนกับหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง โดยใช้สถิติทดสอบ Dependent samples t-test แสดงผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนก่อนกับหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถิติทดสอบ Dependent samples t-test

การทดสอบ	คะแนนเต็ม	จำนวนนักเรียน(คน)	ผลการทดสอบ		T	Sig(p*)
			$\bar{x}$	S.D.		
ก่อนเรียน	30	30	14.8	2.52	22.71	0.00
หลังเรียน			26.2	1.67		

จากตารางที่ 1 พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 14.8 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 2.52 จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน และมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 26.2 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.67 จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน จากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เรื่องอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ก่อนกับหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง แสดงให้เห็นว่าหลังจากนักเรียนได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง นักเรียนมีค่าเฉลี่ยทักษะการคิดวิเคราะห์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลการเปรียบเทียบคะแนนแบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง โดยใช้ Normalized gain ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบคะแนนแบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง โดยใช้ Normalized gain

ร้อยละคะแนนก่อนเรียน	ร้อยละคะแนนหลังเรียน	คะแนนที่เพิ่มขึ้นจริงของนักเรียน	ผลการเรียนสูงสุดที่มีโอกาสเพิ่มขึ้นได้	Normalized gain <g>
49.33	87.33	38.00	50.67	0.74

จากตารางที่ 2 พบว่า นักเรียนมีคะแนนแบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ร้อยละก่อนเรียนเท่ากับ 49.33 และคะแนนแบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ร้อยละหลังเรียนเท่ากับ 87.33 จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่านักเรียนได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง มีคะแนนแบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ที่เพิ่มขึ้น เท่ากับ 0.74 ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก (High gain)

3. ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง เรื่องอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 แสดงผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง เรื่องอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี

รายการ	ระดับความพึงพอใจ		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้			
1. ฉันคิดว่ากิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะแบบโต้แย้งมีความเหมาะสมกับเนื้อหาเรื่องอัตราการเกิดปฏิกิริยา	4.37	0.67	มาก
2. ฉันคิดว่าเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการสืบเสาะแบบโต้แย้งมีความเหมาะสม	4.17	0.70	มาก

รายการ	ระดับความพึงพอใจ		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
3. กิจกรรมการสืบเสาะแบบโต้แย้งช่วยทำให้ฉันคิดและตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล	4.13	0.43	มาก
4. กิจกรรมการเรียนรู้ช่วยทำให้ฉันได้แลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนๆ ผ่านการโต้แย้งอย่างมีเหตุผล	4.37	0.67	มาก
5. กิจกรรมการเรียนรู้ช่วยส่งเสริมให้ฉันสร้างองค์ความรู้จากการโต้แย้งทางวิทยาศาสตร์ได้อย่างมีเหตุผล	4.33	0.71	มาก
6. กิจกรรมสืบเสาะแบบโต้แย้งช่วยทำให้ฉันสามารถวิเคราะห์แหล่งข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ และน่าเชื่อถือ	4.27	0.73	มาก
7. กิจกรรมสืบเสาะแบบโต้แย้งช่วยทำให้ฉันมีส่วนร่วมมีการตรวจสอบและประเมินผลงานเพื่อนในชั้นเรียน	4.43	0.68	มาก
ด้านประโยชน์ที่ได้รับ			
8. กิจกรรมการสืบเสาะแบบโต้แย้งทำให้ฉันเข้าใจเนื้อหาเรื่องอัตราการเกิดปฏิกิริยาได้ง่าย	4.53	0.57	มากที่สุด
9. ฉันรู้สึกไม่เบื่อเมื่อต้องทำกิจกรรมการสืบเสาะแบบโต้แย้ง	4.33	0.48	มาก
10. กิจกรรมการสืบเสาะแบบโต้แย้งช่วยส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหาของฉัน	4.47	0.63	มาก
11. กิจกรรมการสืบเสาะแบบโต้แย้งช่วยส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของฉัน	4.27	0.74	มาก
12. กิจกรรมการสืบเสาะแบบโต้แย้งช่วยทำให้ได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น	4.23	0.77	มาก
รวม	**4.33**	**0.24**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง เรื่องอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 30 คน พบว่าโดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.24 อยู่ในระดับมาก โดยนักเรียนคิดว่า กิจกรรมการสืบเสาะแบบโต้แย้งทำให้ฉันเข้าใจเนื้อหาเรื่องอัตราการเกิดปฏิกิริยาได้ง่ายสูงที่สุด คิดเป็นคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.53 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.57 ซึ่งอยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด รองลงมาคือ กิจกรรมการสืบเสาะแบบโต้แย้งช่วยส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหาของนักเรียน คิดเป็นคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.47 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.63 ซึ่งอยู่ในระดับพึงพอใจมาก และกิจกรรมสืบเสาะแบบโต้แย้งช่วยทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมมีการตรวจสอบและประเมินผลงานเพื่อนในชั้นเรียนคิดเป็นคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.43 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.68 ซึ่งอยู่ในระดับพึงพอใจมาก สามารถอภิปรายผลโดยนำเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. การจัดการเรียนโดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้น ร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนเป็นผู้ค้นคว้าความรู้ด้วยตนเองโดยต้องอาศัยทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการค้นพบความรู้หรือประสบการณ์ และเรียนรู้อย่างมีความหมายด้วยตนเอง ครูเป็นเพียงผู้กระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองภายใต้สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

การจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้น ร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง เรื่อง อัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ประกอบไปด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 ขั้นตรวจสอบความรู้เดิม เริ่มจากครูผู้สอนทบทวนความรู้เดิมของนักเรียนโดยใช้คำถาม ทำให้นักเรียนเกิดการวิเคราะห์คำถาม และเชื่อมโยงความรู้เดิม

1.2 ขั้นเร้าความสนใจ เป็นการเชื่อมโยงกิจกรรมหรือคำถามเกี่ยวกับอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมีที่กระตุ้นความสนใจของผู้เรียน เข้าสู่การกำหนดโจทย์ปัญหาให้นักเรียนทำการพิสูจน์เพื่อวางแผนสืบค้นข้อมูล ทดลอง ค้นหาคำตอบ ทำให้นักเรียนได้วิเคราะห์โจทย์ปัญหา และมีความอยากรู้อยากเห็นในการค้นหาคำตอบ สามารถนำไปสู่การอภิปรายกันด้วยเหตุและผล

1.3 ขั้นสำรวจและค้นหา แบ่งนักเรียนออกเป็น 6 กลุ่ม กลุ่มละ 5 คน ซึ่งประกอบไปด้วย เก่ง ปานกลาง อ่อน เพื่อทำการพิสูจน์เพื่อวางแผนสืบค้นข้อมูล ทดลอง ค้นหาคำตอบ ซึ่งทำให้เกิดการวิเคราะห์ความสำคัญและการวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งที่น่าเชื่อถือ และนักเรียนสร้างข้อโต้แย้งชั่วคราว ซึ่งจะทำให้นักเรียนรู้จักการตัดสินใจเลือกวิเคราะห์ข้อมูลที่เหมาะสม เพื่ออธิบายโจทย์ปัญหาที่กำหนดให้

1.4 ขั้นอธิบาย นักเรียนทำกิจกรรมโต้แย้ง โดยแบ่งเป็นฝ่ายนำเสนอ ฝ่ายซักค้าน ฝ่ายวิพากษ์ และฝ่ายสังเกตการณ์ ซึ่งกิจกรรมการโต้แย้งจะทำให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ถึงความสำคัญ ความสัมพันธ์และหลักการเกิดการสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง

1.5 ขั้นขยายความคิด นักเรียนเขียนรายงานผลการสืบเสาะหาความรู้ ซึ่งจะทำให้นักเรียนเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ และทักษะในการสื่อสาร

1.6 ขั้นประเมินผล นักเรียนประเมินรายงานของเพื่อน และนำรายงานมาปรับปรุงตามคำแนะนำของเพื่อน ซึ่งการประเมินโดยเพื่อนช่วยกระตุ้นให้เด็กเกิดความสนใจในการเรียนมากขึ้น

1.7 ขั้นนำความรู้ไปใช้ นักเรียนทำใบงานแบบฝึกหัด ทำให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ความสำคัญของโจทย์ ทักษะการคิดวิเคราะห์ความสัมพันธ์ และทักษะวิเคราะห์หลักการ

สอดคล้องกับ Sampson & Clark (2009) ที่กล่าวว่า กระบวนการสร้างองค์ความรู้ ทักษะการคิดและเหตุผลหลักการสำคัญของการสร้างความรู้ทางวิทยาศาสตร์ คือ การสืบสอบทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างองค์ความรู้หรือคำอธิบายที่ถูกสร้างขึ้นมาด้วยการให้ความหมาย ข้อมูล และนำเสนอคำอธิบายนั้นต่อสังคมเพื่อให้เกิดการวิพากษ์ วิจารณ์ โต้แย้งและปรับปรุงใหม่

ผลการวิเคราะห์คะแนนจากแบบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ เรื่องอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี ก่อนกับหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง พบว่า หลังจากนักเรียนได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง นักเรียนมีค่าเฉลี่ยทักษะการคิดวิเคราะห์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนมีคะแนนแบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ที่เพิ่มขึ้นเท่ากับ 0.74 ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก (High gain) ทั้งนี้เนื่องจากนักเรียนได้มีการฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ในกิจกรรมการโต้แย้ง การทำใบงาน การเขียนรายงาน และการหาคำตอบจากโจทย์ปัญหาที่กำหนดให้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัตยา สงอุปการ (2561) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ผลการใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นตอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามที่มีต่อทักษะการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นตอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามมีทักษะการคิดวิเคราะห์ หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และการจัดการเรียนรู้สืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้งเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถในการโต้แย้งทางวิทยาศาสตร์ การพัฒนาทักษะการเขียนทาง

วิทยาศาสตร์และทักษะการนำเสนอของนักเรียนเพิ่มสูงขึ้น ดังนั้นจึงใช้การสอนสืบเสาะแบบโต้แย้ง กิจกรรมการโต้แย้งเป็นกระบวนที่ใช้ข้อเท็จจริง กฎ ทฤษฎี และหลักฐานในการสร้าง นำเสนอ ประเมิน ตรวจสอบ และปรับปรุงข้อกล่าวอ้าง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพ์ผกา คำอาจ (2565) ซึ่งได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะที่ขับเคลื่อนด้วยกลวิธีการโต้แย้งที่ส่งเสริมความสามารถในการโต้แย้งทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง พอลิเมอร์พบว่านักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะที่ขับเคลื่อนด้วยกลวิธีการโต้แย้งมีความสามารถในการโต้แย้งทางวิทยาศาสตร์สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับ พาอีหม๊ะ เจะสา (2561) ศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสืบเสาะแบบมีการโต้แย้งที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชีววิทยา การคิดวิเคราะห์ และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า การคิดวิเคราะห์ของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสืบเสาะแบบมีการโต้แย้งหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. ผลการประเมินความพึงพอใจการจัดการเรียนการสอนโดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้งพบว่ามีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 ความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาสามารถแยกรายละเอียดได้ดังนี้ กิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้งมีความเหมาะสมกับเนื้อหาเรื่องอัตราการเกิดปฏิกิริยาเคมี เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการสืบเสาะแบบโต้แย้งมีความเหมาะสม กิจกรรมการสืบเสาะแบบโต้แย้งช่วยทำให้นักเรียนคิดและตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล ทำให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อน ๆ ผ่านการโต้แย้งเกี่ยวกับกระบวนการพิสูจน์หาคำตอบอย่างมีเหตุผล นักเรียนสามารถสร้างองค์ความรู้จากการโต้แย้งทางวิทยาศาสตร์ได้อย่างมีเหตุผล นักเรียนสามารถวิเคราะห์แหล่งข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ และน่าเชื่อถือ รวมทั้งนักเรียนมีส่วนร่วม มีการตรวจสอบและประเมินผลงานเพื่อนในชั้นเรียน นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับดี และกิจกรรมการสืบเสาะแบบโต้แย้งทำให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาเรื่องอัตราการเกิดปฏิกิริยาได้ง่าย นักเรียนรู้สึกไม่เบื่อเมื่อต้องทำกิจกรรมการสืบเสาะแบบโต้แย้ง กิจกรรมการสืบเสาะแบบโต้แย้งช่วยส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหา การคิดวิเคราะห์ การทำงานร่วมกับผู้อื่นของนักเรียน นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับดี ซึ่งสอดคล้องกับการที่ผู้วิจัยสังเกตนักเรียนผ่านกิจกรรมการทดลอง กิจกรรมการโต้แย้ง ความสนใจและความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมของนักเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของฐิติมาภรณ์ โชคสัมฤทธิ์ผล (2563) ซึ่งได้ทำการศึกษา การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสืบเสาะหาความรู้ (7E) ผสานสะเต็มศึกษา เสริมทักษะทางวิทยาศาสตร์และการอ่านการเขียนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่าความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสืบเสาะหาความรู้ (7E) ผสานสะเต็มศึกษา เสริมทักษะทางวิทยาศาสตร์และการอ่านการเขียน กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$) = 4.39 และสอดคล้องกับ พาอีหม๊ะ เจะสา (2561) ศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสืบเสาะแบบมีการโต้แย้งที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชีววิทยา การคิดวิเคราะห์ และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสืบเสาะแบบมีการโต้แย้งอยู่ในระดับมาก

6. สรุปผลการวิจัย

1. การจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง ช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนได้ เนื่องจากเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นักเรียนลงมือปฏิบัติ มีการโต้แย้งอย่างเป็นเหตุเป็นผลเกิดการสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ส่งผลให้นักเรียนมีคะแนนทักษะการคิดวิเคราะห์เฉลี่ยเท่ากับ26.2 คะแนน จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.67 และคะแนนทักษะการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนมีคะแนนแบบทดสอบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ที่เพิ่มขึ้น เท่ากับ 0.74 ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก (High gain)

2. นักเรียนมีความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้งอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.24

7. ข้อเสนอแนะ

1. ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงพื้นฐานการเรียนรู้ของผู้เรียน การให้คำแนะนำเบื้องต้นจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนมากขึ้น

2. ในการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ แต่ละขั้นการจัดการเรียนรู้ ครูควรคอยดูแลและให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด

3. ควรมีการศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้งเพื่อพัฒนาทักษะในด้านอื่น ๆ เช่น ความสามารถในการแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น

4. การจัดการเรียนรู้โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นร่วมกับการสอนสืบเสาะหาความรู้แบบโต้แย้ง พบว่าสามารถพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ได้เป็นอย่างดี ควรนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปใช้ในรายวิชา เนื้อหาและนักเรียนระดับอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดกับนักเรียน

8. การอ้างอิง

เกษมสันต์ พุ่มกล่ำ. (2563). *การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ในรายวิชาประวัติศาสตร์ เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาหลักสูตรและนวัตกรรมการสอน คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

ฐิติมาภรณ์ โชคสัมฤทธิ์ผล. (2563). การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสืบเสาะหาความรู้ (7E)ผสานสะเต็มศึกษา เสริมทักษะทางวิทยาศาสตร์และการอ่าน การเขียนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น*, 17(2), 602-619.

ดนุพล สืบสำราญ. 2563. *การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ และทักษะการคิดสังเคราะห์ของนักศึกษาสาขาวิทยาศาสร์* (รายงานผลการวิจัย), มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. 2551. *การพัฒนาการคิด*. กรุงเทพฯ: 9119 เทคนิคพริ้นติ้ง.

ประสาท เนืองเฉลิม. (2550). การเรียนรู้วิทยาศาสตร์แบบสืบเสาะ 7 ขั้น . วารสารวิชาการ, 10(4), 25-30 .

พาอีหม๊ะ เจะสา. (2561). *ผลการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสืบเสาะแบบมีการโต้แย้งที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชีววิทยา การคิดวิเคราะห์ และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

พิชญ์สินี เจดีย์รัตน์. (2563). *การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.

พิมพ์ผกา คำอาจ. (2565). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะที่ขับเคลื่อนด้วยกลวิธีการโต้แย้งที่ส่งเสริมความสามารถในการโต้แย้งทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง พอลิเมอร์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์และคณะ. (2561). *คิดวิเคราะห์:สอนและสร้างได้อย่างไร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รัตยา สงอุปการ. (2561). ผลการใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้นตอนร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามที่มีต่อทักษะการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 18(2), 103-113.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579*. กรุงเทพฯ: บริษัทพริกหวานกราฟฟิคจำกัด.

สุคนธ์ สินธพานนท์. (2560). *ครูยุคใหม่กับการจัดการเรียนรู้ สู่การศึกษา 4.0, กรุงเทพฯ*: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุนิสา สุขผล. (2564). *ผลของการจัดการเรียนรู้ เรื่อง เคมีที่เป็นพื้นฐานของสิ่งมีชีวิต โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้น ร่วมกับเทคนิคผังมโนทัศน์ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

Berland, L. K., & Reiser, B. J. (2011). Classroom communities adaptations of the practice of scientific argumentation. *Science Education*, 95, pp. 191-216.

Bloom, Benjamin S. (1976). *Taxonomy of Educational Objective Handbook K: Cognitive Domain*. New York: David Mc Kay Company Inc.

Pınar Seda Cetin และ Guluzar Eymur. (2017). Developing Students' Scientific Writing and Presentation Skills through Argument Driven Inquiry: An Exploratory Study, *Journal of chemical education*, 94, 837-843.

Sampson, V. (2009). Argument-driven inquiry: Way to promote learning during laboratory activities. *The Science Teacher*, 9, 42-47.

Sampson, V., & Clark, D. V. (2009). The impact of collaboration on the outcomes of scientific argumentation. *Science Education*, 93, 448-484.

ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางการเงินและพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณ : กรณีศึกษา พนักงานธนาคารกสิกรไทยจังหวัดภูเก็ต

The Relationship between Financial Literacy Skill and Saving Behavior for Retirement : A Case Study of Kasikorn bank Public Company Phuket Province

นลินดา รัตนวิจิตร[1] และฬุลิยา ธีระธัญศิริกุล[2]

[1 2] คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับทักษะทางการเงิน ระดับพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณ และความสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางการเงินกับพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณของพนักงานธนาคารกสิกรไทยจังหวัดภูเก็ต กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นพนักงานธนาคารกสิกรไทยจังหวัดภูเก็ต จำนวน 30 คน ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ การแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า พนักงานธนาคารกสิกรไทยจังหวัดภูเก็ต มีทักษะทางการเงินและพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณในระดับสูง และยังพบว่าทักษะทางการเงินมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณของพนักงานธนาคารกสิกรจังหวัดภูเก็ต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยความรู้ทางการเงิน พฤติกรรมทางการเงิน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณของพนักงานธนาคารกสิกรจังหวัดภูเก็ต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในระดับต่ำ ส่วนทัศนคติทางการเงินมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณของพนักงานธนาคารกสิกรจังหวัดภูเก็ต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในระดับปานกลาง

คำสำคัญ: ทักษะทางการเงิน, พนักงานธนาคาร, พฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณ

Abstract

This study aims to investigate the levels of financial skills, retirement-saving behaviors, and the relationship between financial skills and retirement-saving behaviors among employees of Kasikornbank in Phuket province, Thailand. The research sample for this study consists of 30 employees from Kasikornbank in Phuket province. Data was collected using a questionnaire, and statistical analysis methods included percentages, frequency distributions, means, standard deviations, and Pearson's correlation coefficient. The research findings reveal that the employees of Kasikornbank in Phuket province possess high levels of financial skills and retirement-saving behaviors. Furthermore, there is a statistically significant positive relationship (significant at the 0.01 level) between financial skills and retirement-saving behaviors among these employees. Similarly, a significant positive relationship (significant at the 0.01 level) is observed between financial attitudes and retirement-saving behaviors among the employees, at a moderate level.

Keywords: Financial Literacy Skill, Bank employees, Saving Behavior for Retirement

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

เงินมีความสำคัญในระบบเศรษฐกิจทุกระบบ และมีความสำคัญต่อสังคมในฐานะที่เป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยน และจากทฤษฎีการบริโภคในวงจรชีวิต (Life cycle theory of Consumption) ที่ถูกพัฒนาขึ้นโดยนักเศรษฐศาสตร์ฟรังโก มอดดิเกลียนีและลูกศิษย์ อัลเบิร์ต แอนโด และริชาร์ด บรูมเบิกร์ ได้อธิบายพฤติกรรมการออมเงินและการสะสมทรัพย์สินของครัวเรือนไว้ว่า ในช่วงเริ่มต้นของชีวิตของผู้บริโภคแต่ละคนจะมีรายได้ค่อนข้างต่ำ แต่ต่อมารายได้จะค่อย ๆ มีเพิ่มขึ้นเมื่อผู้บริโภคมีอายุเพิ่มขึ้นและท้ายสุด รายได้จะค่อย ๆ ลดลงอีกครั้งเมื่อเข้าสู่ช่วงบั้นปลายชีวิต ส่วนทางด้านการบริโภคผู้บริโภคจะพยายามรักษาระดับการบริโภคให้คงที่หรือเพิ่มขึ้นจากช่วงเริ่มต้นของชีวิตไม่มากนัก แต่ในช่วงกลางของชีวิตนั้นผู้บริโภคจะมีรายได้มากกว่าการบริโภค ทำให้มีเงินเหลือสำหรับการออมเก็บไว้และเงินออมส่วนนี้จะนำไปใช้สำหรับการบริโภคในช่วงบั้นปลายของชีวิตต่อไป เนื่องจากในช่วงงนี้รายได้ของผู้บริโภคจะลดลงน้อยกว่าการบริโภค (จุฑาธิบดิ์ ฤกษ์สันทัด, 2555)

ปัจจุบันประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในปี 2565 มีจำนวนผู้สูงอายุราวร้อยละ 20-30 และไทยจะกลายเป็นสังคมสูงอายุระดับสุดยอดเช่นเดียวกับญี่ปุ่นที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปร้อยละ 28 ในปี 2574 การเปลี่ยนแปลงเพื่อเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ของประเทศไทยเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และรุนแรงเมื่อเปรียบเทียบกับหลายชาติในโลก สาเหตุเพราะคนไทยมีอัตราการเกิดน้อย คุมกำเนิดได้ดี และอายุคนยืนยาวขึ้น กลุ่มคนที่เกิดในช่วง 2506 – 2526 ซึ่งมีอัตราการเกิดมากกว่า 1 ล้านคนต่อปี เรียกได้ว่า เป็นคลื่นสึนามิประชากรลูกใหญ่ที่จะส่งผลให้ภายใน 20 กว่าปีข้างหน้าผู้สูงอายุจะเพิ่มเป็นราว 21 ล้านคน (เฉลิมพล แจ่มจันทร์, 2566) สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2565) นำเสนอข้อมูลภาพรวมการออมสุทธิภายในประเทศปี 2563 ลดลงร้อยละ 42.5 จากที่ขยายตัวร้อยละ 1.1 ในปีก่อนหน้า การออมเพื่อรองรับการเกษียณมีเพียงร้อยละ 17.57 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ซึ่งมีทิศทางตรงกันข้ามกับแนวโน้มของผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น การออมเพื่อเกษียณเป็นการวางแผนในระยะยาวที่มีความสำคัญอย่างมาก เพื่อเตรียมความพร้อมทางการเงินในวัยเกษียณ ซึ่งเมื่อพนักงานเริ่มมีรายได้ในช่วงเริ่มต้นทำงานควรเริ่มออมเงินตั้งแต่เนิ่น ๆ และควรเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการออมเพื่อเกษียณเพื่อป้องกันการเกิดภาวะยากจนในวัยเกษียณและเพื่อรักษาความมั่นคงในอนาคตของระบบสวัสดิการของประเทศ (ณิชพัณณ์ พีรอนันต์พร, 2562) ถึงแม้ว่า ในปัจจุบันประเทศไทยได้มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อรองรับผู้สูงอายุอยู่บ้าง ไม่ว่าจะเป็นเงินให้เปล่าตามที่ภาครัฐจัดให้ประชาชนผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการให้ความช่วยเหลือขั้นพื้นฐาน อย่างเช่น เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุหรือแม้แต่เงินออมบำเหน็จบำนาญ ที่ดูเหมือนจะครอบคลุม ทั่วทุกกลุ่มอาชีพแรงงานทั้งหมดแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถการันตีได้ว่าคนไทยจะมีเงินเก็บไว้ใช้ จ่ายในยามเกษียณอายุอย่างเพียงพอหรือไม่ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561) จากการศึกษางานวิจัยพบว่า ทักษะทางการเงินนั้นมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการออม เช่น นัฐวรรณ หมื่นภักดี (2565) ศึกษาทักษะทางการเงินที่ส่งผลเชิงบวกต่อพฤติกรรมการออมของพนักงาน บริษัท อุตสาหกรรมการบิน จำกัด พบว่าพฤติกรรมการเงิน และทัศนคติทางการเงิน มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อพฤติกรรมการออมของพนักงาน บริษัท อุตสาหกรรมการบิน จำกัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และจากการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาเน้นการศึกษาความสัมพันธ์ของทักษะทางการเงินกับการออมทั่วไป แต่ยังไม่ได้มีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางการเงินและพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณ

การสำรวจการวัดระดับทักษะทางการเงินปี 2563 ของธนาคารแห่งประเทศไทย พบว่าคนไทยมีระดับคะแนนทักษะทางการเงิน คิดเป็นร้อยละ 71.0 ซึ่งสูงขึ้นกว่าปี 2559 (ร้อยละ 61.0) และปี 2561 (ร้อยละ 66.2) รวมทั้งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของ OECD (ร้อยละ 60.5) ประกอบกับในปัจจุบันผู้สูงอายุไม่สามารถพึ่งพิงรายได้จากบุตรหลานเหมือนอดีต จึงต้องหันมาพึ่งพิงรายได้และขอรับความดูแลจากรัฐบาลมากขึ้น โดยในปัจจุบันรัฐบาลมีภาระค่าใช้จ่ายสำหรับสวัสดิการของผู้สูงอายุ อาทิ ด้านเบี้ยยังชีพ ด้านการจ้างงาน โดยการยกเว้นภาษีสำหรับผู้ที่มีการจ้างงานผู้สูงอายุ ด้านการจัดตั้งสถานสงเคราะห์

ผู้สูงอายุ จากการคำนวณมี 3 ต้นทุนเฉลี่ยเท่ากับ 10,799-12,450 บาทต่อคนต่อเดือน (วรเวศม์ สุวรรณระดา และคณะ, 2557 อ้างถึงใน ชัชวรรณ์ ลีโรจนวุฒิกุล, 2563) และด้านคุณภาพชีวิต ขณะที่รายได้ของรัฐบาลจากการเรียกเก็บภาษีเมื่อเทียบกับ GDP มีแนวโน้มลดลง เนื่องจากแรงงานในระบบภาษีมีเพียงร้อยละ 10 ของแรงงานทั้งหมด และแรงงานผู้มีเงินเดือนประจำอยู่ที่ร้อยละ 80 ที่เสียภาษีให้รัฐบาล

ผู้วิจัยตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับแนวโน้มการออมเพื่อการเกษียณของพนักงานธนาคารกสิกรไทยที่อาจยังไม่ครอบคลุมและไม่สามารถรองรับค่าใช้จ่ายเมื่อเข้าสู่วัยเกษียณได้ เมื่อพนักงานลาออกจากงานนั้นจะทำให้รายได้ลดลงในขณะที่ต้องใช้เงินเพิ่มขึ้นในการดูแลสุขภาพเมื่อเข้าสู่วัยเกษียณ ซึ่งผลการวิจัยนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่ใช้ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้พนักงานออมเงินเพื่อเตรียมความพร้อมทางการเงินสำหรับวัยเกษียณ และลดปัญหาที่เกิดขึ้นจากการขาดทักษะทางการเงิน ทำให้พนักงานไม่ต้องพึ่งพิงรายได้จากบุตรหลานและรัฐบาลในอนาคตต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาระดับทักษะทางการเงินของพนักงานธนาคารกสิกรไทยจังหวัดภูเก็ต

2) เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณของพนักงานธนาคารกสิกรไทยจังหวัดภูเก็ต

3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางการเงินกับพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณของ พนักงานธนาคารกสิกรจังหวัดภูเก็ต

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

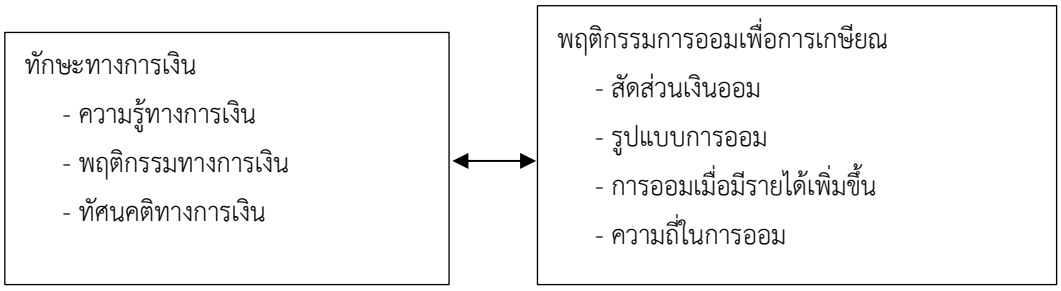

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. การทบทวนวรรณกรรม

ทักษะทางการเงิน

Lusardi (2008 อ้างถึงในศิวัช กรุณาเพ็ญ, 2560) กล่าวว่า ทักษะทางการเงินสามารถส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเงิน การไม่มีทักษะทางการเงินที่ดีจะทำให้ไม่มีการวางแผนเกษียณอายุ ไม่มีความรู้การลงทุนในหลักทรัพย์ และจะมักจะมีพฤติกรรมการกู้ยืมที่ไม่ดี โดยหลักการวัดทักษะทางการเงินตามแบบของ องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development: OECD) ประกอบด้วยทักษะ 3 ด้าน ดังนี้ 1. ความรู้ทางการเงิน (Financial Knowledge) 2. พฤติกรรมทางการเงิน (Financial Behavior) 3. ทัศนคติทางการเงิน (Financial Attitude)

เกณฑ์การวัดความรู้ทางการเงินอ้างอิงจาก Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) ประกอบด้วย มูลค่าเงินตามกาลเวลา การคิดดอกเบี้ยเงินกู้ การคิดดอกเบี้ยเงินฝาก การคิดดอกเบี้ยเงินฝากทบต้น

ความเสี่ยงและผลตอบแทน นิยามของเงินเฟ้อ และการกระจายความ เสี่ยง เกณฑ์การวัดพฤติกรรมทางการเงิน ประกอบด้วย ความรับผิดชอบทางการเงินและการจัดสรรเงินออม การออมอย่างกระตือรือร้น การตัดสินใจเลือกผลิตภัณฑ์ทางการเงิน การไตร่ตรองก่อนซื้อ การชำระค่าใช้จ่าย ตรงเวลา การดูแลการเงินตนเองอย่างใกล้ชิด การตั้งเป้าหมายทางการเงินระยะยาว และการแก้ปัญหา เมื่อเงินไม่พอใช้ เกณฑ์การวัดทัศนคติทางการเงิน ประกอบด้วย ทัศนคติเกี่ยวกับการใช้ชีวิตในปัจจุบัน ทัศนคติการวางแผน การเงินในอนาคต และความรู้สึกต่อการใช้เงิน

พฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณ

ราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของคำว่า ออม หมายถึง การเก็บหอมรอมริบ เช่น ออมทรัพย์ เก็บรวบรวมไว้ทีละเล็กละน้อย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) สอดคล้องกับนันทพรจรัส สุขสวัสดิ์ (2560) ที่กล่าวว่า การออมถือเป็นการสร้างความมั่งคั่งให้กับชีวิต และถือได้ว่าเป็นการสร้างชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดีให้แก่ผู้ออมในอนาคตได้ นอกจากนี้การออมยังเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ เพื่อให้ผู้ออมสามารถบรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ ทั้งยังสามารถช่วยแก้ปัญหาความเดือดร้อนทางการเงินที่อาจจะเกิดขึ้นโดยที่ไม่คาดคิดอีกด้วย การออมเพื่อเกษียณอายุเป็นการจัดเตรียมเงินไว้สำหรับใช้จ่ายในยามเกษียณ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความมั่นคงในการดำเนินชีวิตให้แก่ ผู้สูงอายุที่เข้าสู่ภาวะไม่สามารถทำงาน และไม่มีรายได้ รวมทั้งการจัดให้สามารถเข้าถึงสิทธิประโยชน์อื่น ๆ อย่างเช่น เงินช่วยเหลือกรณีทุพลภาพ เจ็บป่วย และเงินช่วยเหลือแก่ทายาทตามกฎหมาย กรณีสมาชิกมีสิทธิรับบำนาญชรา ภาพได้เสียชีวิตลง (กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ, 2561) ระดับพฤติกรรมการออมสามารถวัดได้จากปัจจัยที่เป็นตัวกำหนด ได้แก่ สัดส่วนเงินออม รูปแบบการออม การออมเมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น ความถี่ในการออม (ศูนย์คุ้มครองผู้ใช้บริการทางการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2557)

5. วิธีดำเนินการวิจัย

1. แบบแผนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางการเงินและพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณของพนักงานธนาคารกสิกรไทยจังหวัดภูเก็ต

2. ประชากรและตัวอย่าง

ประชากร คือ พนักงานธนาคารกสิกรไทยจังหวัดภูเก็ต จำนวน 150 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ พนักงานธนาคารกสิกรไทยจังหวัดภูเก็ต จำนวน 30 คน กำหนดจากใช้เกณฑ์ร้อยละของประชากร โดยกำหนดร้อยละ 20 ของประชากร และได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง

3. เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลของการศึกษาครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) มีทั้งหมด 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ จำนวนสมาชิกในครอบครัว รายได้ต่อเดือน ค่าใช้จ่ายต่อเดือน และจังหวัดที่ปฏิบัติงาน จำนวน 8 ข้อ

ตอนที่ 2 ทักษะทางการเงิน ผู้วิจัยใช้คำถามที่เป็นสากลอ้างอิงจาก Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) โดยมีการแปลเป็นคำถาม ภาษาไทยโดยธนาคารแห่งประเทศไทย (2563) แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ทางการเงิน จำนวน 8 ข้อ ด้านพฤติกรรมทางการเงิน จำนวน 12 ข้อ และด้านทัศนคติทางการเงิน จำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 3 พฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณ จำนวน 4 ข้อ ประกอบด้วย สัดส่วนเงินออม รูปแบบการออม การออมเมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น และความถี่ในการออม

4. การตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา จากนั้นนำผลที่ได้ไปหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยข้อที่มีค่า IOC ผ่านเกณฑ์หรือใช้ได้โดยทั่วไปคือต้องมีค่า IOC ตั้งแต่ .50 ขึ้นไป (วีระยุทธ พรพจน์ธนมาศ, 2565) จากการวิเคราะห์ค่า IOC พบว่า ทุกข้อมีค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม เท่ากับ 1.00

2) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับพนักงานธนาคารกสิกรจังหวัดภูเก็ต ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน และหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไปถือว่าใช้ได้ (Sekaran & Bougie, 2010) ผลการวิเคราะห์พบว่าค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.77

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) จากพนักงานธนาคารกสิกรไทยจังหวัดภูเก็ต ซึ่งรูปแบบของแบบสอบถามเป็นแบบออนไลน์โดยใช้โปรแกรมประยุกต์บนเว็บฟรี Google Forms ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) วิเคราะห์ข้อมูลโดยทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ จำนวนสมาชิกในครอบครัว รายได้ต่อเดือน ค่าใช้จ่ายต่อเดือน และจังหวัดที่ปฏิบัติงาน โดยใช้ใช้ร้อยละ (Percentage) และการแจกแจงความถี่ (Frequency)

2) วิเคราะห์ทักษะทางการเงินและพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณ โดยใช้ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) แปลผลคะแนนทักษะทางการเงินตามเกณฑ์ของ OECD (2020 อ้างถึงใน ธนาคารแห่งประเทศไทย 2565) ดังนี้

ตารางที่ 1 เกณฑ์การแปลผลคะแนนทักษะทางการเงิน

ทักษะทางการเงิน	เกณฑ์การแปลผล	
	คะแนน	**ระดับ**
ความรู้ทางการเงิน (คะแนนรวม 7 คะแนน)	≥ 5 คะแนน	สูง
	3 – 4 คะแนน	ปานกลาง
	≤ 2 คะแนน	ต่ำ
พฤติกรรมทางการเงิน (คะแนนรวม 9 คะแนน)	≥ 6 คะแนน	สูง
	3 – 5 คะแนน	ปานกลาง
	≤ 2 คะแนน	ต่ำ
ทัศนคติทางการเงิน (คะแนนรวม 5 คะแนน)	> 3 คะแนน	สูง
	2 – 3 คะแนน	ปานกลาง
	< 2 คะแนน	ต่ำ
รวม 3 ด้าน (คะแนนรวม 21 คะแนน)	> 14 คะแนน	สูง
	6 – 14 คะแนน	ปานกลาง
	< 6 คะแนน	ต่ำ

การแปลผลพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณแบ่งเป็น 3 ระดับ (ศิวัช กรุณาเพ็ญ, 2560) โดยใช้หลักในการพิจารณาตามเกณฑ์ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 0.00 – 0.33 หมายความว่า พฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณอยู่ในระดับต่ำ

คะแนนเฉลี่ย 0.34 – 0.67 หมายความว่า พฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 0.68 – 1.00 หมายความว่า พฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณอยู่ในระดับสูง

3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางการเงินและพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณของพนักงานธนาคารกสิกรไทยจังหวัดภูเก็ต ด้วยสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Correlation Coefficient) โดยที่ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์จะมีค่าระหว่าง -1< r < 1 เกณฑ์การแปลความหมายค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีดังนี้ (Bartz, 1999 อ้างถึงใน สมถวิล วิจิตรวรรณา, 2563)

ค่าสหสัมพันธ์ทางบวก	ค่าสหสัมพันธ์ทางลบ	ความหมาย
0.01 ถึง 0.20	-0.01 ถึง -0.20	มีความสัมพันธ์ต่ำมาก
0.21 ถึง 0.40	-0.21 ถึง -0.40	มีความสัมพันธ์ต่ำ
0.41 ถึง 0.60	-0.41 ถึง -0.60	มีความสัมพันธ์ปานกลาง
0.61 ถึง 0.80	-0.61 ถึง -0.80	มีความสัมพันธ์สูง
0.81 ถึง 1.00	-0.81 ถึง -1.00	มีความสัมพันธ์สูงมาก

6. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. ระดับทักษะทางการเงินของพนักงานธนาคารกสิกรไทยจังหวัดภูเก็ตระดับทักษะทางการเงินของพนักงานธนาคารกสิกรไทยจังหวัดภูเก็ต แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานทักษะทางการเงินของพนักงานธนาคารกสิกรไทยจังหวัดภูเก็ต

ทักษะทางการเงิน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ความรู้ทางการเงิน	6.87	1.08	สูง
2. พฤติกรรมทางการเงิน	7.56	1.24	สูง
3. ทัศนคติทางการเงิน	4.37	0.63	สูง
ทักษะทางการเงิน	**18.46**	**2.17**	**สูง**

ตารางที่ 1 พบว่า พนักงานธนาคารกสิกรไทยจังหวัดภูเก็ต มีทักษะทางการเงินในระดับสูง และทุกทักษะทางการเงินมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง โดยพฤติกรรมทางการเงินมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ ความรู้ทางการเงิน และทัศนคติทางการเงินตามลำดับ พฤติกรรมทางการเงิน มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงสุด รองลงมาคือ ความรู้ทางการเงิน และทัศนคติทางการเงินตามลำดับ

เนื่องจากธนาคารกสิกรไทย ตระหนักถึงความสำคัญของทักษะทางการเงินของบุคลากร และได้มีการจัดอบรมพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง และกระทรวงการคลัง (2565) ได้ร่างแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565 – 2570 เพื่อให้คนไทยมีความรู้และทักษะทางการเงิน (Financial Literacy) เพียงพอที่จะนำไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมเพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิต อีกทั้งมีผู้เชี่ยวชาญด้านการเงินได้ออกมาให้ความรู้เกี่ยวกับทักษะการเงินอย่างต่อเนื่องผ่านสื่อในแอปพลิเคชันต่าง ๆ

2. ระดับพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณของพนักงานธนาคารกสิกรไทยจังหวัดภูเก็ตระดับพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณของพนักงานธนาคารกสิกรไทยจังหวัดภูเก็ต แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณ (คะแนนเต็ม 1 คะแนน)

พฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. สัดส่วนเงินออมเพื่อการเกษียณต่อรายได้ต่อเดือน (%) (รวมเงินออมเพื่อการเกษียณทุกประเภท)	0.71	0.43	สูง
2. รูปแบบการออม	0.86	0.31	สูง
3. การออมเมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น	0.92	0.34	สูง
4. ความถี่ในการออมเพื่อการเกษียณ (ยกเว้นกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ)	0.79	0.48	สูง
รวม	**0.82**	**0.36**	**สูง**

จากตารางที่ 2 พบว่า พนักงานธนาคารกสิกรไทยจังหวัดภูเก็ต มีพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณ อยู่ในระดับสูง และทุกข้ออยู่ในระดับสูง โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การออมเมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น รองลงมาคือ รูปแบบการออม ความถี่ในการออมเพื่อการเกษียณ (ยกเว้นกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ) และสัดส่วนเงินออมเพื่อการเกษียณต่อรายได้ต่อเดือน (%) (รวมเงินออมเพื่อการเกษียณทุกประเภท) ตามลำดับ

เนื่องจากพนักงานธนาคารกสิกรไทยจังหวัดภูเก็ตนั้นปฏิบัติงานเกี่ยวดับด้านการเงินโดยตรง ได้รับข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเงินที่ดี เข้าใจผลกระทบที่มาจากพฤติกรรมทางการเงินที่ไม่ดี จึงมีความตระหนักถึงความสำคัญของการออมเงินเพื่อการเกษียณ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางการเงินกับพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณของพนักงานธนาคารกสิกรจังหวัดภูเก็ต

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Correlation Coefficient) แสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางการเงิน ความรู้ทางการเงิน พฤติกรรมทางการเงิน ทัศนคติทางการเงิน และพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณ

ทักษะทางการเงิน	พฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณ		
	r	Sig.	ระดับความสัมพันธ์
ความรู้ทางการเงิน	0.214**	0.000	ต่ำ
พฤติกรรมทางการเงิน	0.276**	0.000	ต่ำ
ทัศนคติทางการเงิน	0.491**	0.000	ปานกลาง
ทักษะทางการเงิน (รวม)	0.457**	0.000	ปานกลาง

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 3 พบว่า ทักษะทางการเงินมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณของพนักงานธนาคารกสิกรจังหวัดภูเก็ต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทุกด้านมีความพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณ โดยความรู้ทางการเงิน พฤติกรรมทางการเงิน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณของพนักงานธนาคารกสิกรจังหวัดภูเก็ต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในระดับต่ำ ส่วนทัศนคติทางการเงิน

มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณของพนักงานธนาคารกสิกรจังหวัดภูเก็ต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในระดับปานกลาง

ผลการวิจัยที่พบว่าความรู้ทางการเงินมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณของพนักงานธนาคารกสิกรจังหวัดภูเก็ต สอดคล้องกับ Peter J. Morgan and Trinh Quang Long (2020) ที่ศึกษาเกี่ยวกับความรู้ทางการเงิน และพฤติกรรมการออมในประเทศลาว พบว่า ความรู้ทางการเงินมีผลเชิงบวกทางสถิติต่อการออมอย่างมีนัยสำคัญ

ผลการวิจัยที่พบว่าพฤติกรรมทางการเงินมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณของพนักงานธนาคารกสิกรจังหวัดภูเก็ต สอดคล้องกับนัฐวรรณ หมื่นภักดี (2565) ที่ศึกษาทักษะทางการเงินที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการออมของพนักงานบริษัท อุตสาหกรรมการบิน จำกัด ผลการศึกษา พบว่า พฤติกรรมการเงินมีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการออมของพนักงานบริษัท อุตสาหกรรมการบิน จำกัด ที่ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ผลการวิจัยที่พบว่าทัศนคติทางการเงินมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณของพนักงานธนาคารกสิกรจังหวัดภูเก็ตสอดคล้องกับศิวัช กรุณาเพ็ญ (2560) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออมและพฤติกรรมการออมของคน Gen Y พบว่า ทัศนคติทางการเงินมีผลทางบวกต่อระดับการออมของคน Gen Y อย่างมีนัยสำคัญ และยังสอดคล้องกับ Rosle Mohidin et al. (2013) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและพฤติกรรมการวางแผนเกษียณอายุ: การศึกษาการวางแผนการเงินส่วนบุคคล พบว่าทัศนคติมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญกับพฤติกรรมการวางแผนเกษียณอายุ

7. สรุปผลการวิจัย

1) พนักงานธนาคารกสิกรไทยจังหวัดภูเก็ต มีทักษะทางการเงินในระดับสูง และทุกทักษะทางการเงินมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง โดยพฤติกรรมทางการเงินมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ ความรู้ทางการเงิน และทัศนคติทางการเงิน ตามลำดับ

2) พนักงานธนาคารกสิกรไทยจังหวัดภูเก็ต มีพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณ อยู่ในระดับสูง และทุกข้ออยู่ในระดับสูง โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การออมเมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น รองลงมาคือ รูปแบบการออม ความถี่ในการออมเพื่อการเกษียณ (ยกเว้นกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ) และสัดส่วนเงินออมเพื่อการเกษียณต่อรายได้ต่อเดือน (%) (รวมเงินออมเพื่อการเกษียณทุกประเภท) ตามลำดับ

3) ทักษะทางการเงินมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณของพนักงานธนาคารกสิกรจังหวัดภูเก็ต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทุกด้านมีความพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณโดยความรู้ทางการเงิน พฤติกรรมทางการเงิน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณของพนักงานธนาคารกสิกรจังหวัดภูเก็ต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในระดับต่ำ ส่วนทัศนคติทางการเงินมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณของพนักงานธนาคารกสิกรจังหวัดภูเก็ต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในระดับปานกลาง

8. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ธนาคารกสิกรไทยควรให้ความสำคัญต่อการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการบริหารจัดการด้านการเงิน โดยการจัดประชุม สัมมนา โดยเชิญวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญมาให้ความรู้ และสร้างแรงจูงใจเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะทางการเงินให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

1.2 ธนาคารกสิกรไทยควรส่งเสริมพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณโดยจัดกิจกรรมที่ให้พนักงานได้ลงมือปฏิบัติจริง ให้ข้อมูลการบริหารจัดการค่าใช้จ่ายต่าง ๆ การแก้ปัญหาหนี้สิน เพื่อให้มีสัดส่วนการออมเพื่อการเกษียณที่สูงขึ้น

1.3 ธนาคารกสิกรไทย หรือหน่วยงานอื่น ๆ ควรส่งเสริมทักษะทางการเงินอย่างเป็นระบบให้แก่บุคลากรที่ทำงานในหน่วยงาน เนื่องจากทักษะทางการเงินมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณ ซึ่งจะส่งผลดีต่อประเทศชาติโดยรวม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยศึกษาเชิงเปรียบเทียบทักษะทางการเงินของกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ทำงานเกี่ยวกับสถาบันการเงิน อาทิ กลุ่มพนักงานที่ทำงานฟรีแลนซ์ หรือกลุ่มตัวอย่างที่ทำงานเกี่ยวกับด้านการเงินแต่ไม่ใช่พนักงานธนาคาร

2.2 ควรมีการศึกษาปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ส่งผลต่อทักษะทางการเงิน และพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณ

2.3 ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนากลยุทธ์เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการออมเพื่อการเกษียณของคนในประเทศไทย

บรรณานุกรม

กระทรวงการคลัง. (18 มีนาคม 2566). *ร่างแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565 – 2570.* สืบค้นจาก https://media.thaigov.go.th/uploads/document/142/2022/06/pdf/Doc_20220615091624000000.pdf.

จุฑาธิบดิ์ ฤกษ์สันทัด. (2555). *เปรียบเทียบพฤติกรรมการออมของพนักงานบริษัทเอกชนและข้าราชการในเขตกรุงเทพมหานคร.* การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทั่วไป คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

เฉลิมพล แจ่มจันทร์. (2566). ผู้สูงอายุไทยกับความยากจน. *สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 45*(5), 7-8.

ชัชวรรณ์ ลีโรจนวุฒิกุล. (2563). สิทธิชุมชนในสังคมผู้สูงอายุกับรัฐสวัสดิการ. *วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์, 7*(2), 101-110.

ณิชพัณณ์ พีรอนันต์พร. (2562). *รูปแบบการออมเพื่อเกษียณอายุของกลุ่มอาชีพหาบเร่แผงลอยขายอาหารริมทาง Street Food ในเขตกรุงเทพมหานคร.* ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การจัดการ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (11 ธันวาคม 2565). *รายงานผลการสำรวจทักษะทางการเงินของไทย ปี 2563*. สืบค้นจาก https://www.bot.or.th/content/dam/bot/image/research-and-publications/2563ThaiFLsurvey.pdf?fbclid=IwAR0CLCyPJkV4pVB06V2KEcRkB-aNnm5bxPvh2Whac2vlK_nHqHUfS6v3Wo0

นัฐวรรณ หมื่นภักดี. (15 มีนาคม 2566). ทักษะทางการเงินที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการออมของพนักงานบริษัท อุตสาหกรรมการบิน จำกัด. สืบค้นจาก https://mmm.ru.ac.th/MMM/IS/sat18/6314060105.pdf

นันทพรจรัส สุขสวัสดิ์. (2560). *การวางแผนทางการเงินของบุคคลกลุ่มวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร.* การศึกษาอิสระปริญญาการศึกษาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัทอักษรเจริญทัศน์ อจท.จำกัด.

วีระยุทธ พรพจน์ธนมาศ. (2565). การศึกษาเปรียบเทียบการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือวิจัยด้วยเทคนิค IOC, CVR และ CVI. *รังสิตสารสนเทศ, 28*(1), 169-192.

ศิวัช กรุณาเพ็ญ. (2560). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออมและพฤติกรรมการออมของคน Gen Y*. การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศูนย์คุ้มครองผู้ใช้บริการทางการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย. (10 พฤศจิกายน 2565). *สตางค์*. สืบค้นจาก https://www.bot.or.th/th/satang-story.html

สมถวิล วิจิตรวรรณา. (2563). สถิติความสัมพันธ์: เลือกใช้อย่างไร. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, 8*(2), 1-15.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (10 พฤศจิกายน 2565). *บทสรุปสำหรับผู้บริหาร "การออมของครัวเรือนไทย ไตรมาสที่ 4 ปี 2563"*. สืบค้นจาก http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (15 ธันวาคม 2565). *รายได้ประชาชาติของประเทศไทย พ.ศ. 2563 แบบปริมาณลูกโซ่*. สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=12298&filename=ni_page

Mohidin, R. et al. (2013). Revisiting the Relationship Between Attitudes and Retirement Planning Behavior: A Study on Personal Financial Planning. *International Journal of Multidisciplinary Thought, 3*(2), 449-461.

Morgan, P. J. & Long, T. Q. (2023, April 26). *Financial literacy, financial inclusion, and savings behavior in Laos.* Retrieved from https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1049007820300415

Organization for Economic Cooperation and Development. (2023, April 22). *Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for Conducting and Internationally Comparable Survey of Financial Literacy*. Retrieved from http://www.oecd.org/finance/financial-education/49319977.pdf

Sekaran, U., & Bougie, R. (2010). *Research methods for business: A skill building approach* (5th ed.). New York, NY: John Wiley & Sons Ltd.

ชุดฝึกอบรมสำหรับครู เรื่อง การพัฒนาทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนสันติศึกษา จังหวัดเชียงใหม่

Training package for teachers on the development of skills for creating an integrated learning package for Islamic studies with science subjects in Santisuksa School Chiang Mai Province

ณัฐนรี ไทยาภิรมย์[1] และอับดุลฮากัม เฮ็งปิยา[2]

[1] นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

[2] อาจารย์ประจำ สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาและหาประสิทธิภาพของชุดฝึกอบรมสำหรับครู เรื่องการพัฒนาทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนสันติศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ 2) ประเมินความรู้ความเข้าใจและทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ 3) ประเมินความพึงพอใจของครูที่มีต่อการอบรมด้วยชุดฝึกอบรมเรื่องการพัฒนาทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ กลุ่มเป้าหมายเป็นครูผู้สอนในโรงเรียนสันติศึกษา จังหวัดเชียงใหม่จำนวน 20 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) หลักสูตรชุดฝึกอบรมการพัฒนาทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ 2) แบบทดสอบก่อน-หลังการฝึกอบรม 3) แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ 4) แบบสอบถามความพึงพอใจโดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าทีแบบสองกลุ่มตัวอย่างที่สัมพันธ์กัน ผลการวิจัยพบว่าหลักสูตรชุดฝึกอบรมสำหรับครู เรื่องการพัฒนาทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนสันติศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ที่พัฒนามีประสิทธิภาพโดยรวมเท่ากับ 90.00/90.30 สูงกว่าเกณฑ์ (80/80) ผลการใช้หลักสูตรอบรมครู พบว่า มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ หลังฝึกอบรมสูงกว่า (ค่าเฉลี่ย 93.03)ก่อนการฝึกอบรม (ค่าเฉลี่ย 82.00) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และมีทักษะการเขียนแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการมีคุณภาพในระดับดีมาก(คะแนนรวม 28 คะแนน) และครูมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย 93.33)

คำสำคัญ: ชุดฝึกอบรม , การสร้างชุดการเรียนรู้ , การบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์

Abstract

This research is an action research. The objectives were to 1) develop and determine the effectiveness of a training package for teachers on developing skills for creating a learning package integrated Islamic studies with science subjects in Santisuksa School. 2) Assess the knowledge, understanding and skills of the learning package integrated Islamic studies and science subjects. 3) Assess the satisfaction of the teachers towards the training with the training package on the development of learning package building skills. Know Integrated Islamic Studies with Science Subjects The target group is teachers in Santisuksa School. Chiang Mai Province, 20 teachers by purposive sampling. The tools used in the research consisted of 1) a skill development training course for creating a learning package integrated Islamic studies with science subjects, 2) a pre-post training test, 3) an assessment form for learning management plan. Integration 4.) Satisfaction Questionnaire Data were analyzed by descriptive statistics. By finding the percentage, mean and standard deviation. and the correlated two-sample t-test. The results showed that Teacher training package course Developing Skills for Building a Learning Package Integrated Islamic Studies with Science in Peace School Chiang Mai Province The developed overall efficiency was 80.83/94.50, higher than the criterion (80/80). Knowledge and understanding of integrated learning management after training higher (mean 93.03) before training (mean 82.00) was statistically significant at the level 0.05 and the skill of writing integrated learning plans is very good quality (total score 28 points), and teachers are satisfied with the training program at a very good level (mean score 93.33).

Keywords: training set, creating a learning set, Integrating Islamic Studies with Science

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ศาสนาอิสลามถือว่ามนุษย์เป็นสิ่งประเสริฐที่สุดในบรรดาสรรพสิ่งทั้งหลายที่อัลลอฮ์ ทรงสร้างดังดำรัสของพระองค์ความว่า : โดยแน่นอน เราได้บังเกิดมนุษย์มาในรูปแบบที่สวยงามยิ่งแล้ว เราได้ให้เขากลับสู่สภาพที่ตกต่ำยิ่ง นอกจากบรรดาผู้ศรัทธาและประกอบและสิ่งดีงามทั้งหลาย โดยที่สำหรับพวกเขาจะได้รับรางวัลอย่างไม่มีที่สิ้นสุด (อัตตีน : 4-6) และมโนทัศน์ว่าด้วยความเป็นมนุษย์ในอิสลาม (นิเลาะ แวอุเซ็ง, 2559) กล่าวว่าปัจเจกบุคคลเป็นหน่วยที่มีความสำคัญของสังคม ความสุข และความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมหนึ่ง ๆ จะมีความสัมพันธ์กับปัจเจกบุคคลที่ดำรงอยู่ในสังคมนั้น ๆ คนถือเป็นองค์ประกอบหลักของกระบวนการบริหารจัดการในสังคม ดังนั้นความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของคนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการนำมาพัฒนาศักยภาพแนวคิดความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์สำหรับผู้เรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ยุทธนา เกื้อกูล.2560) ผู้วิจัยจึงได้แบ่งมนุษย์ที่สมบูรณ์ออกเป็น 8 ด้านหลักดังนี้ 1) การศรัทธา (อีมาน) 2) การทำความดี (อิบาดะฮ) 3) คุณธรรมจริยธรรม (อัคลาก) 4) สติปัญญา 5) จิตใจ (นัฟส) และจิตวิญญาณ (รูห) 6) ร่างกาย 7) สังคม และ8) ทักษะด้านอาชีพ อีกทั้งคุณลักษณะความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือผู้เรียนที่มีคุณลักษณะครบถ้วนตามความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 มาตร 6 กำหนดไว้ว่า "การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์

ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีเหตุผล"

ฉะนั้นการจัดการศึกษามีความจำเป็นต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามแนวหลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่มีความละเอียดสมบูรณ์มากกว่าแนวคิดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งการพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นต้องจัดการเรียนรู้ที่เป็นแบบองค์รวมหรือแบบบูรณาการทั้งสาระสำคัญทางวิชาการความรู้สากลและหลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่มีความลึกเชิงความปรัชญาแนวคิดที่ชัดเจนสามารถนำมาปฏิบัติได้ง่ายในชีวิตประจำวัน จำเป็นต้องมีการศึกษาในลักษณะ "การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามในโรงเรียน" ที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มีเนื้อสาระมากกว่า 1 อย่าง สอดรับกับสภาพจริงของการดำเนินชีวิตที่ต้องประสบกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งเรื่องดี หรือปัญหาที่ต้องแก้ไขปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้น แก้ไขปัญหา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มุ่งให้ครูออกแบบจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ครบทุกมิติทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา เช่นเดียวกันกับการศึกษาอิสลามให้มีการนำเอาหลักคำสอนมาบูรณาการใช้กับการเรียนรู้และการดำรงชีวิตประจำวันให้เกิดความสันติสุขเช่นลักษณะที่เรียกว่า อิสลามานุวัตรปัจจุบันปัญหาของครูส่วนมากสอนเน้นเฉพาะเนื้อหาวิชาการตามกลุ่มสาระการเรียนรู้เท่านั้น การบูรณาการนอกหลักสูตรยังพบส่วนน้อยและขาดการบูรณาการที่สอดคล้องหลักการทางศาสนา โดยเฉพาะศาสนาอิสลามที่จะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันเช่นการแก้ปัญหา วิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศที่มีมากมายให้ได้แนวทางที่ถูกต้อง เป็นหลักปฏิบัติในทางบวกต่อชีวิต นอกจากนี้ยังพบปัญหาที่เกิดกับครูผู้สอนโดยการนิเทศการสอน การตรวจบันทึกผลการสอน และแผนการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนสันติศึกษา ได้แก่ 1) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลาม 2) ขาดทักษะในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษา 3) ขาดสื่อหรือกระบวนการจัดกิจกรรมการสอนแบบบูรณาการอิสลามศึกษา

ดังนั้นในการแก้ปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า การฝึกอบรมครูเพื่อพัฒนาทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามมีความจำเป็นอย่างยิ่งดังงานวิจัยของ นลิณีย อูมูด (2559) พบว่า ผลของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาอิสลามกับวิทยาศาสตร์ที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางเรียนและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนอยู่ในเกณฑ์ดี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 อีกทั้งนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามกับวิทยาศาสตร์ อยู่ในระดับมาก ซูรียานี ยูโซะ, นุรฮายาตี นิแฮ, อาดีละห์ บือแนอับดุลคอลิก อัรรอฮีมีย์, สวัสดิ์ ไหลภาภรณ์ (2563) การบูรณาการหลักการศาสนาอิสลามในการจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการหะละเกาะฮ์ กรณีศึกษา: โรงเรียนสามารถดีวิทยา ตำบลตะบิ้ง อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี พบว่า กระบวนการบูรณาการหลักการศาสนาอิสลามในการจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการหะละเกาะฮ์สามารถพัฒนาตนเองได้ในทุก ๆ ด้าน ตลอดจนการร่วมกันแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง ฮัดซัน ดาอี ซัมซู สาอุ (2565) การพัฒนาชุดฝึกอบรมด้วยเทคนิคการคิดเชิงออกแบบเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะด้านการจัดการเรียนการสอนออนไลน์สำหรับครูผู้สอนอิสลามศึกษา โรงเรียนบ้านเทพา จังหวัดสงขลาผลการศึกษา พบว่า ชุดฝึกอบรมด้วยเทคนิคการคิดเชิงออกแบบเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะด้านการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ที่พัฒนาขึ้นนั้นผ่านเกณฑ์ค่าเฉลี่ยที่กำหนดมีความเหมาะสมและมีความสอดคล้องทุกประเด็น ผลการทดสอบความรู้การจัดการเรียนการสอนออนไลน์หลังฝึกอบรมสูงกว่าร้อยละ 80 และด้านทักษะการจัดการเรียนการสอนออนไลน์หลังฝึกอบรมอยู่ในระดับดีมาก

ผลการศึกษาวิจัยพบว่าการใช้ชุดฝึกอบรมเกี่ยวกับการบูรณาการช่วยพัฒนาความรู้ความเข้าใจและการสร้างสื่อออกแบบชุดการจัดกิจกรรม ทำให้เพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางเรียนรู้และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในการพัฒนาครูให้มีความสามารถจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามจำเป็นต้องให้ความรู้ฝึกทักษะการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อนำไปใช้จัดการเรียนสอนให้ผู้เรียนมีคุณภาพมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั้นต้องใช้เป็นชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามที่ประกอบด้วย สาระสำคัญ

กิจกรรม เครื่องมือ การวัดผลประเมินผลโดยการอบรมเชิงปฏิบัติการให้ครูฝึกสร้างชุดกิจกรรมที่มีองค์ประกอบสาระบูรณาการอิสลาม ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง ชุดฝึกอบรมสำหรับครู เรื่องการพัฒนาทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนสันติศึกษาจังหวัดเชียงใหม่

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของชุดฝึกอบรมสำหรับครู เรื่องการพัฒนาทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนสันติศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ตามเกณฑ์คุณภาพ E_1/E_2 เท่ากับ 80/80
2. ประเมินความรู้ความเข้าใจและทักษะของครูเรื่องสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์
3. ศึกษาความพึงพอใจของครูที่มีต่อการอบรมด้วยชุดฝึกอบรมสำหรับครู เรื่องการพัฒนาทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนสันติศึกษา จังหวัดเชียงใหม่

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ตัวแปรต้น

ชุดฝึกอบรมสำหรับครู เรื่อง การพัฒนาทักษะการสร้างชุดการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนสันติศึกษา จังหวัดเชียงใหม่

การประเมิน →

ตัวแปรตาม

1. ประสิทธิภาพของชุดฝึกอบรมสำหรับครู
2. ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างชุดการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์
3. ทักษะการสร้างชุดการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์
4. ความพึงพอใจของครูที่มีต่อการอบรมด้วยชุดฝึกอบรมเรื่องการพัฒนาทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์

4. การทบทวนวรรณกรรม

4.1 ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียนสันติศึกษา ในกำกับของมูลนิธิเพื่อการศึกษาอิสลามเชียงใหม่

โรงเรียนสันติศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ก่อตั้งโดยคณะบุคคลชาวมุสลิมเชื้อสายจีนยูนนานที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่โดยมีเจตนารมณ์ให้ลูกหลานมุสลิมได้เล่าเรียนในสังคมที่ปฏิบัติศาสนากิจทางศาสนาอิสลามได้สะดวก จึงเปิดสอนด้านสามัญควบคู่ศาสนา ช่วยเหลือให้การศึกษาแก่เด็กที่ยากจนขัดสนกำพร้าตามหลักความศรัทธาของศาสนาอิสลาม รวมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนที่นับถือศาสนาอื่นเข้ามาศึกษาร่วมได้เพื่อให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติต่อไป

4.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดฝึกอบรมครูบุคลากรทางการศึกษา

4.2.1 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญา ครูเป็นบุคลากรที่สำคัญทางการศึกษามีความจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมพัฒนาด้านวิชาชีพอย่างต่อเนื่องเพื่อนำมาใช้พัฒนาคุณภาพการศึกษาให้กับผู้เรียนในสถานศึกษา โรงเรียนภายใต้การบริหารจัดการศึกษาของผู้อำนวยการสถานศึกษาต้องจัดการฝึกอบรมด้านวิชาการเช่น การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาการออกแบบการจัดการเรียนรู้การวัดผลประเมินผลการสร้างสื่อประกอบการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับบริบทของนักเรียนและกลุ่มหรือแต่ละท้องที่ ซึ่งในการจัดการฝึกอบรมต้องสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของครูผู้สอน มีส่วนร่วมวางแผนการจัดการฝึกอบรมที่ต้องการ นอกจากยังคำนึงวิธีการเรียนรู้ที่เกิดประสิทธิภาพสูงสำหรับผู้ใหญ่ การฝึกอบรมเป็นวิธีหนึ่งที่ใช้การพัฒนาบุคลากรในองค์กรต่าง ๆ ที่ใช้เวลาที่สั้นแล้วเกิดการเรียนรู้ที่รวดเร็วกับผู้ที่มีประสบการณ์ เช่น ครูผู้สอนที่มี

ประสบการณ์การสอนมาในระดับหนึ่งแต่ต้องการพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถให้สูงขึ้น มีนักการศึกษาได้เสนอทฤษฎีการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดตามหลักสูตรเพื่อใช้ในการฝึกอบรมครูครั้งนี้ คือ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม (Social Learning Theory) ของ Albert Bandura (1962 - 1986) กล่าวว่า กระบวนการจดจำที่ผู้เรียนสังเกตจะเลียนแบบพฤติกรรมเหมือนตัวแบบได้เป็นเพราะผู้เรียนบันทึกสิ่งที่ตนสังเกตจากตัวแบบไว้ในความจำระยะยาว หมายความว่าการเรียนรู้ที่เกิดผลดีนั้นต้องมีตัวแบบหรือตัวอย่างให้ผู้เรียนได้เห็น ลงมือปฏิบัติ รวมทั้งมีสิ่งเร้าความสนใจที่กระตุ้นให้เกิดความสนใจความสำคัญ ต่อเนื่องจนจบการฝึกอบรมคือทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (B.F. Skinner,1904-1990) การสร้างบรรยากาศการรับรู้ (Perception) เช่นตัวอย่างผลงานที่ผู้เข้าร่วมอบรมจะได้รับ รวมทั้งการเสริมแรงทางบวก

4.2.2 การสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

4.2.2.1 การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (อ้างใน อาจารย์กลัญญู เพชราภรณ์ : วิทยาการจัดการเรียนรู้: 2565) การสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงเนื้อหาความรู้ที่เกี่ยวข้องจากศาสตร์ต่าง ๆ ของรายวิชาเดียวกันหรือรายวิชาต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความคิดรวบยอดของศาสตร์ต่าง ๆ มาใช้ในชีวิตจริงได้ สำหรับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Learning Management) หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามความสนใจ ความสามารถ โดยเชื่อมโยงเนื้อหาสาระของศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม สามารถนำความรู้ ทักษะ และ เจตคติไปสร้างงาน แก้ปัญหาและใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง ข้อดีของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีหลายประการ ที่สำคัญทำให้ได้สิ่งที่ต้องการสอนตรงกับเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน หรือตรงกับเป้าหมายหรือจุดเน้นของโรงเรียนลักษณะการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยในหลักสูตรสถานศึกษาเป็นหลักเชื่อมโยงกับสิ่งที่อยู่นอกหลักสูตร ที่มีความต้องการจำเป็นกับผู้เรียนรูปแบบลักษณะต่าง ๆ เช่น ด้านเนื้อหาความรู้ ด้านกระบวนการวิธีการสอน ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือ ด้านความรู้ทั่วไปในการใช้ชีวิต

4.2.2.2 การเขียนแผนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ แผนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง แผนที่ครูผู้สอนได้จัดทำขึ้นเพื่อไปใช้จัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมให้เกิดการพัฒนาความสามารถทั้งด้านสมอง อารมณ์ สังคมและการแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตให้เป็นปกติสุข หรือปัจจุบันเราเรียนว่าความฉลาดทางสติปัญญา ความฉลาดทางสติปัญญา (Intelligence Quotient หรือ IQ) การควบคุมอารมณ์ของตนเองให้มีสติยับยั่งจิตใจไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนให้ผู้อื่นเสียหาย ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Quotient หรือ EQ) c] และปัจจุบันสำคัญมาก คือ ความฉลาดในการรับมือกับปัญหา (Adversity Quotient หรือ AQ) ทั้งสภาพกาย และจิตใจถูกบัญญัติขึ้นโดยพอล สโตลทซ์ (Paul Stoltz) เมื่อปี 1997 แผนการจัดการเรียนรู้เป็นสื่อที่สำคัญที่ใช้จัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน ครูต้องมีทักษะการออกแบบแผนการสอนได้และสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง อัตลักษณ์ เป้าหมายคุณภาพของโรงเรียน หรือตามจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่กำหนดไว้ ดังที่โรงเรียนสันติศึกษากำหนดให้มีการบูรณาการเนื้อหาสาระวิทยาศาสตร์กับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม โดยทั่วไปองค์ประกอบของแผนการสอนจะสอดคล้ององค์ประกอบของหลักสูตร รายวิชาคือ ต้องประกอบด้วย 1) มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด 2) จุดประสงค์การเรียนรู้/สมรรถะสำคัญของผู้เรียน/คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 3) เนื้อหา สาระสำคัญ มีลักษณะการบูรณาการเนื้อหาหลักคำสอนศาสนาอิสลามกับรายวิชาวิทยาศาสตร์ 4) รูปแบบการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และชิ้นงาน/หลักฐานการเรียนรู้ของนักเรียน 5) สื่อประกอบการสอน 6) การวัดผลประเมินผล

4.2.3 การจัดทำรูปเล่มและคู่มือการใช้ชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการ หมายถึงการรวบรวมแผนการจัดการเรียนรู้สร้างขึ้นเป็นชุดเอกสารพร้อมกับเขียนแนะนำการใช้ชุดการเรียนรู้ มีส่วนที่สำคัญคำชี้แจงสำหรับครูผู้สอน คำชี้แจงสำหรับนักเรียน สารบัญ ชื่อหน่วยการเรียนรู้ เอกสารอ้างอิงเป็นต้น เพื่อให้การใช้งานประสบความสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์กับผู้เกี่ยวข้อง เช่นผู้ใช้โดยตรง หรือผู้ที่สนใจ ได้แก่ ครูผู้สอน นักเรียน

5. วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยแต่ละข้อดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.กลุ่มเป้าหมายของการวิจัย ประกอบด้วยครูผู้สอนจากกลุ่มสาระภาษาไทย กลุ่มสาระภาษาต่างประเทศ กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระสุขศึกษา กลุ่มสาระคณิตศาสตร์ และกลุ่มสาระสังคมศึกษา จำนวน 12 คน ที่สอนในระดับชั้นประถมศึกษา และครูระดับปฐมวัย 8 คน รวม 20 คน

2. เครื่องมือทดลองและเก็บข้อมูล มีดังนี้

เครื่องมือทดลองที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. ชุดฝึกอบรม เรื่องการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ ประกอบด้วยเนื้อหาหลัก 3 หน่วย ได้แก่ 1) การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ 2.) การจัดทำแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการ และ 3.) การจัดทำรูปเล่มและคู่มือการใช้ชุดการเรียน โดยมีโครงสร้างหลักสูตร ประกอบด้วย คำอธิบายหลักสูตรฝึกอบรม วัตถุประสงค์ของหลักสูตรฝึกอบรม เนื้อหา ใบชี้แจง ใบความรู้ ใบกิจกรรม สื่อการอบรม และใบวัดและประเมินผลในการฝึกอบรม ในการฝึกอบรมครูโดยใช้วิธี TDAE – MODEL มีขั้นตอน 4 ขั้นคือ 1.) THINKING 2.) DOING 3.) APPLICATION 4.) EVALUATION

เครื่องมือเก็บข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. แบบประเมินคุณภาพชุดฝึกอบรมชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์มีจำนวน 10 ข้อ คะแนนเต็ม 100 คะแนน โดยใช้เกณฑ์การประเมิน ดังนี้ 1) ≥90 คะแนน = ดีเยี่ยม 2) 80-89 คะแนน = ดีมาก 3) 70-79 คะแนน = ดี 4) 50-69 คะแนน = พอใช้ 5) < 50 คะแนน = ปรับปรุง การพิจารณาคุณภาพชุดฝึกอบรมชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ใช้เกณฑ์คะแนนร้อยละ 80 หรือระดับดีมาก โดยชุดฝึกอบรมที่ผ่านเกณฑ์คะแนนดังกล่าวถือว่าเป็นชุดฝึกอบรมที่มีคุณภาพดีมาก

2. แบบทดสอบก่อนและหลังฝึกอบรมโดยใช้ชุดฝึกอบรมชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์จำนวน 30 ข้อ เป็นแบบทดสอบปรนัยมีตัวเลือก 4 ข้อ คะแนนเต็ม 30 คะแนนโดยใช้ทดสอบก่อนอบรมเพื่อพิจารณาพื้นฐานความรู้เดิม และทดสอบหลังอบรมเพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจที่เกิดจากผลการจัดกิจกรรมฝึกอบรมการตรวจสอบคุณภาพของแบบทดสอบนั้น ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จวิเคราะห์ข้อสอบ(Excell) พิจารณาความเที่ยงตรง และความเหมาะสมแบบทดสอบ

3. แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์จำนวน 10 ข้อ คะแนนเต็ม 30 คะแนน เป็นแบบประเมินคุณภาพของแผนฯ ตามองค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้แบบภาระงานเป็นฐาน ชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ ได้แก่ 1= คุณภาพต่ำสุด 2= คุณภาพปานกลาง และ 3 = คุณภาพดีมาก ใช้เกณฑ์การประเมินคุณภาพดังนี้ คะแนนระหว่าง 1-14 = ระดับคุณภาพต้องปรับปรุง คะแนนระหว่าง 15-23 = ระดับคุณภาพดี และคะแนนระหว่าง 24-30 = ระดับคุณภาพดีมาก

4. แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรมต่อชุดฝึกอบรมชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์จำนวน 25 ข้อ ใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จากความพึงพอใจน้อยที่สุดถึงมากที่สุด มีเกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยดังนี้

4.50 – 5.00 หมายถึง	ความพึงพอใจของครูอยู่ในระดับมากที่สุด
3.50 – 4.49 หมายถึง	ความพึงพอใจของครูอยู่ในระดับมาก
2.50 – 3.49 หมายถึง	ความพึงพอใจของครูอยู่ในระดับปานกลาง
1.50 – 2.49 หมายถึง	ความพึงพอใจของครูอยู่ในระดับน้อย
1.00 – 1.49 หมายถึง	ความพึงพอใจของครูอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3. แนวทางการจัดกิจกรรมฝึกอบรม โดยใช้ชุดฝึกอบรมเรื่องการพัฒนาทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ วิทยากรและผู้วิจัยฝึกอบรม ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อความสำเร็จของการใช้ชุดฝึกอบรมชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ โดยผู้วิจัยพัฒนาหลักสูตรที่ประกอบด้วยเนื้อหาตามองค์ประกอบหลักสูตร และถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ โดยใช้วิธีการ TDAE - MODEL เพื่อให้การฝึกอบรมชุดฝึกอบรมชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ในครั้งนี้ดำเนินการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพวิทยากรฝึกอบรมจึงได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

3.1. ประชุมคณะทำงานเพื่อศึกษาและทำความเข้าใจหลักสูตรฝึกอบรม การจัดกิจกรรมฝึกอบรมการใช้สื่อและการวัดและประเมินผล

3.2. วางแผนการดำเนินการระหว่างการฝึกอบรมให้เหมาะสมด้วยกระบวนการดังนี้ 1) ศึกษาสถานที่และส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการฝึกอบรม กำหนดบทบาทหน้าที่การเตรียมตัวของวิทยากรและผู้เกี่ยวข้อง และกำหนดกลุ่มการฝึกปฏิบัติการ 2) ศึกษาและจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เอกสาร และสื่อต่าง ๆ สำหรับการดำเนินการฝึกอบรมให้พร้อม 3) จัดเตรียมเครื่องมือในการประเมินผลสำหรับผู้เข้ารับการฝึกอบรม รวบรวมข้อมูลในการศึกษาผลการจัดการฝึกอบรมตามหลักสูตรที่กำหนด

3.3 ในระหว่างการฝึกอบรม ผู้ดำเนินการฝึกอบรมได้ดำเนินการฝึกอบรม ดังนี้ 1) ผู้วิจัยประสานกับวิทยากร ครูเข้ารับการฝึกอบรมใน วัน เวลา และสถานที่ปฏิบัติกิจกรรม 2) ให้ความรู้โดยเน้นการปฏิบัติกิจกรรม เพื่อการได้มาซึ่งความรู้ และเพิ่มเติมความรู้ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้เอกสารประกอบการฝึกอบรม 3) สร้างบรรยากาศการฝึกอบรมให้เป็นกันเองให้ทุกคนในกลุ่มมีส่วนร่วมในการคิดและปฏิบัติกิจกรรม โดยวิทยากรเป็นผู้ให้คำปรึกษาและแนะนำในกรณีที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องการ 4) อำนวยความสะดวกในการจัดหาแหล่งศึกษาค้นคว้าการจัดหาวัสดุอุปกรณ์เพิ่มเติมและการนำเสนองาน 5) ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีโอกาสแสดงความคิดเห็น ให้การเสริมแรงเพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจและประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรม 6) ประเมินผลการปฏิบัติงานและผลงานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมในแต่ละกิจกรรมที่ปฏิบัติ และ7) เมื่อพบว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมยังไม่บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ผู้ดำเนินการฝึกอบรมต้องมีการให้ความรู้เพิ่มเติม เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความสามารถเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

3.4 กระบวนการฝึกอบรมครูโดยใช้วิธี TDAE – MODEL มีขั้นตอน 4 ขั้นคือ 1) THINKING 2) DOING 3) APPLICATION 4) EVALUATION มีการดำเนินการดังนี้ 1) THINKING คือการแนะนำความสำคัญจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่มีต่อนักเรียนในยุคปัจจุบัน และลักษณะสื่อที่เป็นชุดการเรียนรู้ 2) DOING คือการเขียนแผนการเรียนการสอน แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์อันประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของ หน่วยการเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อประกอบการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล 3) APPLICATION คือ การสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ เป็นรูปเล่มเอกสารพร้อมคำแนะนำสำหรับครูและนักเรียน 4) EVALUATION คือการประเมินความสามารถด้านการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนหรือการเขียนแผนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ และประเมินความพึงพอใจของครูที่มีต่อหลักสูตรชุดฝึกอบรมเรื่องการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ ข้อที่ 3 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ความถี่ (frequency) ด้วยการหาค่าร้อยละของคะแนนในแต่รายการประเมินหลักสูตรฝึกอบรมและการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้แบบ บูรณาการ ส่วนวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าทีแบบสองกลุ่มตัวอย่างที่สัมพันธ์กัน (dependent samples T-test)

7. ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของชุดฝึกอบรมสำหรับครู เรื่องการพัฒนาทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการ อิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนสันติศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ตามเกณฑ์คุณภาพ E_1/E_2 เท่ากับ 80/80

ผลการวิเคราะห์ชุดฝึกอบรมการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์โดยผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี โรงเรียนปรินส์รอแยรส์ และโรงเรียนจิตต์ภักดี ได้ผลดังตาราง ที่ 1

ตารางที่ 1 คะแนนประเมินคุณภาพชุดฝึกอบรมชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์

ข้อที่	ประเด็นการประเมิน	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้		
			ผป. 1	ผป. 2	ผป. 3
1.	ชื่อเรื่องมีความชัดเจนที่สามารถสื่อให้เห็นถึงกิจกรรม และกลุ่มเป้าหมาย	5	4	5	5
2.	ชุดฝึกอบรมมีความสอดคล้องตรงตามหลักการของทฤษฎีที่นำมาใช้	20	19	17	18
3.	องค์ประกอบของชุดฝึกอบรมมีความครบถ้วนสมบูรณ์	20	18	18	19
4.	เวลาในการฝึกอบรมกับเนื้อหาในชุดฝึกอบรมมีความเหมาะสม	5	5	5	5
5.	รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรม ในการจัดทำชุดฝึกอบรมมีความเหมาะสม	10	10	10	10
6.	คำชี้แจงในชุดฝึกอบรมมีความเหมาะสมชัดเจน	5	5	4	4
7.	ชุดฝึกอบรมส่งเสริมความรู้ความเข้าใจการบูรณาการและการออกแบบแผนการการจัดการเรียนรู้	10	8	8	8
8.	ชุดฝึกอบรมสามารถพัฒนาทักษะการออกแบบบูรณาการเชิงเนื้อหาอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์	10	8	9	9
9.	สื่อประกอบการอบรมมีความเหมาะสม	5	4	4	4
10.	เครื่องมือการประเมินผลการอบรมมีความเหมาะสม	10	9	9	9
รวม		**100**	**90**	**89**	**91**
$\bar{x}$			90		

หมายเหตุ: ผป. = ผู้ประเมินหลักชุดฝึกอบรม

จากตารางที่ 1 การประเมินคุณภาพชุดฝึกอบรมชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมที่ประเมินโดยผู้ประเมินคนที่ 3 ได้ร้อยละ 91 รองลงมาเป็นหลักสูตรฝึกอบรมที่ประเมินโดยผู้ประเมินคนที่ 1

ได้ร้อยละ 90 และหลักสูตรฝึกอบรมที่ประเมินโดยผู้ประเมินคนที่ 2 ได้ร้อยละ 89 รวมค่าเฉลี่ยของร้อยละเท่ากับ 90(E_1) ซึ่งผ่านเกณฑ์กำหนดร้อยละ 80 แสดงว่าหลักสูตรฝึกอบรมมีคุณภาพดีมาก สามารถนำไปใช้ได้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 : เพื่อศึกษาผลของการทดลองใช้ชุดฝึกอบรมชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์สำหรับครูผู้สอนในโรงเรียนสันติศึกษาการวิเคราะห์ข้อมูลจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนแผนการเรียนการสอนแบบแบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ของครู โดยผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนสอบ (Pre-Test) และหลังสอบ (Post-Test) ของผู้เข้ารับการอบรม รายละเอียดปรากฏดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนแบบทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการเขียนแผนการเรียนการสอนแบบแบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	คะแนนเต็ม	คะแนนก่อนการอบรม	คะแนนหลังการอบรม	ผลต่าง
1	ผู้ทำแบบทดสอบคนที่ 1	30	21	26	+5
2	ผู้ทำแบบทดสอบคนที่ 2	30	20	26	+6
3	ผู้ทำแบบทดสอบคนที่ 3	30	18	28	+10
4	ผู้ทำแบบทดสอบคนที่ 4	30	20	26	+6
5	ผู้ทำแบบทดสอบคนที่ 5	30	21	25	+4
6	ผู้ทำแบบทดสอบคนที่ 6	30	19	25	+6
7	ผู้ทำแบบทดสอบคนที่ 7	30	20	26	+5
8	ผู้ทำแบบทดสอบคนที่ 8	30	21	29	+8
9	ผู้ทำแบบทดสอบคนที่ 9	30	23	30	+7
10	ผู้ทำแบบทดสอบคนที่ 10	30	21	28	+7
11	ผู้ทำแบบทดสอบคนที่ 11	30	22	29	+7
12	ผู้ทำแบบทดสอบคนที่ 12	30	21	29	+8
13	ผู้ทำแบบทดสอบคนที่ 13	30	25	28	+3
14	ผู้ทำแบบทดสอบคนที่ 14	30	24	28	+4
15	ผู้ทำแบบทดสอบคนที่ 15	30	25	30	+5
16	ผู้ทำแบบทดสอบคนที่ 16	30	26	30	+4
17	ผู้ทำแบบทดสอบคนที่ 17	30	27	29	+2
18	ผู้ทำแบบทดสอบคนที่ 18	30	26	30	+4
19	ผู้ทำแบบทดสอบคนที่ 19	30	24	29	+5
20	ผู้ทำแบบทดสอบคนที่ 20	30	22	25	+3
ค่าเฉลี่ยรวม		**600**	**446 (74.33%)**	**559 (93.17%)**	

จากตารางที่ 2 พบว่า คะแนนทดสอบหลังการฝึกอบรมของครูผู้สอนในโรงเรียนสันติศึกษาเกี่ยวกับประเด็นการเขียนแผนการเรียนการสอนแบบแบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ มีค่าคะแนนเพิ่มขึ้นจากเดิม446 คะแนน คิดเป็น

ร้อยละ 74.33 เพิ่มเป็น 559 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 93.17 และคะแนนระหว่างการอบรม ได้ 553 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 90.33(E_2)

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบระดับคะแนนทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการเขียนแผนการสอนแบบแบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์

คะแนนทดสอบ	N (จำนวน)	$\bar{X}$	S.D.	t	df	P (Sig. 2-tailed)
คะแนนก่อน (Pre-Test)	20	22.30	1.54	12.38	19	.000*
คะแนนหลัง (Post-Test)	20	27.95	1.09			

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

P> 0.5 (ค่า t 19, = 1.729) ค่า t คำนวณมากค่า t จากตารางแสดงว่ามีนัยสำคัญทางสถิติ

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการทดลองใช้หลักสูตรชุดฝึกอบรมการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์สำหรับครูผู้สอนในโรงเรียนสันติศึกษา จังหวัดเชียงใหม่สำหรับครู พบว่า คะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนแผนการเรียนการสอนแบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ของครูหลังการอบรม (Post-Test) โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 27.95 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.54 สูงกว่าคะแนนก่อนอบรม (Pre-Test) โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 22.30 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.54 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ทักษะการเขียนแผนการเรียนการสอนแบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 คะแนนประเมินคุณภาพแผนการเรียนการสอนแบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์

ที่	รายการประเมิน	ระดับคุณภาพ		
		ชิ้นงานกลุ่มที่ 1	ชิ้นงานกลุ่มที่ 2	ชิ้นงานกลุ่มที่ 3
1	แผนการจัดการเรียนรู้มีองค์ประกอบสำคัญครบถ้วนตามแบบฟอร์มที่โรงเรียนกำหนด	2	2	3
2	ระบุมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด/ผลการเรียนรู้ ถูกต้อง	3	3	3
3	การเขียนสาระสำคัญในแผนการจัดการเรียนรู้ถูกต้อง	3	3	3
4	จุดประสงค์การเรียนรู้ระบุพฤติกรรมชัดเจน ถูกต้อง สามารถวัดได้	3	2	3
5	กิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสม ครบถ้วนทุกขั้นตอนตามวิธีสอน หรือกระบวนการ หรือเทคนิคการสอนที่ระบุไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้	3	3	3
6	ระบุการใช้สื่อ/แหล่งเรียนรู้ในกิจกรรมการเรียนรู้	2	3	3
7	ระบุวิธีการวัดผลประเมินผลอย่างชัดเจน	3	2	3
8	ระบุเครื่องมือสำหรับการวัดผลประเมินผลอย่างชัดเจน	3	3	3
9	ระบุเกณฑ์การประเมินผลอย่างชัดเจน	3	3	3
10	มีหลักฐานการเรียนรู้ อาทิ สื่อ ใบกิจกรรม ใบความรู้ เครื่องมือวัด ฯ ที่ปรากฏในแผนการจัดการเรียนรู้ครบถ้วน	3	3	2

จากตารางที่ 4 การประเมินคุณภาพแผนการเรียนการสอนแบบแบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ของครูผู้สอนในโรงเรียนสันติศึกษา พบว่า แผนการเรียนการสอนแบบบูรณาการของทั้ง 3 กลุ่ม มีคุณภาพในระดับดีมาก โดยภาพรวม มีคะแนนเฉลี่ยคุณภาพของแผนการสอนแบบบูรณาการ เท่ากับ 28.00 คะแนนจากคะแนนเต็ม 30 คะแนน เมื่อพิจารณาชิ้นงานเป็นรายกลุ่ม พบว่า คะแนนชิ้นงานของกลุ่มที่ 1, กลุ่มที่ 2 และกลุ่มที่ 3 เท่ากับ 28, 27 และ 29 ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3: เพื่อประเมินความพึงพอใจของครูที่มีต่อหลักสูตรชุดฝึกอบรมการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์สำหรับครูผู้สอนในโรงเรียนสันติศึกษา จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรชุดฝึกอบรมการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ของครูผู้สอนในโรงเรียนสันติศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ได้ผลดังตารางที่ 5

ตาราง 5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของครูที่มีต่อหลักสูตรชุดฝึกอบรมการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ของครูผู้สอนในโรงเรียนสันติศึกษา

ความพึงพอใจของครูที่มีต่อหลักสูตรชุดฝึกอบรมการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
ด้านชุดฝึกการอบรม			
1. ความชัดเจนของเนื้อหาสาระสำคัญ	5	0.00	มากที่สุด
2 การเรียงลำดับความรู้ง่ายต่อการเข้าใจ	4.95	0.22	มากที่สุด
3 ภาษาที่ใช้ง่ายต่อการเข้าใจ	5	0.00	มากที่สุด
4 การจัดวางองค์ประกอบชุดฝึกน่าสนใจ	5	0.00	มากที่สุด
5 รูปเล่มชุดฝึกสวยงามน่าสนใจ	5	0.00	มากที่สุด
ด้านความรู้ความเข้าใจที่เกิดขึ้น			
6. ความหมาย รูปแบบ ลักษณะของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ	5	0.00	มากที่สุด
7. มาตรฐานตัวชี้วัดสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์	4.9	0.30	มากที่สุด
8. ความรู้ด้านอิสลามศึกษาอาหารฮาลาล น้ำ ดวงจันทร์	4.8	0.51	มากที่สุด
9. ขั้นตอนการทำแผนการสอนบูรณาการ	4.95	0.22	มากที่สุด
10. ขั้นตอนการทำชุดกิจกรรมการเรียนรู้	4.9	0.30	มากที่สุด
ด้านทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการ			
11. การวิเคราะห์มาตรฐานตัวชี้วัดสาระวิทยาศาสตร์กับสาระสำคัญอิสลามศึกษา	5	0.00	มากที่สุด
12. การเชื่อมโยงอิสลามศึกษากับเนื้อหาสาระวิทยาศาสตร์	4.85	0.36	มากที่สุด
13. การกำหนดองค์ประกอบในการเขียนแผนการสอนแบบบูรณาการ	4.95	0.22	มากที่สุด
14. การเขียนแผนการสอนแบบบูรณาการอิสลามศึกษากับมาตรฐานตัวชี้วัดสาระวิทยาศาสตร์ชั้นป.1- 6	4.95	0.22	มากที่สุด
15. การทำใบงาน ใบกิจกรรม ใบความรู้ เครื่องมือการวัดผลประเมินผล	4.8	0.51	มากที่สุด
ด้านรูปแบบกระบวนการอบรมด้วยชุดฝึกอบรม			
16. กระตุ้นความสนใจอยากเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของครู	5	0.00	มากที่สุด
17. การกำหนดจุดประสงค์การอบรมและเป้าหมายความสำเร็จ	5	0.00	มากที่สุด

ความพึงพอใจของครูที่มีต่อหลักสูตรชุดฝึกอบรมการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
ด้านชุดฝึกการอบรม			
18. การเชื่อมโยงประสบการณ์กับสาระสำคัญของการอบรม	4.95	0.22	มากที่สุด
19. กิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่	4.9	0.30	มากที่สุด
20. การสรุปหลักการความรู้มีความชัดเจนถูกต้องง่ายต่อนำไปใช้	4.95	0.22	มากที่สุด
ด้านความสำคัญและการนำไปใช้ประโยชน์			
21.ส่งเสริมให้ครูมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็นต่อการสร้างชุดฝึกการเรียนรู้	5	0.00	มากที่สุด
22.ได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ในการพัฒนาการจัดการเรียนแบบบูรณาการดี	4.95	0.22	มากที่สุด
23. มีทักษะความสามารถในการสร้างชุดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น	4.95	0.22	มากที่สุด
24. มีประโยชน์ต่อการนำไปใช้จัดกิจกรรมการสอนที่ทำให้นักเรียนมีสมรรถนะหลากหลาย	5	0.00	มากที่สุด
25.ประโยชน์ต่อการพัฒนาความก้าวหน้าในวิชาชีพครู	5	0.00	มากที่สุด
รวม	4.98	0.09	มากที่สุด

จากตาราง 5 พบว่า ค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจของครูที่มีต่อหลักสูตรชุดฝึกอบรมการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.98) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของแต่ละด้าน พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด จำนวน 3 ด้านได้แก่ ด้านที่ 1 (ด้านชุดฝึกการอบรม), ด้านที่ 5 (ด้านความสำคัญและการนำไปใช้ประโยชน์) ด้านที่ 4 (ด้านรูปแบบกระบวนการอบรมด้วยชุดฝึกอบรมช่วยให้คุณครูสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเองได้) โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ 4.98 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.05, 0.09 และ 0.25 ตามลำดับ และด้านที่ 2,3 (ด้านความรู้ความเข้าใจและด้านทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการ)มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.91 ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด จำนวน 1 ข้อ คือ ข้อที่ 8 ความรู้ด้านอิสลามศึกษาอาหารฮาลาล น้ำ ดวงจันทร์ ข้อ 15. การทำใบงาน ใบกิจกรรม ใบความรู้ เครื่องมือการวัดผลประเมินผล) ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.80 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ0 .50

8. สรุปผลการวิจัย

ผลการประเมินคุณภาพหลักสูตรชุดฝึกอบรมครูเรื่องการพัฒนาทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนสันติศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ตามเกณฑ์คุณภาพ E_1/E_2เท่ากับ 80/80 พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมคุณภาพ E_1/E_2เท่ากับ 90.00/90.33 แสดงว่าหลักสูตรฝึกอบรมมีคุณภาพสามารถนำไปใช้ได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหลักสูตรที่พัฒนาผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ผู้ทรงวุฒิจำนวน 3 ท่าน การวิพากษ์และสะท้อนคิดจากอาจารย์ที่ปรึกษา การทดลองใช้ก่อนกับกลุ่มครูตัวอย่างจำนวน 5 ท่าน และผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะจากอาจารย์ผู้ทรงวุฒิ อาจารย์ผู้สอนและผลการทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง มาปรับปรุงแก้ไขตามประเด็นที่เสนอแนะทำให้หลักสูตรที่พัฒนามีความเหมาะสมและมีคุณภาพ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ พบว่า คะแนนทดสอบหลังฝึกอบรมสูงกว่าก่อนฝึกอบรม ทั้งนี้อาจเนื่องจากก่อนการฝึกอบรมมีการทดสอบความรู้ความเข้าใจของกลุ่มเป้าหมายเพื่อออกแบบกิจกรรมฝึกอบรมที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และได้จัดกิจกรรมอบรมโดยใช้สื่อประกอบการจัดอบรม เช่น ใบชี้แจงเกี่ยวกับการเข้าร่วมอบรม ใบความรู้ ใบกิจกรรม ใบงาน และใบวัดและประเมินผล มีการให้ความรู้เกี่ยวกับแนวคิด ประเภท องค์ประกอบความสำคัญ และลักษณะหลักสูตรฝึกอบรมที่ดี และการนำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เฟาซี เถาว์พลอย (2564) พบว่า ค่าคะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบก่อนฝึกอบรม และการทดสอบหลังการฝึกอบรมของครูด้วยชุดฝึกอบรม

เรื่อง การพัฒนาทักษะการสร้างชุดฝึกเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดในโรงเรียนอิสลามวังทองวิทยา อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่ เมื่อเทียบคะแนนก่อนกับหลังการฝึกอบรมพบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังการฝึกอบรมสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับทักษะการเขียนแผนการเรียนการสอนแบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ โดยประเมินชิ้นงานที่เป็นแผนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ พบว่า แผนการสอน มีคุณภาพในระดับดีมาก แสดงว่า ครูได้รับการพัฒนาทักษะด้านการเขียนแผนการเรียนการสอนแบบบูรณาการเป็น ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ อาจเนื่องจากการฝึกอบรมในครั้งนี้ ได้มีการออกแบบให้กลุ่มเป้าหมายได้ฝึกปฏิบัติเขียนแผน ฯ อย่างจริงจัง โดยมีวิทยากรหลักและผู้วิจัยคอยให้คำแนะนำในการเขียนแผนการเรียนการสอนแบบบูรณาการอย่างใกล้ชิด ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของปรมะ แก้วพวง (2563) ที่ศึกษาการพัฒนาชุดฝึกอบรมเรื่องการจัดการเรียนรู้เชิงรุกสำหรับครูมัธยมศึกษาโรงเรียนในจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งพบว่า ครูมีความสามารถในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ระดับมีความเหมาะสมมาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของครูต่อหลักสูตรชุดฝึกอบรมครูเรื่องการพัฒนาทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนสันติศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก แสดงว่า ครูผู้เข้ารับการอบรมพอใจกับวิธีการจัดกิจกรรมอบรม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกิจกรรมอบรมเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความเห็น มีการซักถามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดชั่วโมงการอบรมทำให้ครูเกิดความกระตือรือร้น และตื่นตัวอยู่ตลอด ร่วมทั้งได้ออกแบบกิจกรรมอบรมให้ครูได้ทำงานร่วมกันเป็นทีมอย่างเป็นกัลยาณมิตร พร้อมทั้งได้จัดเตรียมสื่อและตัวอย่าง template การเขียนแผนการเรียนการสอนแบบบูรณาการล่วงหน้า ทำให้ครูรู้สึกผ่อนคลายกับการผลิตชิ้นงานส่งผลทำให้ครูมีความพึงพอใจมากกับกิจกรรมฝึกอบรม ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของขัณธ์ชัย อธิเกียรติ,วิภารัตน์ มูสิกะเจริญ ,สิทธกร สุมาลี (2565) ที่พบว่า ความพึงพอใจของครูที่มีต่อการอบรมด้วยชุดฝึกอบรมอยู่ในระดับมากที่สุด

9. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยชุดฝึกอบรมสำหรับครู เรื่อง การพัฒนาทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนสันติศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. คุณภาพของชุดฝึกอบรมสำหรับครู เรื่อง การพัฒนาทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ พบว่ามีคุณภาพสูงกว่า E_1/E_2เท่ากับ 80/80 ค่อนข้างสูง เนื่องจากมีการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัยและที่สำคัญคือได้นำไปทดลองใช้ก่อนการอบรมกับครูที่ทำการวิจัย สอดคล้องกับฮัดซัน ดาอี ซัมซู สาอุ (2565) การพัฒนาชุดฝึกอบรมด้วยเทคนิคการคิดเชิงออกแบบเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะด้านการจัดการเรียนการสอนออนไลน์สำหรับครูผู้สอนอิสลามศึกษา โรงเรียนบ้านเทพา จังหวัดสงขลาผลการศึกษา ที่พบว่า ชุดฝึกอบรมพัฒนาขึ้นนั้นผ่านเกณฑ์ค่าเฉลี่ยที่กำหนดมีความเหมาะสมและมีความสอดคล้องทุกประเด็น

2. ผลสัมฤทธิ์ของครูผู้เข้าร่วมฝึกอบรมด้วยชุดฝึกอบรมครู เรื่อง การพัฒนาทักษะการสร้างชุดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ พบว่า 1) ความรู้ความเข้าใจหลังการฝึกอบรมมีครูหลังการอบรม (Post-Test) โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 27.95 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.54 สูงกว่าคะแนนก่อนอบรม (Pre-Test) โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 22.30 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.54 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2)ทักษะการเขียนแผนการสอน พบว่าแผนการเรียนการสอนแบบบูรณาการของทั้ง 3 กลุ่ม มีคุณภาพในระดับดีมาก โดยภาพรวม มีคะแนนเฉลี่ยคุณภาพของแผนการสอนแบบบูรณาการ เท่ากับ 28.00 คะแนนจากคะแนนเต็ม 30คะแนน และ3.)ความพึงพอใจของครูผู้เข้าร่วมฝึกอบรมด้วยชุดฝึกอบรมครูโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.98) อยู่ในระดับคุณภาพดีมาก เนื่องจากมีใช้วิธีการอบรมด้วยวิธีในการฝึกอบรมวิธี TDAE – MODEL มีขั้นตอน 4 ขั้นคือ 1.) THINKING 2.) DOING 3.) APPLICATION 4.) EVALUATIONของผู้วิจัยได้คิดออกแบบเป็นวิธีขั้นตอนในการอบรมในงานวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับ วรรณสิริ ธุระแพง.(2564).การพัฒนากิจกรรมการฝึกอบรมโดย

ใช้เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกันผ่านระบบสังคมออนไลน์ สำหรับธุรกิจ เพื่อส่งเสริมความรู้ด้านคลังสินค้าและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของพนักงาน ในองค์กรธุรกิจอุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร ผลการทดสอบระดับความรู้และผลของความพึงพอใจที่มีต่อกิจกรรมการฝึกอบรมโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านระบบสังคมออนไลน์สำหรับธุรกิจ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.37 มีค่าร้อยละ เท่ากับ 87.42 อยู่ในระดับมาก

10. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ด้านศึกษาอิสลามศึกษาที่เกี่ยวกับเนื้อหารายวิชาต่างๆอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ครูผู้สอนสามารถนำมาบูรณาการหรือเชื่อมโยงกับรายวิชาต่างๆในหลักสูตรสถานศึกษาและควรพัฒนาความรู้ครูในการออกแบบสื่อการเรียนการสอนต่างๆเช่นใบงาน ใบกิจกรรม ใบความรู้เพิ่มเติมจากหนังสือเรียน

2. ควรส่งเสริมกำกับการนำความรู้ไปใช้ในการสร้างสื่อการสอนที่เป็นเอกลลักษณ์ของโรงเรียนสันติศึกษาสืบต่อไป

บรรณานุกรม

กลัญญู เพชราภรณ (2565). เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้. เอกสารประกอบการสอนวิชาวิทยาการจัดการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

ขัณธ์ชัย อธิเกียรติ, วิภารัตน์ มูสิกะเจริญ, สิทธิกร สุมาลี (2565). การพัฒนาชุดฝึกอบรมครู เรื่อง กิจกรรมสะเต็มศึกษา บูรณาการภาษาไทย : วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ 2566.

ซูรียานี ยูโซะ, นุรฮายาตี นิแฮ, อาดีละห์ บือแนอับดุลคอลิก อัรรอฮีมีย์, สวัสดิ์ ไหลภาภรณ์ (2563).การบูรณาการหลักการศาสนาอิสลามในการจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการหะละเกาะฮฺ กรณีศึกษา: โรงเรียนสามารถดีวิทยา ตำบลตะบิ้ง อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี.วิทยานิพนธ์ปริญญามหนาบัณฑิต,มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี.

เฟาซี เถาว์พลอย (2564). ชุดฝึกอบรมสำหรับครู เรื่อง การพัฒนาทักษะการสร้างชุดฝึกเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดในโรงเรียนอิสลามวังทองวิทยา อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่ :สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

นลิณีย อูมูด. (2559). การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอิสลามกับวิทยาศาสตรที่มีตอผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิทยาศาสตร ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตรและความพึงพอใจตอ การจัดการเรียนรูของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปที่ 3

นิเลาะ แวอุเซ็ง.(2559). การจัดการศึกษาในอิสลาม:แนวคิดสู่การปฏิบัติ.-ปัตตานี : วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

ยุทธนา เกื้อกูล. (2560). การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดชายแดนใต้ เพื่อสร้างผู้เรียนสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์.วิทยานิพนธ์ ดุษฎีบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

วรรณสิริ ธุระแพง.(2564) .การพัฒนากิจกรรมการฝึกอบรมโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้ร่วมกันผ่านระบบสังคมออนไลน์ สำหรับธุรกิจ เพื่อส่งเสริมความรู้ด้านคลังสินค้าและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของพนักงาน ในองค์กรธุรกิจอุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร

Akhsanl Fuadi ,Suyatno (2021) Integration of Nationalistic and Religious Values in Islamic Education Study in Integrated School : Universitas Alma Ata, Yogyakarta, Indonesia

Anna R. Garcia (2019) The use of behavioral skills training to improve staff performance of discrete trial training, Department of Child and Family Studies, University of South Florida, Tampa, Florida, USA

Suparjo, Moh Hanif, Dimas Indiana Senja (2021) Developing Islamic Science Based Integrated Teaching Materials for Islamic Education in Islamic High School: Universitas Alma Ata, Yogyakarta, Indonesia

ผลกระทบของโควิด-19 ที่ส่งผลต่อรายได้ของครัวเรือนเกษตรในประเทศไทย

Impact of COVID-19 that affects the income of agricultural households in Thailand

อนุพงศ์ วงศ์ไชย[1] สุดารินทร์ รอดมณี[2] ลักษณา โชติคุต[3] และเอื้อมพร ลอยประดิษฐ์[4]

[1] ภาควิชาพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[2 3 4] สาขาวิชาผู้ประกอบการสังคม สำนักการประกอบการทางสังคม สถาบันอาศรมศิลป์

บทคัดย่อ

การศึกษาผลกระทบของโควิด-19 ต่อรายได้ครัวเรือนเกษตร มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบจากโควิด-19 ที่มีต่อรายได้ครัวเรือนเกษตร และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดรายได้ของครัวเรือนเกษตร ได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิซึ่งเป็นลักษณะภาคตัดขวาง ปีเพาะปลูก 2561/62 - 2563/64 จากแบบสอบถามภาวะเศรษฐกิจครัวเรือนและแรงงานเกษตรจากสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน p50 ค่า Min ค่า Max เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบจากโควิด-19 ที่มีต่อรายได้ครัวเรือนเกษตรและใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดรายได้ของครัวเรือนเกษตรโดยใช้โปรแกรม Stata

จากผลการศึกษาพบว่า รายได้สุทธิของครัวเรือนเกษตรโดยภาพรวม ปีเพาะปลูก 2563/64 ค่าเฉลี่ยของรายได้ครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น จากปีเพาะปลูก 2561/62 แสดงให้เห็นว่าในภาคการเกษตรได้รับผลกระทบจากโควิด-19 น้อยกว่าอาชีพอื่น ๆ และจากสถานการณ์โควิด-19 ปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดรายได้ของครัวเรือนเกษตร พบว่าอายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร ระดับการศึกษา ราคาพืช ราคาปศุสัตว์ ค่าจ้างแรงงาน ค่าใช้จ่ายอุปกรณ์การเกษตร พื้นที่ทั้งหมด สัดส่วนพื้นที่เกษตรต่อการเลี้ยงสัตว์ต่อพื้นที่ทั้งหมด และสัดส่วนพื้นที่เกษตรต่อเนื้อที่ถือครองทั้งหมด มีผลต่อการกำหนดรายได้ของครัวเรือนเกษตร

คำสำคัญ: โควิด-19, รายได้ของครัวเรือนเกษตร, การเปลี่ยนแปลงรายได้, ปัจจัยที่ส่งผลต่อรายได้, ผลกระทบต่อรายได้

Abstract

Studies on the impact of COVID-19 on agricultural household income The objective is to analyze the impact of COVID- 19. to study the factors affecting the determination of income of agricultural households. The data were collected by using secondary data which is cross-sectional, crop years 2018/19 - 2020/ 21 from household economic and agricultural labor questionnaires. from the Office of Agricultural Economics, and data were analyzed using descriptive statistics, mean, standard deviation, p50, Min, and Max values to analyze the impact of COVID- 19 on agricultural household income and using multiple regression analysis. To study factors affecting income determination of agricultural households. using the Stata program.

From the results of the study it was found that the Overall net income of agricultural households in the crop year 2020/21, the average income of agricultural households has increased. From the 2018/19 crop year, it shows that the agricultural sector has been affected by COVID-19. less than other professions, and from the situation of COVID-19 Factors affecting the determination of income of agricultural households were found that the age of the head of agricultural households. education level, crop prices, livestock prices, labor wages agricultural equipment cost total area The ratio of agricultural land to animal husbandry to total area and the ratio of agricultural land to the total holding area Affects the income determination of agricultural households.

Keywords: COVID-19, Agricultural Household Income, Income Change, Factors Affecting Income, Impact on Income

1. บทนำ

การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 เริ่มต้นที่ประเทศจีนและได้แพร่กระจายเชื้อไวรัสไปทั่วภูมิภาค และทั่วโลก ส่งผลทำให้ทั่วโลกต้องเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจที่ต้องชะลอตัว และส่งผลต่อเศรษฐกิจในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านเกษตร อุตสาหกรรม สาธารณะสุข ท่องเที่ยวและการบริการอื่น ๆ รวมไปถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ สังคม และความเป็นอยู่ของมนุษย์ ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตาม เช่น ปัญหาการว่างงาน ปัญหาการขาดแคลนอาหาร รายได้ ยารักษาโรค ของอุปโภคบริโภค

สำหรับประเทศไทยการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 เริ่มต้นมาตั้งแต่เดือนมกราคม 2563 หลังจากนั้นได้พบผู้ป่วยติดเชื้อเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและต่อมาเชื้อไวรัสโควิด-19 ได้ถูกประกาศเป็นโรคติดต่ออันตราย โดยมีผล 1 มีนาคม 2563 (กรมควบคุมโรค, 2564) ประเทศไทยต้องเผชิญมาเชื้อไวรัสนี้มาเกินกว่า 1 ปี ทำให้ผู้คนเกิดความวิตกกังวล มีการปิดเมือง ปิดประเทศ เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส หลายธุรกิจได้รับผลผระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม มีการจ้างงานลดน้อยลง (บวรศม และคณะ, 2563) สะท้อนให้เห็นว่าวิกฤตครั้งนี้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยรุนแรงขึ้น และภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซาอัตราการว่างงานของประชาชนอยู่ในระดับสูง กระทบต่อรายได้และความเป็นอยู่ของครัวเรือน จะเห็นได้จากผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) ในปี 2563 ที่หดตัวสูงถึงร้อยละ 6.1 เป็นการหดตัวมากที่สุดในรอบ 22 ปีนับจากวิกฤต เศรษฐกิจเอเชีย (Asian Financial Crisis) ที่มีต้นเก่าเนิดจากประเทศไทยในช่วงปี 2540 ซึ่งในเวลานั้น GDP ติดลบถึงร้อยละ 7.6 (The World Bank, 2564)

การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ได้สร้างความเสียหายให้แก่ภาคครัวเรือนในด้านรายได้ โดยประเทศไทยมีครัวเรือนเกษตรกรประมาณ 7.3 ล้านครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 27.75 ของครัวเรือนทั้งหมดในประเทศ (มณฑลี และคณะ, ม.ป.ป.) นอกจากนี้ยังพบว่าร้อยละ 29 ของครัวเรือนมีรายได้เกษตรลดลง ซึ่งส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่ามีอุปสรรคในการขายสินค้าเกษตร เนื่องมาจากข้อจำกัดของระบบขนส่งซึ่งเป็นผลมาจากมาตรการระงับการระบาด และการเปลี่ยนแปลงไปของช่องทางการขายสินค้าและพฤติกรรมผู้บริโภค (สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์, 2564) ในด้านรายได้ของครัวเรือนเกษตรร้อยละ 50 ของครัวเรือนได้รับผลกระทบต่อรายได้จากการรับจ้างทั้งในและนอกภาคการเกษตร ในขณะที่ร้อยละ 23 ของครัวเรือน มีรายได้ลดลงจากการทำธุรกิจการค้าและร้อยละ 12 ของครัวเรือนมีรายได้ลดลงจากเงินโอนลดลงเนื่องจากการมีญาติตกงานในต่างจังหวัด ประกอบกับครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่มีภาวะเงินที่ตึงตัว เพราะมีหนี้สูง (เฉลี่ย 420,000 บาทต่อครัวเรือน) และมีการออมต่ำ รายได้ที่ลดลงเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19 ทำให้ร้อยละ 23 ไม่สามารถชำระหนี้ได้ (กานต์ปพิมพ์, 2565)

จากที่กล่าวมาข้างต้น สาเหตุหลักที่ทำให้รายได้ของครัวเรือนเกษตรลงลงมีสาเหตุมาจากวิกฤตการณ์โควิด-19 ส่งทำให้มีผลกระทบไปยังด้านอื่น ๆ เช่น เป็นหนี้เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามที่ผ่านมายังไม่มีการศึกษาที่ชัดเจนในประเด็นการศึกษาการวิเคราะห์ผลกระทบจากโควิด-19 ที่มีต่อรายได้ครัวเรือนเกษตรและการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดรายได้ของครัวเรือนเกษตร ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษารายได้ของครัวเรือนเกษตรเพื่อนำมาสู่การแก้ไขปัญหาเรื่องรายได้ในช่วงสถานการณ์โรคระบาด เพื่อหาวิธีรับมือหรือป้องกัน และเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเกษตร

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบจากโควิด-19 ที่มีต่อรายได้ครัวเรือนเกษตร
2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดรายได้ของครัวเรือนเกษตร

3. กรอบแนวคิดการศึกษา

การศึกษารายได้ของครัวเรือนเกษตรช่วงไม่มีโควิด-19 และมีโควิด-19 โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลปีเพาะปลูก 2561/62 และ ปีเพาะปลูก 2563/64 โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เพื่อศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเพื่อศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการศึกษาครั้งนี้สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดของการศึกษาดังนี้

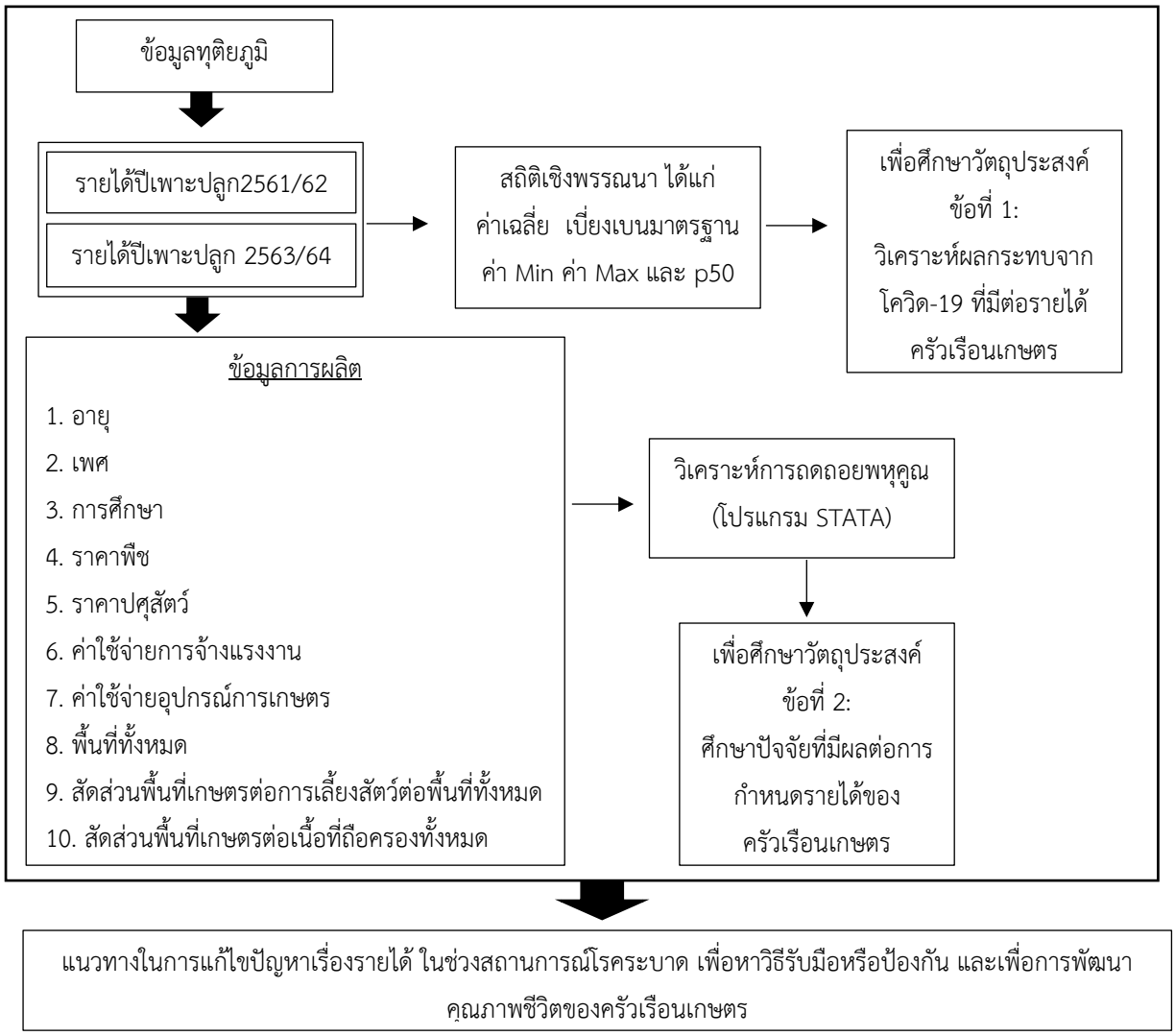

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการศึกษา

4. การทบทวนวรรณกรรม

4.1 โรคโควิด-19 (COVID - 19) กรมควบคุมโรค (2563) ได้อธิบายเกี่ยวกับโรคโควิด-19 หรือเรียกภาษาทางการว่า ไวรัสโคโรน่าสายพันธุ์ใหม่ 2019 ไว้ว่าเป็นตระกูลของไวรัสที่ก่อให้เกิดอาการป่วยตั้งแต่โรคไข้หวัดธรรมดาไปจนถึงโรคที่มีความรุนแรงมาก เช่น โรคระบบทางเดินหายใจตะวันออกกลาง (MERS-CoV) และโรคระบบทางเดินหายใจเฉียบพลันรุนแรง (SARS-CoV) เป็นต้น

4.2 แนวคิดแบบจำลองครัวเรือนเกษตร (agricultural household model) แบบจำลองครัวเรือนเกษตรถูกพัฒนาขึ้นเป็นครั้งแรกเพื่อศึกษาผลการเพิ่มขึ้นของราคาสินค้าพืชผลหลัก โดยพบว่าการเพิ่มขึ้นของราคาพืชผลอาหารนั้นไม่จำเป็นต้องส่งผลกระทบต่อส่วนเกินในตลาด ซึ่งสามารถอธิบายได้จากพฤติกรรมของครัวเรือนในชนบทที่มีลักษณะกึ่งการค้า (semi-commercial rural context) (Singh et al., 1986) แบบจำลองดังกล่าวกำหนดให้ครัวเรือนเป็นหน่วยในการตัดสินใจผ่านสมการอรรถประโยชน์ นั่นคือต้องมีการจ้างงานเกิดขึ้น ดังนั้นแบบจำลองครัวเรือนเกษตรจึงเป็นแบบจำลองที่ใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรายได้สุทธิของครัวเรือนเกษตรและปัจจัยที่กำหนดความสำคัญ ได้แก่ แรงงาน ปัจจัยการผลิต ที่ดิน ทุนทางการเงิน และแบบจำลองได้ถูกพัฒนาและขยายอย่างต่อเนื่อง โดย Hymer & Resnick (1969) โดยทั่วไปแบบจำลองครัวเรือนเกษตรถูกใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ผลกระทบของราคาสินค้าเกษตรต่อการผลิตและการบริโภคของครัวเรือนและผลของนโยบายเกษตรต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่อง เช่น การตัดสินใจใช้แรงงานภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร (Tayloy & Adelman, 2002)

4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากการค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อรายได้ พบว่ามีนักวิจัยหลายท่านได้ทำการศึกษาไว้ดังนี้ เนตรวดี เพชรประดับ (2561) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับรายได้ของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในพื้นที่สาม จังหวัดชายแดนใต้ ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับรายได้ของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้ รายได้จากการทำสวนยางพารากับสภาพสังคมและ เศรษฐกิจของเกษตรกร มีค่าเฉลี่ย 1.88 (S.D = 0.28) อยู่ในระดับน้อย รายได้จากการทำสวนยางพารากับ ศักยภาพของเกษตรกร มีค่าเฉลี่ย 2.06 (S.D = 0.52) อยู่ในระดับน้อย และรายได้จากการทำสวนยางพารากับ ทัศนคติของเกษตรกร มีค่าเฉลี่ย 2.67 (S.D = 0.65) อยู่ในระดับปานกลาง ต่อมาสมปอง สุวรรณภูมาและคณะ (2563) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมรายได้ภาคครัวเรือนเกษตรในจังหวัดชัยภูมิ ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมรายได้ของภาคครัวเรือนเกษตรในจังหวัดชัยภูมิ มี 6 ปัจจัย เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ รายได้เฉลี่ยรวมของครัวเรือน ภาระหนี้สินของครัวเรือน จำนวนผู้พึ่งพิงในครัวเรือน สถานภาพการทำงานของหัวหน้าครัวเรือน เขตที่อยู่อาศัยของครัวเรือน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ส่วนสุธิดา ชมสวัสดิ์ และธัญญชนก ปวาลา (2564) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อรายได้ของเกษตรกรที่ทำไร่ทำนาในเขตอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อรายได้ของเกษตรกรที่ทำการเกษตรในระดับที่สำคัญ 0.05. เช่น ขนาดของพื้นที่ทำการเกษตรและรายได้จากการทำนา ตัวแปรที่ไม่ส่งผลกระทบต่อรายได้ของฟาร์มเกษตรกรที่ระดับ 0.05 เช่น เพศ อายุ จำนวนคนงาน และพื้นที่ชลประทาน

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อรายได้ แต่ยังไม่มีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดรายได้ของครัวเรือนเกษตรโดยตรงและการวิเคราะห์ผลกระทบของโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อรายได้ยังไม่มีการศึกษาในส่วนนี้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาผลกระทบของโควิด-19 ที่ส่งผลรายได้ครัวเรือนเกษตรและศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดรายได้ของครัวเรือนเกษตร เพื่อทำให้ทราบถึงผลกระทบของโควิด-19 ที่ส่งผลต่อรายได้ของครัวเรือนเกษตรว่ามีการได้รับผลกระทบมากน้อยเพียงใด เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

5. วิธีดำเนินการวิจัย

5.1 ขอบเขตการศึกษา

การวิเคราะห์รายได้ของครัวเรือนเกษตรครั้งนี้ ใช้ข้อมูลทุติยภูมิซึ่งเป็นลักษณะทุติยภูมิภาคตัดขวาง ปีเพาะปลูก 2561/62 และ ปีเพาะปลูก 2563/64 จากแบบสอบถามภาวะเศรษฐกิจครัวเรือนและแรงงานเกษตร เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงรายได้ของครัวเรือนเกษตร ช่วงไม่มี - มีโควิด-19 และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดรายได้ของครัวเรือนเกษตร

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าสถิติเชิงพรรณนา เพื่ออธิบายการวิเคราะห์ผลของการเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือนเกษตร และการทดสอบการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Linear Regression) ด้วยโปรแกรม STATA เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดรายได้ครัวเรือนเกษตร

6. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

6.1 การวิเคราะห์ผลกระทบจากโควิด-19 ที่มีต่อรายได้ครัวเรือนเกษตร

ปีเพาะปลูก 2561/62 ในภาพรวมครัวเรือนเกษตรมีรายได้สุทธิครัวเรือนเกษตรเฉลี่ย 76,043.39 บาท/คน โดยแบ่งตามภูมิ ภาคเหนือรายได้สุทธิเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตร 71,284.86 บาท/คน ภาคตะวันเฉียงเหนือ 70,502.89 บาท/คน ภาคกลาง 86,212.57 บาท/คน และภาคใต้ 83,573.18 บาท/คน (ตารางที่ 1)

ปีเพาะปลูก 2563/64 ในภาพรวมครัวเรือนเกษตรมีรายได้สุทธิครัวเรือนเกษตรเฉลี่ย 9,4450.98 บาท/คน โดยแบ่งตามภูมิ ภาคเหนือรายได้สุทธิเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตร 10,4375.10 บาท/คน ภาคตะวันเฉียงเหนือ 81,937.58 บาท/คน ภาคกลาง 10,6213.40 บาท/คน และภาคใต้ 103,709.90 บาท/คน (ตารางที่ 2)

จะเห็นได้ว่า ในภาพรวมของรายได้สุทธิของครัวเรือนเกษตร ปีเพาะปลูก 2563/64 ค่าเฉลี่ยของรายได้ครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น จากปีเพาะปลูก 2561/62 แสดงให้เห็นว่าในภาคการเกษตรได้รับผลกระทบจากโควิด-19 ไม่มากนัก ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลรายได้ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน ในแต่ละภูมิภาค ในปี 2564 เพิ่มขึ้นจากปี 2562 (ตารางที่ 3) นอกจากนี้ข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.) ได้ทำการสำรวจข้อมูลและพบว่าหลังการแพร่ระบาดโควิด-19 อาชีพที่รายได้ลดลงมากที่สุด คือ รับจ้าง ลดลงร้อยละ 37.90 รองลงมาคือ อาชีพค้าขาย ลดลงร้อยละ 36.80 และอาชีพก่อสร้าง ลดลงร้อยละ 30.10 (ภาพที่ 2) ดังนั้น รายได้ภาคเกษตรจึงได้รับผลกระทบจากโควิด-19ไม่มากนักเมื่อเทียบกับกลุ่มอาชีพอื่น ๆ ด้วยเห็นผลนี้จึงส่งผลทำให้รายได้ของครัวเกษตรในปีเพาะปลูก 2563/64 มีรายได้ที่เพิ่มขึ้นจาก ปีเพาะปลูก 2561/62

ตารางที่ 1 รายได้สุทธิของครัวเรือนเกษตร ปีเพาะปลูก 2561/62 ในแต่ละภูมิภาค

หน่วย : บาท/ครัวเรือน

ภูมิภาค	ปีเพาะปลูก 2561/62				
	$\bar{x}$	S.D.	P50	Min	Max
เหนือ	71,86.284	47,7.4350	58,22.090	13,88.554	25,3.04750
ตะวันออกเฉียงเหนือ	70,89.502	46,38.089	57,6.9900	13,23.533	250,5.5030
กลาง	86,57.212	53,09.028	74,27.595	13,77.621	249,786.00

ตารางที่ 1 รายได้สุทธิของครัวเรือนเกษตร ปีเพาะปลูก 2561/62 ในแต่ละภูมิภาค (ต่อ)

หน่วย : บาท/ครัวเรือน

ภูมิภาค	ปีเพาะปลูก 2561/62				
	$\bar{x}$	S.D.	P50	Min	Max
ใต้	8,18.3573	49,81.393	71,16.708	13,24.986	248,996.00
ภาพรวมของทั้งประเทศ	**76,39.043**	**49,21.052**	**62,57.867**	**13,23.533**	**250,5.5030**

ตารางที่ 2 รายได้สุทธิของครัวเรือนเกษตร ปีเพาะปลูก 2563/64 ในแต่ละภูมิภาค

หน่วย : บาท/ครัวเรือน

ภูมิภาค	ปีเพาะปลูก 2563/64				
	$\bar{x}$	S.D.	P50	Min	Max
เหนือ	104,375.10	86,301.80	73,419.06	16,376.70	392,723.20
ตะวันออกเฉียงเหนือ	81,937.58	57,554.41	65,514.47	16,416.21	393,978.80
กลาง	106,213.40	74,419.20	85,322.74	16,540.60	395,165.60
ใต้	103,709.90	72,947.17	84,459.57	17,004.54	379,973.10
ภาพรวมของทั้งประเทศ	**94,450.98**	**70,749.77**	**72,581.95**	**16,376.70**	**395,165.60**

ตารางที่ 3 รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน ในแต่ละภูมิภาค

หน่วย : บาท

ภูมิภาค	2562	2564
เหนือ	20,269.57	20,995.00
ตะวันออกเฉียงเหนือ	20,600.34	21,587.00
กลาง	25,781.96	28,166.00
ใต้	25,647.47	26,621.00
ภาพรวมของทั้งประเทศ	**26,018.42**	**27,352.00**

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564

หน่วย : ร้อยละ

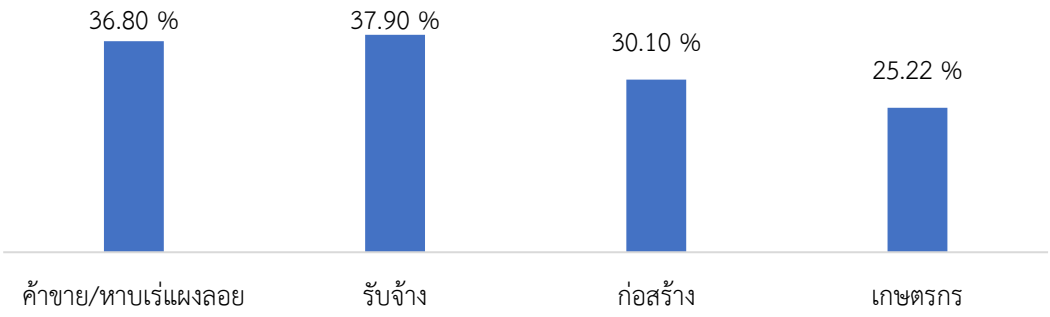

ภาพที่ 2 ร้อยละของรายได้ที่ลดลงจำแนกตามอาชีพ ในปี 2564

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม, 2565

6.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกำหนดรายได้ของครัวเรือนเกษตร

ปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดรายได้ของครัวเรือนเกษตร จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้รายได้ของครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น ซึ่งมีความสัมพันธ์ในทิศทางที่เป็นบวก มี 7 ปัจจัย (ตารางที่ 4) ได้แก่

1) อายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร สามารถอธิบายได้ว่า เมื่อให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ อายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรทำให้รายได้ของครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น 2,136.11 บาท/คน โดยมีค่า Sig = 0.000 ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 ซึ่งสอดคล้อง

กับงานวิจัยของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2566) ที่ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรายได้ รายจ่าย การออม หนี้สิน ปัจจัยที่กำหนดการตัดสินใจก่อหนี้และความต้องการกู้ของครัวเรือนเกษตร ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรายได้ รายจ่าย การออม และหนี้สิน ประกอบด้วย ทรัพย์สินหรือความมั่งคั่งของครัวเรือน รายได้เงินสดจากหัตถกรรมของครัวเรือน เนื้อที่เพาะปลูกทั้งสิ้นของครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน สมาชิกครัวเรือนที่พึ่งพิง ภูมิภาคของครัวเรือน การได้รับการอบรมของหัวหน้าครัวเรือน และรายได้เงินสดจากเงินโอนของครัวเรือน

2) การศึกษา สามารถอธิบายได้ว่า เมื่อให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรทำให้รายได้ของครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น 10,695.78 บาท/คน โดยมีค่า Sig = 0.000 ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2566) ที่ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรายได้ รายจ่าย การออม หนี้สิน ปัจจัยที่กำหนดการตัดสินใจก่อหนี้และความต้องการกู้ของครัวเรือนเกษตร ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรายได้ รายจ่าย การออม และหนี้สิน ประกอบด้วย ทรัพย์สินหรือความมั่งคั่งของครัวเรือน รายได้เงินสดจากหัตถกรรมของครัวเรือน เนื้อที่เพาะปลูกทั้งสิ้นของครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน สมาชิกครัวเรือนที่พึ่งพิง ภูมิภาคของครัวเรือน การได้รับการอบรมของหัวหน้าครัวเรือน และรายได้เงินสดจากเงินโอนของครัวเรือน

3) ราคาพืช สามารถอธิบายได้ว่า เมื่อให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ ราคาพืชเพิ่มขึ้น 1 บาท จะทำให้รายได้ของครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ย 595.00 บาท/คน โดยมีค่า Sig = 0.000 ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 ซึ่งสอดกับงานวิจัยของพจนารถ ห่วงสกุลและศิริศักดิ์ เหล่าจันขาม (2565) ที่ศึกษาการประเมินผลนโยบายประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังในจังหวัดนครราชสีมา โดยผลการศึกษาพบว่าปัจจัยด้านราคาผลผลิตจะส่งผลโดยตรงต่อรายได้ของเกษตรกร ซึ่งราคาของผลผลิตนั้นมักจะขึ้นลงตามความต้องการของตลาด รวมถึงคุณภาพ และปริมาณของผลผลิตเป็นหลัก

4) ราคาปศุสัตว์ สามารถอธิบายได้ว่า เมื่อให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ ราคาปศุสัตว์เพิ่มขึ้น 1 บาท จะทำให้รายได้ของครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ย 0.84 บาท/คน โดยมีค่า Sig = 0.000 ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ซึ่งสอดกับงานวิจัยของทิพศรัณย์ เจาสี และคณะ (2565) ศึกษาการพยากรณ์ราคาสุกรมีชีวิตของประเทศไทยด้วยวิธีบอกซ์-เจนกินส์ ผลการศึกษาพบว่าราคาสุกรปรับตัวสูงขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากปริมาณอุปสงค์และอุปทานของตลาดไม่มีความสัมพันธ์กันส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนต่อรายได้ของเกษตรกร

5) พื้นที่ทั้งหมด สามารถอธิบายได้ว่า เมื่อให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ พื้นที่ทั้งหมด เพิ่มขึ้น 1 ไร่ จะทำให้รายได้ของครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ย 646.67 บาท/คน โดยมีค่า Sig = 0.000 ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 ซึ่งสอดกับงานวิจัยวรายุทธ พลาศรี (2556) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อรายได้จากการประกอบอาชีพการเกษตรของครัวเรือน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความยากจนของครัวเรือน ได้แก่ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ขนาดของครัวเรือน ขนาดพื้นที่ที่ใช้ในการประกอบอาชีพ ความมั่งคั่งและหนี้สินของครัวเรือน กล่าวคือหัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาต่ำ มีครัวเรือนขนาดใหญ่ มีระดับรายได้ต่ำ มีขนาดพื้นที่ที่ใช้ในการประกอบอาชีพการเกษตรน้อย มีระดับความมั่งคั่งต่ำ และมีหนี้สิน ส่งผลให้ครัวเรือนอยู่ในสถานการณ์ยากจน

6) สัดส่วนพื้นที่เกษตรต่อการเลี้ยงสัตว์ต่อพื้นที่ทั้งหมด สามารถอธิบายได้ว่า เมื่อให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ สัดส่วนพื้นที่เกษตรต่อการเลี้ยงสัตว์ต่อพื้นที่ทั้งหมด เพิ่มขึ้น 1 ไร่ จะทำให้รายได้ของครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ย 36,799.57 บาท/คน โดยมีค่า Sig = 0.000 ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 ซึ่งสอดกับงานวิจัยฐิตินันท์ โสระบุตร (2564) ศึกษาการจำแนกระบบการทำฟาร์มที่มีการเลี้ยงแพะเนื้อในจังหวัดสตูล ผลการศึกษาพบว่า ระบบการทำฟาร์มการเลี้ยงแพะเนื้อร่วมกับสวนยางพาราและสวนปาล์มน้ำมัน ทำให้ครัวเรือนเกษตรมีรายได้เพิ่มขึ้น มากกว่าระบบอื่น

7) สัดส่วนพื้นที่เกษตรต่อเนื้อที่ถือครองทั้งหมด สามารถอธิบายได้ว่า เมื่อให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ สัดส่วนพื้นที่เกษตรต่อเนื้อที่ถือครองทั้งหมด เพิ่มขึ้น 1 ไร่ จะทำให้รายได้ของครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ย 7,662.64 บาท/คน

โดยมีค่า Sig = 0.000 ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 ซึ่งสอดกับงานวิจัยของกรีฑา เอี่ยมสกุล (2559) ศึกษาการวิเคราะห์การกระจายการถือครองที่ดินในภาคเกษตรกรรมของไทย ผลการศึกษาพบว่า าการถือครองที่ดินทั่วราชอาณาจักรมีอัตราการกระจุกตัวเพิ่มสูงขึ้น เกษตรกรควรถือครองที่ดินที่ใช้ปลูกข้าวเพื่อให้มีรายได้เพียงพอต่อความต้องการขั้นพื้นฐานจำเป็นในการดำรงชีวิต

ส่วนส่วนปัจจัยที่ส่งผลให้รายได้ของครัวเรือนเกษตรลดลง ซึ่งมีความสัมพันธ์ในทิศทางที่เป็นลบ มี 2 ปัจจัย (ตารางที่ 4) ได้แก่

1) ค่าใช้จ่ายการจ้างแรงงาน สามารถอธิบายได้ว่า เมื่อให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ ค่าใช้จ่ายการจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น 1 บาท จะทำให้รายได้ของครัวเรือนเกษตรลดลงโดยเฉลี่ย 8,351.04 บาท/คน โดยมีค่า Sig = 0.000 ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 ซึ่งสอดกับงานวิจัยอัญรัตน์ วิเชียร และคณะ (2018) ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรในการลดต้นทุนการผลิตข้าว ผลการศึกษาพบว่า เกษตรที่ต้องการลดค่าใช้จ่ายด้านแรงงานควรรณรงค์ให้มีการนำวัฒนธรรมดั้งเดิมมาใช้ เช่น การลงแขก โดยการลงแขกจะสามารถช่วยลดต้นทุนค่าจ้างแรงงานในส่วนของต้นทุนที่เป็นเงินสดได้ประมาณร้อยละ 31.46 ของต้นทุนค่าแรงงานทั้งหมด

2) ค่าใช้จ่ายอุปกรณ์การเกษตร สามารถอธิบายได้ว่า เมื่อให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ ค่าใช้จ่ายอุปกรณ์การเกษตรเพิ่มขึ้น 1 บาท จะทำให้รายได้ของครัวเรือนเกษตรลดลงโดยเฉลี่ย 7,162.83 บาท/คน โดยมีค่า Sig = 0.000 ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 ซึ่งสอดกับงานวิจัยอัญรัตน์ วิเชียร และคณะ (2018) ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรในการลดต้นทุนการผลิตข้าว ผลการศึกษาพบว่า ค่าจ้างเหมาเครื่องจักรกลทางการเกษตรเป็นต้นทุนเงินสดที่สูงที่สุด ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้น้อยลง เนื่องจากมีต้นทุนสูงขึ้น ดังนั้นเกษตรกรควรมีการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองราคาเกี่ยวกับการจ้างรถเกี่ยวข้าวและจัดลำดับการเกี่ยวข้าวของแต่ละครัวเรือน เพื่อป้องกันไม่ให้ค่าจ้างเหมาสูงขึ้น

ตารางที่ 4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกำหนดรายได้ของครัวเรือนเกษตร

ตัวแปร	coefficient	Std. err	Sig.
1. อายุ	2136.11***	474.93	0.000
2. เพศ	1294.21	4.00	0.501
3. การศึกษา	10695.78***	1658.67	0.000
4. ราคาพืช	595.01***	118.52	0.000
5. ราคาปศุสัตว์	0.85***	0.12	0.000
6. ค่าใช้จ่ายการจ้างแรงงาน	-8351.05***	782.84	0.000
7. ค่าใช้จ่ายอุปกรณ์การเกษตร	-7162.84***	647.20	0.000
8. พื้นที่ทั้งหมด	646.68***	51.71	0.000
9. สัดส่วนพื้นที่เกษตรต่อการเลี้ยงสัตว์ต่อพื้นที่ทั้งหมด	36799.57***	7455.92	0.000
10. สัดส่วนพื้นที่เกษตรต่อเนื้อที่ถือครองทั้งหมด	7662.65***	2091.68	0.000
ค่าคงที่	-11327.34	14950.64	0.449

* ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.1

** ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

*** ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01

7. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการวิเคราะห์รายได้ของครัวเรือนเกษตรพบว่าในภาพรวมของรายได้สุทธิของครัวเรือนเกษตร ปีเพาะปลูก 2563/64 ค่าเฉลี่ยของรายได้ครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น จากปีเพาะปลูก 2561/62 แสดงให้เห็นว่าในภาคการเกษตรได้รับผลกระทบจากโควิด-19 น้อยกว่าอาชีพอื่น ๆ และจากสถานการณ์โควิด-19 โดยในภาพรวมครัวเรือนส่วนใหญ่กระทบต่อรายได้นอกภาคเกษตร เช่น อาชีพรับจ้าง อาชีพค้าขาย อาชีพก่อสร้าง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้รายได้ด้านการเกษตรได้รับผลกระทบจากโควิด-19 ไม่มากนัก เมื่อทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการกำหนดรายได้ของครัวเรือนเกษตรได้มีการเปรียบเทียบบความผิดปกติของข้อมูล (Outlier) พบว่า อายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตร ราคาพืช ราคาปศุสัตว์ ค่าใช้จ่ายการจ้างแรงงาน ค่าใช้จ่ายอุปกรณ์การเกษตร พื้นที่ทั้งหมด และสัดส่วนพื้นที่เกษตรต่อการเลี้ยงสัตว์ต่อพื้นที่ทั้งหมด ส่งผลต่อการกำหนดรายได้ของครัวเรือนเกษตร

8. การอ้างอิง

กรมควบคุมโรค. (2563). *โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019*. สืบค้นจาก https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/.

กรมควบคุมโรค. (2564). *สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) มาตรการ สาธารณสุขและปัญหาอุปสรรคการป้องกันควบคุมโรคในผู้เดินทาง*. สืบค้นจากhttps://ddc.moph.go.th/uploads/files/2017420210820025238.pdf.

กรีฑา เอี่ยมสกุล, สมบัติ พันธวิศิษฏ์, จรินทร์ เทศวานิช และสมศักดิ์ เพรียบพร้อม. การวิเคราะห์การกระจายการถือครองที่ดินในภาคเกษตรกรรมของไทย. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา*, 8(15), 1-18

ทิพศรัณย์ เจาสี, เฉลิมพล จตุพร และ ภูดินันท์ อดิทิพยางกูร. (2565). การพยากรณ์ราคาสุกรมีชีวิตของประเทศไทยด้วยวิธีบอกซ์-เจนกินส์. *วารสารเกษตรนเรศวร*, 19(2), 1-12.

เนตรวดี เพชรประดับ. (2561). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับรายได้ของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้. *วารสารมนุษย์ศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*. 11(2), 3596-3617.

บวรศม ลีระพันธ์, ระพีพงศ์ สุพรรณไชยมาตย์, พาส์น ฑีฆทรัพย์, แพรวนภา พันธุ์สวาสดิ์, วรารัตน์ ใจชื่น, วรสิทธิ์ ศรศรีวิชัย,... ภาณุวิชญ์ แก้วกำจรชัย. (2563, 20 กรกฎาคม). *การพัฒนาแบบจำลองบูรณาการระบบการแก้ไขปัญหาโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เพื่อสนับสนุนกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย*. สืบค้นจาก https://kb.hsri.or.th/dspace/handle/11228/5236.

พจนารถ ห่วงสกุลและศิริศักดิ์ เหล่าจันขาม. (2565). การประเมินผลนโยบายประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังในจังหวัดนครราชสีมา. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 11(2), 82-96

มณฑลี กปิลกาญจน์, พรชนก เทพขาม, นันทนิตย์ ทองศรีและ พัชยา เลาสุทแสน. (ม.ป.ป.). *ผลกระทบโควิด 19 ต่อตลาดแรงงานไทย*. สืบค้นจาก https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/articles/Pages/Article_12Oct2020.aspx.

สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์. (2563.) *ครัวเรือนเกษตรไทยในวิกฤติโควิด – 19*. สืบค้นจาก https://www.pier.or.th/abridged/2020/11/.

สมปอง สุวรรณภูมา, ศิริพร พึ่งเพ็ชร์ และลักขณา สุกใส. (2563). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริม รายได้ภาคครัวเรือนเกษตรในจังหวัดชัยภูมิ. *วารสารบริหารปกครอง*, 9(2), 358-379.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2564). ภาวะเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนและแรงงาน เกษตร ปีเพาะปลูก 2561/62 [แบบสอบถาม]. กรุงเทพ ฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2564). ภาวะเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนและแรงงาน เกษตร ปีเพาะปลูก 2563/64 [แบบสอบถาม]. กรุงเทพ ฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2566). การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรายได้ รายจ่าย การออม หนี้สิน ปัจจัยที่กำหนดการตัดสินใจก่อหนี้และความต้องการกู้ของครัวเรือนเกษตร. สืบค้นจาก https://www.oae.go.th/view/1/ TH-TH

สุธิดา ชมสวัสดิ์ และ ธัญญชนก ปวาลา. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อรายได้ของเกษตรกรที่ทำไร่ทำนาในเขตอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารนานาชาติของสังคมวิทยาและ มนุษยวิทยาวิทยาศาสตร์*, 1(3), 33-44.

อัญรัตน์ วิเชียร, กรองทิพย์ ชัยชาญและสุภาวดี มณีเนตร. (2561). กระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรในการลดต้นทุนการผลิตข้าว: กรณีศึกษาตำบลหินดาด อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 11(2), 81-89.

Hymer, S., & Resnick, S. (1969). A model of an agrarian economy with nonagricultural activities. *The american economic review*, 59(4), 493-506.

Singh, I., Squire, L. & Strauss, J. (1986). A Survey of Agricultural Household Models: Recent Findings and Policy Implications. *The World Bank Economic Review*, 1(1), 149 - 179

Taylor, J. E., & Adelman, I. (2003). Agricultural household models: genesis, evolution, and extensions. *Review of Economics of the Household*, 1, 33-58.

The World Bank. (2564). *GDP growth (annual %) – Thailand*. Retrieved from https://data.worldbank.org.

การจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวของเกษตรกร กรณีศึกษา จังหวัดขอนแก่น

Farmers Management of Post-harvested Sugarcane Leaves: A Case Study in Khon Kaen Province

สุดารินทร์ รอดมณี[1] อนุพงศ์ วงศ์ไชย[2] ลักษณา โชติคุต[3] วันทนีย์ เจริญลาภ[4] และเอื้อมพร ลอยประดิษฐ์[5]

[1] สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

[2 3 4 5]สาขาวิชาผู้ประกอบการสังคม สำนักการประกอบการทางสังคม สถาบันอาศรมศิลป์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) วิธีการจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวของเกษตรกร ข้อดี และข้อเสีย และ (2) วิเคราะห์ปัญหาเสนอแนวทางในการจัดการใบอ้อยของเกษตรกร เก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก เกษตรกรผู้ปลูกอ้อยในฤดูการผลิต 2565/66 จำนวน 341 ราย ในอำเภอสีชมพู อำเภอหนองเรือ อำเภอชุมแพ และอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่าเกษตรกรที่เก็บเกี่ยวอ้อยสด มีวิธีการจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวแตกต่างกัน โดยการใช้คลุมดิน ร้อยละ 59.02 เผา ร้อยละ 35.79 อัดก้อนขายโรงไฟฟ้า ร้อยละ 3.33 แจกฟรีให้คนที่ต้องการ ร้อยละ 1.67 ขายสำหรับแปรรูปทำอาหารสัตว์ ร้อยละ 0.19 ซึ่งวิธีการวิธีการเผาใบอ้อยก่อให้เกิดผลเสีย เนื่องจากทำลายจุลินทรีย์ที่เป็นประโยชน์ในดิน ทำลายหน้าดิน และส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปัญหา PM2.5 และสุขภาพวิธีการคลุมดินมีค่าใช้จ่ายแต่ให้ประโยชน์ต่อเกษตรกรมากที่สุด เนื่องจากช่วยลดต้นทุนการผลิต และทำให้อ้อยเจริญเติบโต ให้ผลผลิตดี วิธีการรับจ้างอัดใบอ้อยและส่งขายโรงไฟฟ้าชีวมวล มีต้นทุนสูงหากเกษตรกรเป็นผู้ประกอบการแต่ในขณะเดียวกันเกษตรกรได้รับค่าตอบแทนที่คุ้มค่า ดังนั้น การส่งเสริมให้เกษตรกรปล่อยใบอ้อยคลุมดินเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุด เนื่องจากต้นทุนต่ำ ให้ผลในการบำรุงดิน และอ้อยที่ยั่งยืน ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: อ้อย, การจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยว, เผาใบอ้อย, PM2.5

Abstract

The objectives of this research are (1) to study the management for post-harvested sugarcane leaves, advantages and disadvantages and (2) to analyze the problems and propose appropriate sugarcane leaves management strategies. Data were collected by in-depth interview of 341 farmers of the harvest year 2022/23 in Si Chom Pu District, Nong Ruea District, Chum Phae District and Nam Phong District in Khon Kaen Province. The research found that 41.11% of farmers leave sugarcane leaves in plots to cover the soil and prepare for plowing, 21.02% burn sugarcane leaves, 3.33% press sugarcane leaves to produce biomass for power plants, 1.67% distribute sugarcane leaves for free to those in need and 0.19% sell sugarcane leaves for animal feed. Burning sugarcane leave causes a lot of negative effects. Because it destroys beneficial microorganisms in the soil, destroys the soil surface and has a negative effect on the environment especially PM2.5 and health. Mulching method is costly but provides the greatest benefit to farmers, it reduces production costs and provides well-grow and high-yield sugarcane. Selling of pressed sugarcane leaves as biomass for power plants requires high costs but get high returns. Therefore, encouraging farmers to release sugarcane leaves for mulching is the most appropriate and sustainable strategy.

Keywords: Sugarcane, Post-harvest management, Sugarcane leaves burning, PM2.5

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

อ้อยเป็นพืชเศรษฐกิจของประเทศไทยที่ใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตน้ำตาลและส่งออกเป็นอันดับที่ 2 ของโลกรองจากบราซิล ซึ่งฤดูการเก็บเกี่ยวอ้อยจะเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนพฤษภาคม ของทุกปี เกษตรกรที่ตัดอ้อยสดบางส่วนเลือกใช้วิธีเผาใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยว การเผาอ้อยและวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรเป็นสาเหตุทำให้เกิดมลพิษทางอากาศเช่นเดียวกับการเผาไหม้ของยานพาหนะเครื่องยนต์ ที่เพิ่มปริมาณฝุ่นละอองขนาดเล็กหรือ PM 2.5 ที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของประชาชนเป็นวงกว้าง และยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นในฤดูหนาวช่วงหน้าแล้งที่ฝนไม่ตก (กรมควบคุมมลพิษ, 2563) โดยเกษตรกรจะเผาอ้อยทั้งก่อนการเก็บเกี่ยว และเผาใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวเพื่อเตรียมดิน ซึ่งมีรายงานพบพื้นที่ปลูกอ้อยที่มีไฟไหม้ซ้ำซาก อยู่ระหว่างจังหวัดชัยภูมิ นครราชสีมา และบริเวณรอยต่อจังหวัดขอนแก่น อุดรธานี กาฬสินธุ์ และมหาสารคาม (กรมควบคุมมลพิษ, 2566)

ปัจจุบันเกษตรกรชาวไร่อ้อยมีวิธีการเก็บเกี่ยวอ้อย 3 วิธี ได้แก่ การตัดอ้อยสดโดยใช้แรงงานคน การใช้รถตัดอ้อยและการเผาไร่อ้อยแล้วจึงใช้คนตัด ซึ่งการตัดอ้อยสดที่ใช้คนตัด หรือรถตัด จะมีเศษวัสดุ ได้แก่ ลำต้นอ้อย ยอดอ้อยและใบอ้อย โดยส่วนของลำต้นอ้อยที่ผ่านกระบวนการหีบ ส่วนที่เหลือเป็นกากอ้อยจะถูกส่งไปเป็นวัตถุดิบเชื้อเพลิงเพื่อผลิตพลังงานไฟฟ้าที่ลงทุนโดยโรงงานน้ำตาล และใช้เป็นพลังงานภายในโรงงานส่วนหนึ่ง ไฟฟ้าส่วนเกินจะจำหน่ายให้กับการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (นิตยากานต์ กันต์รพีเกสร, 2558) ส่วนใบอ้อยที่เหลือทิ้งในแปลงจะไม่ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์แต่อย่างใด โดยเกษตรกรชาวไร่อ้อยบางส่วนจะเผาใบอ้อยช่วงหลังเก็บเกี่ยว และก่อนเตรียมดินทำให้เกิดหมอกควันฝุ่นละออง PM 2.5 ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดปรากฏการณ์เรือนกระจก ทำลายสุขภาพของประชาชน บ้านเรือนสกปรกจากเถ้าที่ปลิวมาตก ทั้งยังส่งผลต่อการทำเกษตรโดยตรง ทำให้อินทรียวัตถุ และธาตุอาหารในดินถูกทำลายจากความร้อน ขาดความอุดมสมบูรณ์ ต้องใส่ปุ๋ย และใช้สารเคมีเพิ่มขึ้น ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น แต่ได้ผลผลิตต่ำลง (วิรัตน์ นาคเอี่ยม, สุนันท์ สีสังข์ และพรชุลีย์ นิลวิเศษ, 2557)

จากข้อมูลการผลิตอ้อยในฤดูการผลิต 2564/65 พบว่ามีผลผลิตเฉลี่ย 10.81 ตันต่อไร่ ค่าสัดส่วนชีวมวลต่อผลผลิต (Crop Residue Ratio: CRR) ของใบและยอดอ้อยเท่ากับ 0.302 (วีรชัย อาจหาญ, 2552) ดังนั้นจะมีชีวมวลใบและยอดอ้อยจำนวน 3.26 ตันต่อไร่ โดยบางส่วนยังไม่ได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์ ซึ่งใบอ้อยมีศักยภาพสูงสามารถนำไปพัฒนาเป็นปุ๋ย ภาชนะและเชื้อเพลิงชีวมวล ซึ่งต้องผ่านกระบวนการจัดการ ตั้งแต่การจัดเก็บ รวบรวม ขนส่ง และแปรรูป ซึ่งถ้าเกษตรกรใช้วิธีการเผาไร่อ้อย และตัดอ้อยไฟไหม้จะทำให้ไม่มีใบอ้อย ดังนั้นจึงต้องหาวิธีการให้เกษตรกรชาวไร่อ้อยลดการเผา และสามารถนำใบอ้อยไปใช้ประโยชน์ในกิจกรรมเกษตร หรือสร้างรายได้ต่อไป ควบคู่กับการลดผลกระทบการปลดปล่อย PM 2.5 จากการเผาใบอ้อย ที่จะช่วยแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวของเกษตรกร จังหวัดขอนแก่น เนื่องจากจังหวัดขอนแก่น เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ปลูกอ้อย 651,492 ไร่ ซึ่งมากเป็นอันดับ 2 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองจากจังหวัดอุดรธานีที่มีพื้นที่ปลูกอ้อย 738,696 ไร่ โดยหลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว เกษตรกรแต่ละรายจะมีวิธีการจัดการใบอ้อยที่แตกต่างกัน ซึ่งแต่ละวิธีที่เกษตรกรใช้ล้วนมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ก่อให้เกิดประโยชน์และโทษต่อพื้นที่ปลูก สิ่งแวดล้อม ชุมชน รวมถึงตัวเกษตรกรเอง ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาวิธีการจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวของเกษตรกร ตลอดจนปัญหาและผลกระทบในการจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยว รวมถึงเสนอข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมต่อไป เพื่อให้เกิดความยั่งยืนมั่นคงในอาชีพของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาวิธีการจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยว ข้อดี และข้อเสียที่เกิดจากการจัดการใบอ้อยของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย จังหวัดขอนแก่น

2. ศึกษาแนวทางและข้อเสนอแนะในการจัดการใบอ้อยให้เหมาะสมสำหรับเกษตรกรที่ปลูกอ้อยจังหวัดขอนแก่น

3. การทบทวนวรรณกรรม

การปลูกอ้อย อ้อยเป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยวจัดอยู่ในวงศ์ Gramineae สามารถเจริญเติบโตได้ดีในดินเขตร้อน เป็นพืชที่ปลูกง่าย แต่การปลูกเพื่อให้ได้ผลผลิตสูงและคุณภาพดีนั้นขึ้นกับปัจจัยหลายประการ ได้แก่ สภาพพื้นที่เพาะปลูกต้องเป็นที่มีการระบายน้ำที่ดี น้ำไม่ท่วมตลอดฤดูกาล สภาพดินต้องมีเนื้อดินลึกอย่างน้อย 80 เซนติเมตร เพราะอ้อยเป็นพืชอายุยืน ระบบรากเป็นฝอยแผ่กระจายโดยรอบลำต้นและหยั่งรากลึก ความอุดมสมบูรณ์ของดินถ้ามีมากจะทำให้ได้ผลผลิตและน้ำหนักมาก รวมถึงแปลงอ้อยควรตั้งอยู่ในที่การคมนาคมสะดวก และไม่ไกลจากโรงงานน้ำตาล เพื่อประหยัดต้นทุนและง่ายต่อการขนส่งอ้อย ซึ่งในประเทศไทยปลูกอ้อยกระจายอยู่ตามภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ ในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออก แต่ปลูกมากที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัจจุบันเกษตรกรนิยมปลูกอ้อยพันธุ์ขอนแก่น 3 (ชุติมา มีปัญญา; นัฐภัทร์ คำหล้า 2563; สุวภัทร สกุลอารีย์มิตร เสาวนุช ถาวรพฤกษ์ และณัฐพล จิตมาตย์, 2564) สถานการณ์การผลิตอ้อยฤดูการผลิตปี 2560/61 – 2564/65 เนื้อที่เก็บเกี่ยว ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ มีแนวโน้มลดลงร้อยละ 5.59 ร้อยละ 12.79 และร้อยละ 7.50 ต่อปี ตามลำดับ โดยปี 2560/61 มีเนื้อที่เก็บเกี่ยว 11.19 ล้านไร่ ผลผลิต 131.72 ล้านตัน และผลผลิตต่อไร่ 11.68 ตัน ลดลงเหลือ 9.53 ล้านไร่ ผลผลิต 92.05 ล้านตัน และผลผลิตต่อไร่ 9.66 ตัน ในฤดูการผลิตปี 2564/65 เนื่องจากปัญหาราคาอ้อยโรงงานลดลง ภาวะภัยแล้ง และสถานการณ์การระบาดโรคโควิด 19 ในช่วงก่อนปี 2564/65 ไม่จูงใจชาวไร่อ้อยทำการเพาะปลูกเพิ่ม ส่งผลให้เนื้อที่เก็บเกี่ยว ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ลดลง ประกอบกับแรงงานตัดอ้อยขาดแคลนและเครื่องจักรเก็บเกี่ยวผลผลิตมีราคาสูงขึ้น (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2565) โดยการเก็บเกี่ยวอ้อยเข้าโรงงานน้ำตาล เกษตรกรชาวไร่อ้อยจะดำเนินการใน 2 ลักษณะ คือ การเผาอ้อยก่อนเก็บเกี่ยว แล้วใช้แรงงานคนตัดอ้อยไฟไหม้ และการตัดอ้อยสดด้วยแรงงานคน โดยผู้รับจ้างจะตัดอ้อยและใบอ้อยทิ้งไว้ในไร่ หรือการจ้างตัดอ้อยด้วยเครื่องจักรโดยผู้ให้บริการรถตัดอ้อย (อาจเป็นเอกชนหรือโรงงานน้ำตาล) ซึ่งเศษวัสดุเหลือใช้จากการปลูกอ้อยมี 2 ส่วน คือ ใบอ้อยและชานอ้อย หรือกากอ้อยโดยใบอ้อยเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต ส่วนชานอ้อยได้มาจากกระบวนการแปรรูปอ้อยในโรงงานน้ำตาล

การส่งอ้อยเข้าหีบเพื่อผลิตน้ำตาลทรายของโรงงานน้ำตาลทั่วประเทศ ฤดูการผลิตปี 2564/65 มีปริมาณอ้อยเข้าหีบทั้งประเทศจำนวน 92.07 ล้านตัน เป็นอ้อยสด 66.95 ล้านตัน และอ้อยไฟไหม้ 25.12 ล้านตัน โดยปริมาณอ้อยเข้าหีบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 46.18 ล้านตัน (อ้อยสด 30.06 ล้านตัน อ้อยไฟไหม้ 16.12 ล้านตัน) ภาคกลางจำนวน 21.65 ล้านตัน (อ้อยสด 17.68 ล้านตัน อ้อยไฟไหม้ 3.97 ล้านตัน) ภาคเหนือจำนวน 19.78 ล้านตัน (อ้อยสด 16.61 ล้านตัน อ้อยไฟไหม้ 3.17 ล้านตัน) และภาคตะวันออกจำนวน 4.46 ล้านตัน (อ้อยสด 2.60 ล้านตัน อ้อยไฟไหม้ 1.86 ล้านตัน) (สำนักบริหารอ้อยและน้ำตาลทราย, 2565)

ฝุ่นละอองขนาดเล็กหรือ PM 2.5 หรือฝุ่นละเอียด (Fine Particles) ที่มีเส้นผ่านศูนย์กลางเล็กกว่า 2.5 ไมครอน เป็นอนุภาคของแข็งหรือกึ่งของแข็งที่อยู่ในสภาพกึ่งระเหย (Semi-volatile) กลายเป็นประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่และกระทบต่อสุขภาพประชาชนมาอย่างยาวนาน จากข้อมูลของกรมควบคุมมลพิษ (2563) พบว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา PM 2.5 มาจาก 2 สาเหตุหลักด้วยกันคือ 1) การเผาไหม้ของเครื่องยนต์ดีเซล และ 2) การเผาพืชตามไร่นาสำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่เพาะปลูกอ้อยเกือบครึ่งหนึ่งของประเทศและมักประสบปัญหา PM 2.5 ในช่วงเดือนธันวาคม

ถึงเมษายนที่เป็นช่วงเก็บเกี่ยวอ้อย โดยปัญหานี้ทวีความรุนแรงขึ้นในช่วงที่อากาศแล้งและมีปริมาณฝนน้อย เนื่องจากการชะล้างฝุ่นละอองเป็นไปอย่างจำกัด การเผาอ้อยจึงอาจเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาดังกล่าว (ภัทรียา นวลใย, 2562) ปัจจุบันมีงานวิจัยหลายฉบับแสดงถึงผลกระทบของ PM 2.5 ในบรรยากาศที่ทำให้ทัศนวิสัยภายในประเทศไทยเต็มไปด้วยฝุ่นและส่งผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์ ในระบบทางเดินหายใจ ระบบประสาท เป็นสาเหตุให้เกิดโรคภูมิแพ้ โรคผิวหนังและโรคมะเร็งปอด (วงศกร สุเชาว์อินทร์, 2562) นอกจากนี้กรมควบคุมมลพิษกำหนดค่ามาตรฐานฝุ่นละอองไม่เกิน 2.5 ไมครอนในบรรยากาศทั่วไปไม่เกิน 50 $\mu g/m^3$ สำหรับมาตรฐาน 24 ชั่วโมง (รายวัน) (สุธารัตน์ หมื่นมี และศุษิระ บุตรดี, 2564)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทุกปีการผลิตจะมีใบและซากอ้อยที่ถูกเผาอยู่ระหว่าง 2.52 – 6.16 ล้านตัน เหตุผลที่เกษตรกรไทยบางส่วนเผาใบอ้อยในแปลง เนื่องจากป้องกันไฟไหม้อ้อยตอที่กำลังจะงอกใหม่ สะดวกต่อการใส่ปุ๋ยให้อ้อยตอรุ่นต่อไป และต้องการรื้อแปลงอ้อยเนื่องจากเป็นอ้อยตอปีสุดท้าย (วรรณวิภา แก้วประดิษฐ์ 2563 และกรมวิชาการเกษตร 2563) ในประเทศอินเดียพบว่าแรงงานที่รับผิดชอบหน้าที่เผาอ้อยมานานป่วยเป็นโรคมะเร็งปอด และมะเร็งเยื่อหุ้มปอด และพบโรคทางเดินหายใจในผู้ป่วยเด็กและสูงอายุที่อยู่ในพื้นที่ที่มีการเผาอ้อย (Le Blonde et al., 2010; Cancado et al., 2006) การเผาเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรก่อให้เกิดปัญหาหมอกควันและเกิดมลพิษทางอากาศ โดยส่วนมาเกิดขึ้นในพื้นที่ป่าและพื้นที่การเกษตร เช่น นาข้าว ไร่ข้าวโพด และไร่อ้อย โดยการเผาหลังเก็บเกี่ยวการผลิต เกษตรกรมักเผาตอซัง ฟางข้าว ซังข้าวโพด และใบอ้อยเพื่อเตรียมเพาะปลูกครั้งต่อไป (อภิรัฐ ดีทองอ่อน, 2561) สำหรับการจัดการใบอ้อย มีหลายวิธี การใช้ใบอ้อยคลุมดินสามารถควบคุมวัชพืชในแปลงได้ (ชลธิชา เบิกใจ และธนัชสัณห์ พูนไพบูลย์พิพัฒน์, 2566) การวิจัยที่นำใบและยอดอ้อยไปผลิตเป็นไม้อัด โดยนำใบอ้อยแห้งมาปั่นให้ละเอียดเป็นเส้นใย ผสมกาวและสารเคมีช่วยยึดติดเทขึ้นรูปทำเป็นไม้อัดที่มีคุณสมบัติแข็งแรง ทนไฟ และยืดหยุ่นสูง (สะอาด ริยะจันทร์, 2557) มีการนำใบอ้อยไปผลิตเป็นเส้นใยที่ผสมกับเส้นฝ้ายเพื่อทำเส้นด้ายแบบตีเกลียว (พรศิริ หลงหนองคุณ, 2560) การนำใบอ้อยไปผลิตเยื่อกระดาษสำหรับบรรจุภัณฑ์อีกด้วย (วิชัย หฤทัยธนาสันติ์, 2551) นอกจากนี้มีการนำใบอ้อย ยอดอ้อย และกากอ้อยมาใช้เป็นเชื้อเพลิงชีวมวลสำหรับการผลิตพลังงานไฟฟ้า ซึ่งเป็นพลังงานทดแทนที่สามารถช่วยลดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมจนเกิดเป็นธุรกิจรวบรวมใบอ้อยนำไปจำหน่ายให้แก่โรงไฟฟ้าชีวมวลของโรงงานน้ำตาลและโรงไฟฟ้าของโรงงานน้ำตาล

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ เกษตรกรผู้ปลูกอ้อย ในอำเภอสีชมพู อำเภอหนองเรือ อำเภอชุมแพ และอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 2,326 ราย ที่ขึ้นทะเบียนกับสมาคมชาวไร่อ้อยในจังหวัดขอนแก่น กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณของ Taro Yamane (1973) ที่ระดับค่าความคลาดเคลื่อน 0.05% ได้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 341 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษางานวิจัยครั้งนี้ ใช้แบบสอบถามซึ่งมีลักษณะคำถามเป็นปลายปิด (Close-ended question) และคำถามปลายเปิด (Open-ended question) ซึ่งแบ่งแบบสอบถามเป็น 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย ตอนที่ 2 ความรู้ในการจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวของเกษตรกร ตอนที่ 3 วิธีการจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวของเกษตรกร ตอนที่ 4 ข้อดี ข้อเสีย ปัญหา และผลกระทบในการจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวของเกษตรกร การวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย วิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย ควบคู่กับการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลที่ได้จำแนกแยกแยะ และนำมาเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์อย่างเป็นเหตุเป็นผลร่วมกับข้อค้นพบสนับสนุนที่ได้จากการทบทวนเอกสารที่เป็นข้อทุติยภูมิที่เกี่ยวข้อง และหาข้อสรุป

5. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย

จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย จังหวัดขอนแก่น เกษตรกรผู้ปลูกอ้อยส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอาชีพเสริมนอกจากปลูกอ้อย ได้แก่ ปลูกพืชไร่อื่น เช่น ข้าว มันสำปะหลัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ และรับจ้าง เกษตรกรทุกรายเป็นสมาชิกกับสถาบันชาวไร่อ้อยในพื้นที่ ส่วนใหญ่เก็บเกี่ยวอ้อยโดยใช้คนตัด ร้อยละ 57.00 โดยใช้แรงงานคนทั้งคนไทยและประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว พม่า และกัมพูชา แต่ต่อมาพบปัญหาขาดแคลนแรงงาน มีการแย่งแรงงานตัดอ้อย

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย จังหวัดขอนแก่น

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน
อายุของเกษตรกรโดยเฉลี่ย	56.2 ปี
ระดับการศึกษา	ประถมศึกษา
แรงงานในครัวเรือนโดยเฉลี่ย	2.06 คน หรือ 2 คน
พื้นที่ในการปลูกอ้อยเฉลี่ย	28.52 ไร่
ลักษณะพื้นที่	พื้นที่ดอน
ประสบการณ์ในการปลูกอ้อยของเกษตรกรเฉลี่ย	31.35 ปี
พันธุ์อ้อยที่เกษตรกรนิยมปลูก	ขอนแก่น 3
การเก็บเกี่ยวอ้อยตอ	อ้อยตอปีที่ 2
ผลผลิตอ้อยเฉลี่ย	14.80 ตัน/ไร่

เกษตรกรแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทได้แก่

1.1) เกษตรกรรายใหญ่คือเกษตรกรที่มีพื้นที่ปลูกอ้อยมากกว่า 100 ไร่ขึ้นไป ส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าโควตาอ้อยที่มีอุปกรณ์เครื่องจักรเป็นของตนเอง และรวบรวมรับซื้ออ้อยจากเกษตรกรรายย่อยส่งให้กับโรงงานน้ำตาล เกษตรกรเหล่านี้จะเก็บเกี่ยวอ้อยสดโดยใช้รถตัดอ้อย ไม่มีการเผาอ้อยก่อนการเก็บเกี่ยว และเมื่อเก็บเกี่ยวอ้อยเสร็จแล้วจะเหลือใบอ้อยทิ้งไว้ในแปลง บางส่วนจะเผาใบอ้อยทิ้งในบางแปลง บางส่วนจะใช้ใบอ้อยคลุมดินและไถกลบเพื่อเป็นปุ๋ยบำรุงตออ้อย บางส่วนจะอัดใบอ้อยเป็นก้อนส่งโรงไฟฟ้าชีวมวลของโรงงานน้ำตาล

1.2) เกษตรกรรายย่อยเป็นเกษตรกรที่มีพื้นที่ปลูกน้อยกว่า 100 ไร่ เป็นเกษตรกรที่มีเครื่องจักรและอุปกรณ์ขนาดเล็กสำหรับการปลูกอ้อย สำหรับการเก็บเกี่ยวอ้อย เกษตรกรบางส่วนใช้แรงงานในครัวเรือนร่วมกับจ้างแรงงานตัดอ้อย ถ้าใช้แรงงานตัดอ้อยส่วนมากนิยมตัดอ้อยไฟไหม้ เมื่อขายอ้อยให้โรงงานน้ำตาล จะนิยมเผาใบอ้อยทิ้ง หากจ้างรถตัดอ้อยสดอาจจะขายใบให้กับผู้ประกอบการที่รับเหมาอัดใบส่งโรงไฟฟ้า หรือทิ้งใบให้คลุมแปลงเพื่อรักษาความชื้นในดิน

2. ความรู้เกี่ยวกับการจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวของเกษตรกร จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ปลูกอ้อย พบว่าเกษตรกรร้อยละ 72.20 ใช้ประสบการณ์ตัวเองในการจัดการใบอ้อย ร้อยละ 53.80 ได้รับความรู้จากการแลกเปลี่ยนระหว่างเกษตรกรด้วยกัน ร้อยละ 40.30 ได้รับการแนะนำจากโรงงานน้ำตาล ร้อยละ 16.70 ได้รับการแนะนำจากสมาคมชาวไร่อ้อย และร้อยละ 13.60 ได้รับการแนะนำจากภาครัฐ เกษตรกรเกินร้อยละ 50 เคยได้รับการอบรมหรือถ่ายทอดความรู้แนวทางการจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยว ทั้งในด้านวิธีการเก็บรวบรวมใบอ้อย ด้านการใช้เครื่องจักร และอุปกรณ์การเกษตรที่ใช้ในการจัดการใบอ้อย

3. วิธีการจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวของเกษตรกร จังหวัดขอนแก่น ฤดูการผลิตอ้อย ปี 2565/66 พบว่า เกษตรกรมีวิธีการเก็บเกี่ยวอ้อย 3 วิธี ได้แก่

3.1) การตัดอ้อยไฟไหม้โดยใช้แรงงานคน เกษตรกรจะเผาใบอ้อยก่อนทำการเก็บเกี่ยว เพื่อให้ง่ายต่อการเก็บเกี่ยว เกษตรกรสามารถตัดอ้อยได้ง่าย และรวดเร็ว เมื่อตัดเสร็จจะนำลำอ้อยมากองรวมกันเพื่อรอลำเลียงขึ้นรถ

3.2) การตัดอ้อยสดโดยใช้แรงงานคน เกษตรกรใช้มีดตัดลำต้นอ้อยริดใบและตัดยอดอ้อยหลังจากนั้นนำอ้อยมามัดรวมกันเพื่อรอการขนขึ้นรถ

3.3) การตัดอ้อยสดโดยใช้รถตัดอ้อย เป็นการตัดอ้อยโดยไม่เผาใบก่อนการตัด การทำงานของรถตัดอ้อย จะมีใบมีดตัดส่วนยอดอ้อยออกไป และตัดลำต้นอ้อยที่โคนต้น จากนั้นลำต้นอ้อยจะถูกสับเป็นท่อน ๆ และถูกนำส่งไปตามสายพาน ซึ่งจะคัดแยกสิ่งสกปรกออกโดยส่วนของใบอ้อยที่มีน้ำหนักเบาจะถูกพัดลมของรถตัดเป่าออกไป ท่อนลำอ้อยที่มีน้ำหนักมากกว่าจะถูกพ่นลงสู่รถบรรทุกที่ขับคู่ขนานกับรถตัดอ้อย เมื่อบรรทุกเต็มคันรถก็จะขนส่งไปโรงงานน้ำตาลได้ทันที โดยจะมีรถบรรทุกคันใหม่มาวิ่งคู่กับรถตัดอ้อยแทน

ภาพที่ 1 การตัดอ้อยไฟไหม้โดยการใช้แรงงานคน

ที่มา : แนวหน้า (2564)

ภาพที่ 2 การตัดอ้อยสดโดยการใช้แรงงานคน

ที่มา : ผู้วิจัย (2565)

ภาพที่ 3 การตัดอ้อยโดยการใช้รถตัดอ้อย
ที่มา : ที.เค.อีควิปเมนท์ จำกัด (2565)

หลังจากที่เกษตรกรตัดอ้อยสดเรียบร้อยแล้ว มีวิธีการจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวแตกต่างกัน ดังนี้

3.4) การใช้ใบอ้อยคลุมดินหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต (ร้อยละ 59.02) เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมทิ้งใบอ้อยไว้ในแปลงเพื่อคลุมดินและไถกลบไปพร้อมกับการเตรียมดินปลูกอ้อยในฤดูการผลิตถัดไป ส่วนมากจะเป็นการเตรียมดินสำหรับอ้อยไว้ตอ เนื่องจากเกษตรกรรู้จักคุณสมบัติการนำใบและยอดอ้อยมาคลุมดิน โดยเกษตรกรส่วนหนึ่งจะรอให้ใบอ้อยผุย่อยสลายไปเองตามธรรมชาติ เกษตรกรอีกส่วนหนึ่งจะใช้น้ำวีนัส (Vinasses) จากโรงงานน้ำตาล รดในแปลงอ้อยและสูบน้ำใส่แปลง ซึ่งจะช่วยทำให้ใบและยอดอ้อยย่อยสลายเร็วขึ้น

3.5) การเผาใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต (ร้อยละ 35.79) เนื่องจาก เกษตรกรชาวไร่อ้อยจะเผาใบอ้อยก่อนที่อ้อยตอจะงอก เพราะใบที่อยู่แปลงที่มีโอกาสเสี่ยงติดไฟ และไหม้อ้อยตอได้ทำให้อ้อยตอที่รอขึ้นใหม่เสียหาย ในกรณีที่เป็นอ้อยตอปีสุดท้าย เกษตรกรจะเผาใบและเศษซากอ้อยทิ้งทั้งหมดเพื่อรื้อแปลงใหม่ และเตรียมดินและลงอ้อยใหม่ทั้งแปลง ถ้าใช้แรงงานคนตัดอ้อยสด จะเหลือใบอ้อยและกาบใบที่ยาว เกษตรกรรายย่อยที่ไม่มีรถไถสับใบ จะเตรียมดินยากเนื่องจากเวลาไถยกร่องหรือทำแปลงอ้อย ใบอ้อยจะเข้าไปพันตัวเครื่องรถจนเกิดได้รับความเสียหาย ถ้าในแปลงมีใบอ้อยหนาเกินไปเวลาเตรียมดินและรดปุ๋ยปุ๋ยจะไม่ซึมลงดิน นอกจากนี้การเผาใบอ้อยยังขึ้นกับพฤติกรรมของเกษตรกรส่วนใหญ่ในชุมชนที่เกษตรกรอาศัยอยู่ กล่าวคือ หากในพื้นที่นั้นเกษตรกรส่วนใหญ่นิยมเผา จะเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมเผาตาม ๆ กัน ถึงแม้ว่าเกษตรกรต้องการจะเก็บใบอ้อยไว้คลุมดินก็ไม่สามารถทำได้ เพราะจะมีคนลักลอบเผาใบในแปลง เกษตรกรจึงจำเป็นต้องเผาใบอ้อยก่อน เพื่อป้องกันตออ้อยใหม่เสียหาย

3.6) การอัดใบอ้อยเป็นก้อนขายโรงไฟฟ้า (ร้อยละ 3.33) เกษตรกรจะขายใบอ้อยอัดก้อนให้โรงงานไฟฟ้าชีวมวลของโรงงานน้ำตาล ซึ่งจะดำเนินการภายใน 1 สัปดาห์หลังการเก็บเกี่ยวอ้อยเสร็จ โดยเกษตรกรที่เลือกการจัดการด้วยวิธีนี้จะเป็นเกษตรกรที่มีแปลงอ้อยอยู่ใกล้กับโรงงานไฟฟ้าชีวมวล และตัดใบอ้อยโดยใช้รถตัด ซึ่งจะมีพื้นที่มากกว่า 50 ไร่ขึ้นไป เนื่องจากบางโรงงานจะรับซื้อใบอ้อยก็ต่อเมื่อเกษตรกรใช้รถอัดใบของโรงงานเท่านั้น ซึ่งพบปัญหารอคิวรถอัดใบนาน เกษตรกรบางรายมีความสนใจที่จะอัดใบอ้อยขาย แต่ด้วยระยะทางที่ไกลจากโรงงาน ต้นทุนในการขนส่งสูง ทำให้เกษตรกรมองข้ามและเลือกที่จะเผาใบอ้อยทิ้ง

3.7) การแจกใบอ้อยให้คนที่ต้องการ (ร้อยละ 1.67) พบว่าเกษตรกรจำนวนไม่มากนักที่ใช้วิธีนี้ เนื่องจากเกษตรกรบางรายที่เก็บเกี่ยวอ้อยแล้ว จะขายใบอ้อยขายให้ผู้ที่รับซื้อนำไปทำอาหารสัตว์ เพื่อใช้แทนหญ้าสด และฟางข้าว ช่วยลดต้นทุนค่าอาหารเลี้ยงสัตว์ และลดปัญหาการขาดแคลนพืชอาหารสัตว์ในฤดูแล้ง

3.8) การขายแปรรูปสำหรับทำอาหารสัตว์ (ร้อยละ 0.19) จากการสัมภาษณ์เกษตรกรพบว่า เกษตรกรที่บางรายจะแจกใบอ้อยให้แก่ผู้ที่มาขอ ซึ่งไม่ได้รับค่าตอบแทนใด ๆ เนื่องจากเกษตรกรต้องการเอาใบอ้อยออกจากแปลง เพราะถ้าปล่อยทิ้งไว้จะเสี่ยงต่อการเกิดไฟไหม้ ในมุมมองของเกษตรกรคือ เกษตรกรไม่ต้องเสียเงิน และเสียเวลาจัดการใบอ้อย ซึ่งเกษตรกรไม่ต้องการ และมองว่าเป็นสิ่งไร้ประโยชน์ไม่มีมูลค่าโดยที่เกษตรกรบางส่วนไม่มีความรู้ว่าใบอ้อยสามารถนำไปขายหรือแปรรูปต่อได้

4. ข้อดี และข้อเสีย ของการจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวของเกษตรกรแต่ละวิธี

พบว่าเกษตรกรมีความเห็นต่อข้อดีข้อเสียของการจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวของเกษตรกร (ตารางที่ 2) ดังนี้

ตารางที่ 2 ข้อดีข้อเสียปัญหาและผลกระทบในการจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวของเกษตรกร

ข้อดีของการจัดการใบอ้อยด้วยวิธีต่าง ๆ					
วิธีการ	**เผา**	**ไถกลบ**	**อัดใบขาย โรงไฟฟ้าชีวมวล**	**แปรรูปเป็น อาหารสัตว์**	**แจกฟรี**
ต้นทุนการจัดการต่ำ	✓	✓			✓
ได้รับผลตอบแทน			✓		
การจัดการง่าย สะดวกรวดเร็ว	✓				✓
ลดความเสี่ยงการติดไฟของใบอ้อย	✓		✓	✓	✓
อ้อยตอขึ้นใหม่แตกกอดี	✓	✓			
รักษาความชื้นในดิน		✓			
ลดการใช้ยาปราบศัตรูพืช ยาปราบวัชพืช และปุ๋ย		✓			
ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม		✓			✓
ข้อเสียของการจัดการใบอ้อยด้วยวิธีต่าง ๆ					
ต้นทุนการจัดการสูง			✓		
การจัดการซับซ้อน รอเวลานาน		✓	✓		
มีความเสี่ยงการติดไฟของใบอ้อย		✓			
อ้อยตอขึ้นใหม่ถูกทำลายเสียหาย			✓		
หน้าดินถูกทำลายและขาดความอุดมสมบูรณ์	✓				
ไถดิน และฝังปุ๋ยยาก ใบอ้อยเข้าไปพันในผานรถไถ					
มีศัตรูพืช เช่น หนู หนอนกอ	✓	✓			
หน้าดินแน่น		✓	✓	✓	✓
หญ้าและวัชพืชขึ้น ทำให้อ้อยตอแคระแกร็น	✓		✓		
เป็นอันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม	✓				
ผิดกฎหมาย อาจโดนจับหรือมีโทษปรับ	✓				

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่า วิธีการเผาใบและยอดอ้อยก่อให้เกิดผลเสียเป็นจำนวนมาก วิธีการคลุมดินมีค่าใช้จ่ายแต่ให้ประโยชน์ต่อเกษตรกรมากที่สุด เนื่องจากช่วยลดต้นทุนการผลิต และทำให้อ้อยเจริญเติบโต ให้ผลผลิตดี วิธีการรับจ้างอัดใบอ้อยและส่งขายโรงไฟฟ้าชีวมวล มีต้นทุนสูงหากเกษตรกรเป็นผู้ประกอบการ แต่ในขณะเดียวกันเกษตรกรได้รับค่าตอบแทนที่คุ้มค่า

6. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาการจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวของเกษตรกร กรณีศึกษา จังหวัดขอนแก่น เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก จากเกษตรชาวไร่อ้อยจังหวัดขอนแก่น ฤดูการผลิต ปี 2565/66 จำนวน 341 ราย เพื่อให้ทราบถึงวิธีการจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวของเกษตรกร ซึ่งสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้ ปัจจุบันเกษตรกรชาวไร่อ้อยมีวิธีการจัดการกับชีวมวลอ้อย 5 วิธี ได้แก่ 1) การเผาใบอ้อยทิ้ง 2) การใช้ใบอ้อยคลุมดิน 3) การอัดใบอ้อยขายโรงไฟฟ้าชีวมวล 4) การขายใบอ้อยให้ผู้นำไปแปรรูปเป็นอาหารสัตว์ และ 5) แจกให้ผู้ที่ต้องการใบอ้อย

จากการศึกษาผู้วิจัยวิเคราะห์แล้วเห็นว่า วิธีการปล่อยใบอ้อยคลุมดินเพื่อเป็นธาตุอาหารเพิ่มความอุดมสมบูรณ์และความชุ่มชื้นให้แก่ดิน เป็นวิธีที่เหมาะสมกับเกษตรกรชาวไร่อ้อย เนื่องจากต้นทุนการจัดการต่ำ ให้ผลในการบำรุงดินและอ้อยที่ยั่งยืน ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะช่วยลดปัญหา PM2.5 นอกจากนี้ยังช่วยลดต้นทุนการผลิตได้ทางอ้อม เนื่องจากปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช และค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ปรับราคาสูงขึ้น รองลงมาจากวิธีการคลุมดิน การขายใบอ้อยเพื่อเป็นเชื้อเพลิงให้แก่โรงไฟฟ้าชีวมวลถือเป็นทางเลือกที่ดี เพราะมีความคุ้มค่าและเหมาะสมกับเกษตรกรที่ต้องการเอาใบอ้อยออกจากแปลง

ปัญหา อุปสรรคที่พบว่าในการบริหารจัดการใบและยอดอ้อยด้วยสองวิธีดังกล่าวข้างต้น เนื่องจาก เกษตรกรขาดเครื่องจักรอุปกรณ์ที่เหมาะสม ขาดความรู้ความชำนาญในการจัดการใบอ้อย และพื้นที่ปลูกอ้อยไม่เหมาะสมกับเครื่องจักร โดยการใช้ใบอ้อยคลุมดิน พบว่ามีอุปสรรคในขั้นตอนการย่อยสลายใบ ซึ่งต้องใช้เวลานาน และขาดอุปกรณ์ตัดและไถกลบใบที่เหมาะสม ใบอ้อยพันในเครื่องจักร ใบอ้อยหนาเกินไปหยอดปุ๋ยไม่ได้ ดินเกิดความชื้นเป็นเชื้อรา ทำให้เกิดความยุ่งยาก เกษตรกรบางรายจึงไม่สนใจที่จะใช้วิธีการนี้ และหันไปเผาแทน เช่นเดียวกับการขายใบอ้อยให้แก่โรงไฟฟ้าชีวมวล พบว่าหากในพื้นที่ของเกษตรกรไม่มีการรับซื้อใบอ้อย ไม่มีเครื่องจักรสำหรับอัดใบ และระยะทางจากแปลงถึงจุดรับซื้อมีความห่างไกลมาก บางรายต้องรอคิวรถอัดใบนาน ทำให้การจัดการด้วยวิธีนี้ไม่คุ้มค่า ทั้งด้านการลงทุนซื้อเครื่องจักรอุปกรณ์อัดใบด้วยตนเองที่ไม่เหมาะกับเกษตรกรรายย่อยเนื่องจากราคาสูง และการรอคิวรถอัดใบนานก่อให้เกิดการสูญเสียน้ำหนักของใบ ทำให้ได้ราคาไม่ดี และอาจเสี่ยงต่อการเกิดไฟไหม้ในแปลงได้ ทำให้อ้อยใหม่ที่งอกเสียหาย ต้องปลูกซ่อม อ้อยโตไม่ทันเก็บเกี่ยวในฤดูหีบน้ำตาลปีถัดไป

ดังนั้น ผู้วิจัยขอเสนอให้การจัดการใบอ้อย โดยควรมีการดำเนินการผ่านการรวมกลุ่มที่จัดการใบอ้อยร่วมกัน เริ่มตั้งแต่ การเลือกวิธีการที่เหมาะสมสำหรับการจัดการใบอ้อยในพื้นที่ ร่วมกันจัดหาเครื่องจักรอุปกรณ์ ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรเข้าถึงทรัพยากรที่สนับสนุนผ่านรูปแบบของกลุ่มเพื่อให้เกษตรกรสามารถจัดการใบอ้อยหลังการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุด สร้างความยั่งยืนแก่อาชีพต่อไป

7. การอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ. (2563, ธันวาคม). *คพ. ขอร่วมกันงดเผาตอซังและไร่อ้อย แก้ฝุ่น PM 2.5 ภาคอีสาน*. (ข่าว) สืบค้นจาก https://www.pcd.go.th/pcd_news/10806.

กรมควบคุมมลพิษ. (2566, กุมภาพันธ์). *กรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม-กรมอุตสาหกรรม รุกป้องกันฝุ่น PM2.5 จากอ้อยไฟไหม้*. (ข่าว) สืบค้นจาก https://www.pcd.go.th/pcd_news/28904.

กรมวิชาการเกษตร. (2563). *งานวิจัยของกรมวิชาการเกษตรเพื่อแก้ปัญหาการเผาใบอ้อย* สืบค้นจาก https://www.doa.go.th/fcri/wp-content/uploads/2020/pdf/poster1.pdf.

ชลธิชา เบิกใจ และธนัชสัณห์ พูนไพบูลย์พิพัฒน์. (2566). ผลของใบอ้อยคลุมดินต่อการจัดการวัชพืชเพื่อประยุกต์ใช้ในอ้อยอินทรีย์. *วารสารเกษตรนเรศวร, 20*(1), 1-11.

ชุติมา มีปัญญา. (2557). *การศึกษาเศรษฐกิจการเกษตรอ้อยโรงงานอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์*. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี. สาขาวิชาภูมิศาสตร์. ภาควิชาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. คณะเกษตรศาสตร์. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

นัฐภัทร์ คำหล้า. (2563). *ผลงานวิจัยดีเด่น สถาบันวิจัยพืชไร่และพืชทดแทนพลังงาน*. สืบค้นจาก https://www.doa.go.th/fcri/wp-content/uploads/2020/resaerch/resaerch63/R-1-4.pdf.

นิตยากานต์ กันต์รพีเกสร. (2558). *สถานภาพการผลิตกระแสไฟฟ้าในโรงงานอุตสาหกรรมน้ำตาล*. สืบค้นจาก https://webkc.dede.go.th/testmax/sites/default/files/B2%E0%B8%A5_0.pdf.

แนวหน้า. (2564, พฤษภาคม). *อ้อยสด-อ้อยไฟไหม้ กับ PM2.5 ดีกว่าพูด คือทำจริง*. (ข่าว) สืบค้นจาก https://www.naewna.com/politic/columnist/47714.

ที.เค.อีควิปเมนท์ จำกัด. (2565). รถตัดอ้อยขนาดเล็ก CH330. สืบค้นจากhttp://www.tkequip.co.th/ products/id/1481 10337589836201.

พรศิริ หลงหนองคูณ. (2560). *การพัฒนาเส้นด้ายผสมปั่นมือจากเส้นใยใบอ้อยและเส้นใยฝ้าย*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรคหกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชมงคงธัญบุรี.

ภัทรียา นวลใย. (2562). *ทำไมต้องเผาอ้อย.* สืบค้นจากhttps://bit.ly/2vD5wmd.

วงศกร สุเชาว์อินทร์. (2562). PM2.5: ผลกระทบต่อสุขภาพและกลไกการเกิดพิษ. *วารสารมหาวิทยาลัยสยาม*, สืบค้นจาก https://e-library.siam.edu/e-journal/article/wongsakorn-sucha-in-2562/.

วรรณวิภา แก้วประดิษฐ์. (2564). การจัดการใบอ้อยเพื่อลดฝุ่นละอองขนาดเล็กและส่งเสริมการผลิตอ้อยอย่างยั่งยืน. *วารสารแก่นเกษตร, 49*(1), 76-86.

วิชัย หฤทัยธนาสันติ์. (2551). *การผลิตเยื่อกระดาษด้วยมือแบบไทยจากใบอ้อยเพื่องานหัตถกรรมและบรรจุภัณฑ์*. กรุงเทพ: สถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตผลทางการเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วิรัตน์ นาคเอี่ยม, สุนันท์ สีสังข์ และพรชุลีย์ นิลวิเศษ. (2557). *การผลิตข้าวและการจัดการตอซังข้าวของเกษตรกรเขตชลประทาน ในอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก*. การจัดประชุมเสนอผลงานระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4, 1-10.

วีรชัย อาจหาญ. (2552). *โครงการศึกษาแนวทางบริหารจัดการเชื้อเพลิงชีวมวลเพื่อใช้เป็นพลังงานทดแทน (ระดับชุมชน)*. กรุงเทพฯ: กองทุนอนุรักษ์พลังงาน สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน, กระทรวงพลังงาน.

สะอาด ริยะจันทร์. (2557). *ผลงานวิจัยเรื่องไม้ใบอ้อย*. สืบค้นจากhttp://rdo.psu.ac.th/th/index.php/pride/3-ep2/detail/150-pride2017?tmpl=component.

สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย. (2565). *โครงการช่วยเหลือเกษตรกรชาวไร่อ้อยตัดอ้อยสดคุณภาพดีเพื่อลดฝุ่น PM 2.5 ฤดูการผลิตปี 2564/2565*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2565). *สถานการณ์สินค้าเกษตรที่สำคัญและแนวโน้มปี 2566*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.

สุธารัตน์ หมื่นมี และศุษิระ บุตรดี. (2564). การประเมินความเสี่ยงด้านสุขภาพจากการได้รับฝุ่น $PM_{2.5}$ จากพื้นที่อุตสาหกรรมในอำเภอปลวกแดง จังหวัดระยอง. *วารสารนเรศวรพะเยา, 14*(3), 95-110.

สุวภัทร สกุลอารีย์มิตร เสาวนุช ถาวรพฤกษ์ และณัฐพล จิตมาตย์. (2564). การใช้แบบจำลองการปลูกพืช DSSAT เพื่อประเมินผลิตภาพดินที่ใช้ปลูกอ้อยในจังหวัดสระแก้ว. *วารสารวิทยาศาสตร์เกษตร, 52*(1), 32-45.

อภิรัฐ ดีทองอ่อน. (2561). มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมมลพิษทางอากาศอันเกิดจากการเผาในที่โล่งในภาคเกษตรกรรม. *วารสารบัณฑิตศึกษานิติศาสตร์, 11*, 487-501.

Cancado, J.E.D., P.H.N. Saldiva, L.A.A. Pereira, L.B.L.S. Lara, P. Artaxo, L.A. Martinelli, M.A. Arbex, A. Zanobetti, and A.L.F. Braga. (2006). The impact of sugar cane burning emissions on the respiratory system of children and the elderly. *Environmental Health Perspectives*, *114*, 725–729.

Le Blond, J.S., C.J. Horwell, B.J. Williamson, and C. Oppenheimer. (2010). Generation of crystalline silica from sugarcane burning. *Journal of Environmental Monitoring, 12*, 1459–1470.

Taro Yamane. (1973). *Statistics: an introductory analysis*. New York: New York: Harper & Row.

การศึกษาพฤติกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยที่กระทำผิดซ้ำ กรณีศึกษา : นิสิตที่ไม่สวมหมวกนิรภัย มหาวิทยาลัยนเรศวร

A study of the behavior of repeat offending university students. Case study: Students without helmets, Naresuan University

สุภาพร เรืองจันทร์

กองกิจการนิสิต สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยนเรศวร

บทคัดย่อ

การศึกษาพฤติกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยที่กระทำผิดซ้ำ กรณีศึกษา นิสิตที่ไม่สวมหมวกนิรภัย มหาวิทยาลัยนเรศวรเป็นการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมเชิงลึกของนิสิตกลุ่มกระทำความผิดวินัยนิสิตซ้ำ กลุ่มตัวอย่าง คือ นิสิตที่กระทำผิดวินัย กรณี ไม่สวมหมวกนิรภัย กระทำผิดซ้ำและถูกคำสั่งลงโทษตัดคะแนนความประพฤติจำนวน 5 ราย โดยมีแนวคิดในการหาสาเหตุหรือแรงจูงใจในการไม่สวมหมวกนิรภัยอย่างต่อเนื่อง วิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสม (mixed methods research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสอบถามทัศนคติ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง โดยวิธีการสัมภาษณ์นิสิตมหาวิทยาลัยที่เคยกระทำผิดซ้ำ 3 ครั้งขึ้นไป กรณีไม่สวมหมวกนิรภัยขณะขับขี่หรือซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์ภายในมหาวิทยาลัย เพื่อทราบเหตุผลและประสบการณ์ที่ผ่านมาของนิสิต

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่ากลุ่มตัวอย่างใช้รถจักรยานยนต์เพื่อการเดินทางส่วนใหญ่จะเป็นผู้ขับขี่เอง ร้อยละ 80 และเป็นผู้โดยสาร ร้อยละ 20 มีทัศนคติในระดับความคิดเห็นด้วยอย่างยิ่งคือ นิสิตทราบว่าควรสวมหมวกนิรภัยในการขับขี่รถจักรยานยนต์ ร้อยละ 100 รองลงมาคือ การตัดคะแนนความประพฤติสำหรับผู้ไม่สวมหมวกนิรภัย (ไม่สวมหมวกนิรภัย 3 ครั้ง ถูกตัดคะแนนความประพฤติ 5 คะแนน) มีความเหมาะสม ร้อยละ 96

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า สาเหตุที่กลุ่มตัวอย่างไม่สวมหมวกนิรภัย เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย มีดังนี้ เดินทางระยะใกล้ อยากรู้ อยากลอง ทรงผมไม่สามารถสวมหมวกนิรภัยได้ เรียนในตึกที่ติด ๆ กัน ถูกหยิบหมวกนิรภัยไป รวมถึงไม่มีที่เก็บหมวกนิรภัย และไม่ชอบสวมหมวกนิรภัย

ข้อเสนอแนะ มีประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขหรือป้องกัน ในกรณีไม่สวมหมวกนิรภัย คือ การกระทำผิดซ้ำของนิสิต เพราะหากถูกจดบันทึกรายชื่อผู้ไม่สวมหมวกนิรภัยอย่างต่อเนื่อง 3 ครั้ง จะทำให้ถูกตัดคะแนนความประพฤติ 5 คะแนนสะสมต่อเนื่องไปอาจส่งผลทำให้ถูกลงโทษวินัยร้ายแรงได้ และมีประเด็นของสภาพแวดล้อม บางครั้งนิสิตอาจมองว่าการสวมหมวกนิรภัยเป็นสิ่งไม่จำเป็น เนื่องจากยังมีคนอื่น ๆ ที่ไม่สวมหมวกนิรภัยที่ยังคงขับขี่ได้ภายในมหาวิทยาลัยนเรศวร หรืออาจมีผู้อื่นในสภาพแวดล้อมของนิสิตที่ไม่สวมหมวกนิรภัยและมีผลในการรับรู้ของนิสิตเองซึ่งเป็นการตามแบบอย่างจากผู้อื่น

คำสำคัญ : พฤติกรรมเชิงลึก, นิสิตมหาวิทยาลัย ,หมวกนิรภัย ,การสื่อสาร ,สภาพแวดล้อม

Abstract

A study of the behavior of repeat offending university students. Case study: Students who do not wear helmets Naresuan University is research that aims to study the in-depth behavior of students who repeat disciplinary offenses. The sample group was students who committed disciplinary offenses for not wearing helmets. Repeat offenders and disqualification 5 persons The concept is to Continuously determine the cause or motive for not wearing a helmet. Methods of research the researcher used mixed methods of research as follows: Quantitative research: Instruments used in quantitative research include questionnaires and attitude questionnaires and Qualitative Research: The tools used in qualitative research include semi-structured questionnaires by interviewing university students who have repeat offenses 3 or more times. While riding or piling on a motorcycle on campus to know the reasons and past experiences of students.

Quantitative research found that the majority of respondents using motorcycles for travel were riders. 80 percent and passengers 20 percent of respondents also had a strong opinion level that students knew that they should wear helmets when riding motorcycles. 100 percent, followed by the elimination of conduct scores for non-helmet wearers. 3 times, 5 points for disciplinary conduct) are appropriate. 96 percent

The results of qualitative research found that the reasons why the subjects did not wear helmets in descending order were as follows: Traveling a short distance, wanting to know, wanting to try, hairstyles, not being able to wear a helmet. Studying in an adjoining building, having a helmet taken away, having no helmet storage, and not liking to wear a helmet.

Suggestion There are issues that need to be solved or prevented. In case of not wearing a helmet, it is a repeat offense of a student because if the list of people who do not wear a helmet is recorded continuously 3 times, it will result in a disciplinary action of 5 points accumulated consecutively, which may result in serious disciplinary action and there's the issue of the environment. Sometimes students may consider wearing a helmet unnecessary because there are others who do not wear a helmet who can still drive within Naresuan University, or there may be others in the student environment who do not wear a helmet and this has resulted in the student's own perception that he or she is following an example from others.

Keywords: in-depth behavior, university student, helmet, communication, environment

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

องค์การสหประชาชาติมุ่งแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุทางถนนมาอย่างต่อเนื่อง โดยปัญหาอุบัติเหตุทางถนนถือได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญของโลก จากการรายงานขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ปี ค.ศ. 2018 พบว่าปัจจุบัน จำนวนผู้เสียชีวิตจากการชนบนถนนทั่วโลกต่อปีสูงขึ้นเป็น 1.35 ล้านคน คิดเป็นค่าเฉลี่ยวันละ 3,700 คน เมื่อวันที่ 18 - 19 พฤศจิกายน 2558 ได้มีการจัดการประชุมระดับสูงด้านความปลอดภัยทางถนน โดยในการประชุมครั้งที่ 2 (The Second Global High - Level Conference on Road Safety : Time for Result) ผลจากการจัดการประชุมที่ประชุมได้มีประกาศปฏิญญาบราซิเลียด้านความปลอดภัยทางถนน (Brasilia Declaration on Road Safety) ซึ่งได้ประกาศ ณ กรุงบราซิเลียสหพันธ์สาธารณรัฐบราซิล โดยกำหนดเสาหลักเพื่อใช้เป็นแนวทางในการลดอุบัติเหตุทางถนน ดังนี้ เสาหลักที่ 1 การบริหารจัดการความปลอดภัยทางถนน เสาหลักที่ 2 ถนนและการสัญจรอย่างปลอดภัย เสาหลักที่ 3 ยานพาหนะที่ปลอดภัย เสาหลักที่ 4 ผู้ใช้รถใช้ถนนอย่างปลอดภัย เสาหลักที่ 5 การตอบสนองหลังเกิดอุบัติเหตุ เดือนพฤศจิกายน 2560 ในช่วงของการประชุมสมัชชาสหประชาชาติ

เมื่อวันที่ 19-20 กุมภาพันธ์ 2563 ได้มีการจัดการประชุมระดับสูงด้านความปลอดภัยทางถนน ครั้งที่ 3 (The Third Global Ministerial Conference on Road Safety : Achieving Global Goals ๒๐๓๐) ณ กรุงสตอกโฮล์มราชอาณาจักรสวีเดน ซึ่งได้มีการกำหนดวาระทางด้านความปลอดภัยทางถนนสำหรับทศวรรษถัดไป โดยรองนายกรัฐมนตรีของประเทศไทยได้ประกาศรับรองปฏิญญาสตอกโฮล์ม (Stockholm Declaration) ในรายงานการวิเคราะห์สถานการณ์อุบัติเหตุทางถนนของกระทรวงคมนาคมพ.ศ.2562 ห น้า 3 ที่จะสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อสร้างความปลอดภัยทางถนนให้แก่ประเทศไทยอย่างเต็มกำลังโดยปฏิญญา สตอกโฮล์ม (Stockholm Declaration) ได้มุ่งผลักดันให้บรรลุ Global Goals ในปี ค.ศ. 2030 ซึ่งที่ประชุมระดับสูงด้านความปลอดภัยทางถนนได้มีมติและความรับผิดชอบร่วมกัน (รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์อุบัติเหตุทางถนนของกระทรวงคมนาคม พ.ศ. 2562 หน้า 2-3)

การรายงานสถานการณ์โลกด้านความปลอดภัยทางถนน (Global Status Report on Road Safety) ภาพรวมสถานการณ์อุบัติเหตุทางถนนทั่วโลกมีการรายงานสถานการณ์โลกด้านความปลอดภัยทางถนน ปี พ.ศ. 2561 (Global Report on Road Safety 2018) โดย WHO พบว่า มีอัตราผู้เสียชีวิตบนท้องถนน เพิ่มขึ้นเป็น 1.35 ล้านคนต่อปี ทั้งนี้ในส่วนของประเทศไทยมีผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนสูงที่สุดเป็นอันดับที่ 9 ของโลกโดยมีการประมาณการผู้เสียชีวิต 32.7 คนต่อประชากรหนึ่งแสนคน หรือมีผู้เสียชีวิตเฉลี่ยปีละ 22,491 คน (60 คนต่อวัน) โดยในเอเชียและในภูมิภาคอาเซียนนั้นประเทศไทยยังคงเป็นประเทศที่มีผู้เสียชีวิตสูงที่สุดอันดับหนึ่ง (รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์อุบัติเหตุทางถนนของกระทรวงคมนาคม พ.ศ. 2562 หน้า 5)

สาเหตุของการเสียชีวิตบนท้องถนน จากสถิติข้อมูลในระบบ CRIMES ระบบสารสนเทศสถานีตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ พบว่า ในปี พ.ศ. 2562 มีจำนวนคนเดินเท้าและยานพาหนะ ที่เกิดอุบัติเหตุจราจรทางบกที่ได้รับแจ้งและถูกบันทึกไว้มีจำนวน 194,410 คน (กรณีเกิดกับคนเดินเท้านับเป็นจำนวนคน) พบว่า ยานพาหนะที่ได้เกิดอุบัติเหตุสูงสุดเป็น 3 อันดับแรก ได้แก่ รถจักรยานยนต์ จำนวนอุบัติเหตุที่ถูกบันทึกไว้ 36,837 (คน/คัน) รถยนต์นั่ง จำนวนอุบัติเหตุที่ถูกบันทึกไว้ 36,837 (คน/คัน) ซึ่งมีรถบรรทุกขนาดเล็ก (ปิคอัพ) จำนวนอุบัติเหตุที่ถูกบันทึกไว้ 36,837 (คน/คัน) ตามลำดับ (รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์อุบัติเหตุทางถนนของกระทรวงคมนาคม พ.ศ. 2562 หน้า 8) สรุปสถิติการเสียชีวิตบนท้องถนนแล้วพบว่า มีสาเหตุจากการไม่สวมหมวกนิรภัยมากที่สุด

ประกอบกับปัญหาเริ่มจากมีผู้สวมหมวกนิรภัยขณะขับขี่หรือซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์ ภายในมหาวิทยาลัยนเรศว รเพียงร้อยละ 5 ซึ่งถือได้ว่ามีผู้สวมหมวกนิรภัยภายในมหาวิทยาลัยนเรศวร จำนวนน้อยมาก รวมถึงเหตุการณ์ในปี พ.ศ.2556 เกิดเหตุการณ์ครั้งสำคัญ คือ มีอุบัติเหตุขั้นรุนแรงทำให้นิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวรเสียชีวิตภายในมหาวิทยาลัย เนื่องจากไม่ได้สวมหมวกนิรภัยในขณะขับขี่รถจักรยานยนต์ เพื่อเป็นการป้องกันและป้องปรามการเกิดปัญหา ดังนั้น ทางมหาวิทยาลัยจึงได้จัดโครงการรณรงค์สวมหมวกนิรภัย 100 เปอร์เซ็นต์ มหาวิทยาลัยนเรศวร นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2554 จนถึงปัจจุบัน แม้ว่ามีการดำเนินการรณรงค์การสวมหมวกนิรภัย มาตลอดระยะเวลาหลายปี แต่ยังคงพบว่า มีนิสิตส่วนน้อยที่ยังคงไม่ปฏิบัติตามกฎจราจรด้วยการไม่สวมหมวกนิรภัยขณะขับขี่หรือซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์กระทั่งถูกบันทึกรายชื่อและตัดคะแนนความประพฤติ จึงเป็นที่มาของการศึกษาวิจัยนี้

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมเชิงลึกของนิสิตกลุ่มกระทำความผิดวินัยนิสิตซ้ำ กรณี ไม่สวมหมวกนิรภัยขณะขับขี่หรือซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์ภายในมหาวิทยาลัยนเรศวร ว่ามีเหตุผลหรือแรงจูงใจใดที่ทำให้นิสิตยังคงไม่สวมหมวกนิรภัยอย่างต่อเนื่อง

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

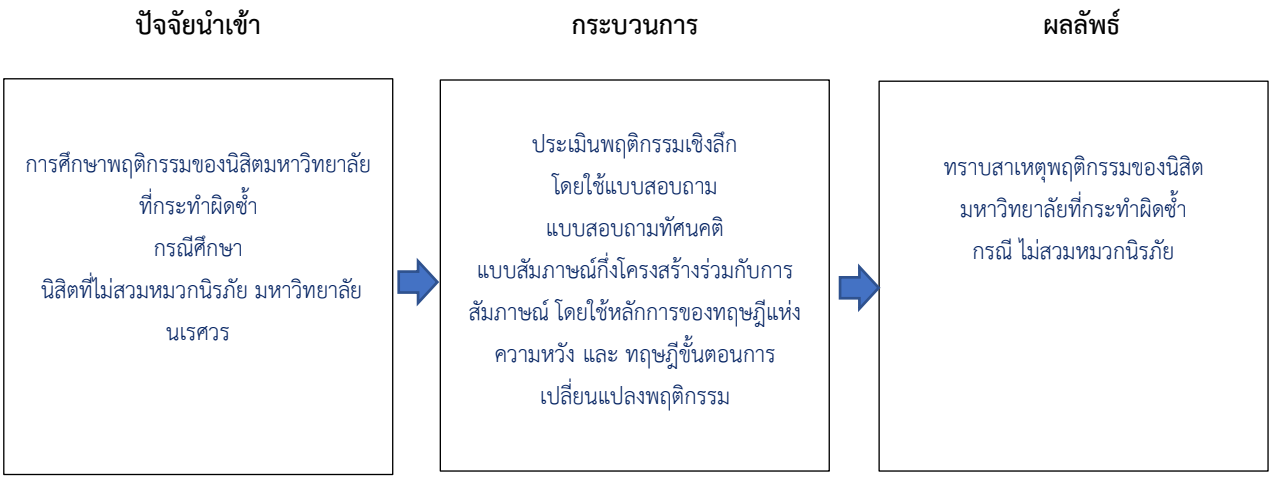

เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมเชิงลึกของนิสิตกลุ่มกระทำความผิดวินัยนิสิตซ้ำ กรณี ไม่สวมหมวกนิรภัยขณะขับขี่หรือซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์ภายในมหาวิทยาลัยนเรศวร โดยพฤติกรรมเชิงลึกที่จะศึกษา ได้แก่ ด้านการขับรถแต่ไม่เตรียมหมวกนิรภัย ด้านการตัดสินใจที่ไม่ดี ด้านการตามแบบอย่างจากผู้อื่น ด้านความไม่สนใจต่อความปลอดภัย และด้านความทรงจำไม่ดี โดยมีเป้าหมายของการศึกษาว่า มีเหตุผลหรือแรงจูงใจใดที่ทำให้นิสิตยังคงไม่สวมหมวกนิรภัยอย่างต่อเนื่อง และมีเป้าหมายหลักคือให้นิสิตได้เพิ่มความตระหนักและปฏิบัติตามข้อบังคับและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการสวมหมวกนิรภัยของมหาวิทยาลัย

4. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาพฤติกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยที่กระทำผิดซ้ำ กรณีศึกษา นิสิตที่ไม่สวมหมวกนิรภัย มหาวิทยาลัยนเรศวรเพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมเชิงลึกของนิสิตกลุ่มกระทำความผิดวินัยนิสิตซ้ำ กรณี ไม่สวมหมวกนิรภัยขณะขับขี่หรือซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์ภายในมหาวิทยาลัยนเรศวร ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

4.1 แนวคิดเกี่ยวกับเจเนอเรชั่น

เจเนอเรชั่นในที่นี้ หมายถึง กลุ่มคนที่เกิดและเติบโตในสภาพแวดล้อม ในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกัน ทำให้มีประสบการณ์ ค่านิยม ทัศนคติ รวมถึงรูปแบบในการชีวิตที่คล้ายกัน (Takatoshi 2004 ; Glass, 2007) ซึ่งการศึกษาความแตกต่างของเจเนอเรชั่นนั้นจะทำให้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคมได้ ((Takatoshi 2004) เนื่องจากลุ่มคนที่เจริญเติบโตภายใต้สภาพแวดล้อมเดียวกัน และถูกปลูกฝังความคิด ความเชื่อที่เหมือนกัน ซึ่งจะส่งผลให้มีพฤติกรรมแตกตางจากกลุ่มคนอีกรุ่นอย่างเห็นได้ชัด (Billingham, 2007) นอกจากนี้การเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างกลุ่มคนในแต่ละเจเนอเรชั่นนั้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในด้านการบริหารความแตกต่างของกลุ่มคนที่อยู่รวมกันได้ (Humphrey & Stokes, 2000)

4.2 ลักษณะเฉพาะของเจเนอเรชั่น

4.2.1 ลักษณะเฉพาะของเจเนอเรชั่นเบบี้บูมเมอร์

จากการศึกษาพบว่า แม้ว่าในปัจจุบันกลุ่มเจเนอเรชั่นเบบี้บูมเมอร์ถือเป็นกลุ่มผู้สูงอายุหรือเป็นกลุ่มวัยใกล้เกษียณอายุ แต่ก็ยังถือว่าเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ (ขวัญชนก กมลศุภจินดา, 2557) ทั้งในแง่ของประสบการณ์ และ กำลังซื้อ ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนประเทศเป็นอย่างมาก (วนันธร กิจวานิชเสถียร และคณะ, 2552) อีกทั้งยังเป็นกลุ่มที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดในโลก โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกา (ชนกพร ไพศาลพานิช, 2554) จากกรณี ศึกษา Baby Boomer ต้องรู้ลึก Lifestyle ของวนันธร กิจวานิชเสถียร และคณะ (2552) ได้มีการแบ่งกลุ่มคนในเจเนอเรชั่นนี้ออกเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่ม Best กลุ่ม Bright และกลุ่ม Basic โดย กลุ่ม Best จะเป็นกลุ่มที่อายุน้อยที่สุดในเจเนอเรชั่นเบบี้บูมเมอร์ คือ ปัจจุบันมีอายุระหว่าง 52-57 ปี กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่มีความทันสมัย ใส่ใจเทคโนโลยีและเป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพ ใส่ใจกับภาพลักษณ์

4.2.2 ลักษณะเฉพาะของเจเนอเรชั่นเอ็กซ์ ชนกพร ไพศาลพานิช (2554) กล่าวถึงคนในเจเนอเรชั่นเอ็กซ์ว่า เป็นกลุ่มที่เริ่มใช้เทคโนโลยี ทำให้สามารถปรับตัวกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และเริ่มรับความเสี่ยงได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ฉัฐจุฑา นกจันทร์ (2555) ที่กล่าวว่า กลุ่มคนในเจเนอเรชั่นเอ็กซ์สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดี เนื่องจากเกิดในยุคเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ทำให้รับมือกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ อีกทั้งอาจยังมีการท้าทายกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อความพึงพอใจของตน (Gursoy, Maier & Chi, 2008) จากการเปลี่ยนแปลงรอยต่อของเทคโนโลยีที่ค่อนข้างมากในกลุ่มคนยุคนี้ทาให้เกิดอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัย สะดวกสบายมากขึ้น ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิต และสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนไป โดยเน้นความปัจเจกบุคคล (Individualist) และเน้นวัตถุนิยมมากขึ้น (Gursoy et al., 2008)

4.2.3 ลักษณะเฉพาะของเจเนอเรชั่นวาย ขวัญชนก กมลศุภจินดา (2557) กล่าวถึงคนในเจเนเรชั่นวายว่าเป็นกลุ่มที่เติบโตมาพร้อมกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยี จึงทำให้อินเทอร์เน็ตถือเป็นช่องทางการติดต่อสื่อสารที่สำคัญ

โดยคนในเจเนอเรชั่นนี้มีลักษณะเฉพาะตัวคือ กล้าคิด กล้าทา กล้าแสดงออก ตรงไปตรงมา จึงทำให้เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลในด้านการตลาดเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นผู้นำเทรนด์ (Trendsetter) (ชนกพร ไพศาลพานิช, 2554) ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ Beck (1997) ที่กล่าวว่า พื้นฐานของคนในกลุ่ม เจเนอเรชั่นวายนั้นเป็นผู้ที่ชอบสินค้าใหม่ จึงไม่อาจปฏิเสธที่จะทดลองได้ ตลอดทุกที่ ทุกเวลา (Solomon, 2009) ทำให้คนกลุ่มนี้มีการบริโภคข้อมูลผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต และสื่อสังคมออนไลน์มากกว่าสื่อออฟไลน์อย่าง โทรทัศน์ วิทยุ หรือ หนังสือพิมพ์ (Reisenwitz & Lyer, ๒๐๐๙)

4.3 รูปแบบการใช้ชีวิตของนิสิตมหาวิทยาลัย

Kauffmann (1997) ประมวลลักษณะของนิสิตมหาวิทยาลัยไว้ 6 ลักษณะ คือผู้ที่เข้ามาแสวงหาความรู้ ผู้ที่ต้องการแสวงหาความมั่นคงทางสังคม ผู้ที่เป็นคนมีอุดมคติและใจดี ผู้ที่มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนแต่เพราะว่ามีสิ่งยั่วยุรอบด้านที่ผลักดันให้หันเหทิศทางไปทางอื่น ผู้ที่ต้องการค้นพบตนเองและผู้ที่มีความขัดแย้งและมีความรู้สึกที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการบริหาร

Newcomb et al., (1967) ได้ทำการจำแนกประเภทของนิสิตไว้ ดังนี้ นักวิชาการ (Scholars) นักสร้างสรรค์ (Creative individualists) ไม่มีระเบียบ (The wild ones) ฝักใฝ่ในการเมือง (Political activist) กลุ่มสังคม (The social group) และผู้นำ (Leader)

แพรวพรรณ โสมาศรี (2556) สรุปการใช้ชีวิตของนิสิตออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษาด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเข้าร่วมกิจกรรมนอกจากการทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิตในลักษณะของพฤติกรรมตามเจเนอเรชั่นแล้ว การแบ่งกลุ่มให้เฉพาะเจาะจงลงไปถึงรูปแบบการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยจะช่วยให้เข้าถึงพฤติกรรมเชิงลึกได้ดียิ่งขึ้น

4.4 พฤติกรรมผู้บริโภคเชิงลึก (Consumer insight)

คือ การเข้าถึงผู้บริโภคในฐานะที่เป็นมนุษย์ที่มีพร้อมทั้งความคิด ความรู้สึกและจิตวิญญาณ เพื่อค้นหาความต้องการด้านอารมณ์ที่เชื่อมต่อกับตราสินค้า (Kotler, Kartajaya, and Setiawan, 2010) ข้อมูลต้องลึกถึงพฤติกรรมผู้บริโภคว่า พวกเขาทำอะไร ทำไมถึงทำ มีการใช้ชีวิตอย่างไร และเจาะเข้าไปถึงแก่นก้นบึ้งของจิตใจผู้บริโภคเป้าหมายให้ได้ต้องตอบความต้องการ (Want) ของผู้บริโภค ไม่ใช่แค่ตอบความจำเป็น (Need) เป็นพฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของผู้บริโภค(Positioning Magazine, 2554) โดยเริ่มค้นหาจากสิ่งที่มองเห็น หรือมีข้อมูลว่าพวกเขาทำอะไร ซื้ออะไร ไม่ซื้ออะไร จำนวนเงินเท่าไหร่ ฯลฯ เหตุผลใดผู้บริโภคถึงมีพฤติกรรมเช่นนั้น โดยมุ่งไปทำ ความเข้าใจให้ได้ถึง ความคิด ความรู้สึก ความต้องการ ความเชื่อของพวกเขา (ศรัณยพงศ์ เที่ยงธรรม, 2559) โดยไม่ควรศึกษาแค่พฤติกรรมของผู้บริโภคที่แสดงออกมาที่สังเกตเห็นได้เท่านั้น แต่จำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องศึกษาถึงปัจจัยจิตวิทยา ภายในของมนุษย์ว่า อะไรที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่แตกต่างกันเหล่านั้นซึ่งเป็นปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของผู้บริโภคอย่างแท้จริง (วิเลิศ,2555) ดังนั้น คุณภาพของข้อมูล ทีมวิเคราะห์ การทำวิจัยผู้บริโภคและการตลาดฐานข้อมูลจึงมีความสำคัญสำหรับพฤติกรรมผู้บริโภคเชิงลึก (The IDM, 2015) การเข้าถึงข้อมูลพฤติกรรมผู้บริโภคเชิงลึกนั้น ศรัณยพงศ์ เที่ยงธรรม (2559) แนะนำว่ามีหลักเบื้องต้นเป็น 3S คือ See-Search-Synthesis ซึ่งทฤษฎีนี้ช่วยให้เข้าใจถึงวิธีการค้นหาพฤติกรรมเชิงลึกของกลุ่มเป้าหมายสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งประกอบไปด้วยการสังเกตการสนทนากลุ่มการสังเคราะห์ทั้งในด้านสังคม การกระทำและแรงจูงใจที่ส่งผลต่อการสวมหมวกนิรภัย

4.5 ทฤษฎีแห่งความคาดหวัง (Expectancy theory) ของ Vroom (1964)

มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ความพึงพอใจสื่อเครื่องมือหรือวิถีทางที่จะนำไปสู่ความพึงพอใจและความคาดหวังภายในตัวบุคคลนั้น ๆ บุคคลมีความต้องการและมีความคาดหวังในหลายสิ่ง หลายอย่าง ดังนั้น จึงต้องพยายามกระทำการด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งเพื่อตอบสนองความต้องการหรือสิ่งที่คาดหวังเอาไว้ ซึ่งเมื่อได้รับการตอบสนองแล้วตามที่ตั้งความหวัง หรือคาดหวังเอาไว้นั้น บุคคลก็จะได้รับความพึงพอใจ และขณะเดียวกันก็จะคาดหวังในสิ่งที่สูงขึ้นไปอีกเรื่อย ๆ ปัจจัยหลักทฤษฎีความคาดหวังของ Vroom มี 4 ประการ คือ ความคาดหมาย ความพอใจ ผลลัพธ์ และสื่อกลางทฤษฎีนี้มีส่วนสำคัญสำหรับการวิจัย

4.6 ทฤษฎีขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Transtheoretical model (TTM)/Stage of change model)

มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ สมรรถนะของบุคคล (Self-efficacy) ซึ่งเป็นตัวกลาง (Mediator) ระหว่างความรู้และการปฏิบัติ เป็นความมั่นคงในทิศทางที่ตั้งใจไว้แม้ในสถานการณ์ที่ต้องต่อสู้กับสิ่งเย้ายวน (Temptation) สมรรถนะของบุคคลถูกนำมาใช้ 2 ประเด็น คือ 1) ความมั่นใจในการเปลี่ยนพฤติกรรม และ 2) สถานการณ์ ของสิ่งเย้ายวนที่จะกลับไปปฏิบัติพฤติกรรมเดิมที่เป็นปัญหา จะถูกวัดจาก 3 สถานการณ์ (Veliceretal., 1990)

4.7 สิ่งจูงใจ/เร้าใจในงานโฆษณา

สิ่งจูงใจ/เร้าใจในงานโฆษณา (Advertising appeal) หมายถึง ข้อความใด ๆ ที่พยายามคิดค้นขึ้นมาเพื่อนำมาใช้จูงใจบุคคล เพื่อให้แสดงพฤติกรรมที่ต้องการการค้นหาวิธีการจูงใจดังกล่าวนั้นสามารถทำได้หลายวิธี โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ สิ่งจูงใจด้านเหตุผล (Rational appeal) ด้านอารมณ์ (Emotional appeal) และด้านสังคม ศีลธรรมจรรยาและสิ่งแวดล้อม (Social, Moral and Environment appeal) (Phillips Kotler, 2010) ในขณะที่ธีรพันธ์ โล่ห์ทองคำ (2557) อธิบายว่าการใช้สิ่งจูงใจ (Appeal) เพื่อเรียกร้องความสนใจจากลูกค้ากลุ่มเป้าหมายนั้น เป็นจุดของเสน่ห์ที่มีผลต่อความรู้สึกและอารมณ์ของลูกค้ากลุ่มเป้าหมายซึ่งสามารถดึงดูดและสร้างความน่าสนใจให้เกิดกับสินค้า และบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสิ่งจูงใจที่ดีนั้นต้องประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ ต้องชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ (Meaningful) เต็มไปด้วย ความน่าเชื่อถือ (Believable) และมีลักษณะที่แตกต่างจากคู่แข่งขันอย่างเห็นได้ชัด (Distinctive) สำหรับประเภทของสิ่งจูงใจที่โฆษณานิยมใช้ในปัจจุบัน คือ การใช้ความกลัว (Fear appeal) การใช้อารมณ์ขัน (Humor appeal) และการใช้เพศ (Sex appeal) เมื่อเข้าใจถึงพฤติกรรมเชิงลึก ความคาดหวัง และขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายแล้วในการโน้มน้าวใจกลุ่มเป้าหมายจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ และเลือกใช้สิ่งจูงใจให้เหมาะสมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และความต้องการของพวกเขา (มหาวิทยาลัยบูรพา, 2558)

จากข้อมูลของพฤติกรรมผู้บริโภคเชิงลึก (Consumer insight) ข้อมูลทางทฤษฎีแห่งความคาดหวัง (Expectancy theory) ของ Vroom (1964) และสิ่งจูงใจ/เร้าใจในงานโฆษณา มีความเกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์ผลการศึกษาแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวจะช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมเชิงลึก โดยพฤติกรรมเชิงลึกที่จะศึกษา ได้แก่ ด้านการขับรถแต่ไม่เตรียมหมวกนิรภัย ด้านการตัดสินใจที่ไม่ดีด้านการตามแบบอย่างจากผู้อื่น ด้านความไม่สนใจต่อความปลอดภัย และด้านความทรงจำไม่ดี โดยมีเป้าหมายของการศึกษาว่ามีเหตุผลหรือแรงจูงใจใดที่ทำให้นิสิตยังคงไม่สวมหมวกนิรภัยอย่างต่อเนื่อง

4.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสวมหมวกนิรภัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสวมหมวกนิรภัยในต่างประเทศนั้นมีปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก ในสหรัฐอเมริกาไม่ได้มีกฎหมายบังคับให้สวมหมวกนิรภัยในทุกรัฐ ในอดีตเคยมีรวบรวมหัวข้อวิจัยต่าง ๆ ที่สนับสนุนกฎหมายดังกล่าวอยู่ในวารสาร Safe Cycling (1998) โดยแบ่งออกเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของหมวกนิรภัย ผลเสียจากการยกเลิกกฎหมายให้สวมหมวกนิรภัย ข้อดีจากการเริ่มออกกฎหมายให้สวมหมวกนิรภัย ค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการรักษาตัวเนื่องจากอุบัติเหตุทางรถจักรยานยนต์ สมรรถนะในด้านต่าง ๆ ของหมวกนิรภัย กลุ่มผู้ไม่เห็นด้วยกับกฎหมายบังคับให้สวมหมวกนิรภัย และอื่น ๆ อีกมาก ทั้งนี้งานวิจัยทั้งหมดแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการสวมหมวกนิรภัยในการช่วยลดอาการบาดเจ็บทางศีรษะ และสนับสนุนการบังคับใช้กฎหมายให้สวมหมวกนิรภัยเพื่อรักษาชีวิตจากอุบัติเหตุในทุกรัฐ (Cody Olsen et al,2016 อ้างใน กมลชนก เศรษฐบุตร หน้า 45)

งานวิจัยของกมลชนก เศรษฐบุตร จากข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพพบว่าปัจจัยภายในหรือปัจจัยทางจิตวิทยาและปัจจัยภายนอกหรือปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมไม่มีผลต่อการตระหนักรับรู้เกี่ยวกับความปลอดภัย ดังนั้นการสื่อสารเพื่อรณรงค์หรือส่งเสริมที่เน้นการขับขี่เพื่อความปลอดภัย จึงไม่ได้ช่วยให้นิสิตตระหนักรับรู้หรือเปลี่ยนพฤติกรรมมาสวมหมวกนิรภัยได้ในทันที แต่การใช้กฎระเบียบหรือกฎหมายบังคับให้นิสิตสวมหมวกนิรภัยจากตำรวจจราจรนั้นกลับมีแนวโน้มว่าจะได้ผลมากกว่า (กมลชนก เศรษฐบุตร ,2560)

4.9 พฤติกรรมพื้นสังคม (Social behavior) คือ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคม โดยมักจะมีผลต่อความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้น ๆ และอาจมีผลกระทบต่อสังคมอย่างรวดเร็วหรือระยะยาว เป็นสิ่งที่เป็นธรรมชาติและสำคัญในชีวิตประจำวันของมนุษย์ พฤติกรรมพื้นสังคมมีลักษณะและปรากฏต่างกันไปตามสถานการณ์และบริบททางสังคมต่าง ๆ ตัวอย่างของพฤติกรรมพื้นสังคมรวมถึงการอธิบายแต่ละอย่าง เช่น

4.9.1 การสนทนา : การสนทนาเป็นส่วนสำคัญของพฤติกรรมพื้นสังคม เป็นวิธีการสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ทั้งการพูดคุยโดยตรง หรือใช้สื่อสารเขียน เช่น ข้อความหรืออีเมล

4.9.2 การแสดงอารมณ์: การแสดงอารมณ์เป็นส่วนสำคัญของการสื่อสารพื้นสังคม บุคคลมักจะแสดงอารมณ์ต่าง ๆ เพื่อแสดงความรู้สึก และสื่อสารกับผู้อื่นว่าอาจารย์มีความรู้สึกอย่างไรในสถานการณ์ที่กำลังพบกัน การทำงานร่วมกัน : ในสังคมมนุษย์, การทำงานร่วมกันเป็นสิ่งที่สำคัญ เป็นการมีพฤติกรรมที่มุ่งหวังสร้างสิ่งที่ดีขึ้นสำหรับกลุ่มหรือสังคมในเชิงรวมกัน มันอาจรวมถึงการทำงานทีมในองค์กรหรือการร่วมมือในกิจกรรมกลุ่ม

4.9.3 การศึกษาและการเรียนรู้: การศึกษาและการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาสังคม มนุษย์มักเรียนรู้จากประสบการณ์ การศึกษา และการสื่อสารกับผู้อื่น เพื่อเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจในสิ่งต่าง

4.9.4 การชุมนุมและการสร้างกลุ่ม: การชุมนุมและการสร้างกลุ่มเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ในสังคม มนุษย์มักจะรวมตัวกันในกลุ่มต่าง ๆ เพื่อสนทนา ทำกิจกรรมร่วมกัน หรือสร้างความเชื่อมโยงทางสังคม

4.10 การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) หมายถึง การวิจัยที่มีการเก็บข้อมูลหรือวิเคราะห์ข้อมูลทั้งที่เป็นชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งอาจเกิดขึ้นในเวลาเดียวกันหรือเป็นลำดับก่อนหลังก็ได้ โดยผู้วิจัยให้ความสำคัญกับข้อมูลเป็นอันดับแรกและเกี่ยวข้องกับการบูรณาการข้อมูล ณ จุดหนึ่งจุดใดในกระบวนการวิจัยความสำคัญของการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) การวิจัยแบบผสมผสาน(Mixed Methods Research) มีความสำคัญตามแนวคิดของ Greene and others ; Trocim ; Creswell ; Punch ; Viedero มีดังนี้

4.10.1 ผลการวิจัยจากวิธีการวิจัยแบบผสมผสานสามารถเสริมต่อกันโดยใช้ผลการวิจัยจากวิธีหนึ่งอธิบายขายความผลการวิจัยอีกวิธีหนึ่ง ช่วยให้การตอบคำถามการวิจัยได้ละเอียดชัดเจนมากกว่าการใช้รูปแบบการวิ จัยเชิงปริมาณ หรือเชิงคุณภาพเพียงรูปแบบเดียว

4.10.2 การใช้ผลการวิจัยจากวิธีหนึ่งไปช่วยพัฒนาการวิจัยอีกวิธีหนึ่งหรือการใช้ผลการวิจัยวิธีหนึ่งไปตั้งคำถามการวิจัยอีกวิธีหนึ่ง

4.10.3 การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพต่างก็มีจุดเด่นในตนเอง สามารถนำจุดเด่นมาใช้ในการแสวงหาความรู้ความจริงได้ถูกต้องแม่นยำยิ่งขึ้น

4.10.4 การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพต่างก็มีจุดด้อยในตนเอง ผู้วิจัยสามารถนำจุดเด่นของการวิจัยเชิงปริมาณมาแก้ไขจุดด้อยของการวิจัยเชิงคูณภาพ ขณะเดียวกันอาจใช้จุดเด่นของการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้แก้ไขจุดด้อยของการวิจัยเชิงปริมาณ

4.10.5 สามารถนำผลผลิตจากการวิจัยแบบผสมผสานมาสร้างความรู้ความจริงที่สมบูรณ์สำหรับใช้ในการปรับเปลี่ยนทฤษฎีหรือการปฏิบัติงาน

5. วิธีดำเนินการวิจัย

5.1 การวิจัย เรื่อง "การศึกษาพฤติกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยที่กระทำผิดซ้ำ กรณีศึกษา นิสิตที่ไม่สวมหมวกนิรภัย มหาวิทยาลัยนเรศวร" ได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งมุ่งศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงลึกของนิสิตมหาวิทยาลัยที่มีต่อการไม่สวมหมวกนิรภัยขณะขับขี่หรือซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์ภายในมหาวิทยาลัยนเรศวร รวมไปถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยในการใช้รถจักรยานยนต์ การวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์แบบผสมโดยได้รวมการวิเคราะห์ปริมาณและคุณภาพไว้ในวิจัยฉบับนี้ เพื่อให้เข้าใจและสามารถถึงทราบสาเหตุของพฤติกรรมของนิสิตที่กระทำผิดซ้ำ ได้อย่างครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

5.2 รูปแบบการวิจัย

มีการดำเนินการวิจัยโดยออกแบบสอบถามทั่วไป แบบสอบถามเชิงทัศนคติ และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างโดยผ่านการพิจารณาและปรับแก้ไขตามผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความเห็นไว้ เก็บรวบรวมข้อมูลจากก ลุ่มตัวอย่างโดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 5 คน มาจากการกำหนดวิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เนื่องจากต้องการกลุ่มตัวอย่างที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ต้องการศึกษามากและลึกตรงประเด็นที่ต้องการศึกษา (ทวีศักดิ์ นพเกษร , 2551) จึงเก็บข้อมูลจากผู้ที่ไม่สวมหมวกนิรภัยขณะขับขี่หรือซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์ภายในมหาวิทยาลัยนเรศวร โดยใช้วิธีติดต่อประสานงานไปยังกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีความสมัครใจเข้าร่วม จำนวน 5 คน จากจำนวนประชากรทั้งสิ้น 10 คน ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างให้ความยินยอมเข้าร่วมทำแบบสอบถาม และร่วมให้สัมภาษณ์ทาง Application Line แบบไม่เห็นหน้าในรายละเอียดของพฤติกรรมที่กระทำผิดซ้ำ กรณี ไม่สวมหมวกนิรภัย

5.3 ประชากร

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้คือ นิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวรที่ไม่สวมหมวกนิรภัยขณะขับขี่หรือซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์ภายในมหาวิทยาลัยนเรศวร จำนวน 5 คน ที่กระทำผิดซ้ำ กรณี ไม่สวมหมวกนิรภัย

5.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

5.4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่

5.4.1.1 แบบสอบถาม ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัวของนิสิต ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของนิสิต ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการขับขี่รถจักรยานยนต์ ตอนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับความปลอดภัย พฤติกรรม ปัญหา บรรทัดฐานและการยอมรับทางสังคม เกี่ยวกับการสวมหมวกนิรภัย

5.4.1.2 แบบสอบถามเชิงทัศนคติ ซึ่งแบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ทัศนคติเรื่องข้อบังคับและประกาศต่างๆที่มีต่อนิสิต ส่วนที่2 ทัศนคติด้านการมีส่วนร่วมกับมหาวิทยาลัยนเรศวร ส่วนที่3 ทัศนคติต่อการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยนเรศวร ส่วนที่ 4 ทัศนคติต่อการสวมหมวกนิรภัย

5.4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสอบถามกึ่งโครงสร้างโดยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

5.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยใช้การวิเคราะห์ด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย เพื่อรายงานข้อมูลเบื้องต้น (นงลักษณ์ วิรัชชัย , 2542 อ้างในกมลชนก เศรษฐบุตร,2560) การวิจัยเชิงคุณภาพ มีแนวทางในการวิเคราะห์ผลการศึกษาโดยใช้วิธีการเรียบเรียงข้อความแบบพรรณนาโวหาร เรียบเรียงข้อความที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเป็นรายข้อ

5.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เนื่องจากต้องการกลุ่มตัวอย่างที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ต้องการศึกษามากและลึกตรงประเด็นที่ต้องการศึกษา ผู้วิจัยใช้แนวคำถาม (Question guideline) ที่เป็นแบบสอบถามกึ่งโครงสร้างโดยวิธีการสัมภาษณ์ คำถามเป็นประเด็นที่ชัดเจนแต่ไม่เป็นทางการมากนัก โดยถามผ่านสื่อออนไลน์ทาง Application Line แบบไม่เห็นหน้า และใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ นิสิตที่เคยกระทำผิดซ้ำ กรณี ไม่สวมหมวกนิรภัยขณะขับขี่หรือซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์ภายในมหาวิทยาลัยนเรศวร

6. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

6.1 ผลการวิจัยในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ (1) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และ (2) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แนวคำถาม (Question guideline) ที่เป็นแบบสอบถามกึ่งโครงสร้างโดยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น

6.1.1 พฤติกรรมเชิงลึกของนิสิตมหาวิทยาลัยที่มีต่อการสวมหมวกนิรภัย

6.1.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตระหนักรับรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยและพฤติกรรมการสวมหมวกนิรภัย

6.1.3 ความคิดเห็นของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวรต่อสังคมมหาวิทยาลัยนเรศวร และต่อมหาวิทยาลัยอื่น ๆ

6.2 ผลการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ คือ เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมเชิงลึกของนิสิตกลุ่มกระทำความผิดวินัยนิสิตซ้ำกรณีไม่สวมหมวกนิรภัยขณะขับขี่หรือซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์ภายในมหาวิทยาลัยนเรศวร

จากผลการศึกษาความรู้ เรื่อง การขับขี่รถจักรยานยนต์และการสวมหมวกของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า มีประเด็นที่แตกต่างกันทั้งหมด กลุ่มตัวอย่างให้สัมภาษณ์ว่า การขับขี่รถจักรยานยนต์ภายในมหาวิทยาลัยจะต้องขับขี่รถจักรยานยนต์เป็นสวมหมวกนิรภัยให้พอดีไม่แน่นจนเกินไป รับรู้ว่าต้องใส่หมวกนิรภัยภายในมหาวิทยาลัยเหมือนกัน การใส่หมวกนิรภัยเป็นความปลอดภัยในตัวบุคคล รู้ว่าเป็นเรื่องสำคัญแต่ไม่เห็นด้วยกับการบังคับ รู้สึกว่าเป็นเรื่องเล็ก เป็นเรื่องที่ละเลยไม่ใส่ใจได้หากไม่ขับรถจักรยานยนต์ด้วยความเร็ว มีกลุ่มตัวอย่างเพียงรายเดียวที่ไม่มีรถจักรยานยนต์และไม่มีหมวกนิรภัย

จากผลการศึกษากลุ่มตัวอย่าง พบว่า มีความรู้สึกเกี่ยวกับการสวมหมวกนิรภัยอย่างไร พบว่า มีประเด็นที่แตกต่างกันทั้งหมด บางคนเห็นความสำคัญเมื่ออยู่ภายนอกมหาวิทยาลัย บางคนรู้สึกเฉย ๆ ไม่ได้จำเป็นเพราะเป็นคนซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์ รู้สึกว่าไม่สำคัญ หมวกนิรภัยสูญหาย หอพักอยู่ใกล้ประตูทางเข้ามหาวิทยาลัย เกิดความไม่อยากใส่ ถึงแม้ว่ากลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่าการสวมหมวกนิรภัยเป็นสิ่งสำคัญ จำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย แต่ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างไม่ได้ให้ความสำคัญตามการรับรู้ของตนเอง นอกจากนี้มีกลุ่มตัวอย่างบางรายที่อยากรู้ อยากลอง ว่า หากถูกจดบันทึกรายชื่อว่าเป็นผู้ไม่สวมหมวกนิรภัยขณะขับขี่หรือซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์แล้วทางมหาวิทยาลัยจะดำเนินการอย่างไรกับตนเอง

จากผลการศึกษาปัญหาในการสวมหมวกนิรภัยจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ประเด็นที่เหมือนกัน คือ กลุ่มตัวอย่างให้สัมภาษณ์ว่า ปัญหาเกิดจากทรงผม เช่น ทรงผมเสียทรง และมีประเด็นอื่นๆที่แตกต่างกัน เช่น หมวกนิรภัยสูญหาย การซื้อหมวกนิรภัยใบใหม่คิดว่ามีราคาแพงสำหรับนิสิต คิดว่าเดินทางใกล้ๆ ไม่จำเป็นต้องสวมใส่ การสวมหมวกนิรภัยทำให้ทัศนวิสัยลดลงกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ขับขี่ระยะทางใกล้ หมวกนิรภัยมีสภาพไม่พร้อมใช้งาน ไม่ได้จำเป็นที่จะต้องมีหมวกนิรภัยเป็นของตนเองเนื่องจากไม่มีรถจักรยานยนต์อยู่แล้ว

จากผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างว่าเหตุใด หรือ มีแรงจูงใจใดที่ทำให้นิสิตไม่สวมหมวกนิรภัยอย่างต่อเนื่อง พบว่า ประเด็นที่หมือนกัน กลุ่มตัวอย่างให้สัมภาษณ์ว่า สาเหตุ หรือ แรงจูงใจใดที่ทำให้นิสิตไม่สวมหมวกนิรภัยอย่างต่อเนื่อง คือ เดินทางระยะใกล้ อยากรู้ อยากลอง ช่วงเวลาที่เร่งรีบจะไปเรียนทำให้ลืมนำหมวกนิรภัยมาด้วยตลอดช่วงเวลาที่มีการสุ่มตรวจการสวมหมวกนิรภัยภายในมหาวิทยาลัยนเรศวรจึงถูกบันทึกรายชื่อลงในระบบฐานข้อมูลผู้ไม่สวมหมวกนิรภัยขณะขับขี่หรือซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์ภายในมหาวิทยาลัยนเรศวร

7. สรุปผลการวิจัย

ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของนิสิต การใช้ชีวิตของนิสิตที่นิสิตมีความเห็นเกี่ยวกับการใช้ชีวิตด้านการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างที่มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด คือ นิสิตทราบว่ามีการรณรงค์การสวมหมวกนิรภัยภายในมหาวิทยาลัย ร้อยละ 100 รองลงมา คือ เดินทางทันเวลาเข้าเรียน นิสิตทำการบ้านทุกวิชาด้วยตนเอง และนิสิตติดตามข่าวสาร ความรู้ใหม่ ๆ เกี่ยวกับอาชีพหรือสาขาที่เรียนจากสื่อต่าง ๆ ร้อยละ 92 ตามลำดับ

ข้อมูลการใช้ชีวิตด้านสังคม การใช้ชีวิตด้านสังคมของกลุ่มตัวอย่างที่มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด คือ นิสิตเคยเสนอความคิดเห็นในการทำงานกลุ่ม และ นิสิตรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ร้อยละ 96 รองลงมา คือ นิสิตคนเพื่อนฝูงมากมายทั้งเพื่อนเพศเดียวกันและเพื่อนต่างเพศ และ นิสิตสนทนาผ่านโปรแกรมพูดคุยกับเพื่อนทางอินเทอร์เน็ต ร้อยละ 88 ตามลำดับ

ข้อมูลการใช้ชีวิตด้านการเข้าร่วมกิจกรรม การใช้ชีวิตด้านการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มตัวอย่างที่มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด คือ นิสิตเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการส่งเสริมประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้งนายกองค์การนิสิต/ประธานสภานิสิต/ประธานสโมสรนิสิตคณะ ร้อยละ 96 รองลงมา คือ นิสิตเข้าร่วมกิจกรรมด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ไหว้ครู ลอยกระทง เป็นต้น ร้อยละ 88 และ นิสิตเข้าร่วมกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ร้อยละ 84 ตามลำดับ

ข้อมูลเกี่ยวกับด้านงบประมาณการใช้จ่ายในมหาวิทยาลัย ข้อมูลเกี่ยวกับด้านงบประมาณการใช้จ่ายในมหาวิทยาลัยของกลุ่ม ตัวอย่างที่มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด คือ นิสิตสามารถจ่ายค่าหอพักได้ทุกเดือน ร้อยละ 96 รองลงมา คือ นิสิตได้รับงบประมาณจากผู้ปกครอง ร้อยละ 92 และนิสิตมีงบประมาณค่าใช้จ่ายเพียงพอในแต่ละเดือน ร้อยละ 84 ตามลำดับ

ข้อมูลเกี่ยวกับการขับขี่รถจักรยานยนต์ กลุ่มตัวอย่างเมื่อใช้รถจักรยานยนต์เพื่อการเดินทางส่วนใหญ่จะเป็นผู้ขับขี่เอง ร้อยละ 80 และเป็นผู้โดยสาร ร้อยละ 20 ตามลำดับ

การมีใบอนุญาตขับขี่รถจักรยานยนต์ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีใบอนุญาตขับขี่รถจักรยานยนต์ ร้อยละ 40 และมีใบอนุญาตขับขี่รถจักรยานยนต์ ร้อยละ 40 รองลงมามีใบอนุญาตขับขี่รถจักรยานยนต์แต่หมดอายุ ร้อยละ 20 ตามลำดับ

การสวมหมวกนิรภัย กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สวมหมวกนิรภัย ร้อยละ 80 และไม่สวมหมวกนิรภัย ร้อยละ 20 ตามลำดับ

ระยะทางในการขับขี่ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ขับขี่รถจักรยานยนต์ระยะทาง 1 – 5 กิโลเมตร ร้อยละ 60 และขับขี่รถจักรยานยนต์ระยะ 6 - 10 กิโลเมตร ร้อยละ 20 และระยะ 11 กิโลเมตร ขึ้นไป ร้อยละ 20 ตามลำดับ

ประสบการณ์ในการขับขี่รถจักรยานยนต์ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ไม่เคยมีประสบการณ์ที่ไม่ดีจากการขับขี่รถจักรยานยนต์ ร้อยละ 40 และ เคยถูกจับความผิดเกี่ยวกับการขับขี่รถจักรยานยนต์ ร้อยละ 40 รองลงมา เคยประสบอุบัติเหตุจากการขับขี่รถจักรยานยนต์ ร้อยละ 20 ตามลำดับ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการสวมหมวกนิรภัย กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยอย่างยิ่ง คือ หมวกนิรภัยที่สวมต้องได้รับมาตรฐานอุตสาหกรรม (มอก.) และมีสภาพพร้อมใช้งาน ร้อยละ 100 การสวมหมวกนิรภัยช่วยลดความรุนแรงจากอุบัติเหตุทางรถจักรยานยนต์ ร้อยละ 100 และ ขณะขับขี่และโดยสารรถจักรยานยนต์ควรสวมหมวกนิรภัยทุกครั้ง ร้อยละ 100

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในการสวมหมวกนิรภัย กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยอย่างยิ่ง คือ ไม่มีที่เก็บ พกพาลำบาก ร้อยละ 80 รองลงมา ทำให้การมองเห็นไม่ชัดเจน และการได้ยินเสียงลดลง ร้อยละ 68 และ หมวกนิรภัยสูญหาย ร้อยละ 64 ตามลำดับ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับบรรทัดฐานและการยอมรับทางสังคม กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยอย่างยิ่ง คือ เห็นด้วยกับนโยบายการรณรงค์สวมหมวกนิรภัย 100% ภายในมหาวิทยาลัย ร้อยละ 88 รองลงมา การตัดคะแนนความประพฤติสำหรับผู้ไม่สวม

หมวกนิรภัย (ไม่สวมหมวกนิรภัย 3 ครั้ง ถูกตัดคะแนนความประพฤติ จำนวน 5 คะแนน) นั้น มีความเหมาะสม ร้อยละ 80 และ ชอบการประชาสัมพันธ์รณรงค์การสวมหมวกนิรภัยในมหาวิทยาลัย ร้อยละ 76 ตามลำดับ

ความคิดเห็นต่อความปลอดภัยในการสวมหมวกนิรภัย กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยอย่างยิ่ง คือ ควรสวมหมวกนิรภัยเมื่อขับขี่รถจักรยานยนต์มากกว่า 5 กิโลเมตร ร้อยละ 92 ควรสวมหมวกนิรภัยเมื่อขับขี่รถจักรยานยนต์น้อยกว่า 5 กิโลเมตร ร้อยละ 92 และ หมวกนิรภัยช่วยลดอาการบาดเจ็บทางสมองหากเกิดอุบัติเหตุ ร้อยละ 92 ตามลำดับ

การวิเคราะห์การสอบถามทัศนคติ เรื่อง การศึกษาพฤติกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยที่กระทำผิดซ้ำ กรณีศึกษานิสิตที่ไม่สวมหมวกนิรภัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ทัศนคติด้านการมีส่วนร่วมกับมหาวิทยาลัยนเรศวร หมายถึง การแสดงออกแนวความคิดเห็นความรู้สึกนึกคิดที่บุคคล มีต่อสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งตนเอง ต่อการได้มีส่วนร่วมกับมหาวิทยาลัย โดยเข้าร่วมกิจกรรมกลางของมหาวิทยาลัยของกลุ่มตัวอย่างเฉลี่ยรวมคิดเป็นร้อยละ 80 และมีทัศนคติในระดับความคิดเห็นด้วยอย่างยิ่ง คือ นิสิตทราบว่าควรสวมหมวกนิรภัยในการขับขี่รถจักรยานยนต์ ร้อยละ 100 รองลงมาคือ การตัดคะแนนความประพฤติสำหรับผู้ไม่สวมหมวกนิรภัย (ไม่สวมหมวกนิรภัย 3 ครั้ง ถูกตัดคะแนนความประพฤติ 5 คะแนน) มีความเหมาะสม ร้อยละ 96 ตามลำดับ

ทัศนคติต่อการสวมหมวกนิรภัยของกลุ่มตัวอย่าง เฉลี่ยรวมคิดเป็นร้อยละ 70.67 และมีทัศนคติในระดับความคิดเห็นด้วยอย่างยิ่ง คือ เห็นด้วยกับคำว่าการสวมหมวกนิรภัยช่วยลดความรุนแรงจากอุบัติเหตุทางรถจักรยานยนต์ ร้อยละ 100 รองลงมาคือ เห็นด้วยกับนโยบายรณรงค์การสวมหมวกนิรภัย 100% ภายในมหาวิทยาลัย ร้อยละ 96 เห็นด้วยกับคำว่า "พึงสวมใส่หมวกนิรภัยเมื่อออกถนนใหญ่" ร้อยละ 96 และ เห็นด้วยกับคำว่า "หมวกนิรภัยช่วยลดอาการบาดเจ็บทางสมองเมื่อเกิดอุบัติเหตุ" ร้อยละ 96 ตามลำดับ

สรุปผลการวิจัย การศึกษาพฤติกรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยที่กระทำผิดซ้ำ กรณีศึกษา นิสิตที่ไม่สวมหมวกนิรภัย มหาวิทยาลัยนเรศวร นี้มุ่งเน้นถึงสาเหตุและแรงจูงใจในพฤติกรรมของนิสิตที่กระทำผิดซ้ำ กรณี ไม่สวมหมวกนิรภัยขณะขับขี่หรือซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์ เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมเชิงลึกของนิสิตกลุ่มกระทำความผิดวินัยนิสิตซ้ำ กรณี ไม่สวมหมวกนิรภัยขณะขับขี่หรือซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์ภายในมหาวิทยาลัยนเรศวร ว่ามีเหตุผลหรือแรงจูงใจใดที่ทำให้นิสิตยังคงไม่สวมหมวกนิรภัยอย่างต่อเนื่อง สาเหตุที่นิสิตมีพฤติกรรมกระทำผิดซ้ำ มีประเด็นหลัก คือ ประสิทธิภาพของการบรรลุเป้าหมายการศึกษาในการปรับปรุงพฤติกรรมของนิสิตที่กระทำผิดซ้ำ กรณี ไม่สวมหมวกนิรภัย โดยใช้วิธีการและการเก็บข้อมูลจากฐานข้อมูลผู้ไม่สวมหมวกนิรภัยภายในมหาวิทยาลัยนเรศวร ร่วมกับข้อมูลที่ได้ดำเนินการ ได้แก่ การสัมภาษณ์นิสิตผู้กระทำผิดวินัย การสำรวจสถิติการไม่สวมหมวกนิรภัยของนิสิตผู้กระทำความผิดวินัย มีผลลัพธ์หลัก คือ เรียนใกล้ๆ เดินทางใกล้ ๆ เรียนในตึกที่ติดๆ กัน เวลาเปลี่ยนคาบเรียนหรือย้ายตึกเรียนจึงมิได้สวมหมวกนิรภัย ผมเสียทรง ถูกเพื่อนหยิบหมวกนิรภัยไปในช่วงการตั้งจุดตรวจการสวมหมวกนิรภัย มีเพียงรายเดียวที่ไม่มีหมวกนิรภัยเนื่องจากไม่มีรถจักรยานยนต์ เดินทางไปเรียนโดยอาศัยเพื่อนที่พักอาศัยในห้องพักเดียวกัน รวมถึงปัจจัยสังคมมีผลในพฤติกรรม กล่าวคือ การกดดันจากเพื่อนร่วมชั้นที่ไม่สนับสนุนการสวมหมวกนิรภัย หรืออยากรู้ อยากลองว่า หากไม่สวมหมวกนิรภัยแล้วทางมหาวิทยาลัยจะดำเนินการอย่างไรกับตนเอง

การอภิปรายผลการวิจัย ผลกระทบของการไม่สวมหมวกนิรภัยในมหาวิทยาลัย มีผลลัพธ์หลัก คือ การไม่สวมหมวกนิรภัยซ้ำๆ อย่างต่อเนื่อง มีความเสี่ยงสูงในการถูกตัดคะแนนความประพฤตินิสิต และการสวมหมวกนิรภัยเป็นสิ่งจำเป็นในการลดความเสี่ยงของการได้รับบาดเจ็บทางสมองอย่างรุนแรงเมื่อเกิดอุบัติเหตุ ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุอันดับสองที่ทำให้นิสิตสมัครใจไม่สวมหมวกนิรภัยขณะขับขี่หรือซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์ภายในมหาวิทยาลัย คือ อยากรู้ อยากลอง ว่า หากไม่สวมหมวกนิรภัยแล้วทางมหาวิทยาลัยจะดำเนินการอย่างไรกับตนเอง ซึ่งเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยให้ความสนใจเพราะกลุ่มตัวอย่างจาก 2 ใน 5 รายแจ้งสาเหตุที่ไม่สวมหมวกนิรภัยว่า อยากรู้ อยากลอง และมีเพื่อนที่ร่วมทางด้วยกันสมัครใจทดลอง

ในเรื่องดังกล่าว ผลการวิจัยค้นพบว่ามีความสอดคล้องและแตกต่างจากงานวิจัยของกมลชนก เศรษฐบุตร ที่สรุปว่าการสื่อสารเพื่อรณรงค์หรือส่งเสริมที่เน้นการขับขี่เพื่อความปลอดภัยไม่ได้ช่วยให้นิสิตตระหนักรับรู้หรือเปลี่ยนพฤติกรรมมาสวมหมวกนิรภัยได้ในทันที แต่การใช้กฎระเบียบหรือกฎหมายบังคับให้นิสิตสวมหมวกนิรภัยมีความสอดคล้องกันกับผลการวิจัย หากแต่มีความแตกต่างในตัวของผู้ปฏิบัติจากตำรวจจราจร เนื่องจากมหาวิทยาลัยนเรศวรใช้คณะกรรมการรณรงค์การสวมหมวกนิรภัย 100 เปอร์เซ็นต์ เป็นผู้จดบันทึกรายชื่อนิสิตผู้ไม่สวมหมวกนิรภัยขณะขับขี่หรือซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์ภายในมหาวิทยาลัยแทนตำรวจจราจรที่มีภารกิจมาก รวมถึง คณะกรรมการรณรงค์การสวมหมวกนิรภัย 100 เปอร์เซ็นต์ ประกอบด้วย บุคลากรกองกิจการนิสิต บุคลากรฝ่ายกิจการนิสิตซึ่งมีความใกล้ชิดกับนิสิตในสังกัด เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยประจำมหาวิทยาลัยนเรศวรที่ปฏิบัติหน้าที่ประจำจุดนั้น ๆ ทำให้มีความคุ้นเคยกับนิสิต ซึ่งการสุ่มตรวจผู้ไม่สวมหมวกนิรภัยมีกำหนดการสุ่มอยู่เป็นประจำ ทำให้นิสิตกระทำผิดวินัย กรณี ไม่สวมหมวกนิรภัยขณะขับขี่หรือซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์ลดลงอย่างต่อเนื่อง จากสถิติที่เก็บได้มี 94 เปอร์เซ็นต์ที่สวมหมวกนิรภัย มีเพียง 6 เปอร์เซ็นต์ เท่านั้นที่ไม่สวมหมวกนิรภัยกระทั่งถูกตรวจบันทึกรายชื่อในฐานข้อมูลผู้ไม่สวมหมวกนิรภัยในมหาวิทยาลัยนเรศวร

8. ข้อเสนอแนะ

1. ประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขหรือป้องกัน ในกรณีไม่สวมหมวกนิรภัย คือ การกระทำผิดซ้ำของนิสิต เพราะหากถูกจดบันทึกรายชื่อผู้ไม่สวมหมวกนิรภัยอย่างต่อเนื่อง 3 ครั้ง จะทำให้ถูกตัดคะแนนความประพฤติ 5 คะแนนสะสมต่อเนื่องไป อาจส่งผลทำให้ถูกลงโทษวินัยร้ายแรงได้

2. สภาพแวดล้อม บางครั้งนิสิตอาจมองว่าการสวมหมวกนิรภัยเป็นสิ่งไม่จำเป็น เนื่องจากยังมีคนอื่น ๆ ที่ไม่สวมหมวกนิรภัยที่ยังคงขับขี่ได้ภายในมหาวิทยาลัยนเรศวร หรืออาจมีผู้อื่นในสภาพแวดล้อมของนิสิตที่ไม่สวมหมวกนิรภัยและมีผลในการรับรู้ของนิสิตเองซึ่งเป็นการตามแบบอย่างจากผู้อื่น

9. บรรณานุกรม

กมลชนก เศรษฐบุตร. (2558). *พฤติกรรมเชิงลึกของนิสิตมหาวิทยาลัยในการสวมหมวกนิรภัย วันที่ค้นข้อมูล 12 ตุลาคม 2563,* จาก http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/591770 วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ปีที่ 27 ฉบับที่ 54 พฤษภาคม - สิงหาคม 2562 194

ทวีศักดิ์ นพเกษร. (2551). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ: คู่มือปฏิบัติการวิจัยประยุกต์เพื่อพัฒนาคน องค์กร ชุมชน สังคม = Qualitative methods: a field guide for applied research in human/organization/community and social development* (พิมพ์ครั้งที่ 2). พิษณุโลก: ชมรมพยาบาลชุมชนแห่งประเทศไทย.

ธีรพันธ์ โล่ห์ทองคำ (23 กรกฎาคม 2557). "ว๊าว ! โฆษณา". *Mar keteer maga zine* .วันที่ค้นข้อมูล 16 มกราคม 2561, จาก http://www.marketeer.co.th/archives/8732

แพรวพรรณ โสมาศรี. (2556). *การศึกษาการใช้ชีวิตของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.* ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการอุดมศึกษา,คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ศรัณยพงศ์ เที่ยงธรรม**.** (2559). Marketing 101: เข้าใจ Consumer Insight ด้วยหลัก 3s.Marketeer. วันที่ค้นข้อมูล 28 กุมภาพันธ์ 2560, จาก http://marketeer.co.th/archives/75641

Cody S. O. et al. (2016). *Motorcycle helmet effectiveness in reducing head, face and brain injuries by state and helmet law.* Retrieved September 2016, from https://injepijournal. springeropen.com/articles/10.1186/s40621-016-0072-9

Kauffman, J. M. (1997). *Characteristics of emotional and behavioral disorder of children and youth* (6th ed.). N.J.: Merrill/Prentice Hall, One Lake Street, Upper Saddle River.

Kotler, P., Kartajaya, H., & Setiawan, I. (2010). *Marketing 3.0: from products to customers to the human spirit*. Hoboken, N.J: Wiley.

Newcomb, T. M., et al., (1967). *Persistence and change: Bennigton College and its students after 25 years,* New York: Wiley.

Positioning Magazine. (2554, 11 กุมภาพันธ์). *ลึกสุดใจ...Consumer Insight แบบไหนถึงจะโดน...* วันที่ค้นข้อมูล 28 กุมภาพันธ์ 2560, จาก http://positioningmag.com/13450

Safe Cycling. (1998). *Motorcycle helmet research*. Retrieved September 2016, from http://www.smarter-usa.org/documents/helmet-researchlist.pdf

Vroom, V. H. (1964). *Work and motivation,* New York: John Wiley & Sons.

Creswell , Plano, Clark, Gutman and Hanson. การวิจัยแบบผสมผสาน. วันที่ค้นข้อมูล 21 กันยายน 2566, จาก https://researcherthailand.co.th/

แนวทางการป้องกันไฟป่าอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

Guidelines for Participatory Forest Fire Prevention of Pang Pao Community Chilek Sub-district, Mae Taeng District, Chiang Mai Province

ธีรวัฒน์ กุณาอิ่น[1], สถาพร คำแก้ว[2], ฐากูร ข่าขันมะลี[3], และนิชธิมา บุญเฉลียว[4]

[1 2] นักศึกษาสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

[3 4] อาจารย์สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่าและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงศึกษาแนวทางการป้องกันไฟป่าอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ระหว่างวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างคือชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนปางเปา จำนวน 234 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 4 คน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนกรรมการหมู่บ้าน และชาวบ้าน จำนวน 2 คน และการสนทนากลุ่มย่อย จำนวน 3 คน ผลวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมด้านการปฏิบัติงานป้องกันไฟป่าโดยผู้นำชุมชนได้แสดงถึงภาวะผู้นำในการร่วมประสานงานกับกลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน ขณะที่ปัจจัยการมีส่วนร่วมมาจากการประสานงานของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ภายในชุมชนที่ร่วมกันขับเคลื่อนการดำเนินงานป้องกันไฟป่าร่วมกับชาวบ้าน ในส่วนของแนวทางการป้องกันไฟป่า ผู้นำชุมชนอาศัยการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ประจำหมู่บ้านปางเปา ซึ่งได้ดำเนินโครงการปลูกป่า บวชป่า เพื่ออาศัยความเชื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการป้องกันการบุกรุกป่าชุมชนจากคนภายนอก ทั้งนี้ควรให้ความสำคัญในการนำแผนยุทธศาสตร์ของหมู่บ้านปางเปาเข้าสู่แผนยุทธศาสตร์ของเทศบาลจอมแจ้งเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, การป้องกันไฟป่า, อำเภอแม่แตง

Abstract

The purposes of this research were to study the level of participation in forest fire prevention and related factors, as well as the study of forest fire prevention guidelines with the participation of the Pang Pao community, Chilek District, Mae Taeng District, Chiang Mai. It is a combination of methods between quantitative and qualitative research methods. In quantitative research. The sample is villagers living in Pang Pao community. A total of 234 people lived using questionnaires as research tools. Qualitative research uses in-depth interviews from samples 4 persons: village headman, village committee representative, 2 villagers, and 3 small group discussions. The research found that the level of participation in forest fire prevention operations by community leaders demonstrated leadership in coordination with village committee groups. Meanwhile, the participation factor comes from the coordination of various organizations within the community to drive forest fire prevention operations together with the villagers. In terms of forest fire prevention guidelines Community leaders will rely on the implementation of the Pang Pao Village

Strategic Plan, which includes reforestation and forest ordination projects to rely on faith as an anchor to prevent outsiders from encroaching on community forests. In this regard, the importance should be given to the implementation of the strategic plan of Pang Pao Village into the strategic plan of Chom Chaeng Municipality in order to make it more concrete.

Keywords: Involvement, Forest Fire Prevention, Mae Taeng District

1. บทนำ

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในหลายประเทศที่เผชิญกับปัญหาการบุกรุกทำลายป่า ไฟป่า และหมอกควัน โดยมีเหตุปัจจัยหลากหลายไม่ว่าจะเป็นภาคเกษตรที่ส่งผลให้มีการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อใช้เป็นพื้นที่ทางการเกษตร ปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการหละหลวมในการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของโครงการต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการทำลายป่า หรือการขายพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมให้กับนักลงทุนแปรสภาพเป็นพื้นที่เพาะปลูกหรือสร้างที่พักเชิงธุรกิจ รวมถึงการลักลอบตามแนวชายแดนไทยกัมพูชาอันเป็นผลจากความต้องการไม้พยุง (Grossman, 2015 อ้างถึงใน สวรินทร์ เบ็ญเด็มอะหลี, 2560 น.145) และพื้นที่เขตภาคเหนือตอนบนถือเป็นจุดเสี่ยงสำคัญในการเกิดวิกฤติหมอกควันจากไฟป่า ซึ่งส่งผลเสียต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน และส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศเป็นอันมาก

โดยสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ หรือ GISTDA เผยข้อมูลเปรียบเทียบการพบจุดความร้อนในจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่ 1 ม.ค. 2565 - 17 เม.ย. 2566 พบว่าในช่วงต้นปี พ.ศ. 2566 จนถึงหลังเทศกาลสงกรานต์ 2566 (1 ม.ค. - 17 เม.ย. 2566) มีจุดความร้อนรวม 11,712 จุด เพิ่มขึ้นจากเดิมอีกเกือบหมื่นจุด และในเขตอำเภอแม่แตง พบจุดความร้อนสูงถึง 716 จุด จัดเป็นอันดับ 6 ของอำเภอทั้งหมด 25 อำเภอ ในจังหวัดเชียงใหม่ จากการตรวจสอบของศูนย์บัญชาการป้องกันแก้ไขปัญหาฝุ่นละออง PM 2.5 จังหวัดเชียงใหม่ ในเบื้องต้นพบว่า สาเหตุของไฟป่าล้วนมาจากการลับลอบจุดไฟเผาป่า เพื่อหาของป่าและล่าสัตว์ จึงต้องจัดเตรียมเจ้าหน้าที่ลาดตระเวนเฝ้าระวังอย่างเข้มข้น เพราะคาดว่ายังคงมีการลับลอบเผาป่าอยู่อย่างต่อเนื่องในช่วงหลังสงกรานต์ ส่งผลให้สถานการณ์ไฟป่าในจังหวัดเชียงใหม่กลับมาวิกฤตอีกครั้ง และหลายอำเภอพบจุดความร้อนเพิ่มขึ้นหลายเท่าตัว ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในวงกว้าง จนเกิดปัญหาด้านการท่องเที่ยว เพราะเชียงใหม่ถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของไทยในการสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงต้องรีบดำเนินการเร่งดับไฟเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบอย่างต่อเนื่อง (Spring New, 2566: ออนไลน์)

ชุมชนปางเปา ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 33 กิโลเมตร มีครัวเรือนทั้งหมด 323 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด จำนวน 743 คน (รวมประชากรแฝง) (แผนพัฒนาท้องถิ่นห้าปี พ.ศ. 2566-2570 เทศบาลจอมแจ้ง, 2566, น.3) ผู้คนส่วนใหญ่อพยพมาจากหลายพื้นที่เพื่อเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนปางเปา จึงมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยชาวบ้านในชุมชนมีวิถีชีวิตเรียบง่ายพึ่งพิงอาศัยป่า และคนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และอาชีพรับจ้างจึงมีรายได้ไม่แน่นอน คนในชุมชนจึงหารายได้เสริมจากการเก็บหาของป่าขาย เช่น หน่อไม้ เห็ดชนิดต่าง ๆ ผักหวาน ไข่มดแดงฯลฯ จากการลงพื้นที่สำรวจชุมชนปางเปาเบื้องต้น ปัญหาที่พบ คือ สภาพป่าในชุมชนมีความแห้งแล้ง และมีร่องรอยการเกิดไฟป่าหลายจุดเป็นแนวยาวตามถนนด้านหลังหมู่บ้าน ซึ่งเป็นทางเดินขึ้นสู่จุดชมวิวของหมู่บ้าน โดยร่องรอยที่พบจะปรากฏรอยไหม้บริเวณรอบตอไม้ใหญ่ตรงทางขึ้นจุดชมวิว สันนิษฐานว่าไหม้มานานแล้ว และได้ลุกลามไปจนถึงข้างในป่าที่มีร่องรอยไฟไหม้ปรากฏให้เห็นเป็นวงกว้างเช่นกัน

จากสภาพปัญหาไฟป่าในปัจจุบัน เป็นปรากฏการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพราะป่าชุมชนปางเปาล้วนมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน ซึ่งคนในชุมชนต่างต้องพึ่งพิงอาศัยทรัพยากรในป่าเพื่อเลี้ยงชีพ ด้วยเหตุดังกล่าว การแสวงหาวิธีป้องกันไฟป่าให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อหาวิธีป้องกันปัญหาไฟป่าที่เกิดขึ้นในชุมชน ประกอบกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ได้เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการปัญหาไฟป่าที่เกิดขึ้นในทุก ๆ ปี เพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมศักยภาพในชุมชนปางเปาให้เกิดความเข้มแข็ง และสามารถรับมือหรือแก้ไขปัญหาในชุมชนของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สอดคล้องกับกรอบแนวทางที่สำคัญของยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญคือจัดระบบอนุรักษ์ ฟื้นฟูและป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ (ราชกิจจานุเบกษา, 2561) และสนับสนุนการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาตามแผนยุทธศาสตร์ระดับท้องถิ่นประจำชุมชนบ้านปางเปาในยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (แผนยุทธศาสตร์ระดับท้องถิ่นชุมชนบ้านปางเปา, 2565, น. 75)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่าของชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยการมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่าของชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

2.3 เพื่อศึกษาแนวทางป้องกันไฟป่าอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

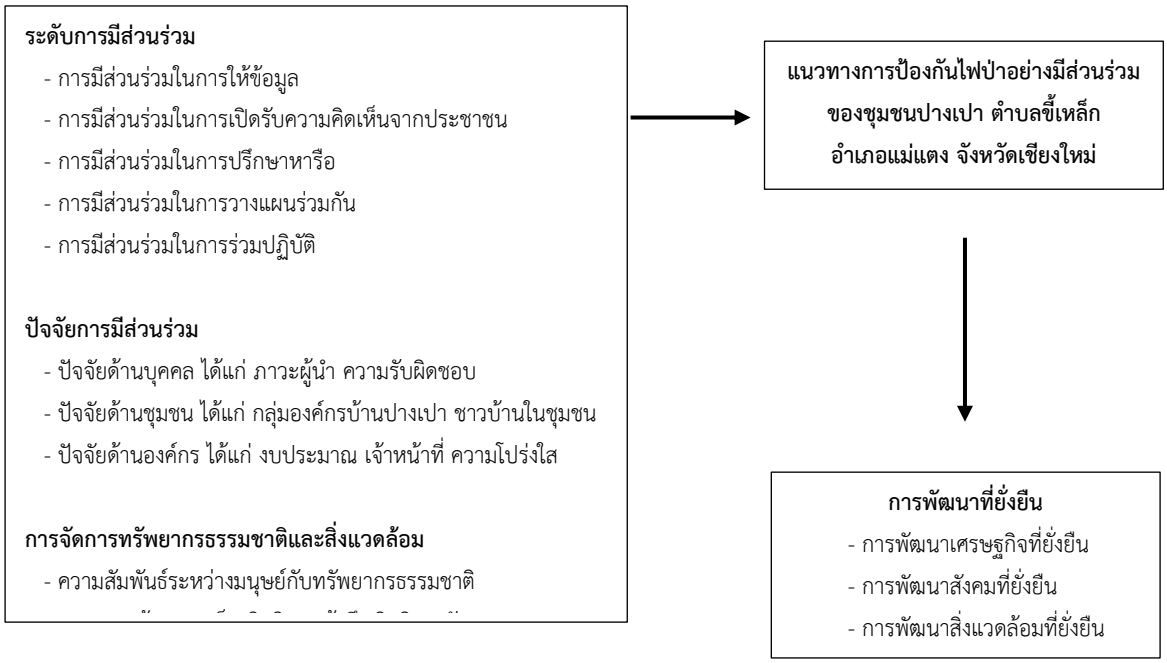

4. การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาเรื่อง แนวทางการป้องกันไฟป่าอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้การศึกษาค้นคว้าและรวบรวมแนวคิดและทฤษฎี ทบทวนวรรณกรรม และเอกสารต่าง ๆ ดังนี้

4.1 แนวคิดการจัดการไฟป่า โดยศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดไฟป่า 2 สาเหตุหลัก ของ (สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2561 อ้างถึงใน สายชล สง่าศรี จีรศักดิ์ ปันลำ, และสมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์., 2565) เพื่อทราบว่าสาเหตุการเกิดไฟป่าในชุมชนปางเปามาจากธรรมชาติหรือมาจากมนุษย์

4.2 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยศึกษาระดับการมีส่วนร่วมตามข้อเสนอของ (ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรรณทิพย์ เพชรมาก, 2551 อ้างถึงใน สมบัติ นามบุรี, 2562) เพื่อทำความเข้าใจถึงแนวโน้มระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับใดมากที่สุด และระดับใดที่จะต้องได้รับการยกระดับให้สูงขึ้น รวมถึงปัจจัยการมีส่วนร่วมตามข้อสรุปของ (สิริพัฒน์ ลาภจิตร, 2550 อ้างถึงใน สมบัติ นามบุรี, 2562) ซึ่งจะเป็นตัวสร้างการปฏิสัมพันธ์และเกิดความสามัคคีขึ้นระหว่างสมาชิกในชุมชนและหน่วยงานภายนอกในการเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมการป้องกันไฟป่าให้บรรลุเป้าหมายอย่างเป็นรูปธรรม

4.3 แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยผู้วิจัยได้ศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ รวมถึงความรู้ความเข้าใจในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ตามข้อสรุปของ (Ostrom and Schlager, 1996 อ้างถึงใน โสภารัตน์ จารุสมบัติ, 2555) เพื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของชาวบ้านในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชุมชนปางเปาที่มีความอุดมสมบูรณ์อันเป็นจุดแข็งของชุมชน

4.4 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของ บานชื่น นักการเรียน, และ เพ็ญศรี บางบอน. (2559) เพื่อทราบถึงแนวทางการพัฒนาของชุมชนปางเปาตามหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

5. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวทางการป้องกันไฟป่าอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ในเขตรับผิดชอบของเทศบาลตำบลจอมแจ้ง โดยทำการศึกษาข้อมูลเอกสารบริบทชุมชนของกลุ่มองค์กรบ้านปางเปา เอกสารการประชุมประจำเดือนที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันไฟป่าจากผู้นำชุมชน และแผนยุทธศาสตร์ประจำหมู่บ้านปางเปาประจำปี พ.ศ. 2565 หนังสือ ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทความวิชาการต่าง ๆ แล้วนำมาแยกประเด็นเนื้อหาสาระ เพื่อให้ได้รายละเอียดของข้อมูลเรื่องการป้องกันไฟป่า โดยศึกษาการวิจัยตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2565 ถึงเดือนสิงหาคม 2566 ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) มีกระบวนการวิจัยแต่ละขั้นตอน ดังนี้

5.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

5.1.1 ประชากรที่ทำการศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนปางเปา หมู่ที่ 8 ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนประชากรทั้งสิ้น 565 คน (ไม่รวมประชากรแฝงที่เข้ามาอาศัยอยู่) โดยผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) และวิธีการสุ่มตัวอย่าง (Sampling) จากสูตร Taro Yamane (1973) ซึ่งกำหนดระดับนัยยะสำคัญทางสถิติ 95% หรือความคลาดเคลื่อนของข้อมูลที่ 0.05 จากประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนปางเปา จำนวนทั้งสิ้น 565 คน ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 234 คน

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ (ไม่รวมประชากรแฝง)

ประชากร	เพศ		รวม
	ชาย	หญิง	
ชาวบ้านปางเปา	273	292	**565**

ที่มา: (แผนพัฒนาท้องถิ่นห้าปี พ.ศ. 2566-2570 เทศบาลจอมแจ้ง ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่, 2566: 3)

5.1.2 เครื่องมือที่ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaires) ผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับปัญหาไฟป่าและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจากตำราเอกสาร วารสาร สิ่งตีพิมพ์และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถาม ภายใต้ขอบข่ายของการวิจัยและพัฒนาตามกรอบแนวคิดการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่า และตอนที่ 3 ปัจจัยของการมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่า ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามปลายปิด แล้วนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ความถูกต้องเหมาะสม ความครอบคลุม และให้คำแนะนำสิ่งที่ควรปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยใช้ดัชนีสูตร IOC (Index of Item-Objective Congruence) โดยกำหนดคะแนนไว้ดังนี้ (พิชญ์สินี ชมภูคำ, 2560) + 1 เมื่อเห็นว่าตรงกับขอบข่ายเนื้อหาตามที่ระบุไว้ 0 เมื่อไม่แน่ใจว่าตรงกับขอบข่ายเนื้อหาตามที่ระบุไว้ - 1 เมื่อแน่ใจว่าไม่ตรงกับขอบข่ายเนื้อหาตามที่ระบุไว้ จากนั้นนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 20 คน (การหาความเชื่อมั่นโดยไม่ได้ใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา) และนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้ว มาตรวจสอบปรับปรุงอีกครั้ง เพื่อนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ไปใช้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยต่อไป

5.1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์จากผู้ใหญ่บ้านปางเปา เพื่อขอลงพื้นที่ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มที่สามารถอ่านออกเขียนได้ และอ่านแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่สามารถอ่านหรือเขียนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ บรรยากาศในการเก็บข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เข้ากับบริบทชุมชนตามความเหมาะสม และอาศัยการลงพื้นที่จำนวน 3 วันโดยการสลับวันและช่วงเวลา เพื่อให้ได้คุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลที่หลากหลาย

5.1.4 การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และนำมาพิจารณาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้ในข้อที่ 1 เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่า และข้อที่ 2 เพื่อศึกษาปัจจัยการมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่าของชุมชนปางเปา

5.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

5.2.1 กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล โดยคัดเลือกแบบเจาะจงเฉพาะบุคคลที่มีคุณสมบัติเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) จำนวน 4 คน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้านปางเปา ตัวแทนคณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 1 คน ชาวบ้านที่มีประสบการณ์ร่วมกับชุมชนในการป้องกันไฟป่า จำนวน 2 คน และคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสนทนากลุ่มย่อย จำนวน 3 คน ประกอบด้วย ตัวแทนสมาชิกสภาเทศบาลจอมแจ้ง ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งหมด 6 คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ศึกษามารวมเป็นกลุ่ม และสนทนาเปลี่ยนทัศนะร่วมกันในประเด็นแนวทางการป้องกันไฟป่าในชุมชนปางเปา

5.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม ศึกษาแนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาพัฒนาตามกรอบแนวคิดการวิจัย โดยแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันไฟป่าและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตอนที่ 2 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อม และตอนที่ 3 แนวทางการป้องกันไฟป่าที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อชุมชนให้เกิดความยั่งยืนแล้วนำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบข้อคำถาม และนำมาแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

5.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกซึ่งกำหนดกรอบในการสัมภาษณ์ประเด็นปัญหาไฟป่า การมีส่วนร่วมของชุมชน และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนปางเปา และขอความร่วมมือในการบันทึกข้อมูลด้วยการจดบันทึก และขออนุญาตอัดเสียงเทป เพื่อถอดคำต่อคำ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน และเพื่อทราบประเด็นปัญหาเบื้องต้นของชุมชน รวมถึงข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย สำหรับผู้ให้ข้อมูลแบบสนทนากลุ่มย่อยที่มิได้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก ได้ใช้การตั้งคำถามพร้อมให้ข้อมูลเบื้องต้น และตั้งคำถามให้เลือกตอบหรืออธิบายเพิ่มเติมรวมถึงข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการป้องกันไฟป่า

5.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยเริ่มเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม แล้วนำมาบันทึกรวมทั้งพิจารณา กิริยาท่าทาง พฤติกรรม ที่เกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อนำมาวิเคราะห์ประกอบการตีความข้อมูล และนำมาเขียนเชิงบรรยาย เพื่ออธิบายตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทั้ง 3 ข้อ ในการลงข้อสรุปผลการศึกษา

6. ผลการวิจัย

แนวทางการป้องกันไฟป่าอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีดังนี้

6.1 ระดับการมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่าของชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ข้อมูลทั่วไปของประชาชนในชุมชนปางเปาซึ่งเป็นประชากรเป้าหมายที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมด จำนวน 234 คน โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 118 คน มีช่วงอายุระหว่าง 51-60 ปี มีระดับการศึกษาสูงสุดอยู่ที่มัธยมศึกษาตอนต้น และประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 6,001-9,000 บาท ตำแหน่งหน้าที่ทางสังคมภายในหมู่บ้านปางเปาส่วนใหญ่เป็นประชาชนทั่วไป และภายในชุมชนปางเปายังไม่ได้เปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกเข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าชุมชน อีกทั้งชาวบ้านในชุมชนปางเปาส่วนใหญ่ยังไม่เคยได้รับความรู้ หรือได้รับคำแนะนำ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ นอกจากนี้ สาเหตุของการเกิดไฟป่าล้วนมาจากบุคคลภายนอกชุมชนเข้าไปบุกรุกป่าชุมชนปางเปา

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่าของชุมชนปางเปา

การมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่าของชุมชนปางเปา	ค่าเฉลี่ย	แปลผล
1. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ	3.59	มาก
2. การมีส่วนร่วมในการรับข้อมูลข่าวสาร	3.52	มาก
3. การมีส่วนร่วมในการเปิดรับฟังความคิดเห็น	2.71	ปานกลาง
4. การมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือ	2.60	น้อย
5. การมีส่วนร่วมในการวางแผนร่วมกัน	2.49	น้อย
รวม	**2.99**	**ปานกลาง**

สำหรับระดับการมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่าของชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.99 เมื่อจำแนกตามประเด็นการพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Public Action) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.59 โดยผู้นำชุมชน กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้านปางเปามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานป้องกันไฟป่าร่วมกับชาวบ้านในกรณีเกิดไฟป่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.90 จากข้อมูลการสนทนากลุ่มย่อย พบว่า กรณีเกิดไฟป่าชาวบ้านจะให้ความช่วยเหลือกันเอง เพราะสมาชิกในชุมชนปางเปามีความผูกพัน

เสมือนพี่น้อง มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และทางผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่มีศักยภาพในการแสดงภาวะความเป็นผู้นำแก่ชาวบ้าน ซึ่งสามารถสร้างไว้วางใจและพึ่งพาได้ โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านปางเปาเป็นเสาหลักในการขับเคลื่อนการปฏิบัติงานป้องกันไฟป่า

ภาพที่ 2 การปฏิบัติงานดับไฟป่ากลุ่ม ชรบ. บ้านปางเปา
ที่มา: กลุ่มองค์กรบ้านปางเปา (2565)

ภาพที่ 3 การปฏิบัติงานดับไฟป่าของกลุ่มจิตอาสาบ้านปางเปา
ที่มา: กลุ่มองค์กรบ้านปางเปา (2565)

ด้านการมีส่วนร่วมในการรับข้อมูลข่าวสาร (Public Information) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.52 โดยชาวบ้านในชุมชนปางเปามีส่วนร่วมในการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาไฟป่าจากการประชาสัมพันธ์ช่องทางเสียงตามสายผ่านผู้ใหญ่บ้าน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.95 จากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่างระบุไว้ว่า กลุ่มองค์กรบ้านปางเปาได้เปิดช่องทางให้ชาวบ้านสามารถรับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ นอกเหนือจากการประกาศผ่านเสียงตามสายคือ กลุ่ม Line บ้านปางเปา ด้านการมีส่วนร่วมในการเปิดรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.71 โดยชาวบ้านในชุมชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าร่วมกันในที่ประชุมประจำเดือน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 2.94 ด้านการมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือ (Public Consultation) ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย 2.60 โดยชาวบ้านได้ปรึกษาหารือกันเอง หรือปรึกษาหารือกับเพื่อนบ้านที่สนิทสนมกันในหมู่บ้านเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่า อยู่ในระดับปานกลางมีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.07 จากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่างระบุไว้ว่า หากชาวบ้านในชุมชนปางเปาไม่สามารถดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาด้วยกันเองได้ก็จะเข้าไปปรึกษากับคณะกรรมการและที่ปรึกษาประจำหมู่บ้านปางเปา และด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนร่วมกัน (Public Plan) ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย 2.49 โดยการวางแผนเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าผ่านการประชุมประจำเดือนในที่ประชุมบ้านปางเปา อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 2.73 จากข้อมูลการสนทนากลุ่มย่อย พบว่า ปัจจุบันชุมชนปางเปาได้วางแผนฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ร่วมกัน โดยขอพันธุ์กล้าไม้จากอำเภอแม่แตง และกรมป่าไม้เพื่อนำไปดำเนินโครงการปลูกทดแทนผืนป่าที่สูญเสียไป ซึ่งการปลูกป่าของชุมชนจะมีพิธีกรรมความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้อง และเป็นประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบันด้วยการประกอบพิธีบวชป่า

ภาพที่ 4 และ 5 การจัดประชุมประจำเดือนของชุมชนปางเปา
ที่มา: สถาพร คำแก้ว 12 มีนาคม 2566

6.2 ปัจจัยการมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่าของชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาปัจจัยการมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่าของชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ในภาพรวม เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 63.46 เมื่อจำแนกตามประเด็นการพิจารณารายด้าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด จำนวน 234 คน มีทัศนคติต่อปัจจัยด้านชุมชนที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่ามากที่สุด ในภาพรวมเห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 80.10 โดยชาวบ้านในชุมชนปางเปามีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการป้องกันไฟป่า เห็นด้วยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 88.80 รองลงมาคือด้านปัจจัยด้านบุคคลในภาพรวมเห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 63.20 โดยชาวบ้านแต่ละคนต่างมีความพร้อมให้ความร่วมมือในการดำเนินงานป้องกันไฟป่าร่วมกับผู้นำชุมชนและกลุ่มคณะกรรมการบ้านปางเปา เห็นด้วยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 89.30 และน้อยที่สุดคือด้านปัจจัยด้านองค์กรในภาพรวมเห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 47.10 โดยเจ้าหน้าที่ของเทศบาลจอมแจ้งมีความโปร่งใส และมีความชัดเจนในการดำเนินงานป้องกันไฟป่า เห็นด้วยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 64.90 ตามลำดับ

6.3 แนวทางการป้องกันไฟป่าอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ผู้วิจัยได้ถอดบทเรียนจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อย และค้นพบว่า แนวทางการป้องกันไฟป่าของชุมชนปางเปาสามารถแบ่งเป็น 3 ยุค ดังนี้

ยุคที่หนึ่ง เป็นยุคที่ นายสงวน คำแก้ว ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน เมื่อปี พ.ศ. 2545-2550 โดยสมัยนั้นยังไม่มีการตั้งกฎเกณฑ์การใช้สอยทรัพยากรในป่า ชาวบ้านในชุมชนต่างมีอิสระในการเข้าไปใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าชุมชนปางเปา และกรณีเกิดไฟป่าชาวบ้านจะช่วยเหลือกันเองตามกำลังความสามารถของแต่ละครัวเรือน ถ้าไฟป่าลุกลามเข้าในพื้นที่การเกษตรของชุมชน ชาวบ้านที่พบเห็นก็จะแจ้งเหตุไฟป่ากันปากต่อปากเพื่อขอความช่วยเหลือ เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่าปัญหาไฟป่าที่เกิดขึ้นในทุก ๆ ปี เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

ยุคที่สอง สมัยที่ นายนิกร รังแก้ว (บิดาของนายสรวิศ รังแก้ว) ได้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านในปี พ.ศ. 2550-2554 เป็นยุคที่ภายในชุมชนปางเปาเริ่มเกิดความตระหนักถึงปัญหาไฟป่า ทางผู้นำชุมชนได้จัดตั้งกลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้านและกลุ่ม ชรบ. เพื่อช่วยกันทำแนวกันไฟป้องกันไฟป่าลุกลามเข้าพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน และได้ทำการติดตั้งป้ายแสดงกฎระเบียบข้อบังคับประจำป่าชุมชนปางเปาตรงทางเข้าป่าชุมชน อาทิ การกำหนดห้ามไม่ให้ประชากรแฝงและบุคคลภายนอกชุมชนเข้าไปใช้สอยทรัพยากรในป่าฝ่าฝืนปรับ 500 บาท นอกจากนี้ ทางผู้นำชุมชนได้มีการจัดประชุมประจำเดือนขึ้นเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในการป้องกันไฟป่า ทั้งนี้ จำนวนผู้เข้าร่วมประชุมจะมีมากน้อยแตกต่างกันไปในแต่ละครั้ง โดยส่วนใหญ่กลับมีเพียงแค่ชาวบ้านบางส่วนที่เข้าประชุมร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านเท่านั้น

ยุคปัจจุบัน นายสรวิศ รังแก้ว (ลูกชายอดีตผู้ใหญ่บ้าน นายนิกร รังแก้ว) เข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน เป็นยุคที่ชุมชนปางเปาให้ความสำคัญในการป้องกันไฟป่า โดยมองทุกอย่างเป็นองค์รวมซึ่งมีการประสานงานทั้งภายนอกและภายในชุมชน ทางผู้นำชุมชนได้แบ่งพื้นที่ป่าในชุมชนปางเปาเพื่อง่ายต่อการเข้าถึงการใช้ทรัพยากรคือ บางจุดกำหนดไว้เป็นป่าสงวน และบางจุดกำหนดให้เป็นป่าใช้สอยเพื่อเป็นการรักษาระบบนิเวศภายในป่าชุมชนให้คงอยู่ กรณีเกิดเหตุมีผู้ลักลอบบุกรุกป่าชุมชน ทางผู้ใหญ่บ้านจะไปแจ้งกรมป่าไม้และสำนักงานอำเภอแม่แตงเพื่อขอความช่วยเหลือ ซึ่งทางเจ้าหน้าที่ได้เข้ามาสำรวจป่าชุมชน และได้ออกกฎหมาย พรบ. ป่าไม้ คุ้มครองป่าชุมชนปางเปาให้เป็นเขตป่าเพื่อการอนุรักษณ์เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2565 นอกจากนี้ นายสรวิศ รังแก้ว ได้ให้ความสำคัญในการประชุมประจำเดือน ซึ่งจะใช้วิธีรวบรวมตัวแทนในแต่ละครัวเรือนผ่านช่องทางการประกาศเสียงตามสาย และกลุ่มไลน์ประจำบ้านปางเปา ในระหว่างการประชุมจะมีกลุ่มที่ปรึกษาประจำหมู่บ้านคอยให้คำชี้แนะด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหมู่บ้าน อีกทั้งได้ตั้งกฎระเบียบไว้ว่า ถ้าครัวเรือนที่ไม่ให้ความร่วมมือจะต้องเสียค่าปรับ จำนวน 500 บาท ต่อครั้ง โดยเงินค่าปรับจะนำเข้าสู่กองทุนหมู่บ้าน และผู้ใหญ่บ้านได้เตรียมการวางแผนแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อีกช่องทางด้วยการจัดตั้งศูนย์บริการรับเรื่องราวร้องทุกข์ เพื่อเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเสนอปัญหาต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน และที่สำคัญ นายสรวิศ รังแก้ว ได้จัดตั้งกลุ่มจิตอาสาพัฒนาบ้านปางเปา กลุ่มอาสาสมัครป้องกันไฟป่า

เพื่อประสานงานร่วมกับกลุ่ม ชรบ. และคณะกรรมการหมู่บ้าน ในการดำเนินงานป้องกันไฟป่า อาทิ การจัดตั้งเวรยามเฝ้าระวังไฟป่า

ภาพที่ 6 เขตป่าชุมชนปางเปาซึ่งได้รับการอนุมัติจากกรมป่าไม้แม่แตงให้เป็นเขตป่าเพื่อการอนุรักษ์

ภาพที่ 7 ศูนย์บริการรับเรื่องราวร้องทุกข์บ้านปางเปา
ที่มา: ธีรวัฒน์ กุณาอิ่น 12 สิงหาคม 2566

จากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัยเพื่อทราบถึงแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านของชุมชนปางเปาตลอดระยะเวลาหนึ่งปี พบว่าผู้นำชุมชนได้ดำเนินโครงการตามแผนยุทธศาสตร์ประจำชุมชนปางเปาในยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและส่งเสริมการประกอบอาชีพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยอาศัยการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชุมชนปางเปานำมาปลูกพืชสมุนไพรเพื่อสร้างรายได้แก่ชาวบ้าน อีกทั้งการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านนำหน่อไม้ซึ่งเป็นต้นทุนที่สำคัญในป่าชุมชนมาบริโภคและสามารถขายตามหน้าบ้านของตนเอง ประกอบกับการฟื้นฟูทรัพยากรในป่าเพื่อให้เหลือไว้ใช้ประโยชน์ในอนาคตและเกิดความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้ยั่งยืน จะเห็นว่าผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์มีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง และสามารถกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกองคาพยพภายในชุมชนปางเปาในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นร่วมกัน โดยเฉพาะปัญหาไฟป่า เพราะชาวบ้านต่างมีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในหมู่บ้านปางเปาเป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านปางเปาให้สามารถบรรลุเป้าหมายจนนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน

นอกจากนี้ ในระหว่างเดือนธันวาคม 2565 ถึง เดือนมกราคม 2566 ชุมชนปางเปาได้มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ระดับท้องถิ่นประจำหมู่บ้านร่วมกับคณะนักศึกษาการพัฒนาชุมชนภาคพิเศษ 63 มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ โดยนายสรวิศ รังแก้ว ได้ขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ของชุมชน ในยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้ดำเนินโครงการปลูกป่า บวชป่า เฉลิมพระเกียรติขึ้นในวันที่ 12 สิงหาคม 2566 โดยได้รับความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน ได้แก่ สถานีตำรวจภูธรแม่แตง กลุ่มจิตอาสาตำรวจตระเวนชายแดนแม่แตง เทศบาลจอมแจ้ง ที่ว่าการอำเภอแม่แตง มูลนิธิปิยะศักดิ์ คณะสงฆ์ตำบลขี้เหล็ก และกำนัน ผู้ใหญ่บ้านชุมชนใกล้เคียงในตำบลขี้เหล็ก เข้าร่วมขับเคลื่อนโครงการดังกล่าวจนบรรลุเป้าหมายอย่างเป็นรูปธรรม เพื่ออาศัยความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชุมชนได้ให้ความเคารพบูชามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการป้องกันผู้ลักลอบบุกรุกป่าให้เกิดความเกรงกลัวต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งวิธีการบวชป่าของชุมชนปางเปาสามารถยับยั้งหรือกีดกันบุคคลภายนอกไม่ให้เข้าไปทำลายทรัพยากรป่าไม้ และเป็นการรักษาป่าไม้ให้คงอยู่ ตลอดจนสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเกิดความตระหนักถึงความรู้สึกเป็นเจ้าของและเกิดความหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นจุดแข็งของชุมชนจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ซึ่งจากที่กล่าวมาสอดคล้องกับหลักการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนของบานชื่น นักการเรียน และเพ็ญศรี บางบอน (2559) ทั้งสามด้าน ได้แก่ การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม และการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

ภาพที่ 8 และ **9** การขับเคลื่อนโครงการปลูกป่า บวชป่า เฉลิมพระเกียรติ ณ บริเวณเขตป่าชุมชนปางเปา
ที่มา: ธีรวัฒน์ กุณาอิ่น 12 สิงหาคม 2566

7. อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่อง แนวทางการป้องกันไฟป่าอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยมีประเด็นการอภิปรายผลของการวิจัย ดังนี้

ระดับการมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่าของชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้นำชุมชนปางเปา รวมถึงกลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้านปางเปา มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานป้องกันไฟป่าร่วมกับชาวบ้านในกรณีเกิดไฟป่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.90 ซึ่งมีความสำคัญต่อการยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนปางเปาในการป้องกันไฟป่าอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องตามการแบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนของ (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล, 2548 อ้างถึงใน ภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา, 2563) ด้านระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ โดยเป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบโครงการกับประชาชนร่วมกันดำเนินโครงการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในกรณีเกิดไฟป่าผู้นำชุมชนสามารถแสดงภาวะความเป็นผู้นำในการประสานงานร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยอาศัยความรู้ประสบการณ์ที่สั่งสมมาเพื่อนำมาแก้ปัญหาเฉพาะหน้า จนสามารถสร้างไว้วางใจแก่ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่าร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรรถพล พรมโย (2564) ได้ศึกษาแนวทางจัดการไฟป่าของชุมชนตำบลก้อ ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่ปิง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนได้ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการจัดการไฟป่าในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่ปิงทุกขั้นตอน และเปิดโอกาสให้ชาวบ้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม มีโอกาสร่วมรับฟัง แสดงความคิดเห็น การปฏิบัติงาน ตั้งแต่ช่วงแรกในทุกขั้นตอน อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่น่าสนใจที่จะต้องได้รับการยกระดับการมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่า คือ ชาวบ้านยังขาดความต่อเนื่องในการการวางแผนเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าผ่านที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านปางเปา ซึ่งยังไม่เป็นไปตามรูปแบบการมีส่วนร่วมตามข้อเสนอของ Creighton (2544 อ้างถึงในจินตวีร์ เกษมศุข, 2561) ในประเด็นการประชุมรับฟังความคิดเห็น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนได้ใช้เวทีสาธารณะทำความเข้าใจ และค้นหาสาเหตุการดำเนินโครงการหรือกิจกรรม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสภาพสังคมในชุมชนปางเปาเป็นสังคมชนบท ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่มีความผูกพันเหนียวแน่นเสมือนพี่น้อง ระบบการสื่อสารจึงเป็นการพูดกันปากต่อปาก จึงไม่ได้มีการวางแผนป้องกันไฟป่าร่วมกันอย่างเป็นทางการเท่าที่ควร เพราะในหมู่บ้านปางเปามีกลุ่มคณะกรรมการและกลุ่มที่ปรึกษาประจำหมู่บ้าน คอยเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือวางแผนการดำเนินงานต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของชาวบ้านปางเปาในการพิจารณาประเด็นต่าง ๆ เพื่อร่วมกันวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดาวรุ่ง โสฬส, ประเสริฐ ปอนถิ่น, และอภิรมย์ สีดาคำ (2566) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาครัฐและประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าในพื้นที่ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ผลวิจัยพบว่า ชาวบ้านในชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาหรือความต้องการเครือข่ายในการป้องกันไฟป่า ขาดการวางแผนกำหนดการใช้ทรัพยากร แหล่งของทรัพยากรป้องกันไฟป่า

ปัจจัยการมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่าของชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยด้านชุมชนส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนปางเปาจากกลุ่มอาสาสมัคร และกลุ่มจิตอาสา สะท้อนถึงความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการป้องกันไฟป่า ซึ่งสอดคล้องกับข้อสรุปของ (สิริพัฒน์ ลาภจิตร, 2550 อ้างถึงใน สมบัติ นามบุรี, 2562) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าประเด็นปัจจัยที่มีส่วนสำคัญคือ ปัจจัยด้านชุมชน ได้แก่ ชุมชนให้การสนับสนุนและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม เลือกให้เป็นตัวแทน ชุมชนมีความสามัคคี และมีกลุ่มต่าง ๆ ที่สนับสนุนผลักดันการมีส่วนร่วม ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนปางเปาได้ตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้มีไว้ใช้สอยในอนาคต โดยผู้นำชุมชนได้จัดตั้งกลุ่มจิตอาสาพัฒนาหมู่บ้านปางเปาซึ่งมาจากความสมัครใจของกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านได้เข้ามาให้ความร่วมมือในการป้องกันไฟป่าร่วมกับชาวบ้าน และการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชุมชนปางเปาให้ดีขึ้น สอดคล้องกับหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (อำนาจ เจริญศิลป์, 2528 อ้างถึงใน กฤษฎา ศุภกิจไพศาล, 2560) ตามที่กรมป่าไม้ได้กำหนดไว้ คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนอย่างกว้างขวางในการป้องกันและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมไปแล้ว มิฉะนั้นมนุษย์จะขาดปัจจัยในการดำรงชีวิต จากปัจจัยดังกล่าวได้แสดงถึงศักยภาพของชุมชนปางเปาอันเป็นจุดแข็งจากภายในที่มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม แนวทางในการป้องกันไฟป่าของชุมชนปางเปาควรได้รับการส่งเสริมจากปัจจัยภายนอก โดยมาจากการแสดงความโปร่งใสของเจ้าหน้าที่เทศบาลจอมแจ้งต่างมีความชัดเจนในการดำเนินงานป้องกันไฟป่าร่วมกับชาวบ้านชุมชนปางเปา สอดคล้องกับงานวิจัยของ สรวุฒิ สื่อเศรษฐสิทธิ์ (2564) ได้ศึกษาแนวทางการสร้างความร่วมมือในการจัดการไฟป่าและหมอกควันระหว่างกองร้อยบรรเทาสาธารณภัย มณฑลทหารบกที่ 38 กับหน่วยงานภาครัฐและชุมชน จังหวัดน่าน ผลวิจัยพบว่า หน่วยงานภาครัฐเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการปัญหาไฟป่า โดยใช้รูปแบบ Single Command ในการสร้างความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการเพื่อให้ประชาชนเกิดความเชื่อใจและยอมรับข้อตกลงในการจัดการปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ มนัสสุดา นันทสิริพร, สันต์ เกตุปราณีต, และไกรสร วิริยะ (2556) ได้ศึกษาความพร้อมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการควบคุมไฟป่า จังหวัดอุดรธานี ผลวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความพร้อมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการควบคุมไฟป่า จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ การฝึกอบรมด้านการควบคุมไฟป่า การติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และความรู้ความเข้าใจการควบคุมไฟป่า

แนวทางป้องกันไฟป่าอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยนายสรวิศ รังแก้ว ซึ่งเข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน ได้ให้ความสำคัญในการป้องกันไฟป่าโดยได้แบ่งพื้นที่ป่าในชุมชนปางเปาเพื่อง่ายต่อการเข้าถึงการใช้ทรัพยากร คือ บางจุดกำหนดไว้เป็นป่าสงวน และบางจุดกำหนดให้เป็นป่าใช้สอยเพื่อเป็นการรักษาระบบนิเวศภายในป่าชุมชนให้คงอยู่ สอดคล้องกับหลักการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนของ บานชื่น นักการเรียน และเพ็ญศรี บางบอน (2559) ในมิติด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้ โดยให้สามารถผลิตมาทดแทนทรัพยากรประเภทใช้แล้วหมดไปได้ ทั้งนี้เนื่องจากป่าชุมชนปางเปาล้วนมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านปางเปาตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในป่าควรต้องมีการฟื้นฟูสภาพป่าเพื่อรักษาระบบนิเวศในป่าให้สมดุลและดำรงอยู่ได้ เพื่อเอาไว้ใช้สอยในอนาคต ในส่วนของกรณีเกิดเหตุมีผู้ลักลอบบุกรุกป่าชุมชน ทางผู้ใหญ่บ้านได้ไปแจ้งกรมป่าไม้และสำนักงานอำเภอแม่แตงเพื่อขอความช่วยเหลือ ซึ่งทางเจ้าหน้าที่ได้เข้ามาสำรวจป่าชุมชนและได้ออกกฎหมาย พรบ. ป่าไม้ คุ้มครองป่าชุมชนปางเปาให้เป็นเขตป่าเพื่อการอนุรักษณ์เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2565 โดยสอดคล้องกับระดับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติตามข้อเสนอของ (Ostrom and Schlager, 1996 อ้างถึงใน โสภารัตน์ จารุสมบัติ, 2555) ในระดับที่ 4 ด้านสิทธิการกีดกัน โดยเป็นสิทธิของชุมชนที่กำหนดว่าใครบ้างที่สามารถเข้าถึงทรัพยากร และใครบ้างที่จะต้องถูกกีดกัน เพราะที่ผ่านมาทางเทศบาลจอมแจ้งได้สร้างถนนสายใหม่แถวเขตแม่ขะจาน ซึ่งสามารถทะลุเข้าไปในเขตป่าชุมชน ด้วยสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์จึงมีบุคคลภายนอกลักลอบบุกรุกป่า

ชุมชนปางเปาเพื่อหวังใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่ามาเป็นของตนเอง อีกทั้งชุมชนยังให้ความสำคัญในการประชุมประจำเดือน ซึ่งจะใช้วิธีรวบรวมตัวแทนในแต่ละครัวเรือนผ่านช่องทางการประกาศเสียงตามสาย และกลุ่มไลน์ประจำบ้านปางเปา ในระหว่างการประชุมจะมีกลุ่มที่ปรึกษาประจำหมู่บ้านคอยให้คำชี้แนะด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหมู่บ้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติศักดิ์ แก้ววารี, วุฒิพล หัวเมืองแก้ว, และอภิชาต ภัทรธรรม (2553) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง จังหวัดชัยนาท ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมคือการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน นอกจากนี้ ชุมชนปางเปาได้เตรียมการวางแผนแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อีกช่องทางด้วยการจัดตั้งศูนย์บริการรับเรื่องราวร้องทุกข์ เพื่อเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเสนอปัญหาต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิพิฐพนธ์ ลิมัณตชัย (2561) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของภาครัฐและประชาชนในการแก้ไขปัญหาการเกิดไฟป่าและหมอกควันในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จังหวัดเชียงใหม่ โดยเทศบาลตำบลสุเทพให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็นตามวาระโอกาสต่าง ๆ โดยมีกล่องรับฟังความคิดเห็น หรือระหว่างประชุม เพื่อนำมาพิจารณาข้อมูลให้เหมาะสมต่อการแก้ปัญหา ทั้งนี้ ผู้นำชุมชนปางเปาได้จัดตั้งกลุ่มจิตอาสาพัฒนาหมู่บ้านปางเปา กลุ่มอาสาสมัครป้องกันไฟป่า เพื่อประสานงานร่วมกับกลุ่ม ชรบ. และคณะกรรมการหมู่บ้าน ในการดำเนินงานป้องกันไฟป่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิรินทิพย์ ผาเจริญ และวินิจ ผาเจริญ (2564) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านต้นผึ้ง ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งนำไปสู่แนวทางการสร้างกลุ่มและเครือข่ายซึ่งปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ผู้นำชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชน ภาคประชาชน และหน่วยงานภายนอก เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนได้มากขึ้น

8. สรุปผลการวิจัย

แนวทางการป้องกันไฟป่าอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ในเบื้องต้นมาจากการที่ผู้นำชุมชนได้กระจายข้อมูลข่าวสารปัญหาไฟป่าผ่านเสียงตามสายและกลุ่มไลน์หมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านสามารถเข้าถึงการรับข้อมูลข่าวสารได้ทั่วถึง โดยเปิดช่องทางในการรับข้อมูลข่าวสารจากชาวบ้านสองช่องทาง ได้แก่ กลุ่มไลน์และศูนย์รับบริการเรื่องราวร้องทุกข์ เพื่อรับฟังปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน โดยนำประเด็นปัญหาต่าง ๆ มาวิเคราะห์ร่วมกับกลุ่มคณะกรรมการบ้านปางเปา ทั้งนี้ กรณีเกิดไฟป่า ชาวบ้านที่ประสบปัญหาหากไม่สามารถแก้ปัญหาได้จะมีคณะกรรมการกลุ่มให้คำปรึกษาชี้แนะแนวทางในการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ ชุมชนปางเปามีการจัดประชุมประจำเดือนในทุกวันอาทิตย์ที่สองของเดือน โดยมีกลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มที่ปรึกษา กลุ่ม ชรบ. กลุ่มอาสาสมัคร และกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องทำหน้าที่ประสานงานและเสนอประเด็นการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในที่ประชุม อาทิ การตั้งกฎระเบียบการใช้ทรัพยากรป่า การจัดตั้งเวรยาม การตั้งกฎใหม่เพื่อห้ามบุคคลภายนอกบุกรุกป่าชุมชน โดยให้ชาวบ้านเป็นผู้ตัดสินใจในการประเมินประเด็นข้อเสนอต่าง ๆ ด้วยการยกมือแสดงสัญลักษณ์ความพึงพอใจที่มีต่อประเด็นนั้น ๆ

นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนถือเป็นกลไกสำคัญที่มีต่อการกระตุ้นชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่า จากการแสดงวิสัยทัศน์ของผู้ใหญ่บ้านปางเปาสะท้อนถึงภาวะความเป็นภาวะผู้นำ ซึ่งมีอิทธิพลต่อชาวบ้านให้เกิดความไว้เนื้อเชื่อใจและเต็มใจช่วยเหลือป้องกันไฟป่า อีกทั้งยังประสานงานกับหน่วยงานในพื้นที่ในการสนับสนุนอุปกรณ์เครื่องมือดับไฟป่า งบประมาณค่าอาหาร ค่าตอบแทนผู้เฝ้าระวังไฟป่า รวมถึงการแจ้งเหตุไฟป่าต่อที่ว่าการอำเภอแม่แตง และกรมป่าไม้ ปัจจุบันผู้นำชุมชนได้ดำเนินการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ประจำชุมชนปางเปาเพื่อเป็นเครื่องมือพัฒนาหมู่บ้านปางเปาให้เกิดความเข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยดำเนินโครงการการแบ่งพื้นที่ป่าไว้ปลูกพืชสมุนไพร การเปิดโอกาสให้ชาวบ้านนำหน่อไม้ในป่ามาบริโภคและขายเพื่อให้เกิดความมั่นคงด้านอาหาร รวมถึงการดำเนินโครงการปลูกป่า บวชป่า เฉลิมพระเกียรติ ร่วมกับเทศบาลจอมแจ้ง และหน่วยงานเครือข่ายต่าง ๆ โดยอาศัยความเชื่อ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ อันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวชุมชนเพื่อไม่ให้บุคคลภายนอกเข้าไปบุกรุกป่า ดังกล่าวเหล่านี้ จึงแสดงให้เห็นชัดเจนว่าการดำเนินงานด้านการป้องกันไฟป่าของชุมชนปางเปาสามารถเป็นตัวชี้วัดในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม

ภาพที่ 10, 11, 12 และ 13 บริเวณเขตป่าชุมชนปางเปา ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา: ธีรวัฒน์ กุณาอิ่น 12 สิงหาคม 2566

9. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1. ชุมชนที่กำลังเผชิญกับปัญหาไฟป่าสามารถนำแนวทางการป้องกันไฟป่าของชุมชนปางเปาไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม
2. หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ สามารถนำข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืน
3. งานวิจัยนี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นให้ยั่งยืนจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและทุกองคาพยพ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ผู้วิจัยควรยกระดับงานวิจัยเป็นรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยให้ตัวแทนชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ (Knowledge Management) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อาทิ การจัดทำคู่มือการป้องกันไฟป่าของชุมชนปางเปา หรือประเด็นอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพตามแผนยุทธศาสตร์ของชุมชนปางเปา

2. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรขยายขอบเขตพื้นที่ศึกษา เนื่องจากปัญหาไฟป่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นแบบฉับพลันและส่งผลกระทบต่อชุมชนเป็นวงกว้าง จึงต้องยกระดับการศึกษาประชากรและกำหนดกลุ่มตัวอย่างให้มีความหลากหลายยิ่งขึ้นและเป็นประโยชน์ในงานวิชาการและการจัดการที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ตลอดจนการรับผิดชอบต่อสังคม

10. เอกสารอ้างอิง

กฤษฎา ศุภกิจไพศาล. (2560). กระบวนการจัดการตนเองเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษากลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี สระแก้ว. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). สืบค้นจาก https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:176683

กิตติศักดิ์ แก้ววารี, วุฒิพล หัวเมืองแก้ว, และอภิชาต ภัทรธรรม. (2553). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง จังหวัดชัยนาท. วนศาสตร์, 29(3), 66-75. สืบค้นจาก https://li01.tci-thaijo.org/index.php/ tjf/article/ view/255739/174618

กลุ่มองค์กรบ้านปางเปา. (2566). แผนยุทธศาสตร์ระดับท้องถิ่นชุมชนบ้านปางเปา หมู่ที่ 8 ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. พ.ศ. 2566-2570. เชียงใหม่.

จินตวีร์ เกษมศุข. (2561). แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน. มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 26(50), 169-186. สืบค้นจาก https://so06.tci-thaijo.org/index.php/husojournal/article/view/116188/89514

ดาวรุ่ง โสฬส, ประเสริฐ ปอนถิ่น, และ อภิรมย์ สีดาคำ. (2566). การมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาครัฐและประชาชนในการป้องกันและแก้ปัญหาไฟป่าในพื้นที่ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. สังคมศาสตร์และศาสตร์รวมสมัย, 4(1), 65-78. สืบค้นจาก https://so09.tci-thaijo.org/index.php/JSMIS/article/view/1726/1229

เทศบาลตำบลจอมแจ้ง. (2566). แผนพัฒนาท้องถิ่นห้าปี พ.ศ. 2566 - 2570 ของเทศบาลตำบลจอมแจ้ง ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่.

นิพิฐพนฐ์ ลิมัณตชัย. (2561). การมีส่วนร่วมของภาครัฐและประชาชนในการแก้ไขปัญหาการเกิดไฟป่าและหมอกควัน ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จังหวัดเชียงใหม่. ราชภัฏกรุงเก่า, 5(2), 77-84. สืบค้นจาก https://rsuir-library.rsu.ac.th/handle/123456789/676

บานชื่น นักการเรียน, และ เพ็ญศรี บางบอน. (2559). การพัฒนาที่ยั่งยืน. สิรินธรปริทรรศน์, 17(2), 64-69. สืบค้นจาก https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jsrc/article/view/211501/146524

ภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา. (2563). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน: แนวคิดหลักการและการส่งเสริม. บัณฑิตแสง โคมคำ, 5(2), 384-400. สืบค้นจาก https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jsbs/article/view/243389/166133

มนัสดา นันทสิริพร, สันต์ เกตุปราณีต, และ ไกรสร วิริยะ. (2556). ความพร้อมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการควบคุมไฟป่า จังหวัดอุดรธานี. วนศาสตร์, 32(Supplementary issue), 183-194. สืบค้นจาก https://li01.tci-thaijo.org/index.php/tjf/article/view/255497/174453

ราชกิจจานุเบกษา (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580.

ศิรินทิพย์ ผาเจริญ, และ วินิจ ผาเจริญ. (2564). การมีส่วนร่วมในการจัดการไฟป่าต้นผึ้ง ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. ภูมินิเวศพัฒนาอย่างยั่งยืน, 2(1), 1-11.

สมบัติ นามบุรี. (2562). ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในงานรัฐประศาสนศาสตร์. วารสารวิจัยวิชาการ, 2(1), 183 - 196.

สายชล สง่าศรี, จีรศักดิ์ ปันลำ, และสมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์. (2565). การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธนิเวศวิทยาของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคาจังหวัดลำปาง. ปัญญา, 29(1), สืบค้นจาก https://so06.tci-thaijo.org/index.php/panya-thjo/article/view/254323/172453

โสภารัตน์ จารุสมบัติ. (2555). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมศึกษากรณี: เขตนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). สืบค้นจาก https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:142438

สรวุฒิ สื่อเศรษฐสิทธิ์. (2564). แนวทางการสร้างความร่วมมือในการจัดการไฟป่าและหมอกควันระหว่างกองร้อยบรรเทาสาธารณภัย มณฑลทหารบกที่ 38 กับหน่วยงานภาครัฐและชุมชน จังหวัดน่าน. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่). สืบค้นจาก http://cmuir.cmu.ac.th/handle/6653943832/73507

สวรินทร์ เบ็ญเด็มอะหลี. (2560). *เหลียวหลัง แลหน้า กับวิกฤตไฟป่าของประเทศไทย*. วิจัยสังคม, 40(1), 141-175. สืบค้นจาก https://so04.tci-thaijo.org/index.php/socialresearchjournal/article/view/91066/71536

อรรถพล พรมโย. (2564). แนวทางการจัดการไฟป่าของชุมชนตำบลก้อ ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่ปิง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่). สืบค้นจาก https://cmudc. library.cmu.ac.th/frontend/Info/item/dc:161526

Spring New. (2566). เชียงใหม่จุดความร้อนพุ่ง 1 ม.ค. – 17 เม.ย. 66 รวม 11,712 จุด สูงสุดที่ อ. เชียงดาว. สืบค้นจาก https://www.springnews.co.th/keep-the-world/environment/837659

การประเมินเพื่อพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ของมหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล ปีการศึกษา 2565

สมพร ชาลีเครือ[1] รัตนวดี รอดภิรมย์[2] นิภาพร ใจปานแก่น[3] อารีย์ลักษณ์ ประการแก้ว[4] กชกร หวังเติมกลาง[5] และสายพิณ อัครปัทมานนท์[6]

[1-6] หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต และศึกษาปัญหาและอุปสรรค ในการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย เป็นการวิจัยโดยใช้รูปแบบซิปป์ (CIPP Model) ประชากรผู้ให้ข้อมูล คือ อาจารย์ประจำหลักสูตร อาจารย์ผู้สอน ผู้ใช้บัณฑิต ศิษย์เก่า และนักศึกษาปัจจุบัน เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติค่าความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ผลการวิจัย สรุปได้ ดังนี้

1. ด้านบริบท เหมาะสม พิจารณารายข้อ โครงสร้างหลักสูตร มีการกำหนดรายวิชาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมากที่สุด ข้อที่เห็นว่าเหมาะสมน้อยที่สุด ได้แก่ สาขาวิชามีการกำหนดจุดมุ่งหมายของการวางแผน ติดตามกำกับร่วมกันระหว่างอาจารย์

2. ด้านปัจจัยนำเข้า เหมาะสม พิจารณารายข้อ คุณสมบัติของผู้สอน และคุณสมบัติของการรับผู้เรียน มีความเหมาะสมมากที่สุด ข้อที่เห็นว่าเหมาะสมน้อยที่สุด ได้แก่ ความเพียงพอและทันสมัย ของหนังสือ ตำรา วารสาร บทความ งานวิจัยในห้องสมุด

3. ด้านกระบวนการ เหมาะสม พิจารณารายข้อ การให้การดูแลนักศึกษา และความพร้อมของอาจารย์ และบุคลากรสายสนับสนุน ต่อการช่วยเหลือนักศึกษา มีความเหมาะสมมากที่สุด สำหรับข้อที่เห็นว่าเหมาะสมน้อยที่สุด ได้แก่ วิธีการจัดกระบวนการเรียนการสอนของอาจารย์

4. ด้านผลผลิต เหมาะสม พิจารณารายข้อ บัณฑิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีจรรยาบรรณวิชาชีพครู และสามารถคิดค้นนวัตกรรมพัฒนาผู้เรียนได้ตามวัย มากที่สุด

คำสำคัญ : ประเมินหลักสูตร, ปรับปรุงหลักสูตร, การศึกษาปฐมวัย, ศึกษาศาสตรบัณฑิต

.

ABSTRACT

This study aims to evaluate the Bachelor of Education in Early Childhood Education with particular attention to context, input factors, process, and productivity. It also intends to pinpoint problems and barriers in the management of the Early Childhood Education Bachelor of Education program. The CIPP model is applied in this study. The informant population consists of program instructors, teachers, program alums, graduates, and current students. Interviews and questionnaires are two types of data collection tools. Statistical measurements including frequency, percentage, and mean were used to analyze the data. The study's conclusions can be summed up as follows:

1. Contextually Appropriateness: Each course's structure is chosen to the greatest extent possible in accordance with the curriculum objectives. The planning, monitoring, and supervision among faculty members in the subject area are thought to be the least appropriate aspects.

2. Appropriateness of Important Factors: When each factor is taken into account, teacher credentials and admission requirements are the most appropriate. The adequateness and current ness of books, textbooks, journals, and research papers in libraries are the aspects deemed least appropriate.

3. Process Appropriateness: Out of all the factors, student assistance and the accessibility of teachers and support staff to help students are the most appropriate. The way teachers manage the teaching and learning process is thought to be the least appropriate part.

4. Productivity: Each Factor's Appropriateness: Graduates in early childhood education are able to collaborate, exhibit professional ethics as educators, and innovate to maximize the development of students in line with their ages.

Keywords: Course Assessment, Curriculum Update, Early Childhood Education, Bachelor of Education

1. บทนำ

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เน้นให้ผู้เรียนมีทักษะความรู้ ความสามารถเพียงพอสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วยทักษะความสามารถในการผลิตผลงาน ประสิทธิภาพในการสื่อสาร ความรู้ ความสามารถด้านดิจิทัลและความคิดที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวและจัดการความสลับซับซ้อนของ เหตุการณ์ การคิดขั้นสูงอย่างเป็นเหตุเป็นผล (Levin, 2001) ดังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.256-2570) บริบทการพัฒนาประเทศในมิติด้านสังคมและทรัพยากรมนุษย์ ได้กล่าวถึงแนวโน้มโครงสร้างประชากรที่คาดว่าจะมีกลุ่มประชากรวัยเรียนลดลง ส่งผลให้การขยายสถานศึกษาในเชิงปริมาณลดความจำเป็นลง และเป็นโอกาสในการยกระดับคุณภาพ ความเสมอภาค และประสิทธิภาพทางการศึกษา หากสามารถใช้ระโยชน์จากเทคโนโลยีในการบริหารจัดการทรัพยากรการศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลและความแพร่หลายของการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตที่มากขึ้นช่วยขยายโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ที่ไม่จำกัดเฉพาะในห้องเรียน อาทิ การเรียนรู้ทางไกล การเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้ที่สนับสนุนศักยภาพรายบุคคลที่จะมีบทบาทสำคัญในการตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ทักษะดังกล่าวเป็นสิ่งที่สำคัญในการจัดการศึกษา สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยมีภารกิจหลายประการทั้งด้านการผลิตบัณฑิต วิจัย บริการ วิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ดังนั้นสถาบันการศึกษาจึงมีภารกิจสำคัญในการผลิตบัณฑิตให้มี คุณภาพ มีความรอบรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ประกอบการทั้ง ภาครัฐและเอกชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Ornstein & Hunkins, 2013) ในระบบการประกันคุณภาพภายใน ของทุกสถาบันการศึกษา มีการกำหนดให้การประเมินหลักสูตร เพื่อการปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยและทันการเปลี่ยนแปลงของโลก เป็นตัวชี้วัดหรือ เกณฑ์คุณภาพสำคัญตัวหนึ่งสำหรับการประกันคุณภาพภายใน การดำเนินงานดังกล่าวถือเป็น ร่องรอยของการตระหนัก (Awareness) ถึงความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2566)

การประเมินหลักสูตรเป็นหนึ่งในสามระบบของระบบการพัฒนาหลักสูตร ที่ประกอบด้วยระบบการร่างหลักสูตร ระบบการบริหารหลักสูตรและระบบการประเมินหลักสูตร โดยระบบการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย ระบบการร่างหลักสูตร ระบบการบริหารหลักสูตรและระบบการประเมินหลักสูตร ซึ่งการทบทวนความถูกต้องของหลักสูตรเป็นกระบวนการสำคัญที่ขาดไม่ได้ในการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากเป็นการยืนยันความถูกต้องในเบื้องต้นว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเป็นหลักสูตรที่มีคุณภาพ น่าสนใจ ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและมีแนวโน้มว่าการนำหลักสูตรไปใช้จริงจะประสบความสำเร็จ (มารุต พัฒน์ผล, 2561) สภาพการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ส่งผลให้สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านปริมาณที่เพิ่มขึ้น หน้าที่ของมหาวิทยาลัยต่างๆ ได้ปรับเปลี่ยนไป ไม่เพียงแต่ผลิตบัณฑิตเพียงอย่างเดียว ต้องมีหน้าที่ในการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ และให้บริการทางวิชาการ ดังนั้นจึงมีมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาที่มีความหลากหลายทางวิชาการวิชาชีพ ที่อาจแยกเป็น การเน้นวิชาการ (Academic- oriented) การเน้นการปฏิบัติจริง/วิชาชีพ (Hands on / Professionally-oriented) และ การเน้นชุมชนพื้นที่ภูมิภาค (Community/region/Society oriented dedicated) ซึ่งสถาบันเล็ก และสถาบันเฉพาะทางเน้นมิติเดียว ในขณะสถาบันใหญ่อาจเป็นหลายมิติ ทิศทางการผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษาจึงต้องดูความสอดคล้องระหว่างอุปสงค์ และอุปทานทั้งปริมาณและคุณภาพ สถาบันการศึกษาต้องพัฒนาทักษะสมัยใหม่ การเรียนรู้ตลอดชีวิต (กฤษพงศ์ กีรติกร, 2550) เมื่อใช้หลักสูตรไปได้สักระยะหนึ่งจะต้องมีการประเมินเพื่อพิจารณาทบทวนคุณภาพของหลักสูตรนั้น ๆ หรือเมื่อหลักสูตรครบรอบวงจรก็ควรประเมินเพื่อศึกษาจุดอ่อนจุดแข็งของหลักสูตรตามสภาพของสังคมในขณะนั้น และเพื่อพิจารณาว่าได้หลักสูตรที่มีคุณภาพตรงตามเป้าหมายหรือไม่มีปัญหาอะไรในการนำไปใช้ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2537, ; สุวัฒนา เอี่ยมอรพรรณและคณะ, 2546)

หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล ต้องการที่จะรวบรวมข้อมูลการดำเนินการบริหาร ซึ่งจะทำให้ทราบถึง วัตถุประสงค์ โครงสร้างและเนื้อหาสาระในหลักสูตร เพื่อตรวจสอบว่าสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม บริบท ปัญหาและความต้องการต่าง ๆ หรือไม่ อย่างไร เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ และสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมและผู้เรียนได้มากน้อยเพียงใด จำนวนหน่วยกิตและความเหมาะสมของหลักสูตร เนื้อหาวิชาและปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ซึ่งได้แก่ บุคลากร ผู้เรียน อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน อาคารสถานที่ สิ่งอำนวย ความสะดวก งบประมาณ สภาพการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ การวัดและการประเมินผล เป็นการตรวจสอบว่า กระบวนการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของการใช้หลักสูตรในสภาพที่เป็นจริงเป็นอย่างไร มีปัญหาหรือข้อบกพร่องหรือไม่ และต้องการทราบว่าผู้เรียนมีคุณสมบัติตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ เพียงใด ซึ่งพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน รวมถึงการประเมินผลลัพธ์ของหลักสูตร ซึ่งเป็นการประเมินผู้เรียนที่กำลังศึกษาอยู่ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการที่ผ่านมา (academic achievement) ได้แก่ ความรู้ความสามารถในวิชาการต่าง ๆ ที่เรียนและด้านผลสัมฤทธิ์ที่ไม่เกี่ยวกับวิชาการ (non-academic achievement) ได้แก่ บุคลิกภาพ ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ เป็นต้น จากความต้องการดังกล่าว สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล จึงดำเนินการการประเมินเพื่อพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ของมหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล ปีการศึกษา 2565

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ในด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการและด้านผลผลิต

2.2 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย นำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมต่อไป

3. เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) แบบสอบถาม (questionnaire) โดยแยกตามกลุ่มประชากรที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ใช้หลักสูตร ได้แก่

3.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) สำหรับอาจารย์ประจำหลักสูตร ประกอบด้วยข้อคำถาม 3 ส่วน คือ

ตอนที่ 1 : ข้อมูลทั่วไป ของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 2 : ความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตร 4 ด้าน คือ ด้านบริบท(ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรกับปณิธานและวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรกับปณิธาน ปรัชญา และวิสัยทัศน์ของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล และความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรกับความต้องการของประเทศ) ด้านปัจจัยนำเข้า (วัตถุประสงค์ของหลักสูตรสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมและของนักศึกษา เนื้อหาสาระของหลักสูตร มีความครอบคลุม และสามารถนำไปใช้ได้ คุณภาพของอาจารย์และนักศึกษา ระบบสนับสนุนการเรียนการสอน) ด้านกระบวนการ (การจัดเรียนการสอน การวัดและประเมินผล และให้คำปรึกษา) และด้านผลผลิต (คุณลักษณะของนักศึกษาตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร)

ตอนที่ 3 : ข้อเสนอแนะ ปัญหา

3.2 แบบสอบถาม (questionnaire)

แบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ โดยทั่วไป แบ่งข้อคำถามออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ตอนที่ 1 ข้อคำถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตรและคุณภาพนักศึกษา/บัณฑิต และตอนที่ 3 ข้อคำถามปลายเปิด (open-ended questions) เกี่ยวกับข้อเสนอแนะ / ความคิดเห็น

3.2.1 แบบสอบถามสำหรับอาจารย์ผู้สอน แบ่งข้อคำถามออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ตอนที่ 1 : ข้อคำถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล เป็นแบบตรวจสอบรายการ (checklist) ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการสอน ตำแหน่งวิชาการ

ตอนที่ 2 : ข้อคำถามเกี่ยวกับหลักสูตร 4 ด้าน คือ ด้านบริบท (วัตถุประสงค์ และโครงสร้างของหลักสูตร ความสอดคล้องความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ความสอดคล้องกับปรัชญาของภาควิชาและมหาวิทยาลัย และการตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคม) ด้านปัจจัยนำเข้า (โครงสร้าง/เนื้อหาวิชา อาจารย์ บุคลากรของภาควิชา นักศึกษา วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน อาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก) ด้านกระบวนการ (การจัดเรียนการสอน การวัดและประเมินผล และการจัดกิจกรรมของหลักสูตร) และด้านผลผลิต (คุณลักษณะของนักศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ)

ตอนที่ 3 : ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ

3.2.2 แบบสอบถามสำหรับผู้ใช้บัณฑิต แบ่งข้อคำถามออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 : สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระยะเวลาการทำงานที่หน่วยงานปัจจุบัน

ตอนที่ 2 : ข้อคำถามความคิดเห็นเกี่ยวบัณฑิต (คุณลักษณะของบัณฑิต ผลสัมฤทธิ์ทางด้านวิชาการ ผลสัมฤทธิ์นอกเหนือจากด้านวิชาการ)

ตอนที่ 3 : ข้อคำถามปลายเปิด (open-ended questions) ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตร

3.2.3 แบบสอบถามสำหรับศิษย์เก่า แบ่งข้อคำถามออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 : สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระยะเวลาการทำงานที่หน่วยงานปัจจุบัน ระยะเวลาที่จบจากมหาวิทยาลัย

ตอนที่ 2 : ข้อคำถามเกี่ยวกับหลักสูตร 3 ด้าน คือ ด้านบริบท (วัตถุประสงค์ และโครงสร้างของหลักสูตร ความสอดคล้องความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ความสอดคล้องกับปรัชญาของภาควิชาและมหาวิทยาลัย และการตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคม) ด้านปัจจัยนำเข้า (โครงสร้าง/เนื้อหาวิชา อาจารย์ บุคลากรของภาควิชา นักศึกษา วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน อาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก) ด้านกระบวนการ (การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การจัดกิจกรรมของหลักสูตร)

ตอนที่ 3 : ข้อคำถามปลายเปิด (open-ended questions) ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตร

3.2.4 แบบสอบถามสำหรับนักศึกษาปัจจุบัน แบ่งข้อคำถามออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 : ข้อคำถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล เป็นแบบตรวจสอบรายการ (checklist) ได้แก่ เพศ อายุ ชั้นปีที่ศึกษา คะแนนเฉลี่ยสะสม เหตุจูงใจที่เลือกศึกษาในสาขาวิชา

ตอนที่ 2 : ข้อคำถามเกี่ยวกับหลักสูตร 3 ด้าน คือ ด้านบริบท (วัตถุประสงค์ และโครงสร้างของหลักสูตร ความสอดคล้องความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ความสอดคล้องกับปรัชญาของภาควิชาและมหาวิทยาลัย และการตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคม) ด้านปัจจัยนำเข้า (โครงสร้าง/เนื้อหาวิชา อาจารย์ บุคลากรของภาควิชา นักศึกษา วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน อาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก) ด้านกระบวนการ (การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การจัดกิจกรรมของหลักสูตร)

ตอนที่ 3 : ข้อคำถามปลายเปิด (open-ended questions) ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตร

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการประเมินหลักสูตร โดยใช้รูปแบบซิปป์ (CIPP Model) ประเมิน 4 ด้าน คือ 1) การประเมินบริบท เป็นการพิจารณาตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรด้านความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมบริบท ความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย การตอบสนองความต้องการของสังคม และปัญหาและความต้องการต่าง ๆ 2 การประเมินปัจจัยนำเข้า เป็นการพิจารณาตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรด้านจำนวนหน่วยกิต ด้านเนื้อหาวิชา อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน ด้านบุคลากร ผู้เรียน งบประมาณ และด้านอาคารสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก 3) การประเมินกระบวนการ เป็นการพิจารณาตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรด้านสภาพการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมต่างๆ และการวัดประเมินผล และ4) การประเมินผลผลิต เป็นการพิจารณาตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรด้านคุณสมบัติของผู้เรียนที่ตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และด้านผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ (academic achievement) โดยมีหน่วยวิเคราะห์ เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบด้วย 1) อาจารย์ประจำหลักสูตร 2) อาจารย์ผู้สอน 3) ผู้ใช้บัณฑิต 4) ศิษย์เก่า และ5) นักศึกษาปัจจุบัน

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

<u>ขั้นที่ 1</u> การจัดเตรียมโครงการวิจัย เมื่อครบห้วงเวลาการประเมินหลักสูตร สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล ประชุมจัดเตรียมแบบเสนอโครงการวิจัย เพื่อขอทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย และขอจริยธรรมวิจัย โดยความร่วมมือจากคณาจารย์สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ร่วมกันดำเนินการศึกษาเอกสาร ตำรา หนังสือ ข้อมูลสารสนเทศ ตลอดจนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดระเบียบวิธีวิจัย หรือรูปแบบ การประเมินหลักสูตร กำหนดกลุ่มตัวอย่าง สร้างและพัฒนาเครื่องมือวิจัย

<u>ขั้นที่ 2</u> การดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยนำเครื่องมือวิจัยทั้งหมดเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายที่ได้วางแผนไว้ ได้แก่ การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม นำข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์เนื้อหา สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถามนำมาวิเคราะห์ทางสถิติ และนำข้อมูลทั้งสองแบบมาแปลผลเพื่อสรุปและอภิปรายผลการวิจัย

<u>ขั้นที่ 3</u> การรายงานผลการวิจัย ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 มาเขียนรายงานการวิจัย 5 บท ประกอบด้วย บทนำ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องวิธีดำเนินการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ เพื่อนำเสนอต่อสำนักวิจัยและบริการวิชาการเมื่อพิจารณาผลการตรวจสอบแล้ว ผู้วิจัยดำเนินจัดทำบทความวิจัย สำเนาผลงานวิจัยเพื่อเผยแพร่ต่อไป

5. สรุปผลการวิจัย

ผลจากการประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตร สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล สามารถสรุปเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านบริบท ด้านวัตถุประสงค์ และโครงสร้างของหลักสูตร ความสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ความสอดคล้องกับปรัชญาของภาควิชาและมหาวิทยาลัย และการตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคม โดยภาพรวมเห็นว่า มีความเหมาะสมเมื่อพิจารณารายข้อเห็นว่า โครงสร้างของหลักสูตร มีการกำหนดรายวิชาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมากที่สุด และรายวิชาที่ศิษย์เก่า และนักศึกษาปัจจุบันเห็นว่าเห็นว่ามีความเหมาะสมเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ทักษะทางภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย เพลง ดนตรี กิจกรรมการเคลื่อนไหว และจังหวะสำหรับเด็กปฐมวัย สุนทรียภาพทางศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย และเกมและการเล่นสำหรับเด็กปฐมวัย สำหรับข้อที่เห็นว่า

เหมาะสมน้อยที่สุด ได้แก่ สาขาวิชามีการกำหนดจุดมุ่งหมายของการวางแผนและการติดตามกำหับแผนการเรียนการสอน ตลอดจนหลักสูตรทุกรายวิชาร่วมกันระหว่างอาจารย์ในคณะ

2. ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านโครงสร้าง/เนื้อหาวิชา อาจารย์ บุคลากรของสาขาวิชา นักศึกษา วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน อาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก โดยภาพรวมเห็นว่ามีความเหมาะสม เมื่อพิจารณารายข้อเห็นว่ามีความเหมาะสมมากที่สุดเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ คุณสมบัติของผู้สอนมีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ตรงกับรายวิชาที่สอน มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี คุณสมบัติของการรับผู้เรียนตรงตามที่ระบุในหลักสูตรสำหรับข้อที่เห็นว่าเหมาะสมน้อยที่สุด ได้แก่ หนังสือ ตำรา วารสาร บทความ งานวิจัยในห้องสมุดมีความเพียงพอและทันสมัย

3. ด้านกระบวนการ ด้านการจัดเรียนการสอน การวัดและประเมินผล และการจัดกิจกรรมของหลักสูตร โดยภาพรวมเห็นว่ามีความเหมาะสม เมื่อพิจารณารายข้อเห็นว่า มีความเหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ การให้การดูแลนักศึกษา อาจารย์ นักศึกษา และบุคลากรสายสนับสนุน มีความพร้อมต่อการช่วยเหลือนักศึกษาระหว่างเรียน สำหรับข้อที่เห็นว่าเหมาะสมน้อยที่สุด ได้แก่ วิธีการจัดกระบวนการเรียนการสอนของอาจารย์

4. ด้านผลผลิต ด้านคุณลักษณะของนักศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ โดยภาพรวมเห็นว่ามีความเหมาะสม เมื่อพิจารณารายข้อตามความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต เห็นว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ บัณฑิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยเป็นผู้ที่สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ บัณฑิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยเป็นผู้ที่มีจรรยาบรรณวิชาชีพครูบัณฑิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยเป็นผู้ที่สามารถคิดค้นนวัตกรรมที่สามารถพัฒนาผู้เรียนได้ตามวัย

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1. อาจารย์ประจำหลักสูตร ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการจัดอบรมความรู้เพิ่มเติม เช่น การใช้ภาษาอังกฤษการใช้เทคโนโลยี เป็นต้น

2. อาจารย์ผู้สอนในหลักสูตร ให้ข้อเสนอแนะ 5 ประเด็น ได้แก่ 1) ด้านห้องเรียน อุปกรณ์การเรียน สถานที่ห้องเรียนคับแคบเกินไป เนื่องด้วยจำนวนนักศึกษามีมาก และห้องเรียนส่วนใหญ่จะเป็นห้องเรียนรวม ควรมีห้องปฏิบัติการปฐมวัย 2) ด้านผู้เรียน ควรมีการปรับพื้นฐานความรู้แรกเข้าโดยการเตรียมความพร้อมด้านพฤติกรรมการเรียนและด้านการศึกษา 3) ควรมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ระหว่างอาจารย์ในสาขาวิชากับอาจารย์สาขาอื่น

3. ศิษย์เก่า ให้ข้อเสนอแนะ อยากให้เพิ่มรายวิชาเกี่ยวกับการทำงานที่ได้ใช้จริง เช่น การเงิน พัสดุ การทำโครงการของปฐมวัยในการบริหารงบประมาณการพัฒนาเด็ก

6 อภิปรายผลการวิจัย

1. ด้านบริบท ด้านวัตถุประสงค์ และโครงสร้างของหลักสูตร ความสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ความสอดคล้องกับปรัชญาของภาควิชาและมหาวิทยาลัย และการตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคม โดยภาพรวมเห็นว่า มีความเหมาะสม เมื่อพิจารณารายข้อเห็นว่า โครงสร้างของหลักสูตร มีการกำหนดรายวิชาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมากที่สุด อาจเป็นเพราะว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีการประเมินและวิพากษ์หลักสูตรจากผู้ทรงคุณวุฒิส่งผลให้องค์ประกอบของหลักสูตรมีความสมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ เจษฎา จันทร์เปล่ง (2562) บริบทในภาพรวมมีระดับความคิดเห็นและความเห็นสมควรอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า เรื่องแผนการดำเนินงานของสาขาวิชา อาจารย์ในสาขาวิชาและภาควิชาควร มีการแผนงานพัฒนาอาจารย์โดยการเพิ่มจำนวนอาจารย์ให้เพียงพอ จุดแข็งของสาขาคือ หลักสูตรมีคนสนใจเรียนเป็นจำนวนมาก ส่วนจุดอ่อนของสาขา คือสาขามีจำนวนอาจารย์น้อยไม่เพียงพอต่อภาระงานสอน เนื่องจากเป็นสาขาที่เปิดนิสิตต้องการเข้าเรียนจำนวนมากวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเป็นไปตามมาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา โครงสร้างและเนื้อหาสาระของหลักสูตร

สอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตร และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สิรินทร์ ลัดดากลม บุญเชิดชู และคณะฯ (2560) ผลการประเมินแผนการดำเนินงานของภาควิชา สาขาวิชา มีความเหมาะสมในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายด้านสาขาวิชามีจุดแข็งในทุกด้านระดับมาก และวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมีความเหมาะสมในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายด้าน

รายวิชาที่ศิษย์เก่าและนักศึกษาปัจจุบันเห็นว่าเห็นว่ามีความเหมาะสมเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ทักษะทางภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย เพลง ดนตรี กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะสำหรับเด็กปฐมวัย สุนทรียภาพทางศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย และเกมและการเล่นสำหรับเด็กปฐมวัย สำหรับข้อที่เห็นว่าเหมาะสมน้อยที่สุด ได้แก่ สาขาวิชามีการกำหนดจุดมุ่งหมายของการวางแผนและการติดตามกำกับแผนการเรียนการสอน ตลอดจนหลักสูตรทุกรายวิชาร่วมกันระหว่างอาจารย์ในคณะ แสดงให้เห็นว่ารายวิชาต่างๆ สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นที่สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติจริงได้ แต่ในส่วนที่จำเป็นได้รับความเอาใจใส่ และปรับปรุงให้ดีขึ้น คือ ติดตามกำกับแผนการเรียนการสอน ตลอดจนหลักสูตรทุกรายวิชาร่วมกันระหว่างอาจารย์ในคณะ แสดงให้เห็นว่าอาจารย์ที่ทำการสอนในคณะยังมีความแตกต่างกันในเชิงปฏิบัติ จำเป็นต้องมีการวางแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกันมากขึ้น ซึ่งผลการวิจัยของ สิรินทร์ ลัดดากลม บุญเชิดชู และคณะฯ (2560) พบว่า มีการจัดทำโครงการกิจกรรมที่ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนในรายวิชา มีความร่วมมือระหว่างนักศึกษา และอาจารย์ในการเรียนรู้มีการกำหนด จุดมุ่งหมายของการวางแผน และการติดตามกำกับแผนการเรียนการสอน ตลอดจนหลักสูตรทุกรายวิชา ร่วมกันระหว่างอาจารย์ในคณะกำหนดให้นักศึกษาลงทะเบียนเรียนตามรานวิชาและกลุ่มวิชาตามลำดับอย่างเหมาะสม และมีการส่งเสริมสนับสนุนจัดหาแหล่งการเรียนรู้แหล่งฝึกประสบการณ์ตามหลักสูตร ส่งผลต่อคุณภาพการสอน

2. ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านโครงสร้าง/เนื้อหาวิชา อาจารย์ บุคลากรของสาขาวิชา นักศึกษา วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน อาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก โดยภาพรวมเห็นว่ามีความเหมาะสม เมื่อพิจารณารายข้อเห็นว่ามีความเหมาะสมมากที่สุดเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่คุณสมบัติของผู้สอนมีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ตรงกับรายวิชาที่สอน มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี คุณสมบัติของการรับผู้เรียนตรงตามที่ระบุในหลักสูตร สิรินทร์ ลัดดากลม บุญเชิดชู และคณะฯ (2560) ผลการประเมินวัดคุณสมบัติของผู้เรียน คุณสมบัติอาจารย์ที่สอน อาจารย์ที่ปรึกษาทางวิชาการ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก ต่าง ๆ และงบประมาณในการผลิตบัณฑิตมีความเหมาะสมในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายด้าน

สำหรับข้อที่เห็นว่าเหมาะสมน้อยที่สุด ได้แก่ หนังสือ ตำรา วารสาร บทความ งานวิจัยในห้องสมุดมีความเพียงพอและทันสมัย ซึ่งเป็นข้อจำกัดที่สำคัญ จำเป็นต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นอย่างเหมาะสมต่อไป เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ กรภัสสร อินทรบำรุง (2558) ซึ่งพบว่า ด้านกายภาพ วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีความเหมาะสมในระดับมากมีเพียงพอและทันสมัย ยกเว้นจำนวน คอมพิวเตอร์และห้องสำหรับจัดการสัมมนามีไม่เพียงพอควรมีห้องสำหรับฝึกปฏิบัติการสอน Micro Teaching หรือปฏิบัติกิจกรรม และสอดคล้องกับงานวิจัยของเจษฎา จันทร์เปล่ง (2562) ปัจจัยนำเข้าในภาพรวมมีระดับความคิดเห็นและความเห็นสมควรอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าทุกองค์ประกอบย่อยมีระดับความคิดเห็นและความเห็นสมควรอยู่ในระดับมาก ได้แก่ คุณสมบัติของผู้เรียนคุณสมบัติของอาจารย์ มีข้อเสนอแนะสำหรับบางองค์ประกอบย่อย ได้แก่ ควรปรับปรุงห้องเรียนและเพิ่มจำนวนวัสดุอุปกรณ์สำหรับการค้นคว้า เช่น คอมพิวเตอร์ และระบบงาน อินเทอร์เน็ตและเก้าอี้เล็คเชอร์

3. ด้านกระบวนการด้านการจัดเรียนการสอน การวัดและประเมินผล และการจัดกิจกรรมของหลักสูตร โดยภาพรวมเห็นว่ามีความเหมาะสม เมื่อพิจารณารายข้อ เห็นว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ การให้การดูแลนักศึกษาอาจารย์ นักศึกษา และบุคลากรสายสนับสนุน มีความพร้อมต่อการช่วยเหลือนักศึกษาระหว่างเรียน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการที่อาจารย์ผู้สอนในสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยเป็นจุดแข็งจุดสำคัญ ที่ได้ความสนใจดูแลเอาใจใส่นักศึกษาให้ความช่วยเหลือ

นักศึกษาเป็นอย่างดี ส่งผลให้ผลการประเมินเป็นที่พึงพอใจของผู้เรียน และอาจส่งผลดีต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เชษฐ์ ศิริสวัสดิ์ และคณะฯ (2564) พบว่าด้านกระบวนการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรควรมีการเพิ่มกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ ให้มากขึ้น ได้แก่ กิจกรรมที่ส่งเสริมประสบการณ์จริงในสถานศึกษากิจกรรมส่งเสริมประสบการณ์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนิสิต กิจกรรมส่งเสริมประสบการณ์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาการ กิจกรรมเสริมความรู้ความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษ และด้านหลังสำเร็จการศึกษาควรเพิ่มกิจกรรมติดตามบัณฑิตซึ่งถือว่าเป็นผลผลิตของหลักสูตร เช่น การได้งานทำ การพัฒนาวิชาชีพ รวมถึงกิจกรรมการสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์ระหว่างคณาจารย์และศิษย์เก่าของหลักสูตร นอกจากนั้นแล้วควรสร้างกลุ่มผ่าน social network เพื่อส่งข้อมูลข่าวสารของหลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ และ กรภัสสร อินทรบำรุง (2558) พบว่า ด้านคุณสมบัติอาจารย์ที่สอน /อาจารย์ที่ปรึกษาทางวิชาการมีความเหมาะสมในระดับมาก ทั้งนี้เห็นว่าอาจารย์ทุกท่านมีความเป็นครูสูง มีความรู้ดี และมีประสบการณ์ มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติ หน้าที่ด้วยความเต็มใจ รับผิดชอบ และทุมเท พฤติกรรมการแสดงออกเป็นแบบอย่างที่ดีต่อศิษย์

สำหรับข้อที่เห็นว่าเหมาะสมน้อยที่สุด ได้แก่ วิธีการจัดกระบวนการเรียนการสอนของอาจารย์ ผลการประเมินดังกล่าว จำเป็นต้องนำไปสู่การจัดการด้านการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมมากขึ้น และผลงานวิจัยของ มัลลิกา เกตุชรารัตน์ และคณะ (2558) ที่พบว่า สมรรถนะที่พึงประสงค์ของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ด้านสมรรถนะด้านหลักสูตรและการ เรียนการสอน ได้แก่ มีความรู้ในสาขาวิชาโครงสร้างและเนื้อหาวิชา มีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร มี ความรู้ในเชิงลึกและเปิดกว้างในการเชื่อมโยงกับโลกปัจจุบัน มีความรู้ในวิชาชีพ มีความสามารถในการประเมินผู้เรียนตามสภาพจริง และใช้ผลการประเมินพัฒนาผู้เรียน มีความสามารถในการออกแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีทักษะการสอนและการใช้สื่อ เทคโนโลยีในการถ่ายทอดความรู้ได้อย่างเป็นระบบ

4. ด้านผลผลิต ด้านคุณลักษณะของนักศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการโดยภาพรวมเห็นว่ามีความเหมาะสม เมื่อพิจารณารายข้อตามความคิดเห็นของผู้ใช้บัณฑิต เห็นว่า มีความเหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ บัณฑิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยเป็นผู้ที่สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ บัณฑิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยเป็นผู้ที่มีจรรยาบรรณวิชาชีพครู บัณฑิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยเป็นผู้ที่สามารถคิดค้นนวัตกรรมที่สามารถพัฒนาผู้เรียนได้ตามวัย เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ สิรินทร์ ลัดดากลม บุญเชิดชู และคณะฯ (2560) พบว่า ผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา ในภาพรวมและรายบุคคลอยู่ในระดับสูง และผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของนักศึกษากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในภาพรวม และรายบุคคลอยู่ในระดับสูง สอดคล้องกับงานวิจัยของชลธิชา หอมฟุ้ง และคณะ (2558) ที่ศึกษาการประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาเป็นที่น่าพอใจ มีผลการเรียนในระดับดีถึงดีมาก เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ เจษฎา จันทร์เปล่ง (2562) พบว่าผลผลิตในภาพรวมมีระดับความคิดเห็นและความเห็นสมควรอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าทุกองค์ประกอบย่อยของการประเมินมีระดับความคิดเห็นและความเห็นสมควรในระดับมาก ได้แก่ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรศิลปศาสตร์สาขาวิชาภาษาอังกฤษมีคุณภาพและได้รับการยอมรับจากสังคมเป็นอย่างดี เห็นได้จากภาวการณ์ทำงานของบัณฑิต

7. เอกสารอ้างอิง

กรภัสสร อินทรบำรุง. (2558). การประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 8(1), 700-711. สืบค้นเมื่อ 22 มีนาคม 2566 จากhttps://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E- Journal/article/view/38293/31743.

กฤษณพงศ์ กีรติกร. (2557). *อุดมศึกษาไทย เวทีไทยเวทีโลก*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สถาบันคลังสมองของชาติ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

เจษฎา จันทร์เปล่ง. (2562). *การประเมินหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.* วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม : มหาสารคาม

ชลธิชา หอมฟุ้ง และคณะ. (2558). *การประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*. [ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์]. Veridian E-Journal, Silpakorn University. 8(2), 1812 – 1823.

เชษฐ์ ศิริสวัสดิ์, กิตติมา พันธ์พฤกษา และสมศิริ สิงห์ลพ. (2564). *การประเมินหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์ (ฉบับ พ.ศ.2559) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

มัลลิกา เกตุชรารัตน์ และคณะ. (2558).การศึกษาสมรรถนะที่พึงประสงค์ของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.*วารสารครุศาสตร์*. 43 (1 มกราคม - มีนาคม) หน้า 112-127

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2537). *กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ*กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

สมทรง สุภาพ. (2565). *รูปแบบเพื่อประเมินหลักสูตรในศตวรรษที่ 21 ซึ่งพัฒนาจากรูปแบบการประเมิน CIPP Model.* วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ปีที่ 33 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2565

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสาม พ.ศ. 2566 – 2570. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สิรินทร์ ลัดดากลม บุญเชิดชู , มานิตา ลีโทชวลิต อรรถนุพรรณ , ธิดาพร คมสัน , อรกานต์ เพชรคุ้ม และธนาภา สงค์สมบัติ. (2560). *การประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร*. (รายงานการวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร). มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.

สุวัฒนา เอี่ยมอรพรรณ และคณะ. (2546) *วิธีและเทคนิคการสอนคณิตศาสตร์เพื่อพัฒนาการคิด*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริชัย กาญจนวาสี. (2566). *การประเมินหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ*. สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2566. http://www.edu.tsu.ac.th>files> journal> scan1

Levin, G. (2001). *Statement for Graphic Design in the 21st Century (Taschen)* March 2, 2023, from http://www.flong.com/ texts/ essays/ Statement Taschen

Ornstein, A. & Hunkins, F. (2013). *Curriculum: Foundations, Principles, and Issues*. (6th Ed). Boston, MA: Pearson.

ความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนจากพุทธศาสนาในล้านนา

The beliefs of lanterns and candles in Lanna Buddhism

กันยารัตน์ รินศรี

อาจารย์หลักสูตรวัฒนธรรมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เป็นการศึกษาเชิงเอกสารตามหลักฐานพระไตรปิฎก คัมภีร์สำคัญ และเอกสารทางวิชาการต่างๆ ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนในพระพุทศาสนาของคนล้านนาได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาจากตำนานเรื่องแม่กาเผือกจึงเกิดเป็นประเพณียี่เป็งที่มีการจุดประทีปเพื่อเป็นพุทธบูชา อิทธิพลความเชื่อส่งผลให้เกิดการทำบุญถวายเทียนเพื่อให้ได้อานิสงส์ผลบุญในภพหน้า หลักธรรมที่ได้จากความเชื่อคือทำให้เกิดความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เกิดความสามัคคีในชุมชนจากการจัดกิจกรรมงานประเพณี และก่อให้เกิดการพัฒนาสติปัญญาให้สูงขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังมีความเชื่อเรื่องเทียนในเชิงไสยศาสตร์ซึ่งทำให้คนงมงายด้วย

คำสำคัญ: ความเชื่อ, ประทีป, เทียน, พุทธศาสนาในล้านนา

Abstract

This research is a documentary study based on the evidence of Tripitaka, important scriptures, and various academic documents. The research results are as follows: The belief in lanterns and candles in Lanna Buddhism was greatly influenced by Buddhism from the legend of Mae Ka Pueak. This legend influenced to Yi Peng tradition with a lantern to worship the Lord Buddha. The influence of belief resulted in making merit by offering candles, in order to gain merit in the next life. Belief brings gratitude to the benefactor. Traditional activities help build unity in the community and contribute to the development of higher intelligence. However, there are also superstitious beliefs about candles which make people ignorant.

Keywords: beliefs, lanterns, candles, Lanna Buddhism

1. บทนำ

ความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนจากพุทธศาสนาในล้านนา ได้รับอิทธิพลมาจากชาดกเรื่องกาเผือก (พระพุทธเจ้า 5 พระองค์) จากคัมภีร์ศาสนาเรื่องกาเผือก แม่กาเผือกจึงนำเอาฝ้ายมาฟั่น เป็นรูปตีนกาให้ไว้ใช้เป็นไส้ประทีปจุดบูชาทุกวันพระ จนเป็นที่มาของประเพณีจุดประทีปโคมไฟ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เทศกาลยี่เป็ง นอกจากนี้ยังมีความเชื่อ เรื่องอานิสงส์ของการจุดประทีปเป็นพุทธบูชา และความเชื่อเรื่องเทียนประเภทต่าง ๆ ซึ่งใช้ในความเชื่อและพิธีกรรมที่แตกต่างกัน อิทธิพลความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนของคนล้านนาทางด้านประเพณี พิธีกรรม ทั้งด้านบวก และด้านลบตลอดจนหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับจากความเชื่อเหล่านี้

2. หลักการและเหตุผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนจากพุทธศาสนาในล้านนา ได้รับแรงบันดาลใจมากจาก ประเพณียี่เป็ง ซึ่งเป็นประเพณีที่มีความโดดเด่นของภาคเหนือ ในพระเพณีนี้จะมีการจุดประทีปปล่อยโคมเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นพุทธบูชา ซึ่งในปัจจุบันประเพณีนี้ยังได้รับการสืบทอดมีวิถีปฏิบัติเป็นจารีตธรรมเนียมของคนล้านนาเป็นอย่างดี และเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของภาคเหนือ

ความเป็นมาของการจุดไฟเพื่อเป็นพุทธบูชา ได้กล่าวในพระสุตตันตปิฎก สามัญญผลสูตร เรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูเสด็จไปเฝ้าพระพุทธองค์องค์ในยามค่ำคืน ทำให้เหล่าเสนาอำมาตย์ทั้งหลายได้จุดไฟตามประทีปในขบวนและเส้นทางเสด็จเป็นที่สว่างไสว จากนั้นเป็นต้นมาจึงเป็นเหตุให้เกิดประเพณีจุดไฟตามประทีปมาจนทุกวันนี้ (ที.สี. 9/1/91)

การถวายประทีป ปรากฏมีมาตั้งแต่สมัยโบราณกาลก่อนศาสนาพุทธ คือศาสนาพราหมณ์ที่มีความเชื่อในการบูชาไฟแก่เทพเจ้าเพื่อดลบันดาลประทานพรตามที่ตนปรารถนา พอมาถึงสมัยพุทธกาล เมื่อพุทธเจ้าเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานลงแล้ว ชนทั้งปวงทั้งเทวดาและมนุษย์ ต่างก็บูชาพระองค์ชนทั้งหลายพากันบูชาเชิงตะกอนของพระศาสดาตามกำลังของตน ได้ตามประทีปไว้ไม่ไกลเชิงตะกอน ประทีปนั้นลุกโพลงจนพระอาทิตย์ขึ้น ด้วยการถวายประทีปนั้น ทำให้ไม่รู้จักทุคติเลย เพราะผลแห่งการถวายประทีปดวงเดียว ความเชื่อในเรื่องการถวายประทีปดังกล่าวได้ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ได้มีการสืบทอดแนวคิดความเชื่อดังกล่าวเรื่อยมาในแต่ละยุคสมัยและผ่านความเชื่อของ ชาวสุวรรณภูมิ (อาณาบริเวณประเทศพม่า และไทย) ที่ได้รับอิทธิพลด้านพระพุทธศาสนามาจากอินเดีย หรือชมพู ทวีปและลังกาทวีป นำเอาแนวคิดความเชื่อเกี่ยวกับการถวายทานประทีปเข้ามาด้วย การถวายประทีปที่ปรากฏใน ประเทศพม่า เรียกว่า "ตะซาวง์ไดง์" เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับฤดูกาลวันเพ็ญศาสนาและดวงไฟ ในวันเพ็ญเดือนแปดของพม่า มีประเพณีจุดไฟตามประทีป และในดินแดนล้านนาซึ่งเกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับประเพณียี่เป็ง และประเพณีวันเพ็ญเดือนสิบสองของไทย ในระหว่างเดือนตุลาคม ถึงพฤศจิกายน จะเป็นช่วงเดือนแปดของประเทศ พม่า ในช่วงเวลานี้จะมีประเพณีที่เกี่ยวเนื่องกันอยู่ 2 งาน คืองานกฐิน และงานจุดไฟตามประทีป ซึ่งจัดในวันสุดท้ายของเทศกาลกฐินของพม่า(พระณัฐกิจ ฐิตเมธี (อิมัง), 2564, น. 25)

เทียน ในแง่ทั่วไปแล้วมักหมายถึงเทียนขี้ผึ้งซึ่งเป็นเครื่องตามไฟที่ฟั่นหรือหล่อด้วยขี้ผึ้งหรือไข มีไส้อยู่ตรงใจกลาง มีลักษณะเป็นแท่ง เทียนขี้ผึ้งในล้านนาหมายถึง เทียนที่สีขึ้นรูปด้วยขี้ผึ้งมีด้ายดิบเป็นไส้ แบ่งตามน้ำหนัก และเรียกชื่อตามประโยชน์วิธีใช้ เช่น เทียนเหล้มบาท เทียนเหล้มเฟื้อง เทียนค่าคิง เทียนเงิน เทียนคำ เทียนส่งเคราะห์-รับโชค เทียนกลาง เทียนมงคลซ้าย เทียนมงคลขวา เทียนพรรษา เป็นต้นโดยส่วนใหญ่มักใช้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อและศาสนา (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 6, 2542, น. 2884-2887) ความเชื่อเรื่องเทียน มีทั้ง การจุดเทียนเป็นเครื่องสักการะบูชาพระพุทธเจ้า การใช้ในพิกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาทั้งงานบุญ งานสมโภช การถวายเทียนในช่วงเทศกาลวันเข้าพรรษาตลอดจนงานศพ นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อทางไสยศาสตร์ เช่น เทียนบูชา ซึ่งสามารถดลบันดาลประทานคุณให้แก่ผู้ขอ หรือทำให้เกิดโทษแก่ผู้เป็นศัตรูของตน

อิทธิพลความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนในพระพุทธศาสนาของคนล้านนา นอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านประเพณี พิธีกรรมและการเข้าวัดทำบุญแล้ว ยังสร้างรายได้ใช้กับชุมชน ในด้านต่าง ๆ ที่ได้จากงานประเพณี เช่น ประเพณียี่เป็ง สร้างรายได้ให้กับคนทำประทีป โคมลอย กระทง กิจกรรมค้าขายอาหารและเครื่องดื่ม เป็นต้น

อย่างไรก็ตามความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนยังสามารถพัฒนาต่อยอดด้านสติปัญญา เพื่อน้อมนำให้ผู้คนเปลี่ยนจากความเชื่อความศรัทธามาสู่การพัฒนาให้เกิดปัญญา ในการเข้าใจความจริงของชีวิต ด้วยเหตุที่ว่าปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก คือสอนให้คนใช้สติปัญญา ในการพิจารณาสัจธรรมของชีวิต ที่มีการเปลี่ยนแปลง เกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปเมื่อได้ปัญญาเช่นนี้แล้วย่อมสามารถหลุดพ้นจากความทุกข์ในสังสารวัฏได้

การอนุรักษ์ความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนในการประเพณี ต้องอาศัยความรู้มือจากชุมชนทุกภาคส่วนให้การสนับสนุนเข้าร่วมกิจกรรมประเพณี และควรปลูกฝังตั้งแต่เด็กและเยาวชนให้เกิดจิตสำนึก กตัญญูรู้คุณต่อผู้มีพระคุณและงานพระเพณียังก่อให้เกิดความสนุกสานเป็นการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนได้อีกด้วย

การศึกษาความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนจากพุทธศาสนาในล้านนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้จากการใช้สติปัญญาพิจารณาความเชื่อที่แท้จริงตามหลักพระพุทธศาสนา ไม่ใช่ความเชื่อที่งมงายในทางไสยศาสตร์ การให้การศึกษา ให้คนเกิดความรู้ความเข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้คนในสังคมไทยไม่ตื่นศรัทธา งมงายกับสิ่งที่เป็นวัตถุ ละเลยการศึกษา และนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาอันเป็นแก่นที่แท้จริงมาปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสุขอย่างแท้จริงได้ในสังคม

วัตถุประสงค์ของการศึกษา มี 2 ประการ ดังนี้

1) เพื่อศึกษาความเป็นมาของความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนจากพุทธศาสนาในล้านนา

2) เพื่อศึกษาอิทธิพลของความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนจากพุทธศาสนาในล้านนาในมิติของประเพณีและพิธีกรรม

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย คือ ศึกษาความเป็นมาของพระพุทธศาสนาที่เผยแพร่เข้ามาในอาณาจักรล้านนา อิทธิพลความเชื่ออันเนื่องมาจากพระพุทธศาสนาในล้านนา ความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนในพุทธศาสนาของคนล้านนาในมิติของประเพณีและพิธีกรรม ตลอดจนหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจากพระไตรปิฎกเถรวาทฉบับภาษาไทย คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และเอกสารวิชาการต่างๆ

การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยเน้นการศึกษาขอบเขตความรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กล่าวมาข้างต้น คือ การวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนจากพุทธศาสนาในล้านนา โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติดังนี้

1) รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ด้วยการสืบค้นจากฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539

2) รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ จากเอกสาร ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง เช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรค คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค รวมทั้ง พุทธธรรม วิมุติมรรค มิลินทปัญหา มังคลัตถทีปนี เป็นต้น

3) นำข้อมูลที่ได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหา ตีความข้อมูล คุณค่าหลักธรรมทางพุทธศาสนา ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นและสรุปประเด็นให้เหมาะสม

4) นำเสนอผลสรุปจากการวิจัย และเสนอแนะประเด็นที่น่าสนใจ

คำจำกัดความหรือนิยามต่าง ๆ

ประทีป ในการวิจัยครั้งนี้มี 2 ความหมาย ประการแรก หมายถึง ถ้วยอุปกรณ์ดินเผาที่ใส่ขี้ผึ้งเพื่อจุดเป็นพุทธบูชา รวมทั้ง ตะเกียง และโคมไฟด้วย ประการที่สอง หมายถึง ปัญญา หรือแสงสว่างจากธรรมะ

เทียน หมายถึง ขี้ผึ้งที่มีไส้ เป็นอุปกรณ์ที่ใช้จุดสว่าง ในที่นี้รวมถึงเครื่องสักการะบูชาในการทำพิธีกรรมทางศาสนา และความเชื่อเรื่องเทียนบูชาของคนล้านนาด้วย

ล้านนา ในที่นี้หมายถึง ดินแดน 8 จังหวัดภาคเหนือ ประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่, ลำพูน, ลำปาง, เชียงราย, พะเยา, แพร่, น่าน และแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ถือเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมของอาณาจักรล้านนา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

3. การเข้ามาของพระพุทธศาสนาในล้านนา

ยุคล้านนา ประมาณ พ.ศ. 1500 ถึง 2091 เมื่อคนไทยอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขงตั้งอาณาจักรเชียงแสนขึ้นมา เมืองโยนกเชียงแสน และเมืองหิรัญนคร เงินยาง เชียงแสน ต่างก็ช่วยกันทำนุบำรุงพุทธศาสนาเป็นอย่างดี สมัยนั้นพระเจ้าอโศกมหาราช รัชกาลที่ 9 แห่งราชวงศ์สิงหนวัติทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุพระรากขวัญกระดูกไหปลาร้าเบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้าที่พระมหากัสสปะนำมาถวายไว้บนดอยตุง ดังนั้นพระธาตุดอยตุงจึงเป็นปูชนียสถานแห่งแรกในล้านนาไทย นอกจากนี้ยังมีปูชนียสถานที่สำคัญอีกมากมายในเมืองเชียงแสนที่พระเจ้าแผ่นดินในราชวงศ์สิงหนวัติสร้างไว้ ส่วนราชวงศ์ที่ให้การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาไว้มากก็คือราชวงศ์มังรายซึ่งอยู่ที่เชียงใหม่ปฐมวงศ์มังราย คือพระเจ้ามังราย และองค์สุดท้ายคือพระนางราชเทวีหรือ วิสุทธิเทวีเป็นเวลา 320 ปี พ.ศ. 1800 1-2121 มีกษัตริย์ 21 องค์ พระองค์ 23 รัชกาล (ฟื้น ดอกบัว, 2554, น. 223)

พระเจ้ามังรายมหาราชได้ทรงถวายพระตำหนักเดิมให้เป็นวัด นามว่า วัดเชียงมั่น เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระเสตังคมณีหรือพระแก้วขาวซึ่งเป็นพระพุทธรูปประจำพระองค์พระนางจามเทวีปฐมกษัตริย์มอญที่ปกครองเมืองหริภุญชัย หรือเมืองลำพูน นอกจากนี้ก็ทรงสร้างวัดพระเจ้าเม็งรายอีกด้วย

พระเจ้ากือนา รัชกาลที่ 9 แห่งราชวงศ์มังรายทรงครองราชย์ พ.ศ. 1904 พระองค์ทรงสดับมาว่าพระอุทุมพรบุปผามหาสวามีเป็นพระลังกาแต่มาจำพรรษาอยู่ที่เมืองนครพัน หรือเมาะตะมะ เผยแพร่ลัทธิลังกาวงศ์อยู่ที่นั่น พระเจ้ากือนาจึงทรงส่งราชทูตไปอาราธนาพระอุทุมพรบุปผามหาสวามีถึงเมืองมอญให้มาเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เชียงใหม่ แต่พระอุทุมพรบุปผามหาสวามีบอกว่าท่านชรามากแล้วไปไม่ไหวขอส่งพระหลานชายคือพระอานันทเถระและคณะมาแทน เมื่อพระอานันทเถระและคณะมาถึงเชียงใหม่ พระเจ้ากือนาก็ได้นิมนต์ท่านเป็นอุปัชฌาย์บวชชาวเชียงใหม่ตามปกติลังกาวงศ์ แต่พระอานันทเถระปฏิเสธโดยทูลว่า พระอุทุมพรบุปผามหาสวามีได้มอบหมายให้พระสุมนเถระ และพระอนุมัติสองรูปเท่านั้นที่จะเป็นพระอุปัชฌาย์บวชชาวไทยได้ ด้วยเหตุนี้พระอานันทเถระให้พระเจ้ากือนาส่งทูตไปยังกรุงสุโขทัยทูลขอพระสุมนเถระหรือพระอานนท์นะคะสีรูปใดรูปหนึ่งมาในเมืองเชียงใหม่ พระเจ้ากือนาจึงทรงส่งสมณทูตไปยังสุโขทัย พระเจ้าเลอไททรงเห็นด้วย จึงส่งสมณทูตขึ้นมายังเมืองเชียงใหม่พระเจ้ากือนาเสด็จมาขอต้อนรับที่ตำบลแสนข้าวหอมเมืองลำพูนให้พระสุมนเถระ และคณะเข้าจำพรรษา ณ วัดเชียงยืน เมืองลำพูน พระสุมนทะได้ทำพิธีผูกพัทธสีมาวัดเชียงยืนให้อุปสมบท ชาวลำพูนเป็นจำนวนมาก ครั้นออกพรรษาปวารณาแล้วพระสุมนเถระและคณะได้ออกเดินทางไปยังเชียงใหม่พระเจ้ากือนาได้ถวายอุทยานหลวงนอกเมืองเชียงใหม่ คือวัดบุปผาราม หรือวัดสวนดอกให้พระสุมนเถระ และคณะอยู่จำพรรษา ได้ทรงสถาปนาอุษยาภิเษก คือยกพระสุมนเถระซึ่งขึ้นเป็นพระมหาสุมนบุปผรัตนสุวรรณมหาสวามี พระสังฆราชองค์แรกแห่งล้านนาไทย (ฟื้น ดอกบัว, 2554, น. 224)

พระสุมนเถระได้นำพระบรมสารีริกธาตุมาด้วยจะได้แบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งบรรจุไว้ที่พระเจดีย์ สวนดอก อีกส่วนหนึ่งได้ถวายพระเจ้ากือนา โดยท่านได้นำพระบรมสารีริกธาตุเสี่ยงทายให้ช้างนำไปช้างได้ขึ้นไปถึงภูเขาจนถึงดอยช้าง หรือดอยกาละ ซึ่งฤาษีวาสุเทพบำเพ็ญพรตอยู่ จึงมีชื่อว่าดอยสุเทพ ช้างเมื่อเดินขึ้นไปที่นั่นก็หยุดไม่ยอมไปไหน พระเจ้ากือนาจึงโปรดให้สร้างพระเจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุบนดอยสุเทพนั้น จึงกลายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดแห่งหนึ่งในล้านนาไทยตราบจนถึงปัจจุบันนี้และการขึ้นไปนมัสการพระธาตุดอยสุเทพนั้นยากลำบากก็ได้มีครูบาศรีวิชัยชาวเมืองลำพูนมาสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ โดยท่านได้เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ร่วมกับฝ่ายฆราวาส คือเจ้าแก้วนวรัฐ ผู้ครองนครเชียงใหม่คนสุดท้าย โดยมีหลวงศรีประกาศเป็นผู้แจ้งข่าว และติดต่อผู้ชำนาญการสำรวจเส้นทางมาช่วยเหลือในการดำเนินงาน เริ่มลงมือก่อสร้างวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2477 สำเร็จเพียง 5 เดือน 22 วัน ก็เปิดทางให้รถยนต์วิ่งขึ้นไปได้เมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2478 ซึ่งเป็นทางขึ้นเขาประมาณ 11 กิโลเมตรโดยไม่ต้องใช้งบประมาณแผ่นดินเลยครูบาศรีวิชัยเป็นพระที่เคร่งครัดในพระธรรมวินัย สนใจแต่การปฏิบัติธรรมเป็นพระมังสวิรัติไม่ฉันเนื้อทุกชนิด ไม่เสพของมึนเมาทุกอย่างเป็นพระมีจิตใจสูงนอกจากจะเคร่งครัดปฏิบัติธรรมแล้วก็ช่วยเหลือคนและสร้างพระพุทธรูปปูชนียสถานและศาสนสถานต่าง ๆ ไว้มากมาย เช่นสร้างเจดีย์และพระวิหารหลวงในวัดสวนดอกเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 2475 บูรณะวัดพระสิงห์จังหวัดเชียงใหม่โดยบูรณะวิหารหลวงและพระเจดีย์พระธาตุ ดอยตุง เมืองเชียงราย และบูรณะวัดพระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่ สร้างวิหารจัตุรมุข ครอบพระพุทธบาทที่วัดพระพุทธบาทตากผ้าจังหวัดลำพูน เป็นต้น (ฟื้น ดอกบัว, 2554, น. 225)

เมื่อพระเจ้ากือนาเสด็จสวรรคต พระเจ้าแสนเมืองมา พระราชโอรสก็ได้เสวยราชสมบัติต่อพระองค์ทรงให้สร้างวัดเจดีย์หลวง หรือพระเจดีย์ใหญ่ขึ้นฐานกว้าง 7 นิ้วสูง 12 วา ในรัชกาลนี้มีพระชาวเชียงใหม่ เช่น พระเมธังกร พระญาณมงคล พระคัมภีร์ เป็นต้น พร้อมทั้งพระชาวรามัญและพระชาวกัมโพชซึ่งมาจากเมือง อโยธยาหรือเมืองอยุธยาเก่ารวมกัน 5 รูป พระเมธังกรเป็นหัวหน้าเดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ประเทศศรีลังกา และได้รับการอุปสมบทใหม่ในสำนักพระวันรัตน์ ต่อมาได้เกิดทุพภิกขภัยอดอยากหนักในศรีลังกา หน้าคณะนั้นทนความอดอยากไม่ไหวจึงเดินทางกลับไทย แต่เนื่องจากบวชมายังไม่ครบ 10 พรรษาไม่อาจเป็นอุปัชฌาย์ได้ จึงได้นิมนต์พระเถระชาวลังกามาด้วย 2 รูป คือพระวิกรมพาหุ และพระอุตตมปัญญา เมื่อถึงเชียงใหม่แล้วตั้งข้อรังเกียจพระลังกาวงศ์เก่า ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากพระสุมานะ ไม่ยอมทำสังฆกรรมด้วย และได้ตั้งสำนักขึ้นใหม่ที่วัดป่ากวาง หรือวัดป่าแดงหลวงเชิงดอยสุเทพดังนั้นเมืองเชียงใหม่ครั้งนั้นมี 3 นิกาย คือ 1) นิกายดั้งเดิมก่อนพระโสณเถระจะเข้ามาเผยแผ่ศาสนาในเชียงใหม่ 2) นิกายลังกาวงศ์เก่า คือนิกายที่สืบเชื้อสายไปจากพระสุมนเถระ 3) นิกายลังกาวงศ์ใหม่ซึ่งนำโดยพระเมธังกร ชาวเมืองเชียงใหม่หันมานับถือนิกายลังกาวงศ์ใหม่กันมาก เพราะเคร่งครัดกว่า 2 นิกาย แม้แต่พระเจ้าติโลกราชก็ทรงเลื่อมใสนิกายใหม่นี้ นิกายลังกาวงศ์ใหม่นี้จะให้การอุปสมบทในสีมาน้ำเป็นสำคัญ เช่นที่เมืองเชียงใหม่ผูกสีมาน้ำที่แม่น้ำปิง หน้าเมืองเชียงใหม่ ที่ลำปางทำที่แม่น้ำวังหน้าวัดเชียงยืน เชียงแสนทำที่เกาะดอนแท่นแม่น้ำโขง พระเจ้าแสนเมืองมา นอกจากจะสร้างเจดีย์หลวงแล้วยังนำพระพุทธสิหิงค์ มาประดิษฐานที่วัดพระสิงห์อีกด้วย (ฟื้น ดอกบัว, 2554, น. 226)

พระเจ้าติโลกราชทรงปฏิสังขรณ์วัดเจ็ดยอด เนื่องจากเป็นวัดที่เก่าแก่ กษัตริย์พม่าทรงให้จำลองมหาโพธิเจดีย์เมืองพุกามซึ่งจำลองมาจากมหาโพธิเจดีย์พุทธคยา ในประเทศอินเดียอีกต่อหนึ่งมาสร้างที่วัดเจ็ดยอดเมื่อประมาณ พ.ศ. 1758-1799 พระเจ้าติโลกราชทรงปลูกต้นมหาโพธิ์ซึ่งได้ผ่านมาจากลังกาแล้วทรงเปลี่ยนชื่อวัดเสียใหม่เป็นวัดมหาโพธาราม ต่อมา พ.ศ. 2020 พระเจ้าติโลกราชทรงอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งแรกในประเทศไทยเป็นครั้งที่ 8 (ฟื้น ดอกบัว, 2554, น. 227)

การเข้ามาของนิกายมหายานในล้านนาจากการศึกษาของสุรสวัสดิ์ ศุขสวัสดิ์ (2555) เรื่องนิกายพุทธศาสนาในล้านนาระหว่างรัชสมัยพระเจ้าติโลกราชถึงพญาแก้ว (พ.ศ. 1984-2068) : ศึกษาจากพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ที่มีจารึกในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าพระพุทธรูปเชียงใหม่ในช่วงยุครุ่งเรืองของล้านนาได้รับเอาประติมานวิทยาของพระพุทธรูปแบบปาละ

ทั้งจากแคว้นเบงกอล พิหาร และแคว้นโอริสสา รวมทั้งประติมานวิทยาของพระพุทธรูปแบบเนปาล-ทิเบตบางประการในคติลัทธิมหายานและนิกายวัชรยานเข้ามาเป็นของตนเอง ซึ่งนอกจากบทบาทของศิลปะปาละที่ปรากฏในพระพุทธรูปหมวดพระพุทธ สิหิงค์ที่ทราบกันดีอยู่แล้ว เรายังพบบทบาทศิลปะทิเบตในพระพุทธรูปปางมารวิชัยขัดสมาธิราบแบบเชียงใหม่บางองค์มหาบุรุษลักษณะหลายประการของพระพุทธรูปล้านนายุครุ่งเรืองก็ตรงกับพระพุทธรูปเนปาล-ทิเบต ขณะเดียวกันพระพุทธรูปสัมฤทธิ์บางองค์ในยุคนี้ก็แสดงให้เห็นร่องรอยประเพณีการบรรจุพระธาตุในอุษณีษะ ซึ่งสามารถถอดออกจากพระเศียรได้ ประเพณีการบรรจุหัวใจพระเจ้าในพระพุทธรูปล้านนาที่ยังคงปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบันก็สามารถเทียบเคียงได้กับประเพณีรับเนของทิเบต ซึ่งต้องมีการบรรจุซุง หรือธารณี และซกชิง หรือต้นไม้แห่งชีวิตในพระพุทธรูป รวมถึงคติการเคารพบูชาพระพุทธรูป ทั้งในฐานะอุเทสิกเจดีย์ และธรรมเจดีย์ควบคู่กัน พระเจ้าติโลกราชกษัตริย์องค์สำคัญในยุคนี้ยังทรงใช้คติพุทธศาสนุปถัมภก และจักรวรรดิราชาในการแผ่ขยายอำนาจของพระองค์จนสร้างความเข้มแข็งแก่ราชวงศ์มังรายมาจนถึงรัชสมัยพญาแก้ว บันทึกการเดินทางของสงฆ์ทิเบตที่กล่าวถึงสังคมพุทธศาสนาในนครหริภุญไชย และหลักฐานการเดินทางไปนมัสการพระธาตุเจดีย์ที่พุกามของพระเถระเชียงใหม่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-22 ย่อมยืนยันถึงบทบาทของคติลัทธิมหายานและนิกายวัชรยานที่เข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมล้านนา และเส้นทางที่พระสงฆ์ในลัทธินิกายนี้ใช้เดินทางเชื่อมต่อกับดินแดนต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงเชื่อมโยงความเชื่อเรื่องประทีปของคนล้านนาผ่านตำนานแม่กาเผือก ซึ่งมีการกล่าวถึงพระศรีอาริยเมตไตรยว่าเป็นพุทธเจ้าองค์ที่ 5 ในกาลต่อไปซึ่งก็ได้รับอิทธิพลมากจากพระพุทธศาสนามหายานว่าน่าจะเข้ามาในล้านนาเช่นเดียวกัน

สรุป พระพุทธศาสนาเข้ามาในสมัยล้านนาในรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช รัชกาลที่ 9 แห่งราชวงศ์สิงหนวัติทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุพระรากขวัญกระดูกไหปลาร้าเบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้าที่พระมหากัสสปะนำมาถวายไว้บนดอยตุง จึงเป็นปูชนียสถานแห่งแรกในล้านนาไทย ส่วนราชวงศ์ที่ให้การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาไว้มากก็คือราชวงศ์มังรายและมีเหตุการณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนตำนานศาสนาเรื่องแม่กาเผือกนั้น นับเป็นตำนานพุทธศาสนาของล้านนาที่สร้างสรรค์ขึ้นในวัฒนธรรมไทย เป็นภูมิปัญญาในการเชื่อมความสัมพันธ์ในฐานะพี่น้องระหว่างพระพุทธเจ้าทั้ง 5 พระองค์ นอกจากนี้ ยังมีบทบาทอยู่ในสังคมมาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง อาทิ การเป็นต้นกำเนิดประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณียี่เป็ง ประเพณีไต้ประทีป เป็นต้น อีกทั้งยังมีบทบาทในทางการเมือง หรือการนำไปใช้อ้างอิงในกฎหมายตราสามดวง และมีบทบาทเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระศรีอาริย์อีกด้วย

4. ความเป็นมาของความเชื่อเรื่องประทีปในพุทธศาสนาของคนล้านนา

อาณาจักรล้านนา ได้รับการสถาปนาโดยพญามังราย ในปี พ.ศ.1839 ให้เมืองเชียงใหม่เป็นราชธานี ประกอบไปด้วยกลุ่มชน หลายชาติพันธุ์ คนเมือง คือกลุ่มชนที่ใหญ่ที่สุด ด้านศาสนาคนล้านนามีคติความเชื่อเดิมในการนับถือผี และวิญญาณบรรพบุรุษ เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามา ชาวล้านนาจึงนับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต นับตั้งแต่ครั้งที่พระสุมณะเถระนำพุทธศาสนาเถรวาทมายังดินแดนล้านนาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาก็ได้ถ่ายทอดออกมาผ่านแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานโดยใช้ระบบสัญลักษณ์ที่แฝงไปด้วยปริศนาธรรมทางศาสนา

รูปแบบวัดล้านนามีวิหารเป็นที่ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ และสิ่งหนึ่งที่ทำให้เห็นถึงความสำคัญของพุทธศาสนาในชาวล้านนา คือประเพณีต่างๆ ทั้ง 12 เดือน ล้วนแล้วเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น ซึ่งประเพณีที่โดดเด่นของภาคเหนือนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ ประเพณียี่เป็ง ที่มีการบูชาประทีป ปล่อยโคม

ในคืนวันยี่เป็ง ทุกบ้าน และทั่วทุกมุมเมืองจะสว่างไสวไปด้วยแสงจาก "ผางประทีป" ซึ่งเป็นเครื่องสักการะบูชาในศาสนาพุทธ คำว่า ผาง หมายถึง ภาชนะดินเผาคล้ายถ้วยเล็ก ๆ ใช้เป็นถ้วยสำหรับใส่ขี้ผึ้ง หรือน้ำมันไส้ของประทีปทำมาจากเส้นฝ้าย ส่วนคำว่า ประทีป หมายถึง แสงสว่าง ความเชื่อในการจุดผางประทีปของชาวล้านนา คือ

1) เชื่อว่าการจุดผางประทีปจะทำให้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีปัญญาหลักแหลม

2) เชื่อว่าแสงสว่างจากผางประทีปจะนำทางชีวิตให้โชติช่วงชัชวาล มีความก้าวหน้าและความเจริญในชีวิต

3) เพื่อสักการะต่อสิ่งของเครื่องใช้ที่ได้ใช้ประโยชน์มาตลอดทั้งปี เช่น ประตูบ้าน บันได ยุ้งข้าว เตาไฟ หน้าต่าง ประตู หน้าต่าง เป็นต้น

4) เพื่อตอบแทนผู้มีพระคุณ พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง รวมถึงครูบาอาจารย์ผู้ให้ความรู้

5) เพื่อเป็นพุทธบูชาแก่พระเจ้า 5 พระองค์ตามตำนานแม่กาเผือก ได้แก่ พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ พระโคตม และพระศรีอริยะเมตไตร พระพุทธเจ้าทั้ง 5 พระองค์กำเนิดจากแม่กาเผือก ด้วยคำอธิษฐานพกาพรหมแปลงกายเป็นกาเผือกบินลงมาเล่าเรื่องในอดีตให้ฟัง และได้บอกว่าหากคิดถึงแม่ ให้นำด้ายดิบมาฟั่นเป็นตีนกาจุดเป็นประทีปบูชาในวันยี่เป็ง

6) เพื่อสืบฮีตสานฮอยประเพณีอันดีงามของชาวล้านนาให้คงอยู่สืบไป

จากสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่มที่ 15 เล่าเรื่อง กาเผือก หรือกาเผือกพระเจ้าห้าพระองค์ เป็นธัมม์ที่มักใช้สวดกันในคืนยี่เป็งของล้านนาซึ่งเป็นการยืนยันถึงที่มาของการจุดประทีปโคมไฟในเทศกาลยี่เป็ง วันยี่เป็ง คือวันเพ็ญในเดือนยี่ หรือเดือนที่ 2 ของชาวล้านนา ตรงกับวันเพ็ญเดือนสิบสองของภาคกลาง

เรื่องราวของแม่กาเผือก เป็นตำนานที่นำเอาความเชื่อเรื่องพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ในภัทรกัลป์มาร้อยเรียงเป็นธัมม์แฝงคำสอนเรื่องความกตัญญู และการบำเพ็ญบารมีตามคติทางพุทธศาสนา โดยมีเรื่องเล่าว่า แม่กาเผือกตัวหนึ่งทำรังอยู่บนต้นมะเดื่อใกล้ฝั่งแม่น้ำคงคา และได้ออกไข่ไว้ 5 ฟอง อยู่มาวันหนึ่งแม่กาออกไปหาอาหารก็เกิดพายุพัดฝนฟ้าคะนองอย่างหนัก ลมฝนได้พัดพาเอาไข่ของแม่กาเผือกตกลงไหลตามน้ำกระจายไปคนละทิศคนละทาง ฝ่ายแม่กาเผือกเมื่อกลับมาจากหาอาหารไม่เห็นไข่ลูกน้อยทั้ง 5 ก็ออกเที่ยวตามหาไปทั่วทุกสารทิศแต่ก็ไม่เจอ นึกว่าลูกทั้ง 5 ได้ตายจากไปแล้ว เกิดความโศกเศร้าเสียใจทำให้แม่กาเผือกต้องตรอมใจตายในที่สุด และด้วยกุศลบุญบารมีที่แม่กาเผือกได้กระทำไว้ ทำให้แม่กาเผือกได้ไปเกิดเป็นพรหมในพรหมโลก ส่วนลูกทั้ง 5 ของแม่กานั้นก็ถูกน้ำพัดพาไป

ไข่ใบแรก แม่ไก่นำไปเลี้ยง
ไข่ลูกที่สอง แม่นาค(หรืองู)นำไปเลี้ยง
ไข่ลูกที่สาม แม่เต่านำไปเลี้ยง
ไข่ลูกที่สี่ แม่โคนำไปเลี้ยง(บางตำนานก็กล่าวว่าเป็นหญิงซักผ้า)
ไข่ลูกที่ห้า แม่ราชสีห์นำไปเลี้ยง

เมื่อไข่ทั้งห้าใบฟักออกมา แล้วเติบใหญ่เป็นชายหนุ่มอายุได้ 16 ปี ก็อยากออกไปบวชเป็นฤาษีอยู่ในป่า ชายหนุ่มแต่ละคนจึงได้ขออนุญาตแม่ของตัวเองเพื่อไปบวชตามที่ได้ตั้งใจไว้ แม่บุญธรรมทั้งห้าก็อนุญาตให้บำเพ็ญศีลภาวนาอยู่ในป่า ด้วยบุญบารมีที่สะสมมาชายหนุ่มก็ออกเดินทางไปบำเพ็ญศีลแล้วก็มาพบกันโดยบังเอิญ ต่างก็ไต่ถามความเป็นมาของกันและกัน จึงรู้ว่าเป็นลูกแม่กาเผือกเหมือนกันทั้งสิ้น จากนั้นฤาษีหนุ่มทั้งห้าจึงตั้งสัจจาธิษฐานอยากพบแม่กาเผือกของตนเอง ด้วยคำอธิษฐานของลูก ๆ แม่กาเผือกจึงได้เนรมิตร่างตนเองมาปรากฏต่อหน้าลูกทั้งห้า ก่อนจะจากกันลูก ๆ จึงขอให้แม่กายื่นเท้ามาให้พวกเขากราบไหว้เพื่อระลึกถึงบุญคุณ แม่กาจึงใช้ฝ้ายพันติดกันเป็นเกลียว แล้วทำให้มีลักษณะเหมือนตีนกาสามแฉกเอาให้ลูก ๆ นำไปใส่ผางจุดบูชาระลึกถึงพระคุณ จากนั้นแม่กาก็กลับไปยังสวรรค์ตามเดิม ส่วนลูก ๆ ก็กลับไปบำเพ็ญบารมีและจุดประทีปบูชาแม่กาเผือกสม่ำเสมอจนตายไปแล้วเกิดอีกหลายชาติ ชาติสุดท้ายก็มาจุติเป็นพระพุทธเจ้าในภัทรกัลป์บนโลกมนุษย์ ได้แก่ พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ พระโคตม และพระศรีอริยะเมตไตร ตามลำดับ

ในปัจจุบันเราอยู่ในช่วงของพระพุทธเจ้าองค์ที่สี่ คือโคตมพุทธเจ้า มีพระนามเดิมในภาษาบาลีว่า สิทธัตถะโคตม หรือมีชื่ออื่น ๆ คือ พระศากยมุนี พระพุทธโคดม มีอายุพระพุทธศาสนา 5,000 ปี ซึ่งอีกประมาณ 2,500 ปีจะเกิดเหตุการณ์

กลียุค แล้วพระพุทธเจ้าองค์ที่ห้า คือ พระเมตไตรยะ หรือพระศรีอาริยเมตตรัย จะจุติลงมาบนโลกเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาใหม่อีกครั้ง

จากตำนานแม่กาเผือก จะเห็นแนวคิดของชาวล้านนา ที่ต้องการเชื่อมโยงการกำเนิดพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ในภัทรกัลป์ให้สัมพันธ์กับการจุดประทีปเพื่อบูชาแม่กาเผือก โดยใช้ฟั่นเชือกสามแฉกในผางประทีป ที่เหมือนกับเท้ากาเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงแม่กาเผือก (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ, 2542, น. 7890)

ประเพณียี่เป็ง หรือประเพณีเดือนยี่ เป็นประเพณีเก่าแก่ของล้านนาที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 14 โดยคำว่า "ยี่" แปลว่า สอง ส่วน เป็ง แปลว่า เพ็ญ หรือ คืนพระจันทร์เต็มดวง ซึ่งหมายถึงประเพณีในวันเพ็ญเดือนสองของชาวล้านนา

ตำนานโยนกและจามเทวีวงศ์ กล่าวว่า ประเพณีลอยโขมด หรือลอยไฟ เป็นประเพณีดั้งเดิมที่สืบเนื่องกันมาตั้งแต่โบราณกาล การลอยโขมด เกิดขึ้นที่อาณาจักรหริภุญไชย เมื่อประมาณ พ.ศ. 1490 มีกลุ่มคนมอญหรือเม็งที่อาศัยอยู่ในเมืองหริภุญไชยได้อพยพหนีอหิวาตกโรคที่เกิดขึ้นในเมืองไปอยู่ที่เมืองสะเทิม ต่อมาเมื่ออหิวาตกโรคในหริภุญชัยได้สงบลงแล้ว จึงเดินทางกลับหริภุญไชย เมื่อถึงวันครบรอบปีที่ได้จากพี่น้องที่เมืองสะเทิม จึงจัดดอกไม้ธูปเทียน เครื่องสักการะ พร้อมทั้งเครื่องอุปโภคบริโภค ใส่ลงใน สะเปา ลักษณะคล้ายเรือ หรือใส่ในสะตวงหรือกระทงลอยลงน้ำแม่ปิง น้ำแม่กวง แม่ทา เพื่อส่งความระลึกถึงญาติพี่น้องที่ยังอยู่เมืองหงสาวดี จึงเป็นมูลเหตุของการลอยสะเปาหรือลอยโขมด หรือลอยกระทงนับแต่นั้นมาถึงปัจจุบัน

งานประเพณีจะมีทั้งหมด 3 วัน คือ

1) วันขึ้นสิบสามค่ำ หรือ ชาวพื้นถิ่นเรียกว่า 'วันดา' จะเป็นวันสำหรับการซื้อของตระเตรียมสิ่งต่างๆ ไปทำบุญที่วัด

2) วันขึ้นสิบสี่ค่ำ จะไปทำบุญกันที่วัด พร้อมทำกระทงใหญ่ไว้ที่วัดและนำของกินมาใส่กระทงเพื่อทำทานให้แก่คนยากจน

3) วันขึ้นสิบห้าค่ำ จะนำกระทงใหญ่ที่วัดและกระทงเล็กส่วนตัวไปลอยในลำน้ำ

กิจกรรมที่ชาวล้านนานิยมกระทำในประเพณียี่เป็ง คือ การจุดผางประทีปและโคมไฟบูชาพระเจ้าห้าพระองค์ การปล่อยว่าว จุดบอกไฟชนิดต่างๆ วัด การไปทำบุญที่วัดในวันยี่เป็ง การฟังเทศน์ใหญ่ ที่เรียกว่า เทศมหาชาติ และการทำซุ้มประตูป่า

โดยชาวล้านนาจะเตรียมจัดตกแต่งประตูบ้านและประตูวัด ด้วยซุ้มประตูป่า โดยการนำต้นกล้วย ใบมะพร้าว ต้นอ้อย โคมหูกระต่าย โคมเงี้ยวหรือโคมชนิดอื่นๆ ดอกไม้ต่างๆ ฯลฯ ตกแต่งเป็นซุ้มประตูป่าอย่างงดงาม เพื่อเป็นเครื่องสักการะถวายการต้อนรับพระเวสสันดรในวันยี่เป็ง ครั้งเสด็จออกจากป่าเข้าสู่เมือง ซึ่งปรากฏในเวสสันดรชาดก อันเป็นชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ก่อนจะประสูติเป็นพระพุทธเจ้า

สรุป ความเชื่อเรื่องประทีปของคนล้านนามีที่มาจากตำนานเรื่องแม่กาเผือก เมื่อถึงประเพณียี่เป็งจึงมีการจุดผางประทีปและโคมไฟบูชาพระเจ้าห้าพระองค์สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากมีการจุดประทีป โคมไฟ และล่องสะเปาแล้ว ยังมีการเข้าวัดเพื่อฟังเทศน์และทำบุญ เป็นประเพณีที่ได้ทั้งความสนุกสนาน สร้างความสามัคคีในชุมชน และยังปลูกฝังจิตสำนึกเรื่องความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณด้วย

5. ความเชื่อเรื่องเทียนในพุทธศาสนาของคนล้านนา

สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ให้ความหมายและแบ่งประเภทของเทียนล้านนาว่า เทียนในล้านนามีความหมายอยู่สองประการ คือ หนึ่งเครื่องใช้ที่ใช้จุดไฟแสงสว่าง และสอง หมายถึงพรรณไม้บางชนิด เช่น ต้นดอกเทียน เป็นต้น สำหรับเทียนในความหมายทั่วไปแล้ว มักจะเข้าใจความหมายว่าเป็นเทียนขี้ผึ้งอันเป็นเครื่องตามส่องไฟที่ฟั่น หรือหล่อ

ด้วยขี้ผึ้ง หรือไข มีไส้อยู่ตรงกลางเรียกว่าไส้เทียน มีลักษณะเป็นแท่ง และยังหมายถึงเทียนที่สีขึ้นรูปด้วยขี้ผึ้งมีด้ายดิบ เป็นไส้ เรียกชื่อตามประโยชน์ที่ใช้ อาทิ เทียนมงคลชัย เทียนสืบชะตา เทียนรับโชค เป็นต้น โดยส่วนใหญ่มักใช้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อนั้น ๆ

1) เทียนบูชาพระ เป็นเทียนที่มีขนาดแตกต่างกันไปตามลักษณะการใช้งาน ซึ่งใช้บูชาพระในพิธีกรรมทั่วไป หรือใช้ประกอบเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องสักการะ

2) เทียนค่าคิง หมายถึงเทียนที่มีไส้ทำด้วยเส้นด้ายจำนวนเท่าอายุของผู้บูชา โดยจะเพิ่มจำนวนมากกว่าอายุไปจำนวน 1 เส้น ซึ่งวัดตั้งแต่ไรผมมาจนถึงฝ่าเท้าใช้ในพิธีสืบชะตาอายุ หรือทำบุญขึ้นบ้านใหม่

3) เทียนจังกอร หมายถึงเทียนที่มีขนาดเท่ากับเทียนเล่มบาท หรือเหล้มบาทใช้จุดที่เมรุหรือกองฟอนเวลาเผาศพ จำนวน 6 เล่ม ซึ่งถูกตีความในภายหลังว่าแทนปริศนาธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อเผาไฟกิเลส คือ โลภะ โทสะ โมหะ ราคะ ตัณหา กิเลส นั่นเอง

4) เทียนจะละเม็ด หมายถึงเทียนที่มีน้ำหนักเท่ากับเทียนเล่มบาท ใช้จุดไว้ที่เหนือศีรษะของผู้ตาย มีคติว่าเป็นไฟประจำชีวิต ใส่เชิงรองไว้จุดเมื่อสิ้นใจ ปัจจุบันมีการใช้ตะเกียงน้ำมันแทน

5) เทียนลดเคราะห์เทียนบูชารับโชค เป็นเทียนที่ทำขึ้นใช้จุดบูชาเพื่อความอยู่ดีมีสุข หรือทำมาค้าขาย

6) เทียนทำให้คนรักใคร่ เกลียดชังหรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ซึ่งเป็นเทียนที่ทำขึ้นโดยใช้คาถาอาคมประกอบ โดยผู้ทำจะต้องเป็นผู้มีความรู้เรื่องคาถาอาคมหรือเรียกว่า มนต์ขาว หรือมนต์ดำ

7) เทียนพรรษาหรือเทียนวัสสา เป็นเทียนขี้ผึ้งที่มีขนาดใหญ่ มักจะถวายเพื่อจุดบูชาในฤดูกาลเข้าพรรษา

8) เทียนที่ใช้ประกอบพิธีกรรมพุทธาภิเษก หรืองานสมโภชพระพุทธรูป ประกอบไปด้วย เทียนชัย เทียนมงคลซ้าย-ขวา เป็นต้น (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542, น. 2884 –2887)

วิโรจน์ อินทนนท์ (2559) กล่าวถึงพัฒนาการทางความคิดเชิงปรัชญาของล้านนาว่าประกอบไปด้วย ความคิดความเชื่อเรื่องผี ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์และพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องเทียนบูชา มีความเชื่อว่าจุดเทียนบูชาแล้วจะให้สิ่งดี ๆ เกิดขึ้นกับชีวิตของตนเอง และการบูชาเทียนนั้นผู้ที่จะจุดบูชาต้องเสาะหาแหล่งที่มา และความประสงค์ของตนเพื่อหาผู้รู้นักปราชญ์ที่มีความสามารถทำเทียนโดยผ่านการลงยันต์ เขียนยันต์ ปลุกเสกมนต์ขลัง ทางไสยศาสตร์ ซึ่งจะมีลักษณะที่แตกต่างจากเทียนที่ใช้ทั่วไป ซึ่งชาวล้านนาเรียกว่า "เตียนปูจา" ซึ่งถือว่าเป็นไสยศาสตร์แขนงหนึ่งทางล้านนา ความรู้ทางด้านการทำเทียนบูชา ซึ่งส่วนมากจะเป็นนักปราชญ์ผู้รู้ที่มีความชำนาญในการเขียนอักขระล้านนาร่วมด้วยกับองค์ความรู้ที่เป็นทางด้านไสยศาสตร์ และการลงอักขระภาษาล้านนาก่อนแล้วจึงนำมาบูชาเพราะเชื่อว่าเคราะห์ร้าย สิ่งไม่ดี เสนียดจัญไร ทุกข์โศก โรคภัย ก็จะหายไป รวมถึงเมื่อต้องการโชคลาภจึงมักที่จะมีการบูชาเทียนรับโชค เป็นต้น โดยมีผู้ทำเทียนบูชานั้นเป็นทั้งฆราวาส และพระสงฆ์ในส่วนของพระสงฆ์เองนั้นที่ได้รับการขนานนามว่าเป็นผู้มีวิทยาคม หรือปราชญ์ชาวบ้านในส่วนที่เป็นฆราวาสนั้นโดยส่วนมากจะเป็นน้อยหรือหนานซึ่งผู้ที่ผ่านการบวชเรียนมาแล้ว

จากบทความในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์ เรื่องเทียนบูชา ไสยศาสตร์ พลังอาถรรพณ์วัดพระสิงห์ (2562) ความเชื่อเรื่อง "เทียนบูชา" ถือว่าไสยศาสตร์ของคนล้านนา นิยมทำกันมากมา ตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบันเชื่อว่าเป็นวิชาที่มีเสน่ห์ และพลังในตัวเอง กล่าวกันว่าเทียนบูชานั้นไม่มีประวัติการสร้างว่านิยมทำกันมาตั้งแต่เมื่อไหร่ แต่คนล้านนามีความเชื่อ และยึดมั่นในเทียนล้านนาเป็นอย่างมาก ส่วนในทางพุทธคุณนั้น ก็จะมีความเชื่อในเรื่องของการช่วยพลิกผันหนุนดวงต่อชะตาให้พ้นจากภัยพิบัติทั้งปวง กลับจากร้ายให้กลายเป็นดีลดเคราะห์หลีกภัยชนะคดีความ ศัตรูคู่แข่ง ขับคุณไสยไล่อัปมงคล ภูตผีวิญญาณร้ายต่าง ๆ มิให้มาแผ้วพานใกล้ตัวผู้บูชาให้บังเกิดแต่โชคลาภ โภคทรัพย์ มั่งมีเงินทอง ไม่ขัดสน ธุรกิจการงานราบรื่น เจริญก้าวหน้า หรือผู้ใดกำลังจะมีโชคมีลาภแต่เหมือนว่ามีอะไรกั้นขวางมาบดมาบังก็ให้นำเทียนสืบชะตา

ไปจุดบูชา การบูชาเทียนจะทำโดยการจุดเทียนที่ผ่านการปลุกเสกมาแล้ว ซึ่งเทียนจะมีลักษณะที่แตกต่างจากเทียนที่ใช้ไหว้บูชาพระทั่วไป การจุดเทียนบูชานิยมทำกันมาตั้งแต่สมัยอดีต และนิยมทำกันมาจนถึงปัจจุบัน การบูชาเทียนนั้นได้รับอิทธิพลมาจากพม่าผสมผสานทางล้านนา เพราะมีการจุดเทียนบูชานี้อย่างแพร่หลายในประเทศพม่า ประเพณีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน ซึ่งชาวพม่าเชื่อศรัทธาในเรื่องไสยศาสตร์ ซึ่งเป็นการทำที่ง่ายสะดวกสบายกว่าการทำไสยศาสตร์แขนงอื่น คนล้านนามีความเชื่อและยึดมั่นในเทียนบูชาของล้านนาจนเทียนเข้ามามีบทบาทในจารีตประเพณีมากขึ้น ซึ่งทำให้จิตใจของผู้ได้บูชาเทียนแล้วได้มีจิตใจที่ตั้งมั่นต่อการทำกุศลต่อไป

สรุป ความเชื่อเรื่องเทียนของคนล้านนา มีหลายลักษณะ ในทางพระพุทธศาสนา เทียนสามารถใช้จุดเพื่อบูชาพระ เช่น เทียนพรรษา เพื่อจุดบูชาในฤดูกาลเข้าพรรษาเทียนที่ใช้ประกอบพิธีกรรมพุทธาภิเษก หรืองานสมโภชพระพุทธรูปใช้ในพิธีสืบชะตาอายุ หรือทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ใช้จุดที่เมรุหรือกองฟอนเวลาเผาศพ ส่วนในทางไสยศาสตร์นั้น เชื่อว่า เทียนสามารถลดเคราะห์ หรือบูชารับโชค ทำให้คนรักใคร่ เกลียดชังหรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสติปัญญาของผู้คน หากเทียนสามารถสร้างให้คนมีสติปัญญา เป็นกุศลบายให้คนคลายความวิตกกังวลในชีวิต และหันมากระทำความดีตามหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนา เชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม ทำดีย่อมได้ผลดี ก็จะนำพาไปสู่ชีวิตที่ประสบแต่ความสุขความเจริญขึ้นได้ต่อไป

6. วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนในพระพุทธศาสนากับหลักธรรมคำสอนในการดำเนินชีวิต

6.1 อานิสงส์แห่งการจุดประทีปเป็นพุทธบูชา

6.1.1 เรื่อง อนุรุทธเถราปทาน ว่าด้วยผลแห่งการถวายประทีป พระอนุรุทธเถระ ในอดีตชาติของตนได้เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธะ และถวายประทีปแด่พระองค์ได้เจาะต้นไม้ประกอบประทีปยนต์มอบถวายไส้ตะเกียง 1,000 ไส้ดวงประทีปทั้งหลายลุกโพลงอยู่ตลอด 7 วันแล้วก็ดับไปเอง ด้วยจิตที่เลื่อมใสนั้นและด้วยการตั้งเจตนาไว้มั่นตายแล้วได้ไปเกิดยังวิมานที่รุ่งเรืองรอบด้านนี้เป็นผลแห่งการถวายประทีปรุ่งเรืองทั่วตลอดหนึ่งโยชน์โดยรอบย่อมปกครองเทวดาทั้งปวง เป็นจอมเทพครองเทวสมบัติอยู่ถึง 30 กัป ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ 28 ชาติ มองเห็นได้ตลอดหนึ่งโยชน์ โดยรอบทั้งกลางวันและกลางคืนได้ตาทิพย์ ย่อมมองเห็นได้ตลอด 1,000 จักรวาล ด้วยญาณในศาสนาของพระศาสดาในกัปที่ 30,000 นับจากกัปนี้ไป คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิทา 4 วิโมกข์ 8 และอภิญญา 6 (ขุ.อป.32/421-433/65-66)

ด้วยอานิสงส์ของพระอนุรุทธในอดีตชาติที่ได้ถวายประทีปเป็นพุทธบูชา จึงทำให้เกิดมาชาตินี้มีสติปัญญาดีเฉลียวฉลาดและชาติที่ผ่านมานั้นก็ได้อานิสงส์ไปเกิดเป็นเทวดาที่มีวิมานเรืองรอง ได้เป็นจอมเทพและพระเจ้าจักรพรรดิมาแล้วหลายชาติภพ

6.1.2 หลักธรรมเรื่อง ปทีปวิมาน อานิสงส์แห่งการจุดประทีปเป็นพุทธบูชา ดังพุทธพจน์ความว่า "โย อนฺธการมฺหิ ติมีสิกายํ ปทีปกาลมฺหิ ททาติ ทีปํ อุปฺปชฺชติ โชติรสํ วิมานํ ปหูตมลฺยํ พหุปุณฺฑรีกํ ผู้ใดจุดประทีปถวายคราวที่ควรจุดประทีปในเวลาค่ำคืน อันเป็นอุปกรณ์กำจัดความมืดให้เป็นทาน วิมานอันมีรัศมีโชติช่วง มีสวนงดงามมาก มีบุณฑริกบัวขาวมาก ย่อมเกิดแก่ผู้นั้น" คำสอนในพระพุทธศาสนานี้ กล่าวถึงการถวายประทีป ซึ่งแม้เป็นการถวายเพียงครั้งเดียวเท่านั้นแต่ส่งผลยาวนานเป็นอสงไขย

เรื่องมีอยู่ว่า สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่กรุงสาวัตถี ทุกๆวันอุโบสถก็จะมีเหล่าพุทธศาสนิกชนรักษาอุโบสถกันอย่างสม่ำเสมอ วันหนึ่งซึ่งเป็นวันอุโบสถเช่นกัน มีอุบาสกเป็นจำนวนมากมารักษาอุโบสถศีล และตั้งใจถวายทานอย่างเต็มกำลังกันทุกคน หลังจากรับประทานอาหารเช้าแล้วพวกเขาพากันนุ่งห่มผ้าที่สะอาด ถือของหอมและดอกไม้เดินมุ่งหน้าไปที่วิหาร เมื่อไปถึงก็เข้าไปนั่งสนทนาธรรมกับพระภิกษุผู้เป็นพหูสูตด้วยความเบิกบาน อุบาสกทั้งหลายใช้เวลาสนทนาธรรมอย่างนี้จนกระทั่งถึงเวลาเย็น แล้วรวมกันไปฟังธรรมต่อ แม้พวกเขาฟังธรรมต่อเนื่องกันมายาวนานอย่างนี้ก็ไม่มีความรู้สึกเบื่อหน่ายหรือเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าแต่อย่างใด กลับเกิดความปีติซาบซึ้งในรสพระธรรม คนสมัยก่อน

เวลาฟังธรรม สนทนาธรรม จะเป็นช่วงเวลาที่ทุกๆคนหวงแหน เพราะรู้ว่าการฟังธรรมเป็นมหากุศล เป็นทางมาแห่งความปีติเบิกบานใจเพียงอย่างเดียว ซึ่งหากใครทำความรู้สึกอย่างนี้ให้เกิดขึ้นในขณะที่นั่งฟังธรรมอยู่นั้น ก็จะได้บุญอย่างมาก และยิ่งถ้าทำใจหยุดใจนิ่งไปด้วยในขณะนั้นก็สามารถที่จะบรรลุมรรคผลนิพพานได้ พวกอุบาสกนั่งฟังธรรมกันจนกระทั่งดวงอาทิตย์ตกดิน ความมืดได้ครอบคลุมไปทั่วอาณาบริเวณ ขณะนั้นเองมีหญิงคนหนึ่งผ่านมาเห็นเหตุการณ์ นางเห็นสาธุชนนั่งฟังธรรมกันก็เกิดความเลื่อมใส จึงคิดวิธีการที่จะได้บุญกับพระภิกษุที่แสดงธรรม รวมทั้งเหล่าอุบาสกผู้ใคร่ในธรรม นางคิดว่าวันนี้เราจะเอาบุญใหญ่ จึงกลับบ้านนำเครื่องจุดประทีปมาแล้วจุดประทีปขึ้น ได้ตั้งไว้หน้าธรรมาสน์ที่แสดงธรรม แล้วก็นั่งฟังธรรมด้วย ในขณะที่นางนั่งฟังธรรมอยู่นั้น สายตาที่ทอดมองไปข้างหน้า ได้เห็นแสงแห่งประทีปสว่างไสว หัวใจนางพองโตด้วยมหาปีติ นั่งฟังธรรมไปก็ยิ้มไปด้วยอาการที่เบิกบานในการถวายประทีปของตน หลังจากที่ฟังธรรมจบแล้ว นางได้ไหว้พระภิกษุผู้แสดงธรรมแล้วเดินทางกลับบ้าน แม้เวลาผ่านไปยาวนานเพียงใด ภาพแห่งการสร้างบารมีครั้งนั้น ยังคงแจ่มชัดในใจของนางอยู่ตลอดเวลา นึกขึ้นมาทีไรก็มีมหาปีติไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อนึกเรื่อย ๆ ใจก็สว่างไสวอยู่ในบุญตลอดเวลา แม้มีชีวิตอยู่ในโลกก็มีแต่ความสุข พอละจากโลกนี้ ด้วยผลแห่งการถวายประทีปในครั้งนั้น ทำให้นางได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานสว่างไสวรุ่งเรืองมาก และความงามแห่งเรือนร่างของเทพธิดานั้นก็ยิ่งสว่างไปทั่วทุกทิศ อีกทั้งมีรัศมีกายที่สว่างไสวข่มเทวดาทั้งหลายในภพนั้น ต่อมาพระมหาโมคคัลลานะ อริยสาวกผู้เลิศด้วยฤทธิ์ ได้เที่ยวจาริกไปในเทวโลก มองเห็นแสงสว่างที่ออกจากเรือนร่างของเทพธิดาท่านนี้ก็ฉุกคิดว่า ในสวรรค์ชั้นนี้ มีเทพบุตรและเทพธิดามากมาย แต่ไม่มีเทพองค์ใดที่มีแสงสว่างออกจากเรือนร่างสว่างไสวเท่ากับเทพธิดาตนนี้ แม้วิมานที่บังเกิดขึ้นมหาสมบัติทั้งหลายก็มีแสงสว่างที่รุ่งโรจน์ยิ่งนัก พระเถระจึงเอ่ยถามเทพธิดานั้นว่า "ดูก่อนเทพธิดา ท่านมีวรรณะที่งดงามยิ่งนัก มีแสงสว่างไปทั่วทุกทิศ เหมือนดาวประกายพรึก รุ่งเรืองเกินกว่าเทวดาทั้งหลาย ท่านได้สร้างบุญพิเศษอะไรไว้หนอ รัศมีของท่านจึงสุกใส รุ่งโรจน์ ทุกทิศก็สว่างไสวด้วยรัศมีที่ออกจากร่างกายของท่าน สมัยที่เป็นมนุษย์นั้น ท่านได้สร้างกรรมดีอะไรไว้" เทพธิดาได้เล่าว่า "สมัยที่ดิฉันได้เกิดเป็นมนุษย์นั้น ได้จุดประทีปถวายในเวลาค่ำมืด ในขณะที่ผู้คนทั้งหลายกำลังนั่งฟังธรรม ดิฉันเป็นผู้ให้แสงสว่าง ด้วยผลบุญที่ดิฉันได้กระทำแม้เพียงน้อยนิดนั้น ได้ส่งผลให้ดิฉันมีรัศมีทั่วสรรพางค์กายรุ่งโรจน์สว่างไสวกว่าเทวดาทั้งหลาย มหาสมบัติที่สำเร็จด้วยรัตนะทั้งปวงก็บังเกิดขึ้นเพราะผลแห่งกรรมนั้น อานุภาพบุญนี้น่าอัศจรรย์ยิ่งนักพระคุณเจ้า" พระเถระฟังถ้อยคำของนางเทพธิดาแล้ว ได้เอาเรื่องนั้นเป็นเหตุให้ท่านแสดงธรรมโปรด ครั้นจบพระธรรมเทศนา เทพธิดาและเหล่าบริวารทั้งหมด ได้บรรลุโสดาปัตติผล เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา หลังจากที่พระเถระกลับมาจากเทวโลกแล้ว ท่านได้นำเรื่องราวการสร้างความดีของเทพธิดานั้นมากราบบังคมทูลพระบรมศาสดาว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผลแห่งบุญอันน้อยนิดนี้ดูหมิ่นไม่ได้เลย มหาสมบัติใหญ่และวิมานที่สว่างไสวเรืองรอง ก็เพราะผลแห่งกรรมอันเล็กน้อยเท่านั้น" พระบรมศาสดาสดับดังนั้นแล้ว ตรัสว่า "โมคคัลลานะ ผลบุญที่เกิดขึ้น เธอเองก็เห็นมากับตาตัวเองแล้วมิใช่หรือ อานุภาพแห่งบุญนี้ไม่มีประมาณอย่างนี้แหละ" แล้วพระองค์ก็ทรงแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทให้เห็นคุณค่าของการสร้างบุญกุศล ตั้งแต่นั้นมา พุทธบริษัทต่างพากันตระหนักในการสร้างบุญยิ่ง ๆ ขึ้นไปด้วยความเบิกบานใจ เราจะเห็นว่า มหาสมบัติอันเป็นทิพย์ รอคอยผู้มีบุญที่ได้สั่งสมไว้ดีแล้ว แม้บุญนั้นจะเป็นบุญเพียงเล็กน้อยก็ตาม แต่ก็ให้ผลที่ยิ่งใหญ่เกินควรเกินคาด (มก. 48, 82) ขุ.วิมาน.26/18/9

คำสอนเรื่องนี้ สอนให้คนรู้จักทำบุญด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ แม้ว่าจะเป็นบุญที่เหมือนว่าจะเล็กน้อยก็ตาม ถ้าทำด้วยเจตนาที่เป็นกุศลก็ย่อมได้บุญมหาศาล ประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน การให้ทานด้วยแสงสว่าง มีหลายประเภท อาทิ การถวายหลอดไฟฟ้าแบบประหยัดพลังงาน หรือการถวายแผงโซล่าเซลล์ เป็นต้น ก็สามารถใช้แทนการถวายประทีปและเทียนได้เช่นเดียวกันตามยุคสมัย นอกจากจะถวายที่วัดแล้ว การมอบแสงสว่างให้กับโรงเรียน หรือชุมชนในถิ่นทุรกันดานก็ได้บุญมากเช่นเดียวกัน

6.2 หลักธรรมเรื่อง ปัญญา เป็นแสงสว่างในโลก

"ปญฺญา โลกสฺมึ ปชฺโชโต ปัญญา เป็นแสงสว่างในโลก" (สํ.ส. 15/61/218)

พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่เทวดาตนหนึ่ง อันเทวดาทูลถามว่า "อะไรเล่าเป็นแสงสว่างในโลก?" จึงตรัสภาษิตนี้ตอบ, ปัญญาเปรียบดุจแสงสว่าง เป็นเป็นธรรมตรงข้ามกับโมหะ (ความหลง) อันเปรียบดุจความมืด ที่ใดมีแสงสว่าง ที่นั่นไม่มีความมืด ที่ใดมีความมืด ที่นั่นไม่มีแสงสว่าง, ปัญญาคือความรู้แจ้ง, โมหะคือความหลงไม่รู้แจ้ง

ปัญญา แปลว่า ความรอบรู้ คือรู้ทางแห่งความเสื่อม รู้ทางแห่งความเจริญ รู้ดีรู้ชั่ว รู้ว่าสิ่งใดเป็นประโยชน์ สิ่งใดไม่เป็นประโยชน์ เมื่อรู้แล้วก็ละทางแห่งความเสื่อมเสีย แล้วดำเนินตามทางแห่งความเจริญ

คนทั้งหลายบนโลกมนุษย์นี้ ถึงแม้จะมีแสงสว่างอย่างอื่นช่วยส่องทาง เช่น แสงอาทิตย์ที่ทำให้มองเห็นในเวลากลางวัน แสงจันทร์ที่ทำให้มองเห็นในเวลากลางคืน และแสงอื่น ๆ ที่มนุษย์ผลิตขึ้นมาใช้เพื่อช่วยในการมองเห็นก็ตาม แต่ถ้าขาดปัญญาเสียอย่างเดียว ถึงจะมีแสงสว่างอื่น ๆ อีกมากมาย เขาก็ไม่สามารถเลี้ยงชีวิตของตัวเองได้ เพราะการใช้ชีวิตนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยปัญญา เช่น ปัญญาสำหรับประกอบสัมมาชีพ เพื่อแสวงหาปัจจัยสี่สำหรับใช้ในการดำรงชีวิต ที่ยิ่งไปกว่านั้นคือ การที่จะปฏิบัติตนเพื่อให้พ้นไปจากความทุกข์ ยิ่งต้องอาศัยปัญญาที่เรียกว่า โลกุตตรปัญญา คือปัญญาเหนือโลก อันจะเกิดขึ้นได้ด้วยการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน จึงสามารถกล่าวได้ว่า ปัญญา เป็นแสงสว่างในโลก เพราะปัญญาเป็นสิ่งที่ส่องสว่างนำทางให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ และนำทางไปสู่ความพ้นทุกข์เสียได้

จากหลักธรรมเรื่องนี้ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพราะนอกจาก แสงสว่างตามความเข้าใจของคนทั่วไปแล้ว ยังเป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา หมายถึง "ปัญญา" ได้อีกด้วย ถ้าหากจุดประทีปและเทียนบูชาสักการะพระรัตนตรัยในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และการเฉลิมฉลองในเทศกาลประเพณียี่เป็งแล้ว ควรยกระดับจิตใจ ให้เกิดปัญญาขึ้น นอกจากแสงสว่างที่ได้จากตาเนื้อเป็นรูปเห็นสี ก็ให้พิจารณาตามความจริงว่า รูป สี นั้นเป็นเพียง สิ่งที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป สรรพสิ่งล้วนไม่มีอะไรเที่ยงแท้แน่นอน ล้วนอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ คือความไม่เที่ยง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หากนำไปพิจารณาแล้ว จะเกิดปัญญาไม่ลุ่มหลงในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส เมื่อเข้าใจอย่างนี้แล้วก็สามารถปล่อยวาง ไม่มีอัตตา ไม่มีอุปทานยึดมั่นในขันธ์ 5 ตัวเราของเรา ก็สามารถน้อมนำจิตให้หลุดพ้นจากกิเลสตัณหาเข้าสู่พระนิพพานคือการหลุดพ้นจากความทุกข์ในสังสารวัฏได้ต่อไป

7. วิเคราะห์อิทธิพลความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนในพุทธศาสนาของคนล้านนา

ความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนได้รับอิทธิพลสองทาง คือ ทางพระพุทธศาสนา และทางไสยศาสตร์ ซึ่งทางพระพุทธศาสนาได้รับอิทธิพลมากจากความเชื่อจากตำนานเรื่องแม่กาเผือกในคัมภีร์ใบลานจากวัดต่างๆ ที่นำมาเทศนาในประเพณียี่เป็ง จึงมีการจุดประทีปเพื่อรำลึกถึงแม่กาเผือกของพระพุทธเจ้าทั้ง 5 พระองค์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนุชา พิมศักดิ์ (2550) เรื่อง ตำนานพระเจ้าห้าพระองค์ : โครงสร้างเนื้อหาและบทบาทในสังคมไทย พบว่าในตำนานแต่ละสำนวนมีรายละเอียดในอนุภาคที่แตกต่างกัน ซึ่งมีสาเหตุมาจากการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ การคัดลอก และวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ส่วนในระดับโครงสร้าง พบว่าตำนานพระเจ้าห้าพระองค์มีการเรียงลำดับพฤติกรรมบนโครงสร้างหลักอันเดียวกันตามแต่ละแบบเรื่องบทบาทของตำนานพระเจ้าห้าพระองค์ในสังคมไทยพบว่ามี 4 ด้านใหญ่ ๆ คือ บทบาททางด้านประเพณีพิธีกรรม คือใช้ในการอธิบายที่มาของ ประเพณียี่เป็ง ประเพณีลอยกระทง ประเพณีไหลเรือไฟ ประเพณีไต้ประทีป และประเพณีทานตุง บทบาททางด้านไสยศาสตร์ มีการใช้คาถาพระเจ้าห้าพระองค์เป็นคาถาสำคัญในการปลุกเสกและผูกเป็นคาถาอื่นๆหรือยันต์ต่างๆรวมถึงมีอิทธิพลต่อการสร้างเครื่องรางของขลัง ทั้งพระเครื่อง ตะกรุด, บทบาททางด้านศิลปกรรมซึ่งพบว่าทั้งจิตรกรรมฝาผนัง พระพุทธรูป และสถาปัตยกรรมสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันมีคติการสร้างเกี่ยวเนื่องกับตำนานพระเจ้าห้าพระองค์ และบทบาททางด้านการเมืองการปกครองในอดีตมีการอ้างตัวเป็นพระศรีอาริย์ซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตเพื่อต่อต้านอำนาจรัฐ

อีกทั้งคำสอนในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงอานิสงส์แห่งการจุดประทีปเป็นพุทธบูชาว่าได้อานิสงส์มาก มีวิมานที่สว่างไสว คนล้านนาจึงสืบทอดกันเป็นประเพณีในวันยี่เป็ง เพื่อแสดงถึงความเคารพต่อพระรัตนตรัย และแสดงถึงความกตัญญูต่อผู้ที่ให้กำเนิดการจุดผางประทีป มักจะจุดในทุกวันพระ การลอยโคม ถือว่าได้บูชาพระเกศแก้วจุฬามณีที่สถิตในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นการบูชาพระพุทธเจ้าและอุทิศให้กับผู้ที่ล่วงลับไป ถือว่าเป็นความกตัญญูที่มีต่อพระรัตนตรัย บรรพบุรุษบุพพการี ประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้หล่อหลอมให้เกิดความรักความสามัคคีในครอบครัว ในชุมชน และทำให้ผูกพันกับพระพุทธศาสนาทำให้จิตใจสงบ มีเมตตา ให้อภัยต่อกัน เกิดความสงบร่มเย็นในชุมชน

อิทธิพลอีกทางหนึ่ง คือ ความเชื่อเรื่องเทียนบูชา (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542, น. 2884 –2887) ให้มีโชค สะเดาะเคาะห์ ทำให้ได้รับพรในสิ่งที่ตนขอ หรือร้ายกว่านั้นคือใช้เทียนทำคุณไสยให้ศัตรูพินาศมีอันเป็นไป ได้แก่

1) เทียนลดเคราะห์ เทียนบูชารับโชค เป็นเทียนที่ทำขึ้น ใช้จุดบูชาเพื่อให้อยู่ดีมีสุข หรือทำมาค้าขายได้คล่องมักใช้ด้ายสายสิญจน์จำนวน 27 เส้น เป็นไส้กลาง เพื่อลดเคราะห์จำนวน 27 ตัว ตามจำนวนดาวฤกษ์ทั้ง 27 กลุ่ม

2) เทียนทำให้คนรักใคร่ เกลียดชัง หรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เป็นเทียนที่ทำขึ้น โดยใช้เวทมนตร์คาถาอาคมประกอบ โดยผู้ทำจะต้องเป็นผู้ที่รู้เวทมนตร์คาถา เรียกว่า มนต์ขาว หรือมนตร์ดำ ดังปรากฏในพับหนังสา (สมุดข่อย, ใบลาน)

เทียนประเภทนี้ มีวิธีการทำที่ยุ่งยากกว่าเทียนขี้ผึ้งธรรมดา คือ ผู้ทำจะต้องเป็นผู้รู้เวทมนตร์คาถา ก่อนจะทำจะต้องขึ้นขันตั้งหรือทำพิธีบูชาครูก่อน แล้วนำกระดาษสามาเขียนอักขระคาถาหรือยันต์เวทมนตร์ตามที่ได้ศึกษามาแต่โบราณกาล ดังปรากฏในตำราที่เรียกว่า พับหนังสา (อ่าน "ปั๊บหนังสา") ดังกล่าว แล้วตัดตามขนาดของยันต์ นำด้ายสายสิญจน์ตามขนาดต้องการมาพันยันต์ดังกล่าวให้แน่น แล้วใช้ด้ายพันชั้นนอกอีกชั้น แล้วจึงหุ้มด้วยขี้ผึ้งนำมาสีหรือฟั่นให้กลมกลึง ผู้ที่จุดเทียนมักใช้จุดบูชาหน้าพระ หรือบนหัวนอนเป็นเทียนที่ใช้จุดลดเคราะห์สืบชะตารับโชค

ส่วนเทียนที่ทำให้คนรัก หลง หรือโกรธเกลียดมุ่งทำร้ายกัน มีวิธีการทำเช่นเดียวกับเทียนลดเคราะห์รับโชคแต่จะเปลี่ยนไส้เทียนจากด้ายสายสิญจน์ เป็นชายเสื้อของผู้ที่จะกระทำต่อกัน หรืออาจใช้เส้นผม หรือด้ายตราสังศพแทนก็ได้ สถานที่ที่ใช้จุดอาจเป็นป่าช้า น้ำบ่อร้างทางสามแพร่ง ใต้บันได ในหลุมดิน เป็นต้น ขณะที่จุดจะต้องมีเครื่องสังเวยซึ่งประกอบด้วยกระทงข้าวปลาอาหารขนมวางไว้ด้วย การทำเทียนประเภทที่ใช้เวทมนตร์คาถาจะได้ผลตามต้องการหรือไม่นั้น อยู่ที่กำลังใจและกระแสจิตของแต่ละคนแต่อย่างไรก็ตามผลที่ได้ ก็คือ การมีกำลังใจที่จะทำอะไรต่อไป

ความเชื่อเรื่องเทียนบูชาวิเคราะห์ได้ 2 กรณี ด้านบวกคือ ทำให้เกิดที่ยึดเหนี่ยวที่พึงทางใจ เพราะไม่สามารถหันไปพึ่งพาใครได้แล้ว อาจจะมีความคับแค้นใจ จากการไม่ได้รับความยุติธรรมในสังคมหรือ จากความละโมบด้วยความอิจฉาอยากได้อยากมีเหมือนผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมดีกว่าตน เป็นต้น จึงหันมาพึ่งเทียนบูชา เมื่อทำแล้ว สบายใจ เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ว่าจะรวยขึ้น ชีวิตดีขึ้นในทุกด้าน เป็นต้น เป็นการเสริมแรงบวก ให้คนที่มีความทุกข์ หายจากทุกข์ได้และเป็นการสร้างรายได้ให้กับผู้ทำเทียน ผู้จำหน่ายเทียน และวัดนั้น ๆ ทำให้คนมาทำบุญมากขึ้น

ในด้านลบ คือ ทำให้พึ่งพาตนเองไม่ได้ เป็นการแก้ปัญหาได้ชั่วคราวผู้วิจัย เห็นว่า การกระทำเช่นนี้ เป็นการกระทำที่ไม่มีเหตุผลรองรับ เป็นการแก้ไขปัญหาที่ไม่ถูกวิธี คือ เมื่อมีปัญหาชีวิตก็หาเทียนบูชามาจุดเรื่อย ๆ อาจจะเปิดช่องทางให้ผู้ทำเทียนที่ได้รับผลประโยชน์จากค่าจ้าง แสวงหาประโยชน์กับคนที่ยังงมงายกับความเชื่อนี้อยู่ต่อไป และหากไม่ระวังในการจุดเทียนอาจทำให้เกิดอัคคีภัยตามมาได้เช่นกัน ถ้าหากความเชื่อในศาสนาไม่แข็งแกร่งพอ ก็ย่อมยังมีความโลภ และความเห็นแก่ตัว วิธีคิดจึงยังคงเป็นไป เพื่อประโยชน์เฉพาะหน้าของตน มากกว่าที่จะคิดถึงคุณค่า ความดีงาม และความหลุดพ้น

สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระณัฐกิจ ฐิตเมธี (อิมัง) (2564) ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาความเชื่อเรื่องการถวายประทีปของชาวพุทธในล้านนา พบว่า ประทีปคือเครื่องจุดทำให้เกิดแสงสว่างที่ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ เป็นเครื่องสักการะพระรัตนตรัย บูชารอยพระพุทธบาท และพระเกศแก้วจุฬามณี รวมทั้งเป็นการบูชาพระพุทธเจ้าในวันเสด็จกลับจากเทวโลกด้วย ชาวล้านนามีความเชื่อเรื่องการถวายประทีปจากวรรณกรรมที่จารึกไว้บนใบลาน 2 คัมภีร์ คือ ธัมม์กาเผือกและธัมม์อานิสงส์การถวายทานผางประทีป สาระธรรมที่ปรากฏในความเชื่อเรื่องการถวายทานประทีปของชาว พุทธในล้านนา ได้แก่ 1) หลักการบูชา เพราะการถวายประทีปจัดเป็นอามิสบูชาในพระพุทธศาสนา อันส่งผลไปสู่การปฏิบัติบูชาด้วย 2) หลักกตัญญูกตเวที เนื่องจากการถวายประทีปเป็นสัญลักษณ์แห่งความกตัญญู ดังที่ปรากฏใน เรื่องแม่กาเผือก และ3) หลักศรัทธา เพราะการถวายประทีปเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งของชาวล้านนา นอกจากนั้น การถวายประทีปยังมีคุณค่าในในด้านความเป็นประเพณีที่ดีงาม การท่องเที่ยว การอนุรักษ์วัฒนธรรม การส่งเสริมพระพุทธศาสนา อันส่งผลต่อความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจอีกด้วย

อีกทั้งแนวทางการอนุรักษ์การถวายประทีปเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรม มีดังนี้ 1) ปลูกจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นให้ตระหนักถึงผลดีและผลเสียที่จะตามมาในอนาคต เพื่อให้เห็นความคัญต่อวัฒนธรรม 2) ส่งเสริมสนับสนุนผ่านการจัดกิจกรรมการอบรมเชิงลึกเพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นคนท้องถิ่น 3) ทำการฟื้นฟู กิจกรรมที่กำลังจะสูญหายมารื้อฟื้นเพื่อให้กลับมามีมูลค่าต่อสังคมในท้องถิ่น เป็นการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมต่อการดำเนินชีวิต 4) จัดกิจกรรมการพัฒนาโดยประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยสถานการณ์ของสังคมในปัจจุบัน การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ วัฒนธรรมให้เกิดประโยชน์ต่อคนในพื้นที่ โดยเน้นถึงการเสริมสร้างรายได้ภาคเศรษฐกิจ และการท่องเที่ยวให้ สอดคล้องกับวัฒนธรรมที่ดีงาม และ 5) การถ่ายทอด โดยการนำวัฒนธรรมภูมิปัญญาเดิมที่มีอยู่แล้ว พัฒนาให้เป็นองค์ความรู้ที่เข้าใจง่ายและเข้าถึงได้ง่าย นำมาถ่ายทอดในเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักในสังคมวงกว้าง ให้เกิดความตระหนังถึงคุณค่าของวัฒนธรรมและปฏิบัติตามได้อย่างเหมาะสม (พระณัฐกิจ ฐิตเมธี (อิมัง), 2564 น. 30)

หากจะนำความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ต้องเริ่มจาก การให้ความรู้ การสอนให้คนมีสติปัญญา ให้ธรรมะช่วยขัดเกลากิเลส อันเป็นสาเหตุของความทุกข์ จะเป็นการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุได้อย่างแท้จริง ว่าความทุกข์ ความยากจน ความผิดหวัง ความเศร้าฯลฯ ล้วนมาจากการกระทำของตนเอง หากเรา ไม่ขยันทำงาน หาทรัพย์ ใช้จ่ายทรัพย์ฟุ่มเฟือย คนแต่เพื่อนไม่ดี ชวนกันติดอบายมุข ก็ไม่มีวันรวยได้ ยังคงต้องทุกข์เพราะจนต่อไป แม้จะหมดค่าบูชาเทียนไปจุดรับโชคกี่เล่มก็ตามก็ยังยากจนอยู่ดี หากขยันหาทรัพย์ รู้จักเก็บออม คนแต่คนดี ใช้ชีวิตพอเพียงชีวิตเราย่อมร่ำรวยขึ้นได้โดยไม่ต้องจุดเทียนบูชาใด ๆ เลย

แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีอันเนื่องมาจากความเชื่อเรื่องประทีปและเทียน คือ เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริง การจัดประเพณีพิธีกรรมเป็นการสร้างความงดงามในสังคม ให้เกิดความศรัทธาน่าเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ถ้าพุทธศาสนิกชนร่วมใจกันจัดประเพณีการจุดประทีป โคมไฟ บ้านเรื่องแต่ละหลังก็จะงดงามวัดวาอารามก็สว่างไสวเชิญชวนให้คนหันมาเข้าวัดทำบุญ ฟังเทศน์กันมากขึ้น เป็นกุศโลบายให้คนในชุมชนสามัคคีกัน ร่วมกันจัดงานประเพณี ทำซุ้มป่า แต่งกัณฑ์เทศน์ ทำสะเปา ฯลฯ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนุกสนาน และได้ความสามัคคี เมื่อมาฟังเทศน์ พระสงฆ์สามารถสอนธรรมมะให้ลึกซึ้งขึ้นไปได้อีกก่อให้เกิดปัญญานำมาในการดำเนินชีวิตได้ ด้วยเหตุนี้ ความปลูกฝังจิตสำนึกตั้งแต่เด็กและเยาวชน พ่อแม่ชวนลูกไปร่วมกิจกรรมประเพณีอันดีงามเพื่อให้ได้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม คือได้ทั้งความสนุกสนาน และสอนเรื่องความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณไปด้วย เช่นนี้ประเพณี ความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนก็จะยังคงอยู่คู่กับคนล้านนาต่อไป

8. สรุป

จากการศึกษาความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนในพระพุทธศาสนาของคนล้านนา ทำให้ทราบความเป็นมาของความเชื่อจากพระพุทธศาสนา ในยุคแรกจะเป็นพุทธศาสนาแบบเถรวาท ต่อมามีตำนานต่าง ๆ เรื่องเล่าแม่กาเผือกซึ่งได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนามหายานเข้ามาทำให้คนล้านนาเกิดความเชื่อ และปฏิบัติสืบต่อมาเป็นประเพณีจุดประทีปตามโคมในวันยี่เป็ง นอกจากนี้ความเชื่อไสยศาสตร์เรื่องการทำเทียนบูชาก็ยังมีอิทธิพลต่อคนล้านนาด้วยเช่นกัน ก่อให้เกิดรายได้แก่ผู้ทำเทียนบูชาและผู้จำหน่ายด้วย ถ้าทำที่วัด ก็ทำให้คนเข้าวัดมากขึ้น แต่ความเชื่อเช่นนี้ ขัดต่อหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาซึ่งสอนให้คน เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ไม่ก่อให้เกิดปัญญา ทำให้คนงมงายยึดติดกับวัตถุเป็นที่พึ่งความเชื่อเรื่องอานิสงส์ของการจุดประทีปเป็นพุทธบูชา ทำให้คนหันมาทำบุญเข้าวัดมากขึ้น แม้ว่าจะดูเหมือนเป็นบุญที่ได้ผลบุญน้อย แต่แท้ที่จริงได้ผลบุญมากทั้งชาตินี้และชาติหน้า อีกทั้งถ้านำหลักธรรมคำสอนเรื่องปัญญาเป็นแสงสว่างในโลกมาพิจารณาตามแล้วการที่เราพัฒนาจิตเจริญปัญญาให้สูงขึ้นจนสามารถไม่ยึดติดกับกิเลสได้อย่างแท้จริงแล้ว ย่อมถือได้ว่าบรรลุเป้าหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา

9. การอ้างอิง

คัมภีร์ใบลานมูลกาเผือก วัดป่าโพธิ์ อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. (ม.ป.ป.). [หนังสือใบลาน].

คัมภีร์ใบลานมูลกาเผือก วัดนันทาราม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. (ม.ป.ป.). [หนังสือใบลาน].

คัมภีร์ใบลานแม่กาเผือก (มูลสักขีประทีษตีนกา) วัดดวงดี อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. (ม.ป.ป.). [หนังสือใบลาน].

พระณัฐกิจ ฐิตเมธี (อิมัง). (2564). *การศึกษาความเชื่อเรื่องการถวายประทีปของชาวพุทธในล้านนา*, วารสาร มจร.หริภุญชัยปริทรรศน์. 5, (1), 30.

พระไตรปิฎก. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ฟื้น ดอกบัว. (2554). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา.* กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาคาร.

มณี พยอมยงค์. (2547). *ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย.* (พิมพ์ครั้งที่ 5 ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม). เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์.

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย. (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

รัก-ยม. (2562). *เทียนบูชา ไสยศาสตร์ พลังอาถรรพณ์วัดพระสิงห์,* สืบค้นเมื่อ 2 มีนาคม 2566. จาก. https://www.thairath.co.th/lifestyle/travel/thaitravel/1665610

วิโรจน์ อินทนนท์. (2559). *ความคิดล้านนา.* เชียงใหม่: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศรีเลา เกษพรหม. (2542). *ล่องสะเพา.* ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ (เล่ม 11, น. 5850). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

สงวน โชติสุขรัตน์. (2511). *ประเพณีไทย ภาคเหนือ.* เชียงใหม่: สงวนการพิมพ์.

สุรสวัสดิ์ ศุขสวัสดิ์. (2555). *นิกายพุทธศาสนาในล้านนา ระหว่างรัชสมัยพระเจ้าติโลกราชถึงพญาแก้ว (พ.ศ. 1984-2068) : ศึกษาจากพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ที่มีจารึกในจังหวัดเชียงใหม่,* วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร. 32, (2), 7-8.

อนุชา พิมศักดิ์. (2550). *ตำนานพระเจ้าห้าพระองค์ : โครงสร้างเนื้อหาและบทบาทในสังคมไทย.* วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิเคราะห์บทเพลงมินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์ ผลงานลำดับที่ 114 ประพันธ์โดยคริสเตียน เพตโซลด์

An analysis Minuet in G Major, BWV Anh. 114 Composed by Christian Petzold

นันทกร พงศ์เลิศวุฒิ

อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีสากล

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บทคัดย่อ

มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์ ผลงานลำดับที่ 114 ประพันธ์โดยคริสเตียน เพตโซลด์ เป็นบทเพลงขนาดเล็ก มีโครงสร้างบทเพลงเป็นสังคีตลักษณ์สองตอนแบบธรรมดา ภายในโครงสร้างบทเพลงแบ่งออกเป็น 2 ตอน และในแต่ละตอนสามารถแบ่งออกเป็นทั้งหมด 2 ประโยคเพลง โดยประโยคเพลงที่ปรากฏในบทเพลงมีลักษณะเป็นหน่วยประโยคใหญ่ ประโยคใหญ่ และประโยคใหญ่ซ้อน นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังให้ความสำคัญกับโมทีฟหลักซึ่งถูกนำไปพัฒนาตลอดทั้งบทเพลง

คำสำคัญ: มินูเอ็ต, วิเคราะห์บทเพลง, ประโยคเพลง, หน่วยประโยคใหญ่, ประโยคใหญ่, ประโยคใหญ่ซ้อน, โครงสร้างบทเพลง

Abstract

Minuet in G major, BWV Anh. 114, composed by Christian Petzold, is a small piece. The structure of this piece is in simple binary form. Within the structure is distinguished into 2 sections, each section can separate into 2 phrases. Each phrase in *Minuet in G major*, BWV Anh. 114 is appeared in the form of sentence, period and double period. In addition, Christian Petzold focuses on the main motif by using developing techniques through the piece.

Keywords: Minuet, Music Analysis, Phrase, Sentence, Period, Double Period, Musical Form

1. บทนำ

การวิเคราะห์บทเพลง (Music Analysis) คือการศึกษาหาความเชื่อมโยง และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ภายในบทเพลง (Green, 1965, p.70) เพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับดนตรีในหลากหลายมิติ อาทิ การตีความเพื่อการบรรเลง เทคนิคการประพันธ์บทเพลง รวมไปถึงการเรียนการสอนดนตรีอีกด้วย ณัชชา พันธ์เจริญ (2563, น.1) ยังกล่าวอีกว่า "การวิเคราะห์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจบทเพลง การที่จะวิเคราะห์เพลงให้ถ่องแท้หรือละเอียดลออเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้วิเคราะห์" และการกำหนดขอบเขตในการวิเคราะห์ครั้งนั้น ๆ

บทเพลง*มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์* ลำดับผลงานที่ 114 *(Minuet in G Major,* BWV Anh. 114*)* ประพันธ์โดยคริสเตียน เพตโซลด์ (Christian Petzold, 1677-1733) นักประพันธ์เพลง และนักออร์แกน (Organist) ชาวเยอรมัน (Bracegirdle, 2020) บทเพลงข้างต้นถูกรวบรวมไว้ในหนังสือรวมบทเพลงเล่มที่ 2 (The Anna Magdalena Bach Notebook, 1725) ของโยฮันน์ เซบาสเตียน บาค (Johann Sebastian Bach, 1685-1750) ซึ่งหนังสือรวมบทเพลงเล่มดังกล่าว บาคจัดทำขึ้นเพื่อมอบให้เป็นแบบฝึกหัดเครื่องดนตรีประเภทคีย์บอร์ด หรือเครื่องลิ่มนิ้ว (The Clavier) แก่แอนนา (Anna Magdalena Bach, 1701-1760) ภรรยาของเขา ภายในหนังสือเล่มนี้มีทั้งบทเพลงที่บาคประพันธ์เองและบทเพลงที่ประพันธ์โดยเหล่าคนสนิทของบาครวบรวมไว้ด้วยกัน (Jones, 1997, p.3)

มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์ ลำดับผลงานที่ 114 เป็นบทเพลงสำหรับเครื่องดนตรีประเภทคีย์บอร์ดในปัจจุบันมักถูกบรรเลงโดยเปียโนเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ดีสามารถพบเห็นบทเพลงนี้ถูกเรียบเรียงให้เครื่องดนตรีประเภทอื่นบรรเลงด้วยเช่นกัน เนื่องจาก*มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์*บทนี้เป็นบทเพลงที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย สำหรับบทความวิชาการฉบับนี้จะวิเคราะห์บทเพลง*มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์* ลำดับผลงานที่ 114 ประพันธ์โดยคริสเตียน เพตโซลด์ ซึ่งผู้เขียนมุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับประโยคเพลง (Phrase) สังคีตลักษณ์ หรือโครงสร้างของบทเพลง (Musical Form) เป็นประเด็นหลัก ทั้งนี้อาจกล่าวถึงบริบทแวดล้อมอื่น ๆ ในบทเพลงที่สามารถใช้สนับสนุนการวิเคราะห์ครั้งนี้ให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น ตลอดจนประเด็นอื่น ๆ ที่น่าสนใจด้วยเช่นกัน

2. บทวิเคราะห์

มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์ ลำดับผลงานที่ 114 เป็นบทเพลงขนาดเล็ก มีความยาวเพลงทั้งหมด 32 ห้อง (Bar or Measure) สำหรับขั้นเบื้องต้นหากพิจารณาตามโน้ตเพลงจะสังเกตเห็นเครื่องหมายย้อน (Repeat Sing) กำกับไว้ให้บรรเลงซ้ำห้องที่ 1-16 ทั้งหมด 2 รอบ และบรรเลงซ้ำลักษณะเดียวกันในห้องที่ 17-32 นอกจากนี้เมื่อฟังเพลงควบคู่ไปด้วยจะพอรู้สึกได้ว่าช่วงของบทเพลงตั้งแต่ห้องที่ 1-16 และห้องที่ 17-32 มีความแตกต่างกันพอสมควร จากที่ได้กล่าวมาโดยภาพรวมแล้วจึงสามารถแบ่งบทเพลงออกได้เป็นทั้งหมด 2 ตอน (Sections) ดังนั้นผู้เขียนจึงกำหนดให้ตั้งแต่ห้องที่ 1-16 เป็นตอน A และตั้งแต่ห้องที่ 17 เป็นต้นไปจนกระทั่งจบบทเพลงเป็นตอน B ตามตัวอย่างที่ 1

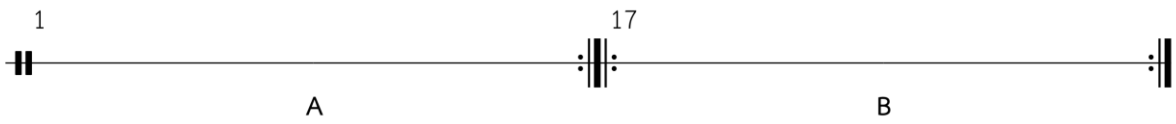

ตัวอย่างที่ 1 การแบ่งตอนเพลง *มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์* ลำดับผลงานที่ 114 ขั้นเบื้องต้น
ที่มา: (ผู้เขียน)

ลำดับต่อไปผู้เขียนจะเริ่มวิเคราะห์รายละเอียดอื่น ๆ โดยเรียงลำดับการวิเคราะห์ตามตอนของบทเพลงที่ได้แบ่งไว้ในข้างต้น (ตัวอย่างที่ 1) ซึ่งจะให้ความสำคัญไปที่ประโยคเพลงเป็นหลัก เนื่องด้วยหากเปรียบเทียบบทเพลงกับเรียงความหรือบทกลอนที่ร้อยเรียงจากคำเป็นวลี จากวลีเป็นประโยค และเมื่อหลาย ๆ ประโยคเรียงตัวรวมกันอย่างลงตัวจึงกลายเป็นชิ้นงานชิ้นหนึ่งที่ทรงคุณค่าซึ่งบทเพลงก็มีลักษณะเป็นเช่นนั้นเหมือนกัน ดังนั้น "การวิเคราะห์ และการทำความเข้าใจกับประโยคเพลงจึงมีความสำคัญ" (ณัชชา พันธ์เจริญ, 2563, น.81) อีกทั้งจะทำให้เห็นถึงความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ และกระบวนการดำเนินไปข้างหน้าของบทเพลงระดับที่ลึกขึ้นไปอีกขั้น

ทั่วไปแล้วประโยคเพลงมักจะสัมพันธ์กับเคเดนซ์ หรือจุดพักประโยคเพลง (Cadence)[1] ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าวิธีการขั้นพื้นฐานที่สุดสำหรับการแบ่งประโยคเพลงคือ การพิจารณาหาเคเดนซ์ก่อนเป็นลำดับแรก ตามตัวอย่างที่ 2 เมื่อพิจารณาลักษณะของประโยคเพลงห้องที่ 1-8 ในตอน A จะเห็นได้ว่า 2 ห้องแรกเป็นการนำเสนอหน่วยย่อยทำนองเอกหรือโมทีฟ (Motif or Motive) ซึ่งมีความสำคัญ และจะได้ยินโมทีฟนี้ตลอดเกือบทั้งบทเพลง (อธิบายเพิ่มเติมในลำดับถัดไป) ผู้เขียนถือว่าโมทีฟดังกล่าวเป็นหน่วยทำนองความคิดพื้นฐาน (Basic Idea ย่อว่า BI) ของประโยคเพลงนี้ ถัดจากนั้นในห้องที่ 3-4 เป็นการซ้ำโมทีฟเดิมด้วยการซีเควนซ์ (Sequence) โดยปรับระยะห่างขั้นคู่ (Interval) เล็กน้อย แต่ยังคงรักษาทิศทางการเคลื่อนที่ของแนวทำนอง (Melodic Contour) ไว้ ด้วยการซ้ำโมทีฟที่เป็นหน่วยทำนองความคิดพื้นฐาน 2 ครั้งในข้างต้น จึงทำให้ไม่ปรากฏเคเดนซ์ขึ้นในบริเวณนี้ของบทเพลง ต่อมาในห้องที่ 5-8 เห็นได้ชัดว่าเป็นการนำหน่วยทำนองย่อย (Melodic Fragment)[2] จากโมทีฟหลัก (ห้องที่ 1-2) มาใช้ โดยเปลี่ยนทิศทางการเคลื่อนที่พร้อมกับการซีเควนซ์ต่อเนื่องและมีการปรับโน้ตเพื่อให้บทเพลงดำเนินไปหาเคเดนซ์เปิด (Half Cadence ย่อว่า HC, I-V) ในห้องที่ 8

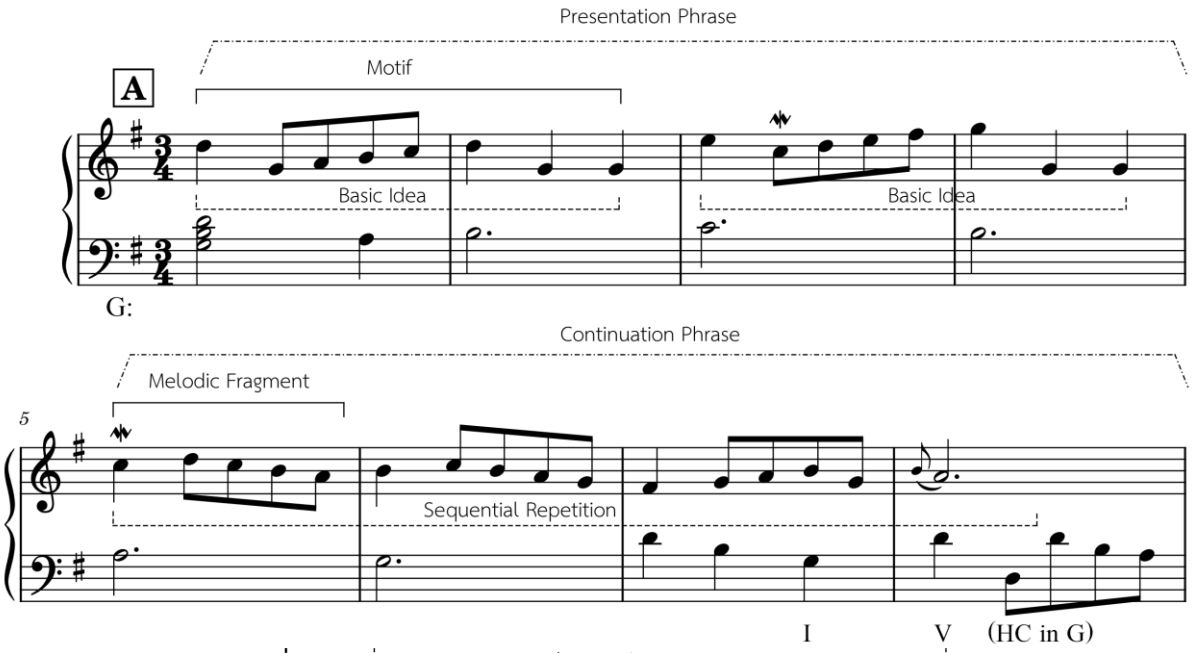

ตัวอย่างที่ 2 ห้องที่ 1-8 ตอน A *มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์* ลำดับผลงานที่ 114

ที่มา: (ผู้เขียน)

[1] ศึกษาเพิ่มเติมได้จากนันทกร พงศ์เลิศวุฒิ. (2564). เคเดนซ์ (จุดพักประโยคเพลง). ใน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (บ.ก.). *รายงานสืบเนื่องประชุมวิชาการด้านมนุษย์ ศาสตร์และสังคมศาสตร์ ระดับชาติ ครั้งที่ 1* (น. 200-216). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

[2] หน่วยความคิดทางดนตรีที่มีขนาดเล็กกว่าโมทีฟ

เมื่อพิจารณาโครงสร้างภายในของประโยคเพลงข้างต้น (ตัวอย่างที่ 2) ซึ่งมีการนำเสนอความคิดทางดนตรีตรงกับเงื่อนไขของหน่วยประโยคใหญ่ (Sentence) ที่เป็นประโยคเพลงประเภทหนึ่ง หน่วยประโยคใหญ่มีโครงสร้างเฉพาะตัวตามคำอธิบายของวิบูลย์ ตระกูลฮุ้น (2564, น.234) ที่กล่าวไว้ว่าภายใต้หน่วยประโยคใหญ่จะมี "ประโยคนำ (Presentation Phrase) และประโยคตาม (Continuation Phrase) เป็นส่วนประกอบ จะมีเคเดนซ์เฉพาะท้ายประโยคตามเท่านั้น" โดย Caplin (2013) อธิบายรายละเอียดอีกว่า ตามปกติหน่วยประโยคใหญ่จะมีความยาว 8 ห้อง โดย 2 ห้องแรกเป็นการนำเสนอหน่วยทำนองความคิดพื้นฐาน และซ้ำแนวทำนองดังกล่าวด้วยวิธีการต่าง ๆ รวมเป็นทั้งหมด 4 ห้องถือว่าเป็นการจบประโยคนำจากนั้นจะตามด้วยประโยคตามอีก 4 ห้อง ภายในประโยคตามส่วนใหญ่จะดำเนินต่อไปด้วยวัตถุดิบการประพันธ์เดิมจากประโยคนำ หรืออาจจะดำเนินต่อไปด้วยหน่วยทำนองเคเดนซ์ (Cadential Idea) เพื่อทำให้ประโยคเพลงจบลงด้วยเคเดนซ์ที่ท้ายประโยคตาม (Caplin, 2013, pp.34-37) ทั้งนี้หน่วยประโยคใหญ่ไม่จำเป็นต้องมีความยาว 8 ห้องเสมอไป (Kostka, Payne, & Almén, 2018, pp.160-165) (ตัวอย่างที่ 3)

หน่วยประโยคใหญ่ (Sentence)

ประโยคนำ (Presentation Phrase)		**ประโยคตาม (Continuation Phrase)**
ความคิดพื้นฐาน (Basic Idea, BI)	ความคิดพื้นฐาน (Basic Idea, BI)	นำเสนอวัตถุดิบการประพันธ์เดิมด้วยวิธีการต่าง ๆ หรือหน่วยทำนองเคเดนซ์ (Cadential Idea)
ไม่มีเคเดนซ์		มีเคเดนซ์

ตัวอย่างที่ 3 โครงสร้างหน่วยประโยคใหญ่

ที่มา: (ผู้เขียนจัดทำตัวอย่างตามคำอธิบายของวิบูลย์ ตระกูลฮุ้น, Caplin และ Kostka, Payne, & Almén)

สำหรับประโยคเพลงต่อมาห้องที่ 9-16 ในตอน A (ตัวอย่างที่ 4) ใช้แนวคิดเดียวกันกับประโยคเพลงก่อนหน้านี้ (ห้องที่ 1-8) อาจกล่าวได้ว่าเป็นการซ้ำประโยคเพลงเดิมก็ว่าได้ แต่มีการปรับเปลี่ยนโน้ตในแนวมือซ้ายให้มีการเคลื่อนที่มากขึ้นและปรับโน้ตช่วงท้ายประโยคในแนวมือขวาเล็กน้อย เพื่อให้ประโยคเพลงดำเนินไปหาเคเดนซ์ปิดแบบสมบูรณ์ (Perfect Authentic Cadence ย่อว่า PAC, V-I) ซึ่งถือว่าเป็นการจบตอน A และพร้อมเข้าสู่ตอน B ในลำดับถัดไปตามธรรมเนียมปฏิบัติ ดังนั้นโดยภาพรวมแล้วจึงทำให้ทั้ง 2 ประโยคในตอน A (ห้องที่ 1-8 และ 9-16) มีลักษณะโครสร้างภายในประโยคเพลงเหมือนกัน หรือเป็นหน่วยประโยคใหญ่เช่นกันนั่นเอง

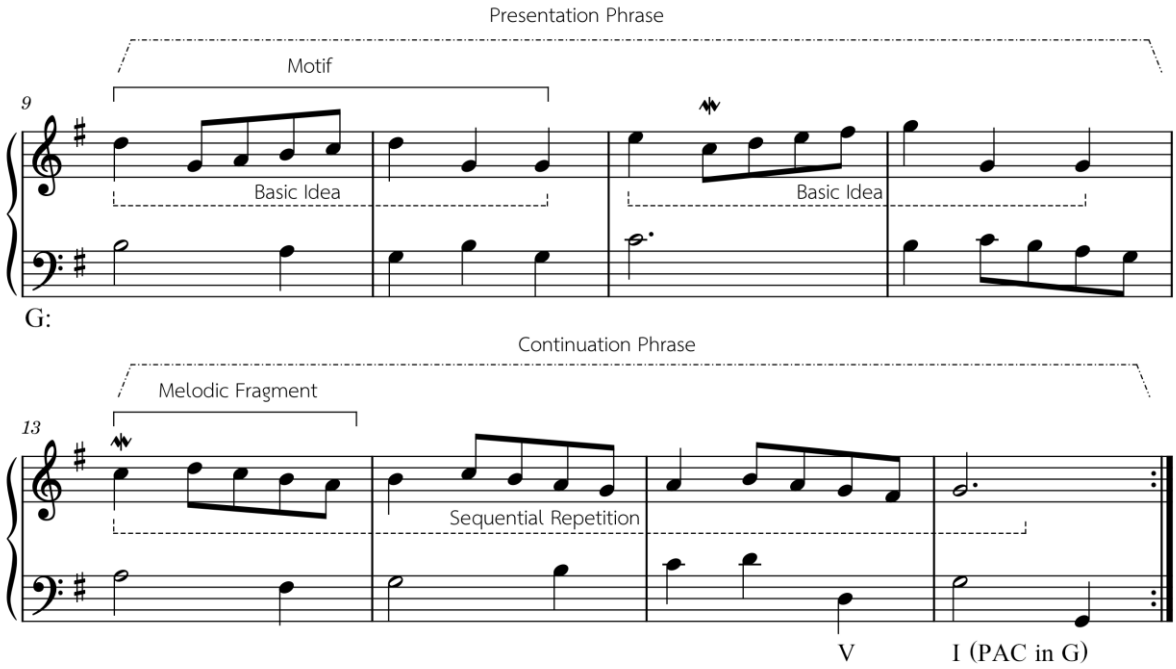

ตัวอย่างที่ 4 ห้องที่ 9-16 ตอน A *มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์* ลำดับผลงานที่ 114
ที่มา: (ผู้เขียน)

ถัดมาในตอน B หากพิจารณาการดำเนินเสียงประสาน (Harmonic Progression) ตามตัวอย่างที่ 5 จะเห็นได้ว่าครึ่งแรกของตอน B (ห้องที่ 17-24) ได้ย้ายกุญแจเสียงใหม่ (Modulation) โดยเปลี่ยนทอนิก (Tonic) จากโน้ต G เป็นโน้ต D แทน สังเกตได้จากเคเดนซ์ที่ปรากฏขึ้นในห้องที่ 24 เป็นเคเดนซ์ปิดแบบสมบูรณ์ (V-I) ในกุญแจเสียง (Key) D เมเจอร์ กล่าวได้ว่า ณ บริเวณนี้ของบทเพลง (ห้องที่ 17-24) ได้ย้ายจากกุญแจเสียง G เมเจอร์ไปเป็นกุญแจเสียง D เมเจอร์ ซึ่งทั้ง 2 กุญแจเสียงนี้มีความสัมพันธ์เป็นกุญแจเสียงทอนิก-ดอมินันต์ (Tonic-Dominant Keys) อย่างไรก็ดีสำหรับตอน B (ห้องที่ 17-32) ยังคงสามารถแบ่งประโยคเพลงออกเป็น 2 ประโยคได้เช่นเดียวกันกับตอน A โดยประโยคที่ 1 ของตอน B เริ่มตั้งแต่ห้องที่ 17-24 และประโยคที่ 2 เริ่มตั้งแต่ห้องที่ 25 ไปจนกระทั่งจบบทเพลง

ตัวอย่างที่ 5 เป็นประโยคเพลงแรกของตอน B หากพิจารณาตามคำอธิบายของนักวิชาการที่ได้กล่าวไปในข้างต้นจะเห็นได้ว่าประโยคเพลงนี้มีวิธีการจัดการกับประโยคเพลงคล้ายกับประโยคเพลงในตอน A กล่าวคือสามารถพิจารณาให้เป็นประโยคเพลงที่มีโครงสร้างภายในแบบหน่วยประโยคใหญ่ที่ประกอบด้วยประโยคนำ และประโยคตามได้ เนื่องจากมีการนำเสนอหน่วยทำนองความคิดพื้นฐานทั้งหมด 2 ครั้ง (ห้องที่ 17-20) ด้วยวิธีการซ้ำแนวทำนองเช่นนี้จึงทำให้ไม่เกิดเคเดนซ์ขึ้นซึ่งเป็นลักษณะอย่างหนึ่งของประโยคนำ ถัดมาตามด้วยประโยคตามที่ดำเนินต่อโดยใช้หน่วยจังหวะย่อย (Rhythmic Fragment) ที่เป็นเขบ็ตหนึ่งชั้นจากโมทีฟหลัก (ห้องที่ 1-2) เพื่อขับเคลื่อนแนวทำนองไปสู่เคเดนซ์ปิดแบบสมบูรณ์ (V-I) ซึ่งหากพิจารณาโครงสร้างประโยคเพลงด้วยชุดคำอธิบายเช่นนี้จะถือว่าเคเดนซ์ปรากฏขึ้นเพียงครั้งเดียวที่ท้ายประโยคตามในห้องที่ 24

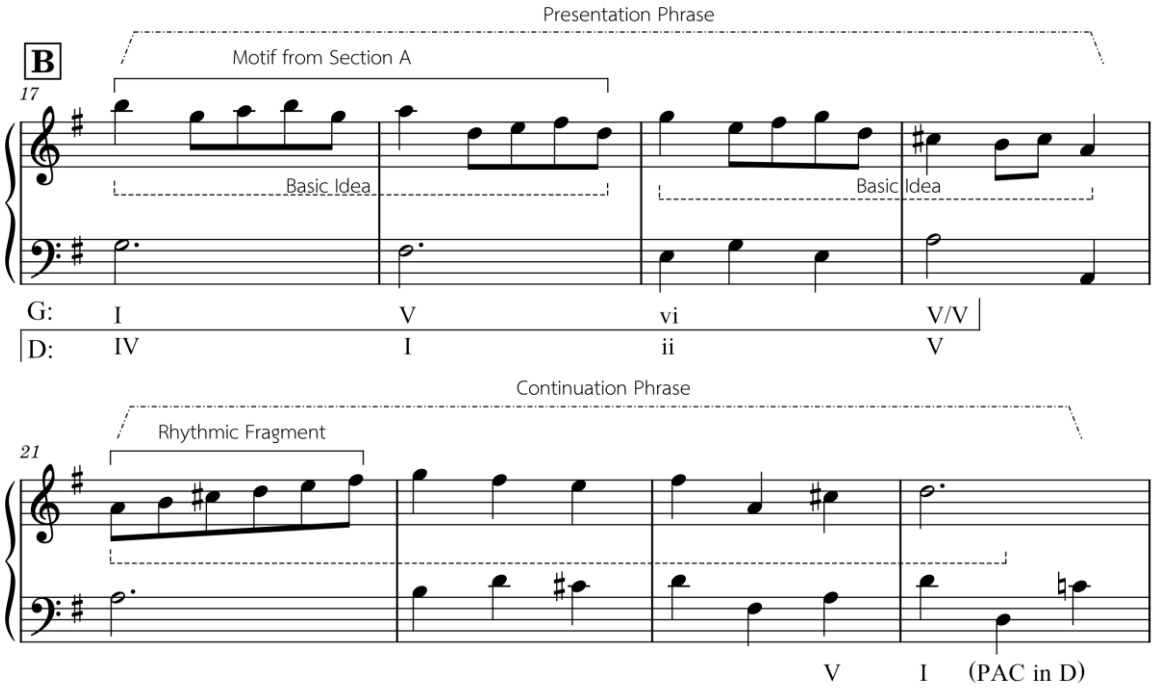

ตัวอย่างที่ 5 ห้องที่ 17-24 ตอน B *มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์* ลำดับผลงานที่ 114 (หน่วยประโยคใหญ่)
ที่มา: (ผู้เขียน)

ความจริงแล้วในอีกแง่หนึ่งประโยคเพลงนี้ (ตัวอย่างที่ 6) สามารถพิจารณาให้เป็นประโยคใหญ่ (Period) ได้เช่นกัน เนื่องด้วยผู้เขียนมีความเห็นว่าประโยคเพลงนี้ (ห้องที่ 17-24) เกิดเคเดนซ์ขึ้น 2 ครั้งได้แก่ เคเดนซ์เปิดในห้องที่ 20 (ii-V) และเคเดนซ์ปิดแบบสมบูรณ์ (V-I) ในห้องที่ 24 ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายของวิบูลย์ ตระกูลฮุ้น ที่กล่าวไว้ว่า ประโยคใหญ่เป็นประโยคเพลงลักษณะหนึ่งที่ประกอบด้วยประโยคถาม (Antecedent Phrase) และประโยคตอบ (Consequent Phrase) โดยแต่ละประโยคจะมีเคเดนซ์เป็นจุดหมายเสมอ (วิบูลย์ ตระกูลฮุ้น, 2564, น.234) อีกทั้งเคเดนซ์ที่เกิดขึ้นท้ายประโยคตอบต้องมีน้ำหนักมากกว่าท้ายประโยคถามเสมอ (ณัชชา พันธ์เจริญ, 2563, น.94) ดังนั้นภายใต้ประโยคใหญ่จะต้องเกิดเคเดนซ์ 2 ครั้งที่ท้ายประโยคถาม-ตอบ และเคเดนซ์ต้องมีน้ำหนักที่สัมพันธ์กันแบบเบา-หนัก (Weak-Strong) (ตัวอย่างที่ 6) เปรียบได้กับประโยคคำถาม (Question) ที่ต้องการประโยคคำตอบ (Answer) มาเติมเต็ม

นอกจากนั้นแล้ว Caplin (2013, pp.73-77) อธิบายเพิ่มเติมว่า ตามปกติประโยคใหญ่จะมีความยาว 8 ห้อง โดยแบ่งออกเป็นประโยคถาม-ตอบอย่างละ 4 ห้อง และภายในทั้งประโยคถาม-ตอบจะเป็นการนำเสนอหน่วยทำนองความคิดพื้นฐาน 2 ห้อง ต่อจากนั้นจะเป็นการนำเสนอหน่วยทำนองความคิดแตกต่าง (Contrasting Idea ย่อว่า CI) อีก 2 ห้อง ด้วยวิธีการนำเสนอแนวทำนองที่กันต่างออกไปจึงทำให้เกิดเคเดนซ์ขึ้นในท้ายของแต่ละประโยค ทั้งนี้ประโยคใหญ่ไม่จำเป็นต้องมีความยาว 8 ห้องเสมอไป (ตัวอย่างที่ 7) อย่างไรก็ดีอาจเกิดกรณีที่หน่วยทำนองความคิดพื้นฐานและหน่วยทำนองความคิดแตกต่างมีความคล้ายกันเพราะใช้โมทีฟเดียวกัน ดังนั้นควรพิจารณามิติของเสียงประสานร่วมด้วยเพื่อประกอบการพิจารณาว่า ณ บริเวณนั้นเกิดความรู้สึกของเคเดนซ์ขึ้นหรือไม่

จากที่ได้กล่าวมาตามความเห็นของผู้เขียนพิจารณาว่าประโยคเพลงที่ 1 (ห้องที่ 17-24) ในตอน B จึงมีลักษณะโครงสร้างภายในประโยคแบบประโยคใหญ่ โดยประโยคถาม (ห้องที่ 17-20) เป็นการนำเสนอหน่วยทำนองความคิดพื้นฐานและหน่วยทำนองความคิดแตกต่างที่มีความคล้ายกัน เพียงแต่มีการปรับโน้ตท้ายประโยคเพื่อให้ประโยคเพลงดำเนินไปสู่เคเดนซ์เปิด (ii-V) จากนั้นในห้องที่ 21-24 เป็นประโยคตอบที่นำเสนอหน่วยทำนองความคิดพื้นฐาน และหน่วยทำนองความคิดแตกต่างตามปกติ ซึ่งจบลงด้วยเคเดนซ์ปิดแบบสมบูรณ์ (V-I) ด้วยน้ำหนักของเคเดนซ์ที่เกิดขึ้นท้ายประโยคถาม-ตอบมีความสัมพันธ์กันแบบเบา-หนัก ดังนั้นประโยคเพลงนี้จึงมีโครงสร้างภายในเป็นไปตามเงื่อนไขของประโยคใหญ่ทุกประการ

ไม่เพียงเท่านั้นหากพิจารณาตามกรอบสี่เหลี่ยมในตัวอย่างที่ 6 จะเห็นได้ว่าหน่วยทำนองความคิดพื้นฐานของแต่ละประโยค (ห้องที่ 17-18 และห้องที่ 21-22) มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ภายใต้ประโยคใหญ่ที่ประกอบด้วยประโยคถาม-ตอบอันมีหน่วยทำนองความคิดพื้นฐานต่างกันชัดเจนสามารถเรียกอีกอย่างว่า "ประโยคใหญ่แบบต่าง (Contrasting Period)" (Kostka, Payne, & Almén, 2018, p.156) นอกเหนือจากประเด็นเกี่ยวกับโครงสร้างประโยคเพลงข้างต้นที่ได้กล่าวไปแล้ว ยังมีอีกหนึ่งประเด็นที่น่าสนใจหากพิจารณาหน่วยทำนองความคิดพื้นฐานของประโยคถาม (ห้องที่ 17-18) จะเห็นได้ว่าเป็นการนำหน่วยทำนองย่อยจากโมทีฟหลัก (ห้องที่ 1) มาใช้โดยมีการปรับโน้ต และในประโยคตอบก็เช่นเดียวกัน (ห้องที่ 21-22) แต่เป็นการนำหน่วยจังหวะย่อยจากโมทีฟหลักซึ่งเป็นเขบ็ตหนึ่งชั้นมาใช้เป็นลักษณะจังหวะของหน่วยทำนองความคิดพื้นฐาน (พิจารณาตัวอย่างที่ 2 เปรียบเทียบ)

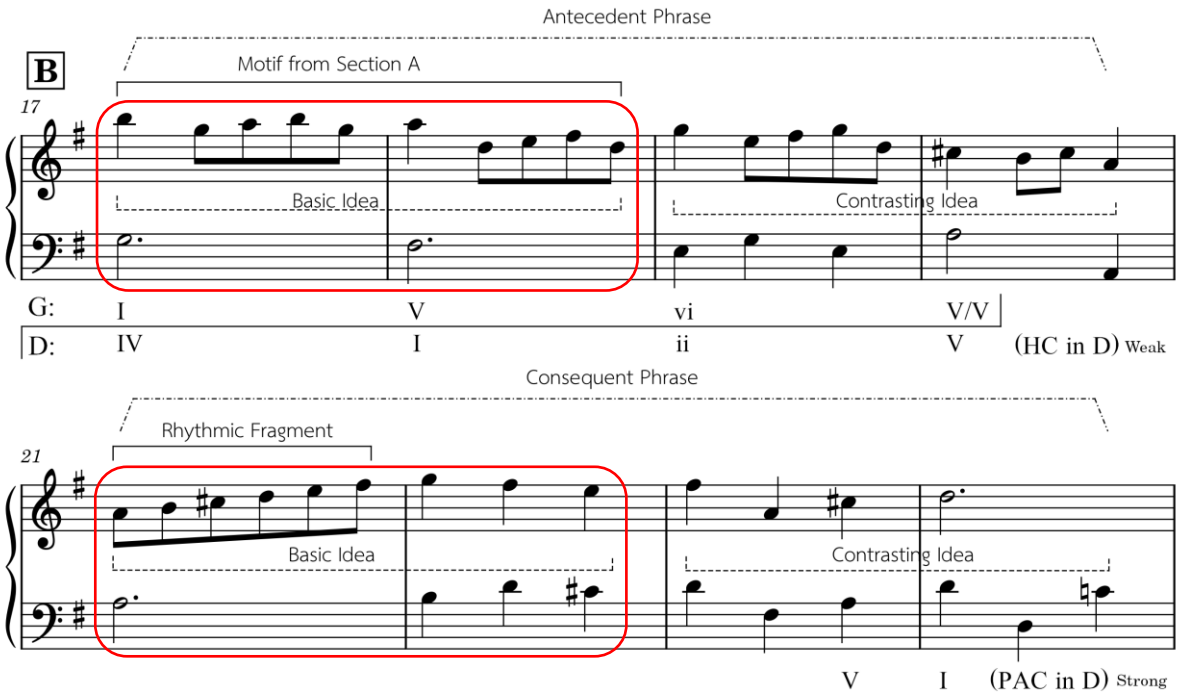

ตัวอย่างที่ 6 ห้องที่ 17-24 ตอน B *มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์* ลำดับผลงานที่ 114 (ประโยคใหญ่)
ที่มา: (ผู้เขียน)

ประโยคใหญ่ (Period)

ประโยคถาม (Antecedent Phrase)		ประโยคตอบ (Consequent Phrase)	
ความคิดพื้นฐาน (Basic Idea, BI)	ความคิดแตกต่าง (Contrasting Idea, CI)	ความคิดพื้นฐาน (Basic Idea, BI)	ความคิดแตกต่าง (Contrasting Idea, CI)
	เคเดนซ์ เบา (Weak)		เคเดนซ์ หนัก (Strong)

ตัวอย่างที่ 7 โครงสร้างประโยคใหญ่

ที่มา: (ผู้เขียนจัดทำตัวอย่างตามคำอธิบายของวิบูลย์ ตระกูลฮุ้น, ณัชชา พันธ์เจริญ และ Caplin)

ลำดับต่อมาประโยคที่ 2 ของตอน B (ห้องที่ 25-32) พิจารณาตามตัวอย่างที่ 8 บทเพลงได้ย้ายกลับมายังกุญแจเสียง G เมเจอร์อีกครั้งซึ่งเป็นกุญแจเสียงหลัก (Home Key) ของบทเพลง สำหรับประโยคเพลงนี้ใช้วิธีการจัดการกับแนวทำนองเหมือนกันกับประโยคเพลงก่อนหน้า (ห้องที่ 17-24) โดยเริ่มจากการนำเสนอหน่วยทำนองความคิดพื้นฐาน จากนั้นตามด้วยหน่วยทำนองความคิดแตกต่าง และรู้สึกถึงเคเดนซ์เปิด (I-V) ได้อย่างชัดเจนถือเป็นการจบประโยคถาม ถัดมาในห้องที่ 29-32 เป็นประโยคตอบซึ่งสามารถพิจารณาได้ว่าเป็นการนำเสนอหน่วยทำนองความคิดพื้นฐาน และหน่วยทำนองความคิดแตกต่างตามลำดับ โดยท้ายที่สุดประโยคเพลงนี้จนจบลงด้วยเคเดนซ์ปิดแบบสมบูรณ์ (V-I) ไม่เพียงเท่านั้นประโยคเพลงนี้มีลักษณะเป็นประโยคใหญ่แบบต่างอีกด้วย เห็นได้จากประโยคถาม-ตอบมีหน่วยทำนองความคิดพื้นฐานที่ต่างกันชัดเจน (พิจารณาตามกรอบสี่เหลี่ยมในตัวอย่างที่ 8)

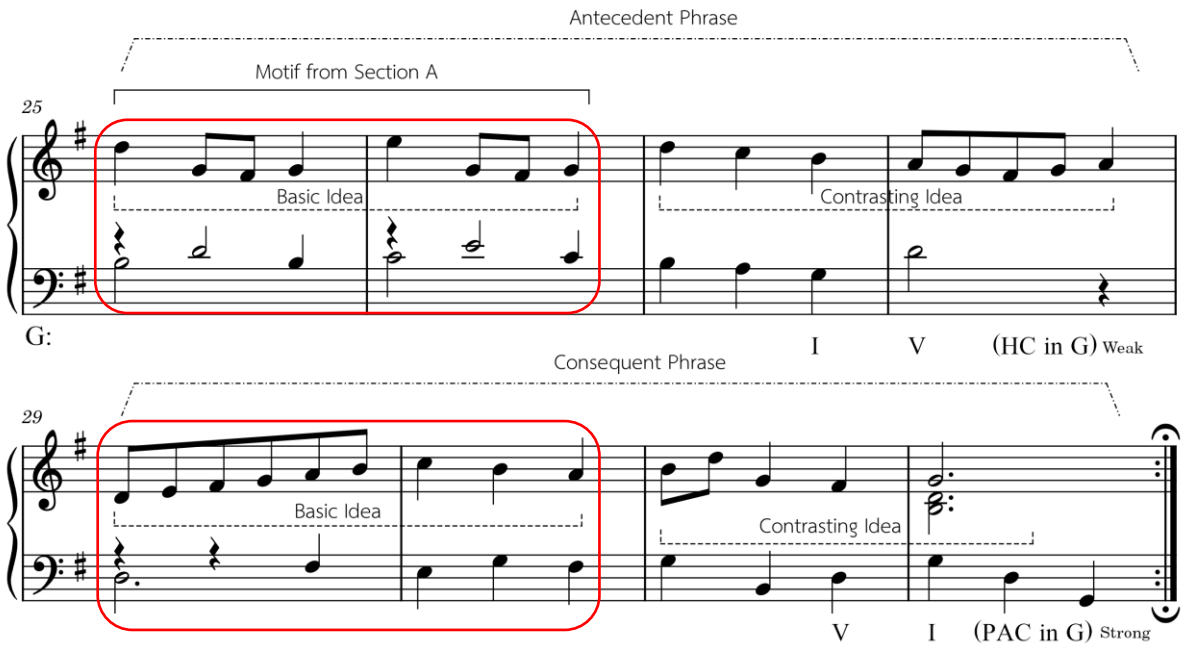

ตัวอย่างที่ 8 ห้องที่ 25-32 ตอน B *มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์* ลำดับผลงานที่ 114

ที่มา: (ผู้เขียน)

สำหรับมิติของการพัฒนาแนวทำนองในประโยคใหญ่นี้ (ห้องที่ 25-32) มีประเด็นที่น่าสนใจคือ หน่วยทำนองความคิดพื้นฐานของประโยคถาม (ห้องที่ 25-26) มาจากหน่วยทำนองย่อยของโมทีฟหลักในห้องที่ 2 (พิจารณาตัวอย่างที่ 2 เปรียบเทียบ) ส่วนประโยคตอบ (ห้องที่ 29-32) โดยภาพรวมแล้วมีลักษณะคล้ายคลึงกับประโยคตอบภายใต้ประโยคใหญ่ที่ 1 ในตอน B (ห้องที่ 21-24) หรืออาจกล่าวได้ว่าผู้ประพันธ์ใช้แนวคิดในการประพันธ์เดิมเพียงแต่ปรับโน้ต เพื่อให้ประโยคสุดท้ายของบทเพลงดำเนินไปสู่เคเดนซ์ปิดแบบสมบูรณ์ (V-I) เพื่อเป็นการจบบทเพลงตามธรรมเนียมปฏิบัติ (พิจารณาตัวอย่างที่ 6 เปรียบเทียบ)

3. สรุป และอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์*มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์* ลำดับผลงานที่ 114 ทั้งหมดในข้างต้นแสดงให้เห็นได้ว่าบทเพลงนี้มีโครงสร้างของบทเพลงเป็นสังคีตลักษณ์สองตอน (Binary From) สามารถแบ่งออกเป็น 2 ตอนได้แก่ ตอน A และ B โดยตอน A ของ*มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์* ลำดับผลงานที่ 114 ดำเนินไปในกุญแจเสียง G เมเจอร์ และย้ายกุญแจเสียงไปยังกุญแจเสียง D เมเจอร์ในช่วงครึ่งแรกของตอน B (ห้องที่ 17-24) ถึงอย่างไรช่วงท้ายของตอน B บทเพลงกลับมาดำเนินอยู่ในกุญแจเสียง G เมเจอร์จนจบบทเพลง (ตารางที่ 1) Roig-Francoli (2020, p.502) กล่าวว่า การย้ายกุญแจเสียงไปกลับระหว่างตอนของบทเพลงเช่นนี้ ถือเป็นลักษณะโดยทั่วไปของสังคีตลักษณ์สองตอน ดังนั้นกล่าวได้ว่า*มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์* ลำดับผลงานที่ 114 เป็นบทเพลงที่มีสังคีตลักษณ์สองตอนแบบธรรมดา (Simple Binary) ตามธรรมเนียมปฏิบัติ

ตารางที่ 1 โครงสร้าง*มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์* ลำดับผลงานที่ 114

<table>
<tr><td>โครงสร้าง</td><td colspan="12">สังคีตลักษณ์สองตอนแบบธรรมดา</td></tr>
<tr><td>ตอน</td><td colspan="6">{ A } (1-16)[3]</td><td colspan="6">{ B } (17-32)</td></tr>
<tr><td>ประโยคเพลง</td><td colspan="3">ประโยคเพลงที่ 1
(1-8)</td><td colspan="3">ประโยคเพลงที่ 2
(9-16)</td><td colspan="4">ประโยคเพลงที่ 1[4]
(17-24)</td><td colspan="4">ประโยคเพลงที่ 2
(25-32)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">โครงสร้าง
ประโยคเพลง</td><td rowspan="2">BI</td><td rowspan="2">BI</td><td rowspan="2">Sequential Repetition</td><td rowspan="2">BI</td><td rowspan="2">BI</td><td rowspan="2">Sequential Repetition</td><td>BI</td><td>BI</td><td colspan="2">Rhythmic Fragment</td><td rowspan="2">BI</td><td rowspan="2">CI</td><td rowspan="2">BI</td><td rowspan="2">CI</td></tr>
<tr><td>BI</td><td>CI</td><td>BI</td><td>CI</td></tr>
<tr><td>เคเดนซ์[5]</td><td colspan="2">X</td><td>HC</td><td colspan="2">X</td><td>PAC</td><td>X or HC</td><td colspan="3">PAC</td><td colspan="2">HC</td><td colspan="2">PAC</td></tr>
<tr><td rowspan="2">ประเภทของ
ประโยคเพลง</td><td colspan="3">หน่วยประโยคใหญ่</td><td colspan="3">หน่วยประโยคใหญ่</td><td colspan="4">หน่วยประโยคใหญ่</td><td colspan="4">ประโยคใหญ่</td></tr>
<tr><td colspan="6">ประโยคใหญ่ซ้อน</td><td colspan="4">ประโยคใหญ่</td><td colspan="4">-</td></tr>
<tr><td>กุญแจเสียง</td><td colspan="6">G เมเจอร์ (I)</td><td colspan="4">D เมเจอร์ (V)</td><td colspan="4">G เมเจอร์ (I)</td></tr>
</table>

ที่มา: (ผู้เขียน)

[3] เลขห้อง

[4] ผู้เขียนแสดงโครงสร้างภายในของประโยคเพลงที่ 1 ในตอน B ทั้งแบบหน่วยประโยคใหญ่ และประโยคใหญ่

[5] X หมายถึงไม่ปรากฏเคเดนซ์

ตารางที่ 1 เป็นการสรุปผลการวิเคราะห์โครงสร้างประโยคเพลงรวมไปถึงโครงสร้างบทเพลงโดยภาพรวมทั้งหมดของ*มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์* ลำดับผลงานที่ 114 ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจคือ หากพิจารณาหน่วยประโยคใหญ่ที่ 1 และ 2 ของตอน A (ห้องที่ 1-16) ตามตัวอย่างที่ 9 ในมิติที่ใหญ่ขึ้น (Zoom Out) ประกอบกับน้ำหนักของเคเดนซ์ที่เกิดขึ้นท้ายประโยคของทั้ง 2 หน่วยประโยคใหญ่ ในข้างต้นคือเคเดนซ์เปิด และปิดแบบสมบูรณ์ จะพบว่าเคเดนซ์มีน้ำหนักสัมพันธ์กันแบบเบา-หนัก ดังนั้นจึงสามารถพิจารณาว่าทั้ง 2 หน่วยประโยคใหญ่นี้มีความสัมพันธ์กันเป็นประโยคถาม-ตอบภายใต้ประโยคใหญ่ซ้อน (Double Period) ได้ (ตัวอย่างที่ 10) ซึ่งประโยคใหญ่ซ้อนที่ประกอบด้วยหน่วยประโยคใหญ่ 2 ประโยคสามารถพบเห็นได้ทั่วไป (Kostka, Payne, & Almén, 2018, p.164)

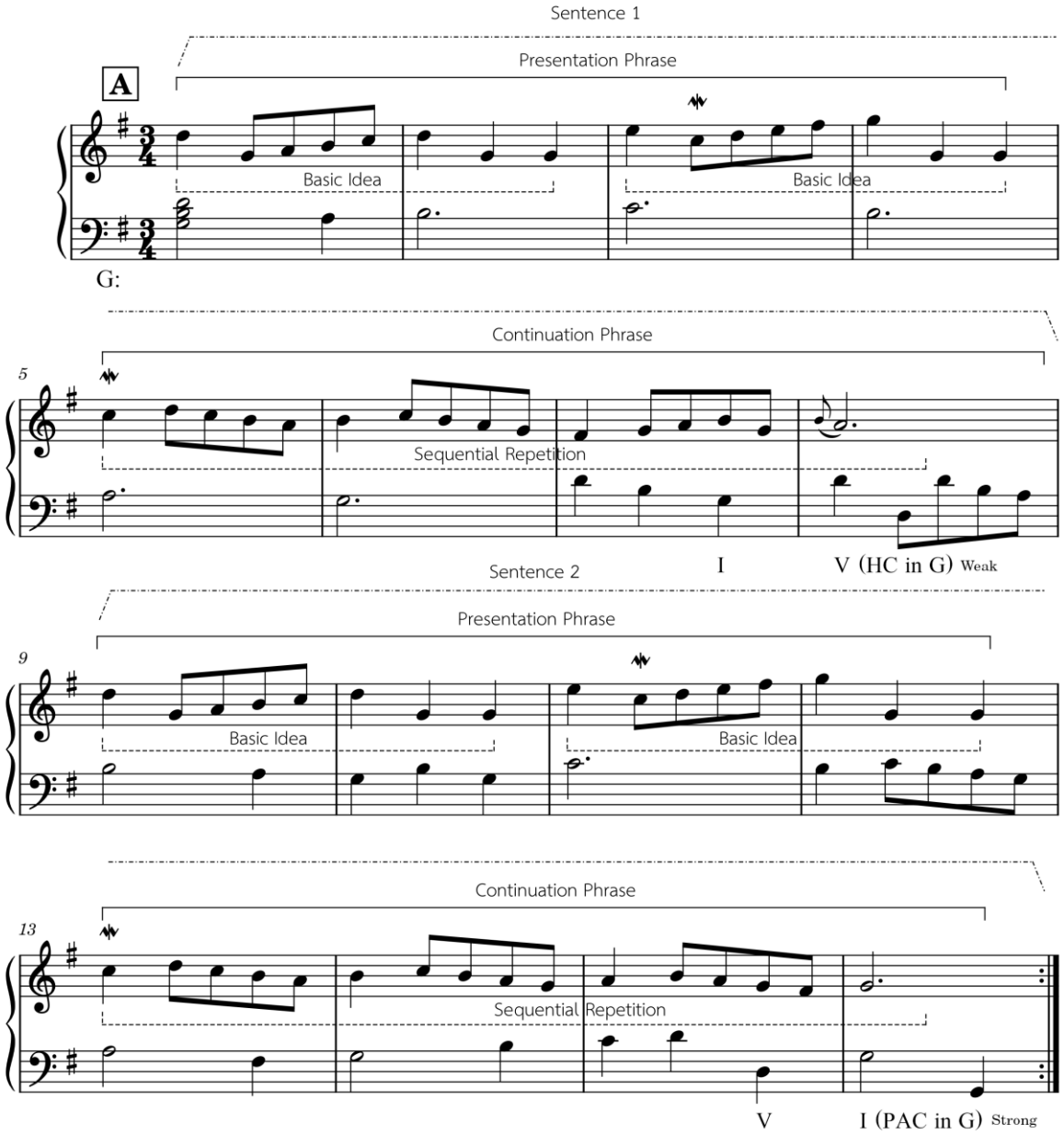

ตัวอย่างที่ 9 ประโยคใหญ่ซ้อน ตอน A ห้องที่ 1-16 *มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์* ลำดับผลงานที่ 114
ที่มา: (ผู้เขียน)

ประโยคใหญ่ซ้อน (Double Period)

ประโยคถาม		ประโยคตอบ	
หน่วยประโยคใหญ่ที่ 1		หน่วยประโยคใหญ่ที่ 2	
ประโยคนำ	ประโยคตาม	ประโยคนำ	ประโยคตาม
	เคเดนซ์เบา		เคเดนซ์หนัก

ตัวอย่างที่ 10 ประโยคใหญ่ซ้อนที่ประกอบด้วยหน่วยประโยคใหญ่ 2 ประโยค
ที่มา: (ผู้เขียนจัดทำตัวอย่างตามคำอธิบายของ Kostka, Payne, & Almén)

สำหรับประโยคเพลงที่ 1 ในตอน B เป็นกรณีที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ตามที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ข้างต้นประโยคเพลงนี้สามารถพิจารณาให้เป็นหน่วยประโยคใหญ่ หรือประโยคใหญ่ก็ได้เช่นกัน (ตารางที่ 1) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการรับรู้ หรือความรู้สึกถึงเคเดนซ์ของแต่ละคน หากรู้สึกถึงเคเดนซ์ปิดแบบสมบูรณ์เพียง 1 ครั้งที่ท้ายประโยคตามสามารถใช้ชุดคำอธิบายในแบบของหน่วยประโยคใหญ่ได้ แต่ถ้าหากรู้สึกถึงเคเดนซ์เปิด-ปิดแบบสมบูรณ์ (2 ครั้ง) ที่ท้ายประโยคถาม-ตอบก็สามารถใช้ชุดคำอธิบาย หรือมุมมองอื่นในการวิเคราะห์ได้เช่นกัน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าสำหรับผู้เขียนแล้วการวิเคราะห์ศึกษาโครงสร้างของประโยคเพลง นอกเหนือจากการพิจารณาลำดับขั้น และวิธีการนำเสนอแนวทำนองแล้ว อีกประเด็นที่ควรให้สำคัญเป็นอย่างยิ่งคือความรู้สึกของเคเดนซ์ ในอีกแง่หนึ่งสำหรับการวิเคราะห์บทเพลงที่ดีควรให้เหตุผลที่เหมาะสมและควรสอดคล้องกับการสิ่งที่ผู้วิเคราะห์ได้ยินจากบทเพลงด้วย

ประเด็นสุดท้ายนอกเหนือจากทั้งหมดที่ได้กล่าวมาในข้างต้น หากพิจารณาโดยภาพรวมจากตัวอย่างต่าง ๆ ที่ผู้เขียนได้แสดงไว้ก่อนหน้านี้ จะเห็นได้ว่าคริสเตียน เพตโซลด์สร้างความเป็นหนึ่งเดียว หรือเอกภาพ (Unity) ของ *มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์* ลำดับผลงานที่ 114 บทนี้ ด้วยโมทีฟหลักที่ปรากฏตั้งแต่ 2 ห้องแรกของบทเพลง (ตัวอย่างที่ 11) โดยโมทีฟนี้ถูกนำไปพัฒนาด้วยวิธีต่าง ๆ ทั้งมิติของเสียง และจังหวะ เช่น การซีเควนซ์ การเพิ่มโน้ต การลดโน้ต การปรับโน้ต การเปลี่ยนทิศทางการเคลื่อนที่ และการแบ่งเป็นหน่วยทำนองย่อยแล้วนำไปใช้ เป็นต้น ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าสำหรับ*มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์* ลำดับผลงานที่ 114 บทนี้ ผู้ประพันธ์ใช้โมทีฟเพียงโมทีฟเดียวเป็นวัตถุดิบพื้นฐานสำหรับการประพันธ์ (Single Motif or Single Material Composition) ซึ่งถูกพัฒนาจนกลายเป็นประโยคเพลง ตลอดจนเป็นโครงสร้างของทั้งบทเพลง เปรียบได้กับเมล็ดพันธุ์ที่เติบโตกลายเป็นต้นไม้ใหญ่นั่นเอง

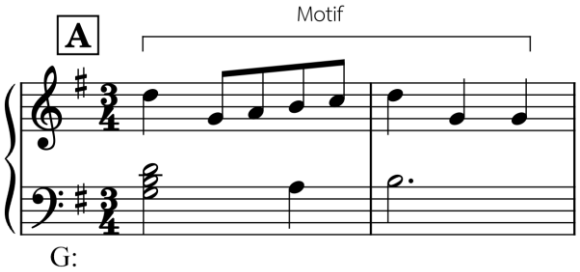

ตัวอย่างที่ 11 โมทีฟหลัก ห้องที่ 1-2 *มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์* ลำดับผลงานที่ 114
ที่มา: (ผู้เขียน)

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้นแสดงให้เห็นว่า *มินูเอ็ตในบันไดเสียง G เมเจอร์* ลำดับผลงานที่ 114 ประพันธ์โดยคริสเตียน เพตโซลด์ เป็นบทเพลงขนาดเล็กที่ทรงคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง ด้วยประโยคเพลงที่เกิดขึ้นทั้ง 4 ประโยค มีลักษณะที่หลากหลาย และล้วนแต่เป็นประโยคเพลงที่มีโครงสร้างเฉพาะเจาะจงตามแบบแผน (Formal Type)[6] ไม่ว่าจะเป็นหน่วยประโยคใหญ่ ประโยคใหญ่ และประโยคใหญ่ซ้อนหากพิจารณาในมุมมองที่กว้างขึ้น อีกทั้งผู้ประพันธ์ใช้มีวิธีการพัฒนาแนวทำนองที่ไม่ซับซ้อนมากนักตามความเห็นของผู้เขียนแล้ว บทเพลงนี้สามารถนำไปใช้เป็นบทเพลงตัวอย่างสำหรับการเรียนการสอนประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประโยคเพลง และการพัฒนาแนวทำนองขั้นเบื้องต้นได้เป็นอย่างดี

บรรณานุกรม

ณัชชา พันธุ์เจริญ. (2554). *พจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์.* พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพ: สำนักพิมพ์เกศกะรัต.

_____. (2563). *สังคีตลักษณ์ และการวิเคราะห์.* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: เกศกะรัต.

นันทกร พงศ์เลิศวุฒิ. (2564). เคเดนซ์ (จุดพักประโยคเพลง). ใน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (บ.ก.). *รายงานสืบเนื่องประชุมวิชาการด้านมนุษย์ ศาสตร์และสังคมศาสตร์ ระดับชาติ ครั้งที่ 1* (น. 200-216). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

วิบูลย์ ตระกูลฮุ้น. (2564). *การประสานเสียงไดอะทอนิก.* ปทุมธานี: อนันตนาค.

สราวุฒิ ผลาชีวะ. (2565). *การวิเคราะห์แนวทำนองสำคัญในบทประพันธ์เพลง "ภัทรมหาราชา" ประพันธ์โดยณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร.* วิทยานิพนธ์ดุริยางคศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยรังสิต.

Bracegirdle, C. (2020, September). *Minuet in G Major BWV Anh. 114 from The Anna Magdalena Bach Book.* Retrieved from https://www.pianoandtheory.co.nz/abrsm/2020/9/19/minuet-in-g-bwv-anh-114-from-the-anna-magdelena-bach-book

Caplin, W. E. (2013). *Analyzing Classical Form an Approach for The Classroom*. New York: Oxford University Press

Gauldin, R. (2004). *Harmonic Practice in Tonal Music*. (2nd ed.). New York: W.W. Norton & Company.

Green, D. M. (1965). *Form in Tonal Music: An Introduction to Analysis*. New York: Holt, Rinehart and Winston

[6] สำหรับ Caplin (2013, 167) ไม่ถือว่าประโยคใหญ่ซ้อนเป็นโครงสร้างประโยคเพลงตามแบบแผน หากแต่พิจารณาว่าเป็นเพียงประโยคใหญ่ที่ถูกต่อเติมให้มีความยาว หรือขนาดที่เพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ดีนักวิชาการหลายคนถือว่าประโยคใหญ่ซ้อนเป็นโครงสร้างประโยคเพลงตามแบบแผน และสามารถพบในบทเพลงได้ทั่วไป

Jones, R. (1997), *The Anna Magdalena Bach Notebook of 1725.* UK: Associated Board of the Royal Schools of Music.

Kostka, S., Payne, D., & Almén, B. (2018). *Tonal Harmony with an Introduction to Twentieth-Century Music.* (8thed.). New York: McGraw-Hill.

Mount, A. & Rothfarb, L. (2020) *Fundamentals, Function, and Form: Theory and Analysis of Tonal Western Art Music.* New York: Suny Potsdam.

Roig-Francoli, M. A. (2020). *Harmony in Context*. (3rded.). New York: McGraw-Hill.

การนำเสนอแบบโปสเตอร์

(Poster Presentation)

การพัฒนาความเชื่อและจินตนาการของนักแสดง: การแสดงเป็น *แมรี่แอนน์* เรื่อง *ฤกษ์รัก* ของ นิค เพย์น

The Development of Actor's Belief and Imagination: Playing *Marianne* in Nick Payne's *Constellations*[1]

ธัญวรัตน์ แสงสุวรรณ์[1] ดังกมล ณ ป้อมเพชร[2]

[1 2]ภาควิชาศิลปการแสดง คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษา "การพัฒนาความเชื่อและจินตนาการของนักแสดง: การแสดงเป็น *แมรี่แอนน์* เรื่อง*ฤกษ์รัก*ของนิค เพย์น" เป็นการศึกษาหลักการแสดงที่ใช้พัฒนาทักษะการแสดงทางด้านความเชื่อ และจินตนาการแก่นักแสดงเพื่อเข้าถึงบทบาทการแสดงมากขึ้น ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานว่าการฝึกทักษะด้านความเชื่อ และจินตนาการจะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการแสดงทำให้นักแสดงเข้าถึงบทบาทของตัวละคร *แมรี่แอนน์* (Marianne) ในบทละครเรื่อง *ฤกษ์รัก* ได้อย่างลึกซึ้ง ผู้วิจัยวิเคราะห์และตีความบทบาทของตัวละคร โดยฝึกซ้อมผ่านแบบฝึกหัดการแสดง ได้แก่ มนต์สมมติของคอนสแตนตินสตานิสลาฟสกี เทคนิคการแสดงของไมเคิล เชคอฟ และการด้นสด ผู้วิจัยใช้วิธีสังเกตพัฒนาการแสดงของตนเองผ่านการบันทึกวีดิทัศน์ทั้งช่วงซ้อมและช่วงแสดง ประกอบกับจดบันทึกในตารางฝึกซ้อม และเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามสำรวจความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญสาขา การแสดงละคร รวมถึงประสบการณ์และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตัวผู้วิจัยเมื่อได้ทดลองแบบฝึกหัดดังกล่าว ผลการวิจัยจากการตอบแบบสอบถามของผู้ชมการแสดง จำนวน 65 คน พบว่าผู้ชมเข้าใจตัวละครผู้วิจัยเข้าถึงเงื่อนไขของตัวละครสามารถส่งความเชื่อและจินตนาการไปถึงผู้ชมให้ค่าเฉลี่ยที่ 3.98 แสดงให้เห็นว่าแบบฝึกหัดหลักที่นำมาใช้มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้นักแสดงเกิดความเชื่อและจินตนาการ ผลจากการฝึกทักษะเชิงปฏิบัติการพบว่ามนต์สมมติ เป็นกลวิธีที่สามารถช่วยให้นักแสดงเข้าถึงบทบาทของตัวละครมากที่สุด เมื่อใช้ร่วมกับการด้นสด และเทคนิคของเชคอฟ ช่วยให้นักแสดงถ่ายทอดการแสดงออกมาได้อย่างลึกซึ้ง

คำสำคัญ: การแสดง, สตานิสลาฟสกี, ไมเคิล เชคอฟ, การด้นสด

1 This article is a part of master's degree thesis entitled "The Development of Actor's Belief and Imagination: Playing *Marianne* in Nick Payne's *Constellations*"

Abstract

This study seeks to examine the theoretical underpinnings and practical applications of acting techniques employed to enhance an actor's performance by cultivating beliefs and imagination, thereby facilitating a deeper connection with the character. The case study is a character of *Marianne* from *Constellations*. The hypothesis posited by the researcher suggests that the application of belief and imagination in an actor's practice may enhance their performance by facilitating a deeper connection with the character. The role was thoroughly examined and interpreted by the researcher through the utilization of a range of acting exercises, encompassing Stanislavski's Magic If technique, Chekhov's acting techniques, and improvisation. Additionally, the researchers collect data by observing and recording the outcomes of the exercises. In addition, data were collected from a variety of sources, including a questionnaire, interviews with experts in performance, and the researcher's personal experiences during all exercises. The findings obtained from the survey conducted among 65 participants indicate a consensus among the respondents regarding the researcher's possession of belief and imagination, which in turn contributes to the improvement of performance and adds depth to the conflicts experienced by the characters. The mean score of agreement, on average, is 3.98 on a scale of 1 to 5. This implies that the utilization of acting exercises is efficacious in augmenting an actor's belief and imagination, thereby facilitating a stronger connection between the actor and the character. The findings derived from the workshop demonstrate that the utilization of the "Magic If" technique, in conjunction with improvisation and Chekhov's techniques, yields the highest efficacy in enabling actors to attune themselves to their characters and cultivate the requisite belief and imagination essential for augmenting their performances.

Keywords: Acting, Stanislavski, Michael Chekhov, Improvisation

1. บทนำ

ความเชื่อและจินตนาการเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) และเกิดความแตกต่างระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ความเชื่อและจินตนาการถูกหยิบยกนำมาใช้ในการแสดงละครทำให้นักแสดงสามารถเข้าถึงบทบาทสมมติที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดบนเวทีได้อย่างสมจริงและเป็นธรรมชาติ ทำให้ตัวละครในบทละครมีชีวิต ก่อให้เกิดการแสดงที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความรู้สึก ส่งผลให้การแสดงนั้นลื่นไหลตราตรึงใจแก่ผู้รับชมการแสดง ผู้วิจัยในฐานะนักแสดงพบปัญหาเฉพาะบุคคลในการสร้างความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับอาชีพและความสัมพันธ์ของตัวละครภายใต้บทบาทคนรักในสถานการณ์และเวลาที่ถูกจำกัด หรือการเปลี่ยนความเชื่อไปตามฉากต่าง ๆ ของบทละครอย่างฉับพลัน ความเชื่อที่ถูกหยิบยกนำมาใช้ในการแสดงเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ในการฝึกฝน นอกจากนี้ความเชื่อในชีวิตจริงอาจเป็นอุปสรรคต่อความเชื่อและจินตนาการของนักแสดง ผู้วิจัยสนใจศึกษาการใช้ความเชื่อ และจินตนาการเพื่อเติมเต็มความไม่รู้รวมถึงสำรวจประสบการณ์อื่น เพื่อดึงความเชื่อและจินตนาการของนักแสดง ทำให้นักแสดงสามารถเข้าถึงบทบาทของตัวละคร ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกับตัวละคร และสวมบทบาทเป็นตัวละครนั้น ๆ ได้อย่างละเอียดสมจริง ผู้วิจัยจึงรวบรวมแบบฝึกหัดที่ใช้ในการพัฒนาความเชื่อ และจินตนาการที่สามารถนำมาใช้ในพัฒนาทักษะการแสดงอันเป็นพื้นฐานสำคัญเพื่อแก้ไขปัญหา และทำให้นักแสดงสามารถเข้าถึงบทบาทสมมติได้อย่างเป็นธรรมชาติที่สุด

กลวิธีการแสดงของคอนสแตนติน สตานิสลาฟสกี ผู้กำกับการแสดงชาวรัสเซียใช้วิธีการเข้าถึงความเชื่อในบทบาทสมมติมี 3 ประการ 1.สมมติภาวะ 2.สถานการณ์จำลอง และ3. จินตนาการ โดยสมมติภาวะ หรือมนต์สมมุติ (Magic if) สตานิสลาฟสกีเชื่อว่าจินตนาการจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้บทละครกลายเป็นความจริงบนเวทีได้ (วนศักดิ์ ผดุงเศรษฐกิจ, 2560) โดยที่ความเชื่อและจินตนาการเป็นสิ่งที่จะขยายขีดจำกัดด้านประสบการณ์ให้แก่นักแสดง การเพิ่มทักษะทางด้านความเชื่อและจินตนาการทำให้นักแสดงมีโอกาสสังเกตผ่านประสบการณ์ของตนเอง และนักแสดงจะสามารถหยิบยกเทคนิคการแสดงต่าง ๆ นำมาใช้อย่างเหมาะสม

เทคนิคการแสดงของไมเคิล เชคอฟ นักแสดง ผู้กำกับ และนักเขียนบทละครที่เกิดและเติบโตในประเทศรัสเซีย สตานิสลาฟสกี เรียกเชคอฟว่านักเรียนผู้มีพรสวรรค์ เทคนิคการแสดงของเชคอฟเป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ร่างกายได้รับการฝึกฝนเพื่อสื่อสารความคิดเกี่ยวกับชีวิตภายในและความรู้สึกของตัวละครไปยังผู้ชม นอกจากนี้เชคอฟยังให้ความสำคัญกับการจินตนาการถึงสภาพแวดล้อม บรรยากาศ และเงื่อนไขของตัวละคร เพื่อให้เข้าใจกายภาพของตัวละครมากขึ้น (Carnicke, 2020)

การด้นสด เป็นเครื่องมือพื้นฐานสำคัญที่ใช้ในการสร้างบทบาทการแสดง โดยที่นักแสดงไม่ต้องเตรียมตัวล่วงหน้า การด้นสดช่วยต่อยอดความคิดสร้างสรรค์ให้แก่นักแสดง และบังคับให้นักแสดงตอบสนองด้วยจินตนาการในทันทีด้วยแนวคิด "สร้าง ยอมรับ ขยาย" เมื่อนักแสดงคนหนึ่งสร้างเงื่อนไขผ่านการแสดง และเงื่อนไขนั้นได้รับการยอมรับจากนักแสดงอีกคนหนึ่ง จึงเป็นการขยายบทบาทสมมติออกไป และแสดงต่อเนื่องได้อย่างลื่นไหล (Crossan & Sorrenti, 2003) ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการด้นสดเป็นแบบฝึกหัดที่จำเป็นอย่างหนึ่ง สำหรับนักแสดงผู้ที่ต้องการพัฒนาทักษะทางด้านความเชื่อและจินตนาการ

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกบทบาทของตัวละคร *แมรี่แอนน์* จากบทละครเรื่อง *ฤกษ์รัก* เขียนโดย นิค เพย์น เล่าเรื่องราวผ่านลักษณะการวนกลับมาซ้ำที่เหตุการณ์เดิมเสมือนว่าเคยเกิดขึ้นแล้วในอีกมิติหนึ่งของเอกภพคู่ขนาน ทว่ามีบางอย่างต่างออกไป คำพูดที่ใช้ก็มีลักษณะเหมือนเดิมหรือใกล้เคียงจากเดิม ลักษณะเช่นนี้ปรากฏให้เห็นในทุกช่วงของบทละคร ดังนั้นนักแสดงจึงจำเป็นต้องเชื่อในเงื่อนไขและเรื่องราวสมมุติที่เกิดขึ้นนี้อย่างจริงใจเสมือนว่าเหตุการณ์ที่เล่นอยู่นั้นเพิ่งเกิดขึ้นทุกถ้อยคำที่ถูกพูดซ้ำเสมือนว่าเป็นครั้งแรกที่พูด เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกที่ซับซ้อนของตัวละครในแต่ละขณะที่เล่าเรื่องราวที่กำลังเกิดขึ้น บทละครเรื่อง *ฤกษ์รัก* จึงเป็นเรื่องราวเหนือจริง (surreal) ที่นักแสดงต้องอาศัยความเชื่อและจินตนาการอย่างสูงเพื่อถ่ายทอดบทบาทตัวละครให้สมจริงโดยที่นักแสดงถูกบังคับด้วยเงื่อนไขภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ ตัวละคร *แมรี่แอนน์* เป็นนักจักรวาลวิทยาควอนตัมที่หลงใหลเกี่ยวกับทฤษฎีเอกภพคู่ขนาน มีความฉลาดรอบรู้ มั่นใจในตนเอง แต่ในขณะเดียวกันก็มีจุดอ่อนเกี่ยวกับโรคร้ายที่เธอต้องต่อสู้ แมรี่แอนน์มีความเชื่อเกี่ยวกับทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นเพียงสมมุติฐานและยังไม่มีใครสามารถพิสูจน์ได้ นับได้ว่าเป็นเรื่องที่บุคคลโดยทั่วไปก็ยากที่จะทำความเข้าใจ และเชื่ออย่างที่ตัวละครเชื่อ นอกจากนี้ในบทละครเรื่องนี้มีการเปลี่ยนความรู้สึกอย่างฉับพลับ เช่น จากรักเป็นชัง จากโกรธเคืองเป็นอ่อนโยน จากเศร้าโศกเป็นมีหวัง ทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสฝึกฝนและทำความเข้าใจกับเครื่องมือที่ใช้ในการฝึกทักษะการแสดงว่าส่งผลต่อความรู้สึกของนักแสดงและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่นักแสดงอย่างไร ผู้วิจัยจึงเห็นว่าตัวละคร *แมรี่แอนน์* เหมาะสมที่จะนำมาฝึกฝนและพัฒนาทักษะด้านความเชื่อและจินตนาการ ด้วยทัศนะว่าการฝึกทักษะเหล่านี้สามารถสร้างความเชื่อและจินตนาการให้แก่นักแสดง ส่งผลให้นักแสดงเข้าถึงบทบาทสมมติได้อย่างลึกซึ้ง

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษา และฝึกฝนหลักการแสดงเพื่อใช้พัฒนาทักษะการแสดงด้านความเชื่อ และจินตนาการของนักแสดง

2.2 เพื่อศึกษาตัวละครแมรี่ แอนน์ในเรื่องฤกษ์รักเพื่อเข้าถึงบทบาทในฐานะนักแสดง

3. ขอบเขตการวิจัย

บทความวิจัยฉบับนี้มีเนื้อหาครอบคลุมเฉพาะการศึกษา และฝึกฝนหลักการแสดง เพื่อใช้พัฒนาทักษะด้านความเชื่อและจินตนาการเพื่อเป็นตัวละครแมรี่แอนน์ในเรื่องฤกษ์รักของผู้วิจัยเท่านั้น

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาวิธีพัฒนาความเชื่อและจินตนาการของนักแสดง เพื่อให้นักแสดงสามารถเข้าถึงบทบาท แมรี่แอนน์ในละครเรื่อง *ฤกษ์รัก* โดยกำหนดให้กระบวนการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์บทละครและตัวละคร

4.2 การฝึกทักษะเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับความเชื่อ และจินตนาการ

4.3 การแสดงละครเรื่อง *ฤกษ์รัก*

โดยผู้วิจัยใช้วิธีสังเกตพัฒนาการแสดงของตนเองผ่านการบันทึกวีดิทัศน์ทั้งช่วงซ้อม และช่วงแสดง ประกอบกับจดบันทึกในตารางฝึกซ้อม และเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม สำรวจความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญสาขาการแสดงละคร รวมถึงประสบการณ์ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตัวผู้วิจัยเมื่อได้ฝึกทักษะเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับความเชื่อ และจินตนาการ

4.1 การวิเคราะห์บทละครและตัวละคร

ผู้วิจัยทบทวนข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสาร ตำราทางวิชาการ ประกอบกับการวิเคราะห์บทเพื่อเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจตัวละคร *แมรี่แอนน์*

4.1.1 บทละคร *ฤกษ์รัก*

บทละครเรื่อง *ฤกษ์รัก* เป็นหนึ่งในบทละครเวทีที่มีชื่อเสียงของนิค เพย์น นักเขียนบทละครชาวอังกฤษ จัดแสดงครั้งแรกในปี ค.ศ.2012 ที่ Royal Court Upstairs ใช้ระยะเวลาจัดแสดงประมาณ 120 นาที เป็นละครประเภทสุขนาฏกรรมจินตนิยม (Romantic Comedy) ประกอบด้วยนักแสดงชาย 1 คน รับบทโรแลนด์ (Roland) มีอาชีพคนเลี้ยงผึ้ง และนักแสดงหญิง 1 คน รับบทแมรี่แอนน์ เธอเป็นนักจักรวาลวิทยา บทละครเริ่มต้นจากการพบกันที่เรียบง่ายระหว่างโรแลนด์ และแมรี่แอนน์ ตัวบทมีความท้าทายเจาะลึกความเป็นไปได้ที่ไม่มีที่สิ้นสุดของความสัมพันธ์ และตั้งคำถามเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างทางเลือกกับโชคชะตา บทละครเรื่องนี้สำรวจว่า แม้แต่การเปลี่ยนแปลงที่เล็กที่สุดในชีวิตของเราก็สามารถเปลี่ยนเส้นทางที่เราดำเนินไปได้อย่างมาก เสมือนการสำรวจชีวิตของมนุษย์ภายใต้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีควอนตัมกับความเป็นไปได้ที่ไม่สิ้นสุดของเส้นทางความรักและความหวัง

4.1.2 ตัวละคร *แมรี่แอนน์*

แมรี่แอนน์เป็นตัวละครที่มีความหลงใหลและเชี่ยวชาญด้านฟิสิกส์ เธอเชื่อเกี่ยวกับทฤษฎีเอกภพคู่ขนานหรือพหุจักรวาล และต้องการพิสูจน์ว่าทฤษฎีที่เป็นเพียงสมมุติฐานนี้เป็นจริง สังเกตได้จากการกระทำหลักที่ส่งผลต่อโครงเรื่องทั้งหมด คือ เธอพยายามทดลอง และจินตนาการถึงการกระทำทั้งที่เป็นไปได้ และเป็นไปไม่ได้เพื่อหาหนทางเอาชนะข้อจำกัดของเวลา และสำรวจผลที่ได้จากการกระทำเหล่านั้น ว่ามีผลลัพธ์ใดภายใต้จักรวาลอันกว้างใหญ่ที่สามารถทำให้เธอพึงพอใจในชะตากรรมของตนที่ต้องเผชิญกับโรคมะเร็งสมอง (Glioblatoma Mutiforme) เพราะโรคนี้เป็นอุปสรรคต่อเป้าหมายในการใช้ชีวิตของเธอ ทำให้เธอไม่สามารถมีชีวิตยืนยาวอยู่กับโรแลนด์คนรักของเธออย่างที่หวัง ทั้งยังไม่สามารถประกอบอาชีพที่เธอรักได้ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร เธอต้องเลือกระหว่างรักษาโรคร้ายต่อด้วยความหวังเพื่อ

จะได้อยู่กับคนรัก แม้ไม่สามารถใช้ชีวิตได้ดังเดิมด้วยร่างกายที่แสนเจ็บปวดทรมาน หรือเลือกจบชีวิตด้วยวิธีการุณยฆาต เพื่อให้รอดพ้นจากชะตากรรมที่ตนกำลังเผชิญอยู่ แม้ไม่อยากทิ้งโรแลนด์ไว้ลำพัง และปรารถนาจะอยู่กับเขามากเพียงใดก็ตาม

ผู้วิจัยพบว่า ตัวละคร *แมรี่แอนน์* มีเงื่อนไข 6 ประการที่ต้องใช้ความเชื่อและจินตนาการเป็นกรณีพิเศษในฐานะนักแสดง เพื่อช่วยให้เข้าถึงบทบาทของตัวละคร คือ ด้านชีวิตการทำงาน ด้านความหลงใหลและความเชี่ยวชาญสาขาวิชาฟิสิกส์ ด้านอาการเจ็บป่วย ความสัมพันธ์กับโรแลนด์ การย้อนสลับเวลา และเหตุการณ์ของตัวละคร และการเดินทางทางความคิดความรู้สึก และกระทำของตัวละคร

1. ชีวิตการทำงาน

ผู้วิจัยได้ศึกษาชีวประวัติของอลัน ฮาร์วีย์ กูธ (Alan Harvey Guth) นักฟิสิกส์ทฤษฎีและจักรวาล ชาวอเมริกัน เพิ่มเติม เนื่องจากกูธ เป็นบุคคลที่ทำงานในสายอาชีพเดียวกับตัวละคร *แมรี่แอนน์* กูธ เป็นศาสตราจารย์ฟิสิกส์ที่สถาบันเทคโนโลยีแมสซาชูเซตส์ (Massachusetts Institute of Technology หรือ MIT) มหาวิทยาลัยเอกชนในเมืองเคมบริดจ์ รัฐแมสซาชูเซตส์ สหรัฐอเมริกา ที่มีชื่อเสียงในเรื่องงานวิจัยและการศึกษาในสาขาเคมี ฟิสิกส์ และวิศวกรรมศาสตร์ กูธทำวิจัยเกี่ยวกับทฤษฎีอนุภาคมูล ผู้วิจัยสังเกตบุคลิกภาพ ของกูธ ผ่านวีดิทัศน์การสอนในสื่อออนไลน์ และผ่านการสัมภาษณ์นักเรียนของเขา นายภานุพงศ์ พุ่มพวง คณะฟิสิกส์ ปัจจุบันอยู่ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยดังกล่าว รวมทั้งอ่านบทสัมภาษณ์เพิ่มเติม เหล่านี้ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจในทัศนะของอาชีพนี้มากขึ้น กล่าวคือ เดิมผู้วิจัยมีทัศนะว่าผู้ที่หลงใหลในศาสตร์ฟิสิกส์นั้นมักมีบุคลิกเข้าถึงยาก ใช้ภาษาซับซ้อนเชิงวิชาการ มีความจริงจังกับชีวิต ทว่าจากการข้อมูล ที่ศึกษา สังเกต และรวบรวม พบว่าเขาเป็นดั่งชายธรรมดาทั่วไปที่มีโลกส่วนตัวเป็นบางเวลา จริงจัง และสนุกกับการทำงาน มีวิธีการพูดอธิบาย หรือสอนด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย

จากบทละครทำให้ทราบว่าตัวละคร *แมรี่แอนน์* เป็นนักฟิสิกส์จักรวาลวิทยา เธอทำงานเป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยซัสเซส (Sussex) ประเทศอังกฤษ เธอมีนิสัยรักการอ่าน ชอบศึกษาหาความรู้ มีความคิดสร้างสรรค์ สนใจสิ่งใหม่รอบตัวเสมอ นอกจากนี้เธอยังมีผลงานวิจัย และงานเขียนเกี่ยวกับเรื่องดาวแคระร้อนอีกด้วย ทว่าเธอก็มีมุมที่มีโลกส่วนตัวของตัวเอง และใช้เวลาอยู่กับการทำวิจัย เตรียมการสอน ตรวจงานนักศึกษา เป็นต้น เธอใช้เวลาทำงานส่วนใหญ่อยู่หน้าคอมพิวเตอร์ ไม่ค่อยมีเวลาว่างสำหรับเรื่องไร้แก่นสาร ส่งผลให้ภายนอก (public persona) แมรี่แอนน์พยายามสร้างตัวตนให้เธอดูเป็นผู้หญิงเก่ง ฉลาด ร่าเริง มีความมั่นใจในตัวเอง แท้จริงแล้วสิ่งที่เธอต้องการ (real need) คือใครสักคนที่อยู่เคียงข้างเธอในวันที่เหนื่อยล้า คอยเติมเต็มชีวิตอันเคร่งเครียดของเธอด้วยรอยยิ้ม และเสียงหัวเราะ พร้อมที่จะรับฟังเรื่องราวที่ดูเหมือนยากที่จะเข้าใจจากเธอ กล่าวคือ แมรี่แอนน์เป็นเพียงผู้หญิงธรรมดาที่ต้องการมีชีวิตเรียบง่ายอยู่กับคนที่เธอรัก

2. ความหลงใหลและความเชี่ยวชาญด้านฟิสิกส์

ตัวละคร *แมรี่แอนน์* หลงใหลในทฤษฎีฟิสิกส์เกี่ยวกับเอกภพคู่ขนานเป็นอย่างมาก สติปัญญาอันชาญฉลาดของเธอทำให้เธอเป็นคนที่ทุ่มเทเวลาทั้งชีวิตให้กับการทำงาน เพื่อหาค้นหาคำตอบอันเป็นปริศนาของจักรวาลอันกว้างใหญ่เธอตั้งคำถามเกี่ยวกับการกำเนิดจักรวาลว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร หากเกิดการระเบิดครั้งใหญ่ หรือ Big Bang รังสีที่ตกค้างจากการระเบิดใหญ่นั้นมีผลกระทบอย่างไรต่อมนุษย์ รังสีเหล่านั้นอาจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในระดับสัญชาตญาณทั้งเรื่องที่เรียบง่ายไปจนถึงเรื่องที่ซับซ้อน เช่น การลุกจากเตียงแล้วก้าวเท้าขวาแตะพื้นก่อนเท้าซ้ายหลังตื่นนอน การเลือกเมนูอาหารในแต่ละวัน รวมถึงเหตุการณ์สำคัญอย่างการตัดสินใจที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไปหรือไม่ เป็นต้น เธอเชื่อว่าหลังเกิดการระเบิดครั้งนั้น ยังให้กำเนิด

พหุจักรวาล (multiverse) หรือเอกภพคู่ขนาน กล่าวคือมีเอกภพจำนวนมากนับไม่ถ้วนเกิดขึ้นและสลายไปตลอดเวลา ดังนั้นทางเลือกทั้งที่เลือกและไม่เลือกกระทำล้วนแต่มีแนวโน้มว่ากำลังเกิดขึ้นควบคู่ไปกับมิติคู่ขนานอื่นได้ หลายครั้งที่เธอพยายามจะต่อสู้ และเอาชนะกับสิ่งที่เธอไม่เข้าใจเกี่ยวกับชะตากรรมที่มนุษย์ทุกคนต้องพบเจออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้นั่นก็คือ เวลาในการมีชีวิตอยู่ที่จำกัด เสมือนเป็นคำสาปและกฎของผู้ทรงสร้าง (God) เธอพยายามทำเรื่องที่เป็นไปไม่ได้อย่างเลียปลายข้อศอกตัวเอง เพื่อหวังเปลี่ยนแปลงกฎแห่งชีวิต สู่การเป็นนิรันดร์

ตัวละคร *แมรี่แอนน์* สนใจในองค์ความรู้ที่ค่อนข้างลึกซึ้ง ยากที่คนทั่วไปจะเข้าใจในรายละเอียดและศึกษาอย่างจริงจัง ดังนั้นผู้วิจัยในฐานะนักแสดงจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจในสิ่งที่ตัวละครหลงใหล และเทียบเคียงกับสิ่งที่ผู้วิจัยมีความหลงใหลในระดับที่มากเท่าที่ตัวละครสนใจ ผู้วิจัยพบว่าจากประสบการณ์ส่วนตัวช่วงเวลานั้น ผู้วิจัยประกอบอาชีพเป็นพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน ส่งผลให้ผู้วิจัยมีความหลงใหลในประเด็นเกี่ยวกับหลักการเอาชีวิตรอด การช่วยเหลือผู้โดยสารและวิธีปฏิบัติเมื่อเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉิน เนื่องจากผู้วิจัยใช้เวลาเรียน ทบทวนเนื้อหา และสอบอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้วิจัยกระจ่างในสิ่งที่ได้ศึกษา มีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของเนื้อหาสาระเหล่านี้ว่ามีประโยชชน์ ควรค่าที่จะถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้รับรู้เช่นเดียวกับที่ แมรี่แอนน์ต้องการนำเสนองานเขียนเกี่ยวกับกลุ่มดาวที่เธอสนใจซึ่งเป็นแหล่งความรู้ที่มีคุณค่า การเทียบเคียงช่วยลดช่องว่างระหว่างนักแสดงและตัวละครได้ดี ทำให้ผู้วิจัยไม่พิจารณาว่าตัวละครห่างไกลจากตนเองและเข้าใจตัวละครในฐานะมนุษย์คนหนึ่งมากขึ้น

3. ความสัมพันธ์กับโรแลนด์ในแต่ละช่วง

ความเป็นไปได้อันน้อยนิดนำพาให้โรแลนด์ คนเลี้ยงผึ้ง และแมรี่แอนน์ผู้หลงใหลในเรื่องของจักรวาล พบกันที่งานเลี้ยงในวันฝนพรำ ณ กรุงลอนดอน แมรี่แอนน์รู้สึกถูกชะตากับโรแลนด์ตั้งแต่แรกพบ เธอตัดสินใจเข้าไปทักทายโรแลนด์ด้วยคำถาม "คุณรู้ไหมว่าทำไมเราถึงเลียปลายข้อศอกของตัวเองไม่ได้ เพราะว่ามันกุมความลับของความเป็นนิรันดร์อยู่ไงล่ะ ถ้าคุณเลียมันได้นะ คุณอาจจะมีชีวิตอยู่ตลอดไปก็ได้" (Payne, 2016, p.7) ซึ่งเป็นการเปิดบทสนทนาที่แฝงไปด้วยความหมายว่าเธอนั้นอยากใช้ชีวิตนิรันดร์ร่วมกับเขา นี่จึงเป็นจุดเริ่มต้นของความเป็นไปได้มากมายในเอกภพคู่ขนานที่กำลังเกิดขึ้น แมรี่แอนน์เป็นผู้หญิงที่มีความมั่นใจ ร่าเริงและกล้าหาญ ดังนั้นการตัดสินใจของเธอในความสัมพันธ์กับโรแลนด์มักจะแสดงถึงความเป็นตัวตนของเธออย่างชัดเจน เช่น เธอเป็นฝ่ายเริ่มต้นบทสนทนากับชายแปลกหน้าอย่างโรแลนด์ ระยะต่อมาแม้เธอยังไม่ค่อยแน่ใจในความสัมพันธ์นี้มากนัก แต่เธอก็เลือกที่จะสื่อสารความรู้สึกอย่างตรงไปตรงมากับเขาเพื่อหวังให้ความสัมพันธ์พัฒนาต่อไปได้ พวกเขาเริ่มคบหากัน ทำความรู้จักกันมากขึ้น แต่เส้นทางรักของพวกเขาก็ไม่ได้ราบรื่น โรแลนด์แอบมีสัมพันธ์กับหญิงอื่นในขณะที่ทั้งคู่ยังคบหากัน สิ่งนี้จึงเป็นสาเหตุให้แมรี่แอนน์ และโรแลนด์เลิกรากัน หลังจากนั้นทั้งคู่ได้กลับมาพบกันอีกครั้งที่โรงเรียนสอนเต้นรำ แมรี่แอนน์จึงชักชวนโรแลนด์ไปดื่มด้วยกัน หลังจากนั้นทั้งคู่ก็ได้กลับมาคบกันอีกครั้ง ก่อนที่จะแต่งงานและใช้ชีวิตฉันสามีภรรยา เมื่อเวลาผ่านไปแมรี่แอนน์ตรวจพบโรคมะเร็งสมอง ทำให้เธอตัดสินใจครั้งใหญ่ด้วยการเข้าสู่กระบวนการุณยฆาต

ความสัมพันธ์ของทั้งคู่เริ่มพัฒนาขึ้น จากคนแปลกหน้าที่ถูกชะตา กลายเป็นคนรู้จัก เริ่มเป็นคนสนิท คบหาเป็นคนรัก ต่อมาจึงเป็นคนรักเก่า และเป็นสามีภรรยา ดังนั้นตัวละครจึงต้องอาศัยความเชื่อและจินตนาการเป็นพิเศษเพื่อแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของความสัมพันธ์ในแต่ละช่วง กล่าวคือ นักแสดงต้องทำความเข้าใจในลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และเชื่อในสถานการณ์ที่กำลังเผชิญ และปรับมุมมองที่มีต่อคู่แสดงตามบริบทและสถานภาพของตัวละครขณะนั้น ว่าคู่แสดงเป็นใครสำหรับตัวละคร เช่น เมื่อพบกันครั้งแรกแมรี่แอนน์อยากทำความรู้จักชายหนุ่มตรงหน้า เธอจึงเข้าไปพูดคุยกับเขา ในฐานะ

ชายแปลกหน้าที่เธอสนใจ ตอนที่ทั้งคู่เลิกและกลับมาพบกันอีกครั้งที่โรงเรียนสอนเต้นรำ แมรี่แอนน์สนทนากับโรแลนด์ในฐานะคนรักเก่า ที่ผ่านการใช้เวลาร่วมกันมาระยะหนึ่ง มีความผูกพันธ์ที่แฝงไปด้วยความคิดถึง เมื่อตัวละครเข้าใจลำดับเหตุการณ์ตามบทละครและสามารถมองคู่แสดงด้วยสถานภาพที่เป็นอยู่ได้ พฤติกรรม การวางตัว น้ำเสียง ความคิด แววตา ความรู้สึกจากภายในของตัวละครก็จะเป็นไปตามการมองคู่สนทนาด้วยความเชื่อเช่นนั้น

นอกจากนี้ การดูภาพยนตร์รักเพิ่มเติมสามารถช่วยเติมเต็มประสบการณ์ให้นักแสดงได้ เช่น ผู้วิจัยได้รับชมภาพยนตร์รัก เรื่อง *อ้อนตะวันให้หยุด เพื่อสองเรา (Before Sunrise)* ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงความต้องการที่แท้จริงของตัวละครที่แฝงภายใต้บทสนทนาอันซับซ้อนได้มากขึ้น ในฉากแรกของภาพยนตร์เรื่องนี้ พระเอกและนางเอกได้พบกันเป็นครั้งแรก ทั้งคู่เริ่มมีความสนใจในกันและกัน เมื่อบทสนทนาเริ่มต้นขึ้น และมีจังหวะที่เงียบไป แต่ทั้งคู่ยังพยายามหาเรื่องชวนอีกฝ่ายคุยเพื่อไม่ให้บทสนทนาจบ ด้วยความต้องการที่อยากจะทำความรู้จักอีกฝ่ายให้มากขึ้นนั่นเอง โดยผู้วิจัยสามารถนำมาปรับใช้ในการแสดงละครเวทีเรื่อง *ฤกษ์รัก* ได้ คือเมื่อนักแสดงหาความต้องการที่แท้จริงของตัวละครได้ นักแสดงสามารถแสดงได้อย่างมีความหมาย ไม่ใช่เพียงพูดบทไปเท่านั้นโดยปราศจากความต้องการและความรู้สึก เสมือนหุ่นยนต์ที่ไร้หัวใจ และไม่ว่าบทสนทนาของแมรี่แอนน์จะเป็นเรื่องซับซ้อน เกินว่าที่คนส่วนใหญ่จะเข้าใจได้เพียงใด เมื่อความต้องการของนักแสดงชัดเจนมากพอ ทำให้ร่างกายและความรู้สึกของนักแสดงทำงานทั้งจากภายในและภายนอก หัวใจอาจเต้นเร็วขึ้นเมื่อตัวละครกำลังรู้สึกตกหลุมรัก และอาการเขินอายปรากฏผ่านภาษากาย (body language) ดังนั้นพัฒนาการทางความรู้สึกของตัวละครเสมือนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บทสนทนาสามารถดำเนินไปได้อย่างน่าติดตาม

4. อาการความเจ็บป่วย

เนื่องด้วยตัวละคร *แมรี่แอนน์* ประสบกับโรคมะเร็งสมองส่วนหน้า ส่งผลต่อพฤติกรรมการพูดติดขัด ไม่เป็นคำ และการตัดสินใจของตัวละคร ผู้วิจัยจึงศึกษาข้อมูลจากบทความอาการของโรคมะเร็งสมองเผยแพร่โดยโรงพยาบาลบำรุงราษฎร์ (Teeraphancharoen, 2015) ระบุว่าอาการของโรคนี้ขึ้นอยู่กับขนาดและตำแหน่งที่พบ โดยทั่วไปแล้วผู้ที่เป็นโรคมะเร็งสมองอาจมีอาการปวดศีรษะ โดยอาการรุนแรงในตอนเช้า คลื่นไส้ อาเจียน เป็นลมหมดสติ ซึม ชัก รู้สึกอ่อนแรงและชาบริเวณแขนขา อาจมีอาการของกล้ามเนื้อกระตุกร่วมด้วย หรือมีปัญหาเรื่องการทรงตัว ก้าวเดินยากลำบาก รวมทั้งอาจมีอาการที่ผิดแปลกไปทางความคิด อารมณ์ หรือสูญเสียความทรงจำ ในผู้ป่วยโรคมะเร็งสมองบางรายยังพบปัญหาพูดติดขัด มองเห็นภาพซ้อน มีอาการสายตาพร่ามองเห็นไม่ชัด อาจเกิดเฉพาะที่ดวงตาข้างใดข้างหนึ่ง ปัจจุบันยังไม่สามารถระบุอย่างแน่ชัดว่ามะเร็งสมองเกิดจากสาเหตุใด มีเพียงปัจจัยต่าง ๆ ที่สามารถเพิ่มความเสี่ยงต่อการเกิดโรคมะเร็งสมองได้ เช่น อายุที่เพิ่มมากขึ้น พฤติกรรมการสูบบุหรี่เป็นเวลายาวนาน หรือมีประวัติการเกิดโรคมะเร็งสมองกับสมาชิกในครอบครัว หรือเป็นโรคมะเร็งในส่วนอื่นของร่างกายที่สามารถแพร่กระจายมายังสมองได้ หรือมีการติดเชื้อไวรัสบางชนิด เช่น เชื้อไวรัสที่ทำลายภูมิคุ้มกันของร่างกาย (HIV) หรือเกิดขึ้นได้ในกรณีที่มีการสัมผัสสารกัมมันตภาพรังสี สารเคมี เป็นต้น ผู้วิจัยเทียบกับอาการปวดท้องประจำเดือนระดับรุนแรง อาการที่ไม่สามารถควบคุมร่างกายของตนเองได้อีกต่อไป รู้สึกหมดแรง เหนื่อยที่จะพูด หรือแม้แต่ส่งเสียงเพื่อขอความช่วยเหลือ ขยับร่างกายได้เพียงเล็กน้อยด้วยความทรมาน และเกิดความรู้สึกอยากจะยุติความเจ็บป่วยนี้ให้เร็วที่สุด ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดก็ตาม หากมิเป็นเช่นนั้นหรือมีเหตุให้ต้องยื้อความทรมานนี้ ความรู้สึกปรารถนาที่จะจบชีวิตก็เป็นตัวเลือกอันดับต้นที่เกิดขึ้นในความคิด ณ ขณะนั้น ผู้วิจัยจินตนาการถึงอาการความเจ็บปวดในระดับดังกล่าว โดยเปลี่ยนจุดศูนย์กลางความรู้สึกเจ็บปวดจากบริเวณท้องเป็นที่สมองแทน เพื่อเทียบเคียงความรู้สึกกับตัวละคร *แมรี่แอนน์*

5. การย้อนสลับเวลาและเหตุการณ์ของตัวละคร

แต่ละฉากในบทละครจะมีเหตุการณ์ย่อยประมาณ 4-5 เหตุการณ์ที่เป็นสถานการณ์เดียวกัน สถานที่เดียวกัน แตกต่างที่ความต้องการของตัวละคร คำพูดและวิธีการในการแสดงออกจึงต่างกันไปไม่มากก็น้อย ทว่าในมิติเวลาของเรื่อง นักแสดงจะรับรู้เฉพาะเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นอยู่เท่านั้น ซึ่งเหตุการณ์ย่อยนั้นอาจเป็นผลมาจากความเป็นไปได้มากมาย ภายใต้เอกภพคู่ขนาน ความปรารถนาของตัวละครที่อยากจะให้เป็นหรืออยากจะแก้ไข ความฝันและจินตนาการของตัวละคร เป็นต้น ทั้งนี้ตลอดการดำเนินเรื่องมีบทสนทนาส่วนหนึ่งแทรกระหว่างแต่ละฉากทำให้บทสนทนานี้ปรากฏอย่างสม่ำเสมอ ทั้งส่วนต้น กลาง และท้ายเรื่อง แม้ว่าตามลำดับเวลาแล้วเป็นบทสนทนาที่เกิดขึ้นในตอนท้าย นักแสดงจำเป็นต้องใช้ความเชื่อ และจินตนาการเป็นพิเศษ กล่าวคือเมื่อทำความเข้าใจลำดับเวลาที่เกิดขึ้นของเรื่อง เพื่อที่นักแสดงจะเติมเต็มรายละเอียด สภาพแวดล้อมของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ ว่าเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น เกิดขึ้นที่ใด ตัวละครอายุเท่าไหร่ ผ่านประสบการณ์อย่างไรมา มีความสัมพันธ์กับอีกตัวละครอย่างไร เช่น แมรี่แอนน์วัย 33 ปีและโรแลนด์ วัย 34 พบกันครั้งแรกที่งานเลี้ยง ณ สนามหญ้าหลังบ้านของเจน เพื่อนสนิทคนเดียวของแมรี่แอนน์ เวลาประมาณ 19.50 น. วันศุกร์ 28 ตุลาคม ค.ศ. 2022 ฤดูใบไม้ผลิ เมืองลอนดอน ประเทศอังกฤษ สภาพอากาศมีฝนตก อากาศชื้นและพื้นสนามเปียกเล็กน้อย ช่วงเวลานั้นแมรี่แอนน์ สุขภาพร่างกายแข็งแรงดี จินตนาการเหล่านี้จึงสามารถช่วยให้นักแสดงเชื่อในเหตุการณ์มากขึ้น ส่งผลให้มีสมาธิกับความต้องการของตัวละครได้ชัดเจน และเมื่อต้องเปลี่ยนเหตุการณ์อย่างรวดเร็ว ความต้องการที่ชัดเจนของตัวละคร สามารถช่วยให้ผู้วิจัยเข้าสู่การสลับย้อนเวลาของเรื่องได้

6. การเดินทางทางความคิดความรู้สึก และกระทำของตัวละคร

การที่แมรี่แอนน์ป่วยเป็นโรคมะเร็งสมองทำให้เธอต้องตัดสินใจครั้งใหญ่ในชีวิต นั่นก็คือการเข้าสู่กระบวนการุณยฆาต หรือ Euthanasia คำนี้ประกอบด้วยคำศัพท์ 2 คำ คือ Eu หมายถึง ดี และ Thanatos หมายถึง การตาย แปลรวมความว่า ตายดี หรือ ตายอย่างสงบ แนวคิดตะวันตกสำหรับ การุณยฆาต มีข้อพิจารณาสามประการ ได้แก่ เมื่ออยู่ในภาวะเจ็บปวดทรมานอย่างแสนสาหัส เรื่องสิทธิส่วนบุคคลที่จะยุติชีวิตลง ประการสุดท้าย คือบุคคลไม่ควรจะถูกบังคับให้ยืดชีวิตออกไปในสภาพที่ช่วยตนเองไม่ได้ (ศรีอัคคโภคิณ, 2565)

ตั้งแต่เริ่มเรื่องจนจบ ตามลำดับเหตุการณ์และเวลาในชีวิต ท้ายที่สุดแมรี่แอนน์ตัดสินใจเลือกทางของตนเอง ด้วยการการุณฆาต หลังจากเธอพยายามทำทุกวิถีทางแต่ก็ไม่อาจพบความเป็นนิรันดร์ที่จะอยู่กับคนรักได้การตายอย่างสงบ จึงเป็นสิ่งที่เธอสามารถกำหนดเองได้ และหวังว่าเธอในอีกมิติเวลาหนึ่งจะมีโอกาสได้พบกับโรแลนด์อีกครั้ง หรือไม่พบกันตั้งแต่แรก ผู้วิจัยพบว่าแมรี่แอนน์เป็นตัวละครที่มีความหวังอยู่เสมอ เธอคิดว่าอาจจะมีสักคราที่เธอ และโรแลนด์ได้รักกันอย่างบริบูรณ์ โดยไม่มีโรคร้ายมาพราก อย่างไรก็ตามเธอได้เรียนรู้ว่าเวลาของเธอและเขามีเท่ากันเสมอ ถ้าความสัมพันธ์ไม่สิ้นสุด ณ เวลานี้ สักวันหนึ่งก็เกิดขึ้น หากไม่พรากด้วยความตาย ก็พรากด้วยการเลิกรา เธอรู้ดีว่ามนุษย์เปรียบเสมือนอนุภาคเล็ก ๆ ภายใต้จักรวาลอันกว้างใหญ่ที่ถูกควบคุมภายใต้กฎเกณฑ์ที่ไม่อาจฝืนได้ แต่ก็ยังอยากลองพิสูจน์ สังเกตได้จากบทสนทนาที่แมรี่แอนน์ถามโรแลนด์เมื่อแรกพบว่า "คุณรู้ไหมว่าทำไมเราถึงเลียปลายข้อศอกของตัวเองไม่ได้ เพราะว่ามันกุมความลับของความเป็นนิรันดร์อยู่ไงล่ะ ถ้าคุณเลียมันได้นะ คุณอาจจะมีชีวิตอยู่ตลอดไปก็ได้" (Payne, 2016, p.7) กล่าวคือเธอเชื่อว่าหากมนุษย์สามารถทำเรื่องที่คิดว่าเป็นไปไม่ได้อย่างการเลียปลายข้อศอกของตัวเองให้เป็นไปได้ นั่นอาจสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกฎแห่งเวลาได้ แต่เธอกลับพบว่ามนุษย์ทำได้เพียงควบคุมความคิด คำพูด และการกระทำของตนเท่านั้น เช่น การเดินหน้าและถอยหลัง ทว่ากฎของเวลาเป็นเรื่องที่อยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์ เนื่องจากเวลาเป็นมิติที่เดินไปข้างหน้าอย่างไม่ไหลย้อนกลับ เธอจึงยอมรับความจริงในท้ายที่สุดว่า ไม่มีผู้ใด ไม่ว่าจะเป็น แพทย์ มหาเศรษฐี นักวิทยาศาสตร์

คนเลี้ยงผึ้งก็ไม่สามารถอยู่อย่างเป็นนิรันดร์ในโลกได้ เธอจึงเลือกการุณยฆาตตามความปรารถนา แม้การจากลาจะเป็นสิ่งที่ทำให้เธอกลัว แต่เธอก็ตัดสินใจเลือกจากไปด้วยความรัก เพราะความรักสามารถเอาชนะความกลัวทั้งหลายได้ เธอรักโรแลนด์มาก จึงไม่อยากให้เขาต้องทนทุกข์ และเสียเวลากับการดูแลเธออีกต่อไป เธออยากให้เขาจดจำช่วงเวลาที่ดีร่วมกัน

4.2 การฝึกปฏิบัติการเกี่ยวกับความเชื่อและจินตนาการ

ผู้วิจัยได้ใช้หลักการแสดง คือ มนต์สมมุติ และเทคนิคการแสดงของเชคอฟ ได้แก่ คุณสมบัติการเคลื่อนไหว (Qualities of Movement) แบบฝึกหัดใช้ภาพในหัวเพิ่มแรงผลักดันให้ตัวละคร (Psychological Gestures) แบบฝึกหัดสัมผัสบรรยากาศ รวมทั้งเทคนิคการแสดงอื่น คือ การด้นสด เพื่อฝึกทักษะความเชื่อและจินตนาการ

4.2.1 มนต์สมมุติ

คอนสแตนติน สตานิสลาฟสกี กล่าวถึง ความจริง ความเชื่อ และมนต์สมมติว่าความจริงบนเวทีแตกต่างจากชีวิตจริง เป้าหมายของนักแสดงคือการสร้างความสมจริง นักแสดงจะต้องเชื่อในตัวเองว่าสวมบทบาทนั้นอย่างแท้จริง โดยพยายามตอบคำถาม "ถ้า" หากตัวละครตกอยู่ในสถานการณ์แบบนี้ จะเกิดความคิด ความรู้สึกอย่างไรต่อสถานการณ์ตรงหน้าที่กำลังเผชิญอยู่ ผู้วิจัยใช้วิธีการนี้ในการสร้างความเชื่อต่อตัวละคร เพื่อเข้าใจสถานการณ์ของตัวละครมากขึ้น เชื่อในสิ่งที่ตัวละครเชื่อ และเป็นตัวละครได้อย่างสมจริง เช่น ผู้วิจัยมีทัศนะส่วนตัวว่า ทุกลมหายใจของมนุษย์ทุกชั่วขณะถือเป็นโอกาสล้ำค่า แม้ไม่ทราบว่าโลกหลังความตายเป็นอย่างไร แต่เมื่อดำรงชีวิตอยู่มนุษย์ก็ยังสามารถมอบความรักให้แก่กันและกันได้ เสมือนเป็นแรงสั่นสะเทือนที่สามารถขับเคลื่อนสังคมให้เกิดสันติสุขได้ มนุษย์มีโอกาสได้เรียนรู้ เติบโต และสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเองและผู้อื่น จึงไม่เห็นด้วยที่ตัวละครเลือกหนีความทรมานจากโรคมะเร็งสมองด้วยการฉีดยาเพื่อให้ถึงแก่ความตาย ซึ่งถือเป็นการยอมแพ้ต่อโชคชะตาหรือบททดสอบโดยง่าย แต่ด้วยบริบทของตัวละคร *แมรี่แอนน์* ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจว่าถ้าเป็นแมรี่แอนน์ผู้กำลังเผชิญกับความทุกข์ทรมาน เนื่องจากไม่สามารถสื่อสารหรือเคลื่อนไหวอย่างคนปกติ ไม่สามารถทำงานที่รัก และต้องเห็นคนรักอย่างโรแลนด์เสียสละอนาคตเพื่อมาดูแลเธอ รวมถึงประสบการณ์ของตัวละครที่ผู้วิจัยไม่เคยประสบมาก่อน คือแมรี่แอนน์ได้เห็นความทรมานจากแม่ของเธอ เมื่อแม่ของเธอป่วยหนัก เธอพยายามอย่างสุดความสามารถเพื่อดูแลแม่ของเธอ แม้ว่าแม่บอกกับเธอว่า "แม่ไม่ได้กลัวตายหรอกนะแต่กลัวที่จะถูกทำให้มีชีวิตอยู่มากกว่า" (Payne, 2016, p. 43) นั่นเป็นเหตุให้แมรี่แอนน์ตัดสินใจเข้าสู่กระบวนการการุณยฆาต ทั้งหมดเป็นเรื่องที่เชื่อได้สำหรับผู้วิจัยในฐานะนักแสดง การสร้างความเชื่อนี้เกิดขึ้นจากการใช้หลักการมนต์สมมุติว่า "ถ้า" ("If") ตัวละครตกอยู่ในสถานการณ์แบบนี้ จะเกิดความคิดและความรู้สึกอย่างไรต่อสถานการณ์ตรงหน้าที่กำลังเผชิญอยู่ จึงพบว่าการตัดสินใจครั้งนี้ไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับตัวละคร เธอไม่ได้ต้องการที่จะทิ้งโรแลนด์ไว้ และหากปาฏิหาริย์หรือในมิติอื่นของเอกภพคู่ขนานมีจริง เธอก็หวังที่จะมีชีวิตอยู่กับเขา และทำงานที่รักต่อไป แต่ด้วยความรุนแรงของโรคทำให้กล้ามเนื้ออ่อนแรง มีอาการชัก ทั้งยังสูญเสียการรับสัมผัส และการทำงานของระบบประสาท เธอมองร่างกายตนเองเปรียบเสมือนผักที่ไม่สามรถต่อสู้กับอะไรได้อีกต่อไป กระทั่งไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ การเลือกจากไปอย่างสงบด้วยการการุณยฆาตจึงเป็นหนทางชนะสำหรับตัวละคร เพราะอย่างน้อยเธอสามารถเลือกกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง วิธีนี้ช่วยให้เรื่องสมมติทุกสิ่ง กลายเป็นจริง น่าเชื่อถือ และน่าติดตามมนต์สมมติทำให้นักแสดงแสดงออกด้วยการกระทำ และความรู้สึกที่เต็มไปด้วยความจริงภายในอย่างจริงใจและมีศิลปะ (สดใส พันธุมโกมล, 2524)

4.2.2 คุณสมบัติทางการเคลื่อนไหว

แบบฝึกหัดคุณสมบัติทางการเคลื่อนไหว เป็นเทคนิคของเชคอฟ (Chekhov Technique) เน้นค้นหาผ่านจิตวิทยาภาษากายผู้วิจัยทดลองเคลื่อนไหวร่างกายหลากหลายวิธี ได้แก่ การเคลื่อนไหวแบบหนืด แบบลอย แบบบิน และแบบแผ่รังสี เพื่อสังเกตความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างจิตใจและร่างกาย (Petit, 2019)

1. การเคลื่อนไหวแบบหนืด คือ การจินตนาการว่าเคลื่อนไหวผ่านโคลน ที่มีมวลรอบตัวหนาแน่น ส่งผลให้ต้องออกแรงต้านมวลรอบตัวเพื่อให้สามารถเคลื่อนที่ได้ ร่างกายขยับได้ช้า และเกิดความรู้สึกหนัก ผู้วิจัยใช้คุณสมบัติการเคลื่อนไหวแบบหนืด เมื่อแมรี่แอนน์มีอาการของโรคมะเร็งสมองกำเริบ เธอมักจะพูดติดขัด คำพูดไม่ปะติปะต่อเกิดความรู้สึกหนักเมื่อต้องพยายามสื่อสารแต่ด้วยอาการของโรคทำให้เกิดแรงต้านหรืออุปสรรคในการขยับลิ้นและปาก

2. การเคลื่อนไหวแบบลอย คือการจินตนาการว่ากำลังลอยอยู่ในน้ำ และปล่อยให้กระแสน้ำพัดพาร่างกายไปตามกระแส โดยมีแรงพยุงตัวทำให้เคลื่อนไหวอย่างอิสระ

3. การเคลื่อนไหวแบบบิน คือการเคลื่อนไหวราวกับว่าร่างกายทั้งหมดถูกยกสูงเหนือพื้น ลอยกลางอากาศเหมือนบินอยู่บนท้องฟ้า ผู้วิจัยใช้คุณสมบัติการเคลื่อนไหวแบบลอยและบินเพื่อให้ร่างกายเกิดการเคลื่อนไหวอย่างอิสระรู้สึกเบาและควบคุมทิศทางการเคลื่อนไหวของร่างกายได้ยากในฉากที่แมรี่แอนน์ขาดสติจากการดื่มสุรา

4. การเคลื่อนไหวแบบแผ่รังสี คือการเคลื่อนไหวราวกับว่ารังสีแผ่ออกมาจากผิวหนังตามเรือนร่างจากระดับความเข้มข้นน้อยไปความเข้มข้นมาก และจึงขยายรัศมีการแผ่รังสีให้กว้างขึ้น ผู้วิจัยได้ใช้คุณสมบัติดังกล่าวเมื่อตัวละคร *แมรี่แอนน์* ต้องการ ให้โรแลนด์รู้สึกว่าเธอกำลังไม่พอใจ และเรียกร้องความสนใจ อยากเอาชนะ ผู้วิจัยจินตนาการถึงรังสีดวงอาทิตย์ที่กำลังแผดเผา และแผ่รังสีความร้อนจากระดับแสงสีหลือง เป็นแสงสีแดงส้ม และค่อยเพิ่มเป็นระดับสีน้ำเงินซึ่งเป็นเฉดสีที่มีพลังงานความร้อนสูงสุด

4.2.3 แบบฝึกหัดใช้ภาพในหัวเพิ่มแรงผลักดันให้ตัวละคร

แบบฝึกหัดใช้ภาพในหัวเพิ่มแรงผลักดันให้ตัวละครโดยเชคอฟ เป็นแบบฝึกหัดการแสดงที่ให้นักแสดงใช้ร่างกายของตนเชื่อมต่อกับจิตใจภายใน โดยผู้วิจัยสามารถเลือกใช้ท่าทางใดก็ได้ตามจินตนาการเพื่อถ่ายทอดความรู้สึกของตัวละคร และทำซ้ำท่าทางที่เลือก ระหว่างการทำแบบฝึกหัดสามารถขยับหรืออาจเปลี่ยนท่าเพื่อสังเกตความรู้สึกที่ท่าทางนี้นำไปสู่ตัวละครได้ เมื่อพบความเชื่อมโยงระหว่างท่าทางและความรู้สึกภายในแล้วให้ลองใช้ความรู้สึกที่ปรากฏเป็นแนวทางในการเล่นบทบาท แบบฝึกหัดนี้ช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจตัวละครได้อย่างลึกซึ้ง สร้างสรรค์และรวดเร็ว เช่น ท่าฟันดาบ คือลักษณะที่ฝ่าเท้ายึดไว้กับพื้นอย่างมั่นคง แขนและมือมีพลังในการเฉือดเฉือนด้วยความว่องไว ในลักษณะเส้นตรง การทำซ้ำท่าทางนี้ส่งผลให้เกิดความรู้สึกต้องการตัดจบสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ตัดจบบทสนทนา ความสัมพันธ์ หรือตัดจบความเจ็บปวดทรมานเป็นต้น ทั้งนี้การทำท่าทางเดียวกันในจังหวะช้า เร็วที่แตกต่างกันอาจเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติทั้งหมด ดังนั้นผู้วิจัยสามารถสำรวจท่าทางต่าง ๆ ได้โดยเริ่มจากช้าก่อน แล้วค่อยเร็วขึ้น เนื่องจากผู้วิจัยจำเป็นต้องเคลื่อนไหวท่าทางในฐานะตัวละครเพื่อค้นหาคุณสมบัติภายใน และสรุปจิตวิทยาที่ซับซ้อนของตัวละครให้อยู่ในท่าทางอย่างง่าย

4.2.4 แบบฝึกหัดสัมผัสบรรยากาศ

เชคอฟ เชื่อว่าบรรยากาศมีบทบาทในการเชื่อมต่อระหว่างนักแสดงและผู้ชม ช่วยกระตุ้นความรู้สึกของคนที่อยู่บริเวณนั้น นักแสดงที่ฝึกจินตนาการจะสัมผัสบรรยากาศรอบตัวของตัวละครได้ ส่งผลให้แสดงบทบาทได้

อย่างมีคุณภาพ (กุนทรา ไชยชาญ, 2562) เช่น ถ้าข้างนอกอากาศหนาว หรือฝนตก ตัวละครอาจจะตัวสั่น ใส่เสื้อกันหนาวเพื่อปกปิดร่างกายให้อบอุ่น แนวคิดนี้มองจากภายนอกสู่ภายใน ทว่าว่านักแสดงไม่ได้แสร้งทำ แต่ปล่อยให้สิ่งต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อการเลือก กระตุ้นท่าทางและการเคลื่อนไหว โดยนักแสดงจินตนาการว่ามาถึงสถานที่แห่งหนึ่งแล้วพบเจอกับอะไร อุณหภูมิเป็นอย่างไร แสงสว่างแค่ไหน กลิ่นและบรรยากาศเป็นอย่างไร แบบฝึกหัดนี้ช่วยให้ผู้วิจัยสำรวจความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับสถานที่ก่อนเข้าฉาก ว่าแต่ละสถานที่ให้ความรู้สึกแตกต่างกันอย่างไร เนื่องจากตัวบท และฉากที่ออกแบบไว้ของบทละครเรื่อง *ฤกษ์รัก* เปลี่ยนสถานที่สลับไปมา ไม่เรียงตามลำดับเวลา เช่น ฉากแรกเป็นงานเลี้ยง แต่ฉากถัดไปกลับไปที่ห้องนอน ฉากถัดไปเป็นสถานที่ทำงาน ฉากถัดไปเป็นอ่างน้ำ ฉากถัดไปเป็นห้องซ้อมเต้นรำ และกลับมาที่ห้องนอน เป็นต้น พื้นที่ในการแสดงจึงเป็นสีขาวโล่ง มีเพียงเครื่องเรือน ได้แก่ โซฟา เตียงและโต๊ะเท่านั้นที่สามารถเคลื่อนย้ายได้อยู่ในพื้นที่การแสดง โดยปราศจากอุปกรณ์ประกอบฉาก ที่ไม่จำเป็น เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถใช้จินตนาการในการเติมเต็มพื้นที่ว่างด้วยรายละเอียดของสถานที่ และบรรยากาศที่เกิดขึ้นกับตัวละคร เช่น ผู้วิจัยได้รับโจทย์ให้เข้าไปใช้เวลาระยะหนึ่งในห้องสมุด ผู้วิจัยเดินเข้าไปในห้องสมุดด้วยความกระตือรือร้นหรือเบื่อหน่ายขึ้นอยู่กับการค้นพบของผู้วิจัย ณ ขณะนั้น และเมื่อเข้าไปจึงเริ่มใช้จินตนาการสร้างภาพห้องสมุดในแบบที่สัมผัสได้ ซึ่งอาจเชื่อมโยงมาจากประสบการณ์ที่เคยไปห้องสมุด แบบฝึกหัดนี้สามารถนำมาปรับใช้ได้อย่างดีกับบทละคร *ฤกษ์รัก* กล่าวคือผู้วิจัยและนักแสดงร่วมสามารถออกแบบบ้านในจินตนาการ ของแมรี่แอนน์และโรแลนด์ด้วยกัน เห็นทิศทางและตำแหน่งของห้องและสิ่งของไปในทางเดียวกัน แม้ว่าบนเวทีไม่มีสิ่งของทั้งหมดเหล่านี้ก็ตาม รวมถึงสถานที่อื่นในฉาก เช่น ฉากสุดท้ายเกิดขึ้นโรงแรม ก่อนที่แมรี่แอนน์ต้องเดินทางไปทำการุณยฆาต เมื่อภาพและบรรยากาศของสถานที่ที่ผู้วิจัยจินตนาการชัดเจนมากพอ ร่วมกับความเชื่อในตัวละครย่อมกระทบต่อความรู้สึก ผู้วิจัยในฐานะนักแสดงเห็นภาพในจินตนาการแล้วเกิดความรู้สึก หดหู่และอ้างว้างเพราะกำลังตัดสิ้นใจจบชีวิตของตน ต้องลาจากและทิ้งคนรักไว้เพียงลำพัง แม้ว่าโรงแรมในจินตนาการจะตกแต่งไปด้วยดอกไม้ และกลิ่นหอมแค่ไหน แสงไฟจากโคมไฟในการรับรู้ของแมรี่แอนน์ช่างมืดสลัว ทำให้รู้สึกสับสน ส่งผลให้แมรี่แอนน์เริ่มลังเลที่จะเปลี่ยนใจ และทบทวนอีกครั้งว่าการตัดสินใจครั้งสำคัญนี้ถูกต้องหรือไม่ ดังนั้นบรรยากาศในฉากจึงมีผลต่อการกระทำของตัวละคร วิธีดังกล่าวมีประสิทธิภาพเมื่อผู้วิจัยจินตนาการถึงบรรยากาศและค่อย ๆ สำรวจความรู้สึกต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความสุข ความเศร้าโศก ความตื่นเต้น ความวุ่นวาย เป็นต้น

4.2.5 การด้นสด (improvisation)

แบบฝึกหัดการด้นสด เป็นรูปแบบพื้นฐานของการอยู่ในฉากโดยไม่มีการเตรียมตัว การด้นสดบังคับให้ผู้วิจัยตอบสนองอย่างมีจินตนาการและทันที ใช้เพื่อขยายความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งถือเป็นเครื่องมือที่ช่วยเติมเต็มประสบการณ์เรื่องราวของตัวละครให้แก่ผู้วิจัย ในการจำลองสถานการณ์ต่าง ๆ อาทิ ผู้วิจัยนำมาใช้จำลองเหตุการณ์เมื่อแมรี่แอนน์และโรแลนด์ไปทานอาหารมื้อแรกด้วยกัน ไปเที่ยวพิพิธภัณฑ์ด้วยกัน และเหตุการณ์ในวันที่ทั้งคู่ตกลงคบหากัน เป็นต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความเชื่อและวางใจในคู่แสดงและสามารถมองคู่แสดงเป็นคนรักได้ นอกจากการด้นสด สามารถช่วยสร้างประสบการณ์ร่วมกันระหว่างนักแสดงแล้ว ยังอนุญาตให้ผู้วิจัยจดจำรายละเอียดผ่านสถานการณ์จำลองด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย เช่นจดจำลักษณะของเล็บ ความชื้นของมือ จังหวะการหายใจ และอุณหภูมิร่างกาย เป็นต้น ผู้วิจัยสามารถใช้ประสบการณ์จากประสาทสัมผัสที่กล่าวมาเพื่อส่งเสริมความรู้สึกนึกคิดของตัวละครได้เป็นอย่างดี เช่น กระตุ้นให้ตัวละครมีความรู้สึกคิดถึงเมื่อจินตนาการถึงไออุ่นจากมือที่ได้สัมผัส หรือกระตุ้นให้เกิดอารมณ์ขันเมื่อนึกถึงรอยยิ้มและเสียงหัวเราะจากสถานการณ์ที่โรแลนด์และแมรี่แอนน์ได้เล่นสนุกด้วยกัน แบบฝึกหัดนี้จึงเปิดโอกาสให้นักแสดงได้ลองใช้ชีวิต สำรวจชีวิตของ ตัวละครในแง่มุมต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากในบทละคร ทั้งนี้ผู้วิจัยไม่สามารถด้นสด

ทุกช่วงเวลาของตัวละคร เนื่องจากระยะเวลาซ้อมที่จำกัด จึงเลือกเฉพาะในส่วนที่เห็นว่าผู้วิจัยยังมีประสบการณ์ร่วมกับตัวละครน้อยเท่านั้น

4.3 การแสดงละครเรื่อง *ฤกษ์รัก*

การแสดงละครเรื่อง *ฤกษ์รัก* จัดแสดงทั้งหมด 3 รอบการแสดง ได้แก่ศุกร์ที่ 13 พฤษภาคม ค.ศ. 2022 เวลา 19.00 น. เสาร์ที่ 14 พฤษภาคม ค.ศ. 2022 เวลา 13.00 น. ผู้วิจัยจัดให้มีการเสวนาวิชาการหลักการแสดง โดยสัมภาษณ์วิทยากร นักแสดง และผู้เกี่ยวข้องกับการแสดง หลังจบการแสดงในรอบนี้ และจัดการแสดงรอบสุดท้ายในวันอาทิตย์ที่ 15 พฤษภาคม ค.ศ. 2022 เวลา 13.00 น. ณ ศูนย์ศิลปการละครสดใส พันธุมโกมล ชั้น 6 อาคารมหาจักรีสิรินธร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีจำนวนผู้ชมรวมทั้งหมด 108 คน ผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถามสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทการแสดงของตัวละคร *แมรี่แอนน์* จากผู้ชม สังเกตตนเองจากบันทึกวีดิทัศน์ รวบรวมข้อมูลจากการเสวนาและการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลตั้งต้นในการวิเคราะห์การพัฒนาทักษะด้านความเชื่อ และจินตนาการของผู้วิจัย

5. ผลการวิจัย

ผลการรับชมจากแบบสอบถาม ค่าเฉลี่ยจากการตอบแบบสอบถามของผู้ให้ข้อมูล 65 คน เกี่ยวกับการแสดงเป็นตัวละคร *แมรี่แอนน์* ของผู้วิจัย อยู่ที่ 3.98 จากคะแนนเต็ม 5 ซึ่งค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง ระดับความพึงพอใจ มีความรู้ความเข้าใจในระดับดี (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ผู้ตอบแบบสอบส่วนใหญ่เป็นผู้ชมทั่วไป ไม่มีประสบการณ์ด้านการแสดง ประเด็นที่ผู้ชมประเมินว่าดีคือ ปัญหาความเดือดร้อนของตัวละคร (3.98) และความสัมพันธ์กับโรแลนด์ในแต่ละช่วง (3.97) ตามลำดับ และประเด็นที่น้อยที่สุดคือ อาชีพอาจารย์มหาวิทยาลัย (3.15) ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

ข้อสังเกตของผู้วิจัย

ผู้วิจัยสังเกตตนเองพบว่า ก่อนการแสดงในรอบแรกผู้วิจัยยังคงมีความกังวล เนื่องจากใช้เวลาในการผ่อนคลายร่างกาย และจิตใจไม่มากพอ ส่งผลให้การแสดงในรอบนั้นเต็มไปด้วยความรู้สึกโศกเศร้า และยังถ่ายทอดสีสันของตัวละครในมิติอื่นได้ไม่เต็มที่ การแสดงในรอบถัดไปผู้วิจัยจึงใช้เวลาไปในการผ่อนคลายมากขึ้น ผู้วิจัยรู้สึกสนุกกับการแสดง ส่งผลให้ได้เห็นตัวละครในมิติอื่นเพิ่มขึ้น ชวนหัวเราะ และมีสีสัน การแสดงในรอบสุดท้ายผู้วิจัยเตรียมตัวก่อนแสดงด้วยการเต้นเพื่อละทิ้งความกังวล ในรอบนี้ผู้วิจัยรู้สึกผ่อนคลาย และเป็นอิสระทั้งร่างกายและจิตใจ ส่งผลให้ถ่ายทอดความรู้สึกของตัวละครได้อย่างเต็มที่ในทุกมิติ

ความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ คุณศิรินุช เพ็ชรอุไร นักแสดงละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ ละครเวที และครูสอนการแสดง ร่วมเสวนาหลังจบการแสดงในรอบที่สอง โดยการเสวนาระหว่างนักแสดงและผู้ชม พบว่าผู้ชมรับรู้สาระสำคัญของเรื่องในประเด็นการกระทำเล็กน้อยของมนุษย์สามารถส่งผลกระทบ และสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ได้ดังที่เรียกว่า ทฤษฎีผีเสื้อขยับปีก (Butterfly Effect) หรือวลี "เด็ดดอกไม้ สะเทือนถึงดวงดาว" คุณศิรินุช เพ็ชรอุไรรับรู้ตัวละคร *แมรี่แอนน์* ในบุคลิกต่าง ๆ ตามเอกภพคู่ขนานที่เปลี่ยนไปภายใต้กฎของละคร *ฤกษ์รัก* เช่น แมรี่แอนน์เจ้าเสน่ห์ แมรี่แอนน์เรียบร้อย แมรี่แอนน์ร่าเริง เป็นต้น ทว่าก็ยังมีบุคลิกภาพอื่นของตัวละครที่ยังแสดงออกได้ไม่ชัดเจน ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์คุณศิรินุช เพ็ชรอุไรเพิ่มเติม ได้ข้อเสนอแนะว่าวิธีการที่ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถถ่ายทอดลักษณะเฉพาะของตัวละครได้อย่างชัดเจนมากขึ้น คือ ผู้วิจัยจำเป็นต้องให้รายละเอียดและหาข้อสนับสนุนเพิ่มเติมจากความต้องการของตัวละคร จึงจะส่งผลให้เกิดการกระทำที่ชัดเจนตามความต้องการนั้น นอกจากนี้ยังได้ให้คำแนะนำเพิ่มเติม

เกี่ยวกับความเชื่อว่า ทุกอย่างสามารถเกิดขึ้นได้ตามความเชื่อของผู้เชื่อนั้น กล่าวคือเมื่อนักแสดงยอมจำนนเชื่อในเงื่อนไขของตัวละครอย่างจริงใจ ความรู้สึกนึกคิดเปลี่ยนแปลงจากภายใน ส่งผลต่อพฤติกรรม การกระทำ คำพูด และการแสดงออกสู่ภายนอกเช่นกัน ผู้วิจัยมีโอกาสสนทนาผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พันพัสสา ธูปเทียน อดีตอาจารย์ประจำภาควิชาศิลปการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลังการแสดง อาจารย์ให้ความเห็นว่าผู้วิจัยควรผ่อนคลายร่างกายมากกว่านี้ และปล่อยให้สถานการณ์ตรงหน้า กระตุ้นความรู้สึกของตัวละครตั้งแต่เริ่มจนจบการแสดง

6. อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยเลือกบทที่ท้าท้ายความเชื่อของตนเองจากบทละครเรื่อง *ฤกษ์รัก* เพื่อนำเสนอเรื่องราวเหนือจริงให้ผู้ชมเชื่อในพลังแห่งการแสดง ถือเป็นเรื่องยากสำหรับผู้วิจัยในระยะเวลาการซ้อมที่จำกัด บทละครมีความยาวและนักแสดงเพียงสองคน ตลอดช่วงระยะเวลาสองชั่วโมงซึ่งไม่มีการพักระหว่างการแสดง ทำให้ผู้วิจัยมีความกดดันต่อตัวเองว่าจะสามารถทำให้ผู้ชมประทับใจได้หรือไม่ ความกังวลถือเป็นสิ่งที่นักแสดงจำเป็นต้องละทิ้งก่อนเริ่มการแสดง ผู้วิจัยมีความเห็นว่านักแสดงสามารถรับรู้ถึงความกังวลของตนเองได้ แต่เมื่อรับรู้แล้วก่อนขึ้นเวที หรือก่อนเริ่มการแสดงประมาณ 15-30 นาทีเป็นอย่างน้อย นักแสดงควรผ่อนคลายร่างกายและจิตใจให้มากที่สุด เพื่อเตรียมตัวสวมบทบาทตัวละคร จดจ่ออยู่ที่ความต้องการของตัวละครในแต่ละฉาก ไม่ใช่ที่ความต้องการที่อยากจะแสดงให้คนดูเข้าใจหรือสนุกไปกับเรื่องราวอย่างที่นักแสดงคาดหวัง นักแสดงต้องอยู่กับปัจจุบันและปล่อยให้สัญชาตญาณทำงานมากที่สุด

การฝึกทักษะด้านความเชื่อและจินตนาการช่วยให้ผู้วิจัยในฐานะนักแสดงเข้าถึงบทบาทของตัวละคร *แมรี่แอนน์* ในเรื่อง *ฤกษ์รัก* ได้มากขึ้น จากการประเมินการฝึกซ้อม ประกอบกับคะแนนเฉลี่ยจากแบบสอบถาม 3.98 (คะแนนเต็ม 5) ซึ่งเป็นเกณฑ์ในระดับดี พบว่าวิธีการสร้างความเชื่อและจินตนาการที่เกิดผลมากที่สุด คือ กลวิธีแบบมนต์สมมุติ ของคอนสแตนติน สตานีสลาฟสกี กล่าวคือเมื่อใช้วิธีนี้ควบคู่กับการด้นสด สามารถช่วยเพิ่มความเชื่อ และประสบการณ์ของผู้วิจัยให้ใกล้เคียงกับตัวละครยิ่งขึ้น นอกจากนี้แบบฝึกหัดสัมผัสบรรยากาศ สามารถช่วยผู้วิจัยเติมเต็มจินตนาการถึงพื้นที่ในแต่ละฉากที่อาจมีการสลับไปมา สำหรับแบบฝึกหัดคุณสมบัติทางการเคลื่อนไหว ของไมเคิล เชคอฟ เน้นการทำงานของร่างกายคู่กับจินตนาการ ส่งผลสู่กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาภายในใจ เมื่อเลือกใช้คุณสมบัติทางการเคลื่อนไหวที่เหมาะสมกับพฤติกรรมของตัวละคร สามารถช่วยกระตุ้นความรู้สึกภายในได้ และแบบฝึกหัดใช้ภาพในหัวเพิ่มแรงผลักดันให้ตัวละครช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเข้าใจทั้งลักษณะนิสัยนอกและภายในของตัวละครได้เป็นอย่างดี สามารถสวมบทบาทแสดงเป็นตัวละคร *แมรี่แอนน์* ได้อย่างรวดเร็ว เมื่อกำหนดท่าทางที่เรียบง่ายและชัดเจน ผลจากแบบสอบถามพบว่า ผู้ชมมีความเชื่อในระดับดีต่อการแสดงของผู้วิจัยที่สื่อถึงปัญหาความเดือดร้อนของตัวละคร และความสัมพันธ์กับโรแลนด์ในแต่ละช่วง ตามลำดับ ซึ่งเป็นผลมาจากการใช้แบบฝึกทักษะเชิงปฏิบัติการดังกล่าวข้างต้นเพื่อสร้างความเชื่อและจินตนาการ อย่างไรก็ตามประเด็นการแสดงในฐานะอาชีพอาจารย์มหาวิทยาลัย ได้รับคะแนนความเชื่อจากผู้ชมน้อยที่สุด (ระดับปานกลาง) ในส่วนนี้ผู้วิจัยมีทัศนะว่าสามารถนำแบบฝึกหัดเชิงทักษะ มาปรับใช้ในประเด็นนี้เพื่อเพิ่มความเชื่อและจินตนาการให้มากขึ้นได้ หากแต่การรับรู้ความเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยของผู้ชมแต่ละคนอาจมีลักษณะแตกต่างกัน และอาจไม่ตรงตามลักษณะที่ตัวละครแสดงออก

7. สรุปผลการวิจัย

การฝึกและการใช้มนต์สมมติ ของคอนสแตนติน สตานิสลาฟสกี และเทคนิคการแสดงของไมเคิล เชคอฟ ได้แก่ แบบฝึกหัดคุณสมบัติทางการเคลื่อนไหว แบบฝึกหัดใช้ภาพในหัวเพิ่มแรงผลักดันให้ตัวละคร แบบฝึกหัดสัมผัสบรรยากาศ และเทคนิคการแสดงอื่น เช่น การด้นสด สามารถช่วยพัฒนาทักษะการใช้ความเชื่อและจินตนาการสำหรับผู้วิจัยได้ ทำให้ผู้วิจัย

เข้าถึงบทบาทอย่างสมจริง โดยทักษะการแสดงทางด้านความเชื่อ และจินตนาการ เป็นเรื่องที่นักแสดงต้องหมั่นฝึกฝนพัฒนาอยู่ตลอดเวลา เพื่อเข้าใจถึงวิธีการเลือกใช้เครื่องมือพัฒนาการแสดงที่เหมาะสมกับตนเอง สามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละบทบาทได้ เนื่องจากความเชื่อและจินตนาการช่วยให้นักแสดงสามารถเข้าถึงบทบาทการแสดงได้อย่างละเอียดยิ่งขึ้น และถ่ายทอดบทบาทของตัวละครได้อย่างมีมิติ

ทว่าผู้วิจัยพบว่า ผู้วิจัยควรผ่อนคลายและละทิ้งความคาดหวังในผลลัพธ์ของการแสดง เพราะไม่ว่าจะเตรียมตัวหรือฝึกฝนมาอย่างเต็มที่ หากผู้วิจัยมีความเครียด หรือสมาธิผิดที่ ส่งผลให้ความเชื่อ จินตนาการ รวมถึงความรู้สึกต่าง ๆ ในฐานะตัวละครก็จะเลือนหายไป

8. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยคาดว่าผู้อ่านจะได้รับประโยชน์จากบทความวิจัยฉบับนี้ไม่มากก็น้อย เป็นแนวทางในการแก้ไข และพัฒนาทักษะด้านความเชื่อ และจินตนาการของนักแสดง และผู้ที่สนใจในศาสตร์การแสดง รวมถึงเป็นแนวทางในการศึกษาตัวละครบทละครเหนือจริงเรื่องอื่นต่อไป ซึ่งผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า นักแสดงควรฝึกแบบฝึกหัดพูดซ้ำ ทำซ้ำ (Repetition) ของแซนฟอร์ด ไมส์เนอร์ (Sanford Meisner) เพิ่มเติม เนื่องจากบทละครมีลักษณะของการเล่นซ้ำในลักษณะคล้ายเดิมแต่แตกต่างในรายละเอียด ดังนั้นแบบฝึกหัดของไมส์เนอร์ อาจจะสามารถช่วยให้นักแสดงเห็นมุมมองที่หลากหลายมากขึ้นจากบทละคร และสามารถนำมาปรับใช้โดยสัญชาตญาณได้อย่างฉับพลัน เพราะการพูดซ้ำ ทำซ้ำเน้นเรื่องการตอบสนองกับคู่นักแสดง เป็นวิธีการโต้ตอบ และลดทอนความคิดของนักแสดง ทำให้อยู่กับปัจจุบันมากขึ้น สังเกต และตอบสนองต่อสิ่งกระตุ้นตรงหน้า ส่งผลให้นักแสดงเห็นความเปลี่ยนแปลงของรายละเอียดในสิ่งที่พูดซ้ำทำซ้ำ (Meisner & Longwell, 1989)

9. การอ้างอิง

กุนทรา ไชยชาญ. (2562). การพัฒนาทักษะการแสดงเพื่อสร้างตัวละครผู้หญิงจีน ในการแสดงเรื่อง รายละเอียด ไม่ได้ ร่างกายอยาก ของ ชิน วุน ปิง ตามหลักการแสดงของไมเคิล เชคอฟ. *วารสารศิลป์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 7*(2), 23-35.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้นระสังเขป*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

พิสิษฐ์ ศรีอัคคโภคิน. (2565). ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายที่อนุญาตให้ยุติชีวิตผู้ป่วย. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 51*(4), 1-22.

วนศักดิ์ ผดุงเศรษฐกิจ. (2560). "ไล่ล่า" การสร้างสรรค์การแสดงโนราร่วมสมัยตามแนวคิดกลวิธีการแสดงของสตานิสลาฟสกี. *วารสารอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 46*(2), 105-170.

สดใส พันธุมโกมล. (2524). *ศิลปะการละครเบื้องต้น.ศิลปะการละครเบื้องต้น.*กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

Carnicke, S. M. (2020). Stanislavsky in focus: An acting master for the twenty-first century. Routledge.

Crossan, M. M., & Sorrenti, M. (2003). Making sense of improvisation. In Organizational improvisation (pp. 37-58). Routledge.

Meisner, S., & Longwell, D. (1989). Sanford Meisner on acting. Vintage.Stanislavski, C. An actor prepares. New York: Routledge.

Petit, L. (2019). The Michael Chekhov handbook: for the actor. Routledge.

ประชาธิปไตย : การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนบนฐานพลเมืองยุคใหม่

Democracy: People's Political Development on the New Generation of Citizenship

พัชรีญา ฟองจันตา[1] เพ็ญภัค รัตนคำฟู[2] และพระสมุห์กิตติพงษ์ กิตฺติวํโส[3]

[1 3]อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[2] นายกเทศมนตรีตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งเน้นนำเสนอหน้าที่ของพลเมืองที่มีต่อการพัฒนาการเมืองตามหลัก ประชาธิปไตย ปลุกความตระหนักถึงสิทธิความเป็นประชาชนของคนในชุมชนท้องถิ่น ตามสิทธิชุมชน ในรัฐธรรมนูญ ให้คนในชุมชนลุกขึ้นมาปกป้อง ลุกขึ้นมาจัดการปัญหาและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง การแก้ไขปัญหาร่วมกันและมาทำงานพัฒนาโดยมีมิติทางการเมือง คือ เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนานโยบายในทุกระดับระดับ เพื่อแสดงออกถึงสิทธิหน้าที่ของพลเมืองที่พึงมีต่อการเมืองในระดับต่าง ๆ การพัฒนาการเมืองจึงเป็นการพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้มีความสุจริตและยุติธรรม เพื่อประโยชน์ของประชาชนไทยส่วนใหญ่มีองค์ประกอบดังนี้ การมีความเข้าใจในสิทธิทางการเมือง ตามกฎหมายในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจะส่งผลต่อความคิดที่เป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมการ แสดงออกทางการเมืองเพื่อเรียกร้องต่าง ๆ จนนำไปสู่การปฏิบัติตนตามหลักประชาธิปไตยที่เป็นไป ตามกรอบที่ยึดถือร่วมกันในสังคม และการใส่ใจในสาธารณะประโยชน์ที่จะต้องทำให้เกิดอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: ประชาธิปไตย, การพัฒนา, การเมืองภาคประชาชน, พลเมืองยุคใหม่

Abstract

This article focuses on the roles of citizens in the development of democratic politics. Raising awareness of citizenship rights of people in local communities According to the community rights in the constitution Let people in the community stand up to protect Get up to manage problems and solve problems yourself. Solving problems together and coming to work and develop with a political dimension is to be a part of policy development at all levels. To demonstrate the rights and duties of citizens to politics at various levels, political development is therefore the development of a democratic system of government with honesty and justice for the benefit of the majority of Thai people. There are components as follows. Having an understanding of the legal political rights in a democracy This will result in the idea that determines the behavior of political expression for various demands, leading to the practice of democracy in accordance with the framework that is shared in society. and concern for the public interest that must be made continuously

Keywords: democracy, development, people's politics, modern citizens

บทนำ

หลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยอำนาจสูงสุด หรืออำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย โดยประชาชนทำหน้าที่ปกครองตนเองโดยตรง แต่ในทางปฏิบัติไม่สามารถกระทำได้จึงเกิด รูปแบบการปกครองประชาธิปไตยแบบผู้แทน โดยประชาชนเลือกผู้แทนขึ้นทำหน้าที่แทนตนและผู้แทนทำหน้าที่ร่วมกันเลือกผู้บริหารประเทศ เพื่อกำหนดนโยบายและวิธีการปฏิบัติตามนโยบาย การเลือกผู้แทนเข้าทำหน้าที่แทนตน เป็นกลไกเบื้องต้นของการปกครองระบอบประชาธิปไตยแต่การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทนนั้น ยังไม่สามารถสนองตอบและแก้ไขปัญหา ความเดือดร้อนของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากโครงสร้างทางสังคม ที่มีการขยายตัวและมีความสลับซับซ้อนประกอบกับการแสวงหาผลประโยชน์ของบุคคลบางกลุ่มที่เกิดผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของประชาชนเพื่อขอมีพื้นที่เรียกร้องสิทธิทางการเมืองในการปกป้องผลประโยชน์ของตน (สำนักประชาสัมพันธ์, 2554 : 7-8) ประชาธิปไตยแบบผ่านผู้แทน (Representative Democracy) ในสังคมไทยที่ทำให้เมืองไทยกลายเป็น "รัฐนิยม" ซึ่งรัฐนิยมในที่นี่หมายถึงการเห็นว่าปัญหาของส่วนร่วมต้องแก้โดยรัฐเท่านั้น โดยไม่คิดว่าประชาชนและประชาสังคมก็มีส่วนร่วมแก้ไขได้ ผลของการปฏิรูปการบริหารงานของภาครัฐ ซึ่งทำให้ประชาชนกลายเป็นลูกค้าหรือผู้รับบริการแทนที่จะเป็นพลเมือง (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2551 : 2) การขับเคลื่อนกิจกรรมการเมืองภาคประชาชนยังรวมถึงที่ว่าให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องรายงานการดำเนินงานต่อประชาชนในเรื่องการจัดทำงบประมาณการใช้จ่ายและผลการดำเนินงานในรอบปีเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและกำกับการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน เป็นแนวคิดและหลักการสำคัญของการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนแบบมีส่วนร่วม เป้าหมายของประชาธิปไตยชุมชน คือ การปลุกความตื่นตัว ปลุกความตระหนักถึงสิทธิความเป็น ประชาชนของคนในชุมชนท้องถิ่นตามสิทธิชุมชนในรัฐธรรมนูญ ให้คนในชุมชนลุกขึ้นมาปกป้องลุกขึ้นมาจัดการปัญหาและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง มีความเสมอภาคมีส่วนในการตัดสินใจในเรื่องของ ส่วนรวมและเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องของประชาธิปไตยโดยตรง ทำให้เป็นประชาธิปไตยที่กินได้คือ ประชาธิปไตยที่สามารถแก้ปัญหาปากท้องของชาวบ้านได้จริง ๆ กระบวนการประชาธิปไตยชุมชนเป็นเครื่องมือหรือเป็นกลไกหนึ่งที่รวมคนให้มาเรียนรู้ร่วมกันมาแก้ไขปัญหาร่วมกันและมาทำงานพัฒนา โดยมีมิติทางการเมือง คือ เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในระดับจังหวัด รวมทั้งยกระดับจิตของคนขึ้นให้มีความกล้าหาญ ให้มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อชุมชนของตนเองและต่อนักการเมืองที่ได้เลือกมาด้วย (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2548 : 3) ความสำคัญของการเมืองภาคประชาชน หรือการเมืองภาคพลเมืองนั้น นับว่ามีพลังและมีคุณค่าต่อระบบการเมืองที่คำนึงถึงสิทธิ์เสรีภาพของบุคคล กลุ่มคนเพราะไปเปิดพื้นที่ให้กลุ่มคน บุคคลได้มีโอกาสในสังคมการเมือง ในขณะเดียวกันประชาธิปไตยจะพัฒนาไปในทิศทางก้าวหน้าและยั่งยืนมากน้อยเพียงใด เงื่อนไขสำคัญขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชาชนในประเทศนั้น ๆ ที่จะเข้าใจในสาระสำคัญและตระหนักถึงคุณค่าของประชาธิปไตย รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เกิดจากการมีสำนึกทางการเมืองและการตื่นตัวทางการเมืองเป็นลำดับแรกก่อน เนื่องจากการตื่นตัวทางการเมืองไม่เพียงแต่เป็นวิธีการในการพัฒนาทางการเมืองเท่านั้น (วัฒนา เซ่งไพเราะ, 2555 : 30- 31) หากแต่เป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาทางการเมืองให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมและสดคล้องกับประชาธิปไตยสมัยใหม่

พลเมืองที่ดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย หมายถึง พลเมืองที่มีคุณลักษณะที่สำคัญคือเป็นผู้ที่ยึด มั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต คนที่มีสิทธิ และหน้าที่ในฐานะประชาชนของประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือประชาชนที่อยู่ภายใต้ผู้ปกครอง เดียวกันมักมีวัฒนธรรมเดียวกัน นอกจากตระหนักถึงสิทธิของตนเองแล้วยังต้องทำหน้าที่ที่กฎหมาย รัฐธรรมนูญกำหนดและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติเพื่อให้เป็นสังคมและเป็นประเทศประชาธิปไตยอย่าง แท้จริงตามหลักการทาง

ประชาธิปไตย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558 : 1) จึงปฏิเสธ ไม่ได้เลยว่าในระบอบประชาธิปไตยนั้นประชาชนมีส่วนสำคัญต่อการเมือง และการเมืองย่อมส่งผลต่อ ประชาชนที่ถือได้ว่าเป็นเรื่องใกล้ตัว ประชาชนจำเป็นที่จะต้องสนใจเรื่องการเมืองไม่ว่าจะเป็นการ ติดตามข่าวสารความเคลื่อนไหวทางการเมือง ต้องมีความกระตือรือร้นในทางการเมืองจึงจะเรียกได้ว่า ประชาธิปไตยที่แท้จริง "การเมืองภาคประชาชน" (People's politics) จึงเป็นขบวนการเคลื่อนไหว ทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) ที่มุ่งเคลื่อนไหวสร้างจิตสำนึกในประเด็น ผลประโยชน์ร่วมของมนุษยชาติ ได้แก่ สภาพแวดล้อมโลก สภาพ ทุนโลก เป็นต้น ซึ่งไม่ว่าจะเป็น การเมืองภาคพลเมืองในรูปแบบใด การเคลื่อนไหวภาคประชาสังคม (civil society movement) หรือภาคพลเมืองดังกล่าวมีองค์ประกอบสำคัญคือ พลเมืองที่กระตือรือร้น (Active citizen) มุ่งปกป้องคุ้มครองสิทธิและมุ่งประโยชน์สาธารณะ (common good) เป็นพลังสำคัญ (ศรัณยุ หมั้นทรัพย์, 2550.)

การปลูกจิตสำนึกประชาชนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้หันมาตื่นตัวสนใจกับปัญหาบ้านเมืองโดยส่วนรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตื่นตัวในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ซึ่งมีผล ต่อการตัดสินใจในนโยบายรัฐบาล เนื่องจากรัฐบาลได้รู้ถึงความต้องการของประชาชนผ่านข้อ เรียกร้องและข้อเสนอที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับความต้องการของประชาชน ดังเช่นเหตุการณ์รัฐประหาร 2 ครั้งหลังสุด ในปี พ.ศ.2549 และ ปีพ.ศ. 2557 ได้พิสูจน์ให้เห็นอย่างชัดเจนแล้วว่าการตื่นตัวทาง การเมืองของประชาชนคนไทยทุกฝ่ายมีสูง และบ่อยครั้งคณะรัฐประหารพยายามมักจะอ้างว่าด้วยเหตุที่ประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงจนทำให้เกิดความวุ่นวายทางการเมืองอย่างที่ปรากฏ เพื่อยุติปัญหาตามที่คณะรัฐประหารมีความเชื่อว่าหากปล่อยให้สถานการณ์วุ่นวาย ดังกล่าวบานปลาย ต่อเนื่องจะกลายเป็นการจลาจลและรัฐไม่สามารถควบคุมได้ (ชำนาญ จันทร์เรือง, 2562 : 2) จึงจำเป็นต้องสร้างความรู้ความเข้าใจทางการเมืองให้กับประชาชนเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการ เมืองที่จะนำไปสู่การเมืองภาคประชาชนบนระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง พื้นฐานความเข้าใจทาง การเมืองย่อมสร้างค่านิยมทางการเมืองที่ดีให้กับประชาชนที่จะแสดงได้ถึงบทบาทของประชาชนใน การรักษาสิทธิเพราะถือเป็นตัวแปรสำคัญที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมือง และปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เป็นไปเพื่อการรักษาสิทธิที่เป็นประโยชน์พื้นฐานภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

ประชาชนกับการเมืองในปัจจุบัน

ประเทศไทยที่มีการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ได้ยอมรับกันทั่วไปว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างยิ่งในระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยตามคำนิยามของ อับราฮัม ลินคอล์น อดีตประธานาธิบดีของประเทศสหรัฐอเมริกานั้น หมายถึง การปกครองของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน (วัชรา ไชยสาร, 2545 : 44) รัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560 ได้กำหนดบทบาทของประชาชนเกี่ยวกับการเมือง ซึ่งสะท้อนเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้อย่างชัดเจนที่ว่า มาตรา 44 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ มาตรา 45 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกัน จัดตั้งพรรคการเมืองตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่กฎหมายบัญญัติ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560 : 12) ตามที่รัฐธรรมนูญได้ระบุไว้ถึงสิทธิทางการเมืองของประชาชนที่พึงกระทำได้ ทำให้เห็นได้ว่าในระบอบประชาธิปไตยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่จะช่วยให้เห็นถึงความต้องการที่แท้จริง

การเมืองในสังคมไทยเป็นการเมืองที่อยู่ในยุคเปลี่ยนผ่านระหว่างยุคเก่ากับยุคใหม่ และระหว่างอำนาจนิยมกับเสรีนิยม การชุมนุมเรียกร้องของบรรดานักเรียน นิสิต และนักศึกษาต้องเรียนรู้จารีตประเพณีทางการเมืองแบบเก่าควบคู่กับสิทธิเสรีภาพของสังคมยุคใหม่ เพื่อให้การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองมีลักษณะเชื่อมโยงอย่างเป็นกระบวนการ ซึ่งการเปลี่ยนผ่านที่เป็นกระบวนการนั้นต้องเริ่มด้วยการจัดระเบียบสังคมให้บังเกิดความสุขสงบและเรียบร้อยเป็นเบื้องต้น เพื่อให้เกิดภาพลักษณ์ในสายตาของทุกภาคส่วนของสังคมในเชิงบวก ซึ่งเรียกว่า "การตกผลึกร่วมกัน" จากนั้นจึงก้าวสู่สังคมแห่ง

สิทธิเสรีภาพหากต้องการสิทธิเสรีภาพบนพื้นฐานของการชุมนุมเรียกร้องด้วยวิธีกดดัน บีบคั้น และต่อต้าน นอกจากจะไม่ได้สิทธิเสรีภาพตามเจตจำนงแล้วยังถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพจากฝ่ายอำนาจนิยมอีกด้วย (รศ.ดร.กิตติทัศน์ ผกาทอง, 2566) คนรุ่นใหม่ในปัจจุบันจะมองว่าการเมืองที่พึงประสงค์ในยุคสมัยนี้ควรที่จะเป็นการเมืองเชิงสร้างสรรค์ และมีจริยธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม คนยุคนี้คิดว่าถ้าจะพัฒนาการเมืองควรที่จะต้องพัฒนาทางด้านเสรีภาพทางการเมือง และระบบการเมืองซึ่งจะต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกเพศทุกวัยได้มีส่วนร่วมทางด้านการเมืองให้มากยิ่งขึ้น โดยรวมสรรพกำลังจากทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อพัฒนาการทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจให้มีความเจริญมากยิ่งขึ้น (พระครูวินัยธรอธิษฐ์ สุวฑโฒ, 2563 : 111-112) การเมืองเป็นเรื่องของทัศนคติที่แสดงถึงความคิดเห็นของบุคคลที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย ประสบการณ์ทางการเมืองที่ต่างกันย่อมเป็นช่องว่างที่ทำให้ขาดความเข้าใจกันไม่ว่าจะเป็นคนรุ่นเก่าหรือคนรุ่นใหม่ก็ย่อมมีทัศนคติทางการเมืองเป็นของตนเอง แต่เป้าหมายหลักก็ยังเป็นการเรียกร้องสิ่งที่ต้องการตามสิทธิเสรีภาพที่มีบนพื้นฐานความเป็นประชาธิปไตย

การประชุม การชุมนุม การเดินขบวน ด้วยสันติวิธีเป็นปรกติวิสัยและความชอบธรรมของ การเมืองภาคพลเมืองและเป็นการให้การศึกษาทางการเมืองแก่ประชาชนอย่างได้ผลดียิ่ง ผู้มีอำนาจรัฐไม่พึงใช้วาจาดูถูกเหยียดหยามการเมืองภาคพลเมืองว่าเป็นแก๊งข้างถนน หรือการเมืองนอกระบบ เมื่อมีการใช้อำนาจรัฐอย่างไม่ถูกต้อง ประชาชนอาจทำการดื้อแพ่ง (Civil disobedience) หรือ อริยะขัดขืน คือการไม่ทำตามกฎหมายที่เห็นว่าไม่ถูกต้องและยินดีรับโทษตามกฎหมาย (ประเวศ วะสี, 2551) การใช้อำนาจในการแก้ไขปัญหานอกจากไม่ได้ผลแล้วยังก่อให้เกิดความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้นที่ เป็นผลให้เกิดการใช้ความรุนแรงตามมา ซึ่งเป็นผลร้ายกับผู้มีอำนาจเองถึงเวลาต้องทำความเข้าใจ เกี่ยวกับการเปิดพื้นการยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างที่เป็นพื้นที่ทางปัญญาให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง การเมืองภาคพลเมือง คือรูปธรรมของการเปิดพื้นที่ทางปัญญาตามหลักประชาธิปไตย

การพัฒนาการเมือง การพัฒนาระบอบการเมืองให้เป็นแบบประชาธิปไตย โดยยึดถือหลักการสำคัญของระบอบประชาธิปไตยเป็นเป้าหมายในการพัฒนาการเมือง เราจะต้องเสริมสร้างให้ประชาชนมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย กล่าวคือ จะต้องเริ่มต้นให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ (cognitive) เกี่ยวกับหลักการสำคัญของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจะพัฒนาไปสู่ความรู้สึกศรัทธา เชื่อมั่น (affective) และประเมินค่าด้วยการตัดสินใจยอมรับระบอบประชาธิปไตยเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองของตน (evaluative) จนเป็นแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองในที่สุด ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2556 : 249 - 258.)

1. ความเข้าใจทางการเมือง นักวิชาการรัฐศาสตร์ท่านหนึ่งคือ โรเบิร์ต เลน (Robert E. Lane) อธิบายว่า ความรู้ (knowledge) และความเข้าใจ (understanding) ในเรื่องหนึ่งเรื่องใดของ บุคคลจะเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้นั้นมีแนวคิดเป็นของตนเอง และสามารถนำแนวคิดที่มีอยู่นั้นไปประเมินกับ เรื่องหรือสิ่งที่ถูกนำมาประเมินได้ ซึ่งผลจากการประเมินนี้จะแสดงออกมาในรูปของทัศนคติหรือ ความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยทัศนะหรือความรู้สึกที่แสดงออกมานั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่บ่งชี้ ถึงลักษณะของความเข้าใจต่อความเป็นจริงในสิ่งที่ประเมินนั้นด้วย

2. การมีส่วนร่วมทางการเมือง กระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็น รากฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยทำให้ประชาชนรู้สึกว่าตนมีความเกี่ยวพันกับ ส่วนได้เสียในการบริหาร เกิดความรับผิดชอบและหวงแหนสิทธิประโยชน์ที่ตนเองพึงได้รับ เพื่อเป็น กรอบในการพิจารณาลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

3. ทัศนคติทางการเมือง หมายถึง การตอบสนองทางด้านความรู้สึกที่บุคคลมีต่อสรรพสิ่ง ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้เกี่ยวพันกับความคิดความเข้าใจของบุคคลนั้นหรือทัศนคติเป็นความรู้สึกความคิดเห็น ซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบและพร้อมที่จะปฏิกิริยาต่อสถานการณ์ภายนอก

4. พฤติกรรมทางการเมือง การเมืองเป็นเรื่องของทุกคน ซึ่งเป็นคำกล่าวที่ไม่เกินจริงอย่าง แน่นอนเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์ทางการเมืองของไทยในปัจจุบัน และผลจากการเมืองนี้เองที่ ทำให้ชีวิตของมนุษย์ได้แสดงพฤติกรรมบางอย่างออกมา เช่น การประท้วงเมื่อไม่พอใจกับการบริหาร บ้านเมืองของรัฐบาลการต่อต้าน และเรียกร้องเมื่อมีนโยบายใดนโยบายหนึ่งมีผลกระทบทางลบกับประชาชน รวมถึงการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งที่ประชาชนได้แสดงพฤติกรรมออกที่ชัดเจนที่สุด

การพัฒนาการเมืองย่อมเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความเชื่อค่านิยม และทัศนคติทางการเมืองที่จะส่งผลให้บุคคลมีพฤติกรรมทางการเมือง ยิ่งมีความศรัทธาต่อพรรคการเมืองและความศรัทธาต่อนักการเมืองเท่าไหร่ก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้พลเมืองได้มีการแสดงพฤติกรรมทางการเมืองตามความเชื่อเช่นนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จำต้องมีการพัฒนาประชาชนให้มีความเข้มแข็งทางการเมืองก่อน ซึ่งจะต้องมีทั้งความรู้และเข้าใจบริบทการเมืองในประเทศไทย และการแสดงออกทางการเมืองอย่างมี เหตุมีผลบนหลักประชาธิปไตย ย่อมจะส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีความเข้มแข็ง

พลเมืองยุคใหม่

พลเมืองที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนามีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต พลเมือง หมายถึง คนที่มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะประชาชนของประเทศใดประเทศหนึ่งหรือประชาชนที่อยู่ภายใต้ผู้ปกครองเดียวกัน มักมีวัฒนธรรม เดียวกัน เช่น คนไทยทุกคนควรทำตัวเป็นพลเมืองดี คือ นอกจากตระหนักถึงสิทธิของตนเองแล้วยังต้องทำหน้าที่ที่กฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนดและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมีการ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติเพื่อให้เป็นสังคมและเป็น ประเทศประชาธิปไตยอย่างแท้จริงตามหลักการทางประชาธิปไตย (สำนักงานเลขาธิการสภา ผู้แทนราษฎร, 2558 : 1)

ความสำคัญของเทคโนโลยีดิจิทัลถูกนำไปใช้ในกิจกรรมทางการเมืองทุกระดับ ตั้งแต่ท้องถิ่นไปถึงระดับชาตินานาชาติและระดับโลก นับแต่มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลสื่อสารมาใช้ในกิจกรรมทางการเมือง และสนับสนุนส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมากขึ้น อาจพูดได้ว่าเป็นมิติใหม่ทางการเมืองก็ว่าได้ ลักษณะดังกล่าวทำให้มีวิธีการหาเสียงของพรรคการเมือง นักการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีความหลากหลายทำให้มีเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองมากขึ้น รวมทั้งยังสามารถเก็บข้อมูลกิจกรรมทางการเมืองไว้เป็นหลักฐานอ้างอิงได้นานสามารถสืบค้นและนำมาสื่อสารกันบนระบบสื่อออนไลน์เมื่อต้องการจะใช้ประโยชน์ในทางการเมืองการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองไทยบางยุคถูกจำกัดในการเข้าไปมีส่วนร่วมน้อย และเฉพาะ บางเรื่องบางโอกาสเท่านั้น ทั้งนี้ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับผู้ออกแบบรัฐธรรมนูญที่เปิดโอกาสให้พลเมืองมีส่วนร่วมเพียงใด แม้อยู่ภายใต้ยุคดิจิทัลกิจกรรมทางการเมืองส่วนใหญ่ก็เป็นเพียงความสัมพันธ์ระหว่างการใช้สื่อดิจิทัลกับวิธีการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบเดิม ซึ่งเป็นเพียงการใช้ระบบการสื่อสารออนไลน์เพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสารทางการเมืองได้เร็วและกว้างขวางเท่านั้น (สมคิด พุ่มทุเรียน และประเวศน์ มหารัตน์สกุล, 2565 : 2305.) จะเห็นได้ว่าการแสดงออกและการเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งของสิทธิความเป็นพลเมืองซึ่งในยุคปัจจุบันการแสดงออกทางการเมืองไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในโลกทางกายภาพ สามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่แสดงถึงกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัล แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม และแต่ละกลุ่มยังจำแนกกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังที่จะอธิบายดังต่อไปนี้

1. กลุ่มผู้เฝ้าดู (Political spectator) เป็นคนกลุ่มใหญ่ของสังคมเริ่มให้ความสนใจทาง การเมือง ถือเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำสุด

2. กลุ่มอยากเปลี่ยนแปลงทางการเมือง (Political Transition) เป็นกลุ่มที่อยู่ระหว่างผู้เฝ้าดู และผู้ต่อสู้ทางการเมือง การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มนี้ต้องการทรัพยากรมากกว่ากลุ่มผู้เฝ้าดู ระยะไกล เพื่อต้องการก่อให้เกิดผลกระทบเป็นวงกว้าง

3. กลุ่มต่อสู้ทางการเมือง (Political Gladiator) เป็นกลุ่มที่ทำหน้าที่ร่วมในกิจกรรมทาง การเมืองโดยตรงคนกลุ่มนี้จะไม่แสวงหาอิทธิพลอื่นเพื่อจะเปลี่ยนแปลงแต่จะดำเนินการเอง บางคน ในกลุ่มจะมีการจัดระเบียบ ในขณะที่คนอื่น ๆ รับใช้สมาพันธ์ สหภาพ สมาคมในกิจกรรมทาง การเมืองหรือโจมตีคู่ต่อสู้ทางการเมืองด้วยตัวเอง ซึ่งต่างจากวิธีการในอดีตที่การทำกิจกรรมทางการเมืองต้องเข้าร่วมกับพรรคการเมืองหรือเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง จะเห็นว่ากลุ่มการเมืองที่มีส่วนร่วมทางการเมืองยุคดิจิทัล มิได้มีศูนย์รวมอยู่ที่พรรคการเมืองแต่จะเป็นพันธมิตรแบบหลวม ๆ โดยจะดำเนินกิจกรรมทางการเมืองด้วยตัวเองผ่านระบบสื่อโซเชียลที่มีอิทธิพลต่อพรรคการเมืองรัฐบาลสังคม หรือองค์กร (สมคิด พุ่มทุเรียน และประเวศน์ มหารัตน์สกุล, 2565 : 2307-2308)

สรุปได้ว่าพลเมืองยุคใหม่ที่จะพัฒนาไปสู่กลุ่มที่ต้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและกลุ่ม ต่อสู่ทางการเมืองที่เป็นการแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริง จึงจำเป็นจะต้องมีการปลูกฝังจิตสำนึกด้านความรับผิดชอบทั้งสิทธิหน้าที่การเป็นพลเมืองอย่างที่พึงเป็นตามหลักประชาธิปไตย จึงจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันพลเมืองไทยมีช่องทางสื่อสารกิจกรรมที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองได้สะดวกทุกเวลาและทุกสถานที่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ

บทบาทพลเมืองยุคใหม่กับการพัฒนาการเมืองภาคประชาชน

การปลูกฝังความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีผลต่อการเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองที่มีความสำคัญซึ่งอาจส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง กล่าวได้ว่าความคาดหวังจากสังคมที่มีต่อผู้ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวเพื่อเป็นพลเมืองยุคใหม่ที่มีความสุจริตใจและไม่มีผลประโยชน์ใด ๆ ผูกพันกับพรรคการเมืองใดที่จะต้องปกป้องหรือเพิ่มพูนจึงหวังกันว่าจะเป็นกลุ่มบุคคลที่ช่วยพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้มีความสุจริตและยุติธรรม เพื่อประโยชน์ของประชาชนไทยส่วนใหญ่ ซึ่งจากการศึกษาสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

เข้าใจสิทธิ ความสำคัญของการเมืองภาคประชาชนหรือการเมืองภาคพลเมืองนั้น นับว่ามี พลังและมีคุณค่าต่อระบบการเมืองที่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคล ซึ่งพลเมืองที่ดีจะต้องเข้าใจสิทธิตามกฎหมายของตนเองและผู้อื่นว่าสิ่งใดที่ควรกระทำ เพื่อเป็นการรักษาสิทธิที่เป็นประโยชน์พื้นฐานของตนเอง หน้าที่ที่สำคัญของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่ควรสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงให้คนรุ่นใหม่เห็นความสำคัญต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจทางการเมืองที่ถูกต้อง ดำเนินการกิจกรรมทางการเมืองที่ถูกต้องชอบธรรมอย่างสร้างสรรค์ต่อไป รวมไปถึงยังต้องเข้าใจถึงความเป็นจริงของสถานการณ์ทางการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นที่มีความสัมพันธ์ กับการดำเนินชีวิตโดยทั่วไปของประชาชน

คิดเพื่ออภิวัฒน์ การจะเกิดสังคมประชาธิปไตยได้นั้นจำเป็นต้องเริ่มจากการสร้างความคิด ทัศนคติที่ดีต่อการเมืองที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยเจตนาที่จะสร้างประโยชน์ให้กับ สาธารณะ พื้นฐานต้องเกิดจากความคิดที่ยุติธรรมตั้งมั่นบนหลักประชาธิปไตย ยึดถือกฎระเบียบของสังคมเป็นหลัก เปิดใจรับความคิดเห็นที่แตกต่างเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับสังคม ถือได้ว่าความ คิดเห็นทางการเมืองเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดค่านิยมทางสังคม เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูล ไม่เอารัด เอาเปรียบซึ่งกันและกัน และรู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ควรจะสร้างค่านิยมที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นในสังคมไทย การสร้างค่านิยมที่ถูกต้องและเหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยให้เกิดความเจริญตามมา ดังคำที่ว่า "สังคมอภิวัฒน์"

ปฏิบัติตามหลักประชาธิปไตย คนรุ่นใหม่ต้องรู้จักหน้าที่ของตนเองเป็นสำคัญ รู้จักเหตุ รู้ผล รู้จักตน รู้จักประมาณและไม่ประมาท ทำอะไรอยู่ในกฎระเบียบของสังคมไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เคารพสิทธิบุคคลอย่างเท่าเทียม ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย พยามเข้าร่วม กิจกรรมทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอ พลเมืองที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ

จะต้องเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลัก ศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต ปฏิบัติตนตามกฎหมาย ดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนา สังคมและประเทศชาติให้เป็นประเทศประชาธิปไตยอย่างแท้จริงตามหลักประชาธิปไตย

ใส่ใจสาธารณะประโยชน์ เป็นการตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวม ร่วมกันทำให้เกิดความ รับผิดชอบต่อสาธารณะ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ สาธารณะสมบัติต่าง ๆ จะต้องมีความเสียสละและ อุทิศตนเพื่อช่วยเหลือให้แก่ผู้อื่นหรือสังคมด้วยความเต็มใจ รวมถึงการส่งเสริมให้คนในสังคมทั้งรุ่นใหม่ และรุ่นเก่ามีความรัก ความเชื่อ ความศรัทธา ทัศนคติทางการเมืองที่ดีเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญเจริญรุ่งเรืองต่อไป

สรุปได้ว่าบทบาทของพลเมืองยุคใหม่ที่ช่วยสร้างการพัฒนาทางการเมืองที่ดีจะต้องเริ่มจากการมีความเข้าใจในสิทธิทางการเมืองตามกฎหมายในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจะส่งผลต่อ ความคิดที่เป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองเพื่อเรียกร้องต่าง ๆ จนน าไปสู่การ ปฏิบัติตนตามหลักประชาธิปไตยที่เป็นไปตามกรอบที่ยึดถือร่วมกันในสังคม และสุดท้ายก็คือเป้าหมาย ที่ทำเพื่อให้เกิดสาธารณะประโยชน์ที่จะต้องใส่ใจให้เกิดอย่างต่อเนื่อง

สรุปการวิเคราะห์องค์ความรู้

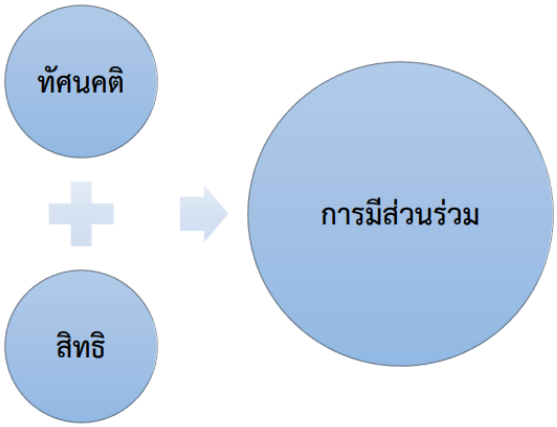

จากแผนภาพสรุปการวิเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาได้ว่า พลเมืองยุคใหม่จะต้อง เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเมืองเพื่อการใช้สิทธิและสียงที่ได้รับตามกรอบของกฎหมาย โดยที่ไม่ ละเมิดต่อหลักประชาธิปไตยที่เคารพเสียงส่วนมากและการรับฟังเสียงส่วนน้อย ซึ่งจากการศึกษาทำให้พบว่า หัวใจหลักในการพัฒนาการเมืองของพลเมืองยุคใหม่ประกอบด้วย

ทัศนคติ เป็นสิ่งที่กำหนดให้เกิดทัศนคติส่วนบุคคล เมื่อบุคคลมีทัศนคติที่ดีต่อการเมืองใน ระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น คนส่วนใหญ่ให้การยอมรับมากขึ้นก็จะเกิดเป็นค่านิยมทางสังคม ทั้งนี้ก็ ต้องเริ่มจากการเข้าใจในบริบททางการเมืองก่อนว่าเป็นอย่างไร ซึ่งเมื่อไม่เป็นไปตามความคิดหรือ ทัศนคติก็จะเกิดเป็นแรงผลักดันให้เกิดการแสดงพฤติกรรมทางการเมืองเพื่อการเรียกร้องในสิ่งที่เชื่อ

สิทธิ เป็นการรักษาบทบาททางสังคมที่ยืนหยัดในการปกป้องซึ่งสิทธิที่มีตามหลัก ประชาธิปไตย โดยจะต้องเริ่มมาจากความรู้และเข้าใจในหลักการของสิทธิตามกฎหมาย เพื่อการยอมรับร่วมกันถึงขอบเขตการแสดงออกของพฤติกรรมทางการเมือง สิทธิในเสรีภาพการชุมนุมโดยสงบเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน อีกทั้งเป็นสิทธิที่พึงได้รับและสามารถใช้ได้โดยบุคคลและกลุ่มการคุ้มครองเสรีภาพที่จะชุมนุมโดยสงบถือเป็นหนึ่งในองค์ประกอบพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง

การมีส่วนร่วม เมื่อเกิดกระบวนการคิดที่ดำรงซึ่งหลักการของประชาธิปไตยและให้ความสำคัญกับความเจริญของสังคม ประกอบกับการรับรู้สิทธิที่มีแล้วนำมาใช้อย่างเกิดประโยชน์ต่อ สาธารณะ ก็ย่อมจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นการแสดงออกถึงหน้าที่ของความเป็นพลเมืองที่ไม่ใช่รักษาสิทธิของตนเอง แต่ยังรักษาสิทธิที่เป็นผลให้เกิดประโยชน์ต่อพลเมืองทั่วไปในสังคมด้วย

จึงสรุปได้ว่าหัวใจแห่งพลเมืองยุคใหม่ตามหลักประชาธิปไตยคือ ทัศนคติที่เป็นตัวขับเคลื่อนความเชื่อและยึดถือทางสังคม สิทธิที่เป็นกรอบในการแสดงออกถึงหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อสังคมของพลเมือง และการมีส่วนร่วมที่เป็นการประกอบซึ่งทัศนคติที่เชื่อมั่นสิ่งที่ถูกต้องตามหลักประชาธิปไตยร่วมกับการรักษาสิทธิหน้าที่ความเป็นพลเมืองของตนจนนำไปสู่การมีส่วนร่วมที่เป็นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบที่มีต่อสังคม เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาการเมืองโดยเริ่มจากหน้าที่ของพลเมืองนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

ชำนาญ จันทร์เรือง. "ยุทธวิธีเขย่าการเมืองท้องถิ่น". **สัมภาษณ์พิเศษ**. (17 มิถุนายน 2562) : 2.

ประเวศ วะสี. **การเมืองภาคพลเมือง การพัฒนาการเมืองไปสู่ประชาธิปไตย**. นนทบุรี : สถาบัน พระปกเกล้า, 2551.

พระครูวินัยธรอธิษฐ์ สุวฑฺโฒ (สุขพานิช). คนรุ่นใหม่กับประชาธิปไตยของไทยในปัจจุบัน. **วารสารพุทธ สังคมวิทยาปริทรรศน์**. ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2563) : 111-112.

รศ.ดร.กิตติทัศน์ ผกาทอง. **คนรุ่นใหม่กับกิจกรรมทางการเมือง**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : https://www.matichon.co.th/columnists/news_2408961. [5 เมษายน 2566].

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. **ราชกิจจานุเบกษาฉบับกฤษฎีกา มาตรา 44,45**.

วัชรา ไชยสาร. การมีส่วนร่วมในทางการเมืองกับการเมืองภาคประชาชน. **รัฐสภาสาร**. 53(5), 2545.

วัฒนา เซ่งไพเราะ. "ความตื่นตัวทางการเมืองของเยาวชนในสถาบันอุดมศึกษาในเขต กรุงเทพมหานครกับการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตย ช่วงปี 2549-2554". **ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารทางการเมือง**, วิทยาลัยสื่อสารการเมือง : มหาวิทยาลัยเกริก, 2555.

ศรัณยุ หมั้นทรัพย์. **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง : ฐานรากของการเมืองภาคพลเมือง**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, 2550.

สมคิด พุ่มทุเรียน และ ประเวศน์ มหารัตน์สกุล. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองไทยในยุค ดิจิทัล, **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.**. ปีที่ 10 ฉบับที่ 5 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2565) : 2305.

สมบัติ ธำรงธัญวงศ์. **การเมือง : แนวความคิดและการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์, 2556.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. **ความเป็นพลเมืองในวิถีระบอบประชาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558.

สำนักประชาสัมพันธ์. **การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2554.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. **การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, 2548.

อเนก เหล่าธรรมทัศน์. **การเมืองภาคพลเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, 2551.

รูปแบบและวิธีการจัดการเลือกตั้งสมัยใหม่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งท้องถิ่นไทย

Forms and methods of modern election management of the Thai Local Election Commission

พระมหาบวรวิทย์ รตนโชโต, ดร.[1] และพระมหากีรติ วรกิตฺติ, ดร.[2]

[1] [2]หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งนำเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการเลือกตั้งสมัยใหม่เพื่อเป็นแนวทางการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกและผู้บริหารท้องถิ่น อีกทั้งยังก่อให้เกิดการดำเนินงานตามแผนในทุกระดับให้มีมาตรฐานและวิธีวัดผลงานที่ชัดเจนง่ายต่อการเข้าใจ และประชาชนได้ใช้สิทธิในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านการเลือกตั้งที่ถือได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงบทบาทพลเมือง รูปแบบและวิธีการจัดการเลือกตั้งสมัยใหม่ที่สามารถบรรลุเป้าหมายในการสร้างประชาธิปไตยที่แท้จริงมี 4 วิธีการประกอบไปด้วย จริงจังเป็นการจัดการเลือกตั้งท้องถิ่นต้องทำอย่างจริงจังภายใต้การปฏิบัติตามกฎหมาย ชัดเจนเป็นการเปิดเผยข้อมูลการเลือกตั้งและสามารถชี้แจงในทุกประเด็นได้อย่างชัดเจน ทันสมัยมีการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในการจัดการข้อมูลและระบบการเลือกตั้ง ฉับไวมีการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาสนับสนุนให้เกิดความรวดเร็วในการดำเนินการเลือกตั้ง ดังที่กล่าวมาจะทำให้เกิดการดำเนินการที่มีความรวดเร็วฉับไวในการเข้าถึงข้อมูลการเลือกตั้งและก็ถือเป็นการปรับตัวตามให้ทันยุคสมัยนั่นเอง

คำสำคัญ : รูปแบบและวิธีการ, การเลือกตั้งสมัยใหม่, คณะกรรมการการเลือกตั้ง, ท้องถิ่นไทย

Abstract

This article aims to present modern election management formats and methods as a guideline for driving the Office of the Election Commission's strategic plan. The main goal is to achieve efficiency and effectiveness in the election of local members and administrators. It also causes the implementation of the plan at every level to have clear standards and methods for measuring performance that are easy to understand. and people have exercised their right to participate in politics through elections which can be considered an expression of their civic role. There are 4 methods and methods for organizing modern elections that can achieve the goal of creating true democracy. Seriously, organizing local elections must be done seriously under compliance with the law. It clearly reveals election information and can clearly explain every issue. Modern information technology systems are used to help manage data and election systems. The information technology system was introduced to support the speed of the election process. As mentioned above, it will lead to speedy operations in accessing election information and is considered an adjustment to keep up with the times.

Keywords: Form and Method, Modern elections, Election Commission, Thai locality

1. บทนำ

ระบอบประชาธิปไตยของประเทศให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจเกี่ยวกับค่านิยมประชาธิปไตยและพฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนชาวไทย การเลือกตั้งถือเป็นกลไกการใช้อำนาจอธิปไตยโดยการไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนที่มีนโยบายตรงกับความต้องการของตนเองให้ไปใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนด้วยความชอบธรรม กลไกที่จะควบคุมให้ผู้แทนที่ดำรงตำแหน่งจากการเลือกตั้ง ตระหนักอยู่เสมอว่าต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชน เพราะประชาชนเป็นผู้กำหนดอนาคตทางการเมืองของตนด้วยการเลือกหรือไม่เลือกตนกลับมาทำหน้าที่ผู้แทนอีก ดังนั้นการเลือกตั้งจึงมีผลกระทบต่อการพัฒนาทางการเมือง โดยประชาชนจะสำนึกถึงความจำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ พลเมืองซึ่งต้องมีส่วนร่วมในการเลือกผู้แทนเลือกรัฐบาลการเลือกตั้งมีความสำคัญมากในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เพื่อให้การเลือกตั้งบรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ของระบอบการปกครอง จึงต้องมีการปฏิรูประบบการเลือกตั้งให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ทางสังคมเศรษฐกิจ และการเมืองในปัจจุบัน การซื้อเสียงยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญและเป็นไป ไม่ได้ที่คณะกรรมการการเลือกตั้งจะจัดการกับปัญหาการซื้อขายเสียงเพียงลำพัง เนื่องจากปัญหาการซื้อเสียงเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมากทั้งนักการเมืองและผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2545) การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น หมายถึง การบริหารราชการบางอย่างที่รัฐมอบหมายในองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นจัดทำเอง เพื่อสนองความต้องการส่วนรวมของประชาชนในเขตท้องถิ่นนั้น โดยมีเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นนั้นเอง ซึ่งตามหลักไม่ใช่เจ้าหน้าที่ของราชการบริหารส่วนกลางเป็นผู้บริหารกิจการส่วนท้องถิ่นด้วยงบประมาณขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ (สุรพล สุยะพรหม, 2552 : 221) โดยปกติการเมืองการปกครองส่วนท้องถิ่นจะเปิดโอกาสให้ประชาชนในเขตท้องถิ่นนั้น ๆ เลือกตั้งผู้แทนของตนเข้าไปทำหน้าที่เป็นผู้บริหารท้องถิ่น หรือเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นเพื่อเลือกผู้บริหารท้องถิ่นอีกทีหนึ่ง การจัดการปกครองท้องถิ่นของคนในท้องถิ่น การจัดการดังกล่าวกระทำโดยการคัดเลือกบุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาดำเนินการปกครอง ซึ่งท้องถิ่นและชุมชนแต่ละชุมชนดังกล่าว อาจจะมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันทั้งในด้านพื้นที่ จำนวนประชากร ความเจริญมั่งคั่ง ทำให้ท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่นมีลักษณะการปกครองที่มีลักษณะเฉพาะ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2555 : 11)

ภาพที่ 1 เลือกตั้งท้องถิ่น

ที่มาภาพ : (iLaw, ออนไลน์, https://ilaw.or.th/node/6128)

โครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วยสภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่นซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 252 กำหนดให้สมาชิกสภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง และผู้บริหารท้องถิ่นให้มาจากการเลือกตั้งหรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่น ในปี พ.ศ. 2562 ที่ผ่านมา ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 ตามเจตนารมณ์ของบทบัญญัติรัฐธรรมนูญในมาตรานี้ โดยกฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งและผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง รวมทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น นอกจากนี้คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ได้ออกระเบียบและประกาศอีกหลายฉบับเพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา กระทั่งเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2563 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นลำดับแรก ส่งผลให้ขณะนี้คณะกรรมการการเลือกตั้งอยู่ระหว่างการวางแผนการจัดการเลือกตั้งและได้ออกประกาศเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2563 กำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดและนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดภายใน 60 วันนับแต่วันที่ประกาศ โดยคาดว่าการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดและนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดจะจัดขึ้นในวันที่ 20 ธันวาคม 2563 นี้ (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ และคณะ, 2564 : 1)

กระบวนการเลือกตั้งของคนในท้องถิ่นเป็นฐานเสริมสำคัญยิ่งของการพัฒนาระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย นับเป็นช่องทางสำคัญให้กับประชาชนในท้องถิ่นในการแสดงออกถึงความคิดเห็น การเรียกร้อง เสนอความต้องการของตนต่อตัวแทนในองค์กรปกครองหรือต่อภาคส่วนอื่นเกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน เป็นต้น และเป็นช่องทางให้ประชาชนได้จัดการตนเองบนพื้นฐานของการพึ่งตนเป็นสำคัญ โดยประชาชนจะมีโอกาสเลือกตั้งฝ่ายนิติบัญญัติฝ่ายบริหาร การเลือกตั้งจะเป็นการฝึกฝนให้ประชาชนใช้ดุลพินิจเลือกผู้แทนที่เหมาะสม (ลิขิต ธีรเวคิน, 2525 : 3) การเลือกตั้งท้องถิ่น (Local Elections) จึงนับได้ว่าเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของกระบวนการปกครองตามหลักประชาธิปไตย (Democracy) กล่าวคือเป็นการสร้างและเคารพสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภายใต้ การยอมรับของสังคมทั่วไป เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบการปกครองที่ตั้งอยู่บนหลักการที่ว่า "อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน" ถูกใช้โดยตัวแทนของประชาชน ซึ่งตัวแทนของประชาชนนั่นเป็นผู้ที่ได้รับการมอบหมายให้ทำหน้าที่ภายใต้ความรับผิดชอบ (Accountability) ต่อผลประโยชน์ของประชาชน ซึ่งประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงในการใช้อำนาจอธิปไตย ในขณะเดียวกันอำนาจอธิปไตยถูกใช้โดยตัวแทน ได้แก่ สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเข้าไปการออกแบบนโยบาย (สุนทรชัย ชอบยศ และรจนา คำดีเกิด, 2556 : 9-43) จากสถานการณ์คณะกรรมการการเลือกตั้งถูกวิจารณ์ว่ารับรองผลการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2565 ล่าช้า แม้ กกต. จะยืนยันว่าตนมีอำนาจประกาศผลการเลือกตั้งได้ภายใน 30–60 วัน แต่ก็มีอาจารย์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2 คน ออกมาวิจารณ์ว่าเป็นความล่าช้าโดยไม่มีเหตุอันควร และไกลเกินกว่าเหตุอย่างชัดเจน ก่อนหน้านั้นในการเลือกตั้ง ส.ส. ราชบุรี เขต 3 แทนตำแหน่งที่ว่าง ซึ่งผู้สมัครจากพรรคประชาธิปัตย์ชนะ กกต. ใช้เวลารับรองผลอย่างเป็นทางการ 9 วันขณะที่ในการเลือกตั้ง ส.ส. กรุงเทพมหานคร เขต 9 แทนตำแหน่งที่ว่าง ซึ่งพรรคเพื่อไทยชนะ กกต. ใช้เวลารับรองเกือบ 2 เดือน ในเดือนกันยายน 2565 กกต. ประกาศระเบียบการหาเสียงเลือกตั้ง 180 วันซึ่งมีกำหนดจัดขึ้นไม่เกินเดือนพฤษภาคม 2566 หากนับตามอายุสภาผู้แทนราษฎรและกฎหมายเลือกตั้งขณะที่เกิดเสียงวิจารณ์ว่าอาจมีการเลือกปฏิบัติในการบังคับใช้ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ออนไลน์)

ดังนั้นการเลือกตั้งเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยได้มีส่วนร่วมทางการเมืองอันเป็นกลไกที่แสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชน ที่เรียกร้องหรือสนับสนุนให้มีการกระทำหรือละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในทางการเมือง หรือการตัดสินใจนโยบายสาธารณะที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน บทบาทสำคัญในการขับเคลื่อน

การเลือกตั้งหรือจัดให้มีการเลือกตั้งที่เป็นไปตามหลักประชาธิปไตยจึงเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นนั้น ซึ่งคณะกรรมการการเลือกตั้งมีหน้าที่ในการเป็นผู้ควบคุมและดำเนินการจัดหรือจัดให้มีการเลือกตั้งในทุกระดับของประเทศ ตั้งแต่การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไปจนถึงการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น ซึ่งความชัดเจนในการดำเนินการเลือกตั้งก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

2. แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งท้องถิ่น

การเลือกตั้ง คือ กิจกรรมทางการเมืองที่ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยได้มีส่วนร่วมทางการเมือง (Participation) อันเป็นกลไกที่แสดงออก ซึ่งเจตจำนงของประชาชนที่เรียกร้อง หรือสนับสนุนให้มีการกระทำหรือการละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในทางการเมือง หรือตัดสินใจในนโยบายสาธารณะที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน โดยประชาชนทั่วไปเลือกผู้แทน หรือพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์นโยบาย และวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับตนด้วยความคาดหวังว่าผู้แทนหรือพรรคการเมืองที่ตนเลือกให้ไปใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนนั้นจะนำอุดมการณ์และนโยบายในการบริหารประเทศ และทำหน้าที่พิทักษ์ผลประโยชน์ของตนเอง การเลือกตั้งจึงเป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือกในการเมืองการปกครองของประชาชนนั่นเอง (วัชรา ไชยสาร, 2544) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเลือกตั้งมีคุณค่าสมควรแก่การยกย่องว่าได้ดำเนินการตามครรลองของระบบประชาธิปไตย และถือว่าเป็นฐานที่มาของความชอบธรรมในอำนาจของรัฐบาลและผู้ปกครองจะต้องดำเนินไปตามหลักเกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับเป็นสากลดังนี้

1. หลักความเป็นอิสระแห่งการเลือกตั้ง หมายความว่า การเลือกตั้งต้องกระทำโดยเสรีไม่มีการบังคับกดขี่จ้างวานหรือใช้อิทธิพลใด ๆ ซึ่งหมายความว่าเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะคอยเฝ้าดูและดำเนินการให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยเสรีปราศจากการบีบบังคับข่มขู่ด้วยประการใด ๆ ไม่ว่าการใช้อามิสสินจ้าง หรือใช้อิทธิพลบีบบังคับ รัฐเองก็ต้องไม่กดขี่จ้างวานหรือใช้อิทธิพลบังคับให้ราษฎรไปเลือกตั้ง การเลือกตั้งที่ปราศจากอิสระผู้ปกครองจะอ้างว่าตนมีอำนาจโดยชอบธรรมไม่ได้

2. หลักการเลือกตั้งตามกำหนดเวลา หมายความว่า เมื่อเลือกตั้งไปแล้วก็ต้องเลือกใหม่อีกโดยกำหนดระยะเวลาแน่นอน เช่น 3 ปี หรือ 5 ปี เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของผู้แทนราษฎรว่าปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของประชาชนหรือไม่ เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสเปลี่ยนแปลงตัวผู้แทนราษฎรคนเดิม หรือเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใหม่และเพื่อให้ประชาชนสามารถควบคุมผู้แทนของตนได้

3. หลักการเลือกตั้งอย่างแท้จริง หมายความว่า การเลือกตั้งที่บริสุทธิ์เป็นไปตามตัวบทกฎหมายปราศจากการครอบงำและเล่ห์กลทางการเมือง ปราศจากการใช้อิทธิพลทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ และสถานภาพทางสังคม

4. หลักการออกเสียงทั่วไป หมายความว่า การให้สิทธิเลือกตั้งแก่ประชาชนทั่วไปโดยไม่มีการกีดกันหรือจำกัดสิทธิบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นพิเศษเนื่องจากเพศ ผิว สถานภาพ ทางเศรษฐกิจ สังคม ตราบใดที่ประชาชนผู้นั้นไม่ขาดคุณสมบัติ

5. หลักการเลือกตั้งอย่างเสมอภาค หมายความว่า การมีสิทธิในการเลือกตั้งของประชาชน มีความสำคัญและได้รับการยอมรับโดยเท่าเทียมกัน ไม่ว่าผู้เลือกตั้งจะมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างไร หลักการที่ใช้เป็นมาตรการในการให้ความเสมอภาค คือ การให้ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งคนหนึ่ง ๆ มีคะแนนเสียงเพียงหนึ่งคะแนน (One Man One Vote) และคะแนนเสียงทุกคะแนนมีความสำคัญเท่าเทียมกัน

6. หลักการลงคะแนนเสียงลับ หมายความว่า การออกเสียงเลือกตั้งของประชาชนเป็นเอกสิทธิ์ของผู้เลือกตั้งโดยเด็ดขาด เอกสิทธิ์นี้จะได้รับการพิทักษ์ปกป้องโดยการออกเสียงลับ โดยผู้ออกเสียงไม่จำเป็นต้องบอกผู้อื่นว่าตนเลือกใครซึ่งจะกระทำโดยวิธีให้เอาบัตรลงคะแนนผนึกในซองแล้วมอบให้กรรมการตรวจคะแนน หรือใส่หีบบัตรเลือกตั้ง

7. หลักการวิธีการลงคะแนนเสียงอิสระอย่างอื่น หมายความว่า การที่จะไม่ใช้วิธีการลงคะแนนเสียงโดยลับดังกล่าวแล้วก็ต้องใช้วิธีการลงคะแนนเสียงอย่างอิสระอย่างอื่น ๆ (เอกชาติ แจ่มอ้น. 2547 : 6-8)

การเลือกตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง ประชาชนจะมีโอกาสได้เลือกตั้งผู้แทนฝ่ายบริหาร และฝ่ายนิติบัญญัติ ในบางกรณีที่ทั้งสองฝ่ายหมดวาระไม่พร้อมกัน และจัดเลือกตั้งไม่พร้อมกันประชาชนก็จะต้องไปเลือกตั้งแยกเป็นสองครั้ง แต่ถ้าเป็นกรณีที่ทั้งสองฝ่ายจะถูกเลือกในคราวเดียวกัน เช่น การเลือกตั้งท้องถิ่นครั้งแรกภายใต้รัฐธรรมนูญ 2560 ประชาชนที่ไปเลือกตั้งก็จะได้บัตรเลือกตั้งสองใบเพื่อกากบาทเลือกตั้งฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายบริหารในคราวเดียวกัน มีรายละเอียดดังนี้ (iLaw, ออนไลน์)

- สำหรับกรุงเทพมหานคร ประชาชนจะได้เลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครโดยตรง และเลือกสมาชิกสภาเขต หรือ ส.ก.เขตละ 1 คน เขตที่มีประชากรมากกว่า 150,000 คน ให้มี ส.ก.เพิ่มขึ้น 1 คน ต่อประชากร 150,000 คน สำหรับเมืองพัทยาประชาชนจะได้เลือกตั้งนายกเมืองพัทยาโดยตรง และเลือกตั้งสมาชิกสภาเมืองพัทยาทั้งหมด 24 คน
- สำหรับ อบจ. ประชาชนจะได้เลือกนายก อบจ. โดยตรง และได้เลือกสมาชิกสภา อบจ. ซึ่งมีจำนวนระหว่าง 24-48 คน ขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรในจังหวัดนั้นๆ โดยใช้เขตอำเภอเป็นเขตเลือกตั้งให้มีสมาชิก อบจ. เขตเลือกตั้งละ 1 คน หรือถ้ามีได้มากกว่านั้นก็ให้แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็นหลายเขตในอำเภอเดียวกัน
- สำหรับเทศบาล ประชาชนจะได้เลือกนายกเทศมนตรีโดยตรง และได้เลือกสมาชิกสภาเทศบาลซึ่งมีจำนวนไม่เท่ากัน ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะลงคะแนนเลือกสมาชิกสภาเทศบาลได้ไม่เกิน 6 คน ให้เทศบาลตำบล แบ่งเป็น 2 เขตเลือกตั้ง มีสมาชิกสภา 12 คน เทศบาลเมืองแบ่งเป็น 3 เขตเลือกตั้ง มีสมาชิกสภา 18 คน เทศบาลนครแบ่งเป็น 4 เขตเลือกตั้ง มีสมาชิกสภา 24 คน
- สำหรับ อบต. ประชาชนจะได้เลือกนายก อบต. โดยตรง และได้เลือกสมาชิกสภา อบต. จากหมู่บ้านละ 1 คน โดยใช้เขตหมู่บ้านเป็นเขตเลือกตั้ง และให้มีสมาชิกสภา อบต. เท่าจำนวนหมู่บ้าน หรืออย่างน้อยให้มี 6 คน

ภาพที่ 1 กฎหมายเบื้องต้น เรื่องการเลือกตั้งท้องถิ่น

ที่มาภาพ : (iLaw, ออนไลน์, https://ilaw.or.th/node/5501)

การปกครองท้องถิ่นเป็นระบบการปกครองที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระจายอำนาจทางการปกครองของรัฐ และโดยนัยนี้จะเกิดองค์การทำหน้าที่ปกครองท้องถิ่นโดยคนในท้องถิ่นนั้น ๆ เพราะเป็นการกระจายอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมและการตัดสินใจในกิจกรรมทางการเมืองด้วยการเปิดโอกาส ให้ประชาชนได้ปกครองและบริหารงานในท้องถิ่นของตนเอง โดยให้มีการเลือกตัวแทนที่ตนเองไว้วางใจไปทำหน้าที่ในการบริหารและนิติบัญญัติ ซึ่งจะสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพปัจจุบันโครงสร้างในการบริหารประเทศรัฐบาลพยายามที่จะมุ่งเน้นไปที่การกระจายอำนาจแก่ประชาชนตั้งแต่ในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด โดยผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งคณะผู้บริหารองค์กรดังกล่าวจะต้องได้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ การเลือกตั้งโดยวิธีใช้สิทธิออกเสียงย่อมแสดงถึงการใช้ดุลพินิจและการใช้สิทธิของประชาชนในท้องถิ่นนั้นในการปกครองตนเองกล่าวคือ การที่ประชาชนจะสนใจมาเลือกบุคคลที่มีความสามารถอย่างแท้จริง เพื่อเป็นตัวแทนของตนโดยเป็นไปตามหลักสากลที่บริสุทธิ์ ยุติธรรม ตามหลักของประชาธิปไตย ผู้ที่ไปใช้สิทธิจะต้องมีความเป็นอิสระและเต็มใจที่จะเลือก ไม่ใช่เลือกด้วยแรงจูงใจอื่นที่เกิดจากการใช้อิทธิพลด้านต่าง ๆ บีบบังคับหรือให้คำตอบแทนในรูปแบบต่าง ๆ อย่างไรก็ตามการเลือกตั้งมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นการแสดงออกทางด้านสิทธิเสรีภาพทางความคิดของประชาชนที่ต้องการตัวแทนของตนเองให้มีนโยบายในการบริหารในรูปแบบใดต้องให้มีการพัฒนาไปในทิศทางใดและต้องการผู้แทนของตนเองที่มีลักษณะเช่นใด (ชูวงศ์ ฉายะบุตร, 2539)

3. ความสำคัญของการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งท้องถิ่นเป็นตัวชี้วัดสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงสถานะของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐบาลท้องถิ่น และยังเป็นเครื่องชี้วัดคุณภาพของประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นได้ในหลากหลายมิติ ดังเช่น การตรวจสอบความสนใจของประชาชนที่มีต่อการเลือกตั้งจากประชาชนในท้องถิ่นว่ามีสูงมากเพียงใด โดยเปรียบเทียบได้จากระดับการมีส่วนร่วมในการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนในท้องถิ่น ความเข้มข้นในการแข่งขันและช่วงชิงที่นั่งในสภาท้องถิ่นของผู้สมัครลงแข่งขันรับเลือกตั้งท้องถิ่น บทบาทของผู้สมัครรับเลือกตั้งท้องถิ่น ทั้งที่สังกัดพรรคการเมืองที่มีขนาดใหญ่ และขนาดเล็ก รวมถึงบทบาทผู้สมัครรับเลือกตั้งท้องถิ่นที่ไม่สังกัดพรรคการเมือง (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2540 : 283) การปกครองท้องถิ่นนั้นเป็นประชาธิปไตยโดยพื้นฐาน โดยผู้นำท้องถิ่นควรมาจากการเลือกตั้งของประชาชน และการปกครองท้องถิ่นในแง่นี้เองจะช่วยส่งเสริมการปกครองแบบประชาธิปไตยในระดับชาติ และเป็นไปอย่างต่อเนื่องได้ การปกครองท้องถิ่นจึงได้รับการยอมรับกันว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ โดยสรุปได้ในประการต่าง ๆ ต่อไปนี้ (สถาบันดำรงราชานุภาพ, 2539 : 16)

1) การปกครองท้องถิ่นก่อให้เกิดและกระตุ้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน กล่าวคือ ในการปกครองท้องถิ่นที่ผู้นำมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนนั้นเป็นจุดเริ่มของการกระตุ้นความสนใจ มีส่วนร่วมของประชาชนแล้ว และการที่ผู้นำท้องถิ่นได้เสนอนโยบายให้ประชาชนในท้องถิ่นได้ทราบได้แสดงความคิดเห็น และตัดสินใจเลือกก็เป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมต่อกิจการของท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญ

2) การปกครองท้องถิ่นก่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อประชาชนของผู้นำ (Accountability) ความรับผิดชอบของผู้นำต่อประชาชนนี้ในสังคมประชาธิปไตยตะวันตก หมายความถึงพันธะสัญญาหรือความรับผิดชอบทางการเมืองที่ผู้นำซึ่งมาจากการเลือกตั้งมีต่อประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เป็นความรับผิดชอบที่ว่าเขาได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเพื่อทำอะไร ผลงานจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนส่วนรวมหรือต่อส่วนตัว โดยต้องอธิบายให้ได้ว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

3) การปกครองท้องถิ่นที่เข้มแข็งจะช่วยขจัดระบบเผด็จการโดยรัฐบาล สถาบันทางการเมืองโดยเฉพาะพรรคการเมืองก็จะมีความมั่นคง อันจะส่งผลให้การยึดอำนาจและการใช้อำนาจเผด็จการจากส่วนกลางเป็นได้ได้ ยาก ดังเช่นที่มองเตสกิเออ (Monterquier) นักปรัชญาการเมืองชาวฝรั่งเศส กล่าวไว้ว่า การปกครองท้องถิ่นที่แข้งแข็งจะสามารถต่อต้านการปฏิวัติรัฐประหารได้ และการปกครองท้องถิ่นที่มีอิสระจะช่วยส่งเสริมสถาบัน ทางการเมืองต่าง ๆ ให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น

4) การปกครองท้องถิ่นสร้างความชอบธรรมความห่างไกล ทั้งในทางภูมิศาสตร์และในทางการเมือง ย่อมทำให้การตัดสินใจโดยสถาบันทางการเมืองที่ห่างไกลออกไปจากชุมชนท้องถิ่นอาจจะไม่ได้รับการยอมรับในทางตรงกันข้าม หากการตัดสินใจกระทำในระดับชุมชนท้องถิ่น มีแนวโน้มที่จะได้รับการยอมรับและเป็นการสมเหตุสมผลมากกว่า ทำให้การตัดสินใจในทางการเมืองการปกครองนั้นมีความชอบธรรม

5) การปกครองท้องถิ่นช่วยดำรงหลักเสรีภาพ หากอำนาจทางการเมืองการปกครองถูกรวบอยู่ที่ศูนย์กลางมากเกินไป เป็นไปได้ที่จะเกิดการใช้อำนาจในทางที่ลิดรอนสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล และสร้างความเสียหายให้กับสังคมโดยรวมได้ง่าย ในทางตรงข้ามการกระจายอำนาจจึงเป็นมรรควิธีหนึ่งในการปกป้องเสรีภาพของปัจเจกบุคคล โดยการทำให้อำนาจมีการกระจัดกระจายออกไป อันจะนำไปสู่การสร้างโครงข่ายของการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกัน และกัน (Checks and Balances) ระหว่างศูนย์กลางกับพื้นที่นอกศูนย์กลาง

6) การเมืองท้องถิ่นเป็นเวทีสร้างการเมืองระดับชาติ กล่าวคือ เมื่อการเมืองการปกครองในระดับท้องถิ่นประสบความสำเร็จในเชิงการได้มาซึ่งผู้นำทางการเมืองที่เป็นตัวแทนของประชาชน มีความรับผิดชอบต่อส่วนร่วม ผ่านการเรียนรู้และการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองแล้ว ก็จะทำให้คุณภาพของนักการเมืองระดับชาติสูงขึ้น

7) การสร้างพลังประชาธิปไตยหรือการพัฒนาการเมืองที่มั่นคงนั้น จะต้องเริ่มจากการสร้างความเป็น ประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นเสียก่อนจากนั้นจึงขยายไปในระดับประเทศ การปกครองท้องถิ่นจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับชาติ เพราะทำให้เกิดการพัฒนาการเมืองในวงกว้าง

8) การปกครองท้องถิ่นทำให้เข้าสู่วิถีการเมืองของประชาชน (Politicization) ด้วยเหตุที่การเมืองท้องถิ่นมีความเกี่ยวพันหรือผลกระทบต่อประชาชนโดยตรงและใกล้ตัว และเกี่ยวพันต่อการเมืองระดับชาติ หากมีกิจกรรรมทางการเมืองเกิดขึ้นอยู่เสมอก็จะมีผลทำให้เกิดความคึกคัก และมีชีวิตชีวาต่อการปกครองท้องถิ่นประชาชนในท้องถิ่นจะมีความเกี่ยวพันและเข้าสู่ระบบการเมืองตลอดเวลา เพราะการเข้าสู่วิถีการเมืองเป็นถนนสายหนึ่งที่จะนำไปสู่เมืองประชาธิปไตย (อุทัย หิรัญโต, 2523 : 33)

สรุปได้ว่ากระบวนการประชาธิปไตยเป็นกรอบพื้นฐานในการกำหนดบทบาททางการเมืองในทุกระดับให้เป็นไปตามเป้าหมายเดียวกันโดยยึดหลักอำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาพในระบอบประชาธิปไตย มีความเคารพซึ่งกันและกัน จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการปกครองแบบประชาธิปไตยที่แท้จริง และเป็นไปอย่างต่อเนื่องได้ เรียกได้ว่าเป็นการก่อเกิดขั้นตอนของประชาธิปไตยที่มีความเป็นระบบได้รับการยอมรับจากประชาชน

4. บทบาทคณะกรรมการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บัญญัติเรื่ององค์กรอิสระไว้ในหมวด 12 โดยกำหนดให้มีองค์กรอิสระทั้งสิ้น 5 องค์กร ได้แก่ คณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน และคณะกรรมการ สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (ธนกฤต วรธนัชชากุล, 2560) คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีชื่อเฉพาะแตกต่างกันไปตามประเภทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น กล่าวคือ ในกรณีของกรุงเทพมหานคร จะใช้ชื่อว่า "คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร"

ส่วนเมืองพัทยา ใช้ชื่อว่า "คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเมืองพัทยา" องค์การบริหารส่วนจังหวัด ใช้ชื่อว่า "คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำองค์การบริหารส่วนจังหวัด (ระบุชื่อจังหวัด)" และองค์การบริหารส่วนตำบล ใช้ชื่อว่า "คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำองค์การบริหารส่วนตำบล (ระบุชื่อตำบล)" อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ การเสนอแนะและให้ความเห็นชอบในการกำหนดหน่วยเลือกตั้งที่เลือกตั้ง และการแต่งตั้งเจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้งของผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นการตรวจสอบ และให้ความเห็นชอบในบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และการเพิ่มชื่อหรือถอนชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การกำกับดูแล และอำนวยการเลือกตั้ง การลงคะแนนเสียงเลือกการนับคะแนนเลือกตั้งและการประกาศผลการนับคะแนนเลือกตั้ง การกำหนดสถานที่รวบรวมผลคะแนน และรวบรวมผลคะแนนของทุกหน่วยเลือกตั้ง และรายงานผลการเลือกตั้งต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ออนไลน์) คณะกรรมการการเลือกตั้งดังกล่าว มีวาระการดำรงตำแหน่ง 7 ปีและให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. จัดหรือดำเนินการให้มีการจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเลือกสมาชิกวุฒิสภา การเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น และการออกเสียงประชามติ

2. ควบคุมดูแลการเลือกตั้ง ให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรมและควบคุมดูแลการออกเสียงประชามติให้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย เพื่อการนี้ให้มีอำนาจสืบสวนหรือไต่สวนได้ตามที่จำเป็นหรือที่เห็นสมควร

3. เมื่อผลการสืบสวนหรือไต่สวน หรือเมื่อพบเห็นการกระทำที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าการเลือกตั้ง หรือการเลือกข้างต้น มิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม หรือการออกเสียงประชามติเป็นไปโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ให้มีอำนาจสั่งระงับยับยั้ง แก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกการเลือกตั้งหรือการเลือก หรือการออกเสียงประชามติและสั่งให้ดำเนินการเลือกตั้งเลือกหรือออกเสียงประชามติใหม่ในหน่วยเลือกตั้งบางหน่วย หรือทุกหน่วย

4. สั่งระงับการใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือผู้สมัครรับเลือก ไว้เป็น การชั่วคราวเป็นระยะเวลาไม่เกิน 1 ปีเมื่อมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าผู้นั้นกระทำการหรือรู้เห็นกับการกระทำของบุคคลอื่น ที่มีลักษณะเป็นการทุจริตหรือทำให้การเลือกตั้งหรือการเลือกมิได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม

5. ดูแลการดำเนินงานของพรรคการเมืองให้เป็นไปตามกฎหมาย

6. หน้าที่และอำนาจอื่นตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560, น. 64)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าบทบาทคณะกรรมการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นเป็นการจัดกระบวนการการเลือกตั้งเพื่อให้ได้มาซึ่งผู้บริหารและสมาชิกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนประชาชน ซึ่งอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่การเสนอแนะและให้ความเห็นชอบในการกำหนดหน่วยเลือกตั้งที่เลือกตั้งและการแต่งตั้งเจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้งของผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การตรวจสอบและให้ความเห็นชอบในบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และการเพิ่มชื่อหรือถอนชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การกำกับดูแลและอำนวยการเลือกตั้ง การลงคะแนนเสียงเลือกการนับคะแนนเลือกตั้งและการประกาศผลการนับคะแนนเลือกตั้ง ทั้งหมดนี้เป็นไปเพื่อการรักษาไว้ซึ่งการปกครองตามหลักประชาธิปไตยที่เป็นกรอบการยึดถือร่วมกันในสังคม

5. รูปแบบการจัดการเลือกตั้งสมัยใหม่

การจัดการเลือกตั้งท้องถิ่นจะต้องเป็นไปตามกรอบการบริหารจัดการเลือกตั้ง โดยคณะกรรมการการเลือกตั้งมีหน้าที่ดำเนินการสืบสวนสอบสวนวินิจฉัยและการดำเนินคดีในศาล ให้มีความสุจริต โปร่งใส และเที่ยงธรรม เสริมสร้างวิถีประชาธิปไตยและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของประชาชนเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์

ทรงเป็นประมุข ส่งเสริมพรรคการเมืองให้เป็นสถาบันทางการเมืองที่เข้มแข็ง พัฒนาศักยภาพองค์กร และระบบงานให้มีประสิทธิภาพ การเติบโตของการปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ตามอำนาจทางการเมืองที่เปลี่ยนไป ทิศทางการเลือกตั้งท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นอย่างจริงจัง โดยกำหนดให้คณะผู้บริหารท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นให้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนเพื่อตอบความต้องการของประชาชนในการเลือกผู้บริหารและทีมงานที่ทำหน้าที่แทนตนเอง ซึ่งการจัดการเลือกตั้งท้องถิ่นให้มีคุณภาพภายใต้ยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปจะต้องสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมปัจจุบัน รูปแบบและวิธีการดังกล่าวมีดังนี้

จริงจัง การจัดการเลือกตั้งท้องถิ่นต้องทำอย่างจริงจังภายใต้การปฏิบัติตามกฎหมายและหลักประชาธิปไตย คณะกรรมการการเลือกตั้งต้องจัดให้มีการลงพื้นที่ที่ไม่ใช่เพียงการประชาสัมพันธ์ แต่ต้องมีกระบวนการสร้างความรู้และเข้าใจในหลักการและขั้นตอนในการเลือกตั้งท้องถิ่นให้กับประชาชน ซึ่งในปัจจุบันก็จะเห็นได้ว่าการสื่อสารที่เป็นไปอย่างรวดเร็วเป็นผลทำให้อาจเกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน จึงต้องสร้างความตระหนักและตื่นตัวตามหลักความเป็นพลเมืองให้กับประชาชนเพื่อการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น บุคลากรผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเลือกตั้ง และการออกเสียงประชามติมีความเป็นกลาง และเป็นมืออาชีพ ผลการเลือกตั้งเป็นไปด้วยความสุจริตและเที่ยงธรรม

ชัดเจน การพัฒนาระบบฐานข้อมูลในทุกระดับและการเชื่อมโยงโครงข่ายข้อมูลระหว่างหน่วยงานกลางระดับนโยบาย ตลอดจนหน่วยงานในส่วนกลางและในส่วนจังหวัดอย่างเป็นระบบและง่ายต่อการเข้าถึง รวมทั้งเผยแพร่รายงานผลการติดตามและประเมินผลสู่สาธารณชนอย่างต่อเนื่องโดยที่สามารถชี้แจงในทุกประเด็นได้อย่างชัดเจน สามารถตอบคำถามของประชาชนได้อย่างครอบคลุมและตรงประเด็น รวมไปถึงการเสริมสร้างความร่วมมือในทุกระดับกำหนดหน่วยหลักเพื่อมีบทบาทในการรับผิดชอบและติดตามประเมินการดำเนินงาน โดยการปรับหน่วยงานที่มีอยู่เดิมหรือจัดตั้งขึ้นใหม่เพื่อให้เกิดกระบวนการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ

ทันสมัย มีการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในภารกิจด้านการดำเนินงานขององค์กรด้วย ด้านการจัดทำระบบข้อมูลที่มีการอัพเดทอยู่ตลอด รวมไปถึงการเชื่อมโยงเครือข่ายผ่านการขอความร่วมมือจากผู้ให้บริการสื่อออนไลน์ application ต่าง ๆ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เข้าถึงข้อมูลการเลือกตั้งได้ และยังเป็นการสร้างความโปร่งใสในการเปิดช่องทางติดตามการดำเนินงานของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

ฉับไว มีการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในส่วนของการประกาศผลการเลือกตั้งที่ต้องเป็นไปทันตามสถานการณ์จริงมีการรายงานผลการนับคะแนนแบบเรียลไทม์ (Real-Time) รวมไปถึงในอนาคตอาจมีการพัฒนาวิธีการในการเลือกตั้งแบบนอกพื้นที่โดยไม่ต้องเดินทางกลับมายังท้องถิ่นตนเองผ่านการใช้การยืนยันตัวตนด้วยเทคโนโลยีที่มี การอัพเดทแบบเรียลไทม์ที่จะช่วยให้สะดวก และยังสามารถติดตามผลการลงคะแนนได้อย่างใกล้ชิดตลอดเวลา

สรุปได้ว่ารูปแบบ และวิธีการจัดการเลือกตั้งสมัยใหม่เพื่อเป็นระบบการเลือกตั้งที่สร้างความชอบธรรมทางการเมืองหรือการยอมรับจากประชาชนในการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองเพื่อใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชน ประกอบไปด้วยหัวใจหลักสำคัญคือ กฎหมายที่เป็นกรอบที่จะช่วยให้เกิดความจริงจังและชัดเจนในการดำเนินการเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมเป็นหลักพื้นฐานของการเกิดประชาธิปไตยที่จะช่วยให้เกิดความโปร่งใส และชัดเจนในการจัดการเลือกตั้ง เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดความรวดเร็วฉับไวในการเข้าถึงข้อมูลการเลือกตั้ง และก็ถือเป็นการปรับตัวตามให้ทันยุคสมัยนั่นเอง

บรรณานุกรม

ชูวงศ์ ฉายะบุตร. (2539). *การปกครองท้องถิ่นไทย*. กรุงเทพมหานคร : สมาคมนิสิตเก่ารัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนกฤต วรธนัชชากุล. (9 พฤษภาคม 2560). องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนญใหม่กับวิถีแห่งอำนาจ. *มติชน*, น. 15.

ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2540). *100 ปีการปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ. 2440-2540*. กรุงเทพมหานคร : คบไฟ.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. *คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. ออนไลน์. http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. (1 กันยายน 2566).

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ และคณะ. (2564). การเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดและนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการ. *รายงานวิจัยโครงการศึกษาการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ปี 2563*. สถาบันพระปกเกล้า.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (6 เมษายน 2560). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก.

ลิขิต ธีรเวคิน. (2525). *การปกครองท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วัชรา ไชยสาร. (2544). *ระบบการเลือกตั้งกับการเมืองไทยยุคใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. *คณะกรรมการการเลือกตั้ง (ประเทศไทย)*. ออนไลน์. https://th.wikipedia.org/wiki/คณะกรรมการการเลือกตั้ง_(ประเทศไทย). (1 กันยายน 2566).

สถาบันดำรงราชานุภาพ. (2539). การบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน. *รายงานการวิจัย*. กรมการปกครอง : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.

สุนทรชัย ชอบยศ และรจนา คำดีเกิด. (2556). การเมืองภาคพลเมือง : การถอดถอนผู้บริหารท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จในประเทศไทย. *รัฐสภาสาร*. 61 (5). 9-43

สุรพล สุยะพรหม. (2552). *การเมืองกับการปกครองของไทย.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). *การปกครองส่วนท้องถิ่นและอำนาจหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน*. กรุงเทพมหานคร : กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2545). *การเมืองของพลเมือง*. กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

อุทัย หิรัญโต. (2523). *การปกครองท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

เอกชาติ แจ่มอ้น. (2547). *พฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดองค์กร อิสระตามรัฐธรรมนูญ: คณะกรรมการการเลือกตั้ง*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

iLaw. *กฎหมายเบื้องต้น เรื่องการเลือกตั้งท้องถิ่น*. ออนไลน์. https://ilaw.or.th/node/5501. (22 สิงหาคม 2566)

เสถียรภาพ : การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

Stability : Political changes between Thailand and Japan.

มนูญ บุญนัด
หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งเน้นนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางในการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ผ่านมาของประเทศไทยกับญี่ปุ่น โดยมีที่มาจากบทเรียนที่สำคัญจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งของไทยและของญี่ปุ่นที่พบว่าต้องมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของประชาชนเพื่อให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม การบังคับใช้กฎหมายที่อยู่ภายใต้ความยุติธรรมไม่เลือกปฏิบัติใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการสร้างความสงบเรียบร้อยในสังคมและเพิ่มสมรรถนะทางการบริหารของรัฐบาลให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งมีหลักเสถียรภาพสำคัญดังนี้ การปลูกฝังอุดมการณ์ทางประชาธิปไตยจะต้องมุ่งเสริมสร้างเข้าใจในหลักการประชาธิปไตยที่แท้จริง การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมเป็นหลักสำคัญในการสร้างสังคมประชาธิปไตย สร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กฎหมายต้องร่วมกันในสังคมสร้างกลไกให้มีการบังคับใช้กติกาข้อบังคับที่ชัดเจน มาตรฐานในการบริหารของภาครัฐเป็นการสร้างมาตรฐานการดำเนินงานของภาครัฐที่สร้างประโยชน์ให้กับประชาชนส่วนรวม การดำเนินนโยบายอย่างโปร่งใสเป็นการสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและเปิดโอกาสรับรู้นโยบายด้านต่าง ๆของรัฐบาล แนวทางที่นำเสนอดังกล่าวเป็นการพัฒนาการเมืองที่อยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริงนำไปสู่การพัฒนาเสถียรภาพทางการเมืองที่ยั่งยืนที่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศต่อไป

คำสำคัญ: เสถียรภาพ, การเปลี่ยนแปลง, การเมือง

Abstract

This article focuses on presenting ideas on ways to create political stability derived from the recent political changes in Thailand with Japan. It is derived from important lessons from political changes in both Thailand and Japan that have to focus on the quality of life of the people to make their living better than before. Law enforcement under justice does not discriminate. Use the law as a tool to create order in society and competency the administrative capacity of efficiency government which has the stability key points: Cultivating democratic ideology must focus on enhancing understanding of true democratic principles. Developing participatory processes is the cornerstone in building a democratic society. To create sanctity for the law, we must jointly create a mechanism for clear law enforcement. Standard in public administration It is creating standards for government operations that benefit the people. The implementation of policies with transparency participate the people to have a role and the opportunity to know various aspects of the government's policies effect on further development of the country.

Keywords: stability, change, politics

1. บทนำ

พัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น ต้องพัฒนาโครงสร้างทางการเมืองการปกครองให้เป็นบทบัญญัติรัฐธรรมนูญว่าด้วยประชาธิปไตย พัฒนาให้สังคมปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย และจะต้องกำหนดโครงสร้างทางการเมืองการปกครองให้เป็นไปตามปรัชญาการเมืองการปกครองและหลักการประชาธิปไตยอย่างครบถ้วน รวมทั้งต้องเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง แบบประชาธิปไตย ทั้งนี้วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึงแบบแผนทัศนคติพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองและองค์กรการเมือง ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการหล่อหลอม ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองที่ถ่ายทอดสืบเนื่องกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2557 : 7) การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนรัฐบาลและการปกครองหรือรัฐธรรมนูญเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกประเทศ โดยรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศย่อมกำหนดวิธีการเปลี่ยนแปลงไว้ที่เป็นเงื่อนไขในการใช้อำนาจ เช่น ให้มีการเลือกตั้งทั่วไปทุก 4 ปี หรือ 5 ปี หรือการเลือกประธานาธิบดีทุก 4 ปี หรือ 6 ปี ที่แตกต่างกันไปตามการกำหนดระบบการเมืองของประเทศนั้น ๆ โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อให้โอกาสประชาชนติดสินใจว่าจะให้บุคคลใดหรือกลุ่มพรรคการเมืองใดได้เป็นผู้ปกครอง จึงจะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของการเมืองมาจากการกำหนดวิธีการเปลี่ยนแปลงหลักการหรือสาระของรัฐธรรมนูญ หรือแม้กระทั่งสร้างรัฐธรรมนูญใหม่แทนฉบับเดิม

หลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อำนาจสูงสุดหรืออำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย โดยประชาชนทำหน้าที่ปกครองตนเองโดยตรง แต่ในทางปฏิบัติไม่สามารถกระทำได้จึงเกิดรูปแบบการปกครองประชาธิปไตยแบบผู้แทน โดยประชาชนเลือกผู้แทนขึ้นทำหน้าที่แทนตนและผู้แทนทำหน้าที่ร่วมกันเลือกผู้บริหารประเทศเพื่อกำหนดนโยบายและวิธีการปฏิบัติตามนโยบายการเลือกผู้แทนเข้าทำหน้าที่แทนตนเป็นกลไกพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทนนั้นยังไม่สามารถสนองตอบ และแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนและความต้องการของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยได้อย่างทั่วถึง (สำนักประชาสัมพันธ์, 2554 : 7) ประชาธิปไตยแบบผ่านผู้แทน (Representative Democracy) ในสังคมไทยที่ทำให้เมืองไทยกลายเป็น "รัฐนิยม" ซึ่งรัฐนิยมในที่นี่หมายถึงการเห็นว่าปัญหาของส่วนร่วมต้องแก้โดยรัฐเท่านั้น โดยไม่คิดว่าประชาชนและประชาสังคมก็มีส่วนร่วมแก้ไขได้ผลของการปฏิรูปการบริหารงานของภาครัฐทำให้ประชาชนกลายเป็นลูกค้าหรือผู้รับบริการแทนที่จะเป็นพลเมือง (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2551 : 2)

ความสัมพันธ์ทางการเมืองของไทยกับญี่ปุ่นเริ่มจากการแลกเปลี่ยนการเยือนระดับพระราชวงศ์อย่างต่อเนื่อง เป็นปัจจัยหลักที่ส่งเสริมความสัมพันธ์อันใกล้ชิดบุคคลระดับสูงในรัฐบาลไทยมักเยือนญี่ปุ่นอย่างต่อเนื่องแต่บุคคลระดับสูงในรัฐบาลญี่ปุ่นมาเยือนไทยไม่บ่อยครั้งนัก อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่นยังคงเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ค่อยทัดเทียมกันมากนักกล่าวคือ ญี่ปุ่นยังคงแสดงท่าทีเป็นมหาอำนาจในด้านต่าง ๆ ทั้งการเมืองและเศรษฐกิจความสัมพันธ์ระหว่างรัฐสภาไทยและรัฐสภาญี่ปุ่นอยู่ในระดับดี นอกจากนี้ รัฐสภาไทยได้มีการจัดตั้งกลุ่มมิตรภาพสมาชิกรัฐสภาไทย-ญี่ปุ่นเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐสภาไทยกับรัฐสภาญี่ปุ่นด้วย ที่ผ่านมารัฐสภาของทั้งสองประเทศได้มีการแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างกัน (รัฐสภาไทย, ออนไลน์) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในการพบปะหารือระหว่างสมาชิกรัฐสภาของทั้งสองประเทศจะกระทำในโอกาสที่คณะผู้แทนรัฐสภาของทั้งสองประเทศเข้าร่วมประชุมรัฐสภาระหว่างกัน ประเทศในกลุ่มอาเซียนรวมถึงไทยต่างก็ต้องจับตามองการขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจสองประเทศนี้อย่างใกล้ชิดเช่นกัน เพื่อวางมาตรการแนวทางกำหนดนโยบายที่จะส่งเสริมและดึงดูดการลงทุนเข้ามายังกลุ่มภูมิภาคอาเซียนโดยเฉพาะไทยที่ต้องการดึงดูดทั้งนักลงทุนญี่ปุ่นและจีนเข้ามายังเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ในฐานะที่ทั้งสองประเทศนี้ถือเป็นนักลงทุนอันดับต้น ๆ ที่เข้ามาลงทุนในไทยเลยก็ว่าได้

ดังนั้นทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในเชิงการเมืองที่ไทยและญี่ปุ่นมีความคล้ายคลึงกันอีกทั้งญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีระบอบการปกครองไม่ต่างจากระบบการปกครองของไทย กล่าวคือปกครองด้วยระบอบพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ จะเห็นได้จากประสบการณ์ของญี่ปุ่นในช่วงทศวรรษ พ.ศ. 2400 ไม่ต่างจากไทยในช่วงระหว่างรัชกาลที่ 4 และที่ 5 ตรงที่ต้องเผชิญกับภัยจากการล่าอาณานิคมและการถูกบังคับให้ทำสนธิสัญญาการค้าส่งผลให้ญี่ปุ่นจำต้องทำสนธิสัญญาการค้าที่เสียเปรียบ และเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต จึงต้องเร่งปฏิรูปประเทศในทุกด้านเพื่อให้มีความทันสมัยโดยเลียนแบบประเทศตะวันตกทั้งด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจสังคมและการศึกษาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประเทศ

2. หลักประชาธิปไตย (Democracy)

พัฒนาทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้นต้องเริ่มต้นด้วยระบบการเมืองที่สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ (majority) ระบบการเมืองนั้นต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการควบคุมกำกับตรวจสอบการดำเนินงานของฝ่ายบริหารฝ่ายนิติบัญญัติ จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงเจตจำนงค์และเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเพื่อเป็นการสะท้อนให้รัฐบาลมีความรอบคอบในการบริหารประเทศ ภายใต้นิยามว่าคำว่า "ประชาธิปไตย" ประกอบ ด้วยคำว่า "ประชา" หมายถึงหมู่คนคือปวงชนกับคำว่า "อธิปไตย" หมายถึงความเป็นใหญ่ "ประชาธิปไตย" จึงหมายถึง "ความเป็นใหญ่ของปวงชน" ซึ่งหลักประชาธิปไตยมีหลักการสำคัญดังต่อไปนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2557 : 9 - 12)

2.1 หลักอำนาจอธิปไตยของปวงชน

ประชาธิปไตยนั้นถือว่าเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศหรืออำนาจอธิปไตยนั้นเป็นของประชาชนทุกคนร่วมกัน และประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจเป็นผู้ร่วมกันใช้อำนาจนี้ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

2.2 หลักเสรีภาพ

หลักการว่าด้วยสิทธิเสรีภาพเป็นหลักการที่สำคัญมากอย่างหนึ่งของประชาธิปไตย คือ สิทธิ (right) เสรีภาพ (liberty) และอิสรภาพ (freedom) สิทธิ หมายถึงประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้เสรีภาพ หมายถึงโอกาสที่จะเลือกทำหรือไม่ทำระหว่างทางเลือกหลายทางตามปรารถนาของตนโดยปราศจากข้อบังคับ หรือข้อจำกัดจะจำกัดได้โดยกฎหมายเท่านั้น ส่วนอิสรภาพ หมายถึง การทำหรืองดเว้นที่จะทำสิ่งใด ๆ ก็ได้ที่ไม่ละเมิดผู้อื่นความสามารถของคนที่จะกระทำหรืองดเว้นกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ได้ภายในขอบเขตข้อกำหนดของกฎหมายเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยจึงไม่ใช่การทำอะไรก็ได้ตามใจตนเอง เนื่องจากการทำตามใจตนเองโดยไม่คำนึงถึงจิตใจ หรือการกระทำคนอื่น ๆ นั้นเป็นลักษณะของเผด็จการ

2.3 หลักเสมอภาค

ความเสมอภาพในระบอบประชาธิปไตย หมายความว่า การที่ราษฎรทุกคนในประเทศมีความเสมอภาค หรือความเท่าเทียมกัน พื้นฐานในเรื่องสำคัญ ๆ ที่เป็นไปได้ในฐานะที่เป็นวิญญูชนอันจะทำให้ทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม

2.4 หลักภราดรภาพ

ในการปกครองตัวเองร่วมกันของประชาชนนั้น เมื่อคนในสังคมมีโอกาสและเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมย่อมทำได้อย่างสันติ และหาข้อยุติที่เหมาะสมเป็นที่ยอมรับกัน และมีความเคารพซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีความรัก

และปรารถนาดีต่อกันเปรียบประดุจญาติพี่น้อง ฉะนั้นหลักการเรื่องภราดรภาพและหลักเหตุผลจึงมีความสำคัญขั้นพื้นฐานของการสร้างและพัฒนาประชาธิปไตย

ดังนั้นสรุปได้ว่าหลักประชาธิปไตยเป็นหลักการที่เน้นให้ความสำคัญกับประชาชน ประชาธิปไตยยังเกี่ยวข้องโดยตรงกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ความรับผิดชอบ ระเบียบและวินัย ประชาธิปไตยเป็นหลักที่ให้สิทธิเสรีภาพแต่ก็ไม่ได้ไร้ขอบเขต ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายและต้องควบคู่กับหน้าที่ความรับผิดชอบ ระเบียบและวินัย หน้าที่ของประชาชนภายใต้ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยจึงกล่าวได้ว่าหลักประชาธิปไตยเป็นกรอบในการปฏิบัติตนเพื่อนำไปสู่การทำหน้าที่ในการเป็นพลเมืองที่ดี

3. หลักเสมอภาค

ความเสมอภาพในระบอบประชาธิปไตย หมายความว่า การที่ราษฎรทุกคนในประเทศมีความเสมอภาค หรือความเท่าเทียมกันพื้นฐานในเรื่องสำคัญ ๆ ที่เป็นไปได้ในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชนอันจะทำให้ทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม

4. หลักภราดรภาพ

ในการปกครองตัวเองร่วมกันของประชาชนนั้น เมื่อคนในสังคมมีโอกาส และเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมย่อมทำได้อย่างสันติ และหาข้อยุติที่เหมาะสมเป็นที่ยอมรับ และมีความเคารพซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีความรักและปรารถนาดีต่อกันเปรียบประดุจญาติพี่น้อง ฉะนั้นหลักการเรื่องภราดรภาพ และหลักเหตุผลจึงมีความสำคัญขั้นพื้นฐานของการสร้างและพัฒนาประชาธิปไตย

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าหลักประชาธิปไตยเป็นหลักการที่เน้นให้ความสำคัญกับประชาชนประชาธิปไตยยังเกี่ยวข้องโดยตรงกับสิทธิ เสรีภาพของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ความรับผิดชอบ ระเบียบและวินัย ประชาธิปไตยเป็นหลักที่ให้สิทธิเสรีภาพแต่ก็ไม่ได้ไร้ขอบเขต ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายและต้องควบคู่กับหน้าที่ความรับผิดชอบระเบียบ และวินัยหน้าที่ของประชาชน ภายใต้ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย จึงกล่าวได้ว่าหลักประชาธิปไตยเป็นกรอบในการปฏิบัติตนเพื่อนำไปสู่การทำหน้าที่ในการเป็นพลเมืองที่ดี

3. วิวัฒนาการทางการเมือง

การเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย (Democratic Transition) ของประเทศญี่ปุ่นโดยการปฏิรูปการเมืองซึ่งปรากฏขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1993 โดยมีสัญลักษณ์ คือการยุติลงของระบบพรรคเด่นพรรคเดียว (One-Dominant Party) โดยพรรคเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democratic Party) และการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายโมริฮิโร โฮโซกาวา (Morihiro Hozokawa) เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกของญี่ปุ่นยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองที่ไม่ได้มาจากพรรคเสรีประชาธิปไตยโดยมีนายโฮโซกาวาที่มาจากพรรคญี่ปุ่นใหม่ (Japan New Party) โดยมีพรรคร่วมรัฐบาลทั้งหมด 7 พรรค (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2555 : 91) จนกระทั่งปี ค.ศ. 1993 จึงได้สูญเสียอำนาจให้กับพรรคร่วมฝ่ายค้านที่ร่วมกับ สมาชิกพรรคเสรีประชาธิปไตย บางส่วนที่ลาออกไปตั้งรัฐบาลผสม 7 พรรคการเมืองเป็น ครั้งแรก แต่ภายหลังจากนั้นไม่นานพรรคเสรีประชาธิปไตย ก็ได้กลับมาเป็นรัฐบาลอีก เพราะพรรคการเมืองอื่น ๆ ไม่สามารถทดแทนพรรคเสรีประชาธิปไตยได้ และถึงแม้ว่านับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990s เป็นต้นมาพรรคเสรีประชาธิปไตยจะไม่ได้เสียงข้างมากเด็ดขาด จนถึงขนาดตั้งพรรครัฐบาลพรรคเดียวในยุคระบบ 1955 แต่ก็สามารถตั้งรัฐบาลร่วมกับพรรคเล็กอื่น ๆ ได้เช่นกัน เพราะประชาชนญี่ปุ่นซึ่งมีความเป็นอนุรักษ์นิยมสูงไม่ต้องการเสี่ยงให้พรรคการเมืองฝ่ายค้านซึ่งเป็นพรรคที่มีความแตกต่างหลากหลายในอุดมการณ์และเป้าหมายมาเป็นรัฐบาลร่วมหลายพรรค ยกเว้นแต่ประชาชนญี่ปุ่นต้องการ แสดงออกถึงการลงคะแนนเพื่อประท้วง (protest vote) ผลการที่ตกต่ำของ

พรรคเสรีประชาธิปไตย จึงเลือกพรรคการเมืองอื่น ๆ ที่อาจมีลักษณะอุดมการณ์ใกล้เคียงกันเข้ามาทำหน้าที่แทนเหมือนที่พรรคประชาธิปไตย (DPJ) ของนายยูกิโอะ ฮาโตยามา นายกรัฐมนตรีท่านหนึ่งซึ่งก็เคยอยู่ในพรรค LDP มาก่อนที่จะออกมาตั้งพรรค DPJ และในที่สุดสามารถจัดตั้งรัฐบาลผสมหลายพรรคได้เป็นครั้งแรกทำให้พรรคเสรีประชาธิปไตยกลายเป็นฝ่ายค้านในที่สุด (ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์, 2542 : 83)

ภาพที่ 1 การประชุมตั้งพรรค LDP ครั้งแรกปี 1955 ที่มาภาพ : wikipedia.org

เมื่อถึงยุคสมัยของรัฐบาลนายจุนอิชิโร โคอิซูมิ (Junichiro koizumi) เขามีท่าทีที่ชัดเจนในการสนับสนุนนโยบายการปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นนโยบายที่สร้างความพึงพอใจให้แก่ประชาชนเป็นอย่างมาก นับตั้งแต่เขาเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกาศหลักการในการปฏิรูปว่า "กิจกรรมที่ควรจะได้รับการดำเนินการโดยภาคเอกชนก็จะให้ภาคเอกชนทำ และกิจกรรมที่ควรจะได้รับการดำเนินการโดยรัฐบาลท้องถิ่นก็จะกระจายอำนาจให้รัฐบาลท้องถิ่นทำ" ทั้งนี้เพื่อลดค่าใช้จ่ายและความซ้ำซ้อนของงาน และเพื่อให้การดำเนินการปฏิรูปนี้เป็นไปได้จริง งบประมาณของประเทศจะถูกออกแบบและใช้ไปในกิจกรรมที่มุ่งเน้นสนับสนุนการปฏิรูปดังกล่าว (ศิริพร วัชชวัลคุ, 2549 : 19) การจัดโครงสร้างสถาบันการเมืองในรัฐธรรมนูญใหม่ของญี่ปุ่นนั้นจัดโครงสร้างรูปแบบการปกครองแบบอังกฤษและอเมริกาผสมกัน (Boramanand, 2011, p. 102) โดยอำนาจสูงสุดเป็นของประชาชนชาวญี่ปุ่นทุกคนในขณะที่พระจักรพรรดิที่เดิมเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยในรัฐธรรมนูญเมจิถูกลดสถานะให้เป็นเพียง "สัญลักษณ์แห่งรัฐ" ซึ่งไม่มีอำนาจในทางการเมืองการปกครอง แม้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจะถูกจัดทำขึ้นโดยสภาพบังคับและมีความเปลี่ยนแปลงไปมากจากฉบับก่อนหน้าก็ตามแต่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันยังคงรูปแบบการปกครองบางประการในรัฐธรรมนูญเมจิเอาไว้ด้วย เหตุนี้การจะเข้าใจระบบรัฐสภาในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันของญี่ปุ่น จึงจำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงโครงสร้างการปกครองในรัฐธรรมนูญเมจิพอสังเขป เพื่อที่จะทำให้เราเข้าใจรากฐานระบบรัฐสภาในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้มากยิ่งขึ้น รัฐธรรมนูญเมจินั้นเป็นรัฐธรรมนูญที่นำเอารัฐธรรมนูญแห่งปรัสเซียมาเป็นต้นแบบในการยกร่าง โดยรัฐธรรมนูญเมจิมีการแบ่งอำนาจอธิปไตยออกเป็น 3 อำนาจ ได้แก่ นิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ องค์พระจักรพรรดิเป็นประมุขสูงสุด

ในการปกครอง อาจกล่าวได้ว่าโครงสร้างสถาบันการเมืองแบบนี้คือการผสมผสานวัฒนธรรมตะวันตกให้มีความเหมาะสมกับวัฒนธรรมแบบเดิมกล่าวคือ ญี่ปุ่นรับรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด ในขณะเดียวกันก็ยังคงอำนาจสิทธิ์ขาดในการบริหารประเทศอยู่ที่องค์พระจักรพรรดิ เพราะสถาบันจักรพรรดิมีความสำคัญควบคู่กับประเทศญี่ปุ่นมาแต่โบราณ (จิรากิตติ แสงลี, 2565 : 67) ซึ่งรูปแบบในการปกครองของญี่ปุ่น และไทยมีความสอดคล้องกันหลายประการ และมีอิทธิพลในการกำหนดรูปแบบการปกครองซึ่งกันและกัน จากการที่ได้มีการนำบทเรียนทางประวัติศาสตร์มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง นอกจากนั้นไทยกับญี่ปุ่นก็ยังมีความสัมพันธ์ต่อกันทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นต้นกำเนิดของค่านิยมต่าง ๆ

ส่วนการเมืองในประเทศไทยที่เห็นได้ชัดจากการเริ่มมีการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 เป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ กองทัพเข้ามามีบทบาททางการเมืองนับแต่นั้น ทั้งรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวและรัฐธรรมนูญฉบับแรกในปี 2475 สถาปนาสภาผู้แทนราษฎรโดยโดยกำหนดให้สมาชิกมาจากการเลือกตั้งทั้งหมดหลังพ้น 10 ปี หรือประชากรเกินกึ่งหนึ่งของประเทศสำเร็จการศึกษาชั้นประถม แต่ก่อนหน้านั้นคณะราษฎรจะเป็นผู้แต่งตั้งสมาชิกไปพลางก่อนปลายปี 2475 (นับศักราชแบบเก่า) เกิดความขัดแย้งในสภาผู้แทนราษฎรและคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับข้อเสนอการวางแผนเศรษฐกิจ "สมุดปกเหลือง" ของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม ทำให้พระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรีคนแรก สั่งยกเลิกการประชุมสภาผู้แทนราษฎร และปรับคณะรัฐมนตรี รัฐประหารในปี 2500 นำโดยสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำให้จอมพล ป. หมดอำนาจในช่วงแรกเขาให้ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี แต่หลังจากรัฐบาลบริหารประเทศไม่ราบรื่นเพราะกลไกรัฐสภาเขาจึงรัฐประหารอีกในปี 2501 ครั้งนี้เขายกเลิกรัฐสภาและรัฐธรรมนูญและปกครองประเทศในฐานะรัฏฐาธิปัตย์ ระบอบการปกครองนี้บ้างมีผู้เรียกว่า "ระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ" จนมาถึงในยุคของพรรคเพื่อไทยชนะการเลือกตั้ง สองปีแรกถือว่ารัฐบาลค่อนข้างมีเสถียรภาพ แต่ในปี 2556 หลังรัฐบาลพยายามผ่านร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรม และแก้ไขรัฐธรรมนูญทำให้เกิดการประท้วงโดยคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) สุดท้ายมีรัฐประหารในปี2557 มีการร่าง และประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี 2560 ซึ่งเป็นฉบับปัจจุบันมีการประกาศใช้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และให้สมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการแต่งตั้งดูแลการทำงานของรัฐบาลให้เป็นไปตามแผนนี้ หลังเลื่อนมาหลายครั้งสุดท้ายมีการจัดการเลือกตั้งในวันที่ 24 มีนาคม 2562 โดยพรรคเพื่อไทยได้ครองเสียงข้างมากวันที่ 5 มิถุนายน 2562 รัฐสภาซึ่งประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภาที่มาจากการแต่งตั้งลงมติเลือกพลเอกประยุทธ์เป็นนายกรัฐมนตรีอีกสมัย (วิกิพีเดีย, ออนไลน์)

จะเห็นได้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงมาอย่างต่อเนื่องผ่านการรัฐประหารและเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองมากมาย จนในปัจจุบันประเทศไทยมีการปกครองในกรอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้ารัฐบาล รัฐบาลไทยเป็นผู้ใช้อำนาจบริหารอำนาจนิติบัญญัติอยู่กับรัฐสภาไทยซึ่งแบ่งเป็นสองสภา ได้แก่ สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภาฝ่ายตุลาการเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารและนิติบัญญัติ โดยมีประธานศาลฎีกา ประธานศาลปกครองสูงสุด และประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นประมุขในส่วนของตน ระบบการเมืองของไทยส่วนใหญ่อยู่ในระบบหลายพรรคการเมือง ทำให้เกิดรัฐบาลผสมและรัฐบาลฝ่ายข้างน้อยซึ่งเป็นคุณลักษณะที่เกิดได้บางครั้งในการเมืองระบบรัฐสภา ระบบการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตคะแนนสูงสุดที่ใช้ในรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 ทำให้เกิดระบบสองพรรคการเมือง ซึ่งพรรคไทยรักไทยและพรรคประชาธิปัตย์เป็นสองพรรคใหญ่ที่ครองที่นั่งในรัฐสภา อย่างไรก็ดีหลังรัฐธรรมนูญฉบับปี 2560 การเมืองไทยกลับเข้าสู่ระบบหลายพรรคการเมืองอีกครั้ง พัฒนาการการเมืองไทยเต็มไปด้วยเหตุการณ์รัฐประหาร และการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ (วิกิพีเดีย, ออนไลน์) ในรัฐธรรมนูญไทยที่บังคับใช้ในปัจจุบันแม้มาตรา 158 จะกำหนดให้การแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีต้องแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งสภาผู้แทนราษฎรให้ความเห็นชอบโดยในระหว่างห้าปีแรกของรัฐสภาชุดแรก

ตามรัฐธรรมนูญนี้ (เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) 24 มีนาคม พ.ศ. 2562) ให้วุฒิสภา (250 เสียง) มีอำนาจให้ความเห็นชอบบุคคลที่สมควรได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีเช่นเดียวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (500 เสียง) ซึ่งมีอำนาจในการแต่งตั้งบุคคลเป็นสมาชิกวุฒิสภาเป็นอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เงื่อนไขความได้เปรียบของพรรคการเมืองที่เป็นพรรคของคณะรักษาความสงบแห่งชาติข้างต้นเป็นเรื่องยากที่พรรคการเมืองคู่แข่งใดจะสามารถเอาชนะได้เพราะพรรคของคณะรักษาความสงบแห่งชาติมีแต้มต่อถึง 250 เสียง จากแต้มรวม 750 เสียง ซึ่งในปัจจุบันระบบนี้ที่มีสมาชิกวุฒิสภาเป็นกำแพงใหญ่ที่ส่งผลในการจัดตั้งรัฐบาลของพรรคก้าวไกลเป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้เห็นอุปสรรคสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่กลุ่มอนุรักษ์นิยมไม่ยอมปล่อยอำนาจให้โดยการใช้เงื่อนไขที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญมาเป็นเครื่องมือ

ภาพที่ 2 การเลือกตั้งญี่ปุ่นเดือนเมษายน พ.ศ.2566

4. บทเรียนจากการเปลี่ยนแปลงการเมือง

การที่พรรคการเมืองและนักการเมืองมีอำนาจต่อเนื่องมายาวนานจะทำให้เกิดภาวะเสื่อมถอยทางการเมือง คือจะห่างเหินและไม่อ่อนไหวต่อความต้องการของประชาชน การเมืองแบบประชาธิปไตยจะมีพลังพลวัตมากกว่าเมื่อมีการเปลี่ยนพรรคที่ครองอำนาจเป็นระยะ ๆ ในด้านนโยบายก็ดีกว่าเมื่อมีการสลับการครองอำนาจของพรรคการเมือง นอกจากนี้ส่วนใหญ่ของประเทศที่ปกครองโดยพรรคการเมืองพรรคเดียวมักเป็นประเทศที่มีปัญหาคอร์รัปชั่นมากมายที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตประชากรที่ตกต่ำ การเปลี่ยนขั้วอำนาจเป็นระยะ ๆ จึงเป็นเรื่องที่จะทำให้ระบอบประชาธิปไตยมีการดำเนินการที่มีประสิทธิผล มากที่สุด จากคุณลักษณะพื้นฐานของญี่ปุ่นที่เป็นประเทศแรกในเอเชียที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ (ค.ศ.1889) ผ่านการทดลองทางประชาธิปไตยในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1918 – 1932 หรือที่เรียกกันว่ายุคประชาธิปไตย ไทโช (Taisho democracy) (กนิษฐา ภู่ทอง, 2536 : 4) มีการพัฒนาที่สำคัญหลายประการที่เกิดขึ้นตามกันมาอย่างรวดเร็วเรื่องการคอรัปชั่น ที่เกี่ยวข้องกับนักการเมืองของพรรคเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democratic Party - LDP) ในช่วงต้น ๆ

ของทศวรรษ 1990 ประกอบกับผลกระทบที่ร้ายแรงทางเศรษฐกิจ หลังจากที่เศรษฐกิจฟองสบู่แตกทำให้การครอบงำทางการเมืองอันยาวนานของพรรคเสรีประชาธิปไตยต้องสั่นคลอน พรรคเสรีประชาธิปไตยต้องสูญเสียอำนาจการปกครองเป็นครั้งแรกในรอบ 38 ปีหลังจากที่พรรคพ่ายแพ้ในการเลือกตั้งทั่วไปในปีค.ศ. 1993 จากนั้นจนปีค.ศ. 1996 ญี่ปุ่นมีพรรคการเมือง 11 พรรคที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นรัฐบาลและมีการเปลี่ยนตัวนายกรัฐมนตรีถึง 4 ครั้ง (ไชยวัฒน์ ค้ำชู, 2543 : 49) อย่างไรก็ตามปรากฏการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่าเป็นความพยายามในการลดทอนการผูกขาดอำนาจของพรรคเสรีประชาธิปไตย (ไชยวัฒน์ ม่านศรีสุข, 2549 : 2)

นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังเป็นประเทศแรก ๆ ในเอเชียที่มีการจัดตั้งพรรคการเมือง และเป็นประเทศเดียวในเอเชียที่สถาปนาตนเองจนกลายเป็นมหาอำนาจประเทศหนึ่ง และแม้จะพ่ายแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 จากนั้นถูกสหรัฐอเมริกายึดครองเป็นเวลากว่า 6 ปีครึ่ง จนนำมาซึ่งการปฏิรูปเชิงโครงสร้างที่สำคัญหลายประการรวมทั้ง รัฐธรรมนูญ แต่ญี่ปุ่นสามารถฟื้นตัวจากสงครามและประสบความสำเร็จจนกลายเป็นประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่ติดอันดับโลก และยืนหยัดในการปกครองแบบประชาธิปไตยมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อพิจารณาลักษณะพื้นฐานของระบบรัฐสภาทั้ง 3 ประการตามหลักเกณฑ์ที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญจะพบว่าระบบรัฐสภาของประเทศญี่ปุ่นประกอบด้วย (1) ฝ่ายบริหารประกอบด้วย พระจักรพรรดิและคณะรัฐมนตรีโดยพระจักรพรรดิมีที่มาจากการสืบราชสมบัติตามหลักสายโลหิตและไม่มีพระราชอำนาจในทางการเมือง นายกรัฐมนตรีมาจากการเสนอชื่อจากบุคคลที่เป็นสมาชิกรัฐสภาโดยการลงมติจากรัฐสภาแล้วนายกรัฐมนตรีไปดำเนินการสรรหารัฐมนตรีเพื่อให้พระจักรพรรดิแต่งตั้งประกอบกันเป็นคณะรัฐมนตรี (2) พระจักรพรรดิมีอำนาจยุบสภาภายใต้เงื่อนไขใดเงื่อนไขหนึ่งคือ ภายหลังที่สภาผู้แทนราษฎรมีมติไม่ไว้วางใจ คณะรัฐมนตรีอาจให้คำแนะนำและยินยอมให้พระจักรพรรดิยุบสภาได้ หรือนายกรัฐมนตรีตัดสินใจให้มีการยุบสภา และ (3) คณะรัฐมนตรีบริหารต้องรับผิดชอบในทางการเมืองต่อสภาผู้แทนราษฎร กล่าวคือหากสภาผู้แทนราษฎรมีมติไม่ไว้วางใจและไม่ได้มีการยุบสภาภายใน 10 วัน คณะรัฐมนตรีจะต้องพ้นจากตำแหน่งทั้งคณะ โครงสร้างสถาบันทางการเมืองในระบบรัฐสภาแบบนี้แสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นมีความเป็นประชาธิปไตย กล่าวคือโครงสร้างสถาบันทางการเมืองมีความเป็นเหตุเป็นผลและสามารถสืบสาวย้อนกลับไปหาประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยได้ (จิรากิตติ แสงลี, 2565 : 79)

การบริหารของภาครัฐของไทยและญี่ปุ่นถึงแม้จะมีความใกล้เคียงกันมาก แต่ก็ยังบางส่วนที่แตกต่างกัน ญี่ปุ่นมีราชการบริหาร 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น (ไม่มีส่วนภูมิภาค) แต่ในส่วนของไทยมีราชการบริหาร 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและการจัดการปกครองท้องถิ่นของไทยปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนภายหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เพราะมีบทบัญญัติที่วางระบบการปกครองท้องถิ่นไว้เป็นการเฉพาะการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นของไทยมีพัฒนาการมากยิ่งขึ้นจากการประกาศใช้ พ.ร.บ. แผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 เพราะกฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดแนวทางและนำไปสู่การจัดทำแผนปฏิบัติการในการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ทั้งนี้ประเทศไทยได้เรียนรู้ทั้งวิธีคิด หลักการ และตัวแบบเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นของประเทศญี่ปุ่นมาค่อนข้างมาก (สถาบันพระปกเกล้า, 2564)

ภาพที่ 3 ขบวนการชนชั้นกลางที่ต่อต้านอำนาจ รสช. ในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ
ที่มาภาพ : https://themodernist.in.th/thai-political-situation-no-matter-what-generation-it-is-it-hurts/

ประเทศไทยได้บทเรียนสำคัญจากเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระบอบประชาธิปไตย ไทยยังต้องมีการพัฒนาอีกมากและการที่การเมืองยังขาดเสถียรภาพ ซึ่งเดิมนั้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในแต่ละครั้งนั้นมักเกิดจากคนเมือง (โดยเฉพาะคนกรุงเทพฯ) คนต่างจังหวัด เป็นเพียงคนส่วนใหญ่ที่รับรู้การต่อสู้เปลี่ยนแปลงทางการเมืองสื่อของรัฐเท่านั้น แต่ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมาเกิดการพลิกขั้วของการต่อสู้และการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง กลับกลายเป็นการขับเคลื่อนพลังโดยคนชนบทโดยผ่านแกนนำกลับกลายเป็นว่าคนชั้นกลางและคนกรุงเทพฯ กลายมาเป็นท่านผู้ชมการประท้วงเรื่อยมาตั้งแต่การประท้วงของกลุ่มพันธมิตร (เสื้อสีเหลือง) และการประท้วงของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการแห่งชาติ (เสื้อสีแดง) ทำให้สถานการณ์ความขัดแย้งในสังคมไทยที่รุนแรงและยืดเยื้อ มีการแบ่งฝ่ายแบ่งสีออกจากกันอย่างเด่นชัด สะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยเรากำลังเผชิญกับความขัดแย้งทางการเมืองในระดับที่รุนแรงมากขึ้น ผนวกเข้ากับความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง (Structural Conflict) ที่มีมาตลอดไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการแย่งชิงอำนาจและการใช้อำนาจมิชอบรวมถึงสถานการณ์ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ (Interest Conflict) (สุพัตรา จิตตเสถียร, 2553) ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองไทยในสังคมไทยเป็นปัญหาสำคัญที่จำเป็นต้องแก้ไข และพัฒนาความสัมพันธ์เพื่อให้คนในสังคมไทยสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขในบริบทของบทความนี้จึงมุ่งเน้นถึงบทบาทของการศึกษาในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งในสังคม เพราะธรรมชาติของการศึกษาเป็นระบบที่มีความซับซ้อนและมีหน้าที่สำคัญในการปลูกฝังบริบททางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม (UNICEF, 2000) เสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลตั้งอยู่บนหลักการ 4 ประการดังนี้

1) ประชาชนมีความอยู่ดีกินดีมีสิ่งบริการและอำนวยความสะดวกอย่างครบครัน มีความเสมอภาพ เท่าเทียมกัน มีสิทธิ เสรีภาพขั้นพื้นฐานการเลือกตั้งเป็นอิสระและยุติธรรมไม่มีอำนาจรัฐมาแทรกแซงการเลือกตั้งและไม่มีกลุ่มอภิสิทธิ์ชนที่ใช้อำนาจอิทธิพลและระบอบอุปถัมภ์ชักจูงให้ประชาชนต้องเลือกข้างใช้อภิสิทธิ์อยู่เหนือกฎหมายหรือเหนือกว่าประชาชนคนอื่น ๆ ได้

2) กฎหมายเป็นธรรมแก่ทุกคนทุกฝ่ายกฎหมายทั้งกฎหมายแม่บทและกฎหมายลูกต้องเป็นธรรม และเป็นกลางกับทุกฝ่ายมีการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจฝ่ายบริหารรัฐบาลมีความสามารถในการรักษากฎหมาย และกฎระเบียบต่าง ๆ ภายในประเทศให้ประชาชนในชาติได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

3) การบริหารของรัฐบาลมีประสิทธิภาพ คือ หัวหน้าคณะรัฐบาลที่มีคุณภาพ จริยธรรม มีความเสียสละและมุ่งมั่นเพื่อทำงานที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติอย่างแท้จริง การบริหารงานโปร่งใส มีหลักธรรมาภิบาลไว้วางใจมีนโยบายที่มีประสิทธิภาพต่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า สังคมมีความเข้มแข็งมีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รัฐบาลที่มีความสามารถทางการทูตนำพาให้ประเทศสามารถแข่งขันกับนานาประเทศในด้านเศรษฐกิจและการค้าได้

4) พรรคร่วมรัฐบาลมีเสถียรภาพรัฐสภาจะมีความมั่นคงได้ต้องอาศัยพรรคการเมืองในการบริหารจัดการตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่กำหนดไว้เพื่อป้องกันไม่ให้พรรคการเมืองกระทำผิดกฎหมายหรือกระทำการอันใดที่เสี่ยงต่อการถูกยุบพรรค

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าบทเรียนที่สำคัญจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งของไทยและของญี่ปุ่น คือ การมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของประชาชนทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิมการบังคับใช้กฎหมายที่อยู่ใต้ความยุติธรรมไม่เลือกปฏิบัติใช้หลักกฎหมายเป็นเครื่องมือในการสร้างความสงบเรียบร้อยในสังคมความสามารถทางการบริหารของรัฐบาลที่มีมาตรฐานคุณภาพ และตั้งอยู่บนพื้นฐานจริยธรรมที่ดีเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และสุดท้ายวัฒนธรรมทางการเมืองที่เคารพกฎหมายและให้ความสำคัญกับประชาชน

5. การสร้างเสถียรภาพทางการเมือง

การเมืองที่ดีจะต้องตั้งอยู่บนจริยธรรมที่ดีที่นอกเหนือจากการเคารพกฎหมายบ้านเมืองแล้วยังต้องพร้อมไปด้วยคุณธรรมของการปกครองที่ดี โดยการเสียสละให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของประชาชนมาเป็นอันดับแรก การสร้างเสถียรภาพทางการเมืองจึงจำเป็นต้องเริ่มจากการมาร่วมกันสร้างอุดมการณ์ของชาติร่วมกันเพื่อให้เกิดการตกผลึกทางความคิดร่วมกันแล้วนำอุดมการณ์ของชาติมาร่วมกันร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญ เพื่อให้สนองการกระจายอำนาจอย่างทั่วถึง สร้างความพึงพอใจ และยอมรับได้ในกติกาที่ใช้ในการตัดสิน ประเทศไทยจะมีการเมืองการปกครองที่มีความเสถียรภาพ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญในความเจริญรุ่งเรืองมีความมั่นคงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ ซึ่งจากการศึกษาบทเรียนที่ได้จากประวัติศาสตร์ทางการเมืองทั้งของไทยและญี่ปุ่นพบแนวทางในการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองได้ดังนี้

1. ปลูกฝังอุดมการณ์ประชาธิปไตยจะต้องมุ่งเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักการประชาธิปไตยที่แท้จริง อุดมการณ์ทางการเมืองเป็นความคิดความเชื่อทางการเมืองของบุคคลที่เกิดจากการรับรู้ผ่านการศึกษาและประสบการณ์ตรงที่ได้สัมผัสซึ่งอุดมการณ์ทางการเมืองในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการปกครองที่มีเป้าหมายในการเสริมอำนาจและความชอบธรรมทางการเมือง เมื่อใดที่ประชาชนและนักการเมืองยึดถือหลักประชาธิปไตยในการยอมรับเป็นหลักการปกครองที่สามารถปฏิบัติตามได้อย่างแท้จริง

2. พัฒนากระบวนการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมถือเป็นหลักสำคัญในการสร้างสังคมประชาธิปไตยผ่านการร่วมคิดร่วมทำ และร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินการประชาชนจึงควรเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านการแสดงออกทางการเมือง ทั้งการเลือกตั้งการแสดงความคิดเห็นในนโยบายของภาครัฐ และการเป็นส่วนหนึ่งในการตรวจสอบการดำเนินนโยบายของภาครัฐ กลไกการพัฒนาการมีส่วนร่วมจึงเป็นวิธีการสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการเมืองที่มีคุณภาพภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย

3. สร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กฎหมาย ต้องร่วมกันสร้างกลไกให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างแน่นอน โดยจะต้องส่งเสริมปัจจัยที่ทำให้คนเกิดความศรัทธาต่อกฎหมายขึ้นในสังคม กำหนดให้ก่อนตรากฎหมายทุกฉบับจะต้องมีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้เกี่ยวข้องเพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดังนั้น หากมีการดำเนินการในกระบวนการเหล่านี้อย่างจริงจังย่อมทำให้กฎหมายที่เกิดขึ้นนั้นได้รับการยอมรับจากประชาชน ซึ่งจะส่งผลต่อการปฏิบัติตามกฎหมายและประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายด้วย โดยวิธีการบังคับใช้กฎหมายกระทำอย่างตรงไปตรงมา บังคับใช้กฎหมายอย่างสม่ำเสมอกับทุกกรณีไม่มียกเว้นด้วยเหตุผลอื่นใดนอกเหนือจากเหตุผลในกฎหมาย

4. คุณภาพในการบริหารของภาครัฐ เป็นการสร้างมาตรฐานการดำเนินงานของภาครัฐโดยการปรับบทบาทภารกิจและโครงสร้างส่วนราชการเป็นกระบวนการหนึ่งของการปฏิรูประบบราชการให้สามารถสร้างประโยชน์ให้กับประชาชนได้อย่างแท้จริง ผ่านการสร้างกระบวนการบริหารที่ลดความซับซ้อนในการดำเนินงานลงและเน้นการเชื่อมโยงการดำเนินงานอย่างเป็นระบบมากขึ้น มีการบริหารจัดการที่ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยลดความสิ้นเปลืองในการใช้ทรัพยากรด้วยการใช้ทรัพยากรของหน่วยงานภาครัฐร่วมกัน รวมไปถึงสร้างระบบราชการที่สามารถมองได้ไกลออกไปในอนาคตแบบเชิงกลยุทธ์เพื่อจัดลำดับความสำคัญของนโยบายภาครัฐในอนาคต

5. การดำเนินนโยบายอย่างโปร่งใส การสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทและโอกาสรับรู้นโยบายด้านต่าง ๆ ของรัฐบาลและมีความมั่นใจว่ารัฐบาลมีความตั้งใจจริงในการดำเนินตามนโยบายนั้น ซึ่งจะเกิดขึ้นเช่นนั้นได้เมื่อประชาชนสามารถตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐได้อย่างเข้าใจและมีอิสระ การพัฒนาความโปร่งใสในการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐ จึงถือได้ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการป้องกันการเข้ามาหาผลประโยชน์อันเป็นที่มาของการทุจริตและประพฤติมิชอบของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ และยังลดโอกาสในการแทรกแซงทางการเมืองของภาคธุรกิจด้วย

สรุปได้ว่าหลักทั้ง 5 ประเด็นนี้ เป็นการสร้างภาพลักษณ์ และกลไกสำคัญในการดำเนินงานของภาครัฐที่จะเป็นการสร้างเสถียรภาพให้กับการเมืองในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นกระบวนการในการสร้างความเชื่อที่มีต่อหลักประชาธิปไตยจนนำไปสู่การนำไปปฏิบัติภายใต้การเคารพและยึดถือกฎหมายอย่างจริงจัง ทั้งยังก่อให้เกิดระบบการบริหารภาครัฐที่มีคุณภาพที่เน้นการเชื่อมโยงการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการพัฒนาการเมืองที่อยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริงนำไปสู่การเกิดเสถียรภาพทางการเมืองที่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศต่อไป

บรรณานุกรม

กนิษฐา ภู่ทอง. (2536). ฮาร่า เคอิ : การพัฒนาประชาธิปไตยในญี่ปุ่นก่อนสงครามโลก ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ป.นิวัติ.

จิรากิตติ แสงลี. (2565). ระบบรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่น. วารสารญี่ปุ่นศึกษาธรรมศาสตร์. 39 (1), 67.

ไชยวัฒน์ ค้ำชู. (2543). แนวโน้มของนโยบายความมั่นคงและป้องกันประเทศญี่ปุ่น. เอเชียปริทัศน์. 5 (1) (มกราคม – มีนาคม) : 1 – 57.

ไชยวัฒน์ ม่านศรีสุข. (2549). นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น : ความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์. (2542). ญี่ปุ่น : การเมืองและนโยบายต่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร : ธาราฉัตรการพิมพ์.

รัฐสภาไทย. ญี่ปุ่น. ออนไลน์. แหล่งข้อมูล : https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/ac/ewt_dl_link.php?nid=3869&filename=parsystem2. (22 สิงหาคม 2566).

วิกิพีเดีย. การเมืองไทย. ออนไลน์ แหล่งที่มา : https://th.wikipedia.org/wiki/การเมืองไทย. (22 สิงหาคม 2566).

ศิริพร วัชชวัลคุ. (2549). ญี่ปุ่น : ประเทศที่กำลังเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์

สถาบันพระปกเกล้า. (2564). จากญี่ปุ่นสู่เมืองไทย : เรียนรู้ เสริมสร้าง พัฒนา ประชาธิปไตยท้องถิ่นไทย. สรุปการเสวนา วันอังคารที่ 3 สิงหาคม 2564. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2557). การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สุพัตรา จิตตเสถียร, (2553). การแก้ไขปัญหาความรุนแรงทางการเมืองของไทย : พบทางตันจริงหรือ, วารสารสถาบันพระปกเกล้า 8 (1). (มกราคม - เมษายน).

อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2551). การเมืองภาคพลเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า.

อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2555). Japanization. กรุงเทพมหานคร : โอเพ่นบุ๊คส์.

Boramanand, N. (2011). The restructuring of the parliamentary system. King Prajadhipok's Institute. (in Thai).

UNICEF. (2000). Defining quality in education. The meeting of the international working group on education Florence Italy. New York: UNICEF.

ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์พื้นที่รอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

The Satisfaction with the management of community relations around Mae Moh Power Plant Mae Mo District, Lampang Province

ปรชล พงศ์ชัญ[1] สุภาวดี บุญถึง[2] และนลินพรรณ จันผา[3]

[1 2 3] สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์พื้นที่รอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์บริเวณพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะ รูปแบบวิธีการศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้เครื่องมือคือแบบสอบถาม และเก็บกลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า 385 คน ผลการศึกษาพบว่า เพศ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย/ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ปวส. หรืออนุปริญญา รองลงมาระดับปริญญาระดับประถมศึกษา มีสัดส่วนใกล้เคียงกันกับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ปวช. และน้อยที่สุดคือ สูงกว่าปริญญาตรี/รายได้ต่อเดือนส่วนใหญ่มีรายได้ 10,001 – 20,000 บาท รองลงมา ต่ำกว่า 10,000 บาท, 20,001-30,000 บาท และน้อยที่สุด 30,001 บาท ขึ้นไป สำหรับอาชีพ ส่วนใหญ่มีอาชีพ พนักงานบริษัท/พนักงานโรงงาน รองลงมา แม่บ้าน/พ่อบ้าน, ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว, ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ และจำนวนน้อยที่สุดคือเกษตรกร/รับจ้างทั่วไป และระยะเวลาในการอยู่อาศัยในพื้นที่ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ อยู่อาศัยมาตั้งแต่เกิด รองลงมา คือ 20 ปีขึ้น และระยะเวลา 16-20 ปี มีเพียงเล็กน้อย และความเป็นเจ้าของที่พักอาศัยส่วนใหญ่มีที่พักอาศัยเป็นของตนเอง/คู่สมรส รองลงมา ของพ่อ-แม่ และบ้านเช่า/ห้องเช่า

ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์พื้นที่รอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะ ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.17) โดยด้านงบประมาณเป็นด้านที่ประชาชนพึงพอใจมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.31) รองลงมาเป็นด้านบุคลากร (ค่าเฉลี่ย 4.19) ส่วนด้านที่มีความพึงพอใจน้อยที่สุด คือด้านประชาสัมพันธ์ (ค่าเฉลี่ย 4.06) ซึ่งอยู่ในระดับมากเช่นกัน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการชุมชน, ชุมชนสัมพันธ์, โรงไฟฟ้าแม่เมาะ

Abstract

Research on Satisfaction with the management of community relations around Mae Moh Power Plant, Mae Moh District, Lampang Province with the main objectives. To study the level of people's satisfaction towards the management of community relations around Mae Moh Power Plant. The design and method of this study is quantitative research. (Quantitative Research) using a questionnaire. The sample was collected at least 385 people. The results showed that the gender of the sample was mostly female than male/educational level. Most of them have a bachelor's degree or diploma. Subordinate to elementary school degree have a similar proportion to lower secondary education and high school or vocational certificate, and the least is Higher than bachelor's degree/monthly income, most earn 10,001-20,000 baht, followed by less than 10,000-baht, 20,001-30,000 baht, and the least 30,001 baht or more for most occupations. Company employees/factory employees, followed by housewives/butlers, trades/personal businesses, civil servants/state enterprise employees. and the smallest number were farmers/general contractors and length of stay in the area Most of the samples Lived since birth, followed by 20 years or more, and a short period of 16-20 years. and ownership of most residences having their own residence/spouse, followed by parents' parents and rented houses/rental rooms Satisfaction with community relations management in the area around Mae Moh Power Plant, Mae Moh Sub-district, Mae Moh District, Lampang Province was at a high level (mean 4.17), with the budget aspect being the most satisfied with people (mean 4.31), followed by was personnel (mean 4.19), while the least satisfied is public relations (mean 4.06), which is also at a high level

Keywords: The management of community, Community Relation, Mae Moh Power Plant

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

พลังงานเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ ในการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน ของประชาชน และเป็นปัจจัยพื้นฐานการผลิตในภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม ดังนั้นจึงต้องมีการจัดหาพลังงานให้มี ปริมาณที่เพียงพอ มีราคาที่เหมาะสม และมีคุณภาพที่ดี สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ เพื่อให้ สามารถตอบสนอง ความต้องการขั้นพื้นฐาน ของประชาชน และสามารถตอบสนอง ความต้องการใช้ ในกิจกรรมการผลิตต่าง ๆ ได้อย่างเพียงพอ หนึ่งในทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของมนุษย์คือพลังงานไฟฟ้า ทั้งนี้พบว่าพลังงานไฟฟ้าเป็นพลังงานที่สำคัญสำหรับสิ่งมีชีวิตทุกชนิดบนโลก ความต้องการพลังงานไฟฟ้าเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเพื่อเตรียมรับมือกับจำนวนประชากรของโลกที่เพิ่มมากขึ้นทุกปีทำให้มีการเร่งพัฒนาแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้า ซึ่งการผลิตกระแส ไฟฟ้าต้องอาศัยพลังงานเชื้อเพลิงแต่ละประเภทเข้ามาช่วยในการผลิต ทั้งก๊าซธรรมชาติ พลังงานน้ำ พลังงานลม พลังงานแสงอาทิตย์และถ่านหิน โดยพลังงานเหล่านี้มีสัดส่วนในการใช้และต้นทุนที่แตกต่างกัน ซึ่งปัจจัยในการพิจารณาการเลือกประเภทของเชื้อเพลิง และเทคโนโลยีการผลิตไฟฟ้า ประกอบด้วย 1) ความเหมาะสมด้านเศรษฐศาสตร์ พิจารณาจากราคาของเชื้อเพลิง และเทคโนโลยีที่คุ้มค่าต่อการลงทุน 2) ความเหมาะสมด้านสิ่งแวดล้อม พิจารณาเชื้อเพลิงที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดในการผลิตไฟฟ้าในปริมาณที่เท่ากัน 3) ความมั่นคง พิจารณาความมั่นคงด้านพลังงานที่จะต้องผลิตไฟฟ้าให้เพียงพอและจัดหาได้อย่างต่อเนื่อง และ 4) เทคโนโลยี เพื่อความสำคัญในการปรับให้เมาะสมกับปัจจัยทั้ง 3 ข้อที่กล่าวมาเทคโนโลยี เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมา และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพื่อความทันสมัยและการรองรับปัญหาด้านการผลิตไฟฟ้าด้านต่าง ๆ

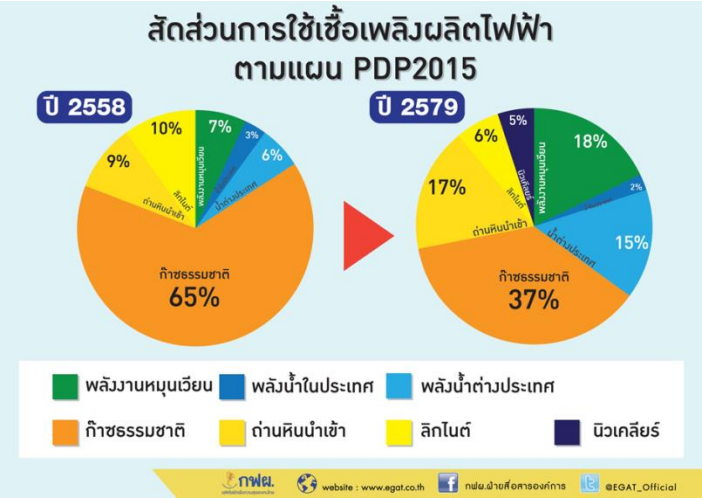

ภาพที่ 1 แสดงสัดส่วนของแหล่งพลังงานในการผลิตกระแสไฟฟ้า.

ที่มา: การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2560, สืบค้นจาก http://www.balanceenergythai.com.

จากสัดส่วนของแหล่งพลังงานในการผลิตกระแสไฟฟ้า พบว่าก๊าซธรรมชาติเป็นเชื้อเพลิงหลักในการผลิตไฟฟ้าของประเทศ หากพิจารณาจากกำลังการผลิตแล้ว โรงไฟฟ้าที่ใช้ก๊าซธรรมชาติเป็นเชื้อเพลิงมีประมาณร้อยละ 66 ของประเภทพลังงานทั้งหมด ซึ่งก๊าซธรรมชาติเป็นพลังงานสะอาด มีข้อดีคือเป็นเชื้อเพลิงปิโตรเลียมที่นำมาใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพสูง มีการเผาไหม้สมบูรณ์ มีความปลอดภัยสูงในการใช้งาน และก๊าซธรรมชาติส่วนใหญ่ที่ใช้ในประเทศไทยสามารถผลิตเองได้จากพื้นที่ในประเทศ ช่วยลดการนำเข้าพลังงานเชื้อเพลิงอื่น ๆ แต่ก๊าซธรรมชาติมีข้อจำกัด คือ ราคาก๊าซธรรมชาติไม่คงที่เพราะผูกติดกับราคาน้ำมันซึ่งแปรผันตลอดเวลา และกำลังสำรองก๊าซธรรมชาติในประเทศไทยมีปริมาณที่จำกัดจึงต้องกระจายไปใช้เชื้อเพลิงในรูปแบบอื่นด้วย (กระทรวงพลังงาน, 2560)

ถ่านหินจึงเป็นทางเลือกรองลงมา โดยสัดส่วนของการใช้ถ่านหินมีประมาณร้อยละ 18 ของประเภทพลังงานทั้งหมด ซึ่งถ่านหินคือหินตะกอนชนิดหนึ่ง เป็นแรเชื้อเพลิงที่สามารถติดไฟได้มีสีน้ำตาลอ่อนจนถึงสีดำ มีทั้งชนิดผิวมันและผิวด้าน น้ำหนักเบา ประกอบด้วยธาตุที่สำคัญ 4 อย่าง ได้แก่ คาร์บอนไฮโดรเจน ไนโตรเจน และออกซิเจน นอกจากนั้นยังมีธาตุหรือสารอื่น ๆ เช่น กำมะถันเจือปนเล็กน้อย ข้อดีของถ่านหิน คือ ต้นทุนในการผลิตไฟฟ้าจากเชื้อเพลิงถ่านหินต่ำกว่า เชื้อเพลิงชนิดอื่น มีปริมาณสำรองมาก สามารถใช้ได้ไม่ต่ำกว่า 200 ปี และปัจจุบันสามารถใช้เทคโนโลยีถ่านหินสะอาด ทำให้สามารถกำจัดมลพิษจากการใช้ถ่านหินได้มากกว่า 99% ข้อจำกัดในการใช้ถ่านหินคือ ต้องใช้ระบบควบคุมมลภาวะทางอากาศที่มีราคาแพง และปัจจุบันประเทศไทยต้องนำเข้าถ่านหินคุณภาพดีจากต่างประเทศ ต้องใช้การขนส่งที่ดีซึ่งราคาสูง และยังมีภาพลักษณ์ที่น่ากลัวในสายตาประชาชน (กระทรวงพลังงาน, 2560)

เชื้อเพลิงประเภทอื่น ได้แก่ การซื้อไฟฟ้าจากต่างประเทศ เชื้อเพลิงจากพลังงานหมุนเวียนเชื้อเพลิงจากพลังงานน้ำและน้ำมัน มีสัดส่วนการใช้เป็นเชื้อเพลิงในการผลิตที่น้อย เมื่อเทียบกับการใช้เชื้อเพลิงจากก๊าซธรรมชาติ และถ่านหิน ด้วยข้อจำกัดเรื่องราคา การขนส่ง การลงทุนก่อสร้างอุปกรณ์เพื่อความปลอดภัยที่เหมาะสม หรือจำนวนปริมาณที่สามารถสำรองเชื้อเพลิงไว้ใช้ได้อย่างคุ้มค่ากับการลงทุน ล้วนเป็นปัจจัยในการเลือกใช้เชื้อเพลิงจากพลังงานประเภทต่าง ๆทั้งนี้ในปัจจุบันประเทศไทยมีโรงไฟฟ้าที่ใช้เชื้อเพลิงจากพลังงานประเภทต่าง ๆ จำนวนทั้งสิ้น 11 แห่งหลัก ๆ ภายใต้การกำกับดูแลของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย และกระทรวงพลังงาน ได้แก่ โรงไฟฟ้าบางปะกง, โรงไฟฟ้าพระนครเหนือ ชุดที่ 1, โรงไฟฟ้ากระบี่, โรงไฟฟ้าพระนครใต้, โรงไฟฟ้าสุราษฎร์ธานี, โรงไฟฟ้าจะนะ, โรงไฟฟ้าลานกระบือ, โรงไฟฟ้าวังน้อย, โรงไฟฟ้าลำตะคอง ชลภาวัฒนา, โรงไฟฟ้าน้ำพอง และโรงไฟฟ้าแม่เมาะ โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2560)

โรงไฟฟ้าแม่เมาะ ตั้งอยู่ที่ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง เป็นโรงงานไฟฟ้าพลังงานความร้อนที่ใช้ถ่านหินลิกไนต์เป็นเชื้อเพลิง ปัจจุบันเหมืองแม่เมาะได้ทำการขุดขนถ่านหินจำนวนประมาณ 15-17 ล้านตัน ส่งให้โรงไฟฟ้าแม่เมาะจำนวน 13 หน่วย กำลังผลิต 2,625,000 กิโลวัตต์ ซึ่งจ่ายกระแสไฟฟ้าไปยังจังหวัดต่าง ๆ ทั้งภาคเหนือตอนบน และตอนล่างเชื่อมต่อไปยังภาคกลางจนถึงกรุงเทพมหานครและเชื่อมโยงกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้วย โดยกำลังผลิตของโรงไฟฟ้าแม่เมาะปัจจุบันคิดเป็นประมาณร้อยละ 20 ของกำลังผลิตของทั้งประเทศ ทั้งนี้จากการศึกษาผลการดำเนินงานของโรงไฟฟ้าแม่เมาะที่ผ่านมา มีรายงานเหตุการณ์เชิงเอกสารในเรื่องมลพิษทางอากาศพบว่าโรงไฟฟ้าแม่เมาะก่อปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมสุขภาพอนามัยและปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ในรูปที่ปรากฏต่อสื่อหลายครั้ง เช่น เหตุการณ์เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2535 ราษฎรบ้านสบป้าดซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดกับโรงไฟฟ้าเกือบทั้งหมู่บ้าน เริ่มได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานของโรงไฟฟ้าแม่เมาะราษฎรมีอาการเจ็บป่วย สัตว์เลี้ยงและพืชผลทางการเกษตรได้รับความเสียหาย ราษฎรที่อาศัยบริเวณรอบโรงไฟฟ้าจึงได้รวมตัวชุมนุมกันที่บริเวณศาลากลางจังหวัดลำปาง เพื่อร้องเรียนปัญหาผลกระทบมลพิษที่ปล่อยออกมาจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2546-2548 ชาวบ้านโดยรอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะคือ ตำบลนาสักตำบลบ้านดง ตำบลสบป้าด และตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะได้ยื่นคำร้องต่อศาลปกครองเชียงใหม่เรียกร้องค่าเสียหายจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยที่มีการใช้ถ่านหินลิกไนต์คุณภาพต่อผลิตกระแสไฟฟ้าโดยไม่ได้บำบัดอากาศเสียให้ได้มาตรฐานก่อนปล่อยออกสู่บรรยากาศ ทำให้เกิดฝุ่นหินละอองและขี้เถ้าของก๊าซซัลเฟอร์ฟุ้งกระจายก่อให้เกิดความเสียหายต่อชุมชนโดยรอบรวมทั้งกระทำผิดตามเงื่อนไขตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมหลายประการและเปลี่ยนแปลงวิธีการทำเหมืองโดยไม่ได้รับอนุญาตและเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2552 ศาลปกครองเชียงใหม่พิพากษาให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ต้องจ่ายค่าชดเชยให้แก่ชาวบ้านที่เป็นผู้ป่วย 1,000บาทต่อเดือน และอีก 1.2 หมื่นต่อปี จนอายุครบ 70 ปี พร้อมสั่งเปลี่ยนระบบทำเหมือง ซึ่งกระทำผิดเงื่อนไขประทานบัตรหลายข้อ ซึ่งจากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนสะท้อนให้เห็นว่าชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้โดยรวมกลุ่มกันจัดการปัญหา เรียนรู้ ปรับตัวและร่วมกันแก้ไขปัญหาได้ (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2560)

แม้จะได้รับการเยียวยาแกไขปัญหาที่เกิดขึ้น แต่การเกิดปัญหาขึ้นในพื้นที่ของชุมชนทำให้ชาวบ้าน และประชาชนทั้งที่อาศัยในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าเกิดการตื่นตัว และเริ่มมีการร้องเรียนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาดูแลประชาชนในพื้นที่เริ่มให้ความสนใจต่อปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบโดยตรงต่อพวกเขาทั้งนี้การแกไขปัญหาเรื่องต่าง ๆ ดังกล่าวจำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย ดังปรากฏในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 หมวด 3 มาตรา 46 และ 56 คน (มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร, 2560) ที่ให้สิทธิกับประชาชนและชุมชนท้องถิ่น ในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์และพิทักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อความสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตซึ่งการศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตได้รับความนิยมอย่างแพรหลายในหลายประเทศทั่วโลกการให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของประชาชนในประเทศของตน การได้รับสวัสดิการขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียม และทั่วถึง ความพรอมด้านปัจจัยสี่ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เชื่อมโยงสัมพันธ์กับหลักมนุษยธรรม สิทธิและเสรีภาพของพลเมือง การพึ่งพาอาศัยของมนุษย์กับธรรมชาติภายใต้โลกที่เปลี่ยนแปลง และก้าวหน้าด้านอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติช่วยให้มนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดี และคงความสมดุลไปถึงพลเมืองรุ่นต่อ ๆ ไป

จากปัญหาที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์จึงเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญอีกด้านที่จะช่วยผลักดันให้โรงไฟฟ้า กับประชาชนผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณพื้นที่ตั้งโรงไฟฟ้า มีความ เข้าใจรับฟังถึงเหตุผลของการสร้างโรงไฟฟ้าเพื่อลดความขัดแย้งและสร้างการยอมรับให้โรงไฟฟ้าเข้า มาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดังนั้น หากได้มีการศึกษาถึงความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการงาน ด้านชุมชนสัมพันธ์ของโรงไฟฟ้า เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปปรับปรุง แก้ไข หรือเสนอแนะการบริหารงานให้ มีป0ระสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การพัฒนาพลังงานไฟฟ้าของประเทศไทยให้ก้าวต่อไปใน ทิศทางเดียวกัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์บริเวณพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

กรอบแนวคิดการวิจัย

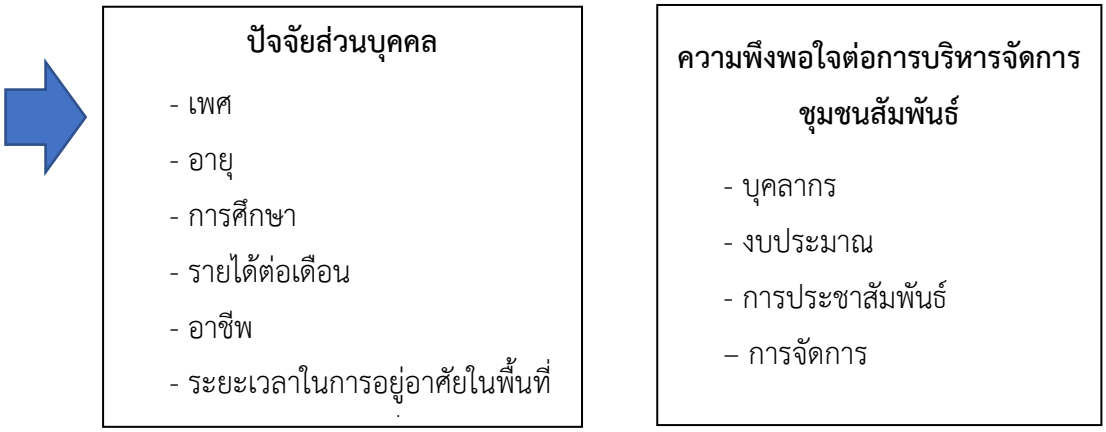

ภาพที่ 2: กรอบแนวคิดการวิจัย

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดการจัดการชุมชน

การจัดการชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาและการจัดการปัจจัยต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบของชุมชนทั้งหมด เพื่อการดำรงอยู่และการพัฒนาชุมชนไปสู่เป้าหมายให้เกิดความยั่งยืน ความมั่นคง อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ชุมชนมีการอนุรักษ์ การใช้และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติเกิดความถูกต้องยังความอุดมสมบูรณ์ให้เกิดขึ้นแก่ระบบนิเวศ ซึ่งปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของชุมชน 4 ประการ (Schuele C.M. & Boudreau D. (2008; สุดชีวัน นันทวัน ณ อยุธยา, 2551 : 21; Bartley,1990) ดังนี้คือ ปัจจัยทางด้านบุคคล (ปัจเจกบุคคล) ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางด้านนิเวศ โดยวิธีการจัดการชุมชนนี้ได้ประยุกต์และผสมผสานวิธีการจากทฤษฎีการจัดการชุมชน (Bartley, 1998) และทฤษฎีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประยุกต์ และเป็นการรวมเอาแนวความคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) กับการวิจัยแบบมีส่วน ร่วม (Participatory research) มาผสมผสานเข้าด้วยกัน

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค องค์การสหประชาชาติ (United Nation, 1981, หน้า 5) และรีเดอร์ (Reeder, 1974, หน้า 39) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนแบ่งได้ออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคมองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ 2) ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจเป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์

แนวคิดประชาสังคม

ประชาสังคมเป็นแนวคิดที่มุ่งต่อความเกื้อหนุนในภาคสังคม หรือ ภาคประชาชน มีความเข้มแข็งและมีดุลภาพทางสังคมขึ้น ที่เรียกว่า สังคมสมานุภาพ ซึ่งจะต้องพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งที่ชุมชน (Community Strengthening) ซึ่งประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายว่า เป็นการที่ประชาชนจำนวนหนึ่ง มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติหรือความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกันภายในชุมชน หรืออาจจะมีการรวมกลุ่มกันในชุมชน เพื่อสร้าง ความเอื้ออาทรกันภายในชุมชน (ประเวศ วะสี, 2541) เนื่องจากบทบาทสำคัญของภาคประชาสังคมในการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง ด้วยการให้ความรู้ที่ ถูกต้องกับทั้งสองฝ่ายที่มีความเห็นไม่ตรงกัน คนในภาคประชาสังคมจึงต้องมีลักษณะเป็นพลเมือง เข้มแข็ง (Active citizens) ที่หมายถึง 1) เป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ (Public-minded) หรือสำนึกต่อส่วนรวม (Social conscious) และ 2) เป็นผู้เข้าร่วมมีบทบาททางการเมือง เช่น ไปเลือกตั้ง ไปฟังการหาเสียง ช่วยผู้สมัครหาเสียงเสนอนโยบายต่อพรรค หรือรัฐบาลเสนอคำถามต่อผู้แทนและฝ่ายบริหาร เพื่อตรวจสอบการทำงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบวิธีการศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้เครื่องมือคือ แบบสอบถามประชากร/กลุ่มตัวอย่าง/กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตั้งโรงไฟฟ้าแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง และผู้นำชุมชนรอบโรงไฟฟ้าในเขต ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชาชนที่อาศัยอยู่พื้นที่ตั้งโรงไฟฟ้า ได้แก่ ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง จำนวน 6,553 คน เปิดตาราง Krejcie and Morgan (บุญชม ศรีสะอาด, 2545) ที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า 385 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์พื้นที่รอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ผู้ศึกษาได้ใช้การศึกษา 2 แบบ คือวิจัยเชิงปริมาณ และคุณภาพ โดยดำเนินการดังต่อไปนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ โดยการรวบรวมแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Qualitative Analysis) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์เป็นสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และโปรแกรมทางสถิติ

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของประชาชนที่อาศัยอยู่พื้นที่ตั้งโรงไฟฟ้า ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่พื้นที่ตั้งโรงไฟฟ้า จำนวน 385 คน ประกอบด้วย เพศ การศึกษา รายได้ต่อเดือน อาชีพ ระยะเวลาในการอยู่อาศัยในพื้นที่ และความเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย พบว่า เพศ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 50.91) มากกว่าเพศชาย คิดเป็นร้อยละ (49.09)

ระดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ปวส. หรืออนุปริญญา คิดเป็นร้อยละ (27.53) รองลงมาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ (21.30) ซึ่งระดับประถมศึกษา มีสัดส่วนใกล้เคียงกันกับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ปวช. คิดเป็นร้อยละ (20.00, 14.54 และ 12.99) ตามลำดับ และน้อยที่สุดคือ สูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ (3.64)

รายได้ต่อเดือน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ 10,001 – 20,000 บาท (43.64) รองลงมา ต่ำกว่า 10,000 บาทคิดเป็นร้อยละ (34.29) 20,001-30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ (16.10) และน้อยที่สุด 30,001 บาท ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ (5.97)

อาชีพ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพ พนักงานบริษัท/พนักงานโรงงาน คิดเป็นร้อยละ (31.95) รองลงมา แม่บ้าน/พ่อบ้าน คิดเป็นร้อยละ (21.30) ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ (20.52) ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ (16.62) ซึ่งเกษตรกร/รับจ้างทั่วไป มีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ (9.61) ซึ่งมีจำนวนน้อยที่สุด

ระยะเวลาในการอยู่อาศัยในพื้นที่ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ อยู่อาศัยมาตั้งแต่เกิด คิดเป็นร้อยละ (41.30) รองลงมา คือ 20 ปีขึ้นไป (15.06) 6-10 ปี (13.77) ซึ่ง 1-5 ปี (11.43) มีสัดส่วนใกล้เคียงกับ 11-15 ปี (11.43) โดยระยะเวลา 16-20 ปี (7.01) มีเพียงเล็กน้อย

ความเป็นเจ้าของที่พักอาศัย กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีที่พักอาศัยเป็นของตนเอง/คู่สมรสคิดเป็นร้อยละ (50.13) รองลงมา ของพ่อ-แม่ (28.05) และบ้านเช่า/ห้องเช่า (21.82)

การศึกษาความพึงพอใจต่อที่มีผลการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาทั้งสิ้น 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านประชาสัมพันธ์ และด้านการจัดการ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอผลการวิจัย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1: แสดงระดับความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์ของประชาชนที่อาศัยอยู่พื้นที่ตั้งโรงงานไฟฟ้าโดยรวม

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความพึงพอใจ
ความพึงพอใจที่มีผลต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์	4.17	0.59	มาก
1. ด้านบุคลากร	4.19	0.54	มาก
2. ด้านงบประมาณ	4.31	0.58	มากที่สุด
3. ด้านประชาสัมพันธ์	4.06	0.63	มาก
4. ด้านการจัดการ	4.13	0.66	มาก

จากตารางที่ 1: พบว่า ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์พื้นที่รอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะ ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.17 โดยด้านงบประมาณประชาชนที่อาศัยอยู่พื้นที่ตั้งโรงไฟฟ้ามีความพึงพอใจสูงที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.31 รองลงมาด้านบุคลากร มีค่าเฉลี่ย 4.19 ด้านการจัดการ มีค่าเฉลี่ย 4.13 และด้านประชาสัมพันธ์ มีค่าเฉลี่ย 4.06 ตามลำดับ

ตารางที่ 2: แสดงระดับความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์ของประชาชนที่อาศัยอยู่พื้นที่ตั้งโรงไฟฟ้า ด้านบุคลากร

ความพึงพอใจที่มีผลต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความพึงพอใจ
ด้านบุคลากร			
1. เจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์มีความรู้ ความสามารถในการให้ความรู้เกี่ยวกับโรงไฟฟ้า	4.14	0.48	มาก
2. การมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์ในการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน	4.16	0.54	มาก
3. การมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีของเจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์	4.23	0.56	มากที่สุด
4. ความน่าเชื่อถือของเจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์	4.22	0.57	มากที่สุด
5. การติดต่อประสานงานของเจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์กับชุมชน	4.21	0.55	มากที่สุด

จากตารางที่ 2: พบว่าด้านบุคลากร ประชาชนที่อาศัยอยู่รอบโรงไฟฟ้ามีความพึงพอใจการมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีของเจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์มากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.23 รองลงมาได้แก่ ความน่าเชื่อถือของเจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์ ค่าเฉลี่ย 4.22 ตามมาด้วยการติดต่อประสานงานของเจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์กับชุมชน ค่าเฉลี่ย 4.21 การมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่ชุมชน

สัมพันธ์ในการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน ค่าเฉลี่ย 4.16 และเจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์มีความรู้ ความสามารถในการให้ความรู้เกี่ยวกับโรงไฟฟ้า ค่าเฉลี่ย 4.14 ตามลำดับ

ตารางที่ 3: แสดงระดับความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์ของประชาชนที่อาศัยอยู่พื้นที่ตั้งโรงไฟฟ้า ด้านงบประมาณ

ความพึงพอใจที่มีผลต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความพึงพอใจ
ด้านงบประมาณ			
1. การจัดสรรงบประมาณในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน	4.28	0.58	มากที่สุด
2. งบประมาณที่ได้รับจากโรงไฟฟ้ามีความเหมาะสม	4.30	0.58	มากที่สุด
3. การจัดสรรงบประมาณอย่างต่อเนื่อง และทั่วถึง	4.33	0.58	มากที่สุด
4. งบประมาณที่ได้รับสามารถนำไปพัฒนาชุมชนได้	4.32	0.56	มากที่สุด
5. การจัดสรรงบประมาณให้แก่ชุมชนก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อโรงไฟฟ้า	4.31	0.60	มากที่สุด

จากตารางที่ 3: พบว่า ด้านงบประมาณ ประชาชนที่อาศัยอยู่รอบโรงไฟฟ้ามีความพึงพอใจการจัดสรรงบประมาณอย่างต่อเนื่อง และทั่วถึงมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.33 รองลงมาได้แก่ งบประมาณที่ได้รับสามารถนำไปพัฒนาชุมชนได้ ค่าเฉลี่ย 4.32 การจัดสรรงบประมาณให้แก่ชุมชนก่อให้เกิดทัศนคติที่ดี ต่อโรงไฟฟ้า ค่าเฉลี่ย 4.31 ส่วนงบประมาณที่ได้รับจากโรงไฟฟ้ามีความเหมาะสม ค่าเฉลี่ย 4.30 และการจัดสรรงบประมาณในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน ค่าเฉลี่ย 4.28 ตามลำดับ

ตารางที่ 4: แสดงระดับความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์ของประชาชนที่อาศัยอยู่พื้นที่ตั้งโรงไฟฟ้า ด้านการประชาสัมพันธ์

ความพึงพอใจที่มีผลต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความพึงพอใจ
ด้านการประชาสัมพันธ์			
1. การประชาสัมพันธ์จากเจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์โดยตรง	4.16	0.57	มาก
2. การแจ้งข้อมูลข่าวสารโดยเอกสาร (แผ่นพับ)	4.19	0.54	มาก
3. การแจ้งข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ท้องถิ่น	3.94	0.67	มาก
4. การแจ้งข้อมูลข่าวสารผ่านทางโซเชียล มีเดีย เช่นเฟสบุ๊ค	3.84	0.70	มาก
5. การใช้ป้ายในการประชาสัมพันธ์โครงการ หรือกิจกรรมของโรงไฟฟ้า	4.18	0.57	มาก

จากตารางที่ 4: พบว่า ด้านการประชาสัมพันธ์ ประชาชนที่อาศัยอยู่รอบโรงไฟฟ้ามีความพึงพอใจ การแจ้งข้อมูลข่าวสารโดยเอกสาร (แผ่นพับ) มากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.19 รองลงมาได้แก่ การใช้ป้ายในการประชาสัมพันธ์โครงการ หรือกิจกรรมของโรงไฟฟ้า ค่าเฉลี่ย 4.18 การประชาสัมพันธ์จากเจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์โดยตรง ค่าเฉลี่ย 4.16 ส่วนการแจ้งข้อมูลข่าวสาร

ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ท้องถิ่น ค่าเฉลี่ย 3.94 มีความพึงพอใจใกล้เคียงกับการแจ้งข้อมูลข่าวสารผ่านทางโซเชียล มีเดีย เช่นเฟสบุ๊ค ค่าเฉลี่ย 3.84

ตารางที่ 5: แสดงความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์ของประชาชนที่อาศัยอยู่พื้นที่ตั้ง โรงไฟฟ้า ด้านการจัดการ

ความพึงพอใจที่มีผลต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความพึงพอใจ
ด้านการจัดการ			
1. การแก้ไขปัญหาอันเกิดจากโรงไฟฟ้าของเจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์	4.12	0.51	มาก
2. การนำชุมชนเข้าไปศึกษาดูงานเรื่องระบบการดำเนินงานของโรงไฟฟ้า	3.90	0.69	มาก
3. การรับข้อร้องเรียนผ่านช่องทางสายตรงถึงโรงไฟฟ้า	4.15	0.56	มาก
4. การจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยให้ตัวแทนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม	4.20	0.60	มาก
5. การจัดกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ของโรงไฟฟ้าช่วยเพิ่มทัศนคติที่ดีของชุมชนที่มีต่อโรงไฟฟ้า	4.27	0.55	มากที่สุด

จากตารางที่ 5: พบว่า ด้านการจัดการ ประชาชนที่อาศัยอยู่รอบโรงไฟฟ้ามีความพึงพอใจการจัดกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ของโรงไฟฟ้าช่วยเพิ่มทัศนคติที่ดีของชุมชนที่มีต่อโรงไฟฟ้ามากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.27 รองลงมาได้แก่ การจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยให้ตัวแทนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ย 4.20 การรับข้อร้องเรียนผ่านช่องทางสายตรงถึงโรงไฟฟ้า ค่าเฉลี่ย 4.15 ส่วนการแก้ไขปัญหาอันเกิดจากโรงไฟฟ้าของเจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์ ค่าเฉลี่ย 4.12 มีความพึงพอใจใกล้กับการนำชุมชนเข้าไปศึกษาดูงานเรื่องระบบการดำเนินงานของโรงไฟฟ้า ค่าเฉลี่ย 3.90 ตามลำดับ

การอภิปรายผล

ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์พื้นที่รอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะ ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านงบประมาณเป็นด้านที่ประชาชนมีความพึงพอใจสูงที่สุด รองลงมาเป็นด้านบุคลากร ส่วนด้านที่มีความพึงพอใจน้อยที่สุดคือ ด้านการจัดการ

1) ด้านงบประมาณ ประชาชนมีความพึงพอใจในการจัดสรรงบประมาณอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง มากที่สุด รองลงมาเป็นเรื่องการจัดสรรงบประมาณให้แก่ชุมชนก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อโรงไฟฟ้า ส่วนเรื่องที่มีความพึงพอใจน้อยที่สุดคือ งบประมาณที่ได้รับจากโรงไฟฟ้ามีความเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัชวาลย์ คล้ายอุดม (2560, บทคัดย่อ) เรื่องความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์บริเวณพื้นที่ตั้งโรงไฟฟ้า : กรณีศึกษาโรงไฟฟ้าในเขตนิคมอุตสาหกรรมหนองแค ตำบลโคกแย้ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ผลการศึกษาพบว่ามีความพึงพอใจด้านงบประมาณในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธมกร ดุลยปกรณ์ชัย (2556, บทคัดย่อ) เรื่องความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนสตรีชัยภูมิ 2 จังหวัดชัยภูมิ ผลการศึกษาพบว่า ความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษา ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสตรีชัยภูมิ 2 จังหวัดชัยภูมิ อยู่ในระดับมาก เช่นกัน 2) ด้านบุคลากร ประชาชนมีความพึงพอใจการมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีของเจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์มากที่สุด รองลงมาเป็นเรื่องของความน่าเชื่อถือของเจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์ ส่วนเรื่องที่มีความ

พึงพอใจน้อยที่สุด คือเจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์มีความรู้ ความสามารถในการให้ความรู้เกี่ยวกับโรงไฟฟ้า 3) ด้านการประชาสัมพันธ์ ประชาชนมีความพึงพอใจการแจ้งข้อมูลข่าวสารโดยเอกสาร (แผ่นพับ) มากที่สุด รองลงมาการใช้ป้ายในการประชาสัมพันธ์โครงการ หรือกิจกรรมของโรงไฟฟ้า ส่วนเรื่องที่มีความพึงพอใจน้อยที่สุด คือการแจ้งข้อมูลข่าวสารผ่านทางโซเชียล มีเดีย เช่น เฟสบุ๊ค และ 4) ด้านการจัดการ ประชาชนมีความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ของโรงไฟฟ้าช่วยเพิ่มทัศนคติที่ดีของชุมชนที่มีต่อโรงไฟฟ้ามากที่สุด รองลงมาการจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยให้ตัวแทนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนเรื่องที่มีความพึงพอใจน้อยที่สุด คือ การนำชุมชนเข้าไปศึกษาดูงานเรื่องระบบการดำเนินงานของโรงไฟฟ้า ผลการศึกษาข้างต้นพบว่า ในภาพรวมประชาชนมีความพึงพอต่อการบริหารจัดการชุมชน สัมพันธ์พื้นที่รอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะ ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2558) เรื่องการประเมินความสัมพันธ์ระหว่างเขื่อน/โรงไฟฟ้า กฝผ. กับชุมชนที่อยู่โดยรอบ พบว่าโดยภาพรวมทั้งหมด มีความเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างโรงไฟฟ้ากับชุมชน โดยภาพรวมมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง

สรุปผลการวิจัย

ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์พื้นที่รอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะ ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.17) โดยด้านงบประมาณเป็นด้านที่ประชาชนพึงพอใจมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.31) รองลงมาเป็นด้านบุคลากร (ค่าเฉลี่ย 4.19) ส่วนด้านที่มีความพึงพอใจน้อยที่สุด คือด้านประชาสัมพันธ์ (ค่าเฉลี่ย 4.06) ซึ่งอยู่ในระดับมากเช่นกัน

ด้านงบประมาณ ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะ ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง มีความพึงพอใจในการจัดสรรงบประมาณอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.33) รองลงมาเป็นเรื่องการจัดสรรงบประมาณที่ได้รับสามารถนำไปพัฒนาชุมชนได้ (ค่าเฉลี่ย 4.32) ส่วนเรื่องที่มีความพึงพอใจน้องที่สุดคือ การจัดสรรงบประมาณในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.28)

ด้านบุคลากร ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะ ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง มีความพึงพอใจในการมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีของเจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.23) รองลงมาความน่าเชื่อถือของเจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์ (ค่าเฉลี่ย 4.22) ส่วนเรื่องที่มีความพึงพอใจน้อยที่สุด คือเจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์มีความรู้ความสามารถในการให้ความรู้เกี่ยวกับโรงไฟฟ้า (ค่าเฉลี่ย 4.14)

ด้านการประชาสัมพันธ์ ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะ ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง มีความพึงพอใจการแจ้งข้อมูลข่าวสารโดยเอกสาร (แผ่นพับ) มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.19) รองลงมาคือการใช้ป้ายในการประชาสัมพันธ์โครงการ หรือกิจกรรมของโรงไฟฟ้า (ค่าเฉลี่ย 4.18) ส่วนเรื่องที่มีความพึงพอใจน้อยที่สุด คือการแจ้งข้อมูลข่าวสารผ่านทางโซเชียล มีเดีย เช่นเฟสบุ๊ค (ค่าเฉลี่ย 3.84)

ด้านการจัดการ ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะ ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง มีความพึงพอใจการจัดกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ของโรงไฟฟ้าช่วยเพิ่มทัศนคติที่ดีของชุมชนที่มีต่อโรงไฟฟ้ามากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.27) รองลงมาเป็นเรื่องการจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยให้ตัวแทนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม (ค่าเฉลี่ย 4.20) ส่วนเรื่องที่มีความพึงพอใจน้อยที่สุด คือการนำชุมชนเข้าไปศึกษาดูงานเรื่องระบบการดำเนินงานของโรงไฟฟ้า (ค่าเฉลี่ย 3.90)

ข้อเสนอแนะ

1) ควรมีการประเมินผลการบริหารจัดการในภาพรวมเป็นประจำทุกปี เพื่อทราบถึงความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการงานด้านชุมชนสัมพันธ์

2) เพิ่มช่องทางในการติดต่อประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์กับชุมชนให้หลานหลายช่องทางมากขึ้น

3) ลดขั้นตอนการขอสนับสนุนงบประมาณเพื่อให้เกิดความรวดเร็วและติดตามผลการสนับสนุนงบประมาณ

การอ้างอิง

กรมพลังงานทดแทนและการอนุรักษ์พลังงาน, 2560, กระทรวงพลังงาน. [ออนไลน์], แหล่งที่มา http://www2.dede.go.th/webpage/tools.htm. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2566.

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2560, สืบค้นจาก http://www.balanceenergythai.com สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2566.

ชัชวาลย์ คล้ายอุดม. 2560. ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการชุมชนสัมพันธ์บริเวณพื้นที่ตั้งโรงไฟฟ้ากรณีศึกษาโรงไฟฟ้าในเขตนิคมอุตสาหกรรมหนองแค ตำบลโคกแย้ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี. การค้นคว้าอิสระ หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต คณะบริหารธุรกจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมคลกรุงเทพ.

ธมกร ดุลยปกรณ์ชัย. 2556. ความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนสตรีชัยภูมิ 2 จังหวัดชัยภูมิ. สารนิพนธ์. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 7. (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, 2545)

ประเวศ วะสี. (2541). ยทธศาสตรชาต เพื่อความแข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม. ปาฐกถาพิเศษ ป๋วย อึ๊งภากรณ์. หมอชาวบ้าน. (ม.ป.ท)

มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2560, รายงานสถานการณ์ป่าไม้ไทย 2559-2560. แหล่งที่มา http://www.seub.or.th/document. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2566

สุดชีวัน นันทวัน ณ อยุธยา. (2551). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. 2558. การประเมินความสัมพันธ์ระหว่างเขื่อน/โรงไฟฟ้า กฝผ. กับชุมชนที่อยู่โดยรอบ. วารสารนิเทศศาสตร์ ธุรกิจบัณฑิตย์. ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2558.

Bartley. (1998). Ecological and Genetic Implications of Aquaculture Activities. Springer Science & Business Media.

Schuele C.M. & Boudreau D. (2008). Phonological awareness intervention: beyond the basics. Language, Speech, and Hearing Service in School, 39 :3-20

United Nations. (1981). Planned Population Distribution of Development. New York : United Nations.

William W. Reeder. (1974). Some Aspects of the Informal Social Participation of Farm Families in New York State. Cornell University. (Unpublished Ph.D.Dissertation).

สัจจะทางการเมือง

Faithful of Politics

พระสมุห์กิตติพงษ์ กิตฺติวํโส[1] (สมณะ) และพัชรีญา ฟองจันตา[2]

[1 2] อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บทคัดย่อ

สัจจะ คือ ความจริง อันประกอบด้วยความจริงใจ ความจริงวาจา และความจริงการกระทำในทางพุทธจริยศาสตร์ หมายถึง พูดเช่นไร ทำเช่นนั้น โดยถือว่าผู้มีรักษาสัจจะเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมที่น่ายกย่อง ด้วยเหตุนี้ สัจจะจึงเป็นบรรทัดฐานทางสังคม คนที่รักษาสัจจะคือทำในสิ่งที่ตนเองได้พูดไว้นั้นจึงเป็นผู้ที่มีเกียรติได้รับการยอมรับจากประชาชน มหาตมะคานธี ได้นำสัจจะมาใช้ในการทางเมืองจนกลายเป็นพลังในการคืนอธิปไตยจากอังกฤษได้สำเร็จ สัจจะจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับนักการเมือง แต่กลับพบว่ามีนักการเมืองจำนวนมากที่ไม่รักษาสัจจะโดยอ้างเอาผลประโยชน์ของรัฐเป็นสำคัญ ทำให้เกิดการตระบัดสัตย์ต่อประชาชน คำสัญญาที่ให้ไว้กับประชาชนกลายเป็นเพียงเทคนิคเพื่อให้ได้คะแนนเสียงเท่านั้น เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์จริยศาสตร์แล้วพบว่าการโกหกของนักการเมืองเป็นเรื่องปกติ สังคมยอมรับได้หากการตระบัดสัตย์นั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนหมู่มากทำให้กลายเป็นช่องทางที่ทำให้นักการเมืองไม่จำเป็นต้องรักษาคำพูด จนเกิดคำนิยามใหม่ว่า "ไม่มีสัจจะในหมู่นักการเมือง"

คำสำคัญ : สัจจะ, นักการเมือง

Abstract

Sacca is truth, that consists of sincerity, truthful speech, and truthful action. In Buddhist ethics, it means saying what to do and doing so, considering that those who keep the truth will have commendable ethics. For this reason, truth is a social norm. Those who are faithful to do what they say are honorable and accepted by the public. Mahatama Gandhi used political truth to become a force to successfully regain British sovereignty. Truth is therefore extremely important for politicians, but found that there are many politicians who do not uphold the truth on the basis of the interests of the state. causing dishonesty towards the people. The promises made to the people became just a technique to gain votes. When considering the ethical criteria, it was found that politicians' lies are normal. It is socially acceptable if the flicking is for the benefit of the masses, and makes it a channel that politicians do not need to keep their word. It makes a new definition as "There is no credibility among politicians."

Keywords: truth, politician

1. บทนำ

ประเทศไทยยอมรับนับถือพระพุทธศาสนามายาวนาน คำสอนของพระพุทธศาสนากลายเป็นแนวปฏิบัติทางด้านศีลธรรมที่เป็นพื้นฐานของสังคมไทยที่เรียกว่า ศีล หนึ่งในนั้นคือการไม่พูดโกหก (มุสาวาทา เวรมณี) การพูดโกหกเป็นเรื่องที่ผิดเป็นบาปในทางจริยธรรม การพูดโกหกหรือการพูดเท็จจึงเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่ต้องประพฤติเพื่อความสุขสงบของสังคม คำสอนจึงมุ่งเน้นไปในการรักษาคำสัตย์ ชาวไทยจึงคุ้นเคยกับพุทธสุภาษิตที่ว่า "สัจจัง เว อะมะตา วาจา วาจาสัตย์เป็นวาจาไม่ตาย" (ขุ.ธ. 25/456/603) "ยะถาวาที ตะถาการี พูดอย่างไร ทำเช่นนั้น" (ขุ.ธ. 25/112/496) สัจจะจึงเป็นองค์คุณที่สำคัญยิ่งสำหรับความเป็นมนุษย์ ถ้าปราศจากสัจจะเสียแล้ว คนก็เข้าไม่ถึงความเป็นมนุษย์ คือผู้มีใจสูง และจะเลวร้ายกว่าสัตว์เดรัจฉานเสียด้วยซ้ำ เพราะคนอาจใช้วจีกรรมหลอกลวง ปลิ้นปล้อน แม้จนโกหกตนเอง แล้วใช้เล่ห์กล อาวุธยุทธภัณฑ์ ฯลฯ เพื่อทำลายล้างอะไร ๆ แม้กระทั่งตัวเอง

สัจจะถูกนำมาเป็นบรรทัดฐานของคุณงามความดี เป็นเครื่องชี้วัดความดีในสังคม ดังคำว่า "เสียชีพ อย่าเสียสัตย์" หากพลเมืองในสังคมมีความซื่อสัตย์จะทำให้สังคมพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความคดโกงทั้งหมดเป็นผลมาจากการขาดความซื่อสัตย์ สังคมคุณธรรมจึงควรเริ่มต้นจากการยึดมั่นในสัจจะ ดังคำกล่าวของนายทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรีที่ว่า "ขอเรียกร้องให้ทุกคนร่วมกันสร้างสัจจะ หนึ่งคนหนึ่งสัจจะ ให้ประพฤติตนเป็นคนดีของสังคม สร้างสังคมไทยเป็นสังคมแห่งคุณธรรม" (สุวัฒน์ ทองธนากุล, ออนไลน์ : https://mgronline.com/daily/detail/9480000060993) จะเห็นได้ว่าการจะสร้างสังคมให้เป็นสังคมที่เจริญก้าวหน้าได้ต้องเริ่มต้นด้วยการมีสัจจะเป็นเบื้องต้น

นอกจากนั้น สัจจะยังถูกนำมาใช้ในทางการเมืองเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ทางการเมือง ตัวอย่างของการใช้สัจจะต่อสู้ทางการเมืองที่เห็นได้ชัดคือ มหาตมะ คานธี ได้ใช้สัจจะเป็นพลังทั้งทางส่วนตนและทางการเมือง จนปลุกระดมให้ผู้คนแทบทุกชั้นวรรณะตื่นขึ้น และสามารถต่อสู้ด้วยสัจจะและอหิงสวิธี โดยเอาชนะจักรวรรดิอังกฤษอันยิ่งใหญ่ที่สุดได้ ดังวลีของท่านคือ "สัตยาครหะ" หรือ "สัตยาเคราะห์" คือ ความแข็งแกร่งหนักแน่นในความจริง หลายครั้งที่คานธีอดอาหารประท้วง เมื่อคานธีอดอาหาร ทุกคนจะหยุดความขัดแย้ง เพราะเมื่อเขาอดอาหารก็คืออดอย่างจริงจัง ไม่ใช่เพียงการพูดเพื่อหวังผลของการประท้วงเท่านั้น การอดอาหารประท้วงของคานธีจึงเป็นพลังอำนาจของความสัตย์จริงที่เรียกว่าอำนาจละมุน (Soft Power) (สุรชัย พุดซู, พระฟูตระกูล พุทฺธรกฺขิโต (หลินภู), พระฌานิพิทย์ อินฺทจารี, สะอาด ภูนาสรณ์ และ กษิดิศ นวเสรี, 2565 : 1-23) เป็นการแสดงให้เห็นถึงอำนาจของสัจจะ หมายความว่า แต่ละคนต้องซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น สัตว์อื่น อย่างไม่มีการเอารัดเอาเปรียบกัน แม้การต่อสู้กับผู้ที่กดขี่ข่มเหง ก็ใช้อหิงสธรรมและเมตตาธรรมเป็นแกนกลาง แล้วขบวนการของคานธีก็นำอินเดียไปจนได้รับเอกราชด้วยสันติและสัจจะ (ส.ศิวลักษณ์, ออนไลน์: https://prachatai.com/journal/2009/03/20244) สัจจะทำให้คานธีเป็นผู้มีอิทธิพลทางความคิด ในปี 2548 พรรคชาติไทยโดยการนำของนายบรรหาร ศิลปอาชา ได้ใช้คำหาเสียงว่า "สัจจะนิยม สร้างสังคมให้สมดุล" เป็นเน้นให้เห็นว่า สัจจะมีความสำคัญอย่างยิ่งทางการเมือง

คนที่รักษาสัจจะจึงได้รับการยกย่องในทุกสังคม "สัจเจนะ กิตติง ปัปโปติ บุคคลย่อมได้เกียรติยศเพราะความสัตย์" (สํ.ส. 15/246/353) โดยเฉพาะบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำย่อมต้องมีสัจจะและรักษาสัจจะนั้นให้ได้มากที่สุดจึงมีเกียรติ เพราะทุกคำพูดออกมาคือพันธะสัญญากับตัวเองกับสังคม หากไร้สัจจะก็เปรียบเหมือนการไร้เกียรติ สัจจะจึงเป็นคุณธรรมสำหรับผู้ปกครอง (ในทศพิธราชธรรมใช้คำว่า **อาชวะ** หมายถึง ความซื่อตรง) เหตุผลหนึ่งที่ขงเบ้งได้รับการยอมรับนับถือจากเหล่าทหารก็เพราะการรักษาสัจจะ ดังจะเห็นได้จากสถานการณ์การจัดทัพขึ้นตีวุยก๊กครั้งที่ 3 ที่เมืองฮันต๋ง เมื่อสุมาอี้ยกทัพมาสู้กับขงเบ้งด้วยตนเอง แต่เป็นช่วงพลัดเปลี่ยนเวรนายทหาร ทหารเก่ากำลังจะกลับบ้าน แต่ทหารใหม่ยังมาไม่ถึง เหล่าแม่ทัพนายกองได้ขอร้องให้ขงเบ้งรั้งทหารเก่าไว้ก่อน แต่ขงเบ้งได้กล่าวว่า "ตัวเราได้ออกปากแล้ว ครั้นจะให้คืนคำ ทหารทั้งปวงก็จะดูหมิ่นได้ ตัวเรายังถืออาญาสิทธิ์อยู่ ถึงมาตรว่าเราเพลี่ยงพล้ำแก่ข้าศึก เราจะรักษาวาจาให้คงไว้ ซึ่งจะขัดเขาไว้นั้นเห็นไม่ชอบด้วย

บิดามารดาบุตรภรรยาเขาคอยหากัน แล้วประกาศแก่ทหารทั้งปวงว่า ถึงกำหนดผลัดเปลี่ยนแล้วจงเร่งพากันไปเถิด" เหล่าทหารต่างซาบซึ้งและสะเทือนใจ จึงปฏิเสธการกลับบ้าน อยู่ช่วยขงเบ้งรบจนชนะ (เปี่ยนศักดิ์ คุณากรประทีม, 2555 : 86-88) สัจจะของขงเบ้งสามารถเอาชนะใจทหารได้อย่างดียิ่ง ด้วยเหตุนี้ผู้นำจึงอาศัยสัจจะนี้ในการปกครองบ้านเมือง

แต่ในทางการเมือง "สัจจะ" ดูจะเป็นเพียงวาทกรรมฉาบฉวยหรือเทคนิคในการได้รับคะแนนเสียงเท่านั้น ในปี พ.ศ. 2552 บารัค โอบามา ได้หาเสียงไว้ว่าจะปิดคุกกวนตานาโม "ภายใน 1 ปี" โดยประกาศด้วยความมุ่งมั่น ณ องค์การบริหารจดหมายเหตุแห่งชาติสหรัฐฯ กรุงวอชิงตัน ว่า "ในฐานะประธานาธิบดี ผมจะไม่ยอมให้ปัญหานี้เรื้อรังต่อไป" แต่จนบัดนี้สถานกักกันนี้ก็ยังคงเปิดดำเนินการอยู่เหมือนเดิม (Amnesty international Thailand, ออนไลน์: https://www.amnesty.or.th/latest/blog/29/) ชลน่าน ศรีแก้ว ให้สัมภาษณ์กรณีที่พรรคเพื่อไทยจับมือกับพรรคภูมิใจไทยในการจัดตั้งรัฐบาล ซึ่งขัดแย้งกับวาทกรรมในการอภิปรายหาเสียงที่ว่า "ไล่หนู ตีงูเห่า" อันเป็นแคมเปญทางการเมืองของพรรคในช่วงเดือนมิถุนายน 2565 โดยเฉพาะใช้หาเสียงในจังหวัดศรีสะเกษว่า "มันเป็นภาพของการรณรงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งคะแนนเสียงเลือกตั้ง" "มิติทางการเมืองเราไปขอเสียงสนับสนุนจากพี่น้องประชาชน เราไม่เคยประกาศว่าเราเป็นศัตรูกับใคร เราเป็นคู่แข่งกันจริง เทคนิคการหาเสียง วิธีการหาเสียง ต่างฝ่ายต่างมี" แต่ทางพรรคเพื่อไทยได้ให้เหตุผลว่า "เราคิดว่าเราจะฝ่าวิกฤตไปด้วยกัน เรื่องนั้นใหญ่ที่สุด เราควรจะหาวิธีหาทางออกให้กับประเทศให้ได้มากที่สุด" ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าประโยชน์แห่งรัฐสำคัญกว่าการรักษาสัจจะ และมิได้ตระหนักว่าการกระทำดังกล่าวเป็นเสียสัจจะเพราะเป็นเพียงเทคนิคในการหาเสียงเท่านั้น

จากพฤติกรรมทางการเมืองดังกล่าวนั้น ทำให้เกิดวาทะกรรมที่ว่า "ไม่มีสัจจะในหมู่นักการเมือง" ในขณะที่นักการเมืองจะต้องก้าวไปเป็นผู้ปกครองรัฐและทำหน้าที่ในการบริหารรัฐ ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่จะต้องมีภาพลักษณ์ในการรักษาสัจจะให้มากกว่าบุคคลทั่วไป เมื่อสัจจะกลายเป็นเทคนิค จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจต่อการศึกษาว่า สัจจะทางการเมืองคืออะไร และเมื่อเปรียบเทียบกับผลประโยชน์แห่งรัฐแล้ว สัจจะทางการเมืองควรเป็นอย่างไร

2. แนวคิดเกี่ยวกับสัจจะ

ธารินทร์ กรัยวิเชียร ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า สาเหตุหนึ่งที่ประเทศอังกฤษสามารถดำรงมาตรฐานคุณธรรมจริยธรรมที่สูงส่งเอาไว้ได้ตลอดมา คือ ชาวอังกฤษได้รับการปลูกฝังคติธรรม 7 ประการมาตั้งแต่เด็ก เมื่อบุคคลใดมีคติธรรม 7 ประการครบถ้วน ถือว่าเป็นผู้ที่มี "Integrity" (หมายถึง การยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องและชอบธรรม" สำหรับประเทศไทยนั้นควรเพิ่มอีก 5 ประการ รวมเป็น 12 ประการ ประกอบด้วย (ธานินทร์ กรัยวิเชียร, 2550: 10-13)

1. สัจจะ พูดความจริง (Truth)
2. ความซื่อสัตย์สุจริต (Honersty)
3. ความระลึกในหน้าที่ (Sense of Duty)
4. ความอดกลั้น (Patience)
5. ความเป็นธรรม (Fair Play)
6. เอาใจเขามาใส่ใจเรา (Consideration for Others)
7. เมตตาธรรม (Kindness)
8. ความกตัญญูกตเวที (Gratitude)
9. ความสุภาพนุ่มนวล (Politeness)
10. ความคารวะค่อผู้มีอาวุโส (Respect for Elders)
11. การรักษาคำพูด (Promise)
12. จิตสำนึกสาธารณะ (Public Conscience)

สัจจะ (1) และการรักษาสัจจะ (11) เป็นประเด็นสำคัญในการดำรงมาตรฐานทางด้านคุณธรรมจริยธรรม หมายความว่า การที่จะเป็น "คนดี" อย่างสมบูรณ์แบบนั้น คุณธรรมเรื่องสัจจะนั้นถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในลำดับต้นๆ

สัจจะ (หรือ "สัตยะ" ในภาษาสันสกฤต) หากพิจารณาความหมายตามที่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึงความจริงหรือความจริงใจ เชน ทำงานรวมกันตองมีความจริงใจตอกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1161) ในความหมายนี้ สัจจะไม่ได้หมายเพียงแต่คำพูดเท่านั้น แต่ยังหมายถึงความแน่นแน่ทางด้านจิตใจด้วย พระธรรมปิฎก

(ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายว่า สัจจะ ได้แก่ ความจริง คือ (1) จริงใจ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ (2) จริงวาจา ได้แก่ การพูดความจริง และ (3) จริงการกระทำ ได้แก่ การทำจริง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546: 267) พระโสภณคณาภรณ (ระแบบ ฐิตญาโณ) กลาวถึงความหมายของสัจจะ ในหนังสือ ธรรมปริทรรศนๆ ไวว่า "สัจจะ คือ ความจริง ได้แก่ มีความจริงใจตองการที่จะกระทำสิ่งใด แล้วทำสิ่งนั้นให้จริงๆ ไม่ทอดทิ้งหรือท้อถอยเมื่อยังไมบรรลุเปาหมายที่ตนได้กำหนดไว้ (พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ ฐิตญาโณ), 2529: 430)

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมรามกุมารี ได้ทรงกล่าวถึงความหมายของสัจจะไวว่า สัจจะ คือ การกล่าวไม่ผิดจากความเป็นจริง มีรส คือ การกระทำ สภาวะความเป็นจริงให้แจ่มแจ้ง สภาพที่ปรากฏ คือ ความดี ความถูกต้อง มีพื้นฐาน คือ ความเป็นผู้ยินดีในธรรมอันงาม เป็นธรรมผูกพันธ์ความสามัคคีในระหวางมิตรให้สนิทสนมมั่นคง ถ้าขาดสัจจะแล้วความสามัคคีย่อมเป็นไปไม่ได้ (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2534: 105-106)

ลักษณะที่สำคัญของสัจจะก็คือการรักษาสัตย คือ ความจริง คือ จริงใจ (ซื่อสัตย), จริงวาจา (พูดจริง), จริงการกระทำ (ทำจริง) โดยมุงเนนในการรักษาคำพูดและการกระทำตามคำพูดนั้น สัจจะนั้นสามารถจำแนกออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. สัจจะตอความถูกต้อง (ความดี) คือ การซื่อตรงต่อความถูกต้องดีงามเท่านั้น ไม่วอกแวกหวั่นไหวไปในทางที่ผิด แม้จะมีโอกาสโกงก็ไม่ทำ

2. สัจจะตอหนาที่ คือ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง รับผิดชอบในภาระงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ ไม่เพิกเฉยหรือประพฤติเกียจคร้าน หลบเลี่ยง บ่ายเบี่ยงงานในความรับผิดชอบของตน

3. สัจจะต่อวาจา คือ จริงตอวาจาและการกระทำของตนเอง พูดอยางไรทำอยางนั้น และ ทำอยางไรพูดอยางนั้น

4. สัจจะต่อบุคคล คือ มีความจริงใจต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ทำตนเป็นกัลยาณมิตร ไม่หลอกลวงผู้อื่น ซื่อสัตย์ต่อคนทุกคน

โดยสรุปแล้ว ความหมายของสัจจะ สรุปได้เป็น 2 ประเด็น คือ

1. มีความจริง คือ มีการพูดหรือการสื่อสารสิ่งนั้นจริง (ยถาการี)

2. มีการกระทำที่ซื่อตรงต่อความจริงนั้นและไม่กระทำผิดจากความจริงนั้น (ตถาการี)

3. สัจจะกับประเด็นจริยศาสตร์

ในแง่ของจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นแขนงหนึ่งของปรัชญาที่ว่าด้วยเรื่องความประพฤติ ศึกษาถึงปัญหา คุณค่าความประพฤติดี กฎเกณฑ์แห่งความประพฤติ หลักแห่งความดี ความถูกต้อง ความยุติธรรม คุณค่าของจริยธรรม และ หลักในการแสวงหาความดี (สำเนียง ยอดคีรี, 2560: 37-53) ให้ความสนใจในเรื่องของสัจจะที่มุงประเด็นไปที่ความจริงที่เป็นการซื่อตรงตอคำพูด ไมเหลาะแหละและยึดมั่นในหลักการ เป็นเรื่องของการรับผิดชอบตอคำพูด การกระทำและความซื่อตรง ที่ผู้พูดจะตองใหการรับผิดชอบต่อสิ่งที่ไดพูดไป เชน การรับปากหรือการใหคำมั่นสัญญาอย่างไรกับใครแลวก็จะตองทำตามที่สัญญา หากไมทำตามที่สัญญาหรือที่พูดไวก็ถือวาเปนการกระทำผิด (พระครูปลัดสมชาย จิตฺตคุตฺโต (โฉมจันทร์), 2552: 18)

จริยธรรมของสังคมไทยขึ้นอยู่กับศีลธรรมของพระพุทธศาสนาว่ากำหนดหลักในการปฏิบัติในชีวิตประจำวันไว้อย่างไร หลักจริยธรรมก็จะกำหนดให้ปฏิบัติตามเช่นนั้น ในพระพุทธศาสนาถือว่า สัตว์ที่มักพูดเท็จ ผู้พูดคำอันไม่เป็นจริงย่อมเข้าถึงนรก (ม.อุ. 14/596/349) นอกจากนั้นยังมีบัญญัติเรื่องการโกหกไว้ในหลัก "เบญจศีล" หรือศีล 5 ว่า เป็นเครื่องรักษาเจตนาที่จะควบคุมกาย และวาจาให้เป็นปกติ ด้วยการไม่ทำบาป 5 ประการ ศีลหนึ่งใน 5 ข้อนั้นคือ ศีลข้อที่ 4 พึงละเว้นจาก "การพูดเท็จ" อันได้แก่ การพูดปด โกหก หลอกลวง มารยา สับปลับ ผิดสัญญา เสียสัตย์ รวมไปถึงพูดส่อเสียด นอกจากนี้

การโกหก หรือ "มุสาวาท" ยังถูกระบุให้เป็นหนึ่ง ใน "อกุศลกรรมบถ 10" อันหมายถึง การกระทำอันเป็นทางนำไปสู่ทุคติ 10 อย่างด้วย

การโกหกจะเข้าข่าย "มุสาวาท" จะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบของมุสาวาท 4 ประการ (องฺ.อฏฐก. 23/120/207) ได้แก่ (1) มีสิ่งของหรือเรื่องราวที่ไม่เป็นจริง (2) มีจิตคิดหรือเจตนาจะมุสา (3) มีความพยายามในการมุสาทั้งทางกาย วาจา หรือใช้ให้ผู้อื่นมุสา เขียนเรื่องราวที่ไม่จริงส่งให้ผู้อื่น เขียนเรื่องที่ไม่จริงประกาศไว้ พิมพ์เป็นหนังสือ หรืออัดเสียงไว้ เป็นต้น และ (4) ผู้อื่นเชื่อตามความที่มุสานั้น ทั้งนี้ มุสาวาทที่ครบองค์ประกอบทั้ง 4 มี 2 ชนิด ได้แก่ มุสาวาทชนิดที่ไม่นำไปสู่อบาย คือ มุสาวาทที่มิได้ทำความเสียหายให้เกิดขึ้นแก่ผู้หลงเชื่อ และมุสาวาทชนิดที่นำไปสู่อบาย คือ มุสาวาทที่ทำความเสียหายให้แก่ผู้หลงเชื่อ มุสาวาทที่ทำให้ผู้หลงเชื่อเกิดความเสียหายนั้น ถ้าได้รับความ เสียหายมาก มุสาวาทนั้น ก็มีโทษมาก ถ้าเสียหายน้อยก็มีโทษน้อย (นฤมล ปิ่นโต, 2563: 9-39)

จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนายังเน้นย้ำและให้ความสำคัญเกี่ยวกับ เจตนา คือความตั้งใจจะพูดโกหกไว้ด้วย หากขาดเจตนาที่จะโกหก คือ พูดโดยไม่รู้ว่าเรื่องนั้นเป็นเรื่องเท็จก็ไม่เข้าตามองค์ประกอบนี้ อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาได้ยอมรับในประเด็นที่ว่า ความจริงที่ไม่เป็นประโยชน์ก็ไม่ควรพูด เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์นี้แล้ว พุทธจริยศาสตร์นั้นมุ่งเน้นไปเพียงประเด็นคำพูดเท่านั้น (ยถาการี) ยังไม่ได้ครอบคลุมไปถึงประเด็นการกระทำที่ผิดไปจากคำพูด (ตถาการี)

นอกจากการการตัดสินทางด้านพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีเกณฑ์การตัดสินทางด้านจริยศาสตร์อื่นที่น่าสนใจอีก เช่น มิลล์ ได้กล่าวถึงว่า "การกระทำจะผิดหรือถูกขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ว่ามันก่อให้เกิดประโยชน์เพียงใด สิ่งที่เป็นประโยชน์ก็คือสิ่งที่ก่อให้เกิดความสุขหรือหลุดพ้นจากทุกข์ การกระทำที่พาไปสู่ความสุข แก่คนจำนวนมาก เป็นการกระทำที่ถูกต้อง เป็นความดี ดังนั้น จึงต้องพิจารณาสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม ใช้การคำนวณอย่างถี่ถ้วน การกระทำที่ผิดก็คือทำให้เกิดผลทางความทุกข์แก่คนจำนวนมาก" (บุญมี แท่นแก้ว, 2541: 110) โดยเหตุนี้ การตัดสินคุณค่าทางจริยธรรมจึงมีหลักเกณฑ์พอสรุปได้ ดังนี้

(1) จะต้องกำหนดในสิ่งที่สามารถให้ประโยชน์สุขที่สุด และยาวนานที่สุด

(2) จะต้องเลือกเอาสิ่งที่เลวน้อยที่สุด ถ้าหากไม่มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เลือก

(3) จะต้องยึดเอาประโยชน์สุขจำนวนมากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุดในสังคมนั้น ๆ

(4) จะต้องไม่ลดประโยชน์สุขของตนให้น้อยลงไปกว่าประโยชน์ของผู้อื่น หรือไม่ลด ประโยชน์ของผู้อื่นให้น้อยไปกว่าประโยชน์ของตน นั่นคือจะต้องให้เกิดความสุขเสมอหน้ากัน

(5) จะต้องไม่คำนึงถึงเจตนาในการกระทำเป็นสำคัญ แต่จะถือเอาประโยชน์ที่เกิดขึ้น อันเป็นผลสำคัญยิ่งกว่า

(6) จะต้องคำนึงตัวผู้กระทำนั้นด้วยว่าเป็นผู้หนึ่งที่จะได้รับผลของการกระทำนั้น เหมือนกันกับผู้อื่นในสังคม

โดยสรุปแล้ว เกณฑ์การตัดสินความดี-ความชั่ว ถูก-ผิด นอกจากจะตัดสินตามตัวอักษรแล้ว ยังต้องคำนึงถึงประโยชน์หรือผลกระทบที่ตามมาด้วย เช่น การที่แพทย์ไม่บอกความจริงเรื่องโรคร้ายแรงที่คนไข้เป็นแก่คนไข้เพื่อประโยชน์ในการรักษา การที่เฉลยศึกไม่ยอมบอกจำนวนทหารในกองทัพเพื่อรักษาบ้านเมืองและชีวิตของทหารในกองทัพ เป็นต้น ทั้ง 2 กรณีนี้แม้จะเป็นการกระทำผิดตามหลักพุทธจริยศาสตร์ แต่เมื่อพิจารณาถึงประโยชน์และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นตามมานั้น การโกหกจึงมีความจำเป็นมากกว่าการพูดความจริง สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill) จึงกล่าวว่า "จริยธรรมที่เหมาะสมกับมนุษย์นั้น ควรเป็นจริยธรรมที่ก่อให้เกิดความผาสุกแก่คนจำนวนมากที่สุดเป็นที่ตั้ง" (John Stuart Mill, 1957)

4. สัจจะทางการเมือง

ในทางการเมืองสัจจะถือเป็นเรื่องสำคัญเป็นอย่างยิ่ง คานธีกล่าวว่า รัฐผู้มีเสรีภาพที่ดีต้องดำรงตนภายใต้สัจจะ ประชาธิปไตยที่ดีควรเริ่มจากตนเอง ด้วยสัจจะ ความรัก ความจริงใจ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่มีความรุนแรง พร้อมที่จะเสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

ในประเทศไทย รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้นักการเมืองต้องถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับตำแหน่ง ตามความใน "มาตรา 161 ก่อนเข้ารับหน้าที่ รัฐมนตรีต้องถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์" (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560) ซึ่งสะท้อนแนวคิดและหลักการอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย รัฐธรรมนูญนิยม การประกันความมั่นคงของรัฐธรรมนูญ และจารีตประเพณีความเชื่อสืบทอดที่ยึดถือ พิธีกรรมที่แสดงถึงการให้คำมั่นสัญญาของผู้นำประเทศที่จะเข้าบริหารประเทศต่อพระมหากษัตริย์ ผู้ทรงเป็นประมุขแห่งรัฐและตัวแทนของประชาชนผู้มอบอำนาจอธิปไตย หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการถวายสัตย์ปฏิญาณนี้บ่งบอกถึง 1) ความซื่อสัตย์ต่อพระมหากษัตริย์และประชาชน 2) ความซื่อสัตย์ต่อสัจจะวาจา 3) ความซื่อตรงต่อเวลา 4) ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ 5) ความซื่อสัตย์ต่อประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชน และ 6) ความซื่อสัตย์ต่ออุดมการณ์ของตน (เฉลิมชัย ก๊กเกียรติกุล, สุรพล สุยะพรหม และ ยุทธนา ปราณีต, 2565: 107-121) การซื่อสัตย์ การรักษาคำสัตย์ และการปฏิบัติตนตามคำสัตย์จึงเป็นหน้าที่หลักของผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

เพลโต นักปรัชญาคนสำคัญของโลกได้กล่าวถึงคุณลักษณะของนักปกครองที่ดีต้องประกอบด้วยคุณธรรม สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ ความฉลาด ความยุติธรรม ความรู้จักประมาณ และความกล้าหาญ โดยเฉพาะความยุติธรรม (Justice) เป็นคุณธรรมทางสังคมที่รวมเอาคุณธรรมทางสังคมทั้งหลายเข้าไว้ด้วยกันโดยแทจริง เชน ความรัก ความกล้าหาญ ความรื่นเริง ความซื่อสัตย ความจงรักภักดีการทำหนาที่และการรักษาสัญญา เปนตน (ชวลิต ศิริภิรมย, 2515)

ความรักษาสัญญาเป็นนัยยะเดียวกันกับความรักษาสัจจะ สะท้อนให้เห็นว่า นักปกครองที่ดีจะต้องมีสัจจะและที่สำคัญกว่าก็คือการรักษาและทำตามสัจจะที่ได้กล่าวไว้ สอดคล้องกับปรีชาพล พงษ์พาณิช ที่ได้กล่าวไว้ว่า "คุณสมบัติสำคัญของการเป็นนักการเมืองที่ดี คือมีคุณธรรมและรักษาสัจจะ ช่างหายากเหลือเกินในบ้านเมืองยุคนี้ เมื่อผลประโยชน์อยู่เหนืออุดมการณ์ การสร้างเหตุผลเพื่ออธิบายในการกระทำนั้น สามารถทำได้ ไม่ผิด แต่คนฟังจะเชื่อหรือไม่ ก็เป็นอีกเรื่อง ไม่ผิดเช่นกัน"

ในศตวรรษที่ 16 นิโคโล มาเคียเวลลี นักปรัชญาและนักรัฐศาสตร์ได้เขียนถึงการโกหกของนักการเมืองไว้อย่างน่าสนใจว่า "ผู้นำที่พยายามจะซื่อสัตย์ แต่โกหกเวลาพูดความจริงจะทำให้เขาเสียเปรียบ...ผู้คนไม่ชอบการโกหก แต่ 'คนที่หลอกลวง' จะพบคนที่ยอมให้ตัวเองถูกหลอกเสมอ" "สำหรับรัฐบุรุษแล้ว คำพูดบางครั้งต้องทำหน้าที่ปกปิดข้อเท็จจริง" เจสัน เบรนแนน กล่าวถึงการโกหกของนักการเมืองไว้ว่า "การหลอกลวงดังกล่าวสามารถทำได้หากเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มุ่งร้ายผลักดันให้เกิดนโยบายซึ่งเป็นอันตรายและกดขี่" (พิมณัฐฐา เขื่อนเพ็ชรต์, ออนไลน์ : https://spacebar.th/world/why-lying-become-so-normalized-in-politics)

จะเห็นได้ว่า แนวคิดของนักรัฐศาสตร์ตะวันตกมีทัศนะใกล้เคียงกันว่า การโกหกมีความจำเป็นทางด้านการเมือง ทั้งเพื่อผลประโยชน์ของนักการเมืองเองและเพื่อผลประโยชน์ของรัฐ ด้วยเหตุนี้การโกหกจึงเป็นเรื่องปกติธรรมดาของนักการเมืองที่จะพึงทำ

5. สัจจะและผลประโยชน์แห่งรัฐ

"ผมจำเป็นต้องเสียสัตย์ที่เคยกล่าวไว้ว่า 'จะไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี' ทั้งนี้ ก็ด้วยเหตุผลเดียวว่า เพราะความเป็นทหารที่เรามีคติประจำใจว่า เรายอมเสียสละได้แม้ชีวิตเพื่อประเทศชาติ เพราะฉะนั้นเมื่อเกิดความจำเป็นที่เราจะต้องทำงานเพื่อประเทศชาติ เพราะฉะนั้นการเสียชื่อเสียง เสียสัจจะวาจาก็อาจจะเป็นความจำเป็น" พล.อ.สุจินดา คราประยูร อดีตนายกรัฐมนตรีกล่าวถึงสาเหตุที่จำเป็นต้องยอมผิดคำพูดในการรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ.2535 จนนำไปสู่เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ (กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม, 2566)

"แม้พรรคเพื่อไทยจะเผชิญกับวาทกรรม หรือคำกล่าวหาที่รุนแรงตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเรารับรู้ความขัดแย้งดังกล่าวด้วยใจที่เป็นธรรม และตั้งใจมุ่งสู่เป้าหมายที่จะก้าวข้ามความขัดแย้ง ดังนั้น เป้าหมายหลักในวาระนี้คือการเข้า

มาร่วมรับผิดชอบในวาระประเทศและวาระของประชาชน" คำแถลงการณ์ของพรรคเพื่อไทยในการจัดตั้งรัฐบาลผสม และจากการให้สัมภาษณ์ของนางสาวแพรทองธาร ชินวัตร หัวหน้าครอบครัวเพื่อไทย กล่าวว่า "แน่นอนว่าพรรคเพื่อไทยมีต้นทุนที่ต้องจ่าย นั่นคือเสียงวิพากษ์วิจารณ์ของประชาชน เราขอน้อมรับ และขอโทษที่ทำให้หลายคนผิดหวังและเสียใจ แต่ถ้าเพื่อไทยจัดตั้งรัฐบาลได้แล้วจะทำเต็มที่ เพื่อแก้ปัญหาประชาชนที่มีอยู่มากมาย และจะก้าวข้ามผ่านสนามอารมณ์นี้ให้ได้ โดยเอาประชาชนเป็นที่ตั้ง" (ออนไลน์ : https://workpointtoday.com/ingshin-politc/)

จะเห็นได้ว่า เมื่อมีการกล่าวอ้างเรื่องผลประโยชน์แห่งรัฐแล้ว มักจะมีการเพิกเฉยต่อสัจจะวาจาที่ตนได้เคยกล่าวไว้ เป็นการให้น้ำหนักต่อผลประโยชน์ (ประโยชน์นิยม) มากกว่ารับผิดชอบต่อคำสัญญาที่ให้ไว้ (สัจจะนิยม) แนวคิดเรื่องผลประโยชน์ของรัฐนี้ ฮันส์ เจ มอ เกนธอร์ (Hans J Morgentau) ได้กำหนดผลประโยชน์ของรัฐว่ามี 2 ประเภท คือ ผลประโยชน์ของรัฐเดี่ยวและระดับความร่วมมือกันของผลประโยชน์ของรัฐสองรัฐ หรือหลายรัฐ และแบ่งผลประโยชน์ของรัฐแบ่งออกเป็น 6 ระดับ คือ (บุญรัตน์ รัฐบริรักษ์, 2549)

1. ผลประโยชน์ขั้นแรก คือ การพิทักษ์รักษาการดำรงอยู่ของรัฐ ทั้งทางการเมืองและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นประโยชน์ที่ทุกชาติจะต้องพิทักษ์โดยมิยอมให้มีการต่อรองใด
2. ผลประโยชน์ในชั้นรองลงมา คือ สิ่งที่มีส่วนในการคงไว้ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติในขั้นแรก
3. ผลประโยชน์ถาวร คือ ผลประโยชน์ที่มีอยู่ตลอดมา เพียงแต่เปลี่ยนไปตามกาลเวลา
4. ผลประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงได้ คือ ผลประโยชน์ที่ชาติในช่วงเวลานั้นเลือกถือว่าเป็นผลประโยชน์ของรัฐ
5. ผลประโยชน์ทั่วไป คือ ผลประโยชน์ที่ชาติจะนำมาใช้ในเรื่องต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ การค้า ความสัมพันธ์ทางการทูต กฎหมายระหว่างประทศ
6. ผลประโยชน์ที่จำเพาะเจาะจงลงไป คือ ผลประโยชน์ที่มีผลสืบเนื่องมาจากผลประโยชน์ทั่วไป

เมื่อพิจารณาตามทฤษฎีว่าด้วยผลประโยชน์แห่งรัฐแล้ว น้ำหนักทางด้านจริยธรรมจะถูกด้อยค่าลงไปในระดับหนึ่ง เพราะจริยธรรมเป็นเรื่องส่วนบุคคลแต่ผลประโยชน์ของรัฐเป็นเรื่องที่กระทบต่อคนจำนวนมาก แม้ในจริยธรรมสำหรับนักการเมืองฉบับล่าสุดก็ระบุไว้ชัดเจนว่า "ข้อ 7 ข้าราชการการเมืองต้องยึดถือประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ และความผาสุกของประชาชนโดยรวม และมีจิตสาธารณะ โดยอย่างน้อยต้องดำรงตน ดังต่อไปนี้ (1) มีอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อประเทศชาติและต้องถือเอาผลประโยชน์ของประเทศชาติและ ประชาชนเป็นสิ่งสูงสุด" (ประมวลจริยธรรมของข้าราชการการเมือง พ.ศ.2564, 2564)

โทมัส ฮอบบ์ กล่าวว่า "อะไรก็ตามอันเป็นสิ่งที่ตรงกับความอยากหรือความต้องการของใครคนหนึ่ง เขาเอง ก็เรียกสิ่งนั้นว่าดี อะไรก็ตามที่ตรงกันข้ามกับความเกลียดของเขา เขาก็เรียกมันว่าชั่ว อะไรก็ตามที่เขา เหยียดหยามเกลียดชัง ก็เรียกมันว่าขยะแขยง คำเหล่านี้คือ ดีชั่ว ขยะแขยงเป็นคำที่ใช้เรียกความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ กับผู้ที่เรียก ไม่มีอะไรที่เป็นอย่างนั้นในตัวมันเองโดยสมบูรณ์ และก็ไม่มีเกณฑ์กลางอันใดอันหนึ่งที่จะตัดสินสิ่งต่างๆ ที่ว่าดีหรือชั่ว นอกจากตัวบุคคลนั้นเอง" (บุญมี แท่นแก้ว, 2541: 109) คำกล่าวของโทมัส ฮอบบ์ ชี้ให้เห็นว่า หากให้น้ำหนักกับคำว่า รักษาสัจจะ จะทำให้ละเลยต่อผลประโยชน์ของชาติ ซึ่งเป็นผลเสียมากกว่า ฝ่ายที่ให้น้ำหนักกับผลประโยชน์ของชาติจะไม่มองว่าตนเองได้ทำผิดต่อสัจจะที่ให้ไว้กับประชาชน หากจะผิดจริงก็ถือว่าผิดในเรื่องหยุมหยิมที่ไม่สลักสำคัญอะไร เพราะไม่มีอะไรที่ดีหรือชั่วโดยตัวมันเองอย่างสมบูรณ์แบบ สอดคล้องกับจอห์น สจ๊วต มิลล์ ที่กล่าวว่า "ความถูกต้องของการกระทำขึ้นอยู่กับแนวโน้มที่การกระทำนั้นก่อให้เกิดความสุขและเป็นประโยชน์" (บุญมี แท่นแก้ว, 2541: 110)

6. สรุปและข้อเสนอแนะ

นักการเมืองเป็นบุคคลที่ประชาชนไว้เนื้อเชื่อใจ ความไว้เนื้อเชื่อใจนี้เบื้องต้นเกิดจากภาพลักษณ์และการนำเสนอนโยบายในการหาเสียง ภาพลักษณ์ที่ประชาชนมองนักการเมืองคือการเป็นคนดีและน่าเชื่อถือ ประกอบกับสังคมไทยเป็นสังคมที่มีพื้นฐานทางด้านศีลธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา ให้คุณค่าของคนตามระดับของการมีศีลธรรม ศีลธรรมขั้นพื้นฐานที่ยึดถือกันในสังคมไทย คือ ศีล 5 ได้แก่ การงดเว้นจากบาป 5 ประการ คือ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การมีชู้ การพูดปด และการดื่มสุรา การพูดปดจึงเป็นคุณธรรมพื้นฐานของสังคมไทยมาอย่างช้านาน เมื่อสังคมตระหนักและให้ความสำคัญต่อสัจจะและการรักษาสัจจะ หากนักการเมืองคนใดไร้สัจจะ พูดโกหก นักการเมืองคนนั้นมักไม่สามารถยืนอยู่ในสังคมนั้นได้อีกต่อไป เพราะการโกหกคือการดูหมิ่นประชาชนอย่างรุนแรง

แม้ในทางการเมืองจะมุ่งประเด็นไปที่ผลประโยชน์ของรัฐมากกว่าการให้คุณค่าทางด้านจริยธรรม แต่ก็มีมาตรฐานทางด้านคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักการเมืองให้ปฏิบัติตามหลักศีลธรรมของศาสนากำกับไว้ เพื่อให้นักการเมืองเป็น "คนดี" ตามหลักศาสนาและเป็นที่ไว้เนื้อเชื่อใจของประชาชน อย่างไรก็ตาม นักการเมืองยังคงเห็นว่าการไม่รักษาคำพูด หรือไม่ทำตามนโยบายที่หาเสียง เป็นเพียงเทคนิคของการหาเสียงเพื่อให้ได้คะแนนเสียงมาเท่านั้น ไม่ใช่สัญญาประชาคมหรือพันธะที่จะต้องปฏิบัติตาม โดยอ้างเอาความจำเป็นและผลประโยชน์ของรัฐมาหักล้างสัจจะวาจาที่ได้เคยกล่าวไว้

ในด้านจริยศาสตร์ ทั้งพุทธจริยศาสตร์และจริยศาสตร์สากล มีเกณฑ์การตัดสินความดี-ความชั่วที่หลากหลายและไม่ตายตัว ยังให้น้ำหนักทั้งด้านกฎเกณฑ์และผลประโยชน์เฉพาะหน้า โดยให้น้ำหนักผลประโยชน์มากกว่ากฎเกณฑ์ที่ตายตัว เมื่อนักการเมืองอ้างผลประโยชน์แห่งรัฐจึงมักได้รับความเห็นใจจากประชาชนและพอจะยอมรับได้ในการไร้สัจจะนั้น แต่ประชาชนจะเข้าใจทันทีว่าเสียงที่ตนเองเลือกไปนั้นเป็นเพียงแค่เครื่องมือที่นักการเมืองใช้เพื่อเป็นบันไดสู่อำนาจเท่านั้น นักการเมืองคนนั้นจะถูกลดระดับความเป็นคนดีในสายตาของประชาชนไปทันที และอาจจะส่งผลต่อการได้รับการเลือกตั้งในครั้งถัดไป

ข้อเสนอแนะทั่วไป : ไม่ว่าจะยุคสมัยใด "ผู้คนไม่ชอบการโกหก แต่คนที่หลอกลวงจะพบคนที่ยอมให้ตัวเองถูกหลอกเสมอ" ด้วยเหตุนี้ จึงมีทั้งผู้ที่โกหกและคนที่เป็นเหยื่อ หากรัฐไม่ประสงค์ให้นักการเมืองโกหก ควรออกกฎหมายให้ชัดเจนว่าทุกคำพูดที่กล่าวไว้ในการหาเสียงคือข้อผูกมัดสำหรับนักการเมืองที่มีผลทางกฎหมาย หากไม่ทำตามที่หาเสียงไว้ถือเป็นการตระบัดสัตย์ต่อประชาชน ถือเป็นความผิดทางการเลือกตั้งและให้มีบทลงโทษทางกฎหมาย

7. อ้างอิง

เฉลิมชัย ก๊กเกียรติกุล, สุรพล สุยะพรหม และ ยุทธนา ปราณีต. (2565). "การถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ของคณะรัฐมนตรีตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย". **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**. ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2565): 107-121

ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2550). **คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.

นฤมล ปิ่นโต. (2563). "ดินแดนของการโกหก: มีทั้งหลุมเล็กๆ และส่วนที่ลาดลึก". **วารสารศาสตร์**. กันยายน-ธันวาคม 2563: 9-39.

บุญมี แท่นแก้ว. (2541). **จริยธรรมกับชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

บุญรัตน์ รัฐบริรักษ์. (2549). "นโยบายต่างประเทศไทยต่อเวียดนามนับจากสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวันถึงสมัยรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร". **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**. คณะรัฐศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป. (2555). **เป็นเลิศอย่างขงเบ้ง สร้างคนธรรมดาให้เป็นยอดคนขององค์กร**. กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน.

พระครูปลัดสมชาย จิตฺตคุตฺโต (โฉมจันทร). (2552). "การศึกษาการบำเพ็ญสัจจบารมีของวิธูรบัณฑิต". **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิมยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระโสภณคณาภรณ (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2529). **ธรรมปริทรรศน์ 2**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ ศรีสมบัติการพิมพ.

พิมณัฐฐา เขื่อนเพ็ชรต์. ทำไม "การโหก" จึงกลายเป็นเรื่องปกติทางการเมือง. ออนไลน์ : https://spacebar.th/world/why-lying-become-so-normalized-in-politics

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542.** กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คพลับบลิเคชั่น.

ส. ศิวลักษณ์. **ประชาไทย**. ออนไลน์: https://prachatai.com/journal/2009/03/20244)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. (2535). **ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุวัฒน์ ทองธนากุล. **1 คน 1 สัจจะ**. ออนไลน์: https://mgronline.com/daily/detail/9480000060993)

สุรชัย พุดชู, พระฟูตระกูล พุทฺธรกฺขิโต (หลินภู), พระฌานิพิทย์ อินฺทจารี, สะอาด ภูนาสรณ์ และ กษิดิศ นวเสรี. (2565). "มหาตมา คานธี : การพิสูจน์ความจริงบนเส้นทางแห่งสันติด้วยวิธีสัตยาเคราะห์". **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา**. ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2565): 1-23.

สำเนียง ยอดคีรี. (2560). "จริยศาสตร์, จริยธรรม และคุณธรรมตามแนวความคิดของนักปรัชญา". **วารสารปรัชญาปริทรรศน์**. ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2560, 37-53

Amnesty international Thailand. **14 ปี คุกกวนตานาโมสัญลักษณ์แห่งการละเมิดสิทธิมนุษยชนของสหรัฐอเมริกา**. ออนไลน์: https://www.amnesty.or.th/latest/blog/29/)

John Stuart Mill. (1957). "Utilitarianism", in Ethical Theories: A Book of Reading, ed., A. I. Melden.

การระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองโดยวิธีการอนุญาโตตุลาการ

Dispute Resolutions in an Administrative Contract by Arbitrator

ชาญวิสุทธิ์ ต้นมณี[1] และสุทธิพร สายทอง[2]

[1] อาจารย์ประจำศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 5 จังหวัดลำปาง

[2]อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การทำสัญญาทางปกครองระหว่างรัฐและเอกชนเพื่อประโยชน์สาธารณะ เป็นสัญญาต่างตอบแทนที่ได้ก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่แก่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายตามกฎหมายมหาชนและกฎหมายเอกชน เมื่อเกิดข้อพิพาทในสัญญาขึ้นทางเลือกในการระงับข้อพิพาทจึงมีความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหา ซึ่งวิธีการระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองโดยวิธีอนุญาโตตุลาการได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาตรา 15

แต่ด้วยหลักเกณฑ์ในมาตรา 17 ประกอบมาตรา 18 และมาตรา 19 มิได้กำหนดจำนวนและคุณสมบัติด้านความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายมหาชนเป็นพิเศษ หรือการกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ของอนุญาโตตุลาการอย่างกว้างในมาตรา 24 เพื่อให้สามารถชี้ขาดข้อพิพาทได้ทั้งในปัญหาข้อกฎหมาย ปัญหาข้อเท็จจริง รวมถึงค่าเสียหาย รวมทั้งการพิจารณาคดีและกฎหมายที่ใช้บังคับในหมวด 4 ที่มิได้บัญญัติถึงรายละเอียดของวิธีระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการในสัญญาทางปกครองเป็นพิเศษแตกต่างจากสัญญาทางแพ่ง ทำให้เกิดความเสียหายทางคดี และความล่าช้าที่เกิดจากการใช้อำนาจหน้าที่เกินขอบเขตของอนุญาโตตุลาการ

ด้วยเหตุนี้การแก้ไขเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ในพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ให้ชัดเจนจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินอนุญาโตตุลาการเพื่อระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครอง ช่วยลดปริมาณคดีในศาลปกครองคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ตามแนวทางที่เหมาะสมของกฎหมายมหาชน ในขณะเดียวกันก็เกิดสมดุลยภาพในกฎหมายเอกชน

คำสำคัญ : การระงับข้อพิพาท, สัญญาทางปกครอง, อนุญาโตตุลาการ

ABSTRACT

Making a public-private administrative contract for public interests is a bilateral contract to create rights and duties for both contractual parties in accordance with public laws and private laws. In case of contractual disputes, choices of dispute resolutions are vital to resolve the problems. Methods of dispute resolution in an administrative contract by arbitrators have been specified in Section 15 of the Arbitration Act B.E. 2545.

However, the criteria in Section 17 along with Sections 18 and 19 have not specifically determined the quantity and expertise qualifications in public laws nor broad jurisdiction of arbitrators in Section 24 to judge the disputes in terms of question of law, question of fact, as well as damages. Moreover, trial and governing law in Chapter 4 fail to specifically prescribe details of dispute resolution methods by arbitrators in administrative contracts and differ from civil contracts, leading to lawsuit damages and delays due to excessive use of authority of arbitrators.

Therefore, amendments of apparent criteria in the Arbitration Act B.E. 2545 shall be useful for arbitration for dispute resolutions in an administrative contract, decrease the number of cases in the administrative court, have economic worthiness in accordance with the appropriate approach of public law and simultaneously create balance in public law.

Keywords : Dispute resolutions, administrative contract, arbitrator

บทนำ

หัวใจสำคัญของการบังคับใช้กฎหมายมหาชนของรัฐ ก็คือ การดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยรัฐมีหน้าที่จะต้องจัดทำบริการสาธารณะเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนรวม และเครื่องมือทางกฎหมายเพื่อใช้ในการจัดทำบริการ นอกจากวิธีการออกกฎหรือคำสั่ง ก็ยังสามารถใช้สัญญาทางปกครองเพื่อให้ฝ่ายเอกชนดำเนินกิจการอันเป็นบริการสาธารณะบางประเภทแทนได้ ดังนิยามของ "สัญญาทางปกครอง" ตามมติที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ครั้งที่ 6/2544 และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ที่ได้ให้ไว้ในมาตรา 3 ว่า "สัญญาทางปกครอง หมายความรวมถึงสัญญาที่คู่สัญญาอย่างน้อยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครองหรือเป็นบุคคลซึ่งกระทำการแทนรัฐ และมีลักษณะเป็นสัญญาสัมปทาน สัญญาที่ให้จัดทำบริการสาธารณะ หรือจัดให้มีสิ่งสาธารณูปโภคหรือแสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ" จากนิยามดังกล่าว วัตถุประสงค์ของการทำสัญญาทางปกครอง จึงแตกต่างจากการทำสัญญาทางแพ่งทั่วไปของเอกชน ที่เป็นเรื่องของประโยชน์ระหว่างเอกชนกับเอกชนที่เสมอภาคกัน ดังนั้น เพื่อให้ภารกิจการจัดทำบริการสาธารณะของฝ่ายปกครองบรรลุผลได้ รัฐซึ่งอยู่ในฐานะเหนือกว่าเอกชนจึงมีอำนาจกำหนดข้อสัญญาที่สามารถกระทบต่อสิทธิของเอกชนคู่สัญญาได้ เช่น รัฐสามารถแก้ไขสัญญาฝ่ายเดียวได้โดยเฉพาะในเรื่องของการจัดทำบริการ ทั้งนี้เพื่อรักษาประโยชน์สาธารณะไว้ แต่ในขณะเดียวกันหากการแก้ไขสัญญานั้นก่อให้เกิดภาระหรือความเสียหายแก่เอกชน รัฐก็มีหน้าที่ต้องชดเชยต่อภาระหรือความเสียหายนั้นด้วย

ในกรณีที่เกิดข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง การระงับข้อพิพาทนั้นมีความจำเป็นต่อการแก้ไขปัญหาเป็นอย่างมาก โดยปัจจุบันการอนุญาโตตุลาการ (Arbitration) เป็นวิธีการที่ได้ยอมรับในกฎหมายนานาประเทศ เนื่องจากเป็นวิธีการที่ทำให้คู่พิพาทสามารถตกลงกันได้โดยใช้วิธีคล้ายการดำเนินคดีในชั้นศาล แต่อาศัยกฎหมายภายในและอำนาจของรัฐเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนและช่วยบังคับตลอดการดำเนินการ ด้วยการกำหนดให้บุคคลอื่นที่คู่พิพาทเชื่อถือเป็นผู้พิจารณาตัดสินข้อพิพาทแทน รวมไปถึงการใช้อำนาจรัฐในการดำเนินกระบวนพิจารณาบางอย่าง เช่น การออกหมายเรียกพยานบุคคลหรือพยานเอกสาร การคุ้มครองชั่วคราว เป็นต้น ซึ่งการอนุญาโตตุลาการนี้เป็นการลดภาระการปฏิบัติงานของศาลปกครองที่มีจำนวนคดีที่ต้องพิจารณาเพิ่มขึ้นทุกวัน ลดภาระค่าใช้จ่ายของรัฐในการที่ต้องเพิ่มจำนวนศาลและผู้พิพากษา ตลอดจนช่วยทำให้การระงับข้อพิพาทของเอกชนรวดเร็วยิ่งขึ้น โดยในระบบกฎหมายไทย การระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองสามารถใช้วิธีอนุญาโตตุลาการได้ตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาตรา 15 ซึ่งกำหนดไว้ว่า "ในสัญญาระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชนไม่ว่าเป็นสัญญาทางปกครองหรือไม่ก็ตาม คู่สัญญาอาจตกลงให้ใช้วิธีการอนุญาโตตุลาการในการระงับข้อพิพาทได้ และให้สัญญาอนุญาโตตุลาการดังกล่าวมีผลผูกพันคู่สัญญา"

แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยหลักเกณฑ์ของข้อกฎหมายที่กำหนดแนวทางการดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครอง ยังขาดความชัดเจน ทั้งมิได้กำหนดจำนวนและคุณสมบัติด้านความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายมหาชนของอนุญาโตตุลาการเป็นพิเศษ หรือการกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ของอนุญาโตตุลาการไว้อย่างกว้าง ตลอดจนมิได้บัญญัติถึงรายละเอียดของวิธีระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการในสัญญาทางปกครองเป็นพิเศษ

แตกต่างจากสัญญาทางแพ่ง ซึ่งความไม่ชัดเจนดังกล่าวส่งผลให้การชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการมักกระทบต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานยุติธรรมทางปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการที่ฝ่ายรัฐซึ่งเป็นคู่สัญญาตกเป็นฝ่ายแพ้คดีและต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน เนื่องจากแนวคิดการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการมีที่มาจากกฎหมายเอกชนที่อยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมของคู่กรณี ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของสัญญาทางปกครองที่อยู่บนพื้นฐานของกฎหมายมหาชน ด้วยเหตุนี้ ภาครัฐจึงมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ในพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ให้ชัดเจนและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

ลักษณะของสัญญาทางปกครอง

ในทางกฎหมายมหาชน "ประโยชน์สาธารณะ" (intérêt general) เป็นหัวใจสำคัญในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของคนอื่นส่วนใหญ่ที่ไม่ใช่ผู้ดำเนินการนั้นๆ เอง (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2538) ด้วยการกระทำของฝ่ายปกครองที่ต้องดำเนินไปเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวเป็นนิติปรัชญาและวัตถุประสงค์หลักของกฎหมายมหาชน ดังนั้นเมื่อฝ่ายปกครองต้องการทำสัญญา ฝ่ายปกครองจะไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเบื้องต้นเพื่อการได้มาซึ่งผลประโยชน์เงินทอง หรือกำไรเหมือนเช่นกรณีของเอกชน หากแต่ฝ่ายปกครองดำเนินการปฏิบัติหน้าที่ก็คือ เพื่อประโยชน์สาธารณะ (ภูริชญา วัฒนรุ่ง, 2548)

อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะของรัฐ จำเป็นต้องมีเครื่องมือทางกฎหมายเพื่อใช้ในการจัดทำบริการสาธารณะ ซึ่งนอกจากวิธีการออกกฎหรือคำสั่ง ก็ยังสามารถใช้ "สัญญาทางปกครอง" เพื่อก่อให้เกิดการดำเนินบริการสาธารณะได้ ทั้งนี้ในการทำสัญญาทางปกครองบนพื้นฐานของการปฏิบัติภารกิจของฝ่ายปกครองที่มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ที่ไม่ใช่ผู้ดำเนินการนั้น ๆ (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2538). จะมีความแตกต่างจากการทำสัญญาตามกฎหมายเอกชนที่มีจุดมุ่งหมายเบื้องต้นเพื่อการได้มาซึ่งผลประโยชน์เงินทองหรือกำไรและเพื่อให้ภารกิจการจัดทำบริการสาธารณะของฝ่ายปกครองบรรลุผลได้ รัฐซึ่งอยู่ในฐานะเหนือกว่าเอกชนก็สามารถกำหนดข้อสัญญาก็สามารถกระทบต่อเอกชนคู่สัญญาได้ เช่น รัฐสามารถแก้ไขสัญญาฝ่ายเดียวได้ โดยเฉพาะในเรื่องของการจัดทำบริการ ทั้งนี้ก็เพื่อรักษาประโยชน์สาธารณะไว้ แต่ในขณะเดียวกันเมื่อการแก้ไขสัญญานั้นก่อให้เกิดภาระหรือความเสียหายแก่เอกชน นอกจากนั้น รัฐก็มีหน้าที่ต้องชดเชยต่อภาระหรือความเสียหายนั้นด้วย เหตุนี้จึงทำให้สัญญาทางปกครองมีลักษณะที่ต่างจากสัญญาทางแพ่งทั่วไปที่เป็นเรื่องของประโยชน์เอกชนต่อเอกชนที่เสมอภาคกัน

สัญญาทางปกครองจึงเป็นสัญญาตามหลักกฎหมายมหาชน มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อบริการสาธารณะ ฝ่ายปกครองจึงมีอำนาจเหนือกว่าฝ่ายเอกชนคู่สัญญาในหลายๆ ด้าน เพื่อประโยชน์ในการจัดทำบริการสาธารณะ โดยปกติแล้วสัญญาทางปกครองเปรียบเสมือนกฎหมายของคู่สัญญามีผลให้คู่สัญญาต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดในสัญญา อย่างไรก็ตามบางกรณีหากเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะแล้ว หลักที่ว่าสัญญาเป็นกฎหมายของคู่สัญญาจะไม่นำมาใช้อย่างเคร่งครัดเท่ากับสัญญาทางแพ่ง ซึ่งคู่สัญญาของสัญญาทางปกครองอาจไม่ได้ปฏิบัติตามที่กำหนดไว้ในสัญญาเสมอไป โดยผลของสัญญาทางปกครองทำให้คู่สัญญามีสิทธิหน้าที่เป็นพิเศษในการปฏิบัติตามสัญญาทางปกครองเพื่อประโยชน์ในการจัดทำบริการสาธารณะของสัญญาทางปกครองนั่นเอง เช่น เอกสิทธิ์ของฝ่ายปกครองที่มีเหนือฝ่ายเอกชนทำให้การปฏิบัติตามสัญญาทางปกครองมีลักษณะพิเศษ รวมถึงการสิ้นสุดของสัญญาทางปกครองซึ่งแตกต่างจากสัญญาทางแพ่ง เช่น การบอกเลิกสัญญาทางเอกชนไม่สามารถดำเนินการเองได้แต่ต้องใช้สิทธิทางศาล เป็นต้น

การระงับข้อพิพาท

การระงับข้อพิพาทประกอบไปด้วยอุดมคติดังนี้ (เชาวณี ชววิสิฐ, 2551)

1) **ความเป็นธรรม (Pair)** การสร้างความเป็นธรรมที่ไม่ว่าจะเกิดจากคู่กรณีตกลงกันเอง หรือมีคนกลางเข้ามาดำเนินการให้เกิดข้อตกลงจะต้องมีความสมดุลลงตัวกันทุกด้าน เป็นกลางอย่างแท้จริง เป็นที่พอใจของทุกฝ่าย ทำให้เกิดการปกครองกันได้ และระงับข้อพิพาททั้งหมด ไม่ว่าจะในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

2) **รวดเร็ว (Speedy)** ในกระบวนการยุติธรรมจะปฏิเสธไม่ได้ว่าความยุติธรรมที่ล่าช้าก็คือความไม่ยุติธรรม ดังนั้นความรวดเร็วในการระงับข้อพิพาทจึงมีส่วนสำคัญยิ่งในการจับประเด็นและแก้ปัญหาได้ตรงเป้าถูกต้องแม่นยำ เนื่องจากเมื่อเกิดปัญหาแล้ว การแก้ปัญหาในขณะนั้นย่อมคลี่คลายปัญหาข้อพิพาทได้อย่างชัดแจ้ง ทันเวลา ทันเหตุการณ์และช่วยลดค่าใช้จ่ายในการระงับข้อพิพาทลงได้ในขณะเดียวกัน เมื่อมองในมุมของมหภาคก็ยังช่วยลดค่าใช้จ่ายในการระงับข้อพิพาทลงได้ ในขณะเดียวกันยังช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคม ลดปริมาณคดีล้นศาล

3) **ประหยัด (Cheap)** ในที่นี้หมายถึงการประหยัดเวลา ประหยัดค่าใช้จ่ายของคู่ความในการเข้ามาดำเนินการระงับข้อพิพาท อันเป็นการรักษาประโยชน์สูงสุดของคู่ความให้เสียหายน้อยที่สุดและต้องคุ้มค่ามากที่สุด

4) **มีกลไกการบังคับที่มีประสิทธิภาพ (Effective Enforcement Mechanism)** โดยกลไกในการบังคับนั้นเป็นกรณีที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่มีการระงับข้อพิพาทเสร็จสิ้นลงแล้ว จึงมีการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลงของการระงับข้อพิพาทนั้น ซึ่งหมายถึง การบังคับคดีให้คู่กรณีปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ทำกันไว้ในการระงับข้อพิพาทจะต้องมีสภาพบังคับที่เป็นไปได้ ทุกฝ่ายยอมรับได้ และส่งผลถึงความเชื่อมั่นในการปฏิบัติตามข้อตกลงนั้นด้วย

5) **การรักษาความลับหรือมาตรการป้องกันความอื้อฉาวที่เกิดจากข้อพิพาท (Measure Against Bad Publicity)** หมายถึง การระงับข้อพิพาทที่ดีที่สุดควรจะรักษาความลับของคู่พิพาทไว้ได้ โดยไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อชื่อเสียง ไม่ว่าจะเป็นตัวบุคคลหรือชื่อเสียงทางธุรกิจการค้า และไม่ทำให้เสียอำนาจต่อรองในอนาคต

6) **การรักษาสัมพันธ์ภาพระหว่างคู่ความ (Preservation of Relationship)** หมายถึง การระงับข้อพิพาทที่เป็นอุดมคติควรจะมุ่งส่งเสริมให้เกิดสัมพันธภาพอันดีระหว่างคู่ความควบคู่กันไป โดยการสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองเรียบง่าย และเป็นมิตร ไม่สร้างความกดดัน แต่ทุกฝ่ายควรอาศัยความอะลุ่มอล่วยต่อกัน เพื่อให้คู่กรณีกลับมามีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และสามารถดำเนินการตามสัญญาต่อกันได้

การระงับข้อพิพาทโดยวิธีการอนุญาโตตุลาการ

การอนุญาโตตุลาการมาจากความพยายามที่จะใช้ทางเลือกในการระงับข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทแทนการใช้ศาลนอกจากการใช้วิธีการประนีประนอม ซึ่งเป็นวิธีที่มีการตกลงกันอย่างฉันท์มิตรมากที่สุดและเสียค่าใช้จ่าย และค่าป่วยการน้อยที่สุด สามารถทำได้โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมหรือค่าทนายความ เนื่องจากวิธีการประนีประนอมนั้นคู่กรณีจะระงับข้อพิพาทกันเองโดยการผ่อนผันให้แก่กันและกัน แต่ละฝ่ายยินยอมสละประโยชน์ของตนบางส่วนเพื่อให้ข้อพิพาทยุติ แต่ด้วยวิธีการดังกล่าวนั้น บางครั้งอาจเกิดปัญหาว่าคู่พิพาทผิดสัญญาไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงที่ประนีประนอมกันในภายหลัง จึงเกิดมีวิธีการอีกชนิดหนึ่งที่คู่พิพาทตกลงกันโดยใช้วิธีคล้ายการดำเนินคดีศาล แต่อาศัยบุคคลอื่นที่คู่พิพาทเชื่อถือเป็นผู้พิจารณาตัดสินข้อพิพาทแทนศาลโดยอาศัยอำนาจรัฐเป็นเครื่องมือในการบังคับคดี รวมทั้งใช้อำนาจรัฐในการดำเนินกระบวนพิจารณาบางอย่าง เช่น การออกหมายเรียกพยานบุคคลหรือพยานเอกสาร การคุ้มครองชั่วคราว วิธีดังกล่าวก็คืออนุญาโตตุลาการ (Arbitration) โดยการอนุญาโตตุลาการนี้เป็นวิธีระงับข้อพิพาทที่คู่พิพาทตกลงกันโดยอาศัยอำนาจกฎหมายภายในของรัฐสนับสนุนให้ทำได้ และช่วยบังคับให้ได้ในทางด้านของรัฐประเทศส่วนใหญ่ก็มีนโยบายสนับสนุน

ให้ใช้อนุญาโตตุลาการ เพื่อลดภาระการปฏิบัติงานของศาล เนื่องจากศาลในประเทศต่าง ๆ มีจำนวนคดีที่ต้องพิจารณาเพิ่มขึ้นทุกวัน การใช้อนุญาโตตุลาการจึงเป็นลดภาระค่าใช้จ่ายของรัฐในการที่ต้องเพิ่มจำนวนศาล และผู้พิพากษาและช่วยทำให้การระงับข้อพิพาทของเอกชนรวดเร็วขึ้น (นิภา ส่งสัมพันธ์, 2554)

การระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองในกฎหมายไทย

การระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองตามระบบกฎหมายไทยก่อนมีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 เป็นอำนาจของคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. 2522 มาตรา 19 ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 ภายหลังจัดตั้งศาลปกครองแล้วบทบัญญัติดังกล่าวก็ถูกยกเลิกไป และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 103 วรรค 3 กำหนดว่า "เมื่อได้มีประกาศวันเปิดทำการศาลปกครองกลางแล้ว บรรดาเรื่องที่ร้องทุกข์ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ซึ่งอยู่ในระหว่างการพิจารณาหรือที่มีคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์แล้ว แต่นายกรัฐมนตรียังมิได้สั่งการให้โอนไปเป็นคดีของศาลปกครองกลาง และถ้าศาลปกครองกลางเห็นว่าเป็นคดีตามมาตรา 9 ก็ให้พิจารณาและมีคำพิพากษาต่อไป" ดังนั้น ในปัจจุบันการระงับข้อพิพาททางเลือกในสัญญาทางปกครองโดยวิธีร้องเรียนภายในจึงไม่อาจดำเนินการได้อีกต่อไป

การระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองโดยวิธีการร้องเรียนภายใน จึงเหลือเพียงกรณีที่เป็นคำสั่งทางปกครองที่เกี่ยวข้องกับสัญญาทางปกครองตามทฤษฎีนิติกรรมทางปกครองที่อาจจะแยกออกจากสัญญาทางปกครอง โดยในกระบวนการทำสัญญาทางปกครองนั้นจะมีขั้นตอนต่าง ๆ ทั้งช่วงก่อนทำสัญญา และช่วงหลังทำสัญญา ซึ่งกระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ ฝ่ายปกครองต้องมีการออกคำสั่งทางปกครอง เช่น การสั่งรับหรือไม่รับคำเสนอของผู้เสนอเข้ามาเป็นคู่สัญญากับรัฐ คำสั่งอนุมัติให้ทำสัญญา หรืออาจจะเป็นคำสั่งให้ยกเลิกกระบวนการทำสัญญาต่าง ๆ เหล่านี้ มีลักษณะเป็นนิติกรรมทางปกครองฝ่ายเดียว หรือที่กฎหมายไทยเรียกว่าคำสั่งทางปกครอง (บุบผา อัครพิมาน, 2545)

ดังนั้น การดำเนินการดังกล่าวข้างต้นที่เป็นคำสั่งทางปกครองซึ่งอาจจะแยกออกจากสัญญาทางปกครองจึงสามารถอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองได้ตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 อย่างไรก็ตาม ด้วยกรณีดังกล่าวไม่ใช่การระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองโดยตรง ดังนั้น ในการระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองจึงสามารถใช้วิธีทางเลือกโดยวิธีอนุญาโตตุลาการตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาตรา 15 ซึ่งกำหนดไว้ว่า "ในสัญญาระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชนไม่ว่าเป็นสัญญาทางปกครองหรือไม่ก็ตาม คู่สัญญาอาจตกลงให้ใช้วิธีการอนุญาโตตุลาการในการระงับข้อพิพาทได้ และให้สัญญาอนุญาโตตุลาการดังกล่าวมีผลผูกพันคู่สัญญา" ได้

จากที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น การระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองนอกจากจะสามารถเลือกดำเนินการโดยศาลปกครองตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 แล้ว คู่พิพาทยังมีอำนาจตัดสินใจเลือกที่จะระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ได้อีกด้วย

บทวิเคราะห์

การระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองโดยวิธีอนุญาโตตุลาการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาตรา 15 ว่า "ในสัญญาระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชนไม่ว่าเป็นสัญญาทางปกครองหรือไม่ก็ตาม คู่สัญญาอาจตกลงให้ใช้วิธีการอนุญาโตตุลาการในการระงับข้อพิพาทได้ และให้สัญญาอนุญาโตตุลาการดังกล่าวมีผลผูกพันคู่สัญญา" แต่ปัจจุบันการชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการมักกระทบต่อประสิทธิภาพการบริหารงานยุติธรรมทางปกครอง เนื่องจากประเด็นดังนี้

1) หลักเกณฑ์การกำหนดบุคคลผู้ทำหน้าที่อนุญาโตตุลาการ

อนุญาโตตุลาการ ตามคำนิยามในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หมายความว่า "บุคคลที่คู่กรณีพร้อมใจกันตั้งขึ้นเพื่อชำระตัดสินในข้อพิพาท" ดังนั้นคำว่า "อนุญาโตตุลาการ" มีความหมายรวมถึง วิธีการระงับข้อพิพาทที่เกิดจากคู่กรณีตกลงกันอนุญาตให้บุคคลหรือคณะบุคคลนอกเหนือจากผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาของศาลตัดสินข้อพิพาทนั้น และตัวบุคคลหรือคณะบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่เป็นคนกลางตัดสินชี้ขาดข้อพิพาทนั้น ๆ

จากความหมายดังกล่าว อนุญาโตตุลาการมีความสำคัญต่อการกำหนดอำนาจของคู่กรณี อนุญาโตตุลาการและศาล ในกระบวนพิจารณาของอนุญาโตตุลาการตั้งแต่การบังคับตามสัญญาอนุญาโตตุลาการการช่วยเหลือคู่กรณีและอนุญาโตตุลาการในการดำเนินกระบวนการพิจารณาต่าง ๆ ตลอดจนการบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ ด้วยเหตุนี้ อนุญาโตตุลาการจึงต้องเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติตามที่คู่กรณีตกลงกันหรือตามที่กฎหมายกำหนด หากคู่กรณีตกลงให้อนุญาโตตุลาการมีคุณสมบัติหรือความสามารถพิเศษประการใดก็ต้องเป็นไปตามนั้น หากอนุญาโตตุลาการไม่มีคุณสมบัติหรือไม่มีความสามารถพิเศษตามที่กำหนดอาจทำให้กระบวนพิจารณาของอนุญาโตตุลาการรวมทั้งคำชี้ขาดอาจถูกเพิกถอนหรือไม่สามารถบังคับตามคำชี้ขาดได้

แต่อย่างไรก็ตาม จากหลักเกณฑ์การกำหนดบุคคลผู้ทำหน้าที่อนุญาโตตุลาการในมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 พบว่า

มาตรา 17 "ให้คณะอนุญาโตตุลาการประกอบด้วยอนุญาโตตุลาการเป็นจำนวนเลขคี่

ในกรณีที่คู่พิพาทกำหนดจำนวนอนุญาโตตุลาการเป็นเลขคู่ ให้อนุญาโตตุลาการร่วมกันตั้งอนุญาโตตุลาการเพิ่มอีกหนึ่งคนเป็นประธานคณะอนุญาโตตุลาการ วิธีการตั้งประธานคณะอนุญาโตตุลาการให้เป็นไปตามมาตรา 18 วรรคหนึ่ง (2)

ในกรณีที่คู่พิพาทไม่สามารถตกลงกำหนดจำนวนอนุญาโตตุลาการได้ให้มีอนุญาโตตุลาการเพียงคนเดียว" แต่หากคู่กรณีมิได้มีการตกลงระบุตัวผู้จะมาเป็นอนุญาโตตุลาการไว้ การเลือกอนุญาโตตุลาการก็จะเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาตรา 18 ดังนี้

มาตรา 18 "ในกรณีที่คู่พิพาทมิได้กำหนดวิธีการตั้งคณะอนุญาโตตุลาการไว้เป็นอย่างอื่นให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีที่กำหนดให้คณะอนุญาโตตุลาการประกอบด้วยอนุญาโตตุลาการเพียงคนเดียว ถ้าคู่พิพาทไม่อาจตกลงกันได้ ให้คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจให้มีคำสั่งตั้งคณะอนุญาโตตุลาการแทน

(2) ในกรณีที่กำหนดให้คณะอนุญาโตตุลาการประกอบด้วยอนุญาโตตุลาการมากกว่าหนึ่งคนให้คู่พิพาทตั้งอนุญาโตตุลาการฝ่ายละเท่ากัน และให้อนุญาโตตุลาการดังกล่าวร่วมกันตั้งอนุญาโตตุลาการอีกคนหนึ่ง แต่ถ้าคู้พิพาทฝ่ายใดมิได้ตั้งอนุญาโตตุลาการภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งจากคู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งให้ตั้งอนุญาโตตุลาการ หรือถ้าอนุญาโตตุลาการทั้งสองฝ่ายไม่อาจร่วมกันตั้งประธานคณะอนุญาโตตุลาการได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้นั้นได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอนุญาโตตุลาการให้คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจให้มีคำสั่งตั้งอนุญาโตตุลาการหรือประธานคณะอนุญาโตตุลาการแทน

ในกรณีที่การตั้งอนุญาโตตุลาการตามวรรคหนึ่งมิได้กำหนดวิธีการอื่นใดที่ทำให้สามารถตั้งอนุญาโตตุลาการได้ ให้คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจให้ดำเนินการตั้งอนุญาโตตุลาการตามที่ศาลเห็นสมควรได้ หากปรากฏว่า

(1) คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมิได้ดำเนินการตามวิธีการที่กำหนดไว้

(2) คู่พิพาทหรืออนุญาโตตุลาการไม่อาจตกลงกันตามวิธีการที่กำหนดไว้ได้ หรือ

(3) บุคคลที่สามหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งมิได้ดำเนินการตามวิธีการที่กำหนดไว้"

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 17 และ 18 ตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 จะเห็นได้ว่าทั้งสองมาตรามิได้กำหนดคุณสมบัติและจำนวนบุคคลที่จะมาเป็นคณะอนุญาโตตุลาการเพื่อทำหน้าที่พิจารณาคดีสัญญาทางปกครองไว้เป็นพิเศษ เพียงแต่กำหนดในมาตรา 17 "ให้คณะอนุญาโตตุลาการประกอบด้วยอนุญาโตตุลาการเป็นจำนวนเลขคี่ หรือในกรณีที่คู่พิพาทกำหนดจำนวนอนุญาโตตุลาการเป็นเลขคู่ ให้อนุญาโตตุลาการร่วมกันตั้งอนุญาโตตุลาการเพิ่มอีกหนึ่งคนเป็นประธานคณะอนุญาโตตุลาการ หรือในกรณีที่คู่พิพาทไม่สามารถตกลงกำหนดจำนวนอนุญาโตตุลาการได้ ให้มีอนุญาโตตุลาการเพียงคนเดียว" ซึ่งแตกต่างจากการดำเนินคดีในศาลปกครองที่จะมีกฎหมายกำหนดว่าคดีที่พิพาทกันนั้นเป็นคดีประเภทใด และคดีประเภทนั้นจะมีองค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วยผู้พิพากษาจำนวนเท่าใด เช่น ในการพิจารณาคดีในศาลปกครองกฎหมายวิธีพิจารณาคดีบัญญัติให้มีตุลาการเป็นองค์คณะ 3 คน และยังมีการถ่วงดุลโดยตุลาการผู้แถลงคดีปกครอง และคำพิพากษาของศาลปกครองยังสามารถอุทธรณ์ยังศาลสูงได้ ซึ่งจะทำให้มีการตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง แต่ในกรณีของอนุญาโตตุลาการที่กำหนดให้การแต่งตั้งต้องเป็นจำนวนเลขคี่ หรือหากคู่พิพาทไม่ได้ตกลงเกี่ยวกับจำนวนอนุญาโตตุลาการไว้กฎหมายกำหนดให้มีอนุญาโตตุลาการคนเดียว แต่การพิจารณาโดยบุคคลคนเดียวอาจไม่รอบคอบ และความไม่โปร่งใส

นอกจากนี้ ในการกำหนดคุณสมบัติของอนุญาโตตุลาการ มาตรา 19 กำหนดไว้ว่า"อนุญาโตตุลาการต้องมีความเป็นกลางและเป็นอิสระ รวมทั้งต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในสัญญาอนุญาโตตุลาการ หรือในกรณีที่คู่สัญญาตกลงกันให้หน่วยงาน ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการระงับข้อพิพาทโดยวิธีอนุญาโตตุลาการเป็นผู้ดำเนินการ ต้องมีคุณสมบัติตามที่หน่วยงานดังกล่าวกำหนด" ดังนั้น บุคคลที่จะทำหน้าที่อนุญาโตตุลาการจะเป็นบุคคลใดก็ได้ที่คู่พิพาทพิจารณาเห็นว่าเหมาะสมที่จะเข้ามาวินิจฉัยข้อพิพาททั้งอาจจะเป็นนักกฎหมายหรือไม่ก็ได้ ซึ่งที่ผ่านมาการตั้งบุคคลใดให้เป็นอนุญาโตตุลาการส่วนใหญ่มักแต่งตั้งจากผู้พิพากษาหรืออัยการ ทั้งสถาบันอนุญาโตตุลาการก็ยังมีความใกล้ชิดกับศาลยุติธรรมอย่างมาก ผู้ที่ทำหน้าที่อนุญาโตตุลาการของสถาบันส่วนใหญ่จึงเป็นผู้พิพากษา หรืออดีตผู้พิพากษาและอัยการหรืออดีตอัยการ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับกฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญา แต่ด้วยข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญาทางปกครองนั้นอยู่บนพื้นฐานของประโยชน์สาธารณะ ซึ่งแตกต่างจากข้อพิพาทในสัญญาทางแพ่ง ดังนั้นเมื่อผู้ที่ตัดสินคดีข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญาทางปกครองขาดองค์ความรู้ความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายมหาชน ทำให้หลายครั้งไม่สามารถวินิจฉัยข้อพิพาทได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและเกิดความเป็นธรรม รวมทั้งสามารถปกป้องประโยชน์สาธารณะตามหลักกฎหมายมหาชนได้

2) ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของอนุญาโตตุลาการในการชี้ขาดข้อพิพาท

อนุญาโตตุลาการเป็นการระงับข้อพิพาททางทางเลือก (Alternative Dispute Resolution -หรือ ADR) เพื่อพยายามบริหารจัดการปัญหาข้อขัดแย้งของคู่พิพาท โดยกระบวนวิธีที่มุ่งให้คู่กรณีสามารถตกลงกันได้โดยที่ต่างฝ่ายต่างได้รับความพึงพอใจบนพื้นฐานของความยุติธรรมคู่ความทั้งสองฝ่ายไม่ต้องมาศาลหรือในกรณีที่มาถึงศาล ศาลก็จะให้คู่ความพิจารณาระงับข้อพิพาทด้วยกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกแทนกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีปกติ ซึ่งมักจะมีบรรยากาศของการต่อสู้แข่งขันเพื่อให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดี การระงับข้อพิพาททางเลือกจึงเป็นไปเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งหรือความบอบช้ำทั้งในด้านความรู้สึกและสัมพันธภาพของคู่พิพาทที่อาจเกิดขึ้นระหว่างกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีปกติ โดยใช้แนวทางที่ให้บุคคลที่สามเข้ามามีส่วนร่วมกับการจัดการข้อพิพาทของคู่ความในลักษณะของการตัดสินชี้ขาดแนวทางที่จะนำมาใช้ในการแก้ไขข้อพิพาท

อย่างไรก็ตาม ด้วยการจัดทำบริการสาธารณะ เช่น การจัดให้มีสิ่งสาธารณูปโภค จำหน่ายไฟฟ้า น้ำประปา ให้บริการระบบขนส่งมวลชน โทรศัพท์หรือบริการสื่อสารอื่น ๆ ฯลฯ เป็นภารกิจที่สำคัญของรัฐ ซึ่งในช่วงแรกรัฐจะเป็น

ผู้ดำเนินการเองเรียกว่ารัฐวิสาหกิจ ต่อมาการบริการสาธารณะมีจำนวนมากขึ้นตามภาวะตามสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ลำพังรัฐเพียงอย่างเดียวไม่สามารถจัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนได้ทั่วถึง จึงต้องเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชน ซึ่งภาระความรับผิดชอบในเรื่องบริการสาธารณะเป็นความรับผิดชอบของรัฐ ดังนั้นเมื่อให้เอกชนเข้ามาดูแลหรือดำเนินการ รัฐยังคงต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชนในเรื่องคุณภาพ ความเพียงพอหรือความมั่นคงปลอดภัยของการดำเนินบริการสาธารณะ ส่วนเอกชนที่ร่วมดำเนินการนั้นมีวัตถุประสงค์หลักที่มุ่งแสวงหาผลกำไร ผลตอบแทนที่เพียงพอและเหมาะสมจึงเป็นสิ่งจูงใจเอกชนในการจัดทำบริการสาธารณะ เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและเอกชนที่เข้ามามีส่วนในการจัดทำบริการสาธารณะจึงต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์ รายละเอียดของภารกิจซึ่งเป็นบริการสาธารณะที่ต้องดำเนินการ ตลอดจนขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน การกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบและสิทธิหน้าที่ของแต่ละฝ่ายในการเข้าจัดทำบริการสาธารณะปรากฏในรูปของสัญญาทางปกครอง อันเป็นเครื่องมือที่รัฐสมัยใหม่นำมาใช้เพื่อให้ภารกิจในการจัดทำบริการสาธารณะบรรลุเป้าหมาย และด้วยสัญญาทางปกครองเป็นสัญญาที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ "บริการสาธารณะ" หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อ "ประโยชน์สาธารณะ" ต่างจากสัญญาทางแพ่งที่ไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ของเอกชนคนใดคนหนึ่ง และรัฐซึ่งเป็นคู่กรณีในสัญญาทางปกครองมีสถานะที่แตกต่างจากเอกชน ดังนั้นหน่วยงานของรัฐซึ่งทำสัญญากับเอกชนจะมีลักษณะที่พิเศษมีเอกสิทธิ์เหนือเอกชน มีสถานะและอำนาจเหนือคู่กรณีอีกฝ่ายเพื่อให้สามารถจัดทำบริการสาธารณะให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี อำนาจของฝ่ายปกครองที่มีเหนือเอกชนก็เพื่อประโยชน์ในการจัดทำบริการสาธารณะให้สำเร็จลุล่วง และคุ้มครอง ดูแลรับผิดชอบประชาชนผู้รับบริการมิให้เดือดร้อนเสียหายซึ่งแตกต่างจากแนวคิดในเรื่องของสัญญาในกฎหมายเอกชนที่เน้นความเสมอภาคของเอกชนที่แสดงเจตนาเข้าทำสัญญากัน

ในขณะที่ขอบเขตอำนาจของอนุญาโตตุลาการในการพิจารณาและชี้ขาดข้อพิพาทจะต้องกระทำไปเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมด้วยอิสระตามหลักการและแนวคิดบนพื้นฐานของกฎหมายเอกชนที่ไม่ว่าจะเกิดจากคู่กรณีตกลงกันเองหรือมีคนกลางเข้ามาดำเนินการให้เกิดข้อตกลงจะต้องมีความสมดุลลงตัวกันทุกด้าน เป็นกลางอย่างแท้จริง เป็นที่พอใจของทุกฝ่าย ทำให้เกิดการปกครองกันได้ และระงับข้อพิพาททั้งหมด ไม่ว่าจะในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ส่วนการที่คู่กรณีจะมีเสรีภาพในการทำสัญญามากน้อยเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับกฎหมายอนุญาโตตุลาการ และกฎหมายนิติกรรมสัญญาของแต่ละประเทศบัญญัติไว้ เช่น พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการการ พ.ศ. 2545 มาตรา 19 ที่กำหนดไว้ดังนี้

มาตรา 19 "อนุญาโตตุลาการต้องมีความเป็นกลางและเป็นอิสระ รวมทั้งต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในสัญญาอนุญาโตตุลาการ หรือในกรณีที่คู่สัญญาตกลงกันให้หน่วยงานซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการระงับข้อพิพาทโดยวิธีอนุญาโตตุลาการเป็นผู้ดำเนินการต้องมีคุณสมบัติตามที่หน่วยงานดังกล่าวกำหนด

บุคลลซึ่งจะถูกตั้งเป็นอนุญาโตตุลาการจะต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงซึ่งอาจเป็นเหตุอันควรสงสัยถึงความเป็นกลางหรือความเป็นอิสระของตน และนับแต่เวลาที่ได้รับการตั้ง และตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการบุคคลดังกล่าวจะต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงเช่นว่านั้นต่อคู่พิพาทโดยไม่ชักช้า เว้นแต่จะได้แจ้งให้คู่พิพาทรู้ล่วงหน้าแล้ว

อนุญาโตตุลาการอาจถูกคัดค้านได้ หากปรากฏข้อเท็จจริงซึ่งเป็นเหตุอันควรสงสัยถึงความเป็นกลางหรือความเป็นอิสระ หรือการขาดคุณสมบัติตามที่คู่พิพาทตกลงกัน แต่คู่พิพาทจะคัดค้านอนุญาโตตุลาการ ซึ่งตนเป็นผู้ตั้งหรือร่วมตั้งมิได้ เว้นแต่คู่พิพาทฝ่ายนั้นมิได้รู้ หรือควรรู้ถึงเหตุแห่งการคัดค้านในขณะที่ตั้งอนุญาโตตุลาการนั้น"

นอกจากนี้เนื่องจากการใช้อนุญาโตตุลาการเป็นการพิจารณาระหว่างคู่พิพาทเมื่อมีคำวินิจฉัยชี้ขาดจะไม่มีการตีพิมพ์ หรือลงพิมพ์รายละเอียดข้อพิพาทสู่สาธารณชน ในการพิจารณาจะมีเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องเช่นทนายความหรือผู้รับมอบอำนาจหรือพยานเท่านั้น ดังนั้นข้อเท็จจริงหรือข้อพิพาทซึ่งอาจจะเกี่ยวกับข้อมูลทางการค้าบางอย่างที่คู่พิพาทอาจต้องการรักษาไว้เป็นความลับจึงไม่แพร่หลายออกไป อีกทั้งจะต้องมุ่งส่งเสริมให้เกิดสัมพันธภาพอันดีระหว่างคู่ความ

ควบคู่กันไป โดยการสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองเรียบง่าย และเป็นมิตรไม่สร้างความกดดัน แต่ทุกฝ่ายควรอาศัยความอะลุ่มอล่วยต่อกัน เพื่อให้คู่กรณีกลับมามีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และสามารถดำเนินการตามสัญญาต่อกันได้ และเมื่ออนุญาโตตุลาการดำเนินการพิจารณาพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่คู่กรณีเสนอจนครบถ้วนแล้วก็ต้องทำการชี้ขาดข้อพิพาทนั้นภายใต้หลักกฎหมายและความเป็นธรรมพร้อมแสดงเหตุผลประกอบก็ต้องปฏิบัติตามนั้น หากไม่ปฏิบัติตาม คำชี้ขาดนั้นอาจเป็นคำชี้ขาดที่ไม่ชอบและอาจถูกเพิกถอนได้ อนุญาโตตุลาการอาจตัดสินให้คู่กรณีฝ่ายแพ้กระทำการ หรืองดเว้นกระทำการ หรือโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน และคู่กรณีฝ่ายที่ชนะย่อมมีสิทธิเรียกให้คู่กรณีฝ่ายที่แพ้ปฏิบัติตามคำชี้ขาดได้

ด้วยเหตุนี้ในการชี้ขาดข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองโดยอนุญาโตตุลาการตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการการ พ.ศ. 2545 มาตรา 24 จึงกำหนดให้อนุญาโตตุลาการมีอำนาจอย่างกว้างขวางในการชี้ขาดข้อพิพาททั้งปัญหาข้อกฎหมายและปัญหาข้อเท็จจริง รวมทั้งเรื่องของค่าเสียหายเนื่องจากการผิดสัญญาหรือการแก้ไขสัญญาหรือการเลิกสัญญาดังนี้

มาตรา 24 "คณะอนุญาโตตุลาการมีอำนาจวินิจฉัยขอบเขตอำนาจของตนรวมถึงความมีอยู่หรือความสมบูรณ์ของสัญญาอนุญาโตตุลาการ ความสมบูรณ์ของการตั้งคณะอนุญาโตตุลาการ และประเด็นข้อพิพาทอันอยู่ภายในขอบเขตอำนาจของคณะอนุญาโตตุลาการได้ และเพื่อวัตถุประสงค์นี้ให้ถือว่าข้อสัญญาอนุญาโตตุลาการซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาหลักเป็นข้อสัญญาแยกต่างหากจากสัญญาหลัก คำวินิจฉัยของคณะอนุญาโตตุลาการที่ว่าสัญญาหลักเป็นโมฆะหรือไม่สมบูรณ์จะไม่กระทบกระเทือนถึงข้อสัญญาอนุญาโตตุลาการ

การคัดค้านอำนาจของคณะอนุญาโตตุลาการในการพิจารณาข้อพิพาทใดจะต้องถูกยกขึ้นว่ากล่าวไม่ช้ากว่าวันยื่นคำคัดค้านต่อสู้ในประเด็นข้อพิพาท และคู่พิพาทจะไม่ถูกตัดสิทธิที่จะคัดค้านเพราะเหตุที่คู่พิพาทนั้นได้ตั้งหรือมีส่วนร่วมในการตั้งอนุญาโตตุลาการ และในการคัดค้านว่าคณะอนุญาโตตุลาการกระทำการเกินขอบเขตอำนาจ คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องยกขึ้นว่ากล่าวในทันทีที่เรื่องดังกล่าวเกิดขึ้นในระหว่างดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ เว้นแต่ในกรณีที่คณะอนุญาโตตุลาการพิจารณาเห็นว่าการที่ล่าช้านั้นมีเหตุสมควร คณะอนุญาโตตุลาการอาจอนุญาตให้คู่พิพาทยกขึ้นว่ากล่าวภายหลังระยะเวลาที่กำหนดไว้ก็ได้

คณะอนุญาโตตุลาการอาจวินิจฉัยขอบเขตอำนาจของตนโดยการวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้น หรือในคำชี้ขาดประเด็นข้อพิพาทก็ได้ แต่ถ้าคณะอนุญาโตตุลาการได้ชี้ขาดเบื้องต้นว่าคณะอนุญาโตตุลาการมีอำนาจพิจารณาเรื่องใด คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจให้วินิจฉัยชี้ขาดปัญหาดังกล่าวภายในสามสิบวันนับแต่วันได้รับแจ้งคำชี้ขาดเบื้องต้นนั้นและในขณะที่คำร้องยังอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาล คณะอนุญาโตตุลาการอาจดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการและทำคำชี้ขาดต่อไปได้"

จากบทบัญญัติข้างต้น การให้อำนาจแก่เอกชนที่เข้ามาชี้ขาดที่มากเช่นนี้ อาจเกิดความผิดพลาดได้ง่าย โดยเฉพาะสัญญาทางปกครองที่เป็นสัญญาที่เกี่ยวข้องกับบริการสาธารณะ เกี่ยวข้องกับประชาชน และบางสัญญามีมูลค่าสูง หากตัดสินผิดพลาดอาจจะกระทบต่อประชาชนเป็นวงกว้าง เช่น กรณีคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการในคดีพิพาทระหว่างสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี กับ บริษัทไอทีวี จำกัด (มหาชน) กรณีสัมปทานสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ที่ให้รัฐลดค่าสัมปทานของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี และให้สำนักปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีจ่ายเงินชดเชย รวมถึงให้ลดสัดส่วนเนื้อหารายการของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีในช่วงไพร์ไทม์ เนื่องจากสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีทำผิดสัญญามิได้ให้ความคุ้มครองแก่บริษัทฯ และสถานีฯ ตามที่ได้ทำสัญญาสัมปทานไว้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อฐานะและรายได้ของบริษัทฯ ซึ่งภายหลังศาลปกครองสูงสุดเห็นตามความเห็นของศาลปกครองที่ว่า คำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการเป็นคำชี้ขาดที่ศาลปกครองเพิกถอนได้ตามมาตรา 40 วรรคสามแห่งพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 เนื่องจากคำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการในส่วนนี้มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงสาระสำคัญของการจัดทำบริการสาธารณะ ซึ่งเป็นเรื่องที่อยู่ในขอบเขตอำนาจและความรับผิดชอบของรัฐ มิใช่อยู่ในอำนาจของคณะอนุญาโตตุลาการ ซึ่งเป็นเพียงเอกชนที่ได้รับแต่งตั้งจากคู่สัญญาให้มาทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทตาม

สัญญาเข้าร่วมงานฯ คำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการในส่วนนี้จึงเป็นกรณีที่ปรากฏต่อศาลว่าการยอมรับหรือการบังคับตามคำชี้ขาดดังกล่าวจะเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และจากคำพิพากษาศาลปกครองในคดีดังกล่าว จะเห็นได้ว่าด้วยขอบเขตอำนาจหน้าที่ของอนุญาโตตุลาการในการชี้ขาดข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการการ พ.ศ. 2545 ที่ไม่ชัดเจนทำให้การชี้ขาดอาจได้กระทำลงไปโดยเกินขอบเขตอำนาจ ทำให้เกิดความเสียหายแก่คู่พิพาททั้งสองฝ่ายได้

3) วิธีพิจารณาคดีและกฎหมายที่ใช้บังคับ

วิธีพิจารณาของอนุญาโตตุลาการมีลักษณะค่อนข้างยืดหยุ่นไม่เป็นทางการ มีการเผชิญหน้าระหว่างคู่พิพาทน้อยกว่ากระบวนพิจารณาในศาล ด้วยเหตุนี้ วิธีอนุญาโตตุลาการจึงรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่พิพาทได้ดีกว่าการฟ้องคดีต่อศาล แต่วิธีพิจารณาอนุญาโตตุลาการต้องพิจารณาชี้ขาดข้อพิพาทโดยปฏิบัติตามวิธีพิจารณาความ แต่ไม่บังคับใช้ตัวบทกฎหมายวิธีพิจารณาคดีอย่างเคร่งครัดเช่นกระบวนวิธีพิจารณาความของศาล เนื่องจากเจตนารมณ์ของการอนุญาโตตุลาการคือต้องการลดความยุ่งยากในเรื่องพิธีการและขั้นตอนที่ซับซ้อนของระบบศาล วิธีพิจารณาของอนุญาโตตุลาการจะเป็นไปตามกฎหมายที่ส่วนใหญ่จะให้เป็นไปตามที่คู่กรณีตกลงกันได้ แต่หากคู่กรณีมิได้กำหนดวิธีพิจารณาไว้ ก็ให้อยู่ในดุลยพินิจของอนุญาโตตุลาการแต่ก็ต้องคำนึงถึงหลักความยุติธรรม โดยให้โอกาสคู่กรณีทั้งสองฝ่ายอย่างเท่าเทียมกันในการเสนอพยานหลักฐานของแต่ละฝ่าย รวมทั้งความสะดวกของคู่พิพาทในการกำหนดสถานที่ในการดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ

ด้วยเหตุผลดังกล่าว พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการการ พ.ศ. 2545 จึงไม่ได้กำหนดวิธีพิจารณาคดีของอนุญาโตตุลาการอย่างชัดเจนสำหรับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองที่มีเจตนารมณ์ในการทำสัญญาตามหลักกฎหมายมหาชน ซึ่งแตกต่างจากหลักกฎหมายเอกชน ว่าต้องดำเนินการอย่างไร แต่เน้นกระบวนการที่รวดเร็ว มีความยืดหยุ่นมากกว่ากระบวนการพิจารณาของศาล ดังที่กำหนดไว้ในมาตรา 25

มาตรา 25 "ในการพิจารณาของคณะอนุญาโตตุลาการ ให้คู่พิพาทได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน และให้มีโอกาสนำสืบพยานหลักฐานและเสนอข้ออ้างข้อต่อสู้ของตนได้ตามพฤติการณ์แห่งข้อพิพาทนั้น

ในกรณีที่คู่พิพาทมิได้ตกลงกันหรือกฎหมายนี้มิได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ให้คณะอนุญาโตตุลาการมีอำนาจดำเนินกระบวนพิจารณาใดๆ ได้ตามที่เห็นสมควร อำนาจของคณะอนุญาโตตุลาการนี้ ให้รวมถึงอำนาจวินิจฉัยในเรื่องการรับฟังพยานหลักฐานและการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวงด้วย

เพื่อประโยชน์แห่งหมวดนี้ คณะอนุญาโตตุลาการอาจนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยพยานหลักฐานมาใช้โดยอนุโลม"

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติจะเห็นได้ว่า แม้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 จะรับรองให้สามารถตั้งอนุญาโตตุลาการในสัญญาทางปกครองได้ตามมาตรา 15 แต่ด้วยหมวด 4 วิธีพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการมิได้บัญญัติถึงรายละเอียดของวิธีระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการในสัญญาทางปกครองเป็นพิเศษแตกต่างจากสัญญาทางแพ่ง มีเพียงบัญญัติในมาตรา 25 ให้การพิจารณาของคณะอนุญาโตตุลาการถือความตกลงของคู่พิพาทว่าจะให้อนุญาโตตุลาการดำเนินวิธีพิจารณาแบบใด หากไม่มีข้อตกลงดังกล่าวอนุญาโตตุลาการมีอำนาจเต็มที่ที่จะดำเนินวิธีพิจารณาใดตามที่เห็นสมควร ไม่ว่าจะเป็นระบบกล่าวหาหรือระบบไต่สวนก็ได้ตราบเท่าที่อนุญาโตตุลาการให้โอกาสคู่กรณีได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน และให้โอกาสนำสืบพยานหลักฐาน และเสนอข้ออ้างข้อต่อสู้ของตนได้ตามพฤติการณ์แห่งข้อพิพาท ดังนั้น กรณีที่คู่พิพาทตกลงกันให้ใช้ข้อบังคับของอนุญาโตตุลาการของสถาบันใดบังคับแก่กระบวนการพิจารณา การพิจารณาก็ต้องเป็นไปตามข้อบังคับดังกล่าว หากคู่พิพาทมิได้ตกลงไว้เป็นอย่างอื่นอนุญาโตตุลาการก็จะต้องเป็นผู้กำหนดแนวทางในการพิจารณาเอง และรวมถึงอำนาจในการวินิจฉัยเรื่องการรับฟังและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานซึ่งอนุญาโตตุลาการย่อมมีสิทธิโดยชอบในอันที่จะหยิบยก

พยานหลักฐานใดขึ้นวินิจฉัยก็ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1985/2541) และในกรณีที่วิธีพิจารณาของอนุญาโตตุลาการฝ่าฝืนหลักการดังกล่าว คู่กรณีสามารถร้องต่อศาลเพื่อเพิกถอนคำชี้ขาดได้

จากหลักเกณฑ์ตามมาตรา 25 กล่าวได้ว่า วิธีพิจารณาข้อพิพาทของอนุญาโตตุลาการมีความยืดหยุ่นตามหลักกฎหมายแพ่งซึ่งแตกต่างจากการพิจารณาคดีของศาลปกครองซึ่งเป็นระบบไต่สวนที่ต้องดำเนินกระบวน พิจารณาตามที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2545 กำหนดให้ศาลเป็นผู้มีบทบาทในการแสวงหาพยานหลักฐาน และการดำเนินกระบวนพิจารณาของคดีจะต้องพิจารณาโดยเปิดเผยและพิพากษาโดยองค์คณะ ในขณะที่วิธีอนุญาโตตุลาการต้องดำเนินการพิจารณาคดี รวมทั้งการออกคำชี้ขาดที่เป็นความลับ ด้วยเหตุนี้ การใช้การระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองโดยอนุญาโตตุลาการจึงก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐได้

ดังประเด็นที่กล่าวไว้ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าแนวทางการดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ยังขาดความชัดเจนในข้อกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการที่ฝ่ายรัฐซึ่งเป็นคู่สัญญายังคงตกเป็นฝ่ายแพ้คดีและต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน เนื่องจากแนวคิดการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการมีที่มาจากกฎหมายเอกชนที่อยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมของคู่กรณี ดังนั้น ผลการชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการจึงมักกระทบต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานยุติธรรมทางปกครอง

สรุปและข้อเสนอแนะ

การระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองในกฎหมายไทยกำหนดให้สามารถใช้วิธีอนุญาโตตุลาการตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ได้ตามมาตรา 15 อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อกฎหมายในการกำหนดแนวทางการดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ยังขาดความชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการที่ฝ่ายรัฐซึ่งเป็นคู่สัญญายังคงตกเป็นฝ่ายแพ้คดีและต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน เนื่องจากแนวคิดการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการมีที่มาจากกฎหมายเอกชนที่อยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมของคู่กรณี ดังนั้น ผลการชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการจึงมักกระทบต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานยุติธรรมทางปกครอง โดยปัญหาดังกล่าวสามารถสรุปได้ดังนี้

1) ปัญหาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการกำหนดบุคคลทำหน้าที่อนุญาโตตุลาการ ด้วยจำนวนบุคคลที่จะมาเป็นคณะอนุญาโตตุลาการเพื่อทำหน้าที่พิจารณาคดีสัญญาทางปกครองได้กำหนดไว้ในมาตรา 17 ประกอบมาตรา 18 แต่ทั้งสองมาตรามีเพียงแต่กำหนดจำนวนของคณะอนุญาโตตุลาการ ว่าเป็นจำนวนเลขคี่ หรือในกรณีที่คู่พิพาทกำหนดจำนวนอนุญาโตตุลาการเป็นเลขคู่ ก็กำหนดให้อนุญาโตตุลาการสามารถร่วมกันตั้งอนุญาโตตุลาการเพิ่มอีกหนึ่งคนเป็นประธานคณะอนุญาโตตุลาการ หรือในกรณีที่คู่พิพาทไม่สามารถตกลงกำหนดจำนวนอนุญาโตตุลาการได้ ให้มีอนุญาโตตุลาการเพียงคนเดียว หรือในกรณีที่คู่พิพาทมิได้กำหนดวิธีการตั้งคณะอนุญาโตตุลาการไว้เป็นอย่างอื่นให้คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจให้มีคำสั่งตั้งคณะอนุญาโตตุลาการแทน ซึ่งวิธีการดังกล่าวแตกต่างจากการดำเนินคดีในศาลปกครองที่กำหนดองค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วยผู้พิพากษาในคดีแต่ละประเภทอย่างชัดเจนว่ามีจำนวนเท่าใด เช่น ในการพิจารณาคดีในศาลปกครองกฎหมายวิธีพิจารณาคดีบัญญัติให้มีตุลาการเป็นองค์คณะ 3 คน และยังมีการถ่วงดุลโดยตุลาการผู้แถลงคดีปกครอง และคำพิพากษาของศาลปกครองยังสามารถอุทธรณ์ยังศาลสูงได้ ซึ่งจะทำให้มีการตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง แต่ในกรณีของอนุญาโตตุลาการที่กำหนดให้การแต่งตั้งต้องเป็นจำนวนเลขคี่ หรือหากคู่พิพาทไม่ได้ตกลงเกี่ยวกับจำนวนอนุญาโตตุลาการไว้ กฎหมายกำหนดให้มีอนุญาโตตุลาการคนเดียว อาจทำได้ไม่รอบคอบ และมีปัญหาเรื่องความโปร่งใสได้

ส่วนมาตรา 19 มีเพียงแต่การกำหนดคุณสมบัติของอนุญาโตตุลาการว่าต้องมีความเป็นกลางและเป็นอิสระ มิได้กำหนดความรู้ความเชี่ยวชาญเป็นการพิเศษ ทำให้บุคคลที่จะทำหน้าที่อนุญาโตตุลาการจะเป็นบุคคลใดก็ได้ที่คู่พิพาท

พิจารณาเห็นว่าเหมาะสมที่จะเข้ามาวินิจฉัยข้อพิพาททั้งอาจจะเป็นนักกฎหมายหรือไม่ก็ได้ ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่อนุญาโตตุลาการส่วนใหญ่จึงเป็นผู้พิพากษาหรืออดีตผู้พิพากษาและอัยการหรืออดีตอัยการ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับกฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญา แต่ด้วยข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญาทางปกครองนั้นอยู่บนพื้นฐานของประโยชน์สาธารณะ ซึ่งแตกต่างจากข้อพิพาทในสัญญาทางแพ่ง ดังนั้น เมื่อผู้ที่ตัดสินคดีข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญาทางปกครองขาดองค์ความรู้ความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายมหาชน ทำให้หลายครั้งไม่สามารถวินิจฉัยข้อพิพาทได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและเกิดความเป็นธรรม รวมทั้งสามารถปกป้องประโยชน์สาธารณะตามหลักกฎหมายมหาชนได้

2) ปัญหาเกี่ยวกับขอบเขตอำนาจหน้าที่ของอนุญาโตตุลาการในการชี้ขาดข้อพิพาท ด้วยขอบเขตอำนาจของอนุญาโตตุลาการในการพิจารณาและชี้ขาดข้อพิพาทจะต้องกระทำไปเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมด้วยอิสระตามหลักการและแนวคิดบนพื้นฐานของกฎหมายเอกชนที่ไม่ว่าจะเกิดจากคู่กรณีตกลงกันเองหรือมีคนกลางเข้ามาดำเนินการให้เกิดข้อตกลงจะต้องมีความสมดุลลงตัวกันทุกด้าน เป็นกลางอย่างแท้จริง เป็นที่พอใจของทุกฝ่าย ทำให้เกิดการปกครองกันได้ และระงับข้อพิพาททั้งหมด ดังนั้น ในการชี้ขาดข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองโดยอนุญาโตตุลาการตามมาตรา 24 จึงกำหนดให้มีอำนาจอย่างกว้างขวางในการชี้ขาดข้อพิพาททั้งปัญหาข้อกฎหมาย และปัญหาข้อเท็จจริง รวมทั้งเรื่องของค่าเสียหายเนื่องจากการผิดสัญญาหรือการแก้ไขสัญญาหรือการเลิกสัญญาด้วย การให้อำนาจแก่เอกชนที่เข้ามาชี้ขาดที่มากเช่นนี้ ทำให้การชี้ขาดอาจได้กระทำลงไปโดยเกินขอบเขตอำนาจ ทำให้เกิดความเสียหายแก่คู่พิพาททั้งสองฝ่ายได้ โดยเฉพาะสัญญาทางปกครองที่เป็นสัญญาที่เกี่ยวข้องกับบริการสาธารณะ เกี่ยวข้องกับประชาชน และบางสัญญามีมูลค่าสูงหากตัดสินผิดพลาดอาจจะกระทบต่อประชาชนเป็นวงกว้าง

3) ปัญหาเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีและกฎหมายที่ใช้บังคับ ด้วยหมวด 4 วิธีพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการมิได้บัญญัติถึงรายละเอียดของวิธีระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการในสัญญาทางปกครองเป็นพิเศษแตกต่างจากสัญญาทางแพ่งมีเพียงบัญญัติในมาตรา 25 ให้การพิจารณาของคณะอนุญาโตตุลาการถือความตกลงของคู่พิพาทว่าจะให้อนุญาโตตุลาการดำเนินวิธีพิจารณาแบบใด หากไม่มีข้อตกลงดังกล่าวอนุญาโตตุลาการมีอำนาจเต็มที่ที่จะดำเนินวิธีพิจารณาใดตามที่เห็นสมควรไม่ว่าจะเป็นระบบกล่าวหาหรือระบบไต่สวนก็ได้ตราบเท่าที่อนุญาโตตุลาการให้โอกาสคู่กรณีได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันและให้โอกาสนำสืบพยานหลักฐาน และเสนอข้ออ้างข้อต่อสู้ของตนได้ตามพฤติการณ์แห่งข้อพิพาท ดังนั้น กรณีที่คู่พิพาทตกลงกันให้ใช้ข้อบังคับของอนุญาโตตุลาการของสถาบันใดบังคับแก่กระบวนการพิจารณา การพิจารณาก็ต้องเป็นไปตามข้อบังคับดังกล่าว หากคู่พิพาทมิได้ตกลงไว้เป็นอย่างอื่นอนุญาโตตุลาการก็จะต้องเป็นผู้กำหนดแนวทางในการพิจารณาเอง และรวมถึงอำนาจในการวินิจฉัยเรื่องการรับฟังและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานซึ่งอนุญาโตตุลาการย่อมมีสิทธิโดยชอบในอันที่จะหยิบยกพยานหลักฐานใดขึ้นวินิจฉัยก็ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1985/2541) และในกรณีที่วิธีพิจารณาของอนุญาโตตุลาการฝ่าฝืนหลักการดังกล่าว คู่กรณีสามารถร้องต่อศาลเพื่อเพิกถอนคำชี้ขาดได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงหลักเกณฑ์นี้ จะเห็นได้ว่าวิธีพิจารณาข้อพิพาทของอนุญาโตตุลาการมีความยืดหยุ่นตามหลักกฎหมายแพ่งแตกต่างจากการพิจารณาคดีของศาลปกครองซึ่งเป็นระบบไต่สวนที่ต้องดำเนินกระบวนพิจารณาตามที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2545 และกำหนดไว้ให้ศาลเป็นผู้แสวงหาพยานหลักฐาน ส่วนการดำเนินกระบวนพิจารณาของคดีจะต้องพิจารณาโดยเปิดเผยและพิพากษาโดยองค์คณะ ในขณะที่วิธีอนุญาโตตุลาการต้องดำเนินการพิจารณาคดี รวมทั้งการออกคำชี้ขาดที่เป็นความลับ ด้วยเหตุนี้ การระงับข้อพิพาทจึงอาจขาดความโปร่งใสได้

จากปัญหาและอุปสรรคในการระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองโดยอนุญาโตตุลาการตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ที่ได้กล่าวไป จึงมีความจำเป็นที่ต้องแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ให้ชัดเจนเหมาะสมเพื่อให้เกิดสมดุลยภาพระหว่างกฎหมายมหาชนและกฎหมายเอกชน ดังนี้

1) เพิ่มเติมคุณสมบัติของอนุญาโตตุลาการในคณะที่จะทำการวินิจฉัยคดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองในมาตรา 17 วรรคสี่ ว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญกฎหมายมหาชน อย่างน้อย 1 คน เพื่อให้การระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการเป็นการพิจารณาประเด็นข้อพิพาท การคิดค่าเสียหายต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของสัญญาทางปกครองบทพื้นฐานของนิติสัมพันธ์ทางมหาชนมากกว่าเอกชน ซึ่งจะเป็นการเยียวยาผู้เสียหายในคดีปกครองได้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

2) กำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ของอนุญาโตตุลาการในการชี้ขาดข้อพิพาทในมาตรา 24 วรรคสี่ โดยกำหนดให้การใช้อำนาจเพื่อชี้ขาดประเด็นข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองให้คณะอนุญาโตตุลาการวินิจฉัยเฉพาะปัญหาข้อเท็จจริง ซึ่งการแก้ไขดังกล่าวจะทำให้ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของอนุญาโตตุลาการเกิดความชัดเจน ลดคดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง งบประมาณ ความเสียหายทางคดี และความล่าช้าที่เกิดจากการใช้อำนาจหน้าที่เกินขอบเขตของอนุญาโตตุลาการ

3) บัญญัติวิธีพิจารณาคดีและกฎหมายที่ใช้บังคับเป็นการเฉพาะในมาตรา 25/1 โดยให้คณะอนุญาโตตุลาการใช้วิธีการไต่สวนสำหรับข้อพิพาทสัญญาทางปกครอง ทั้งนี้ให้นำหลักเกณฑ์และวิธีพิจารณาคดีตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาบังคับใช้โดยอนุโลม โดยการเพิ่มเติมวิธีพิจารณาคดี และกฎหมายที่ใช้บังคับให้ชัดเจนจะทำให้กระบวนพิจารณาข้อพิพาทสัญญาทางปกครองของอนุญาโตตุลาการตรงตามแนวคิด และปรัชญาของกฎหมายมหาชนและเพื่อประโยชน์ของประชาชน

โดยในภาพรวม การแก้ไขเพิ่มเติมหลักเกณฑ์และวิธีการระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองในพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ให้ชัดเจนจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินอนุญาโตตุลาการช่วยลดปริมาณคดีในศาลปกครอง คุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ตามแนวทางที่เหมาะสมของกฎหมายมหาชน ในขณะเดียวกันก็เกิดสมดุลยภาพในกฎหมายเอกชน

เอกสารอ้างอิง

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2538). คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.

บุบผา อัครพิมาน. (2545). สัญญาทางปกครอง : แนวคิดและหลักกฎหมายของฝรั่งเศสและของไทย. กรุงเทพฯ : สวัสดิการด้านการฝึกอบรมสำนักงานศาลปกครอง.

ภูริชญา วัฒนรุ่ง. (2548). หลักกฎหมายมหาชน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เชาวณี ชววิสิฐ. (2551). "การระงับข้อพิพาททางปกครองโดยวิธีการอื่น นอกจากศาลปกครอง." วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

นิภา ส่งสัมพันธ์. (2554). "ปัญหาการบังคับตามคำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการต่างประเทศ." การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกกฎหมายธุรกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

หมู่บ้านรักษาศีล 5 : กระบวนการเสริมสร้างความสมานฉันท์ในชุมชนแบบบูรณาการเชิงพื้นที่

พระมหานพดล สุวณฺณเมธี[1] อนันต์ อุปสอด[2]

[1]ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยลัยราชภัฏลำปาง

บทคัดย่อ

หมู่บ้านรักษาศีล 5 เป็นกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามนโยบายของคณะสงฆ์ไทย ภายใต้การทำงานบูรณาการร่วมกันระหว่างคณะสงฆ์ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เป็นการนำหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันของพุทธบริษัททุกพื้นที่ของสังคมในบทความฉบับนี้ ผู้เขียนได้ถอดบทเรียนในพื้นที่จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ หมู่บ้านดอนแก้ว บ้านแสนตอ และบ้านจำตอง ตำบลร่องเคาะ จังหวัดลำปาง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงประโยชน์ที่เกื้อกูลว่าหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นบรรทัดฐานของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมทำให้สังคมเกิดความเข้มแข็ง เพราะศีล 5 เป็นหลักประกันชีวิต หลักประกันทรัพย์สิน หลักประกันครอบครัว หลักประกันสังคม และหลักประกันสุขภาพ ใน 5 มิติที่มีศีลเป็นหลักประกัน แสดงให้เห็นถึงความเข็มแข็งของชุมชน

คำสำคัญ: หมู่บ้านรักษาศีล 5, กระบวนการเสริมสร้างความเข็มแข็ง, เชิงพื้นที่

Abstract

According to the Thai Sangha's policy and with the help of the Sangha, the village upholds the five precepts with the aim to strengthen the community. In the article, supervision and the public sector are two tenets that teach cooperating with one another in all spheres of society and may be removed in some areas, 3 such as Don Kaeo Village, Ban Saen Tor and Ban Cham Tong, Rong Chao Subdistrict, Lampang Province, which will be valuable. In black society, the five precepts—life insurance, family security, social security, and health insurance—that make up the five guiding principles—are the standard for peaceful coexistence. the fortified community wall

Keywords: The village respects the five principles, growth process, and spatial

1. บทนำ

ปัญหาสังคม (Social Problem) หมายถึง สถานการณ์ที่มีผลกระทบกระเทือนต่อคนจำนวนหนึ่ง ซึ่งมากพอควร และเกิดความรู้สึกว่าควรมาร่วมกันแก้ปัญหานั้นให้ดีขึ้น ลักษณะของปัญหาสังคม ปัญหาสังคมโดยทั่วไปมีลักษณะดังนี้ คือ 1) เป็นสถานการณ์ที่กระทบกระเทือนบุคคลเป็นจำนวนมาก 2) เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องชอบธรรม 3) รู้สึกว่าสามารถจัดการอย่างใดอย่างหนึ่งได้ 4) การแก้ไขมีลักษณะที่จะร่วมมือร่วมใจกัน (ออนไลน์, 2566) สาเหตุของปัญหาสังคม มีปัจจัยหลายอย่าง เช่น 1. เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้แก่ สมาชิกในสังคมสร้างระบบสังคมและค่านิยมใหม่ ๆ ทำให้ระเบียบกฎเกณฑ์เดิมไม่อาจนำมาใช้ได้ การเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเมืองทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น แหล่งเสื่อมโทรมความยากจน ฯลฯ การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น การอพยพเข้าสู่ตัวเมืองเพื่อหางานทำ 2. เกิดจากสมาชิกในสังคมบางคนหรือบางกลุ่ม ไม่ปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่สังคมวางไว้ทำให้เกิดการขาดระเบียบและก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมขึ้นโดยมีสาเหตุเกิดจากความขัดแย้งระหว่างกฎเกณฑ์กับความมุ่งหมาย เช่น นักเรียนขยันท่องหนังสือ แต่สอบตกจึงต้องทุจริตในการสอบความล้มเหลวของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม สมาชิกในสังคมบางคนหรือบางกลุ่ม มีบุคลิกภาพที่เป็นปัญหาสร้างความเดือดร้อนให้สังคม เช่น ชอบก่อการวิวาท เป็นต้น 3. เกิดจากการที่กลุ่มสังคมต่าง ๆ มีความคิดเห็นความต้องการและผลประโยชน์ขัดกัน ไม่ยอมร่วมมือกันแก้ไขปัญหาของสังคม เช่น นายจ้างเอารัดเอาเปรียบลูกจ้าง เป็นต้น 4. การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี 5. การเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานของสังคม เช่น หากมีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองเป็นประชาธิปไตย อาจก่อให้เกิดการต่อต้านหรือการผูกขาดอำนาจทางการเมือง และ 6. ความล้าหลังทางวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะความเจริญทางวัตถุกับจิตใจยังไม่มีความสัมพันธ์กัน (ออนไลน์, 2566)

ปัญหาสังคมมีอยู่มากมายหลายประการ แนวคิดในการจำแนกประเภทของปัญหาสังคมมีหลากหลายแนวคิด ซึ่งอาจถูกกำหนดขึ้นโดยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจและการให้คำนิยามของปัญหาสังคมนั้น ๆ ไปตามสภาพของสังคมที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจสรุปได้ว่าปัญหาสังคมแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ด้วยกัน (โกศล วงศ์สวรรค์ และสถิต วงศ์สวรรค์, 2543; สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2542) 1) ปัญหาสังคมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนกับสังคม หรือปัญหาการปรับตัวของปัจเจกชนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เช่น ปัญหาคนชรา ปัญหาวัยรุ่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาพฤติกรรมเบี่ยงเบน ปัญหายาเสพติด ปัญหาโรคจิต ฯลฯ 2) ปัญหาการเมืองเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่อกลุ่ม หรือ การจัดระเบียบในสังคมนักการเมืองใช้อิทธิพล อำนาจ หน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ ช่วยเหลือพรรคพวก คอร์รัปชั่น ปัญหาโจรภาคใต้ นักการเมืองแย่งชิงตำแหน่งกันนอกจากนี้ยังมีกรณีอื่น ๆ อีก เช่น ปัญหาความขัดแย้งด้านศาสนาปัญหาสีผิว ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาโรงงานกับชาวบ้าน ปัญหารัฐกับประชาชน ฯลฯ 3) ปัญหาเศรษฐกิจ เกี่ยวกับภาวการณ์เศรษฐกิจที่คนในสังคมเป็นจำนวนมากรู้สึกว่าคุกคามคุณค่าของคนและต้องการจะแก้ไขให้ดีขึ้น หรือขจัดให้หมดไป เพราะเชื่อว่าคนหรือสังคมสามารถแก้ไขได้ เช่น ปัญหาสินค้าราคาตกต่ำ เกษตรกรถูกเอารัดเอาเปรียบ เงินเฟ้อ เครื่องใช้อุปโภคบริโภคราคาแพง คนตกงาน ความอดอยาก เป็นต้น จากปัญหาดังกล่าวจะทำให้สังคมเกิดปัญหาในวงกว้างทำให้เกิดความขัดแย้งในทุกพื้นที่ ฉะนั้น สิ่งที่จะทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเบาลงไปได้จะต้องร่วมด้วยช่วยกันในการป้องกันปัญหาดังกล่าว กติกาที่สำคัญที่จะทำให้ปัญหานั้นยุติ ผู้คนในสังคมจะต้องมีความตระหนักรู้ในบทบาทและหน้าที่ของตน และเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน อันเป็นบรรทัดฐานที่จะทำให้สังคมเกิดความสงบสุขสร้างความสมานฉันท์ให้คนในสังคมสามารถอยู่กับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทุกสถานการณ์ประเด็นที่สำคัญนั่นคือ ปฏิบัติหน้าที่ในบทบาทของความเป็นชาวพุทธ เพราะสังคมไทยส่วนใหญ่ประชาชนนับถือพระพุทธศาสนา ร้อยละ 93.5 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561 หน้า 5) และกอปรกับ ตามดำริที่เจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ได้ประทานโอวาทไว้ เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2556 ความว่า **"อันว่าศีล 5 เป็นการสำคัญมนุษย์ เมื่อทุกคนมีศีล 5 ด้วยกัน สังคมนั้น ๆ คือ ประชาชน**

ย่อมจะอยู่เย็นเป็นสุขเมื่อเป็นไปได้ขอให้ชื่อหมู่บ้านนั้นว่าหมู่บ้านรักษาศีล 5" (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2565 หน้า 5)

2. ความเป็นมาของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5

โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา "หมู่บ้านรักษาศีล 5" เป็นนโยบายสำคัญของเจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ที่ดำริให้กับคณะสงฆ์ทุกจังหวัดและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ร่วมในการนำหลักของศีล 5 ให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยให้จัดทำในรูปของโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา "หมู่บ้านรักษาศีล 5" เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อสร้างความสามัคคีปรองดองและประโยชน์สุขของประชาชน และเพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยยึดมั่นตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา อันจะส่งผลให้ประเทศชาติมีความสงบร่มเย็น ซึ่งที่ผ่านมาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ร่วมกับจังหวัดต่าง ๆ เปิดโครงการนำร่องและขับเคลื่อนการดำเนินงานในหลายพื้นที่ โดยมีเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลเจ้าอาวาส ผู้ว่าราชการจังหวัด ส่วนราชการ สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรเครือข่ายต่าง ๆ ในพื้นที่ร่วมขับเคลื่อนโครงการ ทั้งนี้การดำเนินงานโครงการดังกล่าวได้มีดำริให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนโครงการในลักษณะการบูรณาการร่วมกับจังหวัด คณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด และหน่วยงานทุกภาคส่วนในพื้นที่ โดยเป็นการขยายผลการดำเนินงานต่อยอดจากภารกิจของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) ซึ่งเป็นภารกิจที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติดำเนินการร่วมกับคณะสงฆ์ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ.2564 ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เกี่ยวกับเรื่องการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ จึงได้นำโครงการดังกล่าว กำหนดเป็นนโยบายเร่งด่วนให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคได้ร่วมกับคณะสงฆ์ และภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนขยายผลการดำเนินลงไปสู่ระดับครอบครัว ชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด เพื่อมุ่งหวังให้ประชาชนในชาติมีความรักและเทิดทูนในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองของประชาชนในชาติ โดยใช้กลไกทางพระพุทธศาสนา (คู่มือการดำเนินงาน, 2557)

3. การสร้างความเข้มแข็งเชิงพื้นที่

ก่อนที่จะสร้างความเข้มแข็งเชิงพื้นที่นั้น อยากสร้างความเข้าใจในประเด็นของ การพัฒนาเชิงพื้นที่ area based ในรูปแบบแนวคิดและหลักการสั้น ๆ เพื่อนำไปสู่การเชื่อมโยงว่าการจัดการเชิงพื้นที่จะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งเชิงพื้นที่ โดยอาศัยกระบวนการบูรณาการอย่างไร การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ หรือ area – based approach คือการบริหารจัดการที่ลงไปทำกระบวนการในพื้นที่เป้าหมายโดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งภาคประชาชน ภาครัฐ ภาควิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชนให้มาร่วมแก้ไขปัญหาในเรื่องใหญ่ที่ทุกคนในพื้นที่เห็นว่าต้องแก้ไข และจะสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือของคนในพื้นที่ในลักษณะทำไป ปรับไป เรียนรู้ไป เพื่อพัฒนารูปแบบและกลไกการทำงานที่เอื้อต่อการแก้ปัญหาโดยสามารถถอดวิธีการทำงานเป็น 6 ขั้นตอนคือ 1) การเตรียมความพร้อม 2) การพัฒนาเครื่องมือและวิทยากร 3) การสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล 4)การทำแผนและข้อเสนอภาคประชาชน 5) การบูรณาการแผนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 6) การจัดการความรู้และขยายผล ทั้งนี้การดำเนินการตาม

หลักการสร้างความเข้มแข็งเชิงพื้นที่ 6 ขั้น ดังกล่าว มีความสอดคล้องกับการปฏิบัติงานของโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา "หมู่บ้านรักษาศีล 5" ซึ่งทางคณะสงฆ์ได้ร่วมมือกันดำเนินงาน

เป็นขั้นตอน และมีการถอดบทเรียนทำรายงานการปฏิบัติงาน เพื่อให้เป็นพื้นที่ตัวอย่างและสามารถขยายผลไปในพื้นที่ใกล้เคียง เสมือนเป็นโมเดลให้กับพื้นที่อื่น ๆ ได้ปฏิบัติตามตามรายละเอียดดังนี้

4. การดำเนินงานหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในพื้นที่

โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา "หมู่บ้านรักษาศีล 5" เกิดจากสถานการณ์บ้านเมืองที่ประสบปัญหาในด้านต่าง ๆ เนื่องมาจากการขาดจิตสำนึกที่ดี การขาดศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรมอันส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในสังคม ทางมหาเถรสมาคมเห็นว่าเป็นนโยบายสำคัญของรัฐตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีที่ส่งเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติให้เกิดความสามัคคีมีความสงบร่มเย็น เพื่อส่งเสริมให้คนในสังคมนำหลักธรรมศีล 5 ไปใช้เป็นธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิต เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขมีความรักความสามัคคีเกิดขึ้นในชุมชนอย่างยั่งยืนคณะสงฆ์ตำบลร่องเคาะ ประชาชนบ้านดอนแก้ว แสนตอ จำตอง หน่วยงาน องค์กรทุกภาคส่วนได้บูรณาการ และประสานการทำงานร่วมกันเพื่อส่งเสริม และพัฒนาชุมชนให้นำไปสู่ความมั่นคง และยั่งยืนตามแนววิถีพุทธ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อสร้างจิตสำนึกรัก เทิดทูนในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
2. เพื่อเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง สร้างความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับคนในชุมชน
3. เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข
4. เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกและสร้างความตระหนักให้กับคนในชุมชน ในการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา
5. เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของคณะสงฆ์และเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายคณะสงฆ์ ภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษาและพระพุทธศาสนาในการรักษาศีล 5

ผู้เขียนในฐานะเป็นผู้ปกครอง ได้นำนโยบายสู่ภาคปฏิบัติ โดยกำหนดพื้นที่ของอำเภอวังเหนือ ซึ่งได้คัดเลือกเพื่อที่จะเป็นต้นแบบในการดำเนินการ ซึ่งอาศัยกระบวนการทำงานที่เกิดการบูรณาการร่วมกันระหว่างคณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งใช้พื้นที่จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านดอนแก้ว บ้านแสนตอ และบ้านจำตอง ตำบลร่องเคาะ โดยแต่ละพื้นที่มีบริบทดังต่อไปนี้

หมู่บ้านดอนแก้ว ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ประกอบด้วย บ้านดอนแก้ว หมู่ที่ 8 มีจำนวนครัวเรือน 241 ครัวเรือน มีประชากร 1,149 คน มีผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายรุ่งโรจน์ อวดห้าว บ้านแสนตอ หมู่ที่ 11 มีจำนวนครัวเรือน 121 ครัวเรือน มีประชากร 337 คน มีผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายสว่าง สมดี บ้านจำตอง หมู่ที่ 15 มีจำนวนครัวเรือน 175 ครัวเรือน มีประชากร 444 คน มีผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นางมาลี การเพียร รวมทั้ง 3 หมู่บ้าน 537 ครัวเรือน ประชากรทั้ง 1,930 คน กำนันตำบลร่องเคาะ ชื่อ นายบุญมี สมคิด มีวัดดอนแก้วเป็นวัดประจำหมู่บ้าน มีพระครูรัตนกิตติโสภณเป็นเจ้าอาวาส วัดดอนแก้วได้ขับเคลื่อนโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา "หมู่บ้านรักษาศีล 5" ซึ่งได้รับการตรวจเยี่ยมและประเมินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ระดับจังหวัดลำปางประจำปี 2566 ด้วยกิจกรรมการขับเคลื่อนการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมประจักษ์ชัดมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่ได้ปฏิบัติแนวทางของศีล 5 ซึ่งได้รับความร่วมมือจาก หน่วยงานในพื้นที่มาโดยตลอดมีกิจกรรมโครงการที่หมู่บ้านได้ดำเนินการดังนี้

1. โครงการส่งเสริมการลด ละ เลิก อบายมุข
    1.1 กิจกรรมส่งเสริมเยาวชนให้ห่างไกลยาเสพติด
    1.2 โครงการลด ละ เลิก เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในงานบุญและงานศพ
    1.3 โครงการลด ละ เลิก เครื่องดื่มแอลกอฮอล์และบุหรี่ในช่วงเทศกาลพรรษา
    1.4 โครงการงดลาบ หลู้ ส้าดิบ งานมงคลและงานอวมงคล
2. โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
    2.1 กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพด ปลูกข้าว
    2.2 กลุ่มพืชสมุนไพร
    2.3 ศูนย์การเรียนรู้โครงการโคกหนองนาโมเดล
3. โครงการหมู่บ้านวัฒนธรรม/ชุมชนคุณธรรม
    3.1 การจักสานเครื่องใช้จากไม้ไผ่
    3.2 การเล่นดนตรีพื้นเมืองและดนตรีประยุกต์
4. กลุ่มออมทรัพย์/กองทุนหมู่บ้าน/กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์
    4.1 ธนาคารหมู่บ้าน
    4.2 กองทุนกลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน
    4.3 กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน
5. กลุ่ม/เครือข่ายจิตอาสาพัฒนาสังคม
    5.1 กลุ่มเครือข่ายจิตอาสา เราทำความดีเพื่อชาติศาสน์ กษัตริย์
    5.2 กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)
    5.3 กิจกรรมการจัดทำบันทึกข้อมูลสุขภาพของประชาชนในหมู่บ้าน

การดำเนินชีวิตตามวิถีชีวิตของชุมชนแบบเรียบง่าย ประชากรนับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดในหมู่บ้าน คือ วัดดอนแก้ว เป็นศูนย์ร่วมจิตใจของพุทธศาสนิกชน อาชีพหลักของประชาชนในชุมชนคือ อาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา ปลูกพืชผัก ประชาชนในหมู่บ้านมีการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของหมู่บ้านที่สำคัญเช่น ประเพณีสลากภัต (ตานก๋วยสลาก) ประเพณีสรงน้ำพระธาตุจำตอง เป็นต้น

วัดดอนแก้ว มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการรักษาศีล ๕ (เบญจศีล – เบญจธรรม) โดยได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมความสามัคคีและคุ้มครองสิทธิชุมชนและหรือคณะกรรมการรักษาความปลอดภัยของหมู่บ้าน (ชรบ.) การกำหนดเขตอภัยทานของหมู่บ้านการเฝ้าระวังความรุนแรงในหมู่บ้าน การส่งเสริมจิตตภาวนาเพื่อเพิ่มพูนความเมตตาตามหลักเบญจธรรม การตั้งกฎระเบียบในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งการจัดกิจกรรมส่งเสริมความสุจริตโปร่งใสของหมู่บ้านการจัดตั้งกองทุนการเงิน/กลุ่มออมทรัพย์ประชาชนในชุมชนวัดดอนแก้วมีความรัก ความสามัคคี มีระบบบริหารจัดการลดความขัดแย้งในหมู่บ้าน กรณีเกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคลในชุมชน คณะกรรมการไกล่เกลี่ย ซึ่งมีผู้นำชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้านจะดำเนินการประนีประนอมไกล่เกลี่ยกรณีมีข้อพิพาท เพื่อให้เกิดข้อยุติระหว่างกันโดยสันติวิธีการป้องกัน และแก้ไขปัญหาเรื่องยาเสพติดโดยการแต่งตั้งคณะกรรมการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดในหมู่บ้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการออกกำลังกายมีสนามเล่นกีฬาของโรงเรียนบ้านดอนแก้ว การรณรงค์เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงต่ออบายมุขทั้งในส่วนของชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่กิจกรรมส่งเสริมวิถีวัฒนธรรมชาวพุทธ ที่สำคัญ และเป็นทำยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนได้แก่ กิจกรรมปฏิบัติธรรมในวันธรรมสวนะ (วันพระ) กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมสวดมนต์ข้ามปีเสริมสร้างบารมีธรรม กิจกรรมสรงน้ำพระธาตุประจำปีประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ประเพณีตานไม้ก้ำศรีประเพณีทำบุญตักบาตรวันขึ้นปีใหม่และวันสำคัญต่าง ๆ

ทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนในอนาคต ผู้นำชุมชนและคณะกรรมหมู่บ้าน ได้ดำเนินการจัดทำกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ ที่เสริมสร้างศักยภาพความเป็นผู้นำชุมชนระดับท้องถิ่น ซึ่งผู้นำชุมชนได้มีแผนงาน/โครงการเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนโดยภาพรวม และประชาชนมี การดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ชุมชนปลูกฝังจิตสำนึกแสดงออกถึงความรับผิดชอบ มีส่วนร่วมใน การสร้างสรรค์สังคม ถิ่นกำเนิดของตนเอง ด้วยการสร้างความรัก ความสามัคคี เข้าใจการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข สอดคล้องกับคำว่า มีศีล มีสุข ปรองดอง สมานฉันท์ สามัคคี สันติสุข เพื่อประโยชน์แห่งประชาชนและเพื่อประเทศชาติอย่างแท้จริง

5. การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ผ่านกิจกรรมจาก "ธรรม สู่ ทำ"

จากการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของบ้านดอนแก้ว บ้านแสนตอ และบ้านจำตอง พบว่ามีการจัดกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ โครงการหมู่บ้านสีขาวจัดขึ้นเพื่อรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดและอบายมุขและการทะเลาะวิวาทในชุมชน โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จัดขึ้นเพื่อโดยส่งเสริมให้คนในชุมชนนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้คนในชุมชนมีความพอเพียง พออยู่และพอกิน หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อให้ทุคนและทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงามให้คงอยู่คู่กับชุมชนและสังคม รวมถึงการจัดตั้งกลุ่มและกองทุนต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีเงินทุนหมุนเวียน และช่วยเหลือคนในชุมชนได้ อีกทั้งให้คนในชุมชนได้เข้ามาเป็นสมาชิกมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนให้มีความมั่นคงและยั่งยืน บ้านดอนแก้ว ได้จัดกิจกรรมการส่งเสริมการรักษาศีล 5 ตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมดังนี้

กิจกรรมรักษาศีลข้อที่ 1 คือ

1) ตั้งคณะกรรมการรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) เพื่อดูแลความสงบเรียบร้อยในชุมชน

2) จัดกิจกรรมเฝ้าระวังความรุนแรงในหมู่บ้านในช่วงที่มีเทศกาล

3) การก าหนดเขตอภัยทานทั้งในวัดและภายในชุมชนเพื่อคุ้มครอง และปราศจากการถูกเบียดเบียนของสิ่งมีชีวิตทั้งคนและสัตว์

4) เฝ้าระวังความรุนแรงในหมู่บ้าน

5) ส่งเสริมจิตตภาวนาให้แก่นักเรียนและเยาวชนในชุมชน เพื่อให้เด็กมีธรรมะในหัวใจ ฝึกการมีสติมีสมาธิและดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท

กิจกรรมรักษาศีลข้อที่ 2 คือ

1) ตั้งคณะกรรมการรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน เพื่อดูแลทรัพย์สินของคนในหมู่บ้าน และป้องกันแก้ไขปัญหาการลักขโมย

2) การตั้งกฎระเบียบในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการลักขโมยของหมู่บ้านในการอยู่ร่วมกันเพื่อใช้บังคับในหมู่บ้านให้หมู่บ้านมีความสงบ ไม่มีการลักขโมยทรัพย์สินในหมู่บ้าน

3) ส่งเสริมความสุจริต โปร่งใสของหมู่บ้าน โดยเข้าร่วมกิจกรรม "รณรงค์หมู่บ้านไม่ขายเสียง"เพื่อให้คนในชุมชนไม่ซื้อสิทธิขายเสียง สนับสนุนให้มีการเลือกตั้งที่มีความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส ตลอดถึงการ ดำเนินการก่อสร้างในหมู่บ้าน มีคณะกรรมการตรวจสอบราคา กรรมการจัดซื้อจัดจ้าง กรรมการควบคุมการก่อสร้าง กรรมการตรวจรับการก่อสร้าง เพื่อให้มีความโปร่งใส เป็นไปตามระเบียบขั้นตอนของการจัดซื้อจัดจ้าง มีการตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ต่าง ๆ เพื่อให้เกษตรกรและชุมชนนำหลักการทฤษฎีตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินงาน

4) การจัดกิจกรรมส่งเสริมสัมมาชีพตามหลักเบญจธรรม มีอาชีพเกษตรกร เพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มกว่าเดิม โดยได้รับความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลร่องเคาะ ในการส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชน มีการจัดโครงการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ โดยวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถ

5) การตั้งกองทุนการเงินและกองทุนสวัสดิการในชุมชน เช่น กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์และกองทุนสวัสดิการชุมชน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ธนาคารหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้านและกลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน

กิจกรรมส่งเสริมการรักษาศีลข้อที่ 3 คือ

1) ได้จัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมครอบครัวสัมพันธ์ของหมู่บ้านให้มีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของคนในชุมชน ให้คำปรึกษาปัญหาช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง

2) การจัดกิจกรรมป้องกันความรุนแรงในครอบครัวและชุมชน ได้แก่ การชวนคนในครอบครัวเข้าวัดทำบุญเป็นการสานสัมพันธ์ครอบครัว การรดน้ำดำหัวผู้มีอุปการะคุณ ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุที่เคารพนับถือในชุมชนในวันสงกรานต์ เป็นการแสดงออกถึงความเคารพและกตัญญูกตเวทีแก่ผู้มีพระคุณ และโครงการค้นหาปัญหาและจัดทำแผนของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบลร่องเคาะ จัดขึ้นเพื่อค้นหาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาครอบครัวในชุมชน และเสนอแนวทางในการอยู่ร่วมกันในครอบครัวอย่างมีความสุข

3) การจัดอบรมเยาวชนให้มีความรู้และความรับผิดชอบต่อพฤติกรรมทางเพศ ได้แก่ โครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์และการเสริมสร้างอนามัยเจริญพันธุ์ที่ดีต่อเด็กและเยาวชน และโครงการวัยรุ่นยุคใหม่ใส่ใจสุขภาพจิต

4) กิจกรรมปฏิบัติธรรมของครอบครัวและชุมชน มีกิจกรรมสวดมนต์ ปฏิบัติธรรมข้ามปี เสริมสร้างบารมีธรรม โครงการปฏิบัติธรรมครอบครัวอบอุ่น

5) การจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว ได้แก่กิจกรรมวันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติเพื่อระลึกถึงพระคุณของพ่อแม่ เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ วันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินีเป็นต้น

กิจกรรมส่งเสริมการรักษาศีลข้อที่ 4 คือ

1) มีคณะกรรมการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งในหมู่บ้าน

2) กิจกรรมป้องกันการทะเลาะวิวาทและความแตกแยก มีกิจกรรม คือ มีกฎระเบียบของหมู่บ้านดอนแก้ว ด้านการรักษาความสงบ มีงานบุญกฐินสามัคคี งานบุญผ้าป่าสามัคคี การร่วมกันทำบุญตักบาตรที่วัดในวันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีการพัฒนาวัด หมู่บ้านและสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยกลุ่มจิตอาสาและนักเรียน

3) ส่งเสริมการรักษามารยาทการพูดในชุมชน และการใช้สื่อที่เหมาะสม มีกิจกรรมกล้าคิด กล้าแสดงออก

4) กิจกรรมปฏิญาณตนเป็นคนดีของสังคม การรักษาสัจจะ และมิตรภาพตามหลักเบญจธรรม มีกิจกรรมจิตอาสาเราทำความดี ด้วยหัวใจ

5) กิจกรรมส่งเสริมความยุติธรรมในชุมชน / มีศูนย์ยุติธรรมชุมชน โดยมีคณะทำงานด้านการปกครอง และรักษาความสงบ เรียบร้อย มีหน้าที่ในการสร้างความเป็นธรรมและประนีประนอมข้อพิพาท

กิจกรรมการส่งเสริมการรักษาศีลข้อที่ 5 คือ

1) การตั้งคณะกรรมการป้องกันยาเสพติดในหมู่บ้าน มีหน้าที่การตรวจตรารักษาความสงบเรียบร้อย และการป้องกันการแก้ไขปัญหายาเสพติดในหมู่บ้าน

2) กิจกรรมลดปัจจัยเสี่ยงยาเสพติด มีการแข่งขันกีฬาสัมพันธ์ต้านภัยยาเสพติด การอบรมศูนย์เพื่อนใจวัยรุ่น TO BE NUMBER ONE โดยสภาเด็กและเยาวชนตำบลร่องเคาะ เพื่อรณรงค์และแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน

3) กิจกรรมงดเหล้าเข้าพรรษา งานบุญปลอดเหล้า/ปลอดอบายมุข เพื่อให้คนในชุมชนได้ห่างไกลจากยาเสพติดและอบายมุข มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ครอบครัวมีความสุขและชุมชนเข้มแข็ง

4) กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เจริญจิตภาวนาในวันพระ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจ

5) กิจกรรมส่งเสริมการมีสติในการครองตน ครองคน ครองงาน ด้วยหลักของบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ ทาน ศีล ภาวนา ยกย่องผู้ทำดีเพื่อครอบครัว สังคม เช่น ยกย่องเชิดชูเกียรติพ่อ - แม่ตัวอย่าง บุคคลตัวอย่างในชุมชน เพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการทำความดีต่อไป

กิจกรรมการส่งเสริมวิถีวัฒนธรรมชาวพุทธ มีดังนี้

กิจกรรมส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้ดำเนินการ คือ

1) กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ทำบุญตักบาตรประจำวันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

2) กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ด้วยบุญกิริยาวัตถุ 3 ทำบุญตักบาตร สมาทานศีล สวดมนต์ภาวนา

3) กิจกรรมประเพณีวัฒนธรรม/ภูมิปัญญาของหมู่บ้าน มีกิจกรรมงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุประจำปี งานประเพณีวันสงกรานต์

4) กิจกรรมส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน มีกิจกรรมปฏิบัติธรรมสำหรับผู้สูงอายุ เด็กและเยาวชนคนในชุมชน

กิจกรรมอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของหมู่บ้าน ได้แก่

1) วัฒนธรรมและประเพณีที่โดดเด่น ด้านทานพิธี คือ งานบุญทานสลากภัต (ตานก๋วยสลาก)

2) วัฒนธรรมและประเพณีที่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวพุทธโดยได้แต่งตั้งบุคคลสำคัญในชุมชนเป็นคณะกรรมการ

3) จัดกิจกรรมส่งเสริมและอนุรักษ์ที่ต่อเนื่อง เช่น งานประเพณีสรงน้ำพระธาตุประจำปี งานประเพณีสงกรานต์ งานประเพณีตานไม้ก้ำศรี

สินค้าชุมชน OTOP ที่โดดเด่นของหมู่บ้านดอนแก้ว ได้แก่ น้ำพริกลาบ ผลิตภัณฑ์สมุนไพรพื้นบ้านรักษาโรคจักสาน ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ปราชญ์ท้องถิ่นหรือบุคคลตัวอย่างของหมู่บ้าน ผู้ที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉพาะด้านได้แก่ ด้านพิธีกรรมโหราศาสตร์พื้นบ้านและด้านดนตรีพื้นบ้าน การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนบ้านดอนแก้วมีความผูกพันกับธรรมชาติโดยอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม แต่ภายหลังได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ได้แก่กลุ่มจักสานของใช้จากไม้ไผ่ของกลุ่มผู้สูงอายุบ้านดอนแก้วและกลุ่มทำน้ำพริกของสตรีบ้านจำตอง เป็นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ในชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของวัดและสำนักปฏิบัติธรรม (ตามหลักไตรสิกขา) มีการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมสาขา มีหลักสูตรในการฝึกอบรมการปฏิบัติธรรม มีอาคาร สถานที่ที่จะใช้ในการฝึกอบรมสามารถที่รองรับจำนวนผู้เข้าอบรมจำนวนมากได้ มีจำนวนพระวิปัสสนาจารย์ประจำสำนักปฏิบัติธรรมและพระภิกษุที่จะคอยดูและช่วยเหลือ มีกิจกรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมทางพระพุทศาสนา มีการติดตามผลการปฏิบัติธรรมสู่การนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน การจัดกิจกรรมประกาศเกียรติคุณ ยกย่องผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติธรรมตลอดถึงการมอบเกียรติบัตรรางวัลให้แก่ผู้ที่เข้าร่วมโครงการงดเหล้าเข้าพรรษาจนได้รับรางวัล คนหัวใจหิน หัวใจเหล็ก และคนหัวใจเพชร การรายงานกิจกรรมการบูรณาการกิจการคณะสงฆ์และการพัฒนาหมู่บ้านตามโครงการหมู่บ้านยั่งยืน (Sustainable Village) มีดังนี้

การบูรณาการ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านในการพัฒนาหมู่บ้าน มีการบูรณาการกับงานสังฆพัฒนา มีกิจกรรมส่งเสริมความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย กิจกรรมความมั่นคงทางอาหาร กิจกรรม ความมั่นคงทางอาหาร กิจกรรมส่งเสริมความร่วมมือมีจิตอาสา กิจกรรมการปฏิบัติศาสนกิจ กิจกรรมส่งเสริมความมั่นคงปลอดภัย กิจกรรมการสอนศีลธรรม

ในโรงเรียน กิจกรรมทำบุญทุกวันพระและวันสำคัญต่าง ๆ ฝึกให้ทุกคนเป็นผู้นำที่ดี กล้าแสดงออกในทางสร้างสรรค์ตลอดจนส่งเสริมการศึกษา และการเรียนรู้ของหมู่บ้าน การให้ทุนและพัฒนาการศึกษาของเด็กและเยาวชน มีศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน เช่น โคกหนองนาโมเดล กลุ่มจักสาน กลุ่มเกษตรกรทำนา ปลูกข้าวโพด การผลิตสมุนไพรพื้นบ้านต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อให้คนในหมู่บ้านได้รับการพัฒนา เกิดความรัก ความสามัคคีในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และยั่งยืนตลอดไป

6. ปัญหาและอุปสรรค

จากการดำเนินโครงการวัดศีล 5/หมู่บ้านศีล 5 พอสรุปได้ดังนี้

1. ในระยะปี พ.ศ. 2563 - 2565 การจัดกิจกรรมเพื่อการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีข้อจำกัดไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID – 19) กระทรวงสาธารณสุขได้มีมาตรการ DMHTT (เว้นระยะห่าง, ใส่หน้ากากอนามัย, หมั่นล้างมือ, ตรวจวัดอุณหภูมิ,สแกนไทยชนะ) ทำให้การรวมกลุ่มทำกิจกรรมเป็นไปด้วยความยากลำบาก ต้องปฏิบัติตามมาตรการในการป้องกัน เช่น จำกัด จำนวนผู้ร่วมกิจกรรมและบางพื้นที่มีการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสทำให้ต้องงดการจัดกิจกรรม

2. การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่กลุ่มสัมมาชีพได้ผลิตขึ้นมา ไม่สามารถจำหน่ายได้ เพราะสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID – 19) ทำให้ไม่มีนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ จึงทำให้ประชาชนขาดรายได้

3. วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงไปท่ามกลางสื่อโซเชียล ทำให้วัฒนธรรมบางอย่างในท้องถิ่นได้เปลี่ยนไป คนรุ่นใหม่บางคนไม่สนใจในประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น แต่ได้สนใจวัฒนธรรมในสังคมเมืองมากขึ้น

7. ข้อเสนอแนะ

1. ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รู้ และเข้าใจในการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID – 19) และปรับตัวเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างปลอดภัย ด้วยความตระหนัก แต่ไม่ตระหนก

2. การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่กลุ่มสัมมาชีพได้ผลิตขึ้นมา ควรมีการจำหน่ายในรูปแบบสื่อโซเชียล (Line Facebook TikTok YouTube Shopee Lazada) ทำให้เข้าถึงประชาชนมากกว่าการรอให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน จะทำให้ประชาชนมีรายได้ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID – 19)

3. ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่นอย่างจริงจัง ให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ให้สภาเด็กและเยาวชนได้มีบทบาทในการขับเคลื่อนการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม

4. ร่วมกับภาคีเครือข่าย จัดกิจกรรมสร้างความตระหนักให้เยาวชนในการใช้โทรศัพท์มือถือ และเครื่องมือสื่อสารในทางสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เช่น ประชาสัมพันธ์กิจกรรม ต่าง ๆ ในหมู่บ้านให้สังคมได้รับรู้เชิญชวนเลือกซื้อสินค้าของหมู่บ้าน เป็นต้น ให้สอดคล้องกับปณิธานของหมู่บ้านรักษาศีล 5 คือ มีศีล มีสุข ปรองดอง สมานฉันท์ สามัคคี สันติสุข

ดังนั้น ทุกภาคส่วนจะต้องสร้างความตระหนัก สร้างความสามัคคี ให้ครอบครัว ชุมชน สังคมเข้มแข็ง เพื่อเป็นเกราะคุ้มกัน ปัญหาต่าง ๆ ที่จะตามมา เพื่อให้สังคมมีความสงบสุข น่าอยู่ ตามแนวทางโครงการหมู่บ้านศีล 5 /วัดศีล 5 อย่างยั่งยืนตลอดไป

8. การอ้างอิง

โกศล วงศ์สวรรค์ และสถิต วงศ์สวรรค์. (2543). **ปัญหาสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : บริษัทรวมสาส์น (1977) จำกัด.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2542). **สังคมวิทยาปัญหาสังคม (Social of Social Problem)**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2563). **การสำรวจภาวะทางสังคม วัฒนธรรม และสุขภาพจิต พ.ศ.2561**. กรุงเทพฯ : กองสถิติสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

ปัญหาสังคมไทย. https://www.baanjomyut.com/library_3/thai_society/05.html

จริยธรรมกับการพัฒนาสังคมไทยปัจจุบัน

Ethics and current Thai society development

พระครูสุตชยาภรณ์,ผศ.ดร. เขียวสุข[1] และจีรศักดิ์ ปันลำ[2]

[1 2] อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บทคัดย่อ

การศึกษาหลักจริยธรรมคือสิ่งที่ควรประพฤติ เช่น หลักโยนิโสมนสิการ โดยมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานำไปบูรณาการในการดำเนินชีวิต ในการส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี เสริมความสำเร็จในการบริหารจัดการ หรือบริหารองค์กรที่มีการอยู่ร่วมกัน และมีความร่วมมือในการสื่อสารและทำงานแบบมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน เมื่อมีการอยู่ร่วมกันย่อมต้องมีหลักการประพฤติ หรือการพัฒนาตนให้มีความพอดีพองาม หรือดำเนินแนวทางโดยผ่านการคิดวิเคราะห์ให้รอบคอบมีสติสัมปชัญญะ

ตามหลักการของเนื้อหาของหลักจริยธรรมเป็นกระบวนการขัดเกลาอุปนิสัย จิตใจให้มีวุฒิภาวะ เมื่อจิตใจดีงามแล้วก็ย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกทางกายทางวาจาที่ผู้บริหารจะใหมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้อื่น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่สร้างความสำเร็จของการทำหนาที่ผู้นำซึ่งต้องมีคุณสมบัติที่มีบุคลิกภาพวุฒิภาวะที่เหมาะสม มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนความตองการของผู้อื่น ซึ่งความตองการเป็นตัวกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการตัดสินใจ สร้างความมั่นใจถ้าเปลี่ยนความต้องการของคนได้ก็เปลี่ยนตัวของคนนั้นได้ ผู้นำที่ดีจะมีโอกาสช่วยใหคนพัฒนาและส่งผลความสำเร็จตามความต้องการของตนเอง ทั้งในการปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลใหมีความประพฤติดีงาม และมีอิทธิพลยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นให้มีอันหนึ่งอันเดียวกันมีแนวทางการประพฤติที่ยอมรับกันได้

คำสำคัญ: จริยธรรม,การพัฒนาสังคมไทย,ปัจจุบัน

Abstract

The study of ethical principles is what one should behave, such as principles, with the introduction of Buddhist principles to be integrated into life. in promoting unity Enhance management success or manage an organization that co-exists and there is cooperation in communication and working with participation from all sectors. When living together, there must be principles of conduct. or self-development to be fit enough or proceed through the approach through analytical thinking carefully and conscientiously.

According to the principles of the content of ethics is a process of character refinement. Mentally mature When the mind is good, then it will affect the physical and verbal expression behavior that executives will allow to influence the behavior of others, which is very important to the success of doing business. leader which must have properties have the appropriate personality and maturity have the ability to adapt to the needs of others The need sets goals and directions for decision making. build confidence If you can change people's needs, you can change that person. Good leaders have the opportunity to help

people develop and deliver success according to their own desires. Both in modifying the attitude of a person to have good behavior and influencing other people's minds to have unity and acceptable behavior.

Keywords: ethics, Thai social development, present

บทนำ

หากพูดถึง "**จริยธรรม**" เราคงได้ยินได้ฟังมาบ้างแล้ว เพราะมีหลักการประพฤติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อใช้เสริมทางด้านร่างกาย จิตใจ ให้หน่วยงานราชการทั้งภาครัฐและเอกชน และส่งผลต่อการแสดงทางพฤติกรรมแสดงออกมาทางร่างกาย และทางวาจา และเกิดมารยาท เกิดกฎหมาย ข้อบังคับ คำสั่งให้ส่งผลต่อการปฏิบัติตนให้แก่ผู้ที่ประพฤติทุกหน่วยงานในสังคมไทยมากมาย ซึ่งผู้นำองคกรเป็นผู้นำทางด้านศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม เป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศนและรูจักวิธีการสร้างแรงบันดาลใจ เป็นต้นแบบที่ดีส่งผลต่อการเลียนแบบ และเป็นสิ่งที่แสดงออกแล้วทำให้อื่นนำแนวทางพัฒนาตนเอง และส่งผลดีต่อสังคม ประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรือง สังคมมีความสุข มีจิตใจมั่นคง และร่วมพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้ามาถึงปัจจุบัน

การที่คนเราจะเป็นผู้ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักการพระพุทธศาสนาที่มีหลักจริยธรรมนำทางจะทำให้ผู้บริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพจนเกิดประสิทธิผลนั้น ใน ความหมายของคำวา ผู้นำ หมายถึง "ผู้ที่มีแผนงาน และการตัดสินใจแกปัญหาไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายมีกระบวนการในการโน่มน้าวและชักจูงความคิดเห็นและพฤติกรรมของบุคคลอื่นใหคล้อยตามใหมีความกระตือรือรนที่จะหาทางบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ปฏิบัติการขององคกรใหมีความสามารถในการบริหารจัดการ" ซึ่งมีความสอดคล่องกับนักวิชาการ ทางพระพุทธศาสนาที่ได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำไว้ว่าภาวะผู้นำ คือ คุณสมบัติ เชน สติปัญญา ความดีงาม ความรูความสามารถของบุคคลที่ชักนำใหคนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม การที่ผู้นำใชอิทธิพลหรืออำนาจหนาที่ในความสัมพันธ์ ซึ่งมีอยู่ต่อผู้ใตบังคับบัญชาในสถานการณต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการ และอำนวยการโดยใชกระบวนการติดตอซึ่งกันและกัน เพื่อมุงใหบรรลุผลตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว คุณลักษณะสวนบุคคลที่จะแสดงออกมาเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับกลุมในระหว่างการทำงานหรือกับผู้ร่วมในสถานการณเดียวกันในอันที่จะทำใหกิจกรรมของกลุมดำเนินไปสู่เป้าหมายและความสำเร็จได้แบบยั่งยืนแน่นอน

สังคมไทยปัจจุบัน พลเมืองที่อยู่ร่วมกันอย่างหลากหลาย ต่างคนล้วนก็มีปัจจัยความต้องการ มีแนวคิด มีอุดมการณ์ จึงมีการแสดงมาทาง กาย ทางวาจา ผ่านกระบวนการกลั่นกรองมาจากจิตใจ จึงเป็นธรรมดาที่ที่มีการแสดงออก ตามเป้าหมายของตนเอง การแสดงออกนั้น หากขาดกระบวนการคัดเกลาจิตใจโดยขาดหลักการสำคัญในทางพระพุทธศาสนาไปใช้ เช่น ศีล สมาธิ ปัญญา นำสำรวมทางกาย ทาง วาจา และทางด้านจิตใจ สมาธิเมื่อผู้คนมีการสำรวมและมีกระบวนการคิดวิเคราะห์ ด้วยความตั้งมั่นของความตั้งใจของตนเองและปัญญาคือความรอบรู้กระบวนการศึกษาในสิ่งที่ตนปรารถนาเกิดความมั่นใจ กระทำสิ่งนั้นให้สำเร็จด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจพิจารณาผลที่ตนเองพิจารณาอย่างรอบคอบแล้วกระทำถูกต้องได้ผลดีตามหลักจริยธรรม โดยเล็งเห็นผลดีที่ต่อท้องถิ่นของตนเอง และขยายเครือข่ายในการนำหลักความประพฤติที่ดีงามมาถ่ายทอดสู่ชุมชน ขยายจากครอบครัวสู่ชุมชน สิ่งเหล่านี้เรียกว่าการพึ่งพาตนเองซึ่งต้องริเริ่มต้นท่าตนเองก่อน หากเป็นผู้นำครอบครัว ก็จะมีทายาทสืบสานต่อไป และส่งต่อแนวคิด หลักการปฏิบัติตนให้ลูกหลานได้เห็น ได้สัมผัส ก็สามารถยกระดับตนเองให้ตนเองเป็นผูปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักการพระพุทธศาสนา ส่งผลดีต่อการพัฒนาสังคมไทยให้มีคนดี คนเก่งมีจริยธรรม สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพจนเกิดประสิทธิผลให้แก่สังคมไทยต่อไป

หลักจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่เสริมสร้างการพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้เป็นคนเก่งดีมีคุณธรรมเพื่อช่วยกันพัฒนาสังคมไทยปัจจุบัน

ก่อนที่จะเข้าประเด็นเนื้อหา ควรทราบความหมายของคำว่า "คุณธรรมและจริยธรรมในองค์กร" พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของคำว่า "คุณธรรม" ว่า "สภาพ คุณงามความดี" ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การที่จะวินิจฉัยว่าบุคคลใดมีคุณธรรมดีเด่นมากน้อยเพียงใดนั้น ย่อมต้องพิจารณาโดยรวมว่าบุคคลนั้นมีอุปนิสัยและประพฤติปฏิบัติตนอย่างไรดำรงตนอยู่ในกรอบของกฎหมายและศีลธรรมเพียงใด เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน และต่อสังคมอย่างไร และเป็นผู้ที่ ยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมเพียงใด (ธานินทร์กรัยวิเชียร, 2550)

จริยธรรม (Ethic) มีความหมายว่ากฎเกณฑ์แห่งความประพฤติหรือ หลักความจริงที่เป็นแนวทาง แห่งความประพฤติปฏิบัติ (ไสว มาลาทอง,2542)สอดคล้องกับปราชญากล้าผจัญ (2550) ที่ให้นิยามความ หมายของคำว่า จริยธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับความดีความถูกต้อง เป็นพลังเชื่อมโยงมนุษย์กับมนุษย์และ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน โดยทำหน้าที่เป็นพลังกระตุ้นจิตสำนึกของมนุษย์ให้มีความ รู้สึกรับผิดชอบกับพฤติกรรมของตน

สังคมไทยปัจจุบันมีพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งทางสังคมที่มีหน้าที่ในการอบรมขัดเกลาทางด้านจิตใจซึ่งมีความสำคัญอย่างเช่นท่านผู้รู้ได้กล่าวว่า จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว คือหากมีจิตใจดีงามแล้วย่อมส่งผลดีต่อ สมาชิกทางสังคม ถึงแม้จะมีความอ่อนแอ ขาดความมั่นใจตนเอง ขาดโอกาสที่จะเข้าถึงหลักคุณธรรม จริยธรรม ถึงแม้ประเทศจะเป็นเมืองพุทธ อาจพูดได้ว่า ใกล้เกลือกินด่าง ซึ่งหมายถึงว่า ตนเองไม่มีโอกาสเข้าถึง หรือตนเองไม่สนใจ สิ่งที่ดีที่มีอยู่สังคมไทยไม่ว่าจะเป็นเรื่องดีๆหลายอย่างก็ตาม แต่เราไม่สนใจใยดี หากเราได้นำตนเองเข้าไปศึกษาเรียนรู้ และนำหลักการที่ดีมาปฏิบัติตนเองอย่างแท้จริง ก็จะมีแนวทางดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นซึ่งเปรียบเสมือนเรามีประทีปส่องนำทางให้เกิดแสงสว่างในเวลาเดินทางของชีวิต ทักษะต่าง ๆ ก็ล้วนแต่ผ่านกระบวนการขัดเกลาเริ่มจากสถาบันครอบครัวโดยได้รับการปลูกฝังตามหลักการทางพระพุทธศาสนา

ก่อนที่จะเข้าถึงเนื้อหาสำคัญทางพระพุทธศาสนา ผู้เขียนมีคำถามในใจมากมาย เช่น เราจะพัฒนาเยาวชนให้พร้อมรับมือกับอนาคตได้อย่างมั่นใจอย่างไรบ้าง แนวทางการพัฒนาประเทศไทย สู่ความสมดุลอย่างยั่งยืนควรทำอย่างไรบ้าง การบริหารการพัฒนาที่เน้นการพัฒนาสังคมเชิงพุทธ คนไทยควรปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับสถานการณ์โลกปัจจุบันได้อย่างไรบ้าง ควรใช้หลักการอะไรผสมผสานให้เกิดการพัฒนาทักทางสังคมบ้าง เยาวชนคิดอย่างไรกับการพัฒนา และเล็งเห็นผลต่อการมีส่วนร่วมพัฒนาประเทศชาติในปัจจุบันและอนาคตแนวทางไหนบ้าง เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีการดำเนินงานขั้นตอนอย่างไรบ้าง เราควรหลักการพึ่งพาตัวเองโดยวิธีใดบ้าง และควรทำตัวเองให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้โดยวิธีใดบ้าง พระสงฆ์ควรมีวิธีการบูรณาการทำงานพัฒนาประเทศตามบทบาทหน้าที่ ที่เหมาะสมให้ทันความต้องการของชาวพุทธปัจจุบันด้านใดบ้าง เราควรมีการเตรียมความพร้อมในการเผยแพร่และสร้างค่ายอบรมธรรมวัยรุ่นเยาวชนที่มีส่วนร่วมจิตอาสาจากวัยรุ่น โดยมีการถ่ายทอดหลากหลานสนุก ๆ เมื่อไหร่ เพื่อให้กลุ่มเยาวชนได้เข้าถึง และนำไปปฏิบัติพัฒนาสังคมไทยให้สงบร่มเย็นมีทิศทางที่ถูกต้อง เพราะอนาคตประเทศชาติเราต้องอาศัยคนรุ่นใหม่มาทำงานบริการทำงานช่วยชาติ

จริยธรรมที่ปรากฏในสังคมไทย เป็นรากเหง้าที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา มีหนึ่งเดียวในโลก ใครๆที่ไหนคงไม่เหมือนคนไทยน่ารัก วัฒนธรรมที่ดีของชาวไทย นอกเหลือจากคนไทยแล้ว หากมีการแสดงออกเชิงประจักษ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์และเอกลักษณ์คนไทย ซึ่งมีอุปนิสัยที่แฝงด้วยหลักการปฏิบัติตนแบบชาวพุทธแล้ว มีน้ำใจดีงาม และช่วยกันพัฒนาเตรียมการต้อนรับมีรอยยิ้มทำอะไรก็นึกถึงชื่อเสียงของประเทศชาติ เสน่ห์ต่าง ๆ ที่คนต่างชาติมาเที่ยวเขาก็พูดต่อ ๆ กันไป และมีการบันทึกวีดีโอ และจดจำสิ่งดี ๆ ที่คนไทยได้แสดงออกต่อเขาเหล่านั้น ก็ย่อมส่งผลดีต่อคนทั่วโลก ทำให้ชาวต่างชาติ

อยากมาเที่ยว อยากมาอยู่ในเมืองไทย เพราะผลจากการประพฤติตนเองของคนไทยที่มีอัธยาศัย มีนิสัย ใจดี ซื่อสัตย์ จดกลายเป็นเสน่ห์เมืองไทย ทำให้สังคมไทยมีรายได้เข้าประเทศเมืองไทยเราแสนดีนักหนา รักเมืองไทย สยามเมืองยิ้ม ใคร ๆ ก็รัก อยากมาอยู่เมืองไทยมีจิตใจเมตตา โอบอ้อมอารีย์ มีหลักวัฒนธรรมโดดเด่น เช่นยกมือไหว้ มีความห่วงใยคนในสังคม ต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง มักจะชักชวนทานข้าว ชาวต่างชาติเข้ามาเที่ยวเมืองไทย สิ่งแปลกที่ไม่เคยเจอในบ้านเขา แต่มาเจอในเมืองไทย สุดแสนอเมซิ่ง พบว่าคนไทยมีน้ำใจ มีหลักการพึ่งพาตนเอง มีการทำกาหากินมีการเปิดร้านอาหาร และมีของกินบริการให้แก่นักท่องเที่ยว ตลอด 24 ชั่วโมง สิ่งที่ชาวต่างชาติเกิดความแปลกใจ เช่นทำไมจึงมีการจุงมือเด็ก คนชราข้ามถนน นั่งรถ เมื่อเจอคนท้อง คนชรา ทำไมต้องลุกให้นั่งแทน นอกจากนี้ ยังมีหลักการประพฤติปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับวิถีวัฒนธรรม มีหลักการประพฤติปฏิบัติที่บ่งบอกถึงความเคารพ เช่นรักสถาบันชาติ ศาสนา และ เทิดทูน จงรักภักดี ต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และเคารพครูบาอาจารย์ เคารพผู้มีพระคุณ มีความอ่อนน้อมถ่อมตน รักธรรมชาติ รู้รักสามัคคี มีความเสียสละ ใจบุญใจกุศล จึงได้รับยอมรักว่าเมืองไทย เป็นสังคมเมืองพุทธ พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองมากแห่งหนึ่งในโลก

นอกจากนั้นยังมีหลักการประพฤติตนที่สร้างสรรค์ เช่นมี การฟื้นฟูอนุรักษ์สิ่งที่ดีงาม เช่นภูมิปัญญาที่มีคุณค่ามาดูแลเพื่อนมนุษย์ มีความห่วงใยใส่ใจความเป็นอยู่ของคนในสังคมทุกภาคส่วน เช่น มีสวัสดิ์การณ์ มีหน่วยงานช่วยเหลือ มีการสนับสนุนทุนการศึกษา มีการช่วยเหลือสิ่งของและเสียสละบริจาค ช่วยเหลือยามเกิดปัญหาในสังคม สิ่งเหล่านี้ ย่อมถือว่าคนไทยได้ประพฤติตนตามหลักธรรมมีหลักประพฤติที่ดีงามที่เรียกว่าจริยธรรมนั่นเอง ซึ่งจะทำคนเรามีชีวิตอยู่อย่างมั่นใจ ถือว่าผู้นั้นมีชัยในชีวิตแล้ว คนที่จะมีความมั่นใจในชีวิตของตน จนไม่หวาดหวั่นพรั่นพรึงแม้แต่ความตาย ก็เพราะได้ดำเนินชีวิตของตนอย่างดีที่สุด และได้ใช้ชีวิตนั้นให้เกิดคุณประโยชน์คุ้มค่ากับการได้เกิดมาแล้วชาติหนึ่ง เรียกว่าผู้มีอยู่อย่างผู้มีชัยประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต คนเช่นนั้น

<u>กรณีศึกษาด้านการ</u>พัฒนาเยาวชนให้มีความพร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันและในอนาคตได้อย่างมั่นใจอย่างไรบ้าง ในประเด็นนี้ผู้เขียนขอยกคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการทำงานปัจจุบันและในอนาคตว่าผู้ที่จะได้เข้าถึงเป้าหมายประสบความสำเร็จในชีวิต และดำเนินชีวิตของตนให้บรรลุเป้าหมายได้ดีด้วยหลักการอะไรบ้าง ดังนั้นในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลนั้นจำเป็นต้องมีฐานรองรับที่มั่นคงเช่น

ก.เป็นผู้ที่มีฐานะมั่นคงอยู่ในตัว ซึ่งเป็นฐานที่ตั้งอยู่ในตัวตนให้สามารถยึดเอาผลสำเร็จสูงสุด อันเป็นที่หมายได้โดยไม่เกิดความสำคัญตนผิด และไม่เกิดสิ่งมัวหมองทับถมตน จึงมีแนวทางในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมที่เรียกว่า อธิษฐาน (ธรรมที่เป็นที่มั่น) 4 ประการ คือ

1) **ปัญญา** ไม่ละเลยการใช้ปัญญา คือมีการดำเนินชีวิตทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยความคิด มีความรู้ หยั่งเห็นเหตุผล คอยไตร่ตรองพิจารณาให้เข้าใจภาวะของสิ่งทั้งหลายจนเข้าถึงความจริงเสมอ เช่นเรียนรู้ว่าสิ่งทั้งหลายมีทั้งดีและไม่ดี แต่เมื่อพิจารณาด้วยปัญหาด้วยเหตุด้วยผลแล้ว ก็ต้องใช้เหตุผลเลือกแนวทางปฏิบัติที่เล็งเหตุผลว่าสมบูรณ์ไม่บกพร่อง มีปลายทางที่ดีก็เลือกวิธีการนั้นมาใช้

2) **สัจจะ** อนุรักษ์สัจจะ คือ สงวนรักษาดำรงตนมั่นในความจริงที่รู้ชัดเห็นชัดด้วยปัญญา เริ่มตั้งแต่จริงวาจา ทำอะไรตามที่พูด ตามที่ได้สัญญา หรืออธิษฐานไว้แล้ว ซึ่งต้องมุ่งมั่นรักษา และทำตามข้อตกลง

3) **จาคะ** คอยเพิ่มพูนจาคะ คือ คอยกระตุ้นเติมเสริม หรือ ทวีความเสียสละให้เข้มแข็งมีกำลังแรงขึ้นอยู่เสมอ เพื่อมิให้ตกไปเป็นทาสของลาภผลที่เกิดมีมา ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เสียดายสิ่งที่ให้บริจาคไปมุ่งมองสิ่งที่ตามมาว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ ปลายทางเกิดผลดีงามและงานนั้นสำเร็จลงได้เป็นต้น ที่ตนสร้างขึ้นอันเป็นสิ่งที่คอยเพิ่มเติมเสริมกำลังให้แก่ความยึดติด สามารถสละสิ่งอันเคยชิน ข้อที่เคยยึดถือไว้ และสิ่งทั้งหลายที่ผิดพลาดจากความจริงเสียได้ เริ่มสละอามิสจนถึงสละกิเลส ไม่เสียดาย ไม่มีความตระหนี่

4) อุปสมะ ฝึกอบรมตนให้ถึงสันติได้ คือ รู้จักหาความสงบทางจิตใจฝึกตนให้สามารถระงับความมัวหมองขัดแย้งวุ่นวายเกิดจากอำนาจกิเลส เมื่อรู้เท่าทันและตัดใจอารมณ์ที่ทำให้จิตใจวุ่นวายได้ ก็ถึงความสงบรู้จักรสแห่งสันติได้หลักการเหล่านี้ ในอดีตชาติก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงดำรงตนเป็นพระเวสสันดร ได้บำเพ็ญทสบารมีเป็นพระโพธิสัตว์ ทรงตั้งสัจจะอธิษฐานสัจจะบารมี มุ่งสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าในภพชาติต่อไปสิ่งเหล่านี้ก็ล้วนเกิดจากความตั้งใจไว้ก่อนนั่นเอง

รูปแบบการประพฤติตามหลักจริยธรรมไปพัฒนาสังคมไทย

ตามประเด็นคำถามที่ว่าแนวทางการพัฒนาประเทศไทยสู่ความสมดุลอย่างยั่งยืนควรทำอย่างไรบ้างในเรื่องของการพึ่งพาตนเอง จำเป็นอย่างยิ่งที่เราต้องเป็นผู้มีพลังในตน อันเกิดจากคุณธรรมและความประพฤติปฏิบัติตนโดยใช้หลักธรรมในการบริหารตนในยุคปัจจุบัน ในยุคการเปลี่ยนแปลงสังคม มีการเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพ ต้องการประชาธิปไตยมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการออกกฎหมายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความยุติธรรม และให้มีการพัฒนาที่ยั่งยืน และสอดคล้องกับหลักธรรมาธิปไตยที่ใช้ทั้งพระเดชและพระคุณ ซึ่งทำให้ได้ทั้งน้ำใจคน และผลของงานนักบริหารแบบธรรมาธิปไตยยึดธรรมเป็นหลักในการบริหารที่เรียกว่าพละ 4 เพื่อใช้เป็นหลักประกันของชีวิต 4 ประการ ซึ่งเรียกว่า พละ (ธรรมอันเป็นกำลัง) กล่าวคือ

1) **ปัญญาพละ** มีกำลังปัญญารู้จักคิด รู้จักพิจารณาวินิจฉัยและทำการต่าง ๆ ด้วยความเข้าใจเหตุผลและสภาพความจริง

2) **วิริยพละ** มีกำลังเพียรประกอบกิจทำหน้าที่การงานต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลาด้วยความบากบั่นพยายามไม่ทอดทิ้งหรือท้อถอย

3) **อนวัชชพละ** มีกำลังความบริสุทธิ์ คือ มีความประพฤติ และหน้าที่การงานสุจริต สะอาด บริสุทธิ์

4) **สังคหพละ** มีกำลังการสังเคราะห์ ได้ช่วยเหลือเกื้อกูล ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และมุ่งสร้างคุณประโยชน์ให้เกิดกับชุมชนและประเทศชาติ

การดำเนินชีวิตให้บรรลุถึงประโยชน์ ที่เป็นจุดหมายของการมีชีวิตที่เรียกว่า อัตถะ 3 ประการ คือ

1) **ทิฏฐธัมมิกัตถะ** ประโยชน์ปัจจุบัน ซึ่งเป็นขั้นต้นที่มุ่งหมายกันในโลกนี้ มีทรัพย์ ยศ เกียรติ ไมตรี ชีวิตคู่ครอง เป็นต้น ซึ่งเกิดมีด้วยกำลังความเพียรสติปัญญาของตนโดยทางชอบธรรม และการปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้ในทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขโดยชอบทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

2) **สัมปรายิกัตถะ** ประโยชน์เบื้องหน้าซึ่งเป็นขั้นสูงขึ้นไป เป็นหลักประกันชีวิตในอนาคตและภพหน้า คือความเจริญงอกงามแห่งชีวิตจิตใจที่ก้าวหน้าเติบใหญ่ขึ้นด้วยคุณธรรม มีศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญาซึ่งจะทำให้สามารถใช้ทิฏฐธัมมิกัตถะในทางที่ชอบธรรม เป็นคุณประโยชน์ และเป็นผู้มั่นใจ แม้ละโลกนี้ไปก็ไม่หวาดกลัวภัยแห่งโลกหน้า

3) **ปรมัตถะ** ประโยชน์สูงสุด ซึ่งเป็นจุดหมายขั้นสุดท้าย อันเป็นสาระแท้จริงที่ชีวิตควรจะเข้าถึง คือการรู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันคติธรรมดาของสังขารธรรม ไม่ตกเป็นทาสของโลก และชีวิตไม่ถูกบีบคั้นด้วยอำนาจความยึดติดถือมั่น สามารถทำจิตให้เป็นอิสระปลอดโปร่งผ่องใสสะอาดสว่างและสงบเรียกสั้น ๆ ว่านิพพาน คือดับกิเลสและกองทุกข์ได้

อัตถะ 3 ประการนี้ ยังจัดแบ่งใหม่อีกแบบหนึ่งได้ ดังนี้

1) **อัตตัตถะ** ประโยชน์ตน คือ การที่ได้ฝึกฝนอบรมตนเองดี บรรลุผลแห่งการศึกษาที่แท้จริงถึงความเจริญงอกงามแห่งสติปัญญา และคุณธรรมต่าง ๆ เช่น สมบูรณ์ด้วยการใช้วิชาความและความประพฤติพึ่งตนได้ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม และจริยธรรมตลอดถึงปรมัตถะ

2) **ปรัตถะ** ประโยชน์ผู้อื่น คือประกอบด้วยเมตตากรุณา และความสามารถที่จะทำชีวิตของตนให้เกื้อกูลแก่ผู้อื่นด้วยการช่วยเหลือทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นทั้งทางวัตถุ ทางจิตใจ

3) **อุภยัตถะ** ประโยชนทั้งสองฝ่าย คือ ประโยชน์ร่วมกันดำเนินชีวิตให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุข และความดีงามร่วมกัน อย่างน้อยไม่ให้การแสวงประโยชน์ตนเป็นไปเพื่อกระทบกระเทือนเสียหายต่อประโยชน์ส่วนรวม

คนที่ประสบความสำเร็จ มักจะมีเจริญก้าวหน้าในชีวิต ประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะในด้านการศึกษา หรืออาชีพการงานก็ตาม พึงปฏิบัติตามหลักต่อไปนี้

ก. รูปแบบการปฏิบัติตามหลักธรรม ที่จะนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองที่เรียกว่า **จักร** (ธรรมประดุจล้อนำรถไปสู่จุดหมาย) ซึ่งมี 4 ข้อ

1) **ปฏิรูปเทวาสะ** อยู่ในถิ่นที่เหมาะ มีสิ่งแวดล้อมอำนวยแก่ความดีงามและความเจริญก้าวหน้า

2) **สัปปุริสูปัสสยะ** สมาคมกับสัตบุรุษ คือ รู้จักเสวนาคบหาบุคคลผู้รู้ผู้ทรงคุณและผู้ที่เกื้อกูลแก่ความเจริญงอกงาม

3) **อัตตสัมมาปณิธิ** ตั้งตนไว้ชอบ คือ ตั้งเป้าหมายดีงาม ถูกต้องแน่ชัด และนำตนไปถูกทางแน่วแน่มั่นคงไม่ไถล ไม่เชือนเซ พร่า ส่าย หรือไขว้เขว

4) **ปุพเพกตปญญตา** ทำดีไว้ก่อน คือ มีพื้นเดิมดี เช่น มีสติปัญญาความถนัด อัธยาศัยเป็นทุนเดิมดีอยู่แล้วและเร่งสร้างคุณสมบัติ ความดีงาม ฝึกฝนความชำนิชำนาญเตรียมไว้ก่อนแต่ต้น ทำตนให้เป็นผู้พร้อมแล้วที่จะก้าวเข้าสู่ประตูแห่งความเจริญต่อไป

ข. ปฏิบัติตามหลักธรรมที่จะนำสู่ความสำเร็จ แห่งกิจการนั้นๆที่เรียกว่า อิทธิบาท 4 (ธรรมที่ให้ถึงความสำเร็จ) คือ

1) **ฉันทะ ความพอใจ** คือ พอใจจะทำสิ่งนั้นและทำด้วยใจรักต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆไป หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร

2) **วิริยะ ความเพียร** คือ ขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย

3) **จิตตะ ความคิดฝักใฝ่** คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ หรือเสมอๆ

4) **วิมังสา การสอบสวนตรวจตรา** คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้อง เป็นต้น ในสิ่งนั้นมีการทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธี แก้ไขปรับปรุง เป็นต้น

ดำเนินตามพระพุทธปฏิปทา ด้วยการปฏิบัติธรรม 2 อย่างที่เป็นเหตุให้พระองค์บรรลุสัพพัญญุตญาณเรียกว่า อุปัญญาตธรรม (ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติเห็นคุณประจักษ์กับพระองค์เอง) คือ

1) **อสันตุฏฐิตา กุสเลลุธัมเมสุ** ความไม่สันโดษในกุศลธรรม คือ ความไม่รู้อิ่ม ไม่รู้พอในการสร้างความดีและสิ่งที่ดี

2) **อัปปฏิวาณิตา จะ ปธาเมสุ** ความไม่ระย่อในการบำเพ็ญเพียร คือ การเพียรพยายามก้าวหน้าเรื่อยไป ไม่ยอมถอยหลัง ไม่ยอมแพ้ ไม่ยอมท้อถอยต่ออุปสรรคความเหน็ดเหนื่อยยากลำบาก

คนที่รู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ คือคนที่ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจถูกต้อง หรือจะเรียกได้ว่า รู้จักหารู้จักใช้ทรัพย์ที่หามาได้ใช้ยามจำเป็น เป็นคนทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ก็เพราะปฏิบัติตามหลักธรรมต่อไปนี้

ก. ปฏิบัติตามหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน หรือ หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้นที่เรียกว่า ทิฏฐธิมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 ประการ อันเป็นขั้นรู้จักหา และรู้จักรักษาทรัพย์ คือ

1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน และการประกอบอาชีพที่สุจริต ฝึกฝนให้มีความชำนาญและรู้จริง รู้จักใช้ปัญญาสอดส่องตรวจตราหาวิธีการที่เหมาะสม ที่ดี จัดการและดำเนินการให้ได้ผลดี

2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานที่ตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตนไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย

3) กัลป์ยาณมิตตา คบมิตรดี คือ รู้จักเสวนาหาคน ไม่คบไม่เอาอย่างผู้ชักจูงไปในทางเสื่ยมเสีย เลือกเสวนาศึกษาเยี่ยงท่านผู้รู้ผู้ทรงคุณ ผู้มีความสามารถผู้น่าเคารพนับถือและคุณสมบัติ เกื้อกูลแก่อาชีพการงาน

4) สมชีวิตา เป็นอยู่พอดี คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดี มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้รายได้เหนือกว่ารายจ่ายควรมีใช้บ้าง และประหยัดเก็บออมเพื่อรองรับใช้ยามจำเป็น

ค. เมื่อหาทรัพย์ได้แล้วรู้จักจัดสรรหาทรัพย์นั้น โดยถือหลักการแบ่งทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน ที่เรียกว่าโภควิภาค 4 คือ

1) เอเกนโภเค ภุญเชยย 1 ส่วน ใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุงและสร้างประโยชน์

2) ทวีหิกมมํ ปโยชเย 2 ส่วนใช้เป็นทุนประกอบการงาน

3) จตุตถญจ นิธาเปยย 1 ส่วน เก็บไว้ใช้ในความจำเป็น

ค. พึงเข้าใจและคำนึงไว้เสมอว่า การมีความอุตสาหะเพียรพยายามแสวงหารักษาทรัพย์เมื่อครอบครองโภคทรัพย์นั้นไว้แล้วก็จะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตน และคนอื่น หากไม่พิจารณาใช้ทรัพย์สมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้วการหาและการมีทรัพย์สมบัตินั้นก็ปราศจากคุณค่าหาความหมายใด ๆ มิได้

ดังนั้น เมื่อหาทรัพย์มาได้แล้วจึงควรปฏิบัติต่อทรัพย์ 1 ส่วนแรกใน ข้อ ข.ตามหลักโภคอาทิยะ (ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคะหรือเหตุผลที่อริยสาวกควรยึดถือในการที่มีหรือครอบครองทรัพย์สมบัติ) 4 ประการดังพุทธพจน์ว่าบุคคลแสวงหาโภคทรัพย์มาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรง ความขยันหมั่นเพียรของตนและโดยทางสุจริตชอบธรรมแล้ว 1) เลี้ยงตัว เลี้ยงมารดา บิดา บุตรภรรยา และ คนในปกครองทั้งหลายให้เป็นสุข 2) บำรุงบำรุงมิตรสหาย และผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข 3) ใช้ปกป้องรักษาสวัสดีภาพ ทำตนให้มั่นคงปลอดภัยจากภยันตราย 4) ทำพลี คือ สละบำรุงหรือบูชา 5 อย่าง คือ 1.ญาติ สงเคราะห์ญาติ 2.อติถิพลี ต้อนรับแขก 3.ปุพพเปตพลี ทำบุญหรือสักการะผู้ล่วงลับ 4.ราชพลี บำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากรเป็นต้น 5.เทวตาพลี ถวายเทวดา คือ สักการะบำรุง หรือทำบุญอุทิศสิ่งที่เคารพบูชาตามความเชื่อถือ

อุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณ์ ผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ผู้ไม่ประมาทมัวเมาเมื่อใดใช้โภคทรัพย์ทำประโยชน์อย่างนี้แล้ว ถึงโภคะจะหมดสิ้นไปก็สบายใจได้ว่า ได้ใช้โภคะนั้นให้เป็นประโยชน์ถูกต้องตามเหตุผลแล้ว ถึงโภคะเพิ่มขึ้นก็สบายใจเช่นเดียวกันเป็นอันไม่เดือดร้อนใจในทั้งสองกรณี

การใช้จ่าย 5 ข้อนี้ ท่านมุ่งแจกแจงรายการที่พึงจ่าย มิใช่หมายความว่าแบ่งส่วนเท่ากันในแต่ละข้อ นอกจากนั้นท่านมุ่งกล่าวถึงรายการที่พึงจ่ายเป็นประจำสำหรับผู้ที่สามารถและจะบำเพ็ญประโยชน์ให้มากขึ้น พึงปฏิบัติ ต่อไปอีกตามหลักสังคหวัตถุ เป็นต้น

คนครองเรือนที่น่าถือ คนครองเรือนที่น่าถือ(คฤหัสถ์หรือชาวบ้านที่ดีเป็นแบบอย่าง) คนที่จะเรียกได้ว่าประสบความสำเร็จในการครองเรือนเป็นคฤหัสถ์หรือชาวบ้านที่ดีน่าเคารพนับถือเป็นแบบฉบับควรถือเป็นตัวอย่าง จะต้องวัดด้วยหลักเกณฑ์ดังนี้

ก.เป็นผู้บรรลุความสุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนต้องมี หรือ เรียกกันง่ายๆว่า สุขของคฤหัสถ์ 4 ประการ (เรียกตามภาษาบาลีว่า คิหิสุข หรือกามโภคีสุข แปลว่า สุขชาวบ้าน) หรือความสุขที่ชาวบ้านควรพยายามทำให้เกิดขึ้นแก่ตนอยู่เสมอ คือ

1) อัตถิสุข สุขเกิดจากความมีทรัพย์ คือ ความภูมิใจเอิบอิ่ม และอุ่นใจว่า ตนมีโภคทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรง ความขยันหมั่นเพียรของตนและโดยทางธรรม

2) โภคสุข สุขเกิดจากการใช้ทรัพย์ คือ ความภูมิใจ เอิบอิ่มใจว่าตนได้ใช้ทรัพย์ที่ได้มาโดยชอบนั้น เลี้ยงชีพ เลี้ยงผู้ที่ควรเลี้ยง และบำเพ็ญคุณประโยชน์

3) อนณสุข สุขเกิดจากการไม่เป็นหนี้ คือ ความภูมิใจเอิบอิ่มใจว่าตนเป็นเป็นไทไม่มีหนี้สินติดค้างใคร

4) อนวัชชสุข สุขเกิดจากความประพฤติไม่มีโทษ คือ ความภูมิใจเอิบอิ่มใจว่าตนมีความประพฤติสุจริตไม่ปกพร่องเสียหาย ใครติเตียนไม่ได้ ทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจ บรรดาสุข 4 อย่างนี้ อนวัชชสุขมีค่ามากที่สุด

ข.คนครองเรือนนั้น แยกได้เป็นหลายประเภท จัดเป็นขั้น ๆ ได้ตั้งแต่ร้ายไปถึงดีหลายระดับคฤหัสถ์ที่ดีน่าเคารพนับถือแท้ถือแท้จริง คือ ประเภท 10 ในกามโภคี (ผู้บริโภคกามหรือชาวบ้าน) 10 ประเภท ต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 พวกที่แสวงหาไม่ชอบธรรมใช้วิธีเลวร้ายในการได้ว่าซึ่งโภคทรัพย์

ประเภทที่ 1 ได้ทรัพย์มาแล้ว ไม่เลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุขทั้งไม่แจกจ่ายแบ่งปัน และไม่ใช้ทำความดี

ประเภทที่ 2 ได้ทรัพย์มาแล้ว เลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุขทั้ง แต่ไม่แจกจ่ายแบ่งปัน และไม่ใช้ทำความดี

ประเภทที่ 3 ได้ทรัพย์มาแล้ว เลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุขด้วย แจกจ่ายแบ่งปัน และใช้ทำความดีด้วย

ในกลุ่มนี้ ประเภทที่ 1 ควรตำหนิทั้ง 3 สถาน ประเภทที่ 2 ควรตำหนิ 2 สถาน ชม 1 สถานประเภทที่ 3 ควรตำหนิ 1 สถาน ชม 2 สถาน

กลุ่มที่ 2 พวกที่แสวงหาชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้าง ใช้ชีวิตเร็วบ้างไม่เลวบ้าง

ประเภทที่ 4 ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างประเภทที่ 1 (ไม่เลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุข ทั้งไม่แจกจ่ายแบ่งปัน และไม่ใช้ทำความดี)

ประเภทที่ 5 ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างประเภทที่ 2(เลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุขทั้ง แต่ไม่แจกจ่ายแบ่งปันและไม่ใช้ทำความดี)

ประเภทที่ 6 ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างประเภทที่ 3 (เลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุขด้วย แจกจ่ายแบ่งปัน และใช้ทำความดีด้วย)

ในกลุ่ม 2 นี้ ประเภทที่ 4 ควรตำหนิ 3 สถาน ชม 1 สถาน(ชมที่ยังหาทรัพย์โดยทางชอบธรรมบ้าง) ประเภทที่ 5 ตำหนิ 2 สถาน ชม 2 สถานประเภทที่ 6 ตำหนิ 1 สถาน ชม 3 สถาน

กลุ่มที่ 3 พวกที่แสวงหาชอบธรรม ไม่ใช้วิธีเลวร้ายในการได้มาซึ่งโภคทรัพย์

ประเภทที่ 7 ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างประเภทที่ 1 (ไม่เลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุข ทั้งไม่แจกจ่ายแบ่งปัน และไม่ใช้ทำความดี)

ประเภทที่ 8 ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างประเภทที่ 2(เลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุขทั้ง แต่ไม่แจกจ่ายแบ่งปัน และไม่ใช้ทำความดี)

ประเภทที่ 9 ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างประเภทที่ 3 (เลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุขด้วย แจกจ่ายแบ่งปัน และใช้ทำความดีด้วย)

แต่กระนั้นก็ยังติด ยังสยบมัวเมายังหมกมั่น บริโภคโภคะเหล่านั้นโดยไม่รู้เท่าทันเห็นโทษ ไม่มีปัญญา ทำตนให้เป็นอิสระเป็นนายเหนือโภคทรัพย์

ในกลุ่ม 3 นี้ ประเภทที่ 7 ควรตำหนิ 2 สถาน ชม 1 สถานประเภทที่ 8 ตำหนิ 1 สถาน ชม 2 สถานประเภทที่ 9 ชม 3 สถานตำหนิ 1 สถาน

กลุ่มพวกพิเศษ ผู้ที่แสวงหาชอบธรรมและใช้อย่างมีสติสัมปชัญญะ มีจิตใจเป็นอิสระ มีลักษณะดังนี้

ประเภทที่ 10 แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม ไม่ใช้วิธีเลวร้ายได้มาแล้วเลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุข แจกจ่ายแบ่งปันและใช้ทรัพย์สินนั้นทำความดี ไม่สยบ ไม่ลุ่มหลงหมกมุ่นมัวเมาบริโภคะนั้นโดยรู้เท่าทัน เห็นข้อดีและข้อเสีย มีปัญญาทำตนให้เป็นอิสระหลุดพ้นเป็นนายเหนือโภคทรัพย์

ประเภทที่ 10 นี้ พระพุทธเจ้าสรรเสริญว่า เป็นผู้ประเสริฐสูงสุดควรชมทั้ง 4 สถาน คือ เป็นคฤหัสถ์แบบฉบับที่เคารพนับถือ

คนที่ร่วมชีวิต คนที่ร่วมชีวิต (คู่ครองที่ดี) คู่ครองที่ดี ที่จะเป็นคู่ร่วมชีวิตกันได้ นอกจากกามคุณแล้วควรมีคุณสมบัติและประพฤติตามข้อปฏิบัติ ดังนี้

ก. มีหลักธรรมของคู่ชีวิต ที่จะทำให้คู่สมรสมีชีวิตสอดคล้องกลมกลืนกันเป็นพื้นฐานอันมั่นคงที่จะทำอยู่ครองกันได้ยืดยาว เรียกว่า สมชีวิธรรม 4 ประการ คือ

1) **สมสัทธา มีศรัทธาสมกัน** เคารพนับถือในลัทธิศาสนาสิ่งเคารพบูชาและหลักการต่าง ๆ ตลอดจนแนวความสนใจอย่างเดียวกัน หนักแน่นเสมอกัน หรือ ปรับตัวเข้าหากันลงกันได้

2) **สมลีลา มีศีลสมกัน** คือ ความประพฤติดี ศีลธรรม จรรยา กิริยา มารยาท พื้นฐานการอบรม พอเหมาะสอดคล้องไปกันได้

3) **สมจาคา มีจาคะสมกัน** มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความโอบอ้อมอารีมีใจกว้างขวาง ความเสียสละความพร้อมที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น พอกลมกลืนกัน ไม่ขัดแย้งบีบคั้นกัน

4) **สมปัญญา มีปัญญาสมกัน** รู้เหตุรู้ผล เข้าใจกัน อย่างน้อยพอพูดกันรู้เรื่อง

ข. ปฏิบัติตามหลักธรรมสำหรับครองเรือน ที่เรียกว่า ฆราวาสธรรม 4 ประการ คือ

1) **สัจจะ ความจริง** คือ ซื่อสัตว์ต่อกัน ทั้งจริงใจ จริงวาจา และจริงในการกระทำ

2) **ทมะ ฝึกตน** คือ รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดดัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่องข้อขัดแย้ง ปรับตัวปรับใจเข้าหากัน

3) **ขันติ อดทน** คือ มีจิตใจเข้มแข็งหนักแน่น ไม่วู้วาม ทนต่อความล่วงล้ำเกินกัน และร่วมกันอดทนต่อความหน่อยยากลำบาก ตรากตรำ ฝ่าฟันอุปสรรคไปด้วยกัน

4) **จาคะ เสียสละ** คือ สามารถเสียสะความสุขสำราญ ความพอใจความพอใจส่วนตนเพื่อคู่ครองได้ เช่น อดหลับอดนอนพยาบาลกันในยามเจ็บไข้ เป็นต้น ตลอดจนจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อญาติมิตรสหายของคู่ครอง ใจไม่แคบ

คำจำกัดความหรือนิยามต่าง ๆ

จริยธรรมในความหมายอย่างกว้าง หมายถึง การดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ การคลองชีวิต การใช้ชีวิตการเคลื่อนไหวของชีวิตทุกด้านทุกระดับ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ การปฏิบัติกรรมฐานเจริญสมาธิ บำเพ็ญสมถะ เจริญวิปัสสนา เรียกหลักแห่งความประพฤติ อันเนื่องมาจากคำสอนทางศาสนาว่า ศีลธรรม และเรียกหลักแห่งความประพฤติอันพัฒนามาจากแหล่งอื่นว่าจริยธรรม

ความหมายของจริยธรรม จริยธรรมมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าจริยศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันอีกหลายคำ บางครั้งก็มีการนำมาใช้แทนกัน ซึ่งให้ความหมายทั้งที่ เหมือนกันและแตกต่างกัน ดังนั้น การทำความเข้าใจความหมายและขอบข่ายของจริยธรรม กับศัพท์เกี่ยวข้องในหลายมุมมอง ทำให้ทราบถึงทรรศนะมุมมองของผู้รู้ต่าง ๆ ที่พยายาม ศึกษาแนวคิดจริยธรรมในด้านที่แตกต่างกันออกไป โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงคำว่าจริยธรรมผู้ฟัง หรือผู้อ่านมักจะพิจารณาอยู่ในกรอบคิดเกี่ยวกับศาสนา ทั้งนี้ เพราะคำสอนทางศาสนามีส่วนสร้างระบบจริยธรรมให้แก่สังคม

ดังคำกล่าวของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชที่ว่า "จริยธรรม ของสังคมไทยขึ้นอยู่กับระบบศีลธรรมของพุทธศาสนาว่า กำหนดหลักในการปฏิบัติในชีวิตประจำไว้อย่างไร หลักจริยธรรมก็จะกำหนดให้ปฏิบัติตามนั้น" (พระพรหมวชิรญาณ,2551 :2) ทั้งนี้ จริยธรรมมาจากคำว่า จริย กับ ธรรมะจริย หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ ควรประพฤติ ธรรมะหมายถึง คุณความดี คำสั่งสอนในศาสนาหลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา ความจริง ความยุติธรรม ความถูกต้อง กฎเกณฑ์ กฎหมาย สิ่งของทั้งหลาย เมื่อพิจารณาตาม รูปคำ จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2535 ให้คำนิยามว่า"จริยธรรม" คือ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม (ปรัชญา เวสารัชช์,2551 :7) หากมีการ จัดระดับจริยธรรม จริยธรรมมีหลายระดับ ซึ่งสามารถจำแนกตามระดับกว้าง ๆ ได้ 2 ระดับ ได้แก่ ระดับของผู้ครองเรือน คือ โลกีย์ธรรม กับระดับของผู้ที่สละบ้านเรือนแล้ว คือโลกุตตรธรรม (วิสุทธิ์ โพธิ์แท่น,2548 : 4) จริยธรรมมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าจริยศาสตร์ จริยธรรมมาจากคำว่า จริย กับ ธรรมะจริย หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ธรรมะหมายถึง คุณความดี คำสั่งสอนในศาสนา หลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา ความจริง ความยุติธรรม ความถูกต้อง กฎเกณฑ์ กฎหมาย สิ่งของทั้งหลาย จริยธรรม หมายถึง ความถูกต้องดีงาม สังคมทุกสังคมจะกำหนดกฎเกณฑ์กติกาบรรทัดฐานของตนเองว่าอะไรเป็นสิ่งที่ดีงาม และอะไรคือความถูกต้องโดยทั่วไปมิได้มีการเขียนเป็นกฎข้อบังคับให้สมาชิกทุกคนต้องยึดถือปฏิบัติตาม ซึ่งหากมีการละเมิดจะถูกลงโทษโดยสังคมในขณะเดียวกัน ส่วนศาสตราจารย์เกียรติคุณแสง จันทร์งาม เห็นว่าจริยธรรมกับค่านิยมมีความหมายแตกต่างกันเฉพาะในทางทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติยากที่จะชี้ให้เห็นความแตกต่างกันอย่างชัดเจน (ไสว มาลาทอง,2542 : 12) กล่าวคือนอกจากนี้ยังเห็นว่าโครงสร้างของแนวคิดด้านจริยธรรมจะประกอบด้วยคุณธรรมหลายประการ ซึ่งส่วนมากมาจากคำสอนทางศาสนา ดังนี้

1. ความรับผิดชอบ คือ ความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ด้วยความ พากเพียร และความละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งพยายามที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

2. ความซื่อสัตย์ คือ การประพฤติอย่างเหมาะสม และตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น

3. ความมีเหตุผล คือ ความสามารถในการใช้ปัญญาในการประพฤติปฏิบัติรู้จักไตร่ตรอง พิสูจน์ให้ประจักษ์ไม่หลงงมงาย มีความยับยั้งชั่งใจ โดยไม่ผูกพันกับอารมณ์และ ความยึดมั่นของตนเอง ที่มีอยู่เดิมซึ่งอาจผิดได้

4. ความกตัญญูกตเวที คือ ความรู้สำนึกในอุปการคุณหรือบุญคุณที่ผู้อื่นมีต่อเรา

5. ความมีระเบียบวินัย คือ การควบคุมความประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง และเหมาะสมกับจรรยามารยาท ข้อบังคับ ข้อตกลง กฎหมาย และศีลธรรม

6. ความเสียสละ คือ การละความเห็นแก่ตัว การให้ปันแก่บุคคลที่ควรให้ด้วย กฎลังกาย กำลังสติปัญญา รวมทั้งการรู้จักสลัดทิ้งอารมณ์ร้ายในตนเอง

7. การประหยัด คือ การใช้สิ่งของพอเหมาะพอควรให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ไม่ให้ มีส่วนเกินมากนัก รวมทั้งการรู้จักระมัดระวัง รู้จักยับยั้งความต้องการให้อยู่ในกรอบและ ขอบเขตที่พอเหมาะ

8. ความอุตสาหะ คือ ความพยายามอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดความสำเร็จในงาน

9. ความสามัคคี คือ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความพร้อมเพรียงร่วมมือกัน กระทำกิจการให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

10. ความเมตตาและกรุณา คือ ความรักใคร่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นมีสุข กรุณา หมายถึง ความสงสาร คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

11. ความยุติธรรม คือ การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับความเป็นจริง และเหตุผลไม่มีความลำเอียง (พระพรหมวชิรญาณ,2551 : 5)

สรุปและข้อเสนอแนะ

หลักจริยธรรมควรมีการนำเข้าสู่กระบวนการพัฒนาสังคมไทย ด้านการบูรณาการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ประชาชนตลอดถึงผู้นำ ผู้ปกครอง ในสังคมไทยได้นำแนวทางด้านจริยธรรมให้มีการพัฒนาเพื่อตอบโจทย์กลยุทธ์ชาติ 20 ปี ให้บรรลุเป้าหมายด้วยเหตุผลว่า

พระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับคนไทย สังคมไทยอาศัยพระพุทธศาสนา เป็นแหล่งคำสอนจริยธรรม และได้ยอมรับระบบจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นมาตรฐานที่ยึดถือปฏิบัติตามตลอดมา คนไทยจึงควรเรียนรู้พุทธจริยธรรม เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิตพัฒนาสังคมให้บรรลุประโยชน์และสันติสุข

และสังคมไทยในแง่ด้านต่าง ๆ มากหลาย คนไทยควรศึกษาพระพุทธศาสนาในแง่ด้านต่าง ๆ เหล่านั้นให้ครบถ้วนตามฐานะต่าง ๆ ดังนี้ การศึกษาพระพุทธศาสนานั้น อาจจัดแยกออกได้เป็น 2 หมวดใหญ่ คือ

1. การศึกษาภาคเนื้อหา ได้แก่ ข้อมูลความรู้ หรือสิ่งที่ควรรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ซึ่งคนไทยและพุทธศาสนิกชนควรจะต้องรู้ตามสมควรแก่ฐานะของตน และเพื่อความเป็นชาวพุทธที่ดี เช่น ประวัติบุคคลสำคัญที่มีบทบาทต้นแบบของชาวพุทธในสมัยพุทธกาลและปัจจุบัน ที่มีบาทหน้าที่ และที่มีความรู้เกี่ยวกับสถาบันพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมประเพณีไทยที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา และหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา และหลักของอิทธิบาท 4 และฆราวาสธรรม 4 เป็นต้น

2. การศึกษาภาคปฏิบัติการ ได้แก่ การพัฒนาประชาชนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ ซึ่งพร้อมที่จะอยู่ร่วมด้วยดีและมีส่วนในการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะรู้จักนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาใช้ปฏิบัติเพื่อตอบสนองความต้องการและแก้ปัญหาของท้องถิ่นและยุคสมัยนั้น ๆ ได้

การศึกษาภาคเนื้อหาเป็นสิ่งสำคัญ และมีความจำเป็นในขั้นพื้นฐานแต่ถ้าหยุดอยู่เพียงนั้น ก็จะไม่เป็นการศึกษาที่แท้จริง เพราะจะไม่เกิดการฝึกฝนพัฒนาแก่ชีวิตของบุคคล และไม่สำเร็จประโยชน์แก่สังคมเมื่อศึกษาภาคเนื้อหาข้อมูลพอสมควรแล้ว จะต้องเน้นภาคปฏิบัติการในการฝึกฝนพัฒนา ให้รู้จักปฏิบัติต่อประสบการณ์ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างถูกต้อง สามารถนำข้อมูลที่ได้เรียนรู้ไว้ไปใช้ประโยชน์โดยให้รู้จักคิดเป็น พูดเป็น หรือสื่อสารเป็น ทำเป็นผลิตเป็น และแก้ปัญหาเป็นด้วยการศึกษาภาคปฏิบัติการนั้น มีลักษณะสำคัญ คือ พัฒนาความสามารถที่จะนำความรู้ก้านจริยธรรมที่ได้เรียนในภาคเนื้อหามาใช้ให้เกิดผลจริง

เอกสารอ้างอิง

ชัยวัฒน์อัตพัฒน์กรุงเทพฯ .พระพุทธศาสนา) .: มหาวิทยาลัยรามคำแหง. *2525*

เดือน คำดีมหาวิทยาลัยเกษตร์ศาสตร์ :กรุงเทพฯ .ปรัชญาตะวันตก ..*2522*

ปิ่น มุทุกันต์ พุทธศาสตร์ ภาค.*2*.กรุงเทพฯมหามกุฏราชวิทยาลัย :.*2535*

วิทย์วิศทเวทย์กรุงเทพฯ .จริยศาสตร์เบื้องต้น.: อักษรเจริญทัศน์.*2520*

ศรัณย์ วงศ์คำจันทร์ปรัชญาเบื้องต้น กรุงเทพฯ .(ป.ป.ม) .:บูรพาศาส์น.*2549.*

ไสว มาลาทอง.การศึกษาจริยธรรม. กรุงเทพฯ : การศาสนา.*2542.*

ธานินทร์กรัยวิเชียร. คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร.*2550.*

สืบค้นเมื่อวันที่*20* เมษายน*2560.* จาก *https://www.ocsc.go.th*

ปรัชญา เวสารัชช์.บทความพิเศษ จริยธรรมสำหรับนักการเมือง และเจ้าหน้าที่ของรัฐ, *2551.* วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน,

1(4), 7–24.

ปราชญา กล้าผจัญ. คุณธรรมจริยธรรมผู้นำรัฐ. กรุงเทพฯ *:* สำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง.*2549.*

พระพรหมวชิรญาณ*. (2551).* พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทย. กรุงเทพฯ *:* บริษัท *24* อินเตอร์พริ้น จำกัด

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
(วิทยาเขตเวียงบัว)
humanoffice@g.cmru.ac.th
053-885700 /062-3104906